సంవత్సరాది

వేంకటపార్వతీశ్వరకవులు

సకలచరాచరప్రపం ♦ చకము నరయ
నిరత మభినవముగఁ గానఁ ♦ బఱచుచుండు
ప్రకృతికో పరమాత్మకో ♦ పలుకరాని
సర్వశక్తికి మా నమ ♦ స్కారశతము.

మ. కలమా! నీ విపు డేమి వ్రాయుటకు సం ♦ కల్పించితో? నేఁటి నీ
కులుకుం జెయ్వులు మైచకచ్చకలు మా ♦ కున్ వింతగాఁ దోఁచె; ను
జ్జ్వలభావస్ఫురణంబునం దభినవ ♦ ప్రాగల్భ్యముం జూపు నీ
జిలుగుంబంగరువ్రా లమోఘవిజయ ♦ శ్రీకంబు లౌఁగావుతన్!

అస్మదీయమనోభావ ♦ నానురూప
కామగామినీ! యో లేఖి ♦ నీమతల్లి!
చల్ల చల్లగ నటునిటు ♦ జరగ దేల?
తెల్లముగ మాకు నీజాడ ♦ తెలిసిపోయె.
నాయికానాయకుల నట ♦ నంబు లెల్ల
నెలమిఁ జిత్రింపఁగా మది ♦ నెంచలేదు;
వికృతసందర్శనాలాప ♦ విభ్రమముల
నలరు పురుషులఁ జూపింపఁ ♦ దలఁపలేదు;
జీవితం బంతయును దేశ ♦ సేవఁ గడపు
పుణ్యులచరిత్రమును వ్రాయఁ ♦ బూనలేదు;
బవరమున జయలక్ష్మినో ♦ స్వర్గరమనో
చూఱగొను వీరుల లిఖింపఁ ♦ జూడలేదు;
ప్రథితదేశభాషోపద్ర ♦ వంబుఁ గూర్చు
తెంపరుల విమర్శింప నూ ♦ హింపలేదు;
నదురాచారపంకసం ♦ కలితు లైన
కుమతులఁ దిరస్కరింప నూ ♦ ల్కొనఁగలేదు;
అవని కపకారకారణు ♦ లైనయట్టి
దుర్మదాంధుల దూషింపఁ ♦ దొడఁగలేదు;
ప్రకృతితత్త్వాద్భుతగుణాను ♦ భవము గలుగు
ధీమతులచిత్రగతులఁ జిం ♦ తింపలేదు;
విపులవైరాగ్యనిష్ఠాప్ర ♦ విష్టు లైన
మానులమహత్త్వ మెఱిఁగించు ♦ మమత లేదు;
కాని, నవరసంబులకు ని ♦ ధాను లైన
యిందఱకు నాట్యరంగమై ♦ యెసఁగుచున్న
యిందఱకు నాశలను వెల ♦ యించుచున్న
యిందఱకు నూతనోత్సాహ ♦ మిచ్చుచున్న
యిందఱకు నొక్కరూపుగా ♦ నెదుట నున్న
యట్టి నూతనసంవత్స ♦ రాదిఁ గూర్చి
లేఖినీ! వ్రాయఁదలఁచుకో ♦ లేదె? చెప్పుమ!

*   *   *   *   *   *   *

క. వ్రాయుము నిర్మలభావవి
ధేయమ్ముగ బుధజనాతి ♦ థేయముగ జగ
ద్గేయమ్ముగ లలితసుధా
ప్రాయమ్ముగఁ బాఠకశ్ర ♦ వణపేయముగన్.

దమందానిలాంకూర ♦ పటలితోడ
సుమపరీమళ ♦ లహరితోడఁ
వమంజరీలతా ♦ గణముతోడ
నమితఫలపుష్పఘనతరు ♦ సమితితోడఁ
వనరు నుపవనముల, మహా ♦ వనములందు,
నలరు పొదరింటిచల్లని ♦ నెలవులందు,

జలజవిలసితకాసార ♦ తలములందు,
బలియు చక్కనిపచ్చిక ♦ బయళులందు
నెసఁగెడు మనోజ్ఞభావంబు ♦ నెంచుకొనుచు
ననితరానందలీలల ♦ నాడుకొనుచు
భ్రమరఝుంకారములతోడఁ ♦ బాడుకొనుచుఁ
బ్రకృతిచిత్రంబులను గానఁ ♦ బఱచుకొనుచు
వనరమం గూడి క్రీడింప ♦ వచ్చినట్టి
తరుణసుందరమూర్తి మా ♦ ధవునిఁ గూడి
వచ్చినది నేఁడు నూతన ♦ వత్సరంబు.

* * * * * * *

అస్మదీయసుఖస్థితు ♦ లందుఁ గాని
యలఘుతరకష్టకాలంబు ♦ లందుఁ గాని
యరనిముసమైన మము విడ ♦ నాడకుండ
నీడపోలిక నెపుడు మా ♦ తోడఁ దిరిగి
కాలవశమున నేఁడు మా ♦ కనుమొఱంగి
పూర్వవత్సర మెచటికో ♦ పోయె ననుచు,
భావితోఁ గూడఁ దలచూపి ♦ ద్రఢిమఁ గాంచి
పొదలు నాశాలతలు తెగి ♦ పోయె ననుచు
డెందములఁ గుందువడి దిగు ♦ లొందనేల?
దానిపోలికనే పూని ♦ దానివెనుక
దానిసర్వస్వమునకు స్వ ♦ త్వంబుఁ గాంచి,
దానియధికారమున నిల్చి ♦ దానిగతినె
కలసి మిమ్ములఁ దనవారిఁ ♦ గా గ్రహించి
భావుకాన్యోన్యబంధుసం ♦ బంధభావ
బోధకంబుగఁ దానె మి ♦ మ్ములను జేర
వచ్చినది గాదె నూతన ♦ వత్సరంబు!
కాని, యొకచింత యున్నది! ♦ దాని నిదియు,
దీని నదియును జూడఁగా ♦ లేనిగతికిఁ
దలఁచి తలఁచి విచారింప ♦ వలసినదియె.
కడచిపోయిన వత్సర ♦ గర్భమందుఁ
గలసిపోయిన సంస్థితి ♦ గతులయందు
జరగిపోయిన కార్యసం ♦ చయమునందు
మనసుపోయినచోఁ బోవఁ ♦ జనును గాక,
మనకు నాస్థితి మరల రా ♦ దనుట నిజము;
మనము నచటికిఁ బోఁజాల ♦ మనుట నిజము.
ఏరు గతమున కొక యుప ♦ కారమైనఁ
జేయునది లేదు; కాన నా ♦ చింత మాని
హృదయముల నాశలను వెల ♦ యించుచున్న
యట్టి యీ వర్తమానంబు ♦ ననుసరించి
యొదవనైయున్న భావిఫ ♦ లోదయమున
కెదురుసూచుచు ముందుఁ బో ♦ వుదముగాక!
అనయ మెలమావిలేఁజిగు ♦ రాకె మెసవఁ
దలఁపుఁగాంచుట కోకిల ♦ తప్పు గాదు;
ఎపుడు వికసించియేయుండ ♦ నిచ్చగించి
సంభ్రమించుట తమ్మిదో ♦ సమ్ము గాదు;
ప్రకృతిసంబంధులగు జీవు ♦ లకు సతంబు
భావ మాశార్ద్రమగుట స్వా ♦ భావికంబు.
అవనతోన్నతగతుల కా ♦ శాభిరతులె
కారణము లని, పరిణామ ♦ కాలమందుఁ
గష్టసుఖదాయకము లని ♦ కాంచి, వాని
నెవఁడు మొదలంటఁ దెగఁగోయ ♦ నెంచఁగలఁడు?
జీవులప్రచారములకు, నా ♦ శావకాశ
విస్తృతికి, వర్తమానభ ♦ విష్యములకు
ననిశసంబంధబాంధవ్య ♦ మమరుఁ; గాన
సాగిపోయిన పూర్వవ ♦ త్సరముకంటె
నరుగుదెంచిన యీ నూత ♦ నాబ్దమందె
యెల్లవారలకును బ్రేమ ♦ హెచ్చుఁగాదె!

* * * * * * *

"క్రొత్త యొక వింత యని యెంచు ♦ కొనుటె కాని,
జగతికిం గ్రొత్త యున్నదే? ♦ సాధులార!
సరిగ దినములలోన మా ♦ సములలోన
నమరు ఋతువులలో నయ ♦ నములలోనఁ
గాలములలోన నొక్కటే ♦ గతిని గాంచి
తలఁగి చన్న ప్రమాదివ ♦ త్సరముకంటె
నేగుదెంచిన యానంద ♦ మెంత గొప్ప?
జరగిపోయినయట్టి వ ♦ త్సరమునకును
వచ్చి జరగుచునున్న యీ ♦ వర్షమునకు
నెంచి చూడంగ వ్యత్యాస ♦ మేమి కలదు?

కాలగతికిని భేదంబు ♦ కలదె ?"—యనుచుఁ
జెప్పుచుందురు కొంద ఱ ♦ చ్చెరువుగాఁగ
విశ్వసింపంగఁజెల్లునే ♦ వీరిమాట ?
కాలపరిణామముల కాన ♦ వాలునైచి
ప్రకృతి కన్నారఁగాఁ గనం ♦ బఱచుచుండఁ
దెలిసి యెవ్వారు కాదని ♦ పలుకఁగలరు ?
అస్మదీయోక్తు లనృతంబు ♦ లందురేనిఁ
బ్రక్కమీఁదనె యటునిటు ♦ పడుట మాని
లలితగతిఁ బ్రాఁకుచుండు బా ♦ లకునిఁ జూచి
తప్పటడుగులఁ దిరుగాడు ♦ దారి మాని
పరువులెత్తుచునుండు డిం ♦ భకునిఁ జూచి
జననిచెంగటనే యాడు ♦ కొనుట మాని
సకులతోఁ గూడి యాడు కొం ♦ డికను జూచి
మంటిలో వ్రాసికొను నోన ♦ మాలు మాని
బాలబోధను చదువు శా ♦ బకునిఁ జూచి
చదువుసాములు నేర్చుకోఁ ♦ జనుట మాని
వలపుజవరాలిఁ జేరు జ ♦ వ్వనునిఁజూచి
భవనమున భార్యతో నొంటి ♦ పాటు మాని
తనయులం గాంచు బిడ్డల ♦ తండ్రిఁ జూచి
యంతయును నాది యని దొర్లు ♦ నాస మాని
ముక్తికై చూచు ముక్కాలి ♦ ముసలిఁ జూచి
ముఖ్యముగ వారిదరి కేఁగి ♦ ముచ్చటించి
కాలగతికిని భేదంబు ♦ కలదొ, లేదొ
తిరిగిపోవక వలసినఁ ♦ దెలిసికొనుఁడు !

* * * * * * *

నిన్న నేఁడును నొకరీతిఁ ♦ జన్ననైన
జీవులకుఁ గ్రొత్తయే చేసి ♦ పోవుచుండు.
రాజ్యములఁ గ్రొత్త, సమయధ ♦ ర్మములఁ గ్రొత్త,
పాత్రములఁ గ్రొత్త, నెఱనడ ♦ వడులఁ గ్రొత్త,
గుణములం గ్రొత్త, పలుపలు ♦ కులను గ్రొత్త;
వేసములఁ గ్రొత్త, యాచార ♦ విధులఁ గ్రొత్త,
చదువులం గ్రొత్త, కవితార ♦ సములఁ గ్రొత్త,
దినదినంబును గ్రొత్త యై ♦ తనరుచుండు.
నూత్నజీవధర్మాసక్తి, ♦ నూత్నశక్తి,
నూత్నవైభవసంపత్తి, ♦ నూత్నవృత్తి,
నూత్నమార్గానుగతబుద్ధి, ♦ నూత్నసిద్ధి
నూత్నభావోదయముననే ♦ నూలుకొనును ;
గానఁ బ్రకృతియో పరముఁడో ♦ కరుణఁజేసి
జీవులకు నూత్నమతి దయ ♦ చేసియుంట
నిట్టి సంవత్సరాదు లె ♦ న్నేనిఁ జనిన
మనకు నీవత్సరాది నూ ♦ తనమె యయ్యె.
నెల్లవారల హృదయముల్ ♦ పల్లవించె;
మరల నాశాలతలు పూచి ♦ పరిమళించె;
జనుల కెల్లను నూతనో ♦ త్సాహ మొదవె;
నవ్యభావోదయం బయ్యె ♦ నరులలోన.
జనుల జీవమానమున వ ♦ త్సర మొకండె
యరయ సర్వప్రధానమై ♦ వఱలుఁ; గాన
జీవితంబున నొకయేఁడు ♦ చెల్లిపోయె,
ననుచుఁ బెద్దలు తమధర్మ ♦ మాచరింప,
వయసు వెలయింప నొకయేఁడు ♦ వచ్చె ననుచు
నలరి బాలురు పెద్దల ♦ ననుకరింప,
నేఁడు గడచిన ఫల మింత ♦ యెఱుఁగలేమి
జడమతులు పండుగలె చేసి ♦ సంతసింప,
నందఱకు నన్నిరూపులై ♦ యవతరించి
యుత్సవముఁ గూర్చుచుండె సం ♦ వత్సరాది.
ఉదయభానుని కోమల ♦ మృదుకరముల
దరవికసితాబ్జినీనవ ♦ పరిమళములఁ
జారుశీతలమందస ♦ మీరణములఁ
గలవిహంగకలాలాప ♦ కలకలముల
నిట్టలంబుగ నాశలు ♦ నిండియుండె.
నేక్షణంబున గతవర్ష ♦ మిట్టె చనియె
నేక్షణంబున నవవర్ష ♦ మేఁగుదెంచె
నాక్షణం బెప్పు డేరీతి ♦ నరిగినదియొ
యెట్లు మాఱిచి మాఱెనో ♦ యెవ్వఁ డెఱుఁగు!
జననమరణంబులకు నట్టి ♦ క్షణమె కలదు;
జాగరస్వప్నముల కట్టి ♦ క్షణమె కలదు;
ఆ క్షణం బెట్లుగా మాయ ♦ మైన నేమి ?
గతవినూత్నవర్షములకుఁ, ♦ గాలగతికిఁ

ఉరుగు లేకుంటఁ జూపులు ♦ నొరకకున్నఁ
బ్రజల కిప్పుడు కలిగిన ♦ బాధ యేమి?
ప్రభునవంతరమునఁ గుమా ♦ రప్రభుండు
పైతృకపదం బధిష్ఠింప ♦ వచ్చినపుడు
లోకమునకును గలిగిన ♦ లోప మేమి?
కాని, గతమునకంటె నా ♦ గతముఁ గూర్చి
సంశయంబులు పుట్టుట సహజ మరయ.
"పూర్వవత్సర మేరీతిఁ ♦ బోయినదియొ
మరల రాకుంట దానికి ♦ మార్పు లేదు;
మనల లోఁగొని, మనతోడ ♦ ననుగమించు
చున్న యీయేటిగతి యెట్టు ♦ లుండు?" ననుచు
మనుజులకు సంశయము తోఁచు ♦ మాట నిజము.
ప్రజలజీవితము లను కా ♦ వ్యంబులందు
వఱలు సర్గలవంటి వీ ♦ వత్సరములు;
జరగిపోయిన వత్సర ♦ సమితి నెల్లఁ
జదివివైచిన సర్గల ♦ జాడ విడిచి
వానిలోఁ గన్న సుఖదుఃఖ ♦ భావములను
నెడఁదలోఁ బెట్టుకొని యాత్ర ♦ పడెద రేల?
వచ్చు సర్గను నే కత ♦ పట్టు గలవొ
చల్లఁగాఁ బత్త్రముల విప్పి ♦ చదువుకొనుఁడు!

లోకమాత

సీ. పతిభక్తి పెంపున సతతంబు నినునకుఁ బ్రణతయై తాఁ బ్రదక్షిణ మొనర్చు
తతినైన నెడఁబాసి తాళనీయక నిజాకర్షణశక్త్యాత్మక మగు ప్రేమ
హృదయమధ్యమునుండి ప్రేరేప, నెపుడు మార్జాలకిశోరమర్యాద దనర
జంతుసంతతి నెల్ల సమదృష్టి జాతి దారిని బడకుండ నక్కున ధరించి,
యాదలకు నెక్కి త్రొక్కినవైన సైఁచి,
సకల మాత్మీయము తదేకసౌఖ్యమునకె
సతము వినియోగపఱుచుచు సాఁకు; జనని
జనని యన, ధాత్రికన్నను జనని కలదె?

ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రము

వల్లూరు సూర్యనారాయణరావు పంతులుగారు బి. ఏ., బి. ఎల్., ఎల్. టి.

చెన్నపురిరాజధానిలో నుండు తెలుఁగుజిల్లా లన్నియు నొక ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రముగ నేర్పాటుచేయుట మంచి దని క్రిందటి సంవత్సరము బాపట్లలో జరగిన యాంధ్రమహాజనసభలో కొంద అభిప్రాయపడిరి. దీని విషయమై దొరతనమువారికి మన మందఱమును కలిసి నివేదించుటకు ముందు ఆయా జిల్లాలలో నుండు ప్రముఖుల యభిప్రాయములను కనుఁగొనవలయు నని తీర్మానము చేయఁబడినది. ఈ తీర్మానము ననుసరించి ఆంధ్ర మహాజనసభవారిచే నియమింపఁబడిన కమిటీలోని మెంబర్లు కొందఱు ఆయా పట్టణములకు పోయి ఈవిషయమునుగుఱించి ముచ్చటించిరి. వీరు నంద్యాల, కర్నూలు, గుత్తి, బళ్లారి, హాస్పేట, కడప, పెనుకొండ గ్రామములలో పోయిన డిసెంబరుమాసమున ఆంధ్రోద్యమమును గుఱించియు, నూతనసర్వకళాశాలలను గుఱించియు, ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయమును గుఱించియు, ఆంధ్రరాష్ట్రమును గుఱించియు, ఉపన్యాసములను గావించి ఈ సంవత్సరము ఏప్రియల్ 10-వ తేదిని బెజవాడలో జరగఁబోవు ఆంధ్ర మహాజనసభకు అక్కడివారిని రావలసిన దని కోరియున్నారు. ఆంధ్రరాష్ట్రస్థాపనమును గుఱించి అక్కడక్కడ కొంచెము భిన్నాభిప్రాయము లున్నను, మొత్తముమీఁద కమిటీమెంబర్ల యుపన్యాసములను వినినతరువాత ఈయుద్యమములో కొంత సత్యము లేకపోలే దని దాక్షిణాత్యులు సయితము ఒప్పుకొనిరి.

ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రము ఏల కావలయును ? దీనికి ఆక్షేపణ లెవ్వి ? వీనికి సమాధానము లెవ్వి?— ఈ విషయములు ప్రస్తుతము చర్చింపఁదగియున్నవి.

హిందూదేశమం దుండు వివిధభాగములలోను పూర్వకాలమునుండియు జనులు వివిధభాషలు మాటలాడుచున్నారు. ఆయా భాగములలో హిందువులు మహమ్మదీయులు, పారసీకులు, క్రైస్తవులు మొదలగు, జాతులవా రున్నారు. వీరిలో, ముఖ్యముగ హిందువులలో, భిన్నజాతు లుండుటయే గాక వీరికి భోజనప్రతిభోజనములును వివాహసంబంధములును కూడ లేవు. కొందఱిని ముట్టుకొనుటయు అంటుకొనుటయు కూడ లేదు. కొందఱి గాలి తగులనేకూడదు. కాఁబట్టి ఈ హిందూదేశములో నున్న యీజాతు లన్నియు సమ్మేళనమై ఒక జాతి యేర్పడవలయు ననియు, అటు లేర్పడు ననియు చెప్పువారు చరిత్రజ్ఞానము లేనివారే కాక సామాన్యబుద్ధి కూడఁ గలవారు కా రని నేను నమ్ముచున్నాను. పాశ్చాత్యదేశములలో భోజనవివాహములయం దన్యోన్యసంబంధములు కలిగి వేషములందును మతములందును కొంచెము మెచ్చుతక్కువగ నొకటేమాదిరిగ నుండి, ఇంచుమించు వేయి సంవత్సరములనుండి పొత్తుగా జీవించుచున్న జాతులే తమలో తాము కలియక ఆయా దేశభాగములలో వాడుకొను భాషలను బట్టి విడిపోయి వేఱువేఱుగ రాజ్యాంగతంత్రములను స్థాపించుకొనుచున్నారు. పూర్వచారిత్రమును బట్టియు, పూర్వసాంప్రదాయములను బట్టియు ఒక దేశములోనే వివిధభాషలను మాటలాడు వివిధజాతు లుండుట సంభవించినపుడు ఆ దేశరాజ్యాంగతంత్రము సంయుక్తరాష్ట్రపరిపాలనముగ మాఱి భిన్నజాతులు గాని భిన్నభాషలు మాటలాడువారు గాని నివసించియున్న దేశవిభాగములకు అంతఃపరిపాలనాధికారము పూర్ణముగ నీయఁబడి విదేశీయులతో సంబంధించిన విషయములలోను దేశ మంతటికిని సంబంధించిన విషయములలోను ఒక సంయుక్తసామ్రాజ్యతంత్ర మేర్పఱుపఁబడుచున్నది. ఇట్లు చేయుటచే వివిధజాతులను తమ్ము తమంతట తాము వేఱువేఱుగ పరిపాలింపఁజేసికొననిచ్చి అన్యోన్యద్వేషములను సాధ్యమైనంతవఱకును తగ్గించి దేశమును పరరాజుల బారినుండి సంరక్షించుకొనుటకును వారితో సంధులు కావించుకొనుటకును

దేశ మంతకును కావలసిన విషయముల నాలోచించుట
కును తగిన యవకాశము గల సామ్రాజ్యప్రభుత్వ మే
ర్పడియుండును. సంగతులను బాగుగ తెలిసికొనఁదలఁచు
కొన్నవారు అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రిము, జర్మనీ
సామ్రాజ్యము స్విజర్లెండు ప్రజాస్వామికము, ఆస్ట్రియా
హంగేరీ సామ్రాజ్యము మొదలగువాని సంయుక్తరా
జ్యాంగతంత్రములను చదువవలెను.

పైన చెప్పిన దేశములలోవలెనే హిందూదేశ
మందు కూడ అట్టి సంయుక్తరాజ్యతంత్ర మేర్పడు నని
నమ్మవలెను. ఈ దేశముయొక్క ఆయా భాగములలో
ననేకజాతులు కలిసియుండుటవలన, అక్కడక్కడ వాడు
కొనుచున్న భాషలను బట్టియే దేశవిభజనము జరగును
గాని మరి యే యితరమైన యాధారములమీఁదను జర
గుటకు వీలులేదు. ఇప్పుడు వ్యవహరింపఁబడుచున్న దేశ
విభాగములు వాని పూర్వచరిత్రలను సాంప్రదాయము
లను వాడుకలోని భాషలను ఆచారములను ఆలోచించి
యేర్పఱుపఁబడినవి కావు. మన చెన్నరాజధానిలోని
వివిధభాగములును 1611-వ సంవత్సరము మొదలు
1838-వ సంవత్సరమువఱకును అప్పుడప్పుడు అనేకరాజు
లవలన, అనేకరీతుల, ఆక్రమింపఁబడి క్రమక్రమముగ
మన రాజధాని పెరిఁగి ప్రస్తుతము ఒక గవర్నరుక్రింద
నున్నది. తూర్పు బంగాళమునకు లెఫ్టునెంటు గవర్న
రుగా నుండిన ఫుల్లరుగారు, అస్సాము లెఫ్టునెంటు గవ
ర్నరుగా నుండిన కాటన్‌గారు, పార్లమెంటు మెంబరుగా
నుండి మనదేశమం దభిమానము గల బ్రైటుగారు, మన
గవర్నరు జనరల్‌గా ర్లగు కర్జను హార్డింజి ప్రభువులు,
స్ట్రాకీగారు, అండరు సెక్రటరీ ఆఫు స్టేటుగా రగు హార్డ్ల
కునెస్సు గారు—మొదలగు తెల్లదొరలు సయితము ప్రస్తు
తపు రాజ్యవిభాగములు సరిగా లే వనియు, ఆయాభాగ
ములలో మాటలాడు భాషలను బట్టి, రాజ్యముల నేర్పఱి
చిన బాగుండు ననియు, సంపూర్ణాంతఃపరిపాలనాధికా
రమును ఆయా భాగముల ప్రజల కొసంగవలె ననియు,
ఖండితముగ చెప్పియున్నారు. ఇట్టి విభజనము ప్రజల
యభివృద్ధికే గాక పరిపాలనము సౌకర్యమునకుఁ గూడ
తోడ్పడును. ఈ కారణముచేతనే తూర్పు బంగాళమును
పడమర బంగాళమును తిరిగి కలిపివేసి వానిని ఒక గవ
ర్నరుక్రింద నుంచుటయు, పూర్వము ఈ బంగాళముతో
కలిసియున్న బేహారు ఒరిస్సా చోటానాగపూరు రాష్ట్రి
ములను విడఁదీసి ఒక లెఫ్టునెంటు గవర్నరుక్రింద నుం
చుటయు తటస్థపడినది. మన రాజధానిలో కూడ ఆర్కా
టుజిల్లాను రెండు భాగములు చేసి తెలుఁగు మాట్లాడు
తాలూకాలను చిత్తూరుజిల్లాగాను, అఱవము మాట్లాడు
తాలూకాలను ఉత్తరార్కాటుగాను విడదీయుటయు
మధ్యపరగణాల రాష్ట్రిములోనుండి మూఁడు తెలుఁగు
తాలూకాలను గోదావరిజిల్లాలో కలుపుటయు, సంభ
వించినది.

ఇట్లు భాషలవరుసను బ్రిటిషు హిందూదేశమును
విభాగించుటవలన బంగాళము, బేహారు, సంయుక్తపరగ
ణాలు, పంజాబు, సింధు, గుజరాతు, మహారాష్ట్రిదేశము,
కన్నడము, మళయాళము, అఱవదేశము, తెలుఁగు
దేశము, మధ్యపరగణాలు, ఒరిస్సా అను 13 ముఖ్యదేశ
విభాగము లేర్పడును. అప్పుడు ప్రతిభాగమం దుండు
భాషయు నర్గిల్లి, ఆ భాషలోనే జనులకు విజ్ఞాన మంతయు
బోధింపఁబడును; మంచి ప్రభుత్వము లేర్పడి అక్కడి
జనుల యభివృద్ధికి కావలసిన చట్టములు చేయఁబడును;
రాజకీయ సాంఘిక నైతిక పరిశ్రామిక విషయములలో
నెల్ల ఆయా దేశభాగముల కనువగునట్టు లవి నడపఁ
బడును; ఆయా ప్రజలలో సంఘశక్తియు వారి వృద్ధికి
కావలసిన యవకాశములును కలుగుచుండును. బేహారు
రాష్ట్రిమును బంగాళమునుండి విడఁదీయఁదలఁచుకొని
నపుడు హార్డింజిప్రభువుగా రీవిధముగ సెలవిచ్చిరి.—

"ప్రస్తుతము బంగాళాదేశములో నివసించి హిందీభాష మాట
లాడువారి నందఱిని సాధ్యమైనంతవఱకు ఒక పరిపాలనమందే యుం
చుట ఉచితము. ఇంతవఱకును వీరిని ముందంజవేయుచున్న బంగాళీల
తో కలుపుటవలన, అసమానమైన యెద్దులను కట్టిన బండివలె, రాజ్య
తంత్రము సరిగా నడువకున్నది. ఈ కారణమువలననే బేహారీ లభి
వృద్ధి చెందుటకు తగిన యవకాశములు లేవు. ఇది గాక ఇపుడిప్పుడు
బేహారుదేశములో నూతనోజ్జీవము ప్రబలుచున్నది. వీరు బంగాళీలతో
వేఱుపడనియెడల తమ కభివృద్ధి కలుగ దని యభిప్రాయపడుచున్నారు.
కాఁబట్టి యీ యాందోళనము వీరిలో మిక్కిలి ప్రజ్వరిల్లకమునందే

మనమే బేహారును ప్రత్యేకరాష్ట్రముగ చేసినయెడల మిక్కిలి శాగుండును."

ఈ వాక్యములు మనకును అఱవలకును ఎంతవఱకు వర్తించునో చదువరులే గ్రహించెదరుగాక!

ఆయా భాగములలో వాడుకొనుచున్న భాషలను బట్టి హిందూదేశమును విభజించుట న్యాయమైన దని మనవారిలో దివాను శంకరయ్యగారు, ప్రొఫెసరు సుందర రామయ్యగారు, ప్రొఫెసరు రామనాథముగారు, న్యాయమూర్తులైన శంకరనాయరు సదాశివయ్యరు గార్లు, మైసూరు దివానుగా నుండిన వి. పి. మాధవరావుగారు, ఆనరబిల్ కేశవపిళ్ళగారు — మొదలైన విద్యాధికు లనేకులు ఒప్పుకొనిరి; వార్తాపత్రికలలో మద్రాసు స్టాండర్డు, ఇండియను పేట్రియటు, ఇండియన్ సోషల్ రిఫార్మరు, హిందుస్థాన్ రివ్యూ, మాడరన్ రివ్యూ, ఇండియన్ వరల్డు, కృష్ణాపత్రిక, ఆంధ్రపత్రిక, ఆంధ్రకేసరి, దేశమాత, భారతమాత, దేశాభిమాని, రవి మొదలగు పత్రికలామోదించినవి. సూక్ష్మదృష్టి లేనివారును, తమ లాభము పోవునేమో యను ఆంధ్రేతరులును మాత్రము ఈ యాదర్శమునందు విముఖత్వమును జూపుచున్నారు.

ఇఁక వీరి యాక్షేపణలను విచారించి, నాకు తోఁచిన సమాధానములను తెలియఁజేయుచున్నాను.

i మన చెన్నరాజధానిలోని 11 తెలుఁగుజిల్లాలు కసిలిన యొక చిన్న రాష్ట్రమునకు ప్రత్యేకముగ నొక ప్రభుత్వమును స్థాపించుట సంభవించునా?

మన తెలుఁగుజిల్లాల వైశాల్య మించుమించు 80,000 చదరపుమైళ్లు. జనసంఖ్య సుమారు 170 లక్షలు. ఈ యాంధ్రదేశము, ఇప్పుడు నూతనముగ నేర్పడిన బంగాళారాష్ట్రమంత పెద్దది. దీనిలోని జనులసంఖ్య బొంబాయిరాజధాని జనసంఖ్యతో కొంచె మించుమించుగ సరిపోవును. అఱవజిల్లాలలోను, బొంబాయిరాజధానిలోను, పంజాబుదేశములోను సుమారు రెండేసికోట్ల జనసంఖ్య యున్నది. మన తెలుఁగుజిల్లాలలోకంటె, మధ్యపరగణాలలోను, బర్మాలోను జనసంఖ్య తక్కువ. ఒక రాష్ట్రము చిన్నదైన నేమి, పెద్దదైన నేమి? కొడగు రాజ్యము ఒక కమీషనరుక్రిందనే యున్నది. అట్లు మళయాళము, కన్నడజిల్లాలు, సింధు, గుజరాతు ఏల యుండఁగూడదు? మన తెలుఁగుజిల్లాల విస్తీర్ణము స్కాట్లెండు, అయిర్లాండు, బల్గేరియా, గ్రీసుదేశముల విస్తీర్ణములకంటె రెండురెట్లును, బెల్జియము, హాలెండు, డెన్మార్కుల విస్తీర్ణములకంటె అయిదురెట్లును, స్విజర్లెండు సర్వియాలకంటె నాల్గురెట్లును ఉండి, టర్కీకంటె కొంచెము పెద్దదిగను, ఇటలీకంటె కొంచెము చిన్నదిగను నున్నది.

ii. మన చెన్నరాజధానిని అఱవ రాష్ట్రముగను తెలుఁగు రాష్ట్రముగను, మళయాళరాష్ట్రముగను విభాగించినయెడల, వీనికి ప్రస్తుతమున్న గవర్నరునకు బదులు లెఫ్టినెంటు గవర్నరు లేర్పడుదురు. వీరు సాధారణముగ ఈ దేశములో బహుకాలము ఉద్యోగము చేసినవా రగుటచేత ఇంగ్లాండునుండి నూతనముగ వచ్చు గవర్నరులవలెఁ గాక నిరంకుశాధికారులుగను పూర్వపక్షావలంబకులుగను న్యాయైకదృష్టి లేక ఆశ్రిత పక్షపాతులుగను నుందురు. ఇది దేశమున కనర్థకము కాదా?

చీఫు కమీషనరుచేత పరిపాలింపఁబడు మధ్యపరగణాలకును, లెఫ్టినెంటు గవర్నరులచే పరిపాలింపఁబడు పంజాబు బేహారు సంయుక్తపరగణాలకును, శాసననిర్మాణ కార్యనిర్వాహక సభ లేర్పడియున్నవి. ఇంగ్లాండునుండి వచ్చిన గవర్నరైనను, ఈ సభల తీర్మానములకు వ్యతిరేకముగ ఏపనియును చేయఁజాలఁడు. ఒకవేళ వీరికి కొంతవఱకు పలుకుఁబడి హెచ్చుగ నున్నను గవర్నరులకును, లెఫ్టినెంటు గవర్నరులకును కమీషనరులకును భేద మెంత మాత్రమును లేదు. లెఫ్టినెంటు గవర్నరు లగు మెక్డానెల్, కాటన్, హ్యూయట్, మెస్టన్ మొదలగువారు గవర్నరు లగు డఫ్, లాలీ, క్లార్కు మొదలగువారికంటె దొడ్డవా రని అందఱకును తెలిసిన విషయమే. కాఁబట్టి ఆయాప్రభువుల గుణాగుణములను బట్టి రాజ్యపరిపాలననైఖరి మాఱుచుండును. ఇంతియ గాక క్రమక్రమముగ ప్రపంచములో నుండు నన్ని దేశములలోను ప్రజాప్రభుత్వమే వ్యాపించుచున్నది. మన దేశములో కూడ ఈ బ్రిటీషు సామ్రాజ్యముక్రిందనే ప్రజాప్రభుత్వము మిక్కిలి వృద్ధిపొందు నని నా నమ్మకము. ఏది యెటులైనను, ఇఁకముం దెన్నటికిని ఒక మనుష్యమాత్రుఁడు నిరంకుశముగ రాజ్యము చేయుట సంభవింపనేరదు.

iii. ఆంధ్రులు మన తెలుఁగుజిల్లాలలోనే గాక అఱవజిల్లాలలోను హైదరాబాదు, మయిసూరు రాష్ట్రములలోను మధ్యపరగణాలలోను కూడ నున్నారు. వారందఱును ఈ నూతనరాష్ట్రములో నెట్లు చేరుదురు?

మన యాంధ్రు లనేకదేశములలో నున్నమాట నిజమే. వీరు మన యాంధ్రదేశమును వదలి యితరదేశములలో స్థిరమైన నివాసము నేర్పఱుచుకొనినపుడు ఆదేశవాసులుగానే పరిగణింపఁబడి అక్కడివారితోపాటు, కష్టనిష్ఠురముల కోర్చి ఆరాజ్యాభివృద్ధినే ముఖ్యముగ కోరుచుందురు. ప్రస్తుతము మన యాంధ్రులు 25 లక్షలకంటె నెక్కువగ అఱవజిల్లాలలో నున్నారు. వీరికి తెలుఁగే మాతృభాష. వీరు అఱవలతో సంబంధబాంధవ్యములను జరపకపోయినను, వారితో చేరి వారిరాష్ట్రాభివృద్ధికే పనిచేయుచుందురు. న్యాయముగ నట్లే పనిచేయవలయును. ఇప్పుడు అయిర్లాండు దీవికి స్వరాజ్యము నీయఁదలఁచుకొనియున్నారు. అయిరిషుజాతివారు ఫిజ్జీ దీవులు, అమెరికాసంయుక్తరాష్ట్రము, కనడ, మొదలగు దేశములలో స్థిరవాసులుగ నున్నారు. ఈవిధముగనే ఒకదేశపు జనులు విదేశములకు పోయి ఇండ్లు వాకిండ్లు కట్టుకొని అక్కడనే నివసించుచు, అక్కడిచట్టములకు లోఁబడి తమ యాస్తిస్వాతంత్ర్యములను ఆదేశపరిపాలకుల మూలమున సంరక్షించుకొనుచున్నపుడు ఆదేశస్థు లగుదురు కాని, తమ యిండ్లలో తమ మాతృభాషను మాటలాడుచున్నంత మాత్రముచేత వారు శాశ్వతముగా వదలివేసిన తమ పూర్వదేశపు వాస్తవ్యులు కానేరరు.

iv. హిందూదేశములో ప్రస్తుతము అనేకసమస్యలు కలవు. వీనిని చర్చించి మనకుఁ గల కష్టములను మన ప్రభువులకు తెలియఁజేయుటకును జనులకు, రాజకీయ సాంఘిక పరిశ్రామిక నైతిక విషయములను బోధించుటకును, విద్యాధికు లనేకులు తమ కాలమును ధనమును ఉపయోగపఱిచినఁ గాని దేశ మభివృద్ధి నొందనేరదు. కాంగ్రెసు సభవారు 25 సంవత్సరములనుండి చేయుచున్న తీర్మానములనే సర్కారువారు అమలులో పెట్టినపుడు వారు ఈ రాష్ట్రస్థాపనములను గుఱించి యాలోచించెదరా? శీఘ్రముగ ఫలోన్ముఖమునకు రాని యీ రాష్ట్రోద్యమమునకు ఇంత వ్యయప్రయాస లెందుకు.? వ్యర్థముగా మన యుత్సాహమును విలువ యగు కాలమును ఈ యందని ద్రాక్షపండునకు వ్యయపఱుచు టేల?

ఈ సాంఘిక, రాజకీయ, పరిశ్రామిక, నైతిక సమస్య లన్నియు హిందూదేశములో నిదివఱ కేర్పడిన రాష్ట్రములయం దెల్ల నున్నవే. ఇవి యెల్లప్పుడును నూతనముగ మన పరిష్కారమునకు ప్రతిదేశములోను బయలు వెడలుచునే యుండును. ఇవి యన్నియు పరిష్కారమైనతరువాత ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రము నాలోచింపవచ్చుననుట సముద్రములోని యలలు పోయినతరువాత స్నానమాడుటవంటిది. ఈ సమస్యలలో ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రస్థాపనము కూడ నొకటిగా నెంచవచ్చును. ఈ యాందోళనమునకును తక్కిన సమస్యలపరిష్కారమునకు జరగు నాందోళనములకును పరస్పర వైరుధ్యము లేదు. ఈ యాంధ్రరాష్ట్రస్థాపనమువలన తక్కిన సమస్యలు కొన్ని అతిశీఘ్రకాలములో పరిష్కరింపఁబడవచ్చు నని కూడ నా నమ్మకము. మన కొక విశ్వవిద్యాలయము, దానిక్రింద అనేకవిధములైన కళాశాలలు, ఒక హైకోర్టు, శాసననిర్మాణ కార్యనిర్వాహక సభలు, మొదలగునవి యేర్పడుటయు, ఈ యాంధ్రదేశజనులకు గొప్ప పదవులలో నుండుట కెక్కువ యవకాశములును వీళ్ళను కలుగుటయు, ప్రత్యేకరాష్ట్రస్థాపనమువలన సంభవింపవచ్చును.

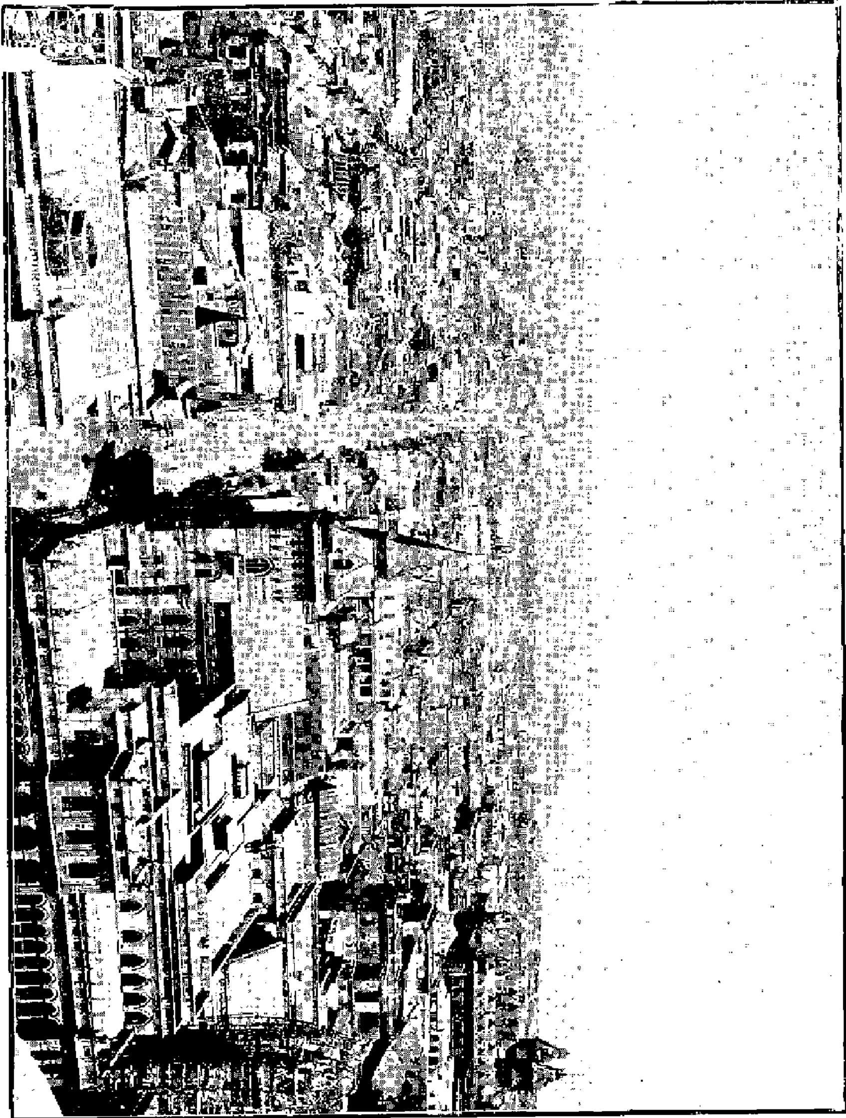
భాషల ననుసరించిన హిందూదేశరాష్ట్రవిభజనము మంచి దనియు, మన తెనుఁగు జిల్లాల నొక రాష్ట్రముగ నేర్పఱుచుటకు ప్రయత్నించుట ఒక యాదర్శముగ మాత్రమే మన యెదుట పెట్టుకొనవలసిన దనియు, ఆనరెబిల్ కేశవపిళ్ళగారు గుత్తిలో డిసెంబరు 22-వ తేదిని పబ్లికు మీటింగులో నగ్రాసనాధిపతిగ నుండి సెలవిచ్చినారు. ఈ యాదర్శము ఎల్లప్పటికిని ఆదర్శస్థితిలోనే యుండవలెనా? ఆచరణములోనికి తెచ్చుటకు ప్రయత్నింపవలెనా? ఈ యాందోళనమును మాన వద్దని కూడ వీరు చెప్పియున్నారు. కాంగ్రెసుసభవారు ఏటేటను చేయుచున్న తీర్మానములలో ముఖ్యమైనవి, అనఁగా ఇంగ్లాండులో నుండు సెక్రటరీ ఆఫు స్టేటుగారి కౌన్సిలును తీసివేయుట లేక దానిలో మన మేలుకొను ప్రతినిధులను చేర్చుట, ఆయుధ విషయమైన చట్టమును

General View of Madras Harbour

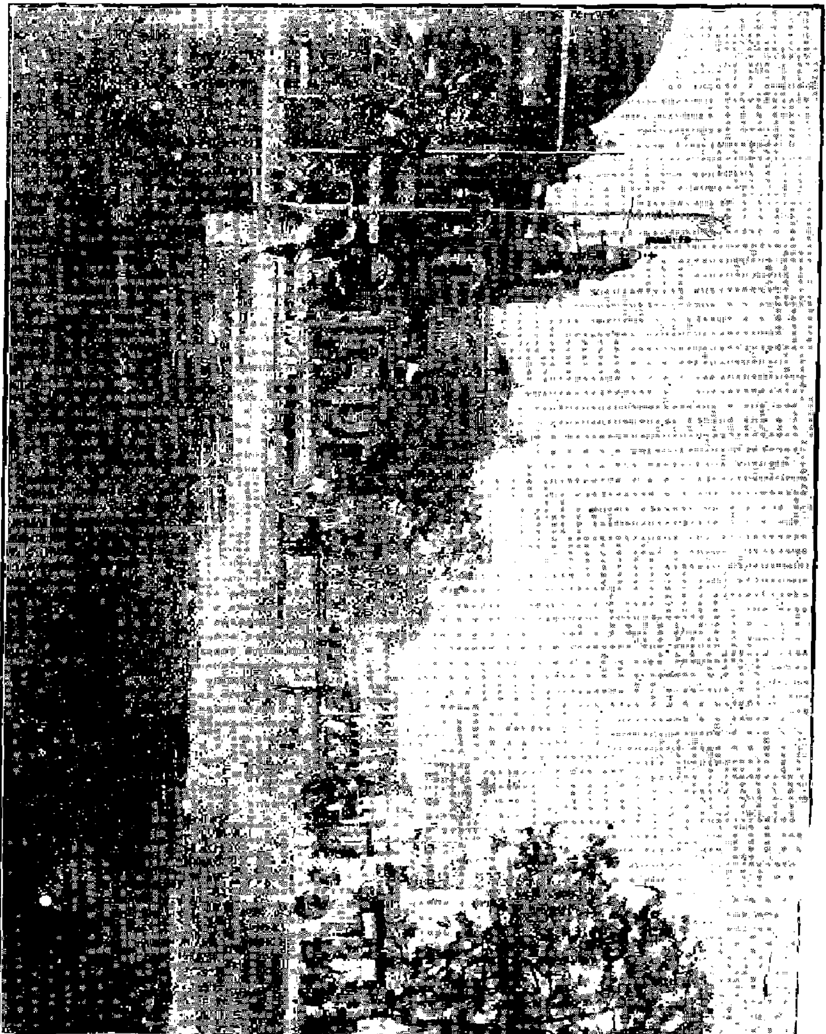
మద్రాసు రేవాశ్రయము

George Town, Madras

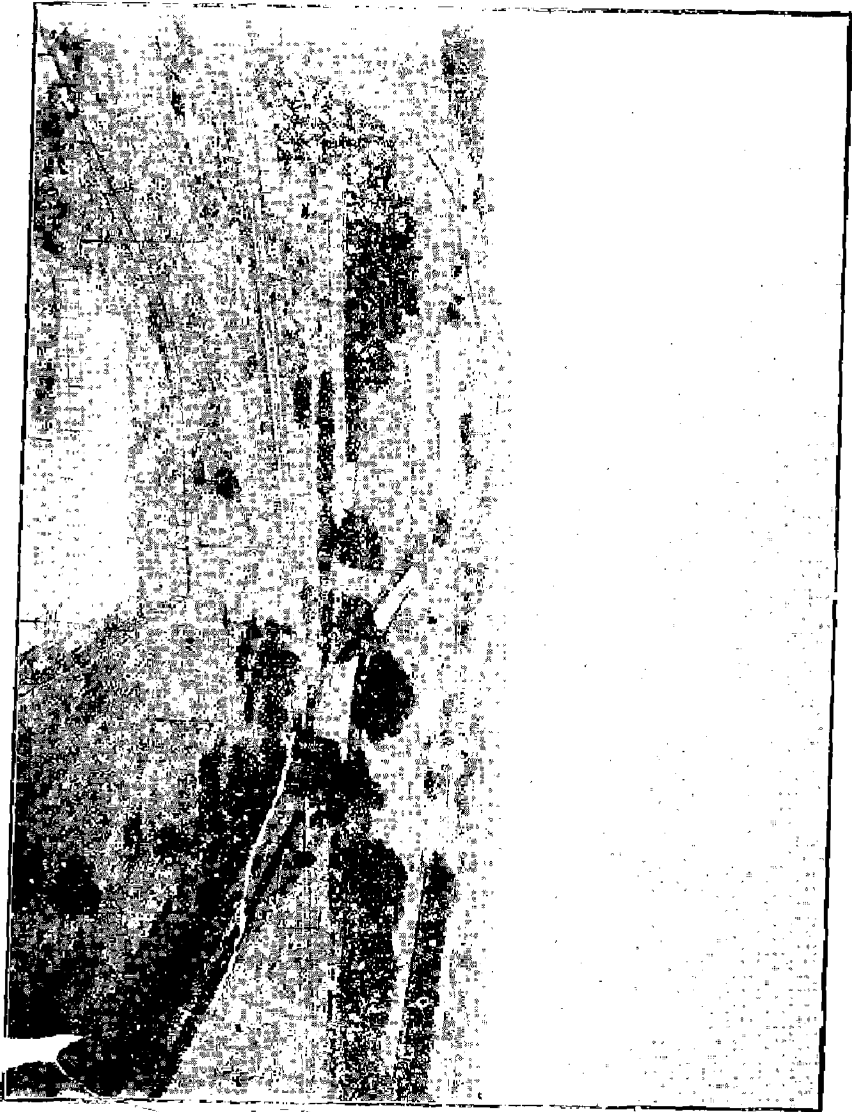
జార్జిపురము, మద్రాసు

Mount Road, Madars

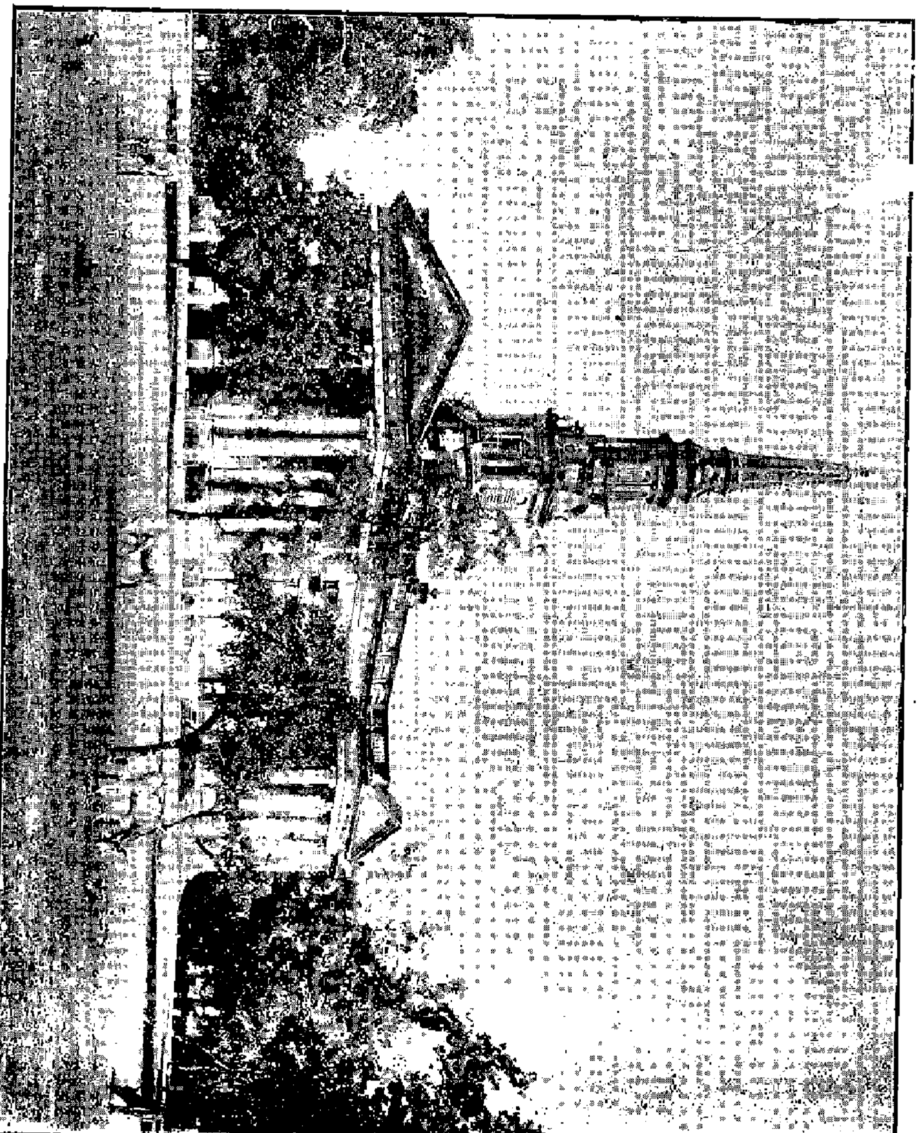
మౌంటురోడ్డు, మద్రాసు

Fort St. George, Madras

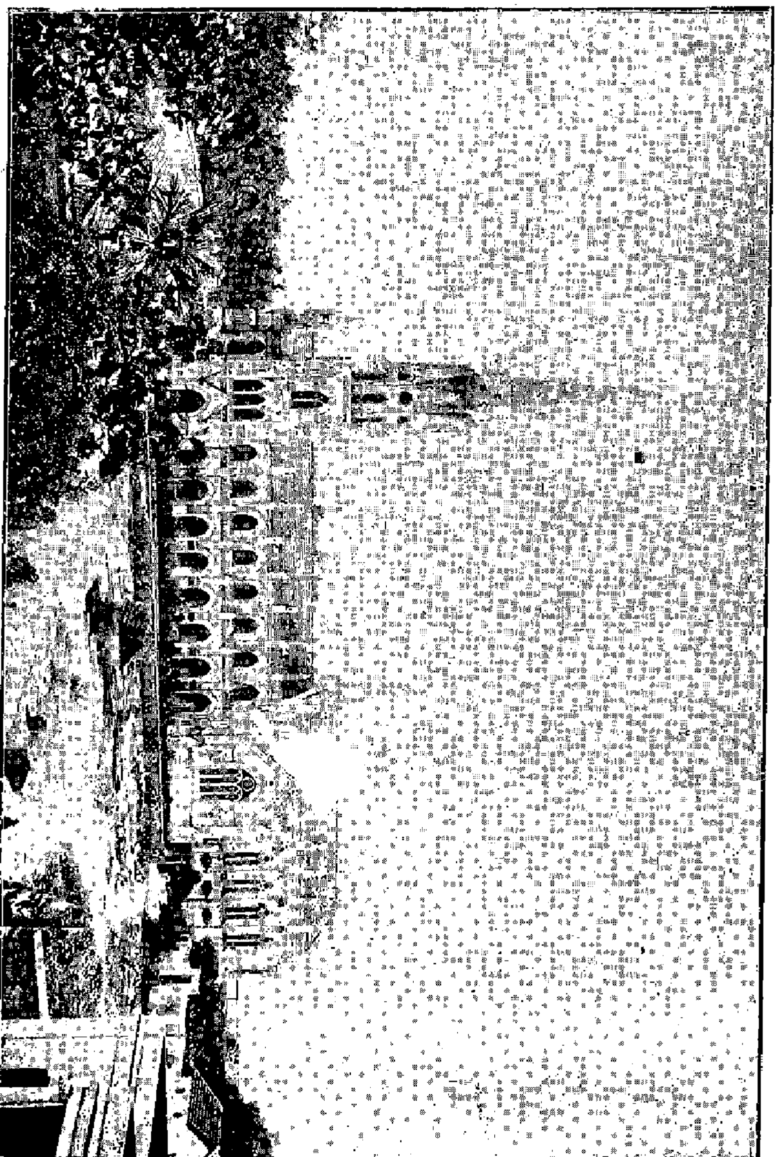
ఫోర్టు సెంటుజార్జి, మద్రాసు

St. George's Cathedral

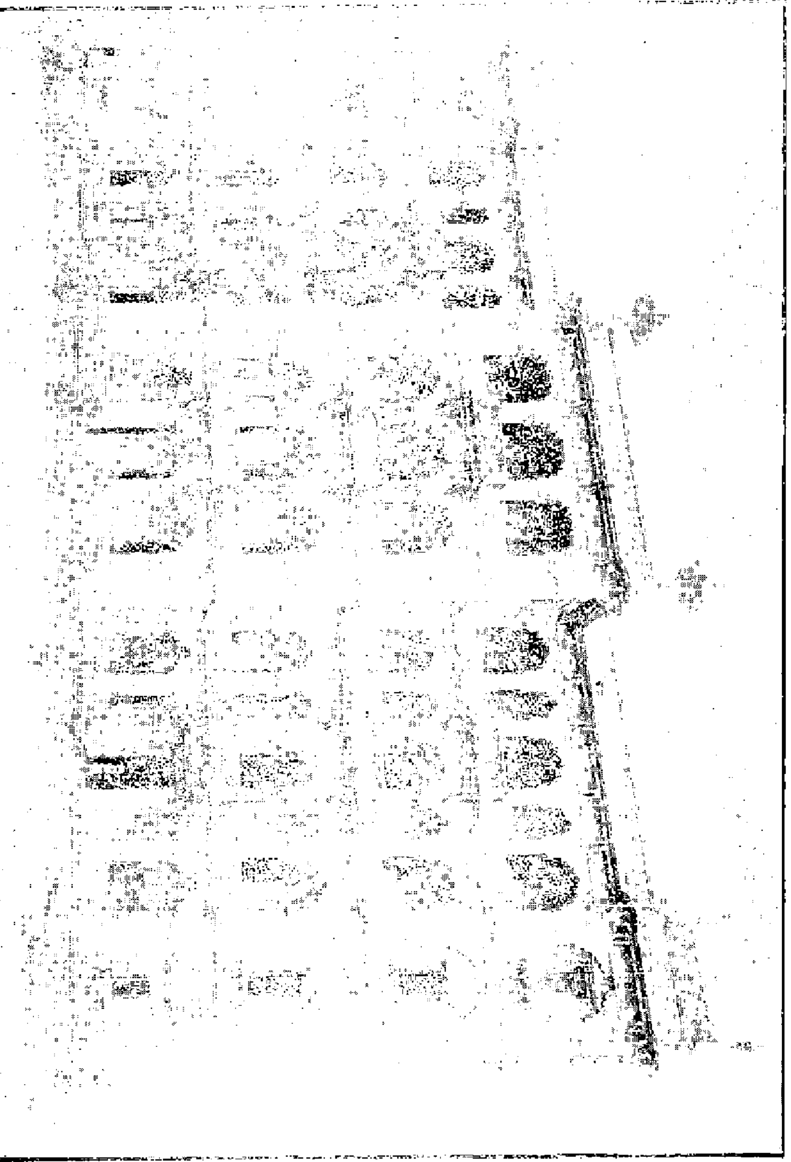
సెయింటు జార్జి క్రైస్తవాగారము

St. Thome Church

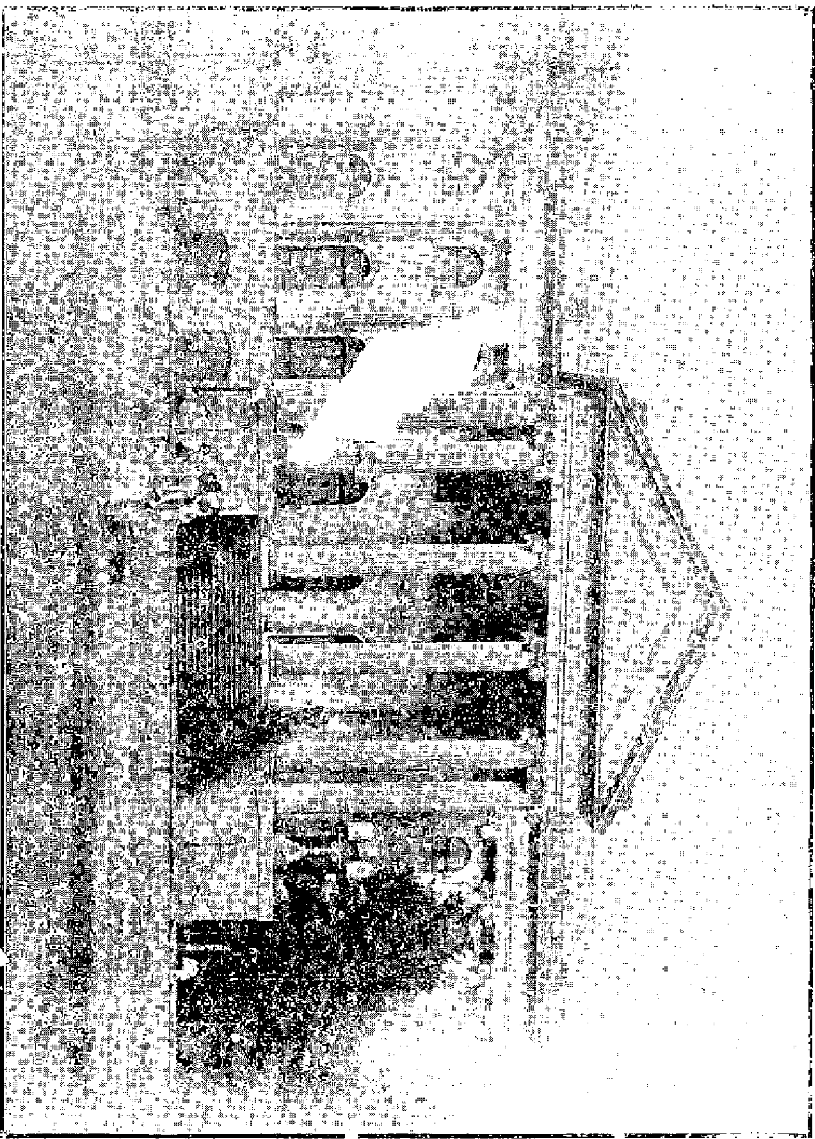
సెయింటు థోము క్రైస్తవాలయము

Young Men's Christian Association Building

యువక క్రైస్తవ సంఘమందిరము

Memorial Hall

మెమోరియల్ మందిరము

రద్దుపఱచుట, పటాలముల కగు వ్యయమును తగ్గించుట, కార్యనిర్వాహక న్యాయాధికారములను విడదీయుట, మన దేశస్థులను వాలంటియరు కోరులలోను సైన్యములలోను చేర్చుకొనుట మొదలైనవి, ఆచరణములో పెట్టకముందే దేశభాషలను బట్టి హిందూదేశ మంతయు చిన్న చిన్న రాష్ట్రముల క్రింద మాఱు ననియు, ముఖ్యముగ మన తెనుఁగు జిల్లాలు ప్రత్యేకాంధ్రరాష్ట్రముగ ముందుగనే మాఱు ననియు నా యభిప్రాయము. ఈ ప్రయత్నమునకు మన మెంత ప్రయాసమైనను పడవలసినదే.

v. హిందూదేశములో నుండు జను లేకజాతివారుగ నుండవలె ననియు, ఒకే లిపియు ఒకే భాషయు రాజకార్యవ్యవహారములను దేశమం దంతటను వ్యాపింపవలె ననియు, హిందూదేశ మంతటిమీఁదను అభిమానము కలిగియుండవలె ననియు మన కాంగ్రెసు ప్రముఖులు ఘోషించుచుండఁగా, తిరిగి దేశమును నూతనవిభాగములు చేసి మన తెలుఁగువారిని అఱవవారిని మళయాళీలను కన్నడపువారిని వేఱుచేసి అన్యోన్యవైషమ్యములను పెంచి వీరిలో ననేకులకు మనస్సంతాపమును కలుగఁజేయుట న్యాయమా?

మన కుటుంబముయొక్క అభివృద్ధికి మనము ప్రయత్నము చేయుటవలన మన గ్రామమును మనజిల్లాను మన రాష్ట్రమును మన సోదరరాష్ట్రములను మన హిందూదేశమును ప్రేమించుట లేదా? మన ప్రేమ మన కుటుంబమునందు మొదలుపెట్టి క్రమక్రమముగ వృద్ధిపొంది జ్ఞానమహిమచేత చిట్టచివరకు విశ్వమానవకోటిమీఁదను సమస్తమైన జీవరాసులమీఁదను వెల్లివిరియునట్లు ప్రవహింపఁజేయవచ్చును. కాని సామాన్యముగ పోను పోను ప్రేమానుబంధము బలహీన మగుచుండును. కాఁబట్టి మన రాష్ట్రమును మనము బలపఱచుకొన్నపుడే దేశ మంతయు బలిష్ఠ మగును. జాతు లన్నియు కలియుట గాని, వాడుకలోని భాషలు నశించి యేకభాష దేశ మంతటను వ్యాపించుట గాని యెన్నటికిని తటస్థింప దని యిదివఱకే వ్రాసియుంటిని. అయిర్లాండు, స్కాట్లండు, వేల్సు ప్రత్యేకరాష్ట్రములుగ నేర్పడినయెడల బ్రిటీషు సామ్రాజ్యమునకే రాష్ట్రములు సహకారులుగ నేల యుండవు? మొదటినుండియు వేఱుగా నున్న బంగాళీలకును పంజాబీలకును మనకును నేటివఱకును అన్యోన్యసౌభ్రాతృత్వము లేదా? ఒకరి సుఖదుఃఖములు తక్కినజాతులవి కావా? యూరపుఖండవాసు లందఱివలనను పొగడొంది 1 లక్ష 20 వేల రూపాయలు బహుమతి వడసిన బంగాళీకవి రవీంద్రనాథటాగోరుగారికి హిందూదేశస్థు లందఱును మ్రొక్కుచున్నారా లేదా? కాంగ్రెసులో అన్ని దేశభాగములవారును కలిసి దేశక్షేమమునకు తగిన ప్రయత్నములు చేయుచున్నారు. ఒండొరులతో సహవాస మెక్కువగ చేసి తమ్ము పరరాష్ట్రములబారినుండి రక్షించుకొనుటకు ఒకదేశములో నున్న రాష్ట్రము లన్నియు సంయుక్తరాష్ట్రముగ నేర్పడక తప్పదు. ఈ రాష్ట్రము లన్నియు ఒక కేంద్రస్థాన మగు సంయుక్తరాష్ట్రప్రభుత్వ మనుదాని నేర్పఱచుకొనవలసియుండును.

మన కంటె ముందుగా ఏఁబది సంవత్సరముల క్రిందటనే అనేకకారణములవలన అభివృద్ధికి వచ్చిన అఱవవారిలో కొందఱు, వెనుకపడియున్న మనదేశము ప్రత్యేకరాష్ట్రమైనయెడల అఱవవారికి ఇక్కడ ఉద్యోగములు లేకపోవు ననియు, ఇప్పుడు ముఖ్యపట్టణమగు చెన్నపట్టణమునకు బదులు అప్పు డాంధ్రరాష్ట్రములో వేఱొక ముఖ్యపట్టణము స్థాపించుటవలన హైకోర్టు మొదలగునవి నూతనముగ అక్కడ నేర్పాటు చేయఁబడుటచేత ఆంధ్రులకే గొప్పపదవులు వచ్చుననియు, ఈర్ష్యాళువులు కావచ్చును. అటులైనయెడల వారినే నిందింపవలయును గాని మనయం దెంత మాత్రమును దోషము లేదు. మనకు పెద్ద యుద్యోగములు కావలె నన్న తెల్లదొరలకు కష్టముగ నుండు నని అడుగుట మానినామా? స్వదేశవస్తువులయం దభిమానము కుదిరినపుడు విదేశీయులకు కష్టముగ నుండదా! కాఁబట్టి అసూయాపరులు నిందార్హులు కాని అభివృద్ధి పొందఁదలఁచుకొన్నవారు కారు.

vi. మన తెలుఁగు జిల్లాలలో సామాన్యముగ జనులు వాడుకొను భాష తెలుఁగైనను, ఇక్కడ అఱవలు, మహమ్మదీయులు, పారసీకులు, క్రైస్తవులు మొదలగువా రుండుటచే వీ రందఱిని ఆంధ్రు లనెదరా? వీ రెల్లరు నొక జాతిగా నెట్లు పరిగణింపఁబడుదురు?

ఆంధ్రశబ్దమును ఈ చర్చలో జాతి కన్వయింపఁ జేయుట లేదు. ఈ తెలుఁగుజిల్లాలలో ననేకజాతు లున్నను దేశము మాత్రము ఆంధ్రదేశ మనియు, దేశభాష ఆంధ్రభాష యనియు, అందఱకును తెలిసిన విషయమే. ఇక్కడ నివాస మేర్పఱచుకొన్న మహమ్మదీయులను, క్రైస్తవులను, అఱవలను, ఆంధ్రు లనియే చెప్పుచున్నాము. హిందూదేశమందు తక్కిన రాష్ట్రములలో వలె మన తెలుఁగు జిల్లాలలో కూడ అనేకవర్ణములతో కూడుకొన్న హిందువులును ఇతరజాతులవారును కలిసియున్నారు. ఈ హిందువులలో నుండు శాఖ లన్నియు కూడ అన్యజాతిమిశ్రమము కాని ఒక జాతినుండియే పుట్ట లేదు. అన్నియు సంకరము లే యని మనము ఒప్పుకొనవలసియున్నది. అయినను వీ రందఱును నివసించుచున్న దేశము మాత్రము మాఱలేదు.

ప్రతినిమిషమును ఉదకరేణువులు మాఱుచున్నను క్రొత్త జలబిందువులు వచ్చుచున్నను నానావిధములైన వస్తువులు కొట్టుకొనివచ్చుచున్నను, ఒక నదీప్రవాహము పూర్వమునుండియు నెడతెగక ప్రవహించుచుండుటచేత ఒక పుణ్యనామముననే యెట్లు వాడఁబడుచున్నదో, అదే విధముగ ఆంధ్రభాష సర్వసామాన్యముగ వాడుకలో నున్న దేశము ఎన్ని వివిధజాతులు కలిగియున్నను ఆంధ్రదేశ మనియే వాడఁబడుచున్నది. ఈ పుణ్యభూమిని తమ జన్మభూమిగ చేసికొనిన ఆర్యేతరులు సయితము ఈ దేశముయొక్క పూర్వచరిత్రను స్మరించుకొనుచు దేశకవులను చక్రవర్తులను యోధులను దేవతలను వేదాంతులను గాయకులను శిల్పులను పూజించుకొనుచుందురు. ఇదియే నిజమైన దేశాభిమానము. ఒక తల్లి స్తన్యపానమును చేయు సహోదరులకంటెను ఒక భాషనే మాటలాడువారిలో నెక్కువ యైకమత్య ముండితీరు నని మోక్షమూలరుగారు చెప్పియున్నారు. ఉత్తరమండలములవారికిని, దత్తమండలములవారికిని, అఱవలతోకంటె నెక్కువ మైత్రి యుండితీరును. ఒకప్పుడు ఈ తెలుఁగుదేశమంతయు నేకచ్ఛత్రాధిపత్యమునం దుండుటయే కాక, ఆయా రాజకుటుంబములు కాలవైపరీత్యమున అంతరించినపుడు వారి సంతతివారే ఈదేశములో అక్కడక్కడ చిన్నచిన్న స్వతంత్రరాజ్యములు స్థాపించుకొని రాజ్యమేలుచుండిరి. కాఁబట్టి స్వదేశరాజులచేత వేఱువేఱు భాగములు పాలింపఁబడుచున్నను ఆంధ్రదేశచరిత్ర ఒకటియే యని తలంపవచ్చును. ఈ చరిత్ర యంతయు పూర్ణముగ నింకను వ్రాయఁబడియుండలేదు. శాసనములు జీర్ణతాళపత్రములు మొదలగునవి బయిటకు తీసి దేశచరిత్రను మనము తెలిసికొన్నకొలఁదిని మనకుత్సాహ మినుమడించుచుండును. మన దేశములో ఘనకార్యములు జరగిన అనేకపవిత్రస్థలములు బయలుపడుచుండును.

vii. ఈ హిందూదేశములో ఇపు డున్న రాష్ట్రములను ఎక్కువచేసిన యెడల ఈ రాష్ట్రపరిపాలనమునకు అమితధనము వ్యయపఱుప వలసియుండును. దీని నంతయు మనబీదదేశ మెట్లు భరింపఁగలదు?

హార్డింజ ప్రభువుగారు బేహారుదేశమును ప్రత్యేకరాష్ట్రముగ నేర్పఱుపఁదలఁచుకొన్నపుడు మొట్టమొదట సుమారు ఆఱువదిలక్షలు కావలసియుండు నని చెప్పినారు. మన రాజధాని యైన చెన్నపట్టణములో నున్న కట్టడముల వెలలో సగపాలు మన యాంధ్రమండలములదై యున్నది. కనుక, అఱవరాష్ట్రమునుండి మనకు కొంత సొమ్ము రావలసియున్నది. మిగిలిన సొమ్మును దొరతనమువారు నూటికి $3\frac{1}{2}$ చొప్పున వడ్డికి సులభముగ అప్పుతీయ వచ్చును. ఇప్పుడు చెన్నపట్టణములో ప్రతిసంవత్సరమును పరిపాలనార్థము వ్యయమగుచున్న మొత్తము సుమారు 70 లక్షలు. దీనిలో సగము మనము ప్రస్తుత మిచ్చుకొనుచునే యున్నాము. ఆంధ్రరాష్ట్రము వేఱుగ నేర్పఱుచుటవలన మన మింతకును మఱి పదునేను లక్ష లెక్కువ కర్చుపెట్టుకొనవలసియుండును. మండలపరిపాలనమున కగు వ్యయము ఉన్నది యున్నట్లె యుండును. ఈ స్వల్పమైన యధికవ్యయమును మనకు ప్రత్యేకరాష్ట్రమువలన కలుగు లాభమునకై భరింపఁగూడదా? ఈ యధికవ్యయమునకైనను మనము క్రొత్తగ పన్నులను వేసికొననక్కఱలేదు. మన చెన్నరాజధాని తక్కిన రాజధానులకంటె తన యాదాయమును బట్టి ఇండియా గవర్నమెంటువారికి ప్రతిసంవత్సరమును ఒక కోటిరూపాయలు అధికముగ నిచ్చుచున్నది. ఈసొమ్ములో కొంతభాగము మనకు ఇండియా గవర్నమెంటువారు ఇయ్యవలసియున్నారు.

నాకు గోచరించినంతవఱకును పైని చెప్పిన యాక్షేపణలే ముఖ్యములైనవి. నేను వీనికి సంగ్రహముగా చెప్పిన సమాధానములు గాక, బుద్ధిమంతులు మఱి కొన్నిటిని ఆలోచించుకొనవచ్చును. ముందుముందు నేషనల్ కాంగ్రెసువారు కూడ హిందూదేశమున కిట్టి రాష్ట్రవిభజనమే మిక్కిలి యనుకూలముగ నుండు నని తీర్మానములు చేయుచుందు రని నమ్ముచున్నాను.

సుఖము

శ్రీమతి గురిడు అచ్చమాంబికా ప్రణీతము

సుఖ మన ననేకవిధముల
నిఖిలజనానందకారి యగుచు ధర్మా
ద్యఖిలపురుషార్థములకున్
సఖియై వర్తిల్లుచుండు సతతము ధరిత్రిన్.

క. తన ప్రాణసములఁ బాయమి
ఘనత చెడమి మానహాని గల్గమి బుజబా
ధ ననుభవింపమి సర్వ
స్వనాశనం బగుట గనమి సౌఖ్యము ప్రజకున్.

క. ధర్మపథము దప్పక స
త్కర్మంబుల నెఱిఁగి సలిపి కడుఁ దుష్టిమెయిన్
బేర్మి వహించెడు నాతఁడు
నిర్మలసుఖ మనుభవింప నేర్చె ననియెదన్.

క. అకలంక మయిన లక్ష్మికి
నొక కొఱఁతయు లేక తూఁగు టుయ్యెలపైఁ బు
త్త్రకు నునిచి ముద్దుగొను పు
ణ్యాకాంతయును బతియుసుఖము నరయుదురు మదిన్

క. తన జీవితమున నొసరిం
చిన కృషి ఫలియించి కోర్కె చేకుఱు నదియున్
జనవంద్య మయ్యెనేనిన్
మనుజుఁ డనంతసుఖము గని మనియెడు పేర్మిన్.

క. పరతత్త్వ మెఱిఁగి సంక
ల్పరహితమయి బుద్ధి తనదు పంపు నడుప న
ప్పరమోత్కృష్టపదవిఁ జెం
ది రాజిలెడునతఁడు గాంచు దివ్యసుఖంబున్.

క. కష్టార్జితమున బ్రదుకుచు
నిష్టార్థము లర్థిజనుల కిచ్చుచు మఱి సం
తుష్టిం జేసి మనుడు సుఖ
పుష్టి గలిగి చెలఁగు చంద్రు పూజ్యులు వసుధన్.

క. తలిదండ్రుల మన్ననయును
గలిమియు సత్సతియు విద్య గడు నెయ్యమునన్
జెలిమి సలుపు స్నేహితులుం
గలిగిన సుఖ మనఁగ నొండు గలదె నరునకున్?

క. నవరసగుంభితమై స
త్కవివిరచిత మయిన నాటకము కావ్యంబో
యవలోకించు రసజ్ఞున
కవిరళ మగు సుఖము నిత్యమై వర్ధిల్లున్.

క. మనుమలు విద్యాధనులై
తనుఁ గొల్వఁ గుటుంబభరము తనయుఁడు తాల్పన్
గనుచుఁ బరతత్త్వచింతన
మొనర్చు సతి పతియుఁ గాంతు రున్నతసుఖమున్.

క. కల విద్య లెల్ల శిష్యున
కలఘుక్రియఁ గఱప నిపుణుఁ డై సభ విద్వ
త్కలశార్ణవశశి యని స
భ్యులమెప్పం గనిన సుఖముఁ బొందు గురుఁ డెదన్.

క. మల్లెలతావిఁ బెరసి తగు
చల్లనిలేగాలి వీవ సమవిద్యాశ్రీ
నుల్లసిలు సలీయుతముగ
నల్లన మృదుగీతి వినిన యతఁడు సుఖించున్.

క. నిండిన విద్వత్సభ నొ
క్కండును బ్రతివచన మీయఁ గానమి నధ్య
క్షుం డెఱిఁగి గారవించినఁ
బాండిత్యముకల్మి నతఁడు వడయు సుఖంబున్.

క. తనకుఁ బరమాత్ముఁ డిడునది
కనకంపుంగని యటంచుఁ గడుఁ దుష్టిమెయిన్
దినములు గడపెడు నరుఁ డ
త్యనుపమసుఖ మనుభవింప నర్హుండు భువిన్.

క. అకలంక మగుచు నొవ్వక
యొక విషయమునందె నిలిచి యొండెఱుఁగక పా
యక యానందముచే ని
ర్వికల్ప మగు మనసు చూవె వెలయు సుఖమునన్

క. "అమ్మా! సుఖ మన నెయ్యది ?
యిమ్మహి నది గాంచి మనెడ రెవ్వ?" రనిన, నా
కెమ్మెయిఁ దోచెనో దానిం
దమ్మున కెఱిఁగింప మదిని దలఁచి నుడివితిన్.

పాశ్చాత్య దేశములందలి నవీన సాంఘికోద్యమములు

ఎమ్. వేంకట రంగయ్య గారు, ఎమ్. ఏ.

అభివృద్ధికి అంతము లేదు గనుక పరిపూర్ణాభివృద్ధి గాంచిన సంఘము ప్రపంచమునం దింతవఱకును లేదు. నాగరకు లని ప్రసిద్ధిగాంచి రాజకీయాదివిషయములలో మన కెల్లరకును మార్గదర్శకులై యున్న ఆంగ్లేయులు మొదలగు పాశ్చాత్యుల సంఘములందు కూడ ఇప్పటికిని ఎన్నియో లోపము లగపడుచున్నవి. ఐనప్పటికిని ఈ సందర్భమున మనకును పాశ్చాత్యులకును గల భేద మొకటి మనము గుర్తింపవలయును. మనలో అనేకులు సంఘమునందు సవరింపఁదగిన లోపము లనేకము లున్న వని కూడ అంగీకరింపరు. అంగీకరించువారు కూడ వానిని నివారించుటకు తగిన శ్రద్ధతోను ఆసక్తితోను విశాలహృదయముతోను పనిచేయుట లేదు. భగవదవతారముచేతఁ గాక మనుష్యమాత్రుల మగు మనచేత సంఘము సంస్కరింపఁబడఁగలుగునా యని అనేకు లభిప్రాయపడుచున్నారు. ఈ కారణమువలననే నలువది యేఁబది సంవత్సరములనుండి సంఘసంస్కరణోద్యమము మన దేశమందు ప్రబలియుండినను దానివలన కలిగిన ఫలము మాత్రము మిక్కిలి స్వల్పమై యున్నది. పాశ్చాత్యు లిట్టివారు కారు; తమ సంఘపు స్థితిగతులలోని లోపములను వాని హేతువులను ఎప్పుడును పరిశోధించుచుందురు; వానిని బహిరంగపఱచి, వాని నివారణమునకై యెన్నియో నూతనసాధనములను కనిపెట్టుచుందురు. వారు విసుగు చెందువారు కారు; ఇంత మాత్రము సుఖసంపద లున్నవి గదా యని తృప్తిచెందువారు కారు. దీనివలననే వారిస్థితి క్రమక్రమముగ అభివృద్ధి గాంచుచున్నది. తమ బాగుకై రాత్రింబగళులు కష్టపడుచుండువారి కెన్నటికిని ఫలము కలుగకపోదు. నూరు సంవత్సరములకు పూర్వము పాశ్చాత్యులలోని సామాన్యజను లనుభవించుచున్న స్థితికిని వారి ప్రస్తుత స్థితికిని గల భేదమే దీనికి నిదర్శనము.

"మనుష్యుఁ డీప్రపంచమున జన్మ మెత్తినది సుఖము లనుభవించుటకుఁ గాని దుఃఖములపాల్పడుటకుఁ గాదు. ఐనను, ఈ సౌఖ్యము ప్రజలలో అందఱికిని సమానముగ లభించుట లేదు. కొందఱు ధనవంతులై ఆరోగ్యవంతులై శరీరమనోదార్ఢ్యములు కలిగియుండ, మఱికొందఱు దరిద్రులుగను రోగపీడితులుగను జ్ఞానహీనులుగను ఉన్నారు. ధనమును బట్టియె ఇట్టి వ్యత్యాసము కలుగుచున్నది. ధనవంతు లందఱును సుఖజీవులు కారు గాని దరిద్రులలో మూఁడువంతులు కష్టజీవులై యుండకతప్పదు. తినుట కన్నమును ధరించుకొనుటకు వస్త్రములును కాఁపురముండుటకు విశాలమైన గృహములును లేక, సంఘమునం దనేకులు కృశించిన దేహము గలిగి, రోగపీడితులై యుండుటకు దారిద్ర్యమే ప్రధానకారణమై యున్నది. క్షామములు మొదలైన యుపద్రవములు సంభవించునపుడు లక్షలకొలఁది జనులు మృత్యువువాతఁ బడుట కిదియే కారణమై యున్నది. ఈ హేతువుచేతనే అనేకులు విద్యాగంధము లేక యుండుట; దీనివలననే అనేకులు సంసారసుఖ మిట్టి దని యెఱుఁగకుండుట. అనేకులు దుర్వినీతులై జారత్వచోరత్వములనె జీవనోపాయములుగ అవలంబించుటకు కూడ ఇదియే కారణము. ధనవంతులలో సైతము వ్యాధిగ్రస్తులును దురాచారపరాయణులును ఎందఱో యున్నారు. ఐనప్పటికిని, దారిద్ర్యము ప్రబలియుండు ప్రతిసంఘమందును ఇట్టివా రెక్కువమంది యుండుట కవకాశ మున్నది. అనేకు లీ స్థితియం దుండిన సంఘమునకును దేశమునకును ఎన్నియో కష్టములును నష్టములును కలుగు ననుటకు సందేహము లేదు. యుద్ధములు మొదలగు దేశోపద్రవములు సంభవించినపుడు వాని నెదుర్కొనుటకు తగిన సమర్థత సంఘమునం దుండక పోవును. ఇట్టి విపత్తులకు లోనై, తుదకు సంఘము లయమును చెందుట నిస్సంశయము. దారిద్ర్యము సామాన్యమైన లోపము కాదు. కనుక సంస్కర్తలు దీనిని సంఘమునుండి తొలఁగించుటకై తగిన ప్రయత్నములను చేయవలయును."

అఱువది డెబ్బది సంవత్సరములనుండి పాశ్చాత్య సంఘములందు జరగుచున్న సంస్కరణముయొక్క ప్రధానోద్దేశ మిదియే. ఇట్టి యుద్దేశముతో అచ్చటి సంస్కర్తలు గావించిన మహోపకారములలో కొన్ని మాత్ర మిచ్చుట వ్రాయఁ బ్రయత్నించుచున్నాను.

II

కడచిన శతాబ్దమం దంతయు ఇట్టి సంస్కరణ మా దేశములం దత్యంతావశ్యకమై యుండెను. ఈ

శతాబ్దప్రారంభమున అచ్చటి సామాన్యజను లనుభవించుచుండిన కష్టములు కష్టములు కావు. అవి వర్ణనాతీతము లని చెప్పుటయం దతిశయోక్తి కొంచెము కూడ లేదు. దీనికి కారణము వ్యవసాయిక పరిశ్రామిక వాణిజ్య వృత్తులయందుఁ గలిగిన గొప్ప మార్పే. తత్పూర్వ మెంత కష్టమైన పనినైనను మనుష్యులు స్వయముగ తామే చేసికొనుచుండిరి. ఇప్పుడు అట్లుగాక దున్నుటకు, విత్తనములు వేయుటకు, కలుపు దీయుటకు, వరి కోయుటకు, కుప్పలు నూర్చుటకు, నూలు వడుకుటకు, బట్టలు నేయుటకు, పాత్రసామగ్రులను చేయుటకు—అవి యివి యన నేల—మనకు కావలసిన పను లెన్ని యున్నవో వాని నన్నిటిని చేయుటకు యంత్రములను కనిపెట్టిరి. ఈ విప్లవమువలన దేశములోని మూఁడువంతుల జనులు ధనికు లగు మిగిలిన జనులకు భృత్యులై పోయిరి. ఈ యంత్రములను కొని పనిచేయలేక భూస్వాము లనేకులు తమ భూములను అమ్ముకొనుటచేతను; చేతిమగ్గములతో పనిచేయుచున్న నేతగాండ్రు అనేకులు యంత్రములను కొనలేకపోవుటచేతను, ఇట్లే ఇతరులు కూడ అనేకులు యంత్రములకై కావలసిన ధనవ్యయమును చేయలేకపోవుటచేతను, వా రందఱును స్వేచ్ఛావ్యాపారములను వదలుకొని కూలిపని చేసి ధనికు లిచ్చిన కూలితో జీవయాత్రను జరపవలసినట్టి స్థితికి వచ్చిరి. ధనికు లన్ననో ఈ యంత్రములను కొని, వీనితో పని చేయుటకై ఫ్యాక్టరీలను బహువిశాలమైన శాలలఁ గట్టి వేనవేలు కూలివాండ్రచే వానియందు పని చేయించి, ఇంతంత యనరాని లాభమును గడించుచుండిరి; వ్యయ మెంత తగ్గిన తమ కంత హెచ్చుగ లాభము రాఁగల దనెడి యూహతో తమ కూలివాండ్రను నానావిధములయిన కష్టములను లోఁబఱుచుచుండిరి. వీరు పనిచేయు శాలలు గొప్పవైనను, పరిశుభ్రమైన గాలి వచ్చుటకును పోవుటకును, వేలకొలఁది జను లేకకాలమున ఆరోగ్యవంతులుగ నుండుటకును, తగిన కిటికీలు మొదలగు సదుపాయములను కలిగియుండునవి కావు. యంత్రశాలాధికారి విలువగల యంత్రములమీఁద చూపుచుండిన శ్రద్ధ తన లాభముకొఱకై పాటుపడుచుండిన ఈ కూలివాండ్రపై చూపునట్టివాఁడు కాఁడు. జనసమ్మర్దముచేతను, పరిశుభ్రమైన గాలి లేకపోవుటచేతను, అక్కడ పని చేయువా రెల్లపుడును కృశించి వ్యాధిగ్రస్తులై యుండువారు. వారి స్థితి బానిసలు పెంపుడు మృగములు మొదలగువాని స్థితికన్న హీనమై యుండెను. ఉదయ మాఱు గంటలనుండి రాత్రి పం డెనిమిది గంటలవఱకును ఒక్కరీతిని కారాగృహములవంటి ఈ శాలలయందు వారు పనిచేయవలసినవారై యుండిరి. మఱింత లాభమును సంపాదింపఁగోరి మఱింత తక్కువ కూలి నియ్యవచ్చు ననెడి యూహతో ధనికు లీ శాలలయందు స్త్రీలను బాలురను విశేషముగ నుపయోగించుచున్నారు. ఐదు సంవత్సరముల వయసు రాఁగానే బడికి పోవుటకు మాఱు ప్రతిబాలుఁడును 13, 14 గంటలు పనిచేయుటకై ఈ ఫ్యాక్టరీలకు వచ్చువాఁడు. విద్య యన నేమియో యెఱుఁగనే యెఱుఁగఁడు సరే కదా, ఆట లాడుటకుఁ గాని అన్నము తినుటకుఁ గాని పగలు విశ్రాంతి పొందుటకుఁ గాని వ్యవధి లేక శరీరపటుత్వము చెడి మృగప్రాయుఁడై త్రాగుఁబోతై కాలము గడపును. దేశములోని బాలు రెల్లరును ఈవిధముగ పెంపఁబడుచుండ, వీరు పెద్దవారై గృహస్థులైనప్పుడు బుద్ధివికాసముతో దేశక్షేమముకొఱకు పాటుపడుటెట్లు సంభవించును? ఇఁక స్త్రీలు పడుచుండిన దురవస్థ దీనిని మించియుండెను. వీరు వెళ్లి కూలిపని చేసినఁ గాని సంసారమును పోషించుటకు వేఱు మార్గము లేకయుండెను. గృహమును నిర్వహించుచు, పసిబిడ్డలకాహారాదుల నిచ్చుచు సంసారమును చక్కఁబెట్టుకొనవలసిన యాఁడువాండ్రు దిన మంతయు ఇట్టి కష్టములకు లోఁబడవలసియుండిరి. కొన్ని సమయములయం దీ యంత్రములు ఆకస్మికముగ పగులుటవలనను, పైనుండి క్రిందఁ బడుటవలనను, బాలుర యజాగ్రత్తవలనను అనేకులు తమ ప్రాణమును కూడ పోఁగొట్టుకొనవలసియుండిరి. సుఖ మన నేమియో యెఱుఁగక నరకబాధల నన్నిటిని ఈ లోకమునందే వారు పడుచుండిరి.

ఇట్టి బాధలకు లోనైనవా రొక రిద్దఱు కారు. దేశములోని ప్రజలలో మూఁడుభాగము లిట్టివారే. ఇన్ని బాధల కోర్చి పనిచేసినను, వీరికి లభించుచుండిన కూలి ఎక్కువగ నుండెనా యన్న, స్త్రీపురుషులును ఇంటిలోని బాలురును, అందఱును తెచ్చుకూలి దినమున కొకపూఁట యాహారమునకు కూడ చాలునట్టిది కాదు. ఇంటియం దెందఱు బిడ్డ లుండిన అంత యధికముగా తమకు లాభము కలుగు ననెడి యాశతో సంసారమును నిర్వహించుకొనుటకైనను సమర్థత లేని స్త్రీపురుషులు కూడ తమ బాల్యముననే వివాహమాడువారు. దేశమునందు ద్రవ్యములేని కూలివాండ్ర కెక్కువకూలి దొరకుట లేదేమో యన, ఎప్పటికంటెను ఈశతాబ్దమునం దింగ్లండు మొదలగు దేశములలో నుత్పత్తియగుచున్న ధనము పదిపండ్రెండురెట్లధికముగ నుండెను. యంత్రసహాయమువలనను ఇతరమైన మార్పులవలనను పుట్టెఁడు ధాన్యము పండు భూమి రెండు పుట్లు పండుచుండెను. రోజంతయు పనిచేసినను మగ్గముమీఁద పది గజముల బట్టను నేయలేనివారు యంత్రముల సాహాయ్యమున దినమునకు నూఱు గజములు నేయఁగలిగియుండిరి. భూగర్భమం దుండిన రాక్షసిబొగ్గును ఇనుమును ఎట్లుపయోగపఱుచుటకును తెలియకుండినవారు వీనిని యంత్రములకై యుపయోగించి లక్షలకొలంది పౌనులు సంపాదింపఁగలిగియుండిరి. భిక్షాధికారు లనేకులు కోటీశ్వరులైరి. పొగయోడలు, పొగబండ్లు మొదలగువాని సాహాయ్యముచే ప్రపంచములోని సమస్తదేశములందును తమ పదార్థములను విక్రయించి వర్తకులు లాభము పొందుచుండిరి. జనశూన్యము లైన గ్రామములు యంత్రశాలలతోను కూలివాండ్రతోను నిండి గొప్ప పట్టణము లగుచుండెను. ఇట్టి మహదైశ్వర్యముతో దేశము తులతూఁగుచుండినను కూలిపని చేసి బ్రతుకు ప్రజలకు దీని నుండి యెట్టి సౌఖ్యమును కలుగదాయెను. ఈ ధనమంతయు ఎవరో కొంద ఱదృష్టవంతులపా లగుచుండెనే కాని కూలివాండ్రగు జనసామాన్యముయొక్క జీవితము మిక్కిలి సంతాపకరమై యుండెను.

అంధకారమగ్నులై, యర్థాయువులై, దుఃఖపీడితులై యున్న జనసామాన్యము నుద్ధరించుట యెట్లు? దేశములోని ధనము ప్రజ లందఱిచేతను ననుభవింపఁబడవలసినదా, లేక కొందఱి యభివృద్ధికొఱకే యుపయోగపడవలసినదా? ఈ విధముగ దయాళువులైన సంస్కర్త లెల్లరు నాలోచింపమొదలుపెట్టిరి. కూలివాండ్ర స్థితిని బాగుపఱుచుటకై దొరతనమువా రేవిధమైన ప్రయత్నములను చేయుట కిష్టపడలేదు. తక్కువ కూలి తీసికొని కారాగృహములవంటి యంత్రశాలలందు పనిచేయుటకు కూలీలే యంగీకరించుచుండ, తమంతతా మేల చట్టములను నిర్మించి ధనికు లెక్కువ కూలి యియ్యవలసినట్లు నిర్బంధపఱుపవలయు నని దొరతనమువా రభిప్రాయపడియుండిరి. సంస్కర్త లిది యన్యాయమనియు, కూలివాండ్రకు వేఱుగతి గాని సాహాయ్యము గాని లేనికారణమున ధనికు లెంత కూలి యిచ్చిన, అంత కూలికే వారు పనిచేయవలసియున్నా రనియు, దొరతనమువా రిట్టి సమయమున ఊరకున్న యెడల దేశమునకే హాని కలుగు ననియు, కూలివాండ్ర రక్షణము నిమిత్తము శాసనమును చేయుట దొరతనమువారికి విధాయక మనియు దేశమం దంతటను ఉపన్యసింపసాగిరి. ఇంగ్లాండు ప్రజాప్రతినిధులే రాజకార్యనిర్వాహకులు గనుక, వారు క్రమక్రమముగ సంస్కర్తల యుపన్యాసములలోని ధర్మమును తెలిసికొని ధనికు లగు యంత్రశాలాధికారు లడ్డగించుచుండినను దానిని గమనింపక 1830 మొద లిప్పటివఱకు నెన్నియో శాసనములను గావించిరి. వీనిని గుఱించి విపులముగ చర్చించుట కిది సమయము కాదు. ఈ శాసనములవలన 13 సంవత్సరములకు లోఁబడినవా రెవరును యంత్రశాలలలో పని చేయఁగూడ దనియు, పనివాం డ్రందఱును దినమునకు 10 గంటలకంటె అధికముగాఁగాని, ఉదయము 6 గంటలకు ముందుఁగాఁగాని సాయంత్రము 6 గంటలకు తర్వాతఁగాని పనిచేయఁగూడ దనియు, ఆరోగ్యశాస్త్రప్రకారమును వైద్యుల యాలోచన ననుసరించియు యంత్రశాలలు కట్టవలె ననియు, గనులలో స్త్రీలు పని

చేయఁగూడ దనియు, విధింపఁబడెను. ధనికుల స్వాధీనమున ఫ్యాక్టరీలలో పనిచేయవలసియున్నను, కూలివాండ్రు తగిన విశ్రాంతి కలిగి రోగపీడితులు గాక సుఖముగ కాలము గడపఁగలిగియున్నారు. 13 సంవత్సరముల వయసు రాక పూర్వ మెవ్వఁడును ఫ్యాక్టరీలలో పనిచేయఁగూడ దనియు, ప్రతిమనుష్యుఁడును తన కుమారుని కా వయస్సు వచ్చునంతవఱకును నిర్బంధముగ వానిని బడికి పంపవలసిన దనియు, అట్లు పంపనిపక్షమున శిక్షార్హుఁ డగు ననియు, శాసనము లుండుటవలన, విద్యరానివాఁడు ఇంగ్లండు మొదలగు దేశములయం దొక్కఁడును లేఁడు. కూలియొక్క హెచ్చు తక్కువల విషయమై దొరతనమువా రేలాటి జోక్యమును కలుగఁజేసికొనలేదు గాని పనివాండ్రే స్వయంసహాయమువలన తమ కూలిని వృద్ధిపఱచుకొనఁగలిగిరి. కూలివాండ్రందఱు నొక్కటిగ చేరి సంఘములను స్థాపించుకొని తమ కింత కూలి యిచ్చినఁ గాని తాము పనిచేయుట కంగీకరింపఁగూడ దని ఏకీభావము గలిగి ప్రవర్తించుచున్నారు. ఇట్టి సంఘము లుండఁగూడ దని పూర్వము శాసనము లుండుటవలన పనివాండ్రు ధనికులను కూలివిషయమున సంఘీభావముతో నిర్బంధింపలేకయుండిరి. ఈశాసనమును దొరతనమువా రిప్పుడు తీసివేసిరి. కనుక స్వతంత్రులై కూలివాండ్రు ఎక్కువ జీతములను పొందఁగలిగియున్నారు. ఈ విషయమున సంస్కర్తల యుద్యమ మింతటితో ముగియలేదు. దినమున కెనిమిది గంటలకన్న నెక్కువకాలము పనిచేయఁగూడ దనియు, ప్రతి కూలివాఁడును స్వవిద్యాభివృద్ధికి కావలసిన విశ్రాంతిని పొందవలయు ననియు, వారు వాదించుచున్నారు. యంత్రశాలలలో పనిచేసి ఇంటికి వచ్చినతర్వాత వార్తాపత్రికలను చదువుటయందును గొప్పవారి యుపన్యాసములను వినుటయందును, ఇప్పటి కూలివాండ్రు కాలము గడపెదరు. వారి జ్ఞానాభివృద్ధికొఱకై దేశమం దంతటను పాఠశాల లెన్నియో స్థాపింపఁబడినవి. విద్యాధికు లనేకులు రాత్రు లీ పాఠశాలలలో పనిచేసి కూలివాండ్రను బుద్ధిమంతులుగ చేయఁగలిగియున్నారు. ఇగ్లాండు దేశము సామాన్యమైనది కాదు. ప్రపంచమునం దైదవభాగమును పరిపాలించునట్టిది. ఆ దేశస్థుల బుద్ధికుశలతను బట్టియే హిందూదేశము మొదలగు రాష్ట్రములలోని సుఖము నిర్ణయింపఁబడుచున్నది. నలువదికోట్ల జనులను పరిపాలించు ఆంగ్లేయులు, ఈ సాంఘికోద్యమములవలన శరీరమనోబలములు గలిగి విద్యావంతులై యుండుటచేతనే, ఈ రాజ్యభారమును ఇంత సులభముగ నిర్వహింపఁగలిగి యున్నారు. వారి నిట్టి యున్నతస్థితికి తీసికొని వచ్చినది ఈ నవీనసంఘసంస్కర్తలే.

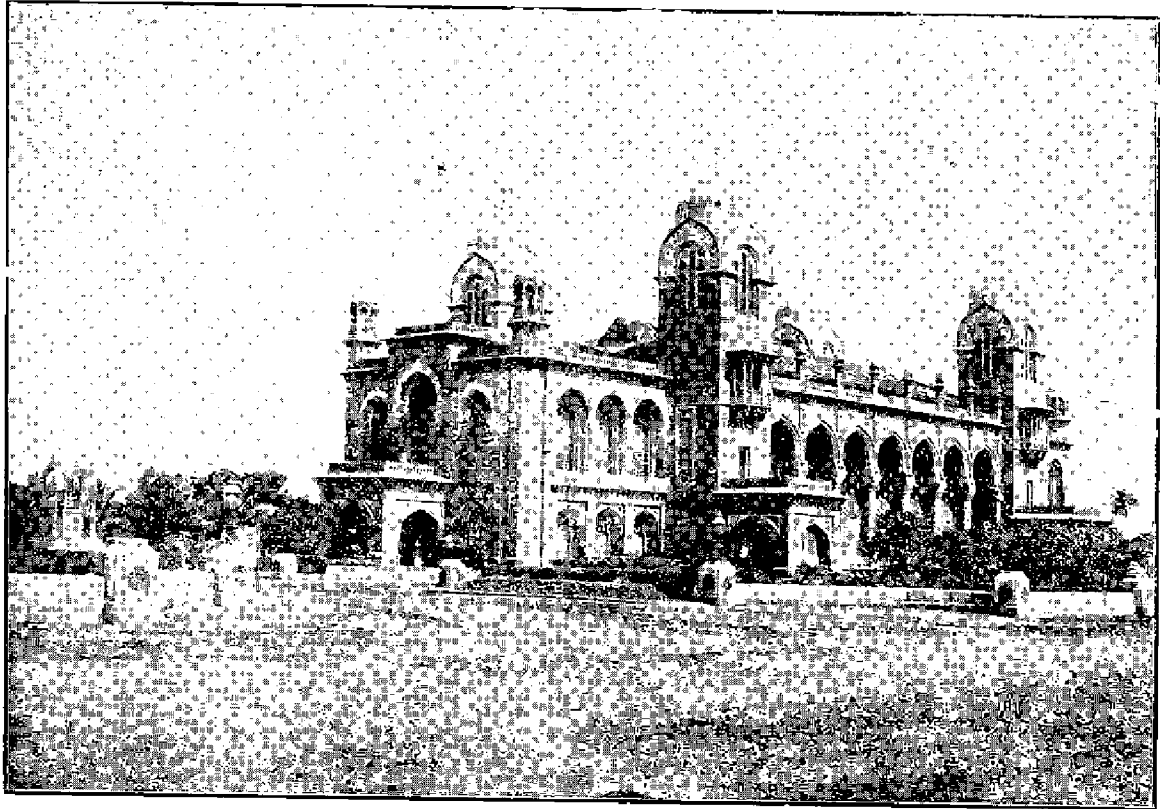
III

ధనమును తిని గాని ధనమును కట్టుకొని గాని మనము జీవింపము. ఆహారాదిపదార్థములను మన కిచ్చుటకు శక్తిగలిగియుండుటచేతనే ధనము మన కుపయోగకారియై యున్నది. పుష్టికరమగు ఆహారమును, విశాలమైనట్టియు రమ్యమైనట్టియు గృహమును, శీతోష్ణముల నుండి కాపాడునట్టి వస్త్రములను, ఇవిగాక మనసునకు వికాసము కలుగఁజేయునట్టి పదార్థములను, సంపాదించుటయందు మనము వినియోగించు ధనమే ధనము. మిగిలినది ఉన్నను ఒకటే, లేకపోయినను ఒకటే. ఎక్కువ జీతములు లభించినంతనే సంతోషపడుట కవకాశము లేదు. వీనివలన మన కుపయోగకరమగు పదార్థములను సంపాదించుటకు వీ లున్నదా లేదా యనియే మనము ముఖ్యముగ విచారింపవలయును. జీతముల నీయక మన కుపయోగపడు వస్తువుల నన్నిటిని మన కెవరైన ఇచ్చుచుండిన మన కేలాటి లోపమును కలుగఁజాలదు. 19 వ శతాబ్దమం దింగ్లండులోని కూలివాండ్రు తమ కూలిధనమును వినియోగపఱచుకొను విషయమున కూడ ఎన్నియో కష్టములకు పాల్పడిరి. వీని నివారించుటయే సాంఘికోద్యమముల రెండవ యుద్దేశమై యుండెను.

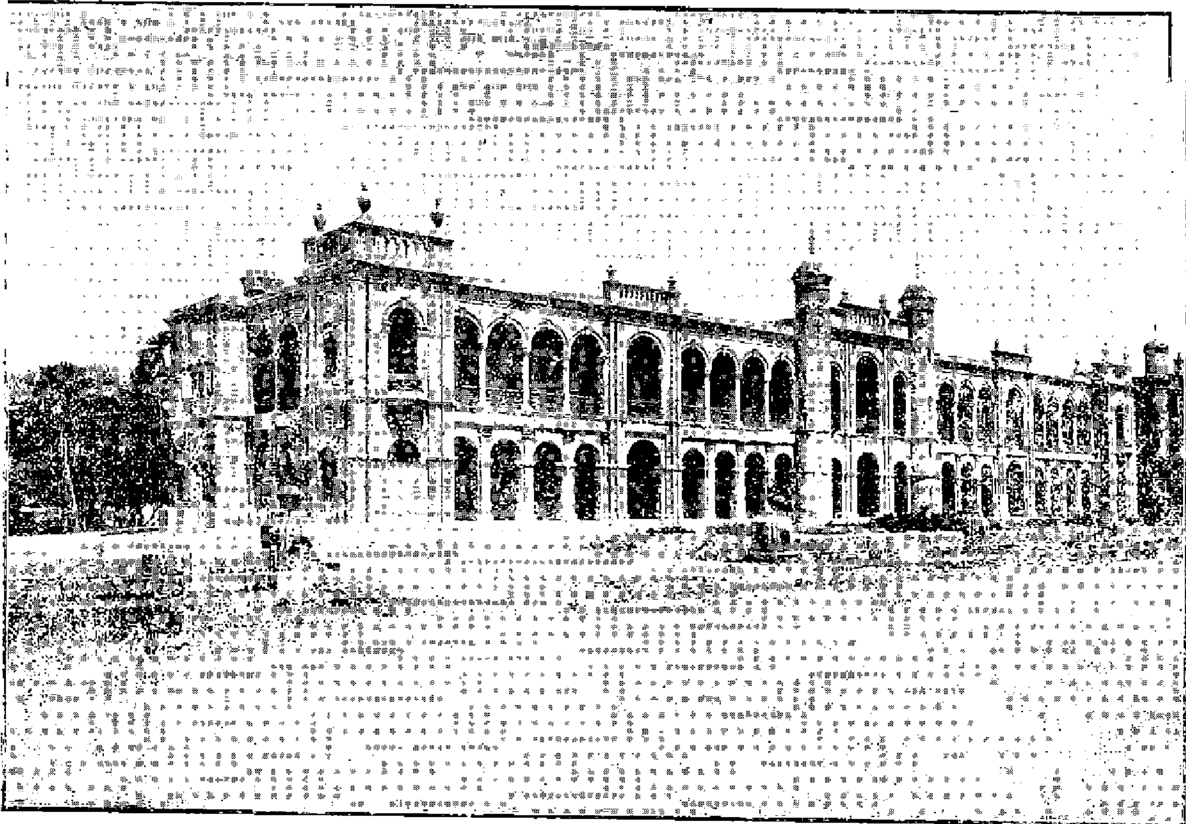
నేత మొదలగు పరిశ్రమలందుఁ గలిగిన మార్పెట్టిదో ఇదివఱకె తెలిసికొంటిమి. దీనివలన కలిగిన ఫలములలో నొకటి దేశమం దంతటను క్రొత్తపట్టణములు ప్రబలుటయే. తత్పూర్వము ప్రజలలో చాలమంది పల్లెలయందే కాఁపురము చేయువారు. వర్తకులవంటివారు మాత్రమే అక్కడక్కడ కొన్ని పట్టణములయందు నివా

సము చేయుచుండిరి. ఇప్పు డట్లుండుటకు వీలు లేకపో
యెను. కూలిచేసికొని బ్రతుకవలసిన మూఁడువంతుల
ప్రజలును ఫ్యాక్టరీ లున్నచోటికి రావలసి యుండిరి.
ప్రతి ఫ్యాక్టరీ చుట్టును అనేకగ్రామములనుండి వచ్చిన
వేలకొలఁది జనులు నివాసము లేర్పఱచుకొనిరి. వీరికి
కావలసిన వస్తుసముదాయమును అమ్ముటకును, వీరిచే
ఫ్యాక్టరీలయం దుత్పత్తిగావింపఁబడిన పదార్థములను
కొని ఇతరదేశములకు పంపుటకును ఎందఱో వర్తకులు
గూడ అచ్చటనే కాఁపురముచేయ మొదలుపెట్టిరి. ఈ
విధమున గ్రామము లన్నియు జనశూన్యములు కాఁగా,
క్రొత్తపట్టణములు జనభూయిష్ఠములై పెరుఁగఁజొచ్చినవి.
వీనియందు వాసముచేయుట మిక్కిలి బాధకరమై యుం
డెను. ప్రారంభమున వీథు లేవిధముగ నుండవలసిన
దియు, గృహముల నేవిధముగ కట్టవలసినదియు, తోఁట
లును విహారవనములు నెక్కడెక్కడ నుండవలసినదియు
ఎవ్వరైన నేర్పాటుచేసియున్న యెడల, ఇన్ని కష్టములు
లేకయుండును. ఎట్టి యాలోచనయు లేక తోఁచిన ట్లెల్ల
ఇండ్లను కట్టి, తోఁచినట్లెల్ల బాటలు వేసి, యేపద్ధతి నవ
లంబింపని కారణమున జనసమ్మర్దము గల పట్టణములు
వివిధరోగములచేతను నిండిపోయినవి. కూలి తెచ్చుకొన్న
వానికి విశాలమైన యిండ్లు గాని, ఆరోగ్యకరమైన జలము
గాని, పరిశుభ్ర మైన గాలి గాని, సాయంసమయములం
దును సెలవుదినములయందును విహరించుటకు తగిన
బయళ్ళు గాని దొరకుట దుర్లభమాయెను. పట్టణము
లోని ధనికు లేదో యొకవిధమున తమ ప్రాణమును ధన
మును స్వసేవకుల మూలమున రక్షించుకొనఁగలిగి
యుండిరి గాని కొంచెముగ కూలి తెచ్చుకొనువారు
చోరులచే బాధింపఁబడుచుండిరి. పట్టణములయందు
తగిన పోలీసు ఏర్పా ట్లేవియు లేకయుండెను. మంచి
రోడ్లు గాని రోడ్లపై నడచునపుడు సాహాయ్యకరమగు
దీపములు గాని యేవియు లేకయుండెను. బజాఱులం
దమ్ముచుండిన పదార్థములు పూర్వముకంటె చౌకగ నుం
డినను, అవి శరీరమున కంత ఆరోగ్యకరముగా నుండెడివి
కావు. శుభ్రమైన పాలు గాని రొట్టెలు గాని మాంసము
గాని దొరకుటయే యరుదాయెను. కూలి యెంత దొర
కిన నేమి? తమకు కావలసినట్టియు తమ ఆరోగ్యమునకు
భంగకరములు కానట్టియు వస్తువులును సదుపాయము
లును దొరకనపుడు, ధన మంతయు వ్యర్థము గాక ప్రయో
జనకారి యె ట్లగును ?

పురజనుల సమ్మతి ననుసరించి పట్టణమును పరి
పాలించు మునిసిపల్ సంఘములు ప్రతిపట్టణమందును
లేకపోవుటయే ఈ లోపములకు కారణ మని సంస్క
ర్తలు వాదించిరి. వీథులు, ఇండ్లు, పరిశుభ్రమైన జలము
మొదలగువానిని చక్కఁగ నేర్పాటుచేయుట ఒకరిద్దఱు
మనుష్యులచేత అగునట్టి పని కాదు. ప్రజ లందఱు నేకీభ
వించి, దీనికై వెచ్చింపవలసిన ద్రవ్యము నిచ్చుట కంగీక
రించినఁ గాని పట్టణము బాగుపడుటకు వీలులేదు. ఇది
వఱకె కొన్ని పట్టణములందు మునిసిపల్ సంఘము లుం
డినవి. కాని వానియందు ధనికులు మాత్రమే మెంబర్లుగా
నుండినందునను, ధనికు లేదో యొక విధమున తమకు
కావలసినట్లు తమ వీథులను ఇండ్లను చక్కఁబెట్టుకొనఁ
గలిగియుండినందునను, సామాన్యజనుల విషయమై వా
రే విధమైన శ్రద్ధను వహింపరైరి. పురజను లందఱును
ఎవరి నెన్నుకొనుచున్నారో వారే మునిసిపల్ సంఘ
ములయందు మెంబర్లుగ నుండవలసిన దనియు, పట్టణ
మున కుపయోగకర మైన పనుల నన్నిటిని చేయుటకు
ను, దీనికై వ్యయమగు సొమ్మును పన్నులమూలకముగ
పౌరులయొద్దనుండి వసూలుచేయుటకును, వీరికి స్వాతం
త్ర్య ముండవలసిన దనియు సంస్కర్తలు వాదింపఁ
బ్రారంభించిరి. క్రమముగ వీరి వాదములతో దొరతన
మువారు కూడ నేకీభవించి వీని కనువగు శాసనముల
నేర్పాటుచేసిరి. అది మొదలు ప్రతిపట్టణమందును ముని
సిపల్ సభలు స్థాపింపఁబడినవి. ధనవంతులు దరిద్రులు
నను వివక్ష లేక పురజను లందఱును ఈసభలోని మెం
బర్ల నేర్పాటుచేయుట కధికారమును పొందిరి. ఇట్టి సభ
లు, పట్టణవాసులు స్వయముగ తాము చేసికొనలేని పను
లను చేయుచు, ప్రతిపట్టణమును భూలోకవైకుంఠముగ
మార్పఁగలిగియున్నవి. బాటలు వేయుట; దీపములు పె

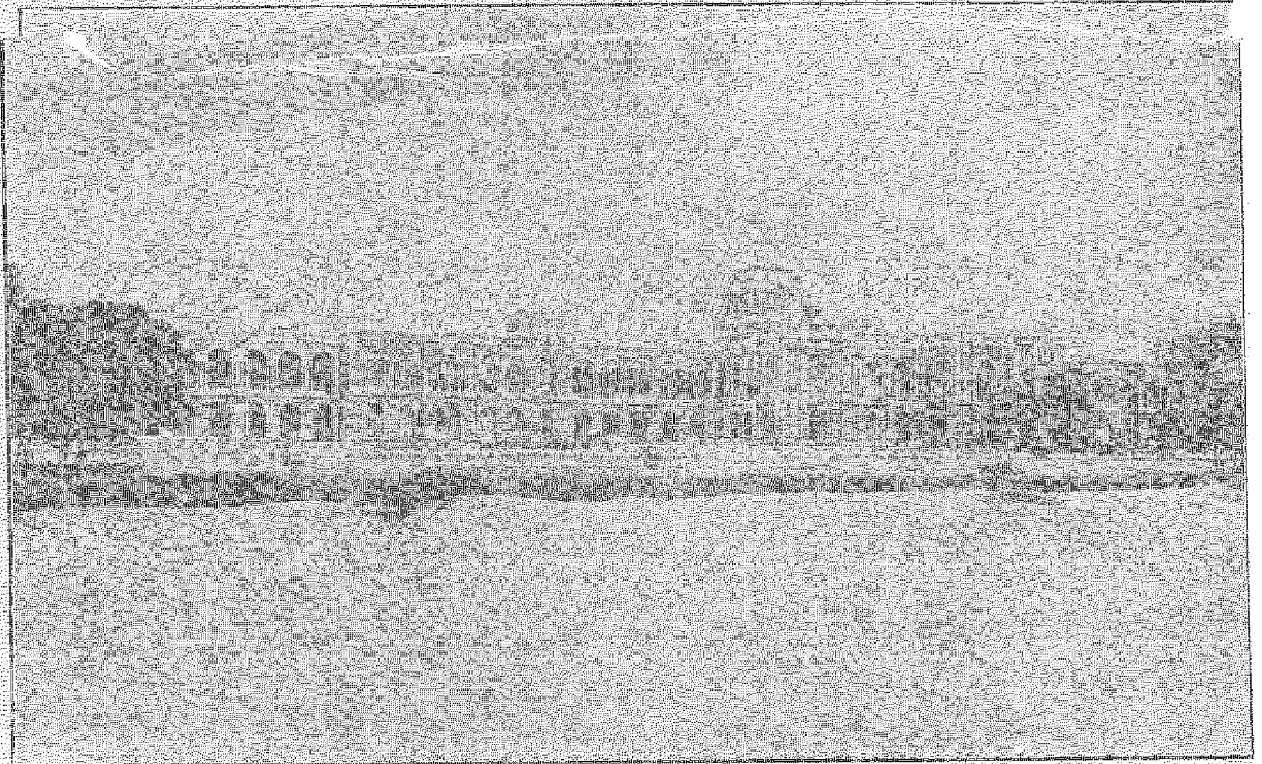
చెన్నపురి విశ్వ విద్యాలయ భవనము

పి. పి. డబ్ల్యు. కార్యస్థానము

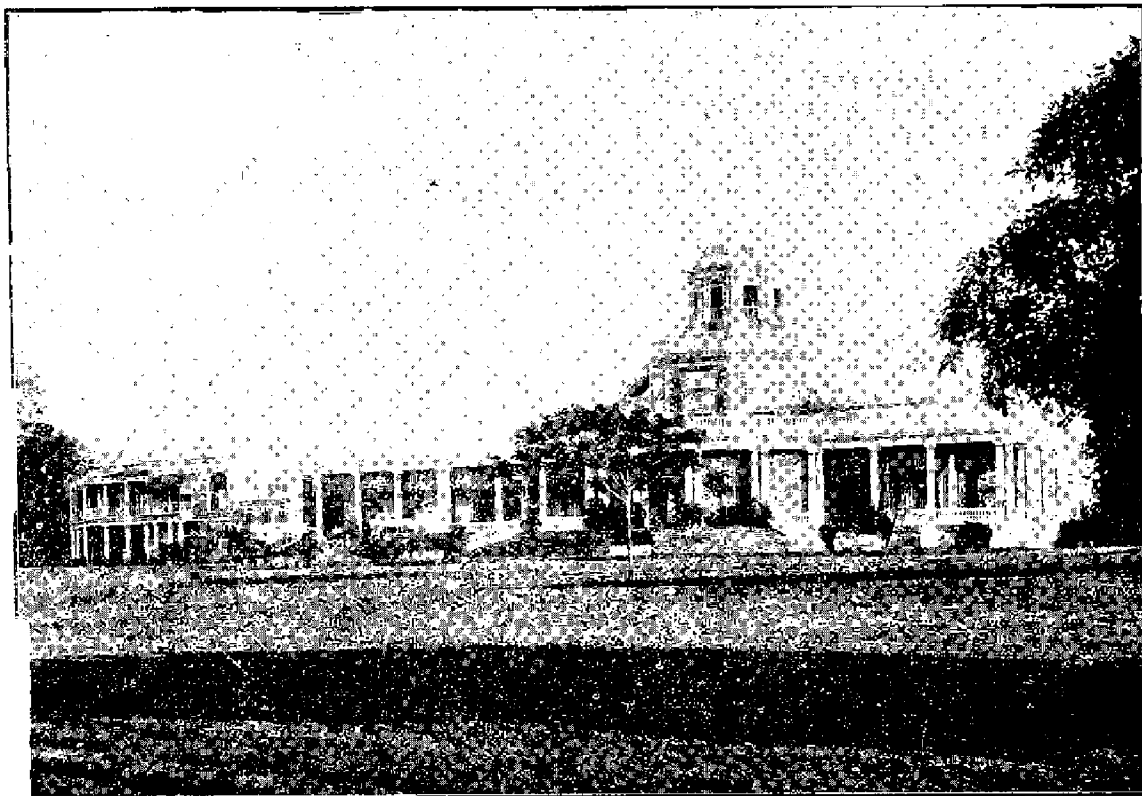

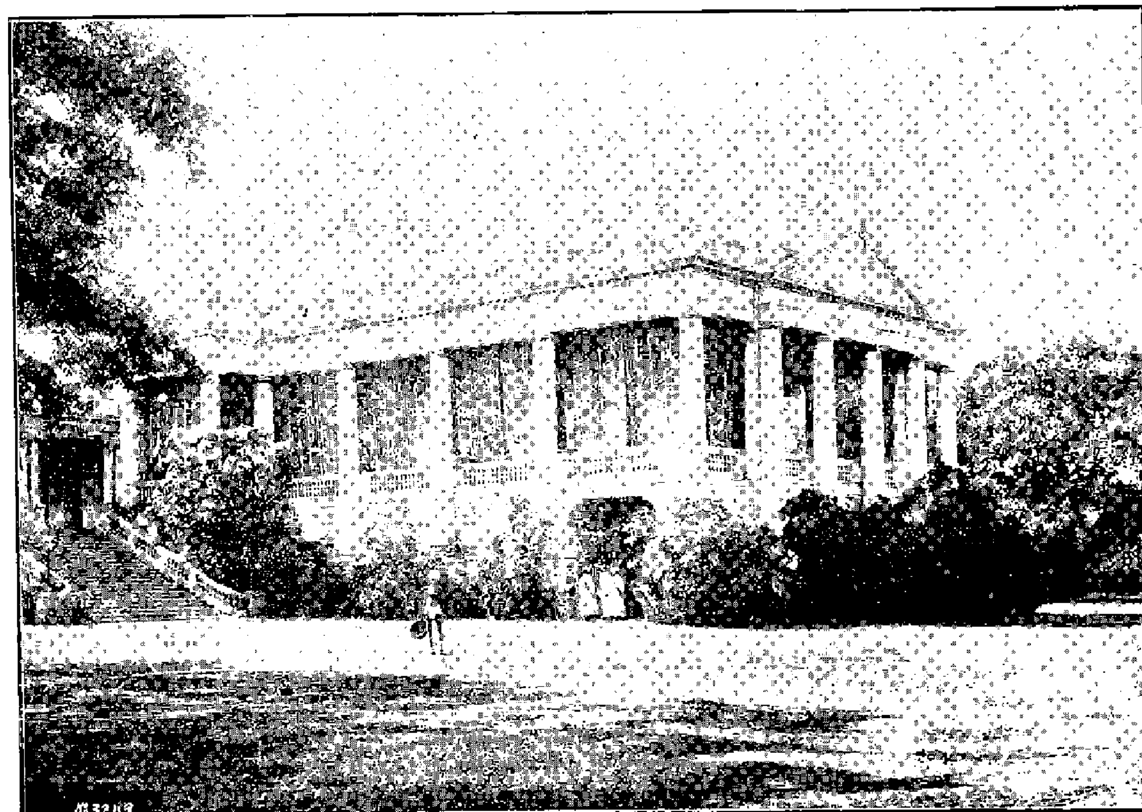
The Chepauk Palace

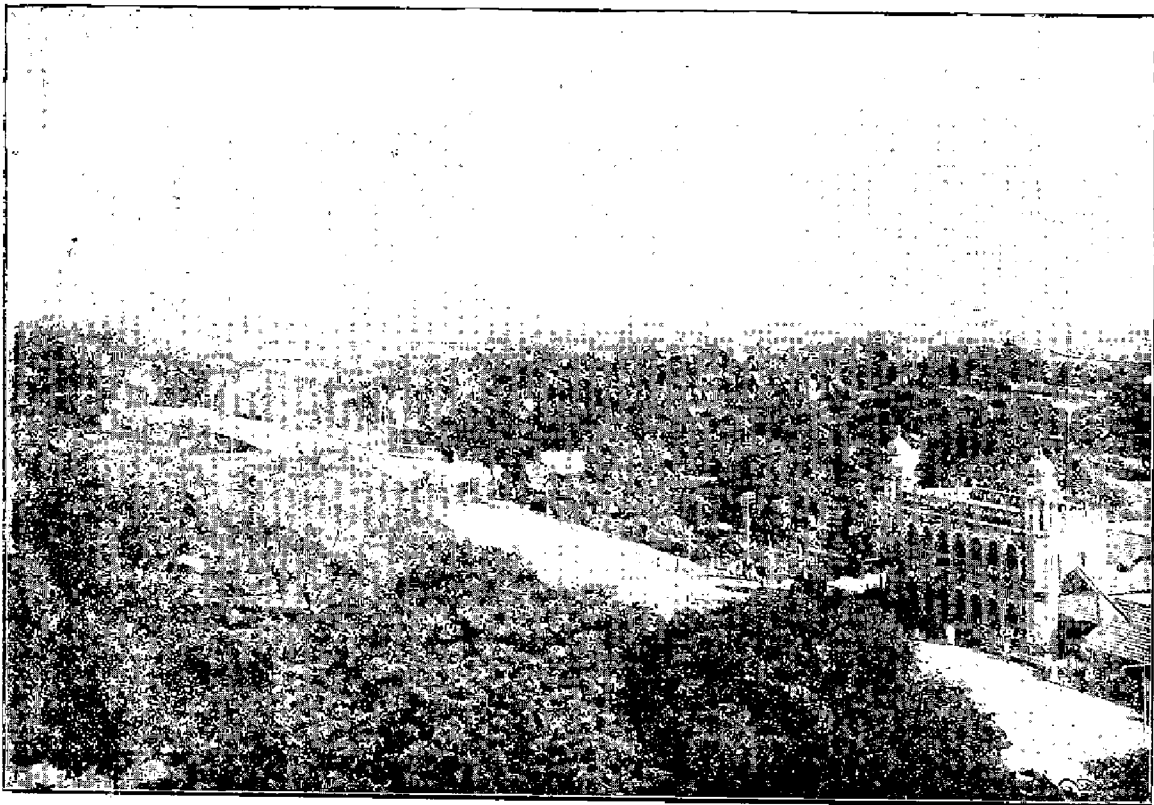

The Presidency College

r Club

The General Hospital

The Eye Infirmary

ట్టుట; బాటలను శుభ్రపఱుచుట; అగ్ని ప్రవాహముల నుండియు, చోరబాధలనుండియు ప్రజలను రక్షించుట; శుభ్రమైన నీటిని పాలను తక్కిన యాహారపదార్థములను గృహములను వంటచెఱకును ప్రజలకు లభించునట్లు చేయుట; పురవనములందు పండ్లు కాయగూరలు మొదలగువాని నుత్పత్తిచేసి ప్రజల కమ్ముట; తల్లిదండ్రులు లేని బిడ్డలను, వ్యాధిగ్రస్తు లయినట్టియు, వికలాంగు లయినట్టియు మనుష్యులను మిక్కిలి శ్రద్ధతో రక్షించుట; ప్రసవసమయమందు ప్రత్యేకముగ స్త్రీల యుపయోగముకొఱకును, శిశువులకును బాలురకును ప్రత్యేకముగను, ఆసుపత్రులు కట్టుట; బాలురకు పాఠశాలలు కట్టుట; పురవాసుల విద్యాభివృద్ధికై పుస్తకశాలలు చిత్రవస్తుప్రదర్శనశాలలు మొదలగువానిని నిర్మించుట — మొదలగు ఘనకార్యముల నెన్నిటినో ఈ మునిసిపల్ సంఘము వారు చేయుచున్నారు. సంఘీభావము లేక, ఎవ రంతట వారు తమ ధనము నెంత వ్యయపెట్టినను ఇన్ని లాభములు పొందుట సాధ్యమగునా? పురవాసు లందఱు నొక్కటిగఁ జేరి సంవత్సరమున కింత యని పన్నుల నిచ్చుచు పట్టణపారిశుద్ధ్యమునం దెంతయో శ్రద్ధవహించుచుండుట వలన కష్ట మన నేమియో యెఱుఁగక సుఖజీవనము చేయఁగలిగియున్నారు. దీనినిబట్టి మన దేశమందలి మునిసిపల్ సంఘము లెంత వెనుకఁబడియున్నవో, అభివృద్ధి కెంత యవకాశ మున్నదో, మనకు స్పష్టమగుచున్నది. తన కిష్టమున్నను లేకపోయినను మునిసిపల్ సంఘము మంచి దని నిర్ణయించిన గృహమునందే ప్రతిపౌరుఁడును నివసింపవలసియున్నది; ఈ విధముగ నిర్ణయింపఁబడిన పాఠశాలలయందే తన బాలురకు చదువు నేర్పింపవలయును. నిర్బంధపఱిచియైనను ప్రతిపౌరుని ఆరోగ్యవంతునిఁగను దీర్ఘాయువు గలవానినిగను విద్యావంతునిఁగను చేయుట తమ విధి యని పట్టణపాలనాధికారులు దృఢాభిప్రాయము గలిగియున్నారు. ఇన్ని సదుపాయములు గలిగియుండు పాశ్చాత్యు లనేకవిషయములలో మన కంటె నెక్కువ సామర్థ్యము గలిగియున్నా రనిన, ఆశ్చర్యమేమి యున్నది?

IV

స్వకాయకష్టముచే సంసారపోషణము చేసికొనక పరుల సాహాయ్యము నెల్లప్పుడు నపేక్షించునట్టి నిఱుపేద లెందఱో ప్రతిసంఘమునం దున్నారు. కొన్ని దేశములందు భిక్షాటనమే వీరికి ప్రధానజీవనోపాయముగ నున్నది. పాశ్చాత్యదేశములందు మాత్ర మట్లు లేదు. భిక్షాటనమువలన సంఘమున కెల్ల హాని కలుగునే గాని దరిద్రులకు తగిన సహాయము దొరకఁజాల దనియే పాశ్చాత్యుల యభిప్రాయము. ఏలన, నిఱుపేదలలో పనిచేయుటకు శక్తిగలిగియుండియు కష్టపడుట కిష్టపడనివా రెందఱో యున్నారు. స్వగృహమునుండి కదలలేని వికలాంగులు కూడ అనేకు లున్నారు. భిక్షాటనము చేయువారలలో మొదటితరగతికి చేరిన శరీరపుష్టి గలవారే విశేషముగ నున్నారు. నిజముగ సహాయము కావలసిన గ్రుడ్డితనము కుంటితనము పిచ్చితనము మొదలగు లోపములు గల మనుష్యుల సంఖ్య మిక్కిలి స్వల్పము. పాత్ర మెఱిఁగి ధర్మము చేయుటయే నిజమైన ధర్మ మని అందఱు నంగీకరించినను, భిక్షమెత్తుకొనువాఁడొకఁడు ఇంటికి రాఁగానే వీఁడు భిక్షార్హుఁడా కాఁడా యని ఆలోచించు గృహస్థు లెవరును లేరు. ఈకారణమున భిక్షాటన ముండు దేశములలో సద్వినియోగ ముండుట దుస్సాధ్యము. కనుక భిక్షాటనమే దేశమం దుండఁగూడ దని పాశ్చాత్యసంస్కర్తల యభిప్రాయము. ఇది కూడ దని శాసించినయెడల నిఱుపేదలను రక్షించునిమిత్త మితరమైన యేర్పాటులను గావింపవలయును గదా? అందుకై తగిన శ్రద్ధతో దొరతనమువారును ప్రజలును ఎన్నియో సదుపాయముల నేర్పఱిచియున్నారు. ఏటేటను నిఱుపేదల సాహాయ్యము నిమిత్త మింగ్లాండునం దిప్పుడు వెచ్చించు ధనము పూర్వముకంటె ఎన్నియో రెట్లధికమై యున్నది.

దరిద్రులబిడ్డలకు జీతములు తీసికొనకయే చదువు చెప్పుటకును, విద్యార్థిదశయందు వారికి కావలసిన పుస్తకములను శాస్త్రపఠనమునం దుపయోగింపవలసిన ఉపకరణములను ఉచితముగ నిచ్చుటకును, మూఁడుపూఁ

టలును ఆరోగ్యకరమైనట్టియు పుష్టికరమైనట్టియు భోజనమును పెట్టుటకును, వ్యాధు లేమియు రాకుండుటకై అప్పుడప్పుడు వారిని వైద్యులు పరీక్షించుటకును, విలాసార్థమై వారిని పలుమాఱు గ్రామాంతరములకును విచిత్రప్రదేశములకును తీసికొనిపోవుటకును, కావలసిన యేర్పాటుల నెన్నిటినో యిటీవల చేసిరి. వైద్యులకు ధనము నిచ్చి తమ రోగములను కుదుర్చుకొనలేని దరిద్రుల యుపయోగముకొఱకు 800 ఆసుపత్రులు లింగ్లండు దేశమం దిప్పుడు క్రొత్తగ కట్టఁబడియున్నవి. వీనియం దెట్టిభేదమును పాటింపక వచ్చినవారి కందఱికి నుచితముగ మందు లిచ్చుట మాత్రమే గాక, వ్యాధిగ్రస్తులై యున్నంతకాలమును వారిని పోషించుటకు కూడ వైద్యశాలాధికారులు తగిన యేర్పాటులను చేసియున్నారు. కొన్ని పట్టణములలో తద్విషయమై నియమింపఁబడిన వైద్యులు బీదవారు వసించు ప్రతిగృహమునకును వెళ్లి వారి శరీరమును పరీక్షించి వారికి కావలసిన సలహాల నిచ్చుచున్నారు. ఇది గాక ప్రసవమైన స్త్రీ పేదవారి యింట నున్న దని తెలిసినతోడనే ఆమె యారోగ్యమును కాపాడుటకు మందులను, శిశువును పోషించుటకు పరిశుభ్రమైన పాలను తీసికొని వెళ్లి, కొన్ని దినముల వఱకును బంధుమిత్రాదులకన్న నెక్కువ శ్రద్ధతో వారి నాదరించుట కేర్పాటు లెన్నియో యున్నవి. ఇటీవల బీదవారి యుపయోగముకొఱకై ఇంగ్లాండు దొరతనము వారు మఱికొన్ని శాసనములను చేసియున్నారు. 70 సంవత్సరములకంటె అధికవయస్సు గల ప్రతి బీదముసలివ్వానికిని వారమున కింత సొమ్మని అతని మరణకాల పర్యంతము నిచ్చుటకు దొరతనమువా రంగీకరించి, 1909 సం. నుండి 7 లక్షలమంది ముసలివాండ్ర నీలాగు పోషించుచున్నారు. ఇట్టి ధర్మకార్యములకై సంవత్సరమొకటింటికి ఇంగ్లాండునందు మాత్రమే 105 కోట్ల రూపాయలను కర్చుపెట్టుచున్నారు.

అసహాయుల కిట్టి సహాయము చేయుటకై పాశ్చాత్యులు చేసిన యేర్పాటులు లెక్కకు మించియున్నవి. చదువరులకు శ్రమ కలుగు నేమో యన్న భీతిచే వాని నన్నిటిని వివరింపక ఇంతటితో విరమించుచున్నాను. సంఘమును బలపఱచుటకై చేయు ప్రయత్నము లన్నియు సాంఘికోద్యమములే. దేశకాలముల ననుసరించి ఈ ప్రయత్నస్వభావములు మాఱుచుండును. పునర్వివాహము రజస్వలావివాహము సముద్రయానము వర్ణభేదవినాశము మొదలగు సంస్కారములే మన దేశమునం దిప్పు డవసరము లని మన సంస్కర్తల యభిప్రాయము. ఇదివఱకే వీని నన్నిటిని సదాచారములుగ పరిగణించుచుండు పాశ్చాత్యులు దారిద్ర్యపిశాచమును దేశము నుండి తొలఁగించుటయే ప్రధానసంస్కార మని యెంచుచున్నారు. శరీరపోషణమునకు కావలసినంతమాత్ర వ్యాహారము గాని, సామాన్యముగ వ్యాధులకు లోఁబడనంతమాత్రపు శరీరారోగ్యము గాని, దేశక్షేమమును గుఱించినవిషయములను తెలిసికొనుట కావశ్యకమైనంత మాత్రపు విద్య గాని, లేని మనుష్యుఁడు సంఘమునం దొక్కఁడు కూడ నుండఁగూడ దని పాశ్చాత్యుల దృఢాభిప్రాయము. ఇట్టివా రుండిరేని, వారి లోపములను పోఁగొట్టి వారిని సమర్థులుగఁ జేయుటయె ప్రజలయొక్కయు దొరతనమువారియొక్కయు విధాయకకృత్యములలో ప్రధానమైన దని వారి మతము. ఇట్టి మతము ననుసరించి ఆటంకము లెన్ని కలిగినను అధైర్యపడక, క్రమక్రమముగా సంఘమును బాగుపఱచుచుండు పాశ్చాత్యసంస్కర్తల ననుసరించి మనవారు పనిచేసినయెడల మన దేశమందు కూడ శీఘ్రకాలముననే ప్రజ లత్యున్నతస్థితికి రాఁగల రనుట కెంత మాత్రమును సందేహము లేదు.

ఆంధ్రమాతృసమాశ్వాసము

సోదరకవులు, పిప్పర

చెనకె సురేంద్రుఁడైన నొక ♦ చీరికిఁ గైకొననట్టి భూపతుల్
సునిశితధీప్రచారు లయి ♦ సుంత కొంతయు లేక పేర్మి న
న్ననయము గౌరవింపఁ బ్రియ ♦ మందెదు నా విభవంబు పోయె నేఁ
డని దురపిల్లకమ్మ శుభ ♦ మయ్యెడు నీ కిఁక నాంధ్రమాతరో! ౧

సీ. కుప్పతిప్పలుగాఁగ ♦ గుప్పివేసిన ధనా
దాయంబు లేదారిఁ ♦ బోయెనొక్కొ?
ఎక్కలికక్కలుగాఁగఁ ♦ బెక్కులై తగు ధాన్య
రాసు లేమంటలోఁ ♦ బ్రమ్మగ్గెనొక్కొ?
గుట్టమెట్టలుగాఁగఁ ♦ గూర్చిన బహువస్తు
కలన మేగంగలోఁ ♦ గలసెనొక్కొ?
కొల్లకొల్లలుగాఁగఁ ♦ గోమలైన పలు చిత్ర
పుంజంబు లేమూల ♦ ముగ్గెనొక్కొ?
ఆనవాలుకైనఁ ♦ గాని యొక్కటి కంటఁ
బడదు నాటివైభ ♦ వంబు నడచె;
నేమి సేయుదాన? ♦ నెంతలో నెంతయ్యె!
ననుచు వగవకమ్మ! ♦ యాంధ్రమాత! ౨

ఉ. పోయినవానికై వగవఁ ♦ బోవకు మమ్మరో! నీ ప్రసన్నదీ
ర్ఘాయితవీక్షణామృతత ♦ రంగబలంబున నీ పురాతన
శ్రేయము లెల్ల మెల్లఁగను ♦ జేకుల నెత్తి నిఁకం బ్రయత్నముల్
సేయఁగలారు దోహదవి ♦ శేషములన్ భవదీయపుత్రకుల్. ౩

ఉ. ధీరమతుల్ దయాపరులు ♦ దేశహితైషిణు లెందఱో జమీం
దారులు నీ పదాబ్జము ల ♦ దంచితభక్తి మెయిన్ భజించుచు
న్నారు నిరంతరంబు; సుమ ♦ నస్తుతిపాత్రుఁడు పీఠికాపురీ
దారుఁడు చెప్పనేల నిఁకఁ? దద్ఘనమూలనిధానమే కదా! ౪

తే. ఒక జమీందారులే కాదు ♦ వికచహృదయు
లాంధ్రజనసత్తము లనేకు ♦ లనఘులు తమ
జీవితము లెల్ల నీ పద ♦ సేవనమున
కర్పణము సేయుచున్నవా ♦ రాంధ్రమాత! ౫

క. పుత్రికలై కొలిచెడి నినుఁ
బత్రిక లనవరత; మాంధ్ర ♦ పత్రిక యిఁక లో
కత్రయము మెచ్చ భారతి
పత్రికయై కొలుచుఁ బరమ ♦ భక్తిం దల్లీ! ౬

క. ఏకాగ్రభక్తిఁ బ్రభువుల
నేకగ్రీవముగఁ గొలిచి ♦ యింపొందఁగఁ, బ్ర
త్యేకాంధ్రరాష్ట్రనిర్మా
ణైకులులై యున్నవార ♦ లాంధ్రులు తల్లీ! ౭

క. తమతమ యభిమతములనే
కముఖములన్ జూచుకొనఁగ ♦ ఘను లెల్లరు నాం
ధ్రమహాజనసభ యని ప్రతి
సమమున నెఱవేర్చుచుండ్రి ♦ సంతసఁ దల్లీ! ౮

క. మన పత్రికలం గాంచరయు
మన దొర; లది గాన వారు ♦ మన యభిమతముల్
గనుఁగొన స్థాపించెదరఁట
ఘను లాంధ్రాంగ్లేయపత్రి ♦ క యొకటి తల్లీ! ౯

ఉ. సందియ మేటికిన్ వినుము ♦ సత్యము నీదు కుమారు లెల్ల సం
క్రందనలోకమున్ నగు పు ♦ రాభవదుచ్చవిధంబు సర్వ మిం
పొందెడుదాఁకఁ గంకణము ♦ లూని ప్రయత్నము సేతు రింక నా
నందము నొందు మెంతయు మ♦నఃకలుషంబులఁ దూలమొత్తుచున్.

చ. అరయఁగ శాలివాహనధ ♦ రాధిపుఁ డుద్భటవైరివీరదు
స్తరతరగర్వముల్ సెడఁ బ్ర ♦ తాపము సూపి చెలంగునాఁడు సుం
దరవదనంబునన్ ముదము ♦ నర్తిల వర్తిలునట్లె యింక నీ
వుకు ప్రమదంబునన్ మఱల ♦ నబ్బ దినంబులు వచ్చు నమ్మరో! ౧౧

ఉ. పారములేని శూరత న్న ♦ పాలకకోటికి గుండె తల్లడం
బై రమణీయభక్తి మన ♦ యాంధ్రకలాసతిఁ బ్రోదిసేసి దు
ర్వారపరాక్రమక్రమత ♦ రాజిలు రాజమహేంద్రునాఁటి బం
గారమువంటి మేలు కలు ♦ గంగల దింకఁ గ్రమక్రమంబుగన్. ౧౨

చ. ప్రియ మెసఁగన్ వసుంధరఁ గ ♦ విప్రవరంబులపాలి కల్పకం
బయి తన రెండుకన్నులుగ ♦ నంచితభక్తిని సంస్కృతాంధ్రముల్
గయికొని పెంచినట్టి యల ♦ కాకతివంశవరేణ్యునాఁటి నీ
వయిభవ మెల్ల మెల్లగను ♦ బ్రాపదు నిక్కము నీకుఁ గ్రమ్మఱన్.

ఉ. పాడి దొఱంగ కెప్డుఁ బెర ♦ వారలు క్రుక్కిన పేలక్రింద మా
ఱాడ కణంగియుండఁగ ద ♦ యాతిభరంబున దేశభాష కే
పోడిమి దూలనీయ కతి ♦ మోదమునన్ దయివార నిన్నుఁ గా
పాడిన మన్మసిద్ధినృపు ♦ నప్పటి వైభవ మబ్బుఁ గ్రమ్మఱన్. ౧౪

సీ. పెద్దనాదికవీంద్ర ♦ బృందంబు లొకవంకఁ
గవితారసస్ఫూర్తిఁ ♦ జవులుగొలుప,
శగణార్థిరాడ్వాచ ♦ స్పందోహ మొకవంకఁ
గవులు మెచ్చెడు రస ♦ ఖ్యాతి నెఱప,
ఖండేతరులు పెట్టు ♦ కానుక లొకవంక
ముగురురాయలకు న ♦ బ్బురము నింప,
అనఘుతిమ్మరుసు ద ♦ యాదృష్టి లొకవంక
ఖండేతరుల దైన్య ♦ కలిక లుడుప,
అన్నిట మహోచ్చముగ నల ♦ రారు కృష్ణ
దేవరాయల యాస్థాన ♦ భూవిలోక
నమున నీ పొందు సుమహదా ♦ నంద మొదవఁ
గలదు కాలక్రమంబునఁ ♦ గాన నింక
నడలఁబోవకుమమ్మ నీ ♦ వాంధ్రమాత! ౧౫

భగవాన్ మోహనదాస కరుణాసాంద్ర గంధి

రాయప్రోలు సుబ్బారావు గారు

దక్షిణాఫ్రికా ఖండమునందు జోహాన్సుబర్గు ఒక గొప్పపట్టణము. ఈ క్రిందఁ జెప్పఁబోవు దారుణనాటక మిచ్చటనే జరుగుచున్నది. అది వేసవికాలము. పగలు అతిదీర్ఘముగ విస్తరింపసాగెను. ౧౯౦౮ సం. సెప్టెంబరు మాసమునం దొక ఆదివారమునాఁడు కొందఱు మనుష్యులు రైలుస్టేషనువద్ద నెవరికొఱకో నిరీక్షించుచు తిరుగుచుండిరి. వారందఱును నల్లనివారు. ప్రేమవిధేయ మగు ఆతురత వారి చూపులలో విస్పష్టముగఁ బ్రతిఫలింపుచుండెను. నెటాలునుండి వచ్చు మెయిలుబండి ఆనాఁడు సకాలమునకు వచ్చి యాగెను. తోడనే అందుండి రెండవతరగతి పెట్టె వదలి యొక పురుషుఁడు దిగెను. ఆయన వెన్నాని యొక చెఱసాల సేవకుఁడును దిగెను. ఖైదీలకుఁ బెట్టు చిన్న టోపియును, ముదుక చొక్కాయును, ఒకకాలు ఎఱుపు ఒకకాలు మసకరంగు గల లాగును మన పురుషుఁ డపు డలంకరించిన దుస్తులు. ఆతఁడు ఖైదీయని చూచువారికిఁ దెలియుటకై మఱి రెండు దక్షిణాఫ్రికా దొరతనమువారి లాంఛనములు కలవు. అవి నంబరు వేసిన టిక్కెట్టును వెడల్పయిన బాణచిహ్నమును. ఖైదీదుస్తులలో నున్న ఆ పురుషుని ముఖవర్చస్సును, శాంతినితాంత మగు చూపును ఒక విధమయిన విలక్షణశక్తిని ఆయనలోనుండి దశదిశలఁ బ్రసరింపఁ జేయుచుండెను. ఆ పురుషునిఁ జూచినతోడనే ప్రక్కల తారాడుచున్న నల్లని మనుష్యులు సాష్టాంగదండప్రణామంబు లాచరించిరి. ప్రేమపూర్ణము లైన తమ చూపులతో నాయనను గాఁగిలించుకొనిరి. హృదయకవాటమును దెఱచి ఆయన మూర్తిని బ్రవేశపెట్టుకొనిరి. కారాగృహాధికారి శ్వేతముఖుఁడు. దక్షిణాఫ్రికా స్థానికుఁడు. ఈ యధికారి యాజ్ఞకై మన పురుషుఁ డొకమాఱు మో మెత్తి చూచెను. కాని యాతఁ డేమి చేయఁగలఁడు? వా రిరువురును నాఁడు రెండు వందలమైళ్లు కాలినడకను మండు టెండలోఁ బోవలసియుండెను. మధ్య నెచటను విశ్రాంతి కనుజ్ఞ లేదు. ఆహారమునకు వలయు పదార్థములు చెఱసాలాధికారివద్ద లేవు. తుద కిరువురును ప్రయాణమై పోయిరి. కొంత సేపటికి చూపులకుఁ గూడ నందకుండ దాటిపోయిరి. వెనుకటి మనుష్యు లందఱును వీరు పోవు దిక్కునకై అత్యంతవిషాదముతోఁ దల లెత్తి చూచుచుండిరి. చూచి చూచి యదృశ్యు లైన మహాపురుషుని దురవస్థకై యనుతాపరోషకలుషము లగు వేడి కన్నీళ్ళు విడిచిరి. కొంతసేపటికి మన పురుషుఁడు జోహాన్సుబర్గు చెఱసాలను స్వేచ్ఛగాఁ బ్రవేశించెను. ఆ కారాగృహద్వారబంధములపై "సంఘీభావము బలము" అని డచ్చి భాషాక్షరములలో వ్రాయఁబడియుండెను.

కొన్ని నెలలు గడచినవి. వార్తాపత్రికలలో చెఱసాల సంకటములను గూర్చి కౌతుకము లగు విమర్శ లప్పుడప్పుడు బయలుదేరెను. మనము చూచుచుండ చెరసాలలోఁ బ్రవేశపెట్టఁబడిన పురుషుఁడు ఒకనాఁడు జోహాన్సుబర్గు వీథులలోఁ బోవుచుండెను. ఆయన శరీరపాటవము వెనుకటికన్న కృశించియుండెను. ఆరోగ్యము శోషించెను. కాని ఆ చూపులయందలి శాంతియు ముఖమునందలి తేజస్సును మాత్రము రవ్వంతయు తగ్గినట్లు లేదు. చేతులకు సంకెళ్లు తగిలింపఁబడియుండెను. కారాగృహరక్షకులు ప్రిటోరియానగరరాజమార్గములంబట్టి ఆయనవెంట నడచుచుండిరి. బాహాటమగు వీథిమధ్య కొందఱు మన పురుషుని గుర్తించిరి. వెంటనే చుట్టుముట్టి కృతజ్ఞతాసూచనలు వెలువరించిరి. వా రందఱును భారతీయులు. ఆ పురుషుఁడు భగవాన్ మోహనదాస్ కరుణాసాంద్ర గంధి. మహదైశ్వర్యమంతుఁ డగు నొక దివానునకు పుత్రుఁడు. బారిస్టరు పరీక్షయం దుత్తీర్ణుఁ డైన నాగరకుఁడు. విద్వాంసుఁడు. గీతాధ్యయనమందు ప్రసన్నజ్ఞాని యైన మహాత్ముఁడు. 'తత్త్వమసి, తత్త్వమసి' యను వైదికఋక్కులను నిరంతరగానము చేసి చైతన్యలీనుఁ డైన ఆర్ద్రతపస్వి.

దక్షిణాఫ్రికా యిప్పు డొక మహానాటకరంగస్థల మైనది. రెండు తెగలు. రెండు మార్గములు. దక్షిణాఫ్రికా దొరతనమువా రొక ప్రక్క. గంధి భారతజన మొక ప్రక్క. పోరాట మంతకంత కతిసంకుల మగుచున్నది. ప్రవాసభారతీయులకు గంధి నాయకుఁడు, మార్గదర్శి, బోధకుఁడు. అనుచరులకెల్ల నీ మహాత్ముఁ డొక్కఁడే శరణ మిచ్చెను. అది మనోబలము. దీనినే మనవారు సాత్వికనిరోధ మనుచున్నారు. మనోబలము మహాశక్తి, దుర్జయము, దురవగాహము. ఈ మహాశక్తికి మనసే స్థాయి. ఈ శక్తిని తీవ్రశాసనము లడ్డగింపలేవు దారుణశిక్ష లంతరింపఁ జేయలేవు. కొరడా దెబ్బలు క్షోభపెట్టఁజాలవు. భౌతిక మగు ప్రతిరోధ మెంత ప్రచండమైన నగుగాక, ఈ శక్తి నాపలేదు. ఇట్టి మహాశక్తికి ఆచార్యపుత్రుఁడై యవతరించినవాఁడు మన మోహనదాసు కరుణాసాంద్ర గంధి.

1869 సంవత్సరము అక్టోబరు నెల్ల రెండవ తేది ఈ మహాపురుషుఁ డుదయించిన పవిత్రదివసము. ఈయన జీవిత మంతయు బ్రాహ్మ్యమే కాని జన్మకులము బ్రాహ్మణము కాదు. పురుషశీల మంతయు క్షాత్రజ్వలితమే కాని ఆత్మకుటుంబము క్షత్రియము కాదు. ఈయన వైశ్యుఁడు. ఉత్తరహిందూస్థానమునందలి కథియవాడ నివాసమండలము. గంధి జనకుఁడు పోరోబందరు సంస్థానమునకు దివానుగ 25 సంవత్సరములు ఉద్యోగవైభవము ననుభవించెను. గంధి తల్లి మహాపతివ్రత. సదాచారధురీణ. కర్మపరాయణ. కడఁగొట్టు కుమారుఁ డైన మోహనదాసునెడల ఈతల్లికిఁ బ్రేమ యధికము. ఇట్టి మాతృదేవతకు బద్ధవత్సలుఁ డైన గంధియందు ఆపుణ్యవతి తేజోవికాసములు లీనము లయ్యె నని

చేఱ చెప్పనక్కఱలేదు. మోహనదాసు విద్యాభ్యాసము కొంతవఱకు కథియవాడలోనె జరిగెను. తరువాత నతఁడు సీమకుఁ బోవ నుద్యమించెను; కాని ఆచారవతి యగు మాతృనిరోధ మతనికిఁ ద్రెంపరాని శృంఖల మయ్యెను. గంధికిఁ జిన్ననాటఁనుండియు నభినివేశమ్ము మెండు. లండనునగరవిశ్వవిద్యాలయములలోఁ దాను విద్య నభ్యసించక తప్పదని సంకల్పించుకొనెను. మహనీయు లెప్పుడును సిద్ధసంకల్పులు కదా! ఎట్టకేలకు తల్లి నొప్పించిరి. విద్యాభ్యాసమునకై ప్రవాసమునకేగు కుమారునికి ఆమె స్వయముగా దీక్ష నిచ్చెను. ఒక జైనమతాచార్యుఁడు మంత్రపూతసంస్కారమును జరిపించెను. ఆ మాతృదీక్షా నియమములు మూఁడు. మొదటిది మాంసభక్షణనిషేధము. రెండవది మద్యపానదూషణము. మూఁడవది కాముకవ్యసనత్యక్తము. మోహనదాస్ కరుణాసాంద్ర గంధి లండనునగరోన్ముఖుఁడై పోయెను. ఆ కుమారుని హృదయ మప్పు డెట్టు లుండెనో! ప్రత్యక్షదైవ మగు జననీవియోగము. ప్రతిదినారాధనీయ మగు మాతృభూమీమతల్లి యెడఁబాటు.

గంధియొక్క లండనునగరజీవితమును గుఱించి విస్తరించవలసిన గ్రంథము లేదు. లండనువిశ్వవిద్యాలయమునందు జయ మందెను. తరువాత న్యాయశాస్త్రము నభ్యసించి బారిస్టరుపదవి సంపాదించెను. లండను మహాపట్టణము. ఇచట నెంత వైభవ మున్నదో అంత దారిద్ర్యము కలదు. ఎంత సాహిత్యము వికసించినదో అంత మౌఢ్యము మూసికొనియున్నది. గ్రాహ్య మగు మహోన్నతసోపానమును, దురవగాహ మగు అధోగతియు నిందుఁ గలవు. ఉత్తమము లగు తేజోమార్గములు మితములు. లజ్జాకరము లగు పాపిష్ఠి ఆకర్షణము లనేకములు. ఇంత యేల? ఇది యొక కత్తులబోను. పడుచు విద్యార్థుల కనర్థవిష మెచ్చట పట్టినను దొరకును. కుమారగంధి జీవిత మీ కత్తులబోనులోఁ బడి యసిధారావ్రతనిర్వాహకము నందెను. గంధి మాతృదత్తము లగు నియమత్రితయమును నస్ఖలితముగాఁ గాపాడి కృతకృత్యుఁడయ్యెను. బారిస్టరు పట్టముతో స్వదేశమునకు వచ్చి బొంబాయి హైకోర్టునందు న్యాయవాదవృత్తి నవలంబించెను.

గంధికి బాల్యమునుండియు భాగవతపారాయణమునందు ఆసక్తి యధికము. హైకోర్టునందు వృత్తి సంపాదన మారంభించినది మొదలు హైందవధర్మశాస్త్రములను పురాణములను జదువసాగెను. కాని ఈ మహాత్ముని జీవిత మిట్లు పరమావధి నందవలసియుండలేదు. దైవనిర్ణయ మన్యథా యుండెను. పోరుబందరు పట్టణ వర్తకులకుఁ జాలమందికి సంబంధించిన వ్యాజ్య మొకటి దక్షిణాఫ్రికా న్యాయస్థానములలోఁ దగుల్కొనెను. భారతీయవర్తకవర్గ మంతయు శ్రీ గంధిగారిని తమ న్యాయవాదిగా నెన్నికొని పంపిరి. గంధి దక్షిణాఫ్రికాలో నడుగువెట్టినది మొదలు లజ్జాపాదన మగు నైచ్యమునకు పాలుగావలసివచ్చెను. న్యాయస్థానమున నుండఁగా నాయన శిరోవేష్టనము తీసివేయ నాజ్ఞాపింపఁబడెను. రైలులోఁ బోవుచుండఁగా మొదటి తరగతి పెట్టెలోనుండి దింపించిరి. ఇట్టి మండగము లింకెన్నియో గలవు; కాని ఈ మహాత్ముని జీవితమునందుఁ జెప్పఁదగినవి కావు. గంధి వెళ్లిన న్యాయస్థానవివాద తృప్తికరముగ ముగిసెను. ఆయన గౌరవార్థమై అచటి భారతీయులు ప్రీతిపూర్వ మగు నొక విందు జరిపిరి. గంధి స్వదేశోన్ముఖుఁ డయ్యెను; కాని ఆయన మాతృదేశమునకు వచ్చు విధి నిర్ణయము లేదు. దక్షిణాఫ్రికాయందున్న భారతీయులను ప్రజాస్వామ్యహీనులను జేయవలె నని బోయరు నాయకులు గాఢముగ నాలోచించుచుండిరి. అందుల కవశ్యము లగు అధికారశాసనములు ప్రవేశపెట్టఁబడు నని వార్తాపత్రికలయందుఁ గానన య్యెను. గంధియు సోదరులును మిగుల నాకులపడిరి. బోయరులకును భారతీయులకును భావిసంబంధములు తీవ్రసంతాపకరములుగాఁ బర్యవసించు నని పొడఁజూచిరి. కర్తవ్యము నూహించిరి. గంధి ప్రజానాయకుఁడై పైఁజెప్పిన శాసనము నంగీకరించుటయందు ఆలసించవలసినదని పాలకులకు విన్నవించెను. కాని భారతీయుల యాక్షేపణము కంఠశోషణ మయ్యెను. శాసనము స్థానికపాలకుల యంగీకారము నందెను. దక్షిణాఫ్రికాయందలి భారతపుత్రులకు బోయరు దొరతనపు శాసనములవలన నాపదలు తప్పవని గంధి గ్రహించెను. రాఁగల ఈ పోరాటమున కెదురొత్తుటకు ప్రవాసికు లగు భారతీయులు సన్నద్ధులు గావలె నని గంధి ప్రబోధించెను. కాని వారిదశ మిగుల శోచనీయ మయ్యెను. దేశమా విదేశము. పాలకులా బద్ధనిరాదరులు. సూచనలా సంఘర్షణప్రాప్తములు. ఏమి చేయుదురు? నాథుఁడు లేని కుటుంబీకులుగాఁ గనప్పట్టిరి. గంధి ధర్మసేవానిరతుఁడు. ప్రజాసేవనముకంటె నుత్తమధర్మము ప్రపంచమునందు లేదు.

‘ధర్మసంస్థాపనార్థాయ సంభవామి యుగేయుగే’

అను శ్రీకృష్ణవాక్యములు గంధి హృదయకుహరమునందు మాఱుమ్రోగెను. భగవంతు నంతవాఁడు ధర్మసేవకుఁడ నని చెప్పిన గీతోపరమార్థమును ఆయన గుర్తించెను. తుదకు దక్షిణాఫ్రికా భారతీయులకై తన మనోనీతిబలములను ధారవోయ పరమార్థదీక్షితుఁడయ్యెను. కొంత కష్టముమీఁద దక్షిణాఫ్రికా న్యాయస్థానములలో న్యాయవాదవృత్తి జరుపుటకు గంధి కనుజ్ఞ యీయఁబడెను. అది మొదలు మహాతపస్వి జీవితము కష్టానుభవముతో నైక్యమై జగజ్జేగీయమానము లగు పరమరహస్యసిద్ధాంతములతో నన్వయ మగుచున్నది.

1896 సం. గంధి మన దేశమునకు వచ్చెను. భారతీయు లందఱును సార్వసౌదర్యపూర్ణ మగు స్వాగత మిచ్చి గౌరవించిరి. దక్షిణాఫ్రికాలోని భారతీయుల దురవస్థలం గూర్చి యచ్చటచ్చట యుపన్యసించెను. గంధి వాణి నిర్భరసాంత్వనముచేఁ బూతమైనది. ఆయన మహోపన్యాసములు శాంతిపూర్ణములు; ధర్మసమన్వయములు. సాధువాళి యుపదేశములు బోధపడినవార లిప్పటికిని చాల యరిది యని తోఁచుచున్నది. భగవాన్ గంధి జీవితమునందలి యొక లఘుస్ఫురణయె మనల నలమినది. తదంతరంగికయాథార్థ్యము మన కలవి కాదు. సత్వలీనుఁ డగు నీ యభినవప్రహ్లాదునకె తగును. సామాన్యులకు సాధ్యము కాదు. గంధి యుపన్యాసము లెల్ల బోయరుదూష

ణతో నిండియున్న వని అసత్యవార్తలచటికిఁ బంపఁబడెను. దక్షిణాఫ్రికా యంతయు నీ వార్తామూలమున నల్లకల్లోల మయ్యెను. వారి క్రోధసంక్షోభమునకు మితి లేకపోయెను. సభలు చేసి గంధిని నిందించిరి. భారతీయుల ప్రవర్తనలను నీచోక్తులతో గర్హించిరి. ఇంత యేల? దక్షిణాఫ్రికామండల మంతయు తీవ్రమగు నొక మహాందోళనమున తప్తమయ్యెను. ఇంతలో గంధి మఱల దక్షిణాఫ్రికాకుఁ బోవలసినట్లు తటస్థించెను. వెంటనే ఆయన నెటాలునకుఁ బ్రయాణమయ్యెను. అంతకు ముందు ఆరు వందల భారతీయు లున్న పొగయోడ యొకటి దక్షిణాఫ్రికాఖండమున కభిముఖమై పోయియుండెను. ఈ రెండు ఓడలును రెండు దినములు ముందు వెనుకగా దర్బాను పట్టణపు రేవును సమీపించెను. భారతీయులు మఱల వచ్చుచున్నారను వదంతి యెల్లయెడల మ్రోగిపోయెను. బోయరుల సంఘమం దణఁగియున్న క్రోధవహ్ని యొక్కమాటుగా భగ్గున మండెను. ఈ యోడలను సముద్రమధ్యమున ముంచివేయుటకుఁ బ్రయత్నించిరి. వలసవచ్చిన భారతీయులను మఱల వెనుకకుఁ బంపివేయ నూహించిరి. ఉత్తరవాదశూన్యులైన హైందవద్వేషులు కొందఱు భారతీయులను పశుతుల్యముగాఁ జెండాడవలసిన దని కఠోరోపన్యాసము లొసంగి, బోయరు వైషమ్యసర్పమును ప్రబోధించిరి. అధికారులు గూడ ప్రజాభిప్రాయమును కనిసింపలేరైరి. గంధి భారతీయులను మోసి తెచ్చిన ఓడలు రెండును క్వారంటీనునందు బంధించిరి. క్వారంటీను అనగా ఒక నిర్బంధప్రదేశము. మహామారి మున్నగు అంటువ్యాధులచే బహిష్కారయోగ్యము లగు ఓడలు నిలుచుటకుఁగాను మొట్టమొదట నిర్ణయింపఁబడినది. దేశకాలపాత్రములను బట్టి ప్రయోగవినియోగపరిణామము లిట్టే కదా మాఱుచుండును. బహిష్కారనిర్బంధమునం దుండుటకు వీలులే దని నౌకాస్వాములు బోయరు స్థానికపాలకులకుఁ దెలియపఱచిరి. తుదకు నష్టవ్యాజము క్రింద తత్సంబంధాధికారివర్గమును ఉత్తరవాదులుగాఁ జేసెద మని బెదరించిరి. పొగయోడలయం దున్నవారు నల్లవారైనను, స్వాములు తెల్లవారు గదా! దక్షిణాఫ్రికా దొరలు కార్యము మించు నని తలంచిరి. తోడనే ఓడలు రేవులోనికి వచ్చెను. అం దున్న నల్లవారు దిగుదురు. గంధియు దక్షిణాఫ్రికాసీమలోఁ బ్రవేశించును. బోయరుగుంపులు రేవు ముట్టడించెను. వారి హృదయము లెల్ల నీర్ష్యాదూష్యములై తల్లడిల్లుచుండెను. విద్వేషవిషము పూర్ణముగా నిండెను. ఈ దక్షిణాఫ్రికా శ్వేతముఖుల కింత గర్భశత్రు లగుటకు మనవారు చేసిన మహాపరాధము లెవ్వి? మీ దేశమును మాదేశమును ఒక్క సార్వభౌమ పతాకక్రిందనే చల్లగా నున్న వనిరి. మా దేశమందు మీ కెట్టి గౌరవ స్వాతంత్ర్యములకు అధికారము కలదో! మాకు మీ దేశమందు నట్టి స్వామ్యములు కావలయు ననిరి. బ్రిటీషు ప్రభుత్వ పరిరక్షణము క్రింద, తెలుపు, నలుపు, యెఱుపు, మున్నగు వర్ణవివక్ష ప్రజాస్వామ్యానుభవమునకు ఆటంకము లని యొప్పికొనరైరి. ఇవియే అపరాధములు. పాతకములు. కష్టకారణములు.

భగవాన్ గంధి దర్బానునగరపు రేవున దిగిననాఁడు ఆ మహామహుని పునర్జన్మదివస మని చెప్పవచ్చును. ఓడలోని పోలీసు అధికారులు గంధిగారి నచట దిగవల దని శ్రేయోనిరోధులై పలికిరి. కాని ఆయన బ్రిటీషుసామ్రాజ్యపతాకము సూర్యాస్తమయ మెఱుంగని విశాలనాగరప్రపంచమునం దూగుచుండు నంతవఱకు నాకుఁ బ్రాణాపాయభయము లే దని మాఱుచెప్పెను. కాని మానుషనైజమును గుర్తించుట యెంత దుర్లభము? గంధి నౌకనుండి పుడమిపై నడుగు పెట్టినతోడనే వైరుధ్యసర్పము ఆశీవిషములఁ గ్రక్కసాగెను. మహాసంక్షోభ మావహిల్లెను. కేకలు, అఱపులు, తిట్లు, చప్పట్లు, వీనికి మితిలేదు. ఆందోళజ్వరోన్మాద మైన ఆ జనసంక్షోభము ప్రమాదకర మని అందఱకును దోచెను. కీర్తిశేష యైన శ్రీ విక్టోరియామహారాజ్ఞి పేర నాఁటి ప్రజాక్షోభ శాంతింపఁజేసి నెటాల్ అటార్ని జనరలు సమయజ్ఞుఁ డయ్యెను. గంధి యొక మిత్రునితోఁ బోవసాగెను. తోడనె బోయరులు మూకలు మూకలుగా జుట్టుకొనిరి. అంత నొక 'రిక్షాబండి' నెక్కి తప్పికొనఁ జూచిరి; కాని ఆ గుంపులు త్రోవల నడ్డపడెను. అపాయమేఘము లప్పుడప్పుడే సకలాశలం గ్రమ్ముకొనసాగెను. పిదపఁ జెంత నున్న ఒక పోలీసు అధికారి యింట గంధిని దాచిరి. శివ మెత్తిన యా బోయరుగుంపు ఆ యింటి నావరించెను. తుద కొక పోలీసువాని వేసమున భగవాన్ మోహనదాస్ కరుణాసాంద్ర గంధి నాఁటి ప్రాణాపాయమునుండి యీవలబడెను. భగవంతుఁ డాపద్బాంధవుఁడని గదా అనుశ్రుతోక్తి.

ఋషులలోఁ గులపతు లెట్టివారో, ప్రజలయందుఁ బ్రజానాయకు లట్టివారు. స్వార్థలుబ్ధులు గాని ఉత్తమపురుషులకే ప్రజాసేవానుష్ఠానము సాధ్యమైనది. నాయకుఁడు లేని సంఘము కాపు లేని పంటపొలమువంటిది. వీరి కష్టనిష్ఠూరములు పరస్పరములు. సామాన్యజనదుర్లభ మగు నొక శక్తి నాయకులను కీర్తివిలక్షణులఁగా నొనరించుచుండును. దీనిం బట్టియె ప్రజలు నాయకులయెడ విధేయగౌరవబద్ధులై మెలఁగుదురు. నాయకు లిందలి యుత్తరవాదభారమును గ్రహింపరేని విధ్యుక్తధర్మసామ్రాజ్యమును పవిత్రపఱచినవా రగుదురు. భగవాన్ గంధియం దుత్తమప్రజానాయకలక్షణములు గలవు.

1899 సం. బోయరులకును బ్రిటీషువారికిని యుద్ధము ప్రారంభమయ్యెను. ఈ కలహమునకు దక్షిణాఫ్రికాహైందవుల ప్రజాస్వామ్యధిక్కారము గూడ నొక కారణ మని గంధి విశ్వసించియుండెను. ప్రజాస్వామ్యములకై యెంత దీక్షతోఁ బోరాటమునకు దిగెనో, ప్రజాస్వామ్యబాధ్యతలకుఁ గూడ నంతటి శాంతముతోఁ దలయొగ్గెను. బ్రిటీషుసామ్రాజ్యపక్షమున నచటి హిందువుల నెల్ల యుద్ధభటులనుగాఁ జేర్చుకొనవలసిన దని సంబంధాధికారులకు గంధి తెలియఁజేసెను. కాని సేనానాయకులు గంధి యుదంతమును పరిహాసపూర్వముగా నిరసించిరి. యుద్ధమధ్యమందు వ్యవహారములు సందిగ్ధములుగాఁ బర్యవసించెను. అంతట దొరకినవారి నెల్ల బిరుదుమగలఁ జేయవలసి వచ్చెను. అపుడు గంధి మున్నగు భారతీయులు కొందఱు వేయిమంది యుద్ధసేనాసేవనమున కొప్పికొనిరి. సంగ్రామమందు దెబ్బలు తగిలి, ఛిన్నశరీరు లయిన భటులను మోసికొనిపోవుటకును, విడి

దలలో నౌషధసహాయోపచారములు చేయుటకును భారతీయులు నియమింపఁబడిరి. ఆ యుపద్రవసమయమునందు గంధి నాయకత్వమున భారతీయులు సలిపిన యుత్కృష్టసేవను మన మిచట శ్లాఘింపనక్కఱలేదు. దక్షిణాఫ్రికావాస్తవ్యులే కొనియాడి రని చెప్పినఁ జాలును. బోయరు యుద్ధము ముగిసెను. ట్రాన్సువాలు రాష్ట్రము బ్రిటీషుసామ్రాజ్యములోఁ గలిసెను. భారతీయుల కష్టములు గట్టెక్కె నని యూహించిరి; కాని అది యన్యథా యయ్యెను. క్రొత్త బోయరు దొరతనమువారు, భారతీయుల విచారణకొఱకు ప్రత్యేకాధికారిసభ నేర్పఱచిరి. వీరికొఱకుఁ గ్రొత్త శాసనములు బయలుదేరెను. ఒకవిధ మగు బహిష్కారపద్ధతి ప్రారంభమయ్యెను. ఎటు జూచిన భారతీయ మనోవికాసములు సందేహాతమస్సుచే నావృతములు కాఁజొచ్చెను. అధికారులను దర్శింపవలె నని గంధి ప్రయత్నించెను. కాని కొన సాగలేదు. గంధి చేవ్రాలు గల విజ్ఞాపనపత్రము నంగీకరించుటకు బోయరుగవర్నమెంటువారు నిరాకరించిరి. గంధి నామాక్షరములు కర్ణవిదారణములుగ మారిపోయెను. సమయ మంతకంతకు నంధకారమయ మగుచున్న దని గంధి కల్లోలపడెను. ఐనను నిరుత్సాహ మంటుకొను పిఱికికండ ఆ మహనీయునియందు లేదయ్యెను. దక్షిణాఫ్రికా న్యాయస్థానములందుఁ దా నొక న్యాయవాదిగాఁ బ్రవేశించి మాతృజాతీయజీవితమునకుఁ దటస్థింపనున్న గౌరవోపద్రవమున కెదురొత్తఁ గృతనిశ్చయుఁ డయ్యెను. ఈ నిగ్రహవ్రతము మొట్టమొదట లఘుమాత్రముగా నున్నను ఒక మహాసత్యాగ్రహదీక్షగాఁ బరిణమింపక తీర దని గంధి చక్కఁగా నూహించెను. అందువలన వలయు ప్రయత్నముల నప్రమత్తసన్నాహుండై మెలంగెను. 1903 సం. ఒక ముద్రాయంత్రాలయమును గొని 'ఇండియన్ ఒపీనియన్' పత్రిక ప్రకటింప నారంభించెను. 'ఇండియన్ ఒపీనియన్' అనఁగా భారతీయాభిప్రాయ మని యర్థము. ఇంగ్లీషు, అరవము, గుజరాతీ, హిందీ యను భాషాచతుష్టయమున నీ పత్రికాప్రచురణ మారంభమయ్యెను; కాని వ్యయప్రయాస లధికములు గాఁజొచ్చెను. ఒక సంవత్సరము గంధి స్వకీయాదాయమునుండి ముప్పదివేల రూపాయ లిచ్చుకొనెను. పత్రిక కొంత కాలమునకు హిందీ ద్రవిడ భాషలలో ప్రచాలన మాపివేయఁబడెను. ఇంగ్లీషు గుజరాతీ భాషల నేఁటికిని మహర్షి గంధి మనోనిగ్రహతత్త్వప్రకాశకమై యీ పత్రిక రాణించుచున్నది. 1904 సం. గంధిమహాశయుఁడును తక్కుఁగల సోదరకుటుంబములును కాపురము లున్న వాడలలో నతితీవ్ర మగు మహామారి జాడ్యము రగుల్కొనెను. ఏతచ్చికిత్సార్థము భారతీయులు ఆరోగ్యపాలనాశాఖీయులకు విన్నవించిరి; కాని నల్లవారి కాపురస్థలములలో ననారోగ్యోపద్రవము నంతగాఁ బరిగణింపనక్కఱలే దని పెడచెవిం బెట్టిరి. జాడ్యము నాఁటికి నాఁటికిఁ జెలరేఁగసాగెను. గంధి ఆర్ద్రహృదయుఁడు. ప్రకృతి పవిత్రమూర్తి యైన తల్లి యని ఆయన వేదాంతము. ప్రాణిజాల మంతయు ఆమె సంతానము. అటుగుట నందఱు నేకోదరులు. మానుషరక్తబాంధవ్యముకంటె నుత్తమమగు చుట్టరికము లేదు. మానుషజీవితమునకు పృథివ్యాపస్తేజోవాయురాకాశములు పోషకులు. ఈ మహాభూతము లెల్ల నాద్య మగు మాతృకలోత్పన్నములు. ఏతద్గుణవిముక్తికి మానుషసంతానసేవకంటె సాధనాంతరము లేదు. దేశము కాని దేశమున దిక్కుమాలి చచ్చుచున్న భారతీయులకై గంధి పడిన పరితాప మనిర్వచనీయము. తుదకు స్వీయహస్తములతో బొబ్బలరోగముచాతఁ బడినవారిని మోసికొని పోయి, శక్తికి దాటని సాహాయ్యము నొసంగెను. అంటువ్యాధు లంకురించినది మొదలు అంతరించువఱకు నహోరాత్రములు చేయఁగల సాయము లెల్ల నిచ్చు దొరతనమువా రున్న మన దేశమందు దక్షిణాఫ్రికాస్థితిగతులను యథావిధిగా గ్రహింపలేము. తరువాత 'ఫోనిక్సు' నగరప్రాంతమందుఁ గొంత భూమి విలిచి, అచట జాతీయసోదరవర్గముతోఁ గూడ గంధి వాసస్థలములు ప్రతిష్ఠించెను. అప్పటినుండియు భారతీయు లనేకు లీ 'ఫోనిక్సు' నందు నివసించుచున్నారు. ఇటీవల నీ స్థాన మొక హైందవజనాగ్రహారమై, భగవాన్ గంధివంటి సాత్త్విక మతాచార్యులకు తపోభూమి యైనది.

పోరాట మతితీవ్రము గాదగు సూచనల నిదివఱకే పొందుపఱచితిని. యూనియన్ దొరతనమువారు భారతీయులయెడల నిరసనబుద్ధి గలవారుగా నుండిరి కదా! ఈ శాంతి యెన్ని నాళ్లు అణఁగి యుండఁగలదు. దక్షిణాఫ్రికాయం దున్న భారతీయు లందరును బొటనవ్రేలిగుర్తు లిచ్చి 'రిజిస్టర్' చేసికొనవలసిన దని స్థానికపాలకులు బహిరంగముగ శాసించిరి. ఈ నిర్బంధనిరూపణము ఖైదీల కుండెడిది. భారతీయులును ఖైదీలును సమానగౌరవనీయు లని వారి యభిప్రాయము కాబోలు. ఒకనాఁ డుదయము కనులు తెఱచుసరికి భారతీయులెల్ల పై శాసనమునకు బద్ధులుగావలసిన ట్లేర్పడెను. గంధి భారతీయుల యాత్మగౌరవమునకు భంగము తటస్థించుకాలము వచ్చిన దని తలచెను. కాని మహర్షుల కుండు నిరంకుశధైర్యముతో భారతీయులు అమానుష మగు నీ శాసనమునకు వశులుగా రని ప్రతిరోధించెను. ప్రతిఫల మేమి? భగవాన్ గంధి రెండు మాసములు కారాగారవాసశిక్ష విధింపఁబడెను. వందలకొలఁది భారతీయులు, స్త్రీలనక, బాలురనక, వృద్ధులనక, చెఱసాలలో బంధింపఁబడిరి. శిక్షాకాల మనుభవించి గంధి మున్నగుమహాశయులు లండనుపట్టణమున నీ యన్యాయమును గూర్చి యాందోళింపఁ బోయిరి. విశ్వసనీయుఁ డగు లార్డు ఆంప్టిల్ ప్రభువు అప్పటినుండియు మన దేశీయులపక్షమున నహోరాత్రములు పోరాడుచున్నాఁడు. భారతీయుల చెఱసాలకష్టములం గుఱించియు, విషమప్రవాసదుఃఖములను గుఱించియు నే నిన్ని కన్నీళ్లు వదలి చదువరుల నిన్ని కన్నీళ్లు విడువ మనుటకన్న వ్రాయఁదగినది లేదు. దక్షిణాఫ్రికా దొరతనమువారి చండశాసనములపట్టిక సాంగసావయవనిరూపణముగ విస్తరించుట కిందు స్థలము లేదు. దక్షిణాఫ్రికాలో నివసించుచున్న మన దేశీయు లొక్కొకరును 45 రూపాయల సుంకము చెల్లించవలె నని శాసించి యున్నారు. భగవాన్ గంధి ఈ శాసనము అక్రమ మని నిరోధించెను. తత్ప్రతిఫలముగ 15 మాసములు కఠినశిక్షకుఁ బాలయ్యెను. ఇంకను నియమితశిక్షాకాలము పూర్తికాలేదు. కాని కారణాంతరమున నిటీవల విడుదలఁజేసిరి. గంధి గాక వందలకొలఁది భారతీయులు ఇంకను బంధనాలయములలోఁ గృశించుచున్నారు.

ఉ. తన్ను నిశాచరుల్ పొడువ దైత్యకుమారుఁడు మాటిమాటికిన్
పన్నగశాయి! యో దనుజభంజన! యో జగదీశ! యో మహా
పన్నశరణ్య! యో నిఖిలపావన! యంచు నుతించుఁ గాని తాఁ
గన్నుల నీరు దేఁడు, భయకంపసమేతుఁడు గాఁడు భూవరా!

ఉ. పాఱఁడు లేచి దిక్కులకు, బాహువు లొడ్డఁడు, బంధురాజిలోఁ
దూఱఁడు, ఘోరకృత్య మని దూఱఁడు, తండ్రిని మిత్రవర్గముం
జీరఁడు, మాతృసంఘము వసించు సువర్ణగృహంబులోనికిం
దాఱఁడు, కావరే యనఁడు, తాపమునందఁడు, కంటగింపఁడున్.

భగవాన్ గంధి జీవితము స్ఫురించినప్పు డెల్ల నీ రెండు పద్యములును మనసునకు రాకపోవు. ఇందలి భావ మెంత చక్కగ ననుకలిత మగునట్టిదియు నీ జీవితాంశమునఁ బ్రకాశింపక దాగదు. రసమయుఁ డగు పోతనమహాకవి యిందలి భావస్వావస్థను భాగవతాగ్రేసరుఁ డగు ప్రహ్లాదున కారోపించియున్నాఁడు. కాని కవివాక్యము లక్షరధర్మములు. యుగాంతరభేదమువలన మాఱిపోవునది స్ఫురణ స్వరూపము మాత్రమె. తత్త్వము శాశ్వతము. ఈ పద్యద్వయతాత్పర్యమును నేఁడు భగవాన్ గంధి జీవితము వ్యక్తీకరించుచున్నది.

ఈ పరమరహస్యమును భగవాన్ గంధి యధావిధిగ గ్రహించెను. సంకల్పసిద్ధ మైన యీ మనోబలమునే ప్రపంచతరణార్థమై వినియోగించుచున్నాఁడు. కాని అనుష్ఠానము సామాన్యజనదుర్లభ మైనది. భగవాన్ గంధి కుమారదశనుండియు గీతోపాసకుఁడు. ప్రహ్లాదాది మహాసాత్త్వికు లీయన కాదర్శకులు. చిరకాలతపస్సిద్ధి యీ మహర్షి యం దిట్లు సాక్షాత్కరించినది. అపరాధములను గర్హించుటకంటె క్షమించుట యుత్తమము. ఈ వేదాంతమునె,

కం. అపకారికి నుపకారము
నెప మెన్నక సేయువాఁడు నేర్పరి సుమతీ.

అని వీధిభిక్షుకుఁడు నిరంతరగానముఁ జేయుచున్నాఁడు. ప్రపంచమునకు స్థాయి ప్రేమ. అద్య మగు ప్రేమకు సన్నిహితకళ సాత్త్వికస్థైర్యము. నాఁడు భాగవతాగ్రేసరుఁ డగు ప్రహ్లాదుఁ డీ ధర్మరహస్యమును వెల్లడించెను. నేఁడు భగవాన్ మోహన్ దాస్ కరుణాసాంద్ర గంధి ఆధునికనాగరికప్రపంచమునకుఁ బ్రబోధించుచున్నాఁడు.

మనీషాపంచకము

శ్రీమతి గుండు అచ్చమాంబికా ప్రణీతము

శ్రీకర లోకానీకకు
భాకర! పరమాత్మ! నేత్ర ♦ పర్వాద్భుతశో
భాకర! విలాసభక్తవ
శీకర! యవధారు దేవ ♦ సేవితచరణా!

క. ఒకనాఁ డాచార్యులు కా
శికాపురికి నేఁగుత్రోవ ♦ శివుఁ డంత్యజు పో
లిక రాఁ గని, "పోపో త్రో
వ కొకింపుచుకఁ దొలఁగు" మనిన ♦ వాఁ డిట్లనియెన్.

క. అన్నమయవికారము నుండి ♦ యదియొ? లేక
జీవమువలననుండి యా ♦ జీవ మొక్కొ?
దూరముగ దేని నొనరింపఁ ♦ గోరి పొమ్మ
పొమ్మనుచుఁ బల్కెదవొ తెలు ♦ పుమి యతీంద్ర!

వ. అనిన శ్రీశంకరాచార్యుఁ డిట్లనియె.

చ. అమరగణాశ్రితాంబువున ♦ నంత్యజనాశ్రయ మౌ జలంబునన్
గమలహితుండు బింబితుఁడు ♦ కాంచనమృద్ఘటవాస మంబరం
బమరునె భేద మయ్యచలహర్షసు ♦ బోధనవార్ధి యైన త
త్త్వము దెస వీఁడు విప్రుఁడును ♦ వాఁ డొరుఁ డన్ భ్రమగల్గ నేర్చునే?

చ. కలను సుషుప్తిలోఁ దెలివి ♦ గల్గిన యప్పుడు నొక్కరీతిగా
వెలుఁగుచు బ్రహ్మ లాదిగఁ బి ♦ పీలికముల్ తుదిగా జగంబులోఁ
గలయవి తాన యై నెగడు ♦ జ్ఞానమె నే నిఁక నొండు లేదు నాఁ
గల శ్వపచద్విజుల్ గురుని ♦ కైవడిఁ బూజ్యులు నాదుబుద్ధికిన్.

శా. తానే బ్రహ్మము మూఁడులోకములుఁ జై ♦ తన్యాకృతు ల్మాయచేఁ
గానంగానగు సర్వమున్ గడమ నేఁ ♦ గల్పింతు నంచున్ సుఖ
శ్రీనిత్యం బగు నిర్మలాత్మ నెపుడున్ ♦ జింతించువాఁ డంత్యజుం
డేనిన్ సద్విజుఁ డేని సద్గురునిఁగా ♦ నీక్షింతు బుద్ధిన్ సదా!

ఉ. శ్రీగురువాక్యపద్ధతి న ♦ శేష జగంబు నశించు శాశ్వత
శ్రీగను బ్రహ్మచింతనము ♦ చేయుచు బుద్ధికి శాంతిఁ గొల్పి భూ
తాగమదుష్కృతద్వయము ♦ నారసి జ్ఞానవరాగ్నిఁ గాల్చుచో
నీగికి నయ్యె సంచితము ♦ నేర్ప శరీరము నాదుబుద్ధికిన్!

మ. ఎది తిర్యఙ్నరదేవసంఘములచే ♦ నే నంచుఁ బల్కించు నిం
కెది సర్వేంద్రియహృచ్ఛరీరవిషయా ♦ హీనప్రకాశాకరం
బెది నిశ్చేతనసంవృతం బగుచు, భా ♦ యేశాకృతిన్ వెల్గు న
య్యాదిజ్ఞానం బని కాంచు యోగనిరతుం ♦ డాచార్యుఁ డౌ బుద్ధికిన్!

ఉ. ఏపరమాత్మచిత్కళిక ♦ చేశముఖామరసౌఖ్యవార్ధి యా
నేపరమాత్మఁ గాంచి ముని ♦ లెంతయు శాంతమతిన్ సుఖింపనా
నాపరమాత్మ సౌఖ్యనిధి ♦ నాత్మ నెఱుంగుచుఁ దానె బ్రహ్మ మౌ
నేపురుషుం డఖండ తగు ♦ నింద్రనతిన్ గొన నాదుబుద్ధికిన్!

క. అని శ్రీశంకరు లద్వై
తనిరూఢిం బల్కినట్టి ♦ తత్త్వార్థంబుం
గని తెనిఁగించితిఁ గైకొను
మనంతతేజోనిధీ! మహాత్మ! చిదాత్మా!

ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము

డాక్టరు భోగరాజు పట్టాభిసీతారామయ్య పంతులుగారు, బి. ఎ., ఎమ్. బీ., సి. ఎమ్.

ఆంధ్రోద్యమముయొక్క వివిధాంశములలో తక్కువ వివాదనీయ మైనదియు, ఎక్కువ జనసమ్మత మైనదియు విశ్వవిద్యాలయాపేక్షయే. సర్వవిధములను విద్యావ్యాప్తి నభిలషించు నీ దినములలో మన రాజధానియం దొక విశ్వవిద్యాలయము నపేక్షించుట అనాక్షేపణీయము. రాను రాను, దేశాభ్యుదయము హెచ్చినకొలఁది, ఆంధ్రదేశమునం దొక విశ్వవిద్యాలయమును, కన్నడ దేశమునందును అఱవ దేశమునందును మలయాల దేశమునందును ఒక్కొక్క విశ్వవిద్యాలయమును స్థాపింపవలసిన సుదినమును మనము చూడవచ్చును. రాష్ట్రములవలెనే విశ్వవిద్యాలయములు గూడ భాషాప్రయుక్తములుగ నుండవలె ననుట సహేతుక మనియు దేశాభివృద్ధికి సహాయకర మనియు ముందు చూపఁగలము.

విశ్వవిద్యాలయ మనిన పాఠములను నిర్ణయించు పాలకుల సంఘము గాదు. విద్యావిధానమును నియమించు పరిషదమును గాదు. వీ రెల్లరు నలంకరించు భవనము గాదు. పరీక్షలు గావు. ఉపాధ్యాయులు గారు. విశ్వవిద్యాలయ మనిన విజ్ఞానవృద్ధికొఱకు పాటుపడు విద్యార్థుల సముదాయము. విజ్ఞానవంతు లగు విద్యాధికుల సంఘము కాదు. ఈ సముదాయమునందు విద్యాధికు లుండురుగాక. విద్యాధికులు, జ్ఞానవంతులు, అనుభవజ్ఞులు, సుశీలురు—వీ రెల్లరును విశ్వవిద్యాలయములను బలపఱచినను, వానియొక్క ముఖ్యాంశములు గానేరరు. ఇట్టివారు విద్యార్థులే. మఱియు నెప్పుడు బోధకులు విద్యార్థులుగ నుండరో, యప్పుడే వారు ఉపాధ్యాయులుగ నుండఁజాలరు. ఇట్టి విద్యాలయమునందు సామర్థ్య తారతమ్యములు, జాతిమతభేదములు, భాగ్యాభాగ్య వ్యత్యాసములు నెన్నడును గమనింపఁబడఁగూడదు. పరీక్షలు పరమాదర్శములు గావు. విద్యాశిక్షకు అవి యొకవిధమగు సహకారులు. ఈ ప్రమాణమును బట్టి చూడ మన చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయమును ఆధునిక వ్యవహారమున నిర్దుష్ట మైన విశ్వవిద్యాలయముగఁ బరిగణింపఁజాలము. ఎన్నియో వేల మైళ్ల విస్తీర్ణము గల దేశములో నచ్చటచ్చట అప్పుడప్పుడు స్థాపింపఁబడిన కళాశాలల నెల్ల కలపి యొక విశ్వవిద్యాలయ మని తలంచు పద్ధతి పూర్వకాలమున లండను విశ్వవిద్యాలయముయొక్క నిర్మాణము ననుసరించి అవలంబింపఁబడినది. కాని కడచిన 40సం.లలో పాశ్చాత్య విశ్వవిద్యాలయములు సంపూర్ణముగ మాఱి, లివర్పూలు, మాంచెస్టరు, బర్మింగుహామ్, షెఫీల్డు, లీడ్సు, బ్రిస్టల్ మున్నగు పట్టణములయందలి కళాశాలలే సంపూర్ణ విశ్వవిద్యాలయములుగ స్థాపింపఁబడినవి. హిందూదేశమునకు అసిస్టెంటు స్టేటు సెక్రెటరీ యగు మాంటేగ్యు గారు ఇట్లు చెప్పియున్నారు. "సుశిక్షయు ధర్మప్రవర్తనమును పాఠములవలన బోధింపఁబడఁదగినవి కావు. వీనియొక్క యావశ్యకము హిందూదేశములోని విశ్వవిద్యాలయములచే గమనింపఁబడఁజాలదు." ధర్మాభిలాష, దేశాభిమానము, సుశీలత మున్నగు గుణములను గఱపఁజాలని విద్యావిధానమును ఇంతకన్న నెక్కువ కఠినముగ ఖండించువా రెవరు నుండఁజాలరు. వీరి వాక్కులు మనకు పరమప్రమాణములు. 1913-వ సం. ఫిబ్రవరి నెల 21-వ తేదిని ఇండియా గవర్నమెంటువారు మన దేశమునందలి విద్యావిధానమును గూర్చి ఈ క్రింది మార్పులను గావింతుమని సూచించిరి. "విశ్వవిద్యాలయములయొక్క యధికారపరిమాణమును తగ్గించి, మొదట ప్రధానరాజధాను లన్నిటియందును ప్రత్యేకవిశ్వవిద్యాలయములను, అనంతరము ప్రతిరాజధానియందును ఆధునికపద్ధతిని మఱియొక్కొక విశ్వవిద్యాలయమును స్థాపించుట యావశ్యకము." ఇట్టి విశ్వవిద్యాలయములు వంగ

రాజ్యములో డక్కా పట్టణమునందును, నాగపూరు రంగూను పాటలీపుత్రము మున్నగు నగరములందును దొరతనమువారిచేతను, కాశీ ఆలిగర్ పట్టణములయందు ప్రజలచేతను స్థాపింపఁబడనై యున్నవి. వీని ముఖ్య లక్షణము లెట్టివి యనిన, విశ్వవిద్యాలయములకు చేరిన కళాశాల లన్నియు నొక్క పట్టణమందే యుండి, అందలి విద్యార్థు లెల్లరును కళాశాలలయొక్క ఆవరణమందే నివసించుచుందురు. ఇట్టి రీతిని స్థాపింపఁబడిన మహావిశ్వవిద్యాలయములు పూర్వము మన దేశములో బౌద్ధయుగమున వర్ధిల్లుచుండెను. నలంద తక్షశిల విక్రమశీల వారణాసి అమరావతి ధరణికోట మున్నగు స్థలములందలి విశ్వవిద్యాలయముల నిర్మాణమునే ఇప్పుడు పాశ్చాత్యులు అవలంబింప నపేక్షించుచున్నారు. ఆ ప్రతిష్ఠాపనము లందు ఒక్కొక్క దానిలో 10,000 మంది మొదలు 30,000 మంది వఱకును విద్యార్థులును, 116-1,500 మంది అధ్యాపకులును నివసించుచుండెడివారు. విశ్వవిద్యాలయములే మహాపట్టణములుగ నుండెడివి. విద్యార్థు లెల్లరును విజ్ఞానవాతావరణములో నుండెడివారు. అట్టి కాలము అట్టిరాజ్యములు అట్టినిర్మాణములు — అన్నియు నశించినవి. ఆ భవనములతో నిప్పటి కళాశాలలను బోల్చి చూడ, రాజాధిరాజుల ప్రాసాదములకును, బజాఱుకొట్లకు నుండెడి తారతమ్యము గనిపించుచున్నది.

మన రాజధానియొక్క విద్యావిషయికకార్యము లొక్క విశ్వవిద్యాలయముచే నిర్వహింపఁబడఁజాలవు. చెన్నపురి రాజధానియందు విశ్వవిద్యాలయము చేరనై యున్న విద్యార్థులు 15,000 మందియు, కలాశాలలలోని వారు 6,000 మందియుఁ గలరు. వీ రందఱకును తగు సౌకర్యముల నొసంగుటకు మఱియొక విశ్వవిద్యాలయము కావలసియున్నది. హిందూదేశమం దంతటను 185 కళాశాల లుండఁగ, వీనికి 5 విశ్వవిద్యాలయములు మాత్రమే గలవు. కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయము ఒక్కటి చాలకుండుటచే 1886-వ సం.న అలహాబాదునం దొకటి స్థాపింపఁబడెను. మఱియు నిప్పుడు దొరతనమువారు రంగూన్, పాట్నా, నాగ్పూరు, డక్కా పట్టణములందు వేఱువేఱు విశ్వవిద్యాలయములు స్థాపింప నిశ్చయపఱచుకొని యున్నారు. ఇందలి విద్యార్థు లెల్లరును పూర్వము కలకత్తాకు చేరియున్నవారే. పాశ్చాత్యదేశములయందలి స్థితి చూడుఁడు. 4 కోట్ల జనమునకు 17, అనఁగా 25 లక్షల జనమున కొక్కొక్క విశ్వవిద్యాలయము గలదు. ఆక్సుఫర్డు కేంబ్రిడ్జి ఎడింబరో — వీనియందు 3, 4 వేలమంది విద్యార్థు లున్నారు. గ్లాస్గోలో 2, 3 వేలమందియు, మాంచెస్టరులో 1500 మందియు, వేల్సులో 1700 మందియు, తక్కినచోట్ల వేయిమందికి తక్కువగను విద్యార్థులు గలరు.

విశ్వవిద్యాలయముల సంఖ్యను హెచ్చించుట ఆవశ్యక మయినచో, వీని నెచ్చట స్థాపింపవలెను? 1912-వసం.న ఎగ్జిక్యూటివుకౌన్సిలరగు గౌ. శివస్వామి అయ్యరుగారు మన రాజధానిలో చెన్నపురియం దున్న ఒక విశ్వవిద్యాలయము చాల దనియు, ఉత్తరమండలముల కొకటియు దక్షిణమండలముల కొకటియు పశ్చిమమండలముల కొకటియు నుండవలె ననియు వ్రాసిరి. ఇట్లు విభాగములను నిర్మించుటయందలి యుద్దేశ మేమి? బొంబాయి గవర్నరుగారు కూడ ఆరాజధానిని గూర్చి ఇట్లే చెప్పియున్నారు. ఆయా విభాగములకు భాషాప్రయుక్తము లగు భేదములు గలవు. భాష యనఁగా అయిదు బళ్లు కావు. అక్షరముల సముదాయము కాదు. మాటల ప్రోఁగు కాదు. దేశముయొక్క సంప్రదాయము విజ్ఞానము సభ్యత చరిత్ర ఊహలు అభిలాషలు ఆదర్శములు— ఇ వన్నియు భాషయం దిమిడియున్నవి. మనుష్యునియొక్కయు సంఘముయొక్కయు వర్తనమును నిర్మించు బల మంతయు నందే యంతర్గతమై యున్నది. భాషను బట్టియే జాతియొక్క తత్త్వమును అభిరుచులును, మనోవృత్తులును స్థిరపడును. భాష భేదించినపుడు ఇవియును భేదించును. మొత్తముమీఁద భారతదేశమం దంతటను ఒక్క విజ్ఞానమును ఒక్క ధర్మమును ఒక్క రాజకీయాదర్శమును ఒక్క విధమగు ఏకీభావమును ప్రబలియున్నను, భారతజాతీయత, భారతీయు లెల్లరకును నన్ని విషయములందు నైక్యమును గల్పించుటవలనఁ

గాక, ప్రతిరాజధానియందును ప్రతిసంఘమునందును వారివారి వ్యక్తులను నిలిపి బలపఱిచి, అన్ని భాషలు మాట్లాడువారికిని సౌభ్రాతృత్వమును గలిగింపఁజేయుట వలననే సిద్ధి పొందవలసియున్నది. ఇట్టి పరిపాకము మాతృభాషాభివృద్ధివలననే కలుగును గాని, కేవల మాంగ్లేయవిద్యాభ్యాసమువలనఁ గలుగదు. కావున మన విశ్వవిద్యాలయములయందు మాతృభాషల నభివృద్ధి చేయవలసిన బాధ్యత మనపై నున్నది. ప్రస్తుతము, ఎఫ్. యే., బి. యే. పరీక్షలందు మాతృభాషలను నిర్బంధపఠనీయములుగ చేయవలె నని మన ప్రముఖులు చేయు కలవరము వ్యర్థ మనుటకు సందియము లేదు. విద్య నంతటిని మాతృభాషలలోఁ గలపి ఆంగ్లేయభాష నొక విషయముగ నెత్తుకొనుట యేవిద్యావిధానమునందు గమనింపఁబడునో అట్టి విధానమే నిర్దుష్టమైనది. అట్టిదే సార్థకమైనది. విశ్వవిద్యాలయములు నూతనముగ స్థాపింపఁబడినపుడు పాశ్చాత్యవిజ్ఞాన మంతయు నాంగ్లేయభాషలో నుండుటవలన ఆంగ్లేయభాషయే శిక్షామార్గముగ నుపయోగింపవలసిన యావశ్యక ముండెను. అట్టి యావశ్యకము కడు శోచనీయము. విద్యార్థులలో అనేకులకు భాషాప్రవీణత కాక జ్ఞానసంపాదనమే ఆదర్శమై యుండుటవలన, విదేశభాషలో శిక్ష నొందుటయు యోచించుటయు భాషించుటయు దుర్భరమగు విధికృత్యములుగ నున్నవి.

ఇట్లు జ్ఞాపకశక్తి వృద్ధిచేయఁబడినది గాని, విజ్ఞానము నభివృద్ధినొందింపఁగల యంతశ్శక్తి విజృంభింపలేదు. ఆంగ్లేయభాషాజ్ఞానమును విశేషముగ సంపాదింపఁజాలని విద్యార్థిసముదాయమునకు ఆంగ్లేయసాహిత్యకవిత్వములు నిరర్థకములు. మఱియు వీరి మేధావికాసమున కేమి వర్తననిర్మాణమున కేమి దేశీయసాహిత్యకవిత్వము లెంతయో సహకారులుగ నుండెడివి. వీరి హృదయంబులను గరఁగించుటకుఁ గాని వీరి మనంబులను రంజింపఁజేయుటకుఁ గాని వీని బలము మఱియొక దానికి నుండఁజాలదు. ఇట్టి ఫలితమును గోరెదమో, బాలురకు భావముల నెల్ల మాతృభాషలలోనే తెలుపవలెను. అప్పుడే విద్యావంతులకును ప్రజాసామాన్యమునకును దగిన యన్యోన్యానురాగమును, అన్యోన్యగౌరవమును గలుగును. ఇట్టి సంస్కారములతోఁ గూడిన విశ్వవిద్యాలయములను స్థాపించుట కెక్కువ పూర్వు లావశ్యక మనియు, వాని యధికారపరిమాణమును తగ్గింపవలె ననియు, వానియందలి పాశ్చాత్యబోధకు లెల్లరును ప్రథమమున దేశభాషలను నేర్చుకొనవలసియుండు ననియు మన మెఱుఁగుదుము. కాని యెన్ని కష్టము లుండినను, ఈ సంస్కారములు గావింపఁబడునంతవఱకును మన విశ్వవిద్యాలయములు తమ ముఖ్యకర్తవ్యములను నెఱవేర్పఁజాలవు.

మన విశ్వవిద్యాలయనిర్మాణమువలన దేశమున కొక గొప్ప యాపత్తు సంభవించినది. "విద్య యనఁగా ఆంగ్లేయభాషాజ్ఞానమె. అట్టి విద్యలేని వాఁడు విద్యావిహీనుఁడు"—మొదలగు విపరీతభావములు దేశమునందు ప్రబలినవి. విద్యయొక్క ముఖ్యప్రయోజనము ప్రజ లెల్లరకు నొక విధమగు నైకమత్యమును గల్పించుచు, విద్యావంతుల జ్ఞానతేజస్సును ప్రజాసామాన్యముయొక్క యజ్ఞానాంధకారమును తొలఁగించుటకు సాధనముగ నుండునట్లు చేయుటయే. ప్రస్తుతావస్థయందు దీనికి బదులుగ ఆంగ్లేయవిద్యాధురీణులకును దేశీయవిద్యావంతులకును ప్రజాసామాన్యమునకును నడుమ నొక పెద్ద యఖాత ముత్పత్తియయినది. మనము చేయు సంస్కారము లెల్ల దీని నిర్మూలనము నుద్దేశించియుండవలెను. షెఫీల్డు విశ్వవిద్యాలయమునందు ఒక మరలోని కూలివాఁడు వేదాంతపఠనమును, మఱియొకఁడు తత్త్వవిచారమును, ఇంకొకఁడు శాస్త్రశోధనమును చేయుచున్నారు. ఇట్టి మనోవికాసము మన ప్రజాసామాన్యమున కేల మన విశ్వవిద్యాలయముల మూలమున లభింపరాదు? ఇందుకుఁ గల నిరోధము దేశభాషల యుపేక్షయే. కావున విశ్వవిద్యాలయములు గూడ భాషాప్రయుక్తములుగ నుండవలెను. మనదేశములో విశ్వవిద్యాలయములను భరింపఁదగిన యభివృద్ధి గల దేశభాషలు 10, 14 మాత్రమే గలవు. 31 కోటి జనమునకు 14 విశ్వవిద్యాలయములను స్థాపింపఁగోరుట అత్యాశ గానేరదు.

బాలుర ప్రవర్తననిర్మాణము విశ్వవిద్యాలయములయొక్క వివిధప్రయోజనములలో ముఖ్యమైనది. ఇది పుస్తకములవలనను పాఠములవలనను పరీక్షలవలనను సిద్ధించునది గాదు. విశ్వవిద్యాలయములయొక్క విజ్ఞానవాతావరణమే యిందులకు తోడ్పడవలెను. ప్రతికళాశాలయొక్కయు బాలుర జీవితశిక్షలను నిర్ణయించు సంప్రదాయ మొకటి కాలక్రమమున నుత్పత్తి కాఁగలదు. కాని మన చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయమునకుఁ జేరి

యున్న కళాశాలలలో నొక్కదానికైన నిట్టి సంప్రదాయము కల దని చెప్పఁజాలము. దేశములో నెల్ల ఒకే విధమైన కళాశాలలను వ్యాపింపఁజేయుటవలన, బాలుర యూహలును అభిలాషలును ఆదర్శములును పరీక్షలతో ప్రారంభమై వానితోనే యంతమగుచున్నవి. దేశాభిమానము, సంఘసేవ, పరోపకారము, జాతీయజీవనము, జీవిత సంస్కారము, చిత్తశుద్ధి, పవిత్రప్రవర్తనము మున్నగు లక్షణముల కించుకైనను చోటియ్యకుండ నున్నవి. ఇట్టి మహదాదర్శములచే బాలుర ముఖంబులు అశావికాసముతో నిండియుండుటకు బదులు క్షణభంగురము లగు జయాపజయముల విలక్షణములచే పూరితములై యున్నవి. ఇట్టి యాపత్తును నివారించి విశ్వవిద్యాలయము యొక్క ముఖ్యప్రయోజనమును సిద్ధింపఁజేయుటకుఁగాను ఒకప్రక్క ఆధునికపాశ్చాత్యవిజ్ఞానమును అభ్యసించుచు, ఇంకొకప్రక్క మనదేశపు ప్రాచీనచరిత్రలను శాస్త్రములను విజ్ఞానమును బఱింపవలెను. ఇవియే దేశము యొక్క ప్రత్యేకసంప్రదాయములు. వీని సముదాయమే జాతీయవ్యక్తికి హేతుభూతము.

మన దేశములో నింకను సర్వకలాశాలలను స్థాపింపవలె నని చెప్పు వాదము లన్నియు ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమునకుఁ గూడ తగిన కారణములుగ వర్తించును. ఆంధ్రులు రెండుకోట్లకు మించియున్నారు. వీరిలో కొందఱు మైసూరు నైజాము రాజ్యములలో నివసించుచున్న కారణము ప్రత్యేకాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమునకు నభ్యంతరముగ వర్తింపఁజాలదు. ఆంధ్రు లెక్కడ నున్నను, ముఖ్యముగ కలసియున్న ప్రదేశములలో నున్నపుడు, పరిపాలనాభేదములు విద్యావిధానమునకు నిరోధములుగ నుండవు. ఆంధ్రులు బుద్ధిశాలు లనుట లోకవిదితము. కావుననే విశేషవ్యయముతోఁ గూడిన విశ్వవిద్యాలయ స్థాపనమువలన వారు తగుకొలఁదిని ప్రయోజనమును పొందఁగల రనుటకు సందియము లేదు. వారి ప్రస్తుతపు విద్యాభివృద్ధి కొంతవఱకు వెనుకఁబడియున్నను, ఇది యనివార్యము లగు కారణాంతరములచే సంభవించినది గాని వీరి లోపమువలనఁ గలిగినది గాదు. చెన్నపురి విశ్వవిద్యాలయమునకు చేరియున్న ముప్పదియైదు కలాశాలలలోను, రాజధానిలో సగము విస్తీర్ణము గలిగిన యాంధ్రదేశమున మొదటి తరగతివి మూఁడును, రెండవ తరగతివి యైదును మాత్రమే గలవు.

అదియును గాక, కడప కర్నూలు బళ్లారి అనంతపురము చిత్తూరు నెల్లూరు — ఈ యాఱు జిల్లాలయందును నొక్క కలాశాల యైనను లేదు. మఱియు విశ్వవిద్యాలయముయొక్క ముఖ్యస్థానము బరంపురమునుండి 658 మైళ్లను నంద్యాలనుండి 366 మైళ్లను దూరముగ నుండి, ఆంధ్రదేశమధ్యస్థానమునకు అతిదూరమైయున్నది. ఆంధ్రులు వర్తక వ్యవసాయిక పరీక్షలకు చదువుటకు కోయంబుత్తూరు కేలికట్ పట్టణములకు పోవలసియున్నారు. ఇంతంత దూరములు ప్రయాణము చేయవలసియుండుటయు మొన్న మొన్నటివఱకును రైలు లేకపోవుటయు నాంధ్రుల విద్యాభివృద్ధికి ప్రబలాటంకములుగ నుండినవి. ఎప్పు డొక దేశమధ్యమున విశ్వవిద్యాలయము స్థాపింపఁబడునో అప్పు డా దేశస్థుల విద్య కుత్సాహము కల్పింపఁబడును. 1886-వ సం. లో స్థాపింపఁబడిన అలహాబాదు విశ్వవిద్యాలయ మిందుకు నిదర్శనము. పూర్వ బంగాళా రాజధానియందలి జనుల విద్యాభివృద్ధి కొఱకు ప్రత్యేకసౌకర్యములను గల్పించుటకే డక్కాపట్టణమునందు విశ్వవిద్యాలయము స్థాపింపఁబడనైయున్నది. రంగూను నాగపూరు పాటలీపుత్రము — ఈ పట్టణములలో స్థాపింప నిశ్చయింపఁబడిన విశ్వవిద్యాలయముల ముఖ్యోద్దేశము నిదియే.

మఱియు ఆంధ్రదేశముయొక్క ప్రత్యేకావశ్యకములు కొన్ని యాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమువలననే నెఱవేర్పఁబడవలసియున్నవి. అనాదినుండియు దేశకాలానుగుణ్యముగనే విశ్వవిద్యాలయములు స్థాపింపఁబడినవి. ఆంధ్రదేశమునందలి భూగర్భము ఖనిజభాగ్యములతో నిండియున్నది. అట్టి భాగ్యమును వాణిజ్యమూలమున ప్రజల కందఁజేయుటకు తగిన విద్యను గఱపు ప్రత్యేకవిద్యాలయ మందుండవలెను. రోస్బెరీ ప్రభువు చెప్పినట్లు ప్రతి పట్టణమునకును పట్టణపుఁగొఱఁతలను దీర్చునదియు పౌరభాగ్యములలో నగ్రస్థానము వహింపఁదగినదియు నగు నొక విశ్వవిద్యాలయ ముండవలెను. అట్టిసందర్భమున పట్టణమునకుఁ గాక, మండలమునకుఁ గాక, 70,000 చదురపు మైళ్ల విస్తీర్ణము గల ద్వాదశమండలములకొక విశ్వవిద్యాలయము నభిలషించుటయం దేమి విపరీతము గలదు?

గురుదక్షిణా నవరత్నములు

వడ్డాది సుబ్బరాయకవి ప్రణీతము

హరిభక్తి చిఱుతప్రాయమునందు నాడెందమునఁ బాదుకొల్పిన పుస్తకంబు,
"కవి వేల్పె, మర్త్యుండు గాఁ" డంచు నాకు బాల్యమునఁ దోఁపించినయట్టి గ్రంథ,
మాఱవయేఁట మాయయ్య, నన్ వాచకతాప్తికిఁ జదివించినట్టి సుకృతి,
కవితకై మున్ను నాకన్నిట వెన్నునియడుగులు గడిగించినట్టి కబ్బ,
మంధ్రమున, భాగవత మంతరంగమూఁష, । వ్యాసభణితము గరఁగి, తదర్థ మమరఁ
బోఁత వోసిన బమ్మెర పోతరాజు । మృదులపదముల కెదను మ్రొక్కెదను దవిలి. 1

సీ. స్థాపించె నృపభీతి ధరణిగర్భమునందు విత్తభాండముఁబోలెఁ బొత్త మెవఁడు,
నడిపించె మడి నేఁడు సడలించి నట్టుల నేటిజాలట్లు నాఁగేటిచాలు,
మఱుఁగించె నెవఁడు, టిప్పణిఁ బోలె బావిఁ జప్పుడుచేసె, సిరిపద్యమునకు శంక,
బ్రదికించెఁ "గమరినబాలఁ", గాలినతీఁగ వానవోలె, నమోఘవాణి నెవఁడు,
శౌరి గార్చిచ్చుకరణి, సంసరణసరణి । నార్చె నిప్పచ్చరము, మూన ముడుగ కెవ్వఁ,
డట్టి బుధరాజు, హరిభక్తి హస్తిరాజు, । పుట్టుకవిరాజు, బమ్మెర పోతరాజు. 2

తే. పొడుపుగుట్టను గ్రహరాజు పొడుచునట్లు । పోతరా జొంటిమెట్టను బుట్టినాఁడు;
రోదసిని సాంద్రమై యుష్ణరుచియుఁ బోలె, । నంధ్రమున విష్ణురుచి హెచ్చి, యడఁచె జడత. 3

మ. ఉదధిప్రాయనియోగిగోత్రఖనిగర్భోద్భూతసద్రత్నముల్
గద, యాంధ్రావనిఁ దిక్కనాదిసుకృతుల్; తన్మధ్యగణ్యుండు కో
విదుఁ డా పోతన; చాల వెన్న నతనిన్ వేనోళులున్, భారతీ
వదనాశ్రుప్లుతినోదనక్షమఘృణావాసుం డతం డల్పుఁడే? 4

సీ. రాజరాజేంద్రసామ్రాజ్యభోగములందు నన్నయభట్టు పాల్గొన్నవాఁడు,
మనుమసిద్ధిక్షమాచక్ర మరు దారఁ దిక్కన్న తనచేతఁ ద్రిప్పినాఁడు,
వీరభద్రారెడ్డి విరివియౌ విభవంబు శ్రీనాథుఁ డెంతో భుజించినాఁడు,
రాయలయొద్ద గౌరవమొంది పెద్దన్న, యెక్కి యందలము నూరేగినాఁడు,
వెలుఁగుపడనేల వారి కవిత్వమునకు? । బ్రదుకుపై యాస కూడను బాడుసేయు
ఘోరదారిద్ర్యదుఃఖంబు గుడుచు చకట! । యేగతిని బల్కెఁ బోతన్న భాగవతము! 5

మ. పలికించుం దను రామభద్రుఁ డనుచున్ భాషించుఁ బోతన్న; య
ప్పలుకుం దప్పక నమ్మఁగావలయు; యావజ్జీవమున్ దీవ్రమౌ
నసుపుం బెట్టు నకించనత్వదురవస్థన్ బ్రాఁగు మర్త్యుండు, ని
శ్చలుఁడై పల్కఁగలండె భావరసభూషాభాసురోద్గ్రంథమున్? 6

మ. కవులం దొక్కని కొక్క పోకడ నిసర్గం బెన్నఁ; బోతన్నకుం
జవి యౌ నంత్యపుసీమ; యంతటి మహాచాతుర్యశిల్పంబు వే

తెవరున్ జూపరు భేదకంబుల; నతండే మేటి యం, దద్దిత
త్కవితాకన్యకుఁ బుట్టుమచ్చ; శుభలక్ష్మం బంగమచ్ఛంబునన్. 7

శా. చేయుం బోతన, యచ్చు రాఁగ ద్రుతసంశ్లేషంబు, గీర్వాణపుం
జాయన్; లాక్షణికుల్ దెలుంగునను దోసం బందు రాసంధి; బ్రా
లేయాభీషుముఖీకపోలమున మొల్పించెం గటా! పుల్విరిన్,
మాయంపున్విధి; పోతరాజకృతి కీ మాలిన్య మంటెంగదా! 8

మ. "చతురుం డీతఁడు విద్యయం" దనుటకున్ సామాన్యవాక్యంబు "భా
రతమున్ భాగవతంబుఁ బాఱఁ జదివెన్ రామాయణం" బంద్రు; సా
మెతగా వాడెడు మూఁట, రెండవది నిర్మించెన్ గదా పోతరా;
జతనిన్ సంస్మృతి సత్కరింతు రెవ, రయ్యాంధ్రుల్ కృతజ్ఞుల్, కృతుల్. 9

మ. మతిలో డాఁగిన వేఁబదేండ్లపయి వౌ మాటల్ బయల్పుచ్చుకొం
చతిభక్తిన్ నవరత్నమాల వసురాయం డిచ్చెఁ బోతన్నకున్
నతితోడన్ గురుదక్షిణన్, ఋణము వో; నందాత్మజాఖ్యంపుఁ ద
చ్ఛతకంబుం గనఁ, గావె వారి గురుశిష్యన్యాయముల్ స్పష్టముల్? 10

కవిప్రశంసా పంచరత్నములు

చ. నవరససృష్టిఁ జేసి వదనంబులవాడును దీర్చు, గూఢ మౌ
వివిధములైన భావములు వెల్లడిసేయుఁ, బ్రబోధ మిచ్చి క
న్గవ దెఱవుం, బదంబు లిడఁగా నగు సందియముం దొలంచుఁ, స
త్కవి, రవిభాతి; నాతఁ డెటుఁ గల్గఁడు చీఁకటి గాదె యాకడన్. 11

శా. కాయంబున్ విడియున్, నిజాకరయశఃకాయంబుతో మేలుపా
ధ్యాయుల్ వోలెను, మంచిసెబ్బరలు విద్యాబుద్ధులు న్నేర్పి, ముం
దీయా లోకములన్ సుఖంపడు పథం బేవారు చూపింతురో,
యాయయ్యల్ కవు లక్ష్మా లర్చితులు గా, నాచంద్రతారార్కమున్. 12

ఉ. భారతపాఠవేళను, బ్రభావతిపెండ్లిఁ బఠించునప్పుడున్,
గోరిక లూర కూరుఁ గధ, కొమ్మనతిక్కన సూరనన్ గనన్;
వారలనాఁటివార లలవారలరూపు లుపేక్ష నిల్పమిన్,
నీరను గీఱ లౌచు నవి, నెమ్మది కుమ్మలికన్ ఘటించెడున్. 13

క. హారిగుణంబులు గలిగిన । వారికి, గోరములు చాల వన్నె యె దెచ్చున్;
ధీరుఁడు కవిపోతన్నకు । దారిద్ర్యము మిగులఁ బొగడితకె యయ్యెఁగదా! 14

క. దేవునిసృష్టివిలాసము । కోవిదుఁ డగు కవి గ్రహించి కొనియాడుఁ గృతిన్;
మావుల చైత్రవికాసము । కోవెల గని చెవులు సొగియఁ గో యని కూయున్. 15

క. ఆనందవర్షభవుఁ దను । నానందాబ్దాదిసంచికార్థ మడుగ, ని
వ్వానందితో వసురాయఁడు । దా నందించును బదా ఋదారుల కొప్పన్. 16

ఆంధ్రభాష

జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారు

ఇక్కాలమున నాంధ్రభాషావృద్ధికిఁ దగిన ప్రయత్నములు సాగుచున్నవి. జనసామాన్యమునకు భాషయందు మహానురాగము గల్గినది. ప్రాచీనాంధ్రగ్రంథములు నిర్దుష్టములుగ ముద్రింపఁబడుచున్నవి. పుస్తకమన నెట్టిదో యెఱుఁగనివారు కూడ పొత్తములం దెచ్చించుకొని చదువఁబూనుచున్నారు. అందుకు వీలు లేకయున్నఁ జదివించుకొనుచున్నారు. మితిమీఱి సముద్రతరంగములవలె గ్రంథములు బయలువెడలుచున్నవి. పత్త్రికాధిపతులు భాషావృద్ధి కావలయు నని తమకు వీలున్నంత సహాయము చేయుచు నితరులను బ్రోత్సాహపఱచుచున్నారు. నాటకములు, చిత్రకథలు దినదినప్రవర్ధమానము లగుచున్నవి. దృష్టి సారించి చూచినచో నాంధ్రభాషాసాధ్వి ప్రౌఢావస్థను బొందనున్నట్లు కనఁబడుచున్నయది. క్రొత్తక్రొత్త యలంకారము లమర్పఁబడుచున్నవి. ప్రతి గ్రామమునను గవులు బయలుదేరుచున్నారు. అవధానములు పెంపు నొందుచున్నవి. కవులకైకమత్య ముండుటకు మాఱుగా మాత్సర్యములు హెచ్చుచున్నవి. "స్పర్థయా వర్థతే విద్యా" యను న్యాయము నుదహరించి యీ మాత్సర్యములు వృద్ధిహేతువులే యని కొందఱు తలంచి వానిని బలపఱచుచున్నారు. ఏది యెట్లుండినను మొత్తముమీఁద బాగుగ యోచింప, భాషాభివృద్ధి యగు కాల మిది యని తోఁచుచున్నది. శ్రీ కృష్ణదేవరాయలవంటి మహాప్రభువుల యవలంబనము లేకపోయినను, పరమేశ్వరానుగ్రహముచేత నాంధ్రు-లన్నవారి కెల్ల గ్రంథములను జదువు నాసక్తి హెచ్చుచున్నది. హూణభాషఁ జదువుకొను విద్యార్థులును, నాటకములు, అద్భుతకథలు మొదలగువానిని వ్రాయుచున్నారు. ముద్రితములై నవీనగ్రంథములు ప్రతిక్షణవిలక్షణములై యలరారుచున్నవి. భాషాపోషకసభలు వెలయుచున్నవి. అ సభలనుండి సులలితగ్రంథములు బయటవచ్చి సరసజనదృక్పథముల నర్తనము సలుపుచున్నవి. కొందఱు సభల నేర్పఱుపఁబూనుచున్నారు. కొందఱా ప్రయత్నమును జేయనున్నారు. ఏయూరఁ జూచినను స్వభాష వృద్ధికావలయు నను ప్రౌఢవాక్యములు వినఁబడుచున్నవి. వార్తాపత్రికలను జదువువారు వృద్ధి యగుచున్నారు. స్వభాషతో నుపన్యాసములు చెప్పుట కలవాటు చేసికొనుచున్నారు. ఔరా! ఆంధ్రమహాజనుల భాషాభిరతి! ఆహా! ఆంధ్రభాషాసాధ్వీమణి ప్రౌఢావస్థ!

పై విషయముల నన్నింటిని జూడఁగా భాషాభివృద్ధి యగుచున్న దని తేలకమానదు. ఐనను దీని కొకకొఱంత గలుగుచున్నది. అది కనిపెట్టువారు సాధారణముగ లేరు. ఆ కొఱఁత సామాన్యదృష్టికిఁ గనఁబడక పోవుటయే గాక వృద్ధిహేతు వని కూడ గోచరించును. ఐన నేమి? దీర్ఘాలోచన గలవారు కొందఱు దానిని గనిపెట్టి తొలఁగింప నెంచుచున్నారు. అది యేమని మీరడుగుదు రని నే నెఱుఁగుదును. అది యిదియే.

"భాష సర్వజనసామాన్యముగ నర్థ మగుచుండవలయును. గ్రంథములు స్త్రీబాలవృద్ధముగా నన్వయింపఁదగి యుండవలయును. అందఱును వ్రాయఁదగిన స్థితిలో నుండవలయును. ఆంధ్రభాష వృద్ధి నొందుట లేదు. కావున నిందులో లేని పదములను సంస్కృతమునుండి గ్రహింపక నానావిధభాషలనుండియు నిష్టానుసారము గ్రహించి మాటలాడునట్లు వ్రాయుచుందుమేని భాష విస్తరిల్లి గ్రంథములసంఖ్య వృద్ధియై యొక యపూర్వవిఖ్యాతి మనకుం గలుగును."

ఆర్యవరేణ్యులారా! చక్కఁగ గమనింపుఁడు. నానాజాతులవారును నానావిధముల మాటలాడుదురు. ఒక జాతివారి భాష యింకొక జాతివారికి నింపుగ నుండదు. సర్వజనులకుఁ దెలియునట్లు గ్రంథములు వ్రాయవలయు ననుట పొసఁగని మాట. మాట లాడునట్లు వ్రాయవలయు ననుటయు సమంజసము కాదు. లోకవ్యవహారము అందఱితో మాటలాడకున్న జరగదు.

చదివినవారు నిరక్షరకుక్షులు కలిసి మాటలాడునపు డక్షరాస్యుఁడు నిరక్షరకుక్షికిఁ దగిన భాష నుపయోగింపక తప్పదు. ఆ మాటలే గ్రంథముల కెక్కినా ఆ గ్రంథముల వైఖరి చెప్ప నక్కఱలేదు. వైఖరి* మాట య టుండనిండు. ఆంధ్రదేశమునం దంతటను ఒక్కరీతి జనులు మాటలాడుట లేదుకదా! ఒకవైపున నున్నవారి మాట లింకొక వైపున నున్నవారికి విరుద్ధార్థము నిచ్చును. అసహ్యముగఁ గూడ నుండును.

మఱియు గ్రామ్యభాష ప్రతిక్షణమును మాఱుచుండును. దేశాంతరజను లెందఱో వచ్చి యాంధ్ర భాషను నేర్చుకొని తమతమ భాషాపదములను మెల మెల్లనఁ జొప్పింతురు. వారి సహవాసము చేయుచున్న వారికిఁ దప్పఁ దక్కినవారి కవి బోధపడవు. అట్టివారు గ్రంథములు వ్రాసిరేని వారే వ్యాఖ్యానము కూడఁ జేయ వలసియుండును. ఒక్కొక్క జిల్లావారి కొక్కొక్క విధముగఁ బుస్తకము లేర్పడవలసివచ్చును.

ఇట్టి యిక్కటుల నెఱింగియే పూర్వులు "ఇహ తు ప్రవ్యాహార్యం సంకేతితసుప్రసిద్ధ మేవ పదమ్" అని నియమించిరి. దేశ్యపదము లాంధ్రదేశమందలి యన్నిదిక్కులవారికి నన్వయించును. కావున గ్రామ్య భాషను మాని గ్రంథములు వ్రాయుట సమంజసము.

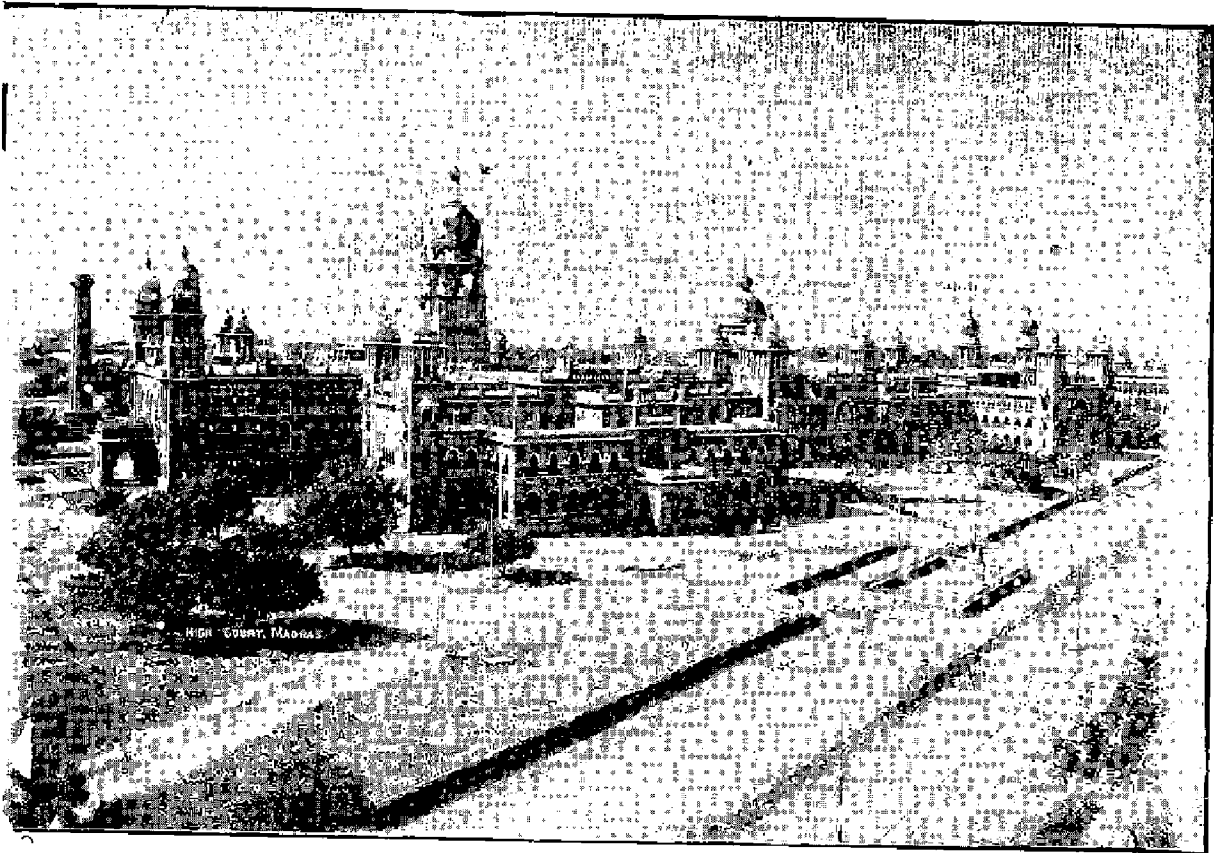
ఒకవేళ గ్రామ్యపదములతోడనే గ్రంథములు వ్రాసిరేని ప్రాచీనగ్రంథములు దుర్బోధకములుగఁ దోఁచు. వానిని బఠించుట నిలిచిపోవును. అట్లగునేని భాషా జ్ఞానము కృశించి యంతరించు. మతమే క్రమక్రమముగ ప్రాచీనగ్రంథ పఠనము లేమి క్షీణించు.

కావున నట్టి ప్రయత్నమును మాని వలసిన పదములను గల్పించుకొని సంస్కృతములో నున్నవానిని గ్రహించి భాషను వృద్ధిచేయవలయు నని మహాజనులకు విన్నవించువాఁడను.

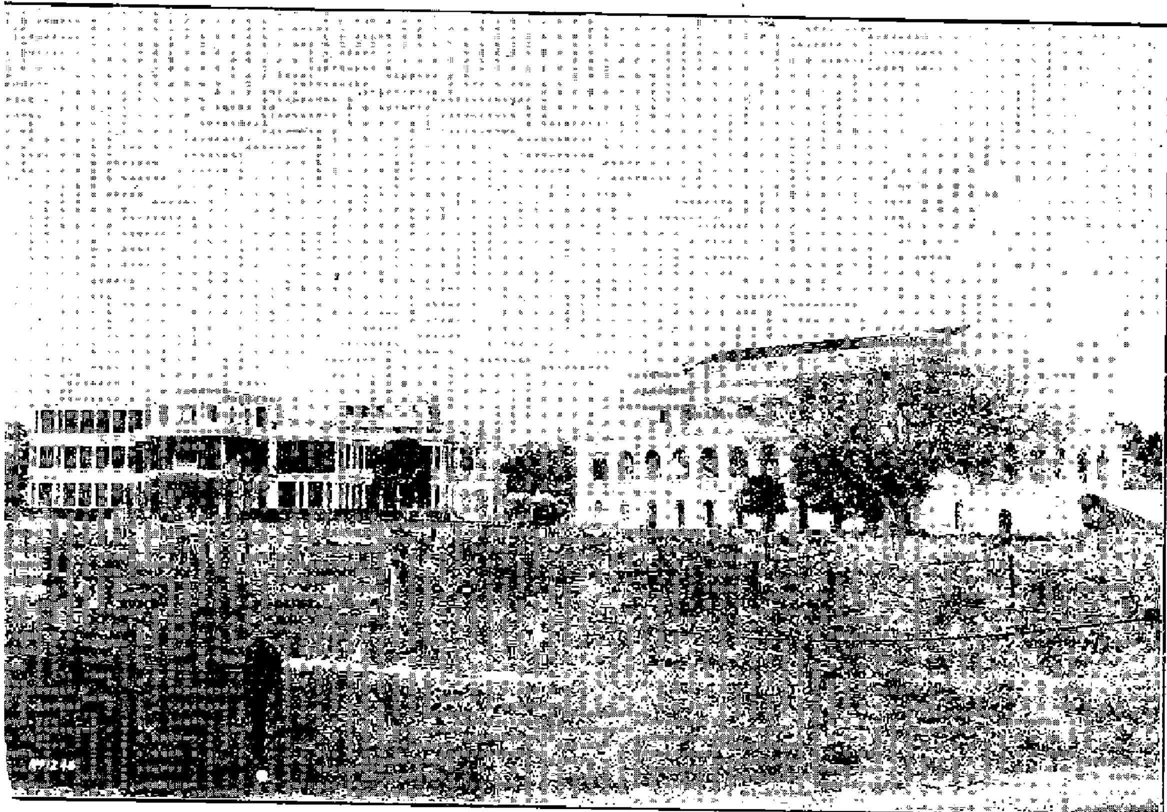
ఆంధ్ర కవితా వర్తమానస్థితి

గో. రమాకాంతాచార్యులు

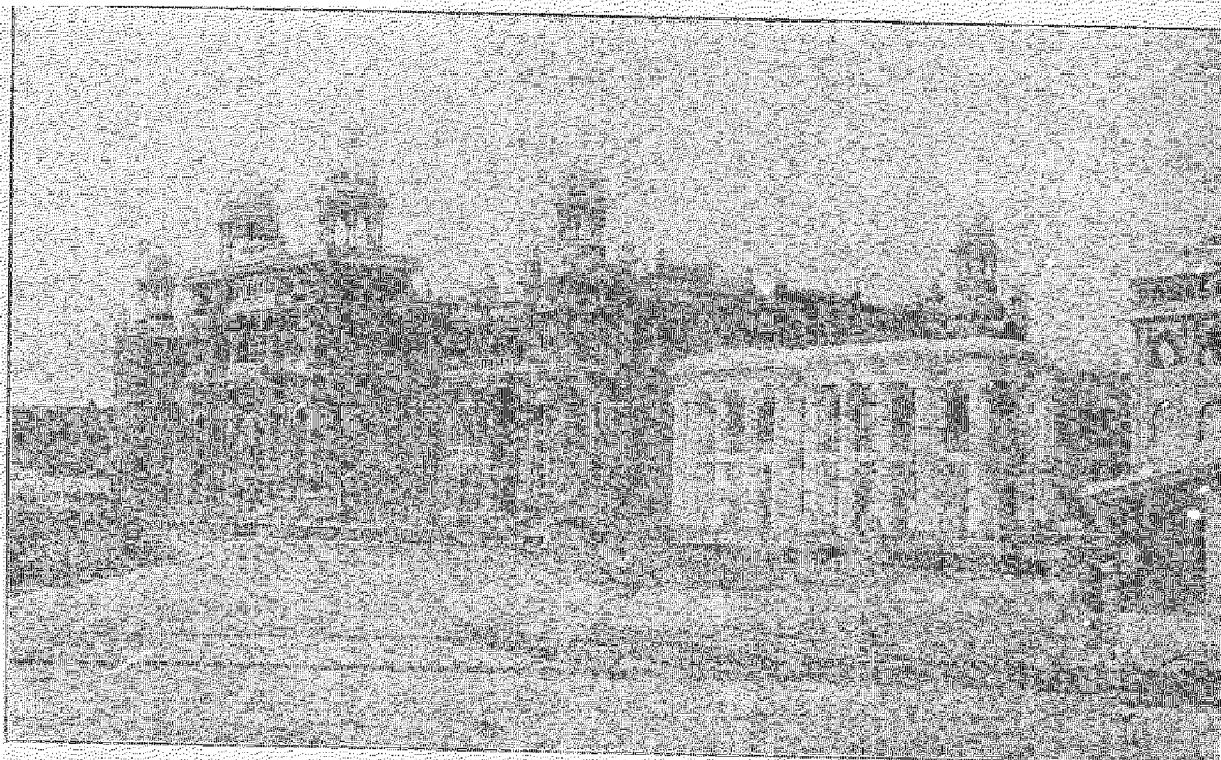
భువనంబందు సమస్తవస్తుహృదయంబుల్ చొచ్చి తత్తద్రహ
స్యవిశేషంబుల నక్షరాకృతి నలేఖ్యంబైన చిత్రంబులన్
గవి గాకెవ్వఁడు వ్రాయనేర్చు? రవి కానన్ లేని యర్థంబులన్
గవి కాంచంగలఁ డన్న సూక్తి వినమే? నానావిరుద్ధార్థవ
స్తువులన్ గూడఁ గవీంద్రమానససరశ్శుద్ధామృతస్నానభి
న్నవిరోధం బయి స్వస్వరూపరుచిసౌందర్యంబుతోఁ గావ్యసృ
ష్టి విరాజిల్లు; నచేతనంబులును వాక్సిద్ధిం గనంబోలు! స
త్కవి సాన్నిధ్యమునన్ సదా ప్రకృతి గుప్తజ్ఞానసర్వస్వమున్
నవలావణ్యరసాదు లెట్లతనికిన్ గన్పట్టు లేకున్నచోఁ?
బువులన్ దీవలు పర్వతంబులు నదుల్ మూకత్వము న్మాని త
త్త్వవివేకం బుదయింపఁజేయఁ గనమే ధర్మోపదేశంబు? మా
నవహృద్వర్తిసమస్తదుఃఖసుఖముల్ నానాప్రకారప్రజా
వ్యవహారంబుల వ్యూహభేదములు దివ్యజ్ఞాననేత్రంబుచే
నవలీలం గ్రహియించుచున్ నవరసవ్యాహారలీలావిలా
సవిధానంబుల విశ్వనాటకమునన్ సర్వజ్ఞుఁడై, తన్మయ
త్వవిధిన్ బాత్రగుణాగుణప్రకటనప్రావీణ్యముం జూపుఁ; ద
త్కవనం బన్నఁ జరాచరాత్మకజగత్సందర్శనాదర్శమే
యవుఁగా; యట్టి మహాకవీశ్వరులు మృగ్యంబైరి; తన్మార్గముల్
చవిగావయ్యె నవీనపుంగవులకున్; సాహిత్య మ స్వైర శ
బ్దవిడంబంబును జూపి కొందఱును, ఛందశ్చిత్ర మ స్వైర బం
ధవిదగ్ధత్వముఁ జూపి కొంద, ఱవధానం బాశు వ స్వైరజ్ఞ
ప్తిబలోద్వృత్తులఁ జూపికొంద, ఱఖిలాధ్యేతవ్య మ స్వైర గ్రా
మ్యవచోధోరణిఁ జూపి కొందఱును, మోహం బెట్టి లోకంబు, మా
కవితామానవతీస్వభావమధురాకారంబు గాసింతు రో
యవివేకంబ! సహింపలేము భవదీయచ్ఛాత్రనానాప్రకా
రవిహారంబు; తొలంగు మాంధ్రవిషయగ్రామాంతసీమావధిన్.

చెన్నపురి హైకోర్టు

గవర్నమెంటుభవనము, భోజనశాల

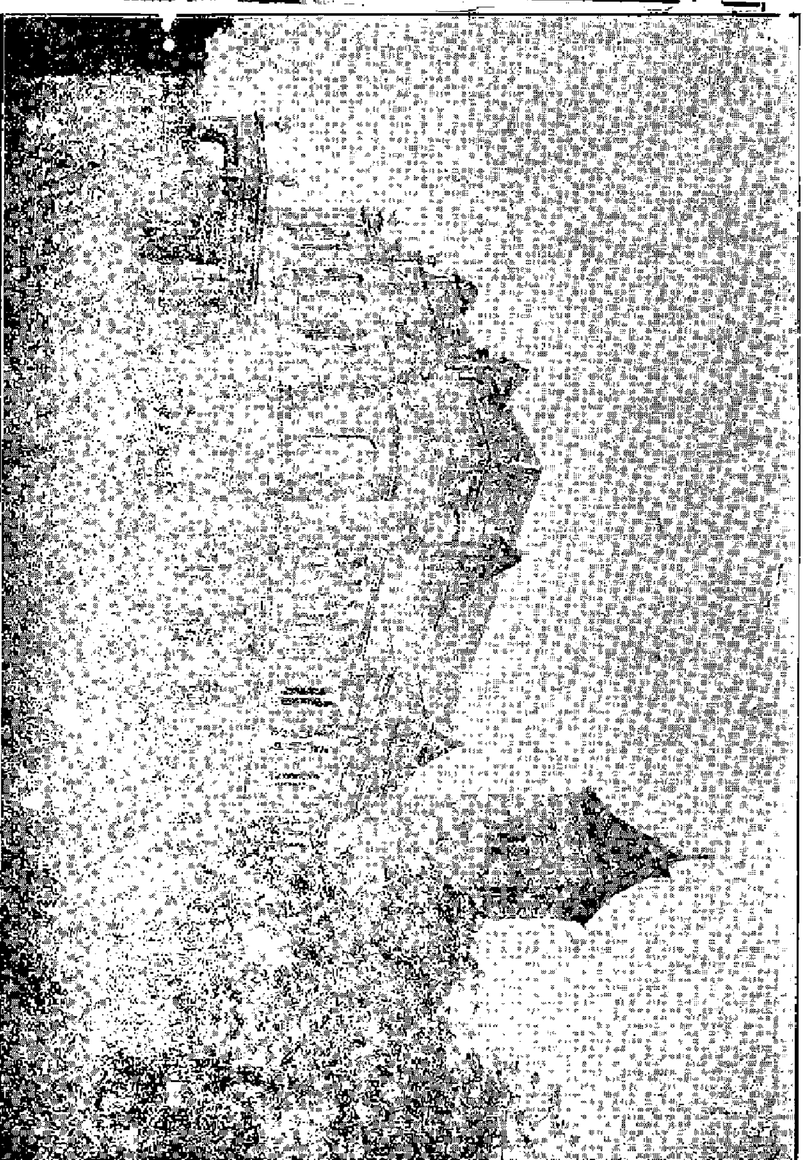
The Madras Bank

The General Post Office

Photos by Messrs. Weil & Klein and Venkiah Bros.

The Government House and Banqueting Hall

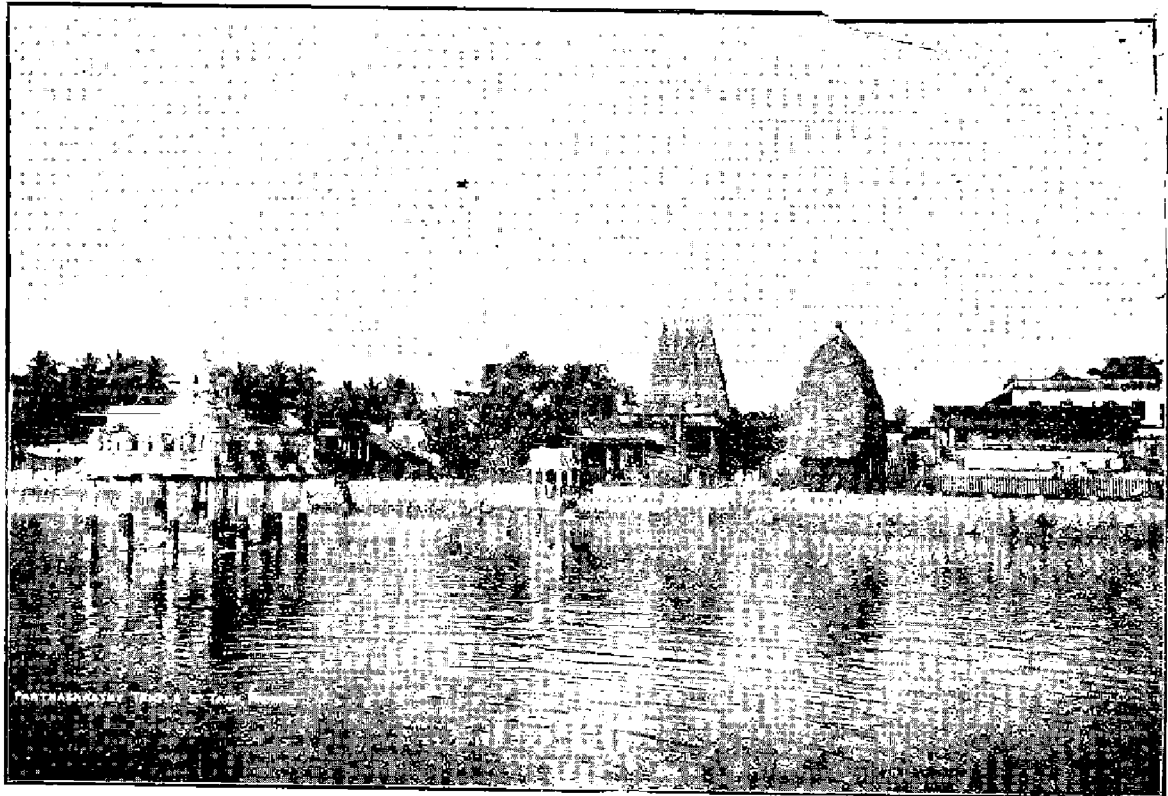

విక్టోరియా పురమందిరము.

The Madras High Court

మూరుమార్కెట్టు

The Parthasarathy Temple & Tank

Procession of an Idol

Photos by Messrs Weil & Klein and Venkiah Bros.

విద్యవలని ముఖ్యప్రయోజనము

వెలిదండ శ్రీనివాసరావుగారు

లోకములో విద్య నభ్యసించువారు చాలమంది యున్నను, దాని ప్రయోజనమును బాగుగా గ్రహించినవారు మిక్కిలి అరుదు. విద్య అనగా నేమి? అది "తెలిసికొను" అనునర్థ మిచ్చు "విద్" అను ధాతువు నుండి పుట్టినపదము. విద్య అనగా తెలిసికొనుట యని యర్థము. దేనిని తెలిసికొనుట? మనము ఎక్కడనుండి వచ్చితిమి? ఈ ప్రపంచమున మన మేమి చేయవలయును? ఇక ముందు మనగతి ఏమి? ఈవిషయములను స్త్రీపురుషులను భేదము లేక సమస్తజనులును తెలిసికొనవలసియున్నది. సమస్తజీవరాసులును, దృగ్గోచరములగు సమస్త వస్తువులును భగవంతునినుండి పుట్టి భగవంతునియందే పెరుగుచు తుదకు భగవంతునియందే లయించు నని స్వానుభవముచేత కొందరు బుద్ధిమంతులు గ్రహించియున్నారు. అనగా మన కెల్లరకును ఆధారభూతుడు భగవంతు డనియు, కావున ఆయనను దెలిసికొనుటయే మన జీవితాదర్శమనియు మనము బాగుగా నమ్మవలసియున్నది. మరియు భగవంతుడు మన బాహ్యేంద్రియములకు గోచరముగాని మనయాత్మలకు ఆత్మయైయుండుటయే గాక దృగ్గోచరమగు బాహ్యప్రపంచమందలి చరాచరాత్మకంబగు సమస్తపదార్థములకును నాత్మయై అలల యందలి సలిలమువలె వ్యాపించియున్నాడు. కావున ఆయనను తెలిసికొనుటకు రెండుమార్గములు గలవు. (1) మన ఆత్మజ్ఞానముచేత. (2) బాహ్యప్రపంచజ్ఞానముచేత. ఈ రెండుమార్గములకును దగినట్టు విద్యలును రెండు విధములుగా నున్నవి. అవి పరవిద్య యనియు అపర విద్య యనియు పిలువబడుచున్నవి. పరవిద్యవలన ఆత్మజ్ఞాన మలవడును; అపరవిద్యవలన ప్రపంచజ్ఞాన మలవడును. ఈ రెండువిద్యలవలని ముఖ్యప్రయోజనము భగవంతుని దెలిసికొనుటయే. ఈ రెండువిద్యలలోను, పరవిద్య శ్రేష్ఠమైనను కష్టతరముగా నుండుటచే, సామాన్యజనులు ముందుగా అపరవిద్యను గ్రహించి తదనంతరము పరవిద్యను బొంది తమ జన్మములను సార్థకముగ జేసికొనుచున్నారు.

మన మిప్పుడు పాఠశాలలయందుగాని గృహములయందుగాని నేర్చుకొనువిద్యను అపరవిద్యయని చెప్పవచ్చును. ఈవిద్యవలన మనకు ప్రపంచజ్ఞానము వృద్ధియగుచున్నది. ఇట్టి ప్రపంచజ్ఞానము వృద్ధియైన కొలదిని ప్రపంచమునందు సర్వత్ర వ్యాపించియున్న భగవంతుని దెలిసికొనుచున్నాము. అట్టి యుద్దేశము లేని విద్య నిరర్థకము. అట్టియుద్దేశమునకు సహాయము కాని విద్య నిష్ప్రయోజనము. అట్టి యుద్దేశమునకు విరుద్ధమగు విద్యను పొందగూడదు.

భగవంతుడు మన మనస్సాక్షిద్వారమున కొన్ని నీతులను దెలిపియున్నాడు. అట్టి నీతులను సమకూర్చి బుద్ధిమంతులు కొందరు పుస్తకరూపమున పదిలపరిచియున్నారు. మనస్సాక్షి, సర్వసాధారణముగా పెక్కండ్రయందు మందస్థితియం దుండుటచే, అట్టినీతులను వారికి సరిగా మొదట తెలుపకపోవుటవలన, అట్టివారు పుస్తకములయందలి నీతులను గ్రహించుచున్నారు; ఆ నీతుల ననుసరించుటవలన భగవంతుని యాజ్ఞలను చెల్లించుచు ఆయనను తెలిసికొనుటకు సమర్థు లగుచున్నారు. ఆనీతు లన్నియు పుస్తకములయందు వివిధరూపములుగా బోధింపబడియున్నవి. అనగా, కొన్ని పుస్తకములయందు అట్టినీతులు మాత్రమే పేర్కొనబడియున్నవి. ఉదాహరణము — విద్య యున్నను దుర్మార్గుడు ఆదరణీయుడు గాడు. మరికొన్నిటియందు ఉపమానములతో జేర్చబడియున్నవి. ఉ.—మాణిక్యము తలయం దున్నను పాము ఎట్లు ఆదరణీయము గాదో, అటువలెనే విద్య యున్నను దుర్మార్గుడు ఆదరణీయుడు గాడు. ఇతరముల యందు అట్టినీతుల ననుసరించినవారి చరిత్రముల మూల

మున దెలుపబడియున్నవి. ఉ.— రావణాసురుడు సమస్త వేదములను చదివినవాడైనను దుర్మార్గుడైనందున ఆదరణీయుడు కాలేదుగదా! ఈనీతులు కొన్ని గ్రంథములందు సామాన్యభాషను వ్రాయబడియుండినను, చాలభాగము ఉత్కృష్టభాషను వ్రాయబడియున్నవి. అందువలన వానిని దెలిసికొనుటకు భాషాజ్ఞాన మవసరము. అట్టి భాషాజ్ఞానమునకు వ్యాకరణము, శబ్దార్థము మొదలగువానిని దెలుపు గ్రంథపఠన మావశ్యకము. కేవలమిట్టి గ్రంథపఠనమువలన విద్యయొక్క ప్రయోజన మగు భగవంతుని దెలిసికొనుట యసంభవ మైనను, పైజెప్పినట్లు ఆయనను దెలిసికొనుటకు సహకారులగు నీతిబోధక గ్రంథముల యర్థమును గ్రహించుటకు మనకు శక్తి నిచ్చుటచేత, అట్టి గ్రంథపఠనము గూడ నుపయోగకారియే. కావున మొట్టమొదట సామాన్యగ్రంథసహాయమున భాషాజ్ఞాన మలవరచుకొని తరువాత తద్భాషయందు వ్రాయబడిన నీతిబోధకగ్రంథముల బఠించి, వాని ననుసరించి మనజీవితములను సార్థకపరచుకొనవలయును.

ఆనీతు లేమి? వానిని ధర్మము లని కూడ చెప్పవచ్చును. ప్రతిమనుజుడును తానీప్రపంచమున జేయవలసిన కార్యములను ధర్మము లందురు. ధర్మములు నాల్గు విధములుగా నుండును:—

1. భగవంతునియెడల ధర్మములు— అద్వితీయుండును సత్యస్వరూపుండును అయిన యాయనయెడల నమ్మిక, ప్రేమ, ఉపాసన.

2. తనయెడల ధర్మములు— శరీరము నారోగ్యదశయం దుంచుకొనుట; జ్ఞానమును, నిర్మలత్వమును, ఆత్మపారిశుధ్యమును సంపాదించుకొనుట.

3. ఇతరులయెడల ధర్మములు — సత్యవాదిత్వము, వాగ్దాననిర్వాహకత్వము, న్యాయము, కృతజ్ఞత; తల్లిదండ్రులయెడలను, అక్కచెల్లెండ్రయెడలను, బంధువులాదిగాఁ గలవారియెడలను ప్రేమ, సర్వమానవశ్రేయోభివృద్ధిప్రయత్నము.

4. హీనజంతువుల యెడలధర్మములు— పశువులు మృగములు కీటకములు మున్నగు జీవజంతువులయెడల కనికరము.

ఈపైధర్మముల ననుసరించినకొలదిని మనము భగవదాజ్ఞలను చెల్లించుచు, ఆయనకృపకు పాత్రులమై ఆయనను దెలిసికొనుచున్నవార మగుచుందుము. అట్లు తెలిసికొనుటయే మన జన్మముయొక్క యుద్దేశము. అజ్ఞానముచేత నైననేమి, ఉద్దేశపూర్వకముగ నైననేమి మన మీధర్మములను నెరవేర్పకున్నను, వానికి విరుద్ధముగా బ్రవర్తించినను, మనము భగవంతునినుండి విముఖులమై, ఆయన కంతకంతకు దూరులమై మన జీవితమును నిష్ప్రయోజనముగ జేసికొనుటయేగాక, మన చెడునడతవలన మనతో సంబంధముగల ఇతరుల జీవితములను గూడ చెడగొట్టినవార మగుదుము.

మన మీప్రపంచమునందు పైజెప్పిన ధర్మములను సరిగా నెరవేర్చుటకు ప్రాపంచికజ్ఞానము విశేషముగా గావలసియున్నది. మనతో నెక్కుడుసంబంధముగల తల్లిదండ్రులు సోదరీసోదరులు, దారపుత్రాదులు మున్నగు సమీపబంధువులను గురించియే గాక, లోకములోని సమస్తదేశములయందలి మనతోడిమానవు లెల్లరనుగురించియు, ఆయాదేశములను గురించియు, అందలి పూర్వపు ప్రస్తుతపు జనుల వ్యవహారాదులను గురించియు, మఱియు మన ముపయోగించు సమస్తవస్తుతత్త్వములను దెలుపు ప్రకృతిశాస్త్రాదులను గురించియు కూడ జ్ఞానము సంపాదించవలసియున్నది. ఇంతేగాక మన బుద్ధిని పదునుపరిచి దానిని వికసింపజేయ శక్తిగల గణితశాస్త్రాదులజ్ఞానము గూడ నావశ్యకమే. మనము మన ప్రభుత్వమువారియెడలను తోడిమానవులయెడలను అనుసరింపవలసిన విధులను దెలుపు న్యాయశాస్త్రాదులును, మన గృహదేహాదుల శుభ్రముగ నుంచు తెరగును బోధించు ఆరోగ్య శాస్త్రాదులను గూడ తెలిసికొనవలసినదే. ఏల నన, పైజెప్పిన నానాశాస్త్రములయందు బేర్కొనబడిన ధర్మములును మన యభివృద్ధికై యేర్పడినవే. ఈధర్మములను మనలోని కొందరు బుద్ధిమంతులు స్వానుభవముచేత గ్రహించి శాస్త్రము లనుపేర పుస్తకరూపమున బ్రచురించియున్నారు. ఈ ధర్మములు భగవంతుని యాజ్ఞలు. మఱియు ఆనందస్వరూపుడగు

భగవంతుడు విచిత్రచిత్రలేఖనాలోకనమునను, మృదు
మధురగానశ్రవణమునను, సుమనోమనోజ్ఞప్రసూనాఘ్రా
ణమునను మనకు తన్ను దాన తెలుపుకొనుచున్నాడు.
ఇటుల భగవంతుని దెలిసికొనుటకు అనేకమార్గము
లున్నను, వీనికన్నిటికిని మిన్నయైనదొక్కటి గలదు. అది
ఘనులగు మహానుభావుల జీవచారిత్రపఠనము.

కం. మనగుణముల దిద్దుకొనం
గను నద్దముఁ బోలియుండు ఘనులచరిత్రల్
గని విని యాచరితమ్ముల
ననుసరణముఁ జేయ మనకు నగు సత్సుఖముల్.

అన[illegible]ట్లు, మన మెట్లీప్రపంచమున నడచుకొన
వలయునో తెలుపుటకు గొప్పవారల చరిత్రరత్నము
లావశ్యకములు. వీరిని గురించి పురాణములయందును,
దేశచరిత్రములందును, సమకాలీనుల నడవడికలందును
బాగుగా దెలుపబడియున్నది. పురాణములలో ప్రత్యే
కించి సీతారాములయొక్కయు, నలదమయంతుల
యొక్కయు, హరిశ్చంద్రచంద్రమతులయొక్కయు, ధర్మ
రాజాదులయొక్కయు చరిత్రలు మనకు ముఖ్యము
గా ననుసరణీయములు. ఇవిగాక పురాణములయందు
ధ్రువుడు ప్రహ్లాదుడు మున్నగు భక్తుల చరిత్రలును గలవు.
అవియు అనుసరణీయములే. ఇంక దేశచరిత్రలందును
స్త్రీపురుషు లెల్లరకును ఆదర్శములుగా నుండదగు
మహానుభావు లెందరో గలరు. అశోకుడు చంద్రగుప్తుడు
మొదలగు రాజచంద్రులును, రామమోహనవిద్యాసాగ
రాది దేశబాంధవులును, అబలాసచ్చరిత్ర రత్నమాల
యందుఁ దెలుపబడిన వనితారత్నములును అట్టివారే.
సమకాలీనులలోను మన కాదర్శముగ నుండఁదగిన స్త్రీ
పురుషులు పెక్కండ్రు గలరు. వీరిలో ముఖ్యులు, గంధి
గోక్లేలు. ఇట్టి వీరుల చరిత్రములను బాగుగా గ్రహించు
టకు బుద్ధిసూక్ష్మత యావశ్యకము. బుద్ధిసూక్ష్మతకు
విద్య యావశ్యకము. విద్య దీపమువంటిది. దీప ముండుట
వలన సకలవస్తువులను మన మెట్లు చూడగలుగుదుమో
అటులె విద్య నేర్చుకొనుటవలన మంచి చెడ్డలను బాగు
గా నెరుగగలము. అయినను చీకటియందు జేయు జారత్వ
చోరత్వాదిదుష్కృతులను దీపమున్నను కొందరు చేయు
నట్లే, మంచిచెడ్డల వివక్షతను దెలుపు విద్య యున్నను
కొందరు చెడుపనులను జేయుచునే యుండవచ్చును.
ఇప్పుడు చూచుటలేదా? గొప్ప గొప్ప పరీక్షలయం
దారితేరిన పురుషులలోను చదువుకొనినవా రని పేరెన్నిక
గన్న స్త్రీలలోను కొందరు కొందరు త్రాగుబోతులు
ను, నీతిదూరులునై తమ స్నేహితులకును బంధువుల
కును మిక్కుటమైన తలనొప్పులను కలిగించి వారిని తీరని
విచారసాగరమున ముంచుచున్నారు. "చదువు వేరు,
సద్గుణము వేరు" అనుట వినలేదా? కావున సన్మార్గ మవ
లంబించుటకు విద్య చాలదు. దృఢమనస్కతయవసరము.
అది సాధనవలన నలవడును. అయినను లోకములో
మనము మంచిపనులను చేయుటకుగాను ముందుగా
ఏది మంచిదో తెలిసికొనవలయును. అటుల తెలిసి
కొనుటకు వెలుతురువంటి విద్యయే మనకుగల సహా
యము. మఱియు విద్యవలన వేరొకవిధమైన ప్రయోజన
ము కూడ గలదు. అది ఏదన, మనుజుని యాత్మయగు
జీవాత్మయందు పరమాత్మయొక్క సర్వజ్ఞత్వబీజములు
నివురుగప్పిన నిప్పువలె అవ్యక్తస్థితియందున్నవని వేదాం
తులు నమ్ముచున్నారు. అవి వ్యక్తమగుటకు విద్యయను
వాయు వావశ్యకము. విద్య రూపములేని ఆత్మవంటిది.
రూపములేని ఆత్మను రూపముగల శరీరముమూలమున
నే ఎట్లు తెలిసికొనగలుగుదుమో, అటులనె రూపము
లేనివిద్యను రూపముగల గ్రంథముల మూలముననే
పొందగలుగుదుము. కనుక గొప్పవా రనిగాని, కొద్దివా
రనిగాని, బ్రాహ్మణు లనిగాని, మాల లనిగాని, పురుషు
లనిగాని, స్త్రీ లనిగాని భేదములేక, సర్వజనులును పై
జెప్పినట్లు విద్య యను వెలుతురును బొంది తద్ద్వారా
మంచిచెడుగుల భేదమును పాటించి తమతమ నియమిత
ధర్మముల నెల్ల నిర్వర్తించి, తమ జన్మములను సార్థక
పరచుకొందురుగాక!

గద్యకావ్యములు – శైలి

ఆచంట సూర్యనారాయణరాజుగారు

ఏ భాషలోనైనను పద్యరూపమునఁగాని గద్యరూపమునఁగాని యేదేని నొకయంశముఁగూర్చి మనోగతాభిప్రాయముల వ్యక్తీకరించుటకై యుపయోగించు పదసముదాయమునకు శైలి యనిపేరు. పదములఁ గూర్చు సామర్థ్య మెల్లవారల కొక్కతీరున నుండక వారువారు వ్రాయు నంశములఁబట్టియు, వారివారి కుండు భాషాజ్ఞానముఁబట్టియు, ఆ జ్ఞానము నుపయోగపఱచు సామర్థ్యమును బట్టియుఁ బెక్కువిధములుగ నుండు. కవి యగువాఁడు తాను వ్రాయు నంశములఁ బద్యరూపముననో గద్యరూపముననో యద్భుతకల్పనలతో వ్యక్తీకరించుచుఁ జదువువారి వినెడువారి మనస్సులఁ దన ధోరణికి లాగుకొను సామర్థ్యము కలిగియుండును. కొందఱి శైలి యతిమధురమై యలంకారసహితమై భావరసోద్గాఢమై పాఠకుల నానందసముద్రమున నోలలాడించుచుండును. కొందఱిశైలియం దెంత పాండిత్యప్రకర్ష కానుపించినను శైలి మధురముగా నుండకుండిన వినువారి కాహ్లాదము కలుగఁబోదు. కావునఁ బాఠకుల రంజింపఁజేయుటకు మృదుశైలి చేసినంతపని పాండిత్యము సేయలేకపోవును. పాండిత్యమును శైలిమాధుర్యమును చేరెనేని నన్నివిధముల శ్లాఘనీయముగా నుండును. వసుచరిత్ర మనుచరిత్రకంటె శ్లేషలు బహువిధాలంకారములు కలదయినను, మనుచరిత్రవలె వినువారి కాహ్లాదమొసంగకుండుటకు రచనాకౌశలమే కారణము. కావున దోషరహితమై గుణసహితమై సర్వజనాహ్లాదకరం బగు వృత్తియు, రీతియు, పాకమును గలిగిన రచనయే వన్నెకెక్కును.

మనమార్గదర్శకులగు పూర్వులు నిరర్థకాదిదోషములును, మాధుర్యసౌకుమార్యాదిదశగుణములును, పంచవిధభావములును, కైశికి, ఆరభటి, భారతి, సాత్వతి యను నర్థసంబంధవృత్తులును, వైదర్భి, గౌడి, పాంచాలి యను పదసంబంధరీతులును, ద్రాక్షాపాకము, కదళీపాకము మొదలగు పాకములును ఏర్పఱచియున్నారు. వీనిభేదముల నన్నిటిని బూర్ణముగా నెఱింగియున్నను, కొందఱిశైలి మనోహరముగా నుండకపోవుటచే శైలి యొక్కొక్కనికిని స్వభావముచేతనే కుదురవలయునని సందేహము కలుగుచున్నది. అట్లని ప్రయత్నము మానక మంచిశైలిగల గ్రంథరాజములఁ బలుమాఱు చదువుచు వ్రాయఁ బ్రయత్నించుచుండుటవలనఁ గాలక్రమమునఁ గొంతవఱకయిన శైలి మాఱకపోదని నా నిశ్చయము.

మనలోఁ గొందఱారంభమున నేది వ్రాయఁబూనినను, కఠినశైలితోను దీర్ఘసమాసములతోను వ్రాయ యత్నింతురు. అట్టివారు తమగ్రంథములు జనసామాన్యమున నంతగా వ్యాపింపకపోవుటచే, కైశికీవృత్తి నవలంబించిన గ్రంథములు మిగులవ్యాపకము చెందుచుండుటను జూచి, కాలక్రమమున లోకానుభవముగలిగి మృదుశైలి వ్రాయనుద్యమింతురు. కావున మొదటినుండియు మృదుశైలి నలవడఁజేసికొనుట యుక్తము.

పిడుగునకు బియ్యమున కొక్కటే మంత్ర మనునట్లు వ్రాయునట్టి యేయంశమునకయిన నొక్కరీతి శైలియే యుండుటతగదు. శాస్త్రములు చరిత్రలు మొదలైనవి జ్ఞానబోధకములు గాన నట్టి వెల్ల జనసామాన్యమున వాడుకలో నున్న పదములతో, లక్షణయుక్తముగ వ్రాయవలె. అట్టిగ్రంథము లలంకారభూయిష్ఠమై యారభటీవృత్తిని గౌడీరీతిని నారికేళపాకముగా రచియింపఁబడినచో నట్టివి లోకమున బయల్వెడలిన నెంతమేలో బూఁగుల్పడకున్న నంతేమేలు.

అక్బరుచక్రవర్తినిగూర్చి వ్రాయుచు "మతకక్షపూనక ప్రజను దయతోఁ జూచుచుండెడివాఁ"డని వ్రాయుటకు బదులుగా "మతవిద్వేషరహితనిర్మలస్వాంతుఁడైన యక్బర్ సర్వంసహాచక్రవర్తి శ్రీశరత్కాలరాకా

సుధాకరనిభవదనవిరాజమానయనారవిందోద్భూతకటాక్షమరందపరితృప్తజనభృంగసంచయుండై చెన్నారె" యని వ్రాసినచో నేమయిన మేలు కలదా? చరిత్రలలోను శాస్త్రములలోను, క్లిష్టాలంకారములు, శ్లేషలు, అన్వయకాఠిన్యము మొదలగున వేవియు లేకుండ సులభశైలి నంశముల సత్యముగాఁ బ్రకటించవలెను.

శైలి శక్తిమంతమై యుండుట యవసరమే. కవి తన పదప్రయోగకౌశలముచేఁ దా వర్ణించు రసమునకుఁ బుష్టికలుగఁజేయుచు వినువారి మనసులను ఆరసములో ముంచుచుఁ దేల్చుచు నన్యచింత వారికిఁ గలుగనీయకుండవలె. కాళిదాసు తన గ్రంథములో మృదుశైలిని జక్కని యుపమల నిచ్చియుండుటచేత సర్వజనాహ్లాదసంధాయకుఁడై యెప్పటికప్పుడే నూతనఖ్యాతిని జెందుచు మృతజీవుఁడై యున్నాఁడు. శైలి శక్తిమంతముగఁ జేయుటకుఁ బాత్రౌచిత్యము, వర్ణనౌన్నత్యము, సరసశబ్దసమ్మేళనము, అలంకారసంపద, భావవ్యక్తి, మొదలగున వన్నియు వెలయుచుండుటతోఁ బాటు పదములపొందిక యాహ్లాదకరమైయుండవలయు. ఈలక్షణములు పద్యగ్రంథములోఁ గంటె గద్యగ్రంథములో సులభతరముగా నిమిడించవచ్చును. పైలక్షణములు గల పద్యప్రబంధములు మన యాంధ్రములోఁ గొన్ని గలవు గాని గద్యగ్రంథములలోఁ గానరావు.

మనలో మునుపు గద్యగ్రంథములే లేవు. ఎన్ని సారులు వెతకినను చిన్నయసూరిగారి నీతిచంద్రిక ముందుగా లెక్కకు వచ్చుచుండెను. పంచతంత్రము, శుకసప్తతి, మదనకామరాజుకథలు గద్యప్రబంధములే కాని వానికి కథలపుస్తకము లను పేరే తగియుండును. ఆంగ్లేయ భాషలో వచనగ్రంథములు లక్షోపలక్షలు కలవు; వానికి నవల లని పేరు. అట్టివి మనలో మొట్టమొదట మ-రా- -శ్రీ రావుబహద్దర్ కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు వ్రాయనారంభించిరి. ఇప్పటికి నొకవంద నవలలయిన బయల్వెడలెనేమోయని సందేహము కలుగుచున్నది. అభిప్రాయౌన్నత్యమునఁగాని, పాత్రౌచిత్యమునఁ గాని, శైలిమాధుర్యమునఁగాని, యసమానముగా విరాజిల్లుచున్న యిప్పటి యాంగ్లేయభాషావైభవము మన తెలుఁగు బాసకుఁ బట్టవలయు నని తలంచినచో, హూణభాషానవలలను చదివి, భాషాంతరీకరించి, అనుసరించి వ్రాసి, స్వతంత్రముగా రచియించి, యిట్లు వ్రాయఁగలవారు గ్రంథములు వ్రాయుచు, భాషాభిమానముచే నాంధ్రులు వారికిఁ దగినంత ప్రోత్సాహ మిచ్చుచు, మనవా రెల్లఁ బనిసేయఁదొడంగవలెను. ఇట్లొకశతాబ్దము గడచుసరి కాంధ్రభాష హూణభాషావైభవమును పొందవచ్చు నని యుభయభాషావిదులు లెక్కవేసియున్నారు. చేయవలసిన కార్యము విశేషముగా నుండుటచే మనవారాశాభంగమొంది నిరుత్సాహపరులు కానక్కఱలేదు. భాష మంచిస్థితిలోనికి వచ్చు సూచనలు స్పష్టముగాఁ గానంబడుచున్నవి.

నవలలు భాషలో బయల్వెడలి హూణభాష తెలియనియాంధ్రుల తలల కెక్కుచున్న కొలఁది దేశభాషకు మంచి దినములు రావచ్చును. ఎఫ్.ఏ., బి.ఏ. పరీక్షలకు దేశభాష రెండవభాషగాఁ జదువనక్కఱలే దను విశ్వవిద్యాలయసూత్రము భాష కపకారకరమే యనుటకు సందియము లేదు. ఈసమయములో గ్రాంథికశైలిని రూపుమాపి భాగమున కొక తీరున విధినిషేధములు లేక యిచ్చవచ్చినట్లు వాడుచున్న గ్రామ్యమే యిపుడు మాతృభాషగాను గ్రాంథికభాషగాను కాఁదలఁచిన దినములు కూడ వచ్చినవి. ఆంధ్రభాషాప్రతికక్షుల పట్టుదలయే నెగ్గినయెడల నింకఁగొన్నేండ్లకు మన భారతరామాయణాదిగ్రంథము లెల్ల గ్రామ్యములోనికి మార్పుకున్న మన కిప్పుడు సంస్కృత మెట్లున్నదో యాగ్రంథములను భాషాంతరీకరించుట యెంత యవసరమయినదో యట్లే మన యిప్పటిగ్రంథములు గ్రామ్య భాషాంతరీకరింపవలసివచ్చును. దానినే చేకొనవలయు నను మనవారిలోఁ గొందఱి పట్టుదల చూడఁగా కట్టుదిట్టములకు లొంగియున్న యిల్లాలిని విడిచి మొవ రెటు లాగిన నటు విధినిషేధములు లేక మరుగు వెలయాలిని జేరఁదీయ మనుచున్నట్లున్నది. దైవానుగ్రహమున భాష కంతటి దుస్థితి కలుగకుండుఁగాక! కాని యాంధ్రు లెల్లరు కనులు తెఱచియుండవల

యునే కాని యేమియు భయములేదని విస్మరించియుండ రాదు. రచియింపఁబడు గ్రంథములు విధ్యుక్తముగానే రచియింపఁబడవలెను.

ఎఱ్ఱఁగి మెఱ్ఱఁగి మన మొక గొప్పలోపము సేయుచున్నారము. మన పూర్వులు చరిత్రములు వ్రాసియుండనికారణమున నెంతయో కుందుచున్న మనము మనచరిత్రలను వ్రాయమానితిమి. మన మెఱ్ఱఁగి యుండఁగనే మొందఱో మహారాజులు, పుణ్యాత్ములు, ధర్మశాలులు, భాషాపోషకులు, విఖ్యాతధనవంతులు, లోకోపకారులంతరించిరి. వారి చారిత్రము మనమే కొంతవఱకు మఱచియుంటిమి. మన మింక నశ్రద్ధచేసితిమేని మనవలెనే మన తరువాతివారు మనలఁగూర్చి చింతిల్లవలసిన కాలము రాఁగలదు. కావున మనలో నాచారాదులు, రాజకీయాంశములు మొదలగు వివిధాంశములలో జరగుచున్న మార్పుల చారిత్రము వ్రాయవలసిన యవసరము కలదు.

ఒక్కొక్క గ్రంథకర్తయు కొన్నికొన్ని నవలలు వ్రాసియుండెను. నవలలు ప్రచురించు సంఘములు కొన్ని యిటీవల బయల్వెడలియుండుట పరమసంతోషము. అట్టి నవలాప్రకటనసంఘములలో నగ్రగణ్యమగునది ఆంధ్రప్రచారిణీగ్రంథనిలయము. ఇందుఁ బెక్కునవలలు బయల్వెడలి భాషామణికమూల్యాలంకారములుగా నమరుచున్నవి. భాషామణికి నూతనవైభవ మమరినది. దీనికంతకును ముఖ్యకారకులగు మ-రా-రా- శ్రీ కొప్పూరి చంద్రరెడ్డిగారి యౌదార్యము సంస్తవనీయము. చిన్నతనములో వారికిఁ గలిగినమాతృభాషాభిమానము శ్లాఘ్యము. ఇట్టివారలు మనదేశములో నలుమూలలబయలుదేఱిరేని నత్యల్పకాలములోనే మనభాష మంచిదశకు రావచ్చును.

పై నిలయమువారు ప్రచురించు నవలలు సాధారణముగా నన్నియు భాషాంతరీకరణములే. మొదటఁ జేయవలసిన ప్రయత్న మదియే యనుటకు సందియము లేదు. ఇట్లు కొంతకాలము జరగినపిదప స్వతంత్రముగా నవలలను వ్రాయనుద్యమింపకపోరు. ఆంగ్లేయభాషలో ప్రతివృత్తి ననుసరించు నవలలు పెక్కులున్నవి. ఆరీతిగా మన యాంధ్రభాషలో వృత్తుల ననుకరించునవలలు, చరిత్రాంశముల వ్యక్తీకరించు నవలలు బయలుదేఱవలసియున్నవి. ఈనవలలు వినోదముగాఁ జదువుటకే కాక కాలక్రమమున చరిత్రాచారాదుల స్పష్టముగాఁ దెలుపు గ్రంథములై యలరి వెలయవలెనని యభిలషించుచున్నాను.

కావున శైలి మనోహరముగా నుండునట్లు రచియించు నవలలలోఁ బైఁజెప్పిన యంశములఁ జొనుపుచు నెక్కడ నుపయోగింపవలసిన శైలి నచ్చట రసానుగుణముగా నుపయోగించుచు గ్రంథకర్తలు మాతృభాషా సేవ సేయుచుండ, నాంధ్రులు వారలకుఁ దగు ప్రోత్సాహ మిచ్చుచోఁ దాము కూడ నాంధ్రభాషాపోషిణ్యములకు దగు సహాయ మొనర్చుచు నతిపాత్రు లగుదురు.

వసంతాగమము

సీ. పుష్పాసవంబును బుష్కలంబుగఁ గ్రోలు చంచరీకంబుల సద్దుతోడ
 లేమావిచివురుల లెస్సగా భుజియించు గండుఁగోయిల గానగరిమతోడ
 నిర్మలజలముల నింపుమైఁ బ్రవహించు సెలయేళ్ల స్రోఁతల చెలువుతోడ
 విరులనెత్తావుల విరివిగాఁ గొనితెచ్చు పవనుని పిల్లవాయువులతోడ

సుమనసులు చేయు స్తోత్రపాఠములతోడఁ
దనదు శుభదాగమంబును జనుల కెల్లఁ
జాటుచున్నాఁడు నిజవికాసంబుఁ జూపి
సంహృతజనార్తి యల శ్రీవసంతమూర్తి.

వైద్యము

శ్రీ విక్రమదేవవర్మగారు

కృపాపారావారుం డగు నీశ్వరుండు మానవాదులను సృజియించి, వారలు నిరంతరసుఖ మొందున ట్లనుగ్రహించి యున్నాఁడు. అయినను మనము యుక్తప్రవర్తనమును మానుటం జేసి రోగగ్రస్తుల మయి సుఖమును గోలుపోయి దుఃఖభాజనుల మగుచున్నారము.

రోగము ద్వివిధము. మానసికము, శారీరకము అని. అందుఁ జింతాదులు మానసికరోగములు; వైరాగ్యాదులు తన్నివారణములు. మఱి శారీరకరోగములు కర్మజము లనియును, కాలజము లనియును, పదార్థజము లనియును జెప్పంబడును. ప్రారబ్ధాదికర్మములవలనఁ గలుగు రోగములు కర్మజములు. అవి యనుభవింపఁబడినంగాని పోవు. శీతోష్ణాదికాలపరివర్తనములవలనఁ బుట్టు రోగములు కాలజములు. అవి కాలపరివర్తనముచేతనయినను సామాన్యచికిత్సచేతనయినను నివర్తించును. అనిష్టకరము లగు నాహారవిహారాదులవలన జనించురోగములు పదార్థజములు. అవి తగు చికిత్సచేతనే నివారింపంబడును. పైని జెప్పంబడిన కారణత్రయములో దేనిచేత నేరోగము సంభవించునో తెలిసికొనుట సాధారణముగా దుర్ఘటమగుటం జేసి, సకలరోగములకు నుపయుక్తచికిత్స చేయవలయు నని పెద్దలు శాసించి యున్నవారు.

దీపము చమురును వత్తిని గలిగియుండియు గాలి వీచినతోడనే సంచలించును. వాయు వధికమగునేని దీపమాఱును. మన మావచ్చువాయువున కడ్డముగా దేని నయిన నుంతుమేని దీపము సంచలించదు; మఱి యాఱిపోదు. ఇందు దీపమును మన ప్రాణముతోడను, చమురును వత్తిని మనపరిమాణకాలముతోడను, గాలిని రోగముతోడను, అడ్డముగా నుంచుదానిని జికిత్సతోడను బోల్పవచ్చును.

రోగము గలుగునపుడు చికిత్స చేయకుందుమేని బాధ నొందుదుము. ఆరోగము ప్రబలమయినది యగునేని మరణింతుము. కనుక రోగము పొడమునపుడు తగు చికిత్స యత్యంతావశ్యకము.

ఏరోగమున కెట్టిచికిత్స యావశ్యకమో యవ్విషయంబును దమ యనుభవజ్ఞానమువలననే పెద్దలు కనుఁగొని నిరూపించి యున్నవారు. చికిత్సాపద్ధతులు పలువిధములుగా నున్నవి. అందీదేశమున వాడుకలో నున్న ముఖ్యము లగు పద్ధతులలోఁ గొన్నింటి నిట వివరింతము. **1. జలచికిత్సాపద్ధతి.** నియమానుసారముగా జలము నుపయోగించుట వలన సమస్తవ్యాధులు నశించు నని యిందుఁ జెప్పంబడును. **2. వర్ణచికిత్సాపద్ధతి.** సూర్యకిరణములందుఁ బోలె జంతువుల శరీరములందు సప్తవర్ణములు గలవనియును, ఆవర్ణముల న్యూనాధిక్యములవలననే రోగము లుద్భవించుచుండు ననియును, సూర్యరశ్మిసాహాయ్యముచేత ఆన్యూనాధిక్యములను సరిచేసినచో రోగము లుపశమించు ననియు నిందుఁ జెప్పంబడును. **3. విద్యుచ్చికిత్సాపద్ధతి.** యంత్రసాహాయ్యముచేత విద్యుచ్ఛక్తిని మేనం జొనిపినచో వ్యాధులు నివారింపఁబడు నని యిందుఁ జెప్పంబడును. **4. హితపదార్థచికిత్సాపద్ధతి.** ఏపదార్థము నుపయోగించుటవలన నేరోగము సంభవించునో యాపదార్థమునే కొంచెముగా నుపయోగించుటవలన నారోగము మాయు నని యిందుఁ జెప్పంబడును. **5. అహితపదార్థచికిత్సాపద్ధతి.** ఏపదార్థ మేరోగమునకు నహితకరమో యాపదార్థమునే యారోగమునందు నుపయోగించినచో, ఆరోగ్యము చేకూడు నని యిందుఁ జెప్పంబడును. ఈకడపటి పద్ధతియే యీదేశమునందు నధికప్రచారము గలది. ఇది యాయుర్వేదపద్ధతి, యూనానీపద్ధతి పాశ్చాత్యపద్ధతి యను మూడువిధములు గలది. భారతీయుల చికిత్స యాయుర్వేదపద్ధతి యనియును, తురష్కుల

చికిత్స యూనానీపద్ధతి యనియును, ఆంగ్లేయులచికిత్స పాశ్చాత్యపద్ధతి యనియు నెఱుంగనగును.

రోగనిదానమునందు నాయుర్వేదపద్ధతితో యూనానీపద్ధతి యించుమించుగా సరిపోవును. కాని, పాశ్చాత్యపద్ధతి మాత్రము సరిపోని విధమునఁ గనుపించును. జంతువుల యారోగ్యము పిత్తవాతకఫధాతువులంబట్టి యుండు ననియును, పిత్తవాతకఫములలో నేది యధికమయినను రోగములు జనించు ననియును, మఱి వానిలో నేది యుద్రేకించినను గడమ రెండు నుద్రేకించి మరణమును గలిగించు ననియును భారతీయుల సిద్ధాంతము. జంతువుల యారోగ్యము మస్తిష్క-హృదయశ్వాసకోశములనుబట్టి యుండు ననియును, వానిలో నేది యించుక చెడినను రోగములు జనించు ననియును, మఱివానిలో నేదియత్యంతముగాఁ జెడినను గడమరెండును జెడి మరణమును గలిగించు ననియును పాశ్చాత్యుల సిద్ధాంతము. ఈరెంటి సిద్ధాంతముల నిట్లు సరిపెట్టవచ్చును. భారతీయులు చెప్పు పిత్తోద్రేకమే పాశ్చాత్యులు చెప్పెడి మస్తిష్క-విషమత్వము. భారతీయులు చెప్పు వాతోద్రేకమే పాశ్చాత్యులు చెప్పెడి హృదయవిషమత్వము. భారతీయులు చెప్పు కఫోద్రేకమే పాశ్చాత్యులుచెప్పెడి శ్వాసకోశవిషమత్వము. త్రిదోషోద్రేకమువలనఁ గలుగు సన్నిపాతము లేక జన్నియే మస్తిష్క-హృదయశ్వాసకోశములు చెడిన యవస్థ. ఇంక మలమూత్రకోశాదులయందుఁ గొన్నిరోగము లుప్పతిల్లును. అయిన నారోగము లతిప్రబలము లగునపుడు మస్తిష్క-హృదయశ్వాసకోశములలో మొదట నొకటియుఁ బిమ్మటఁ గడమ రెండును జెడి మృతి కలుగును. మస్తిష్కాదులలో మొదట నేద్ది చెడునో దానింబట్టియే యుల్లిఖితరోగములు పిత్తాదులవలన నుద్భవించు నని యాయుర్వేదమతము. భారతీయులు చెప్పెడి రోగకారణములను జాలవఱకు నిట్లు సరిపెట్టవచ్చును. గ్రంథవిస్తరభీతిచేత రోగంబులును దత్కారణంబులును విపులంబుగా నిట నుదాహరింపంబడ లేదు. బుద్ధిమంతులు వానిని నూహించుకొందురుగాక !

పైని బేర్కొనంబడిన పద్ధతులలో దేని నయినను లెస్సగా నెఱింగిన వైద్యుఁడు చికిత్సచేసినచో, రోగములు తొలఁగిపోవును. అట్లు కాక, కుక్షింభరు లగు వైద్యవేషధారులు చికిత్సచేసినచో, ఉన్న వ్యాధులు పోకుండుటయే కాక, క్రొత్తగ మఱికొన్ని వ్యాధులొదవును. కనుక సద్వైద్యులచేతనే చికిత్స చేయించుకొనుట సమంజసము.

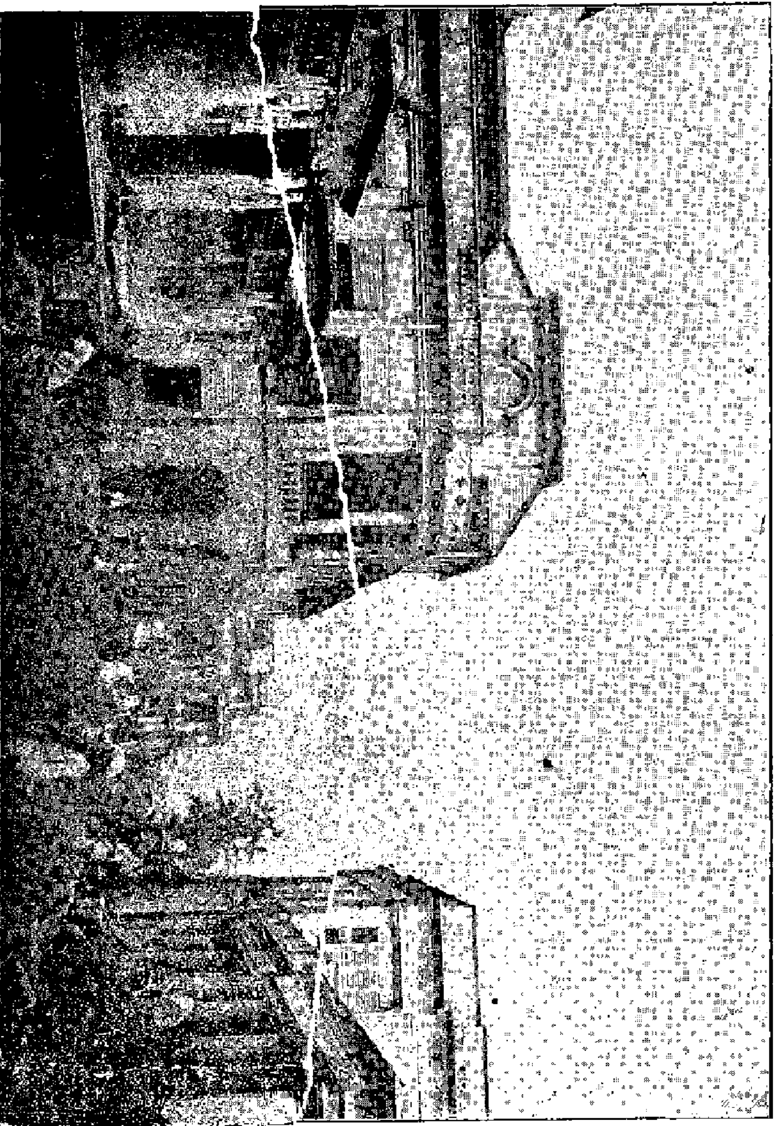
"చంపుటకంటెఁ బుట్టకుండ సలుపుట మేలు." కావున రోగము లుద్భవించినపిదప సద్వైద్యుల నాశ్రయించి వారిచికిత్సలచేత రోగములను బాపుకొనుటకంటె రోగములు సంభవింపకుండునట్లు చేసికొనుటయే శ్రేయస్కరము. అట్లు చేసికొనుట యుక్తాహారవిహారాదులవలననే సిద్ధించును.

జను లుపయుక్తాహారవిహారాదులయందు ననురక్తులయి, స్వాస్థ్యమును గాపాడుకొనుచు నీశ్వరప్రసాదం బగు నిరంతరసుఖమును గాంతురుగాక !

మత్తకోకిల

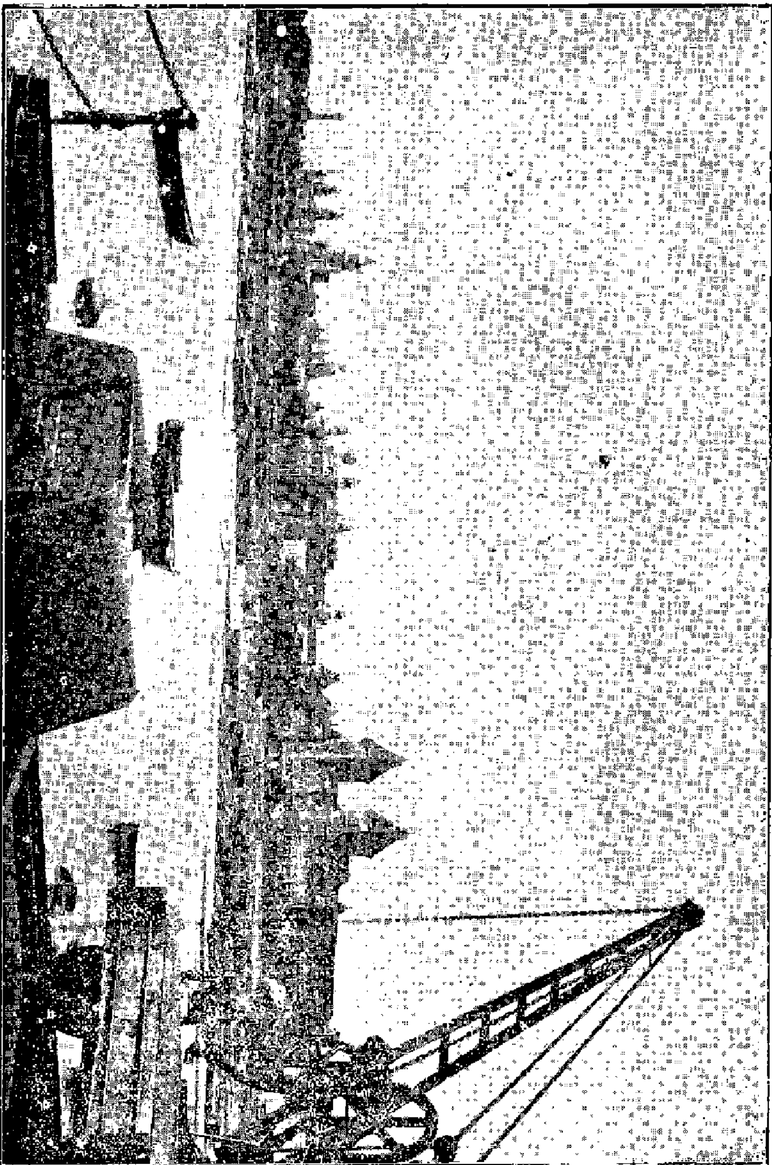
నూతనం బగు భావముల్ మది నూలుకొల్పుచు వీఁకమై
నూతనం బగు సత్వరూఢిని నొప్పుచుండి నిరంతమున్
మాతృదేశపుసేవనే కడు మానితంబుగ సల్పుచున్
నూతనాశలతోఁ జరింపుఁడు నూత్నవత్సరమందునన్.

A Scene in George—Town

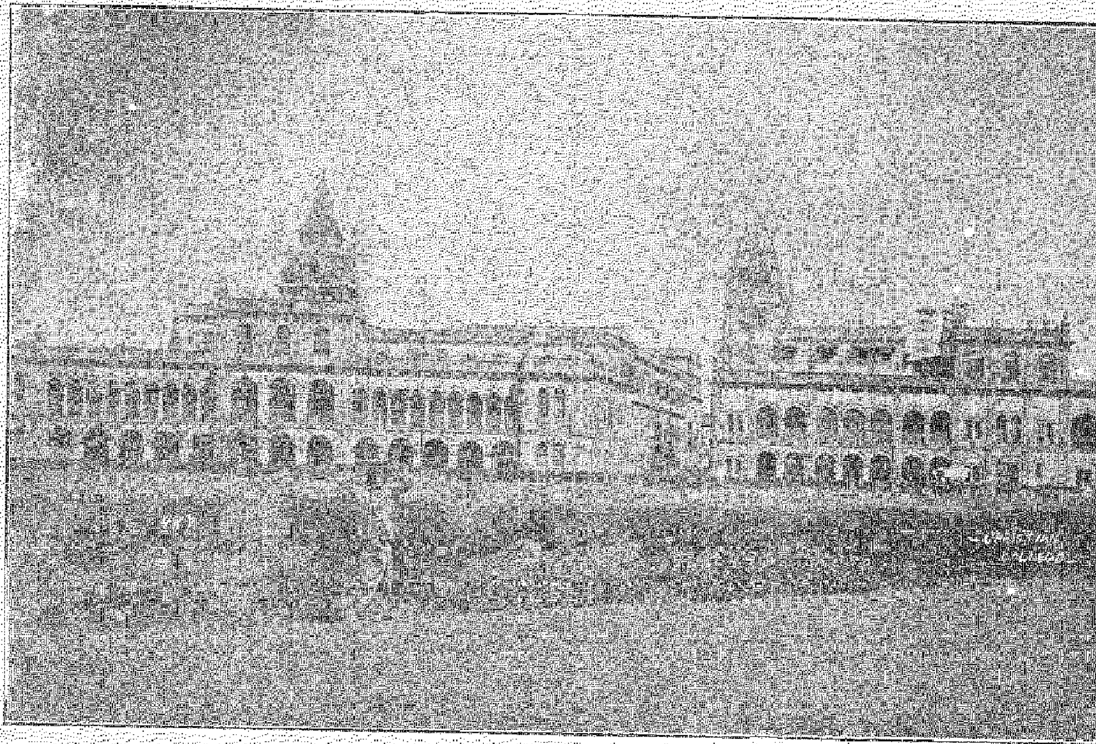

జార్జిటవునులో నొకభాగము

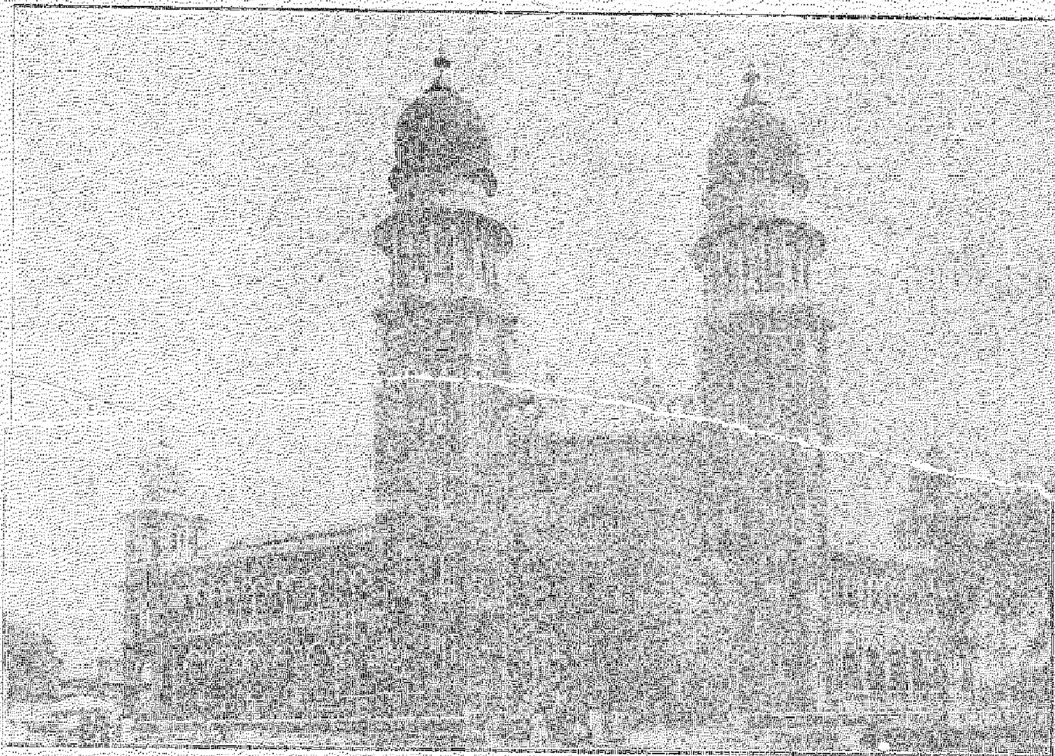
First Line Beach.

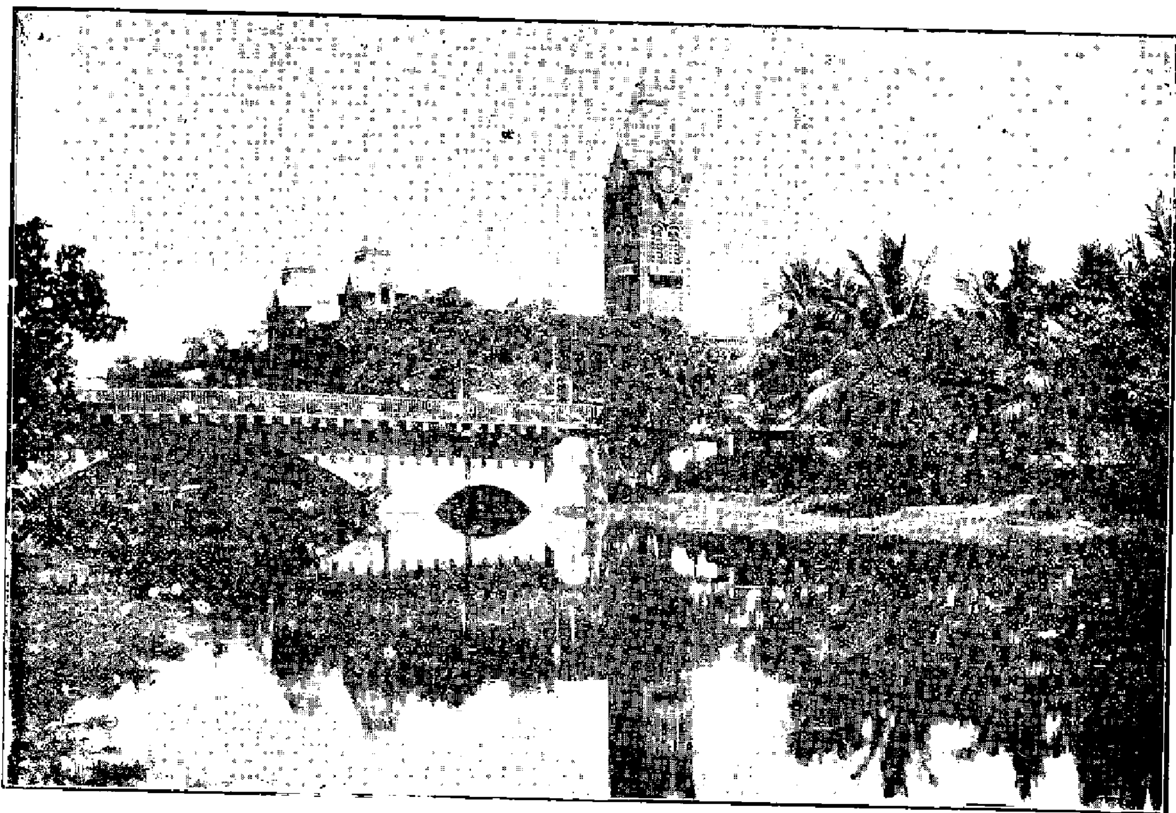
సముద్రతీరపు మొదటి వీధి

The Christian College

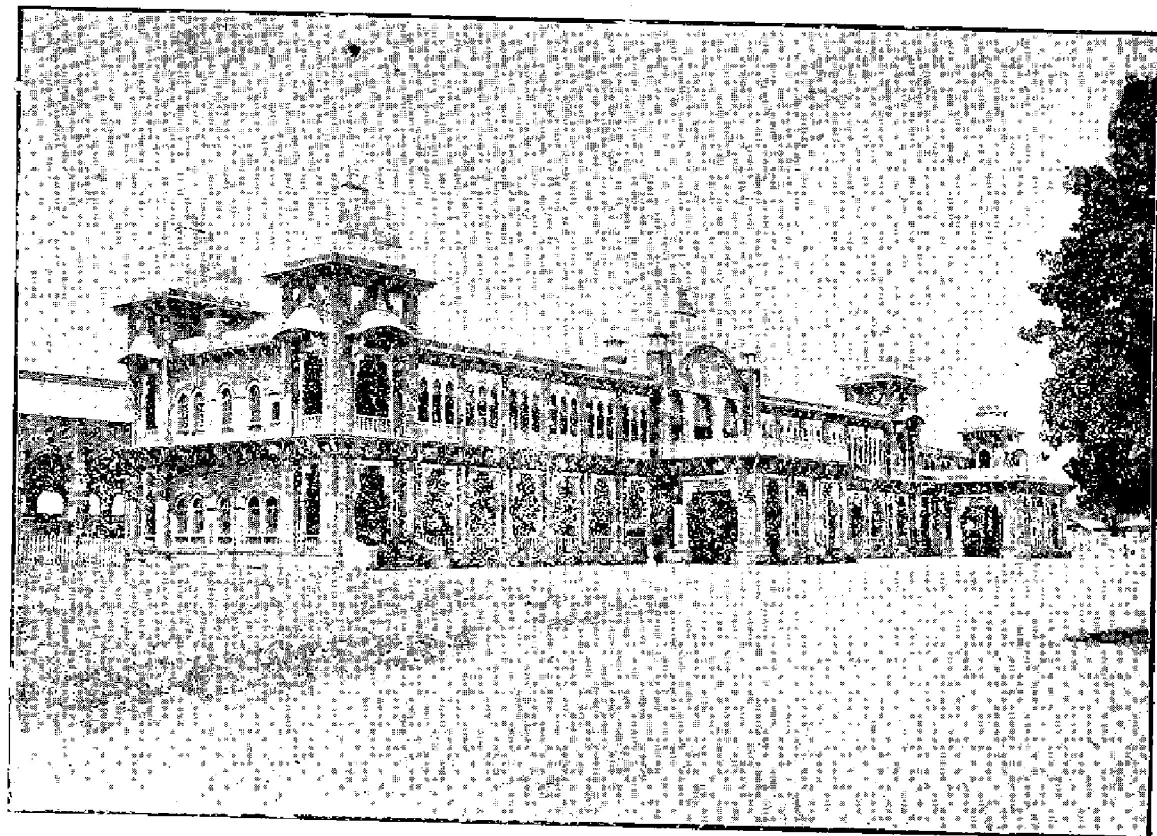

The Law College

The Central Station

సెంట్రలు స్టేషను

The Egmore Station

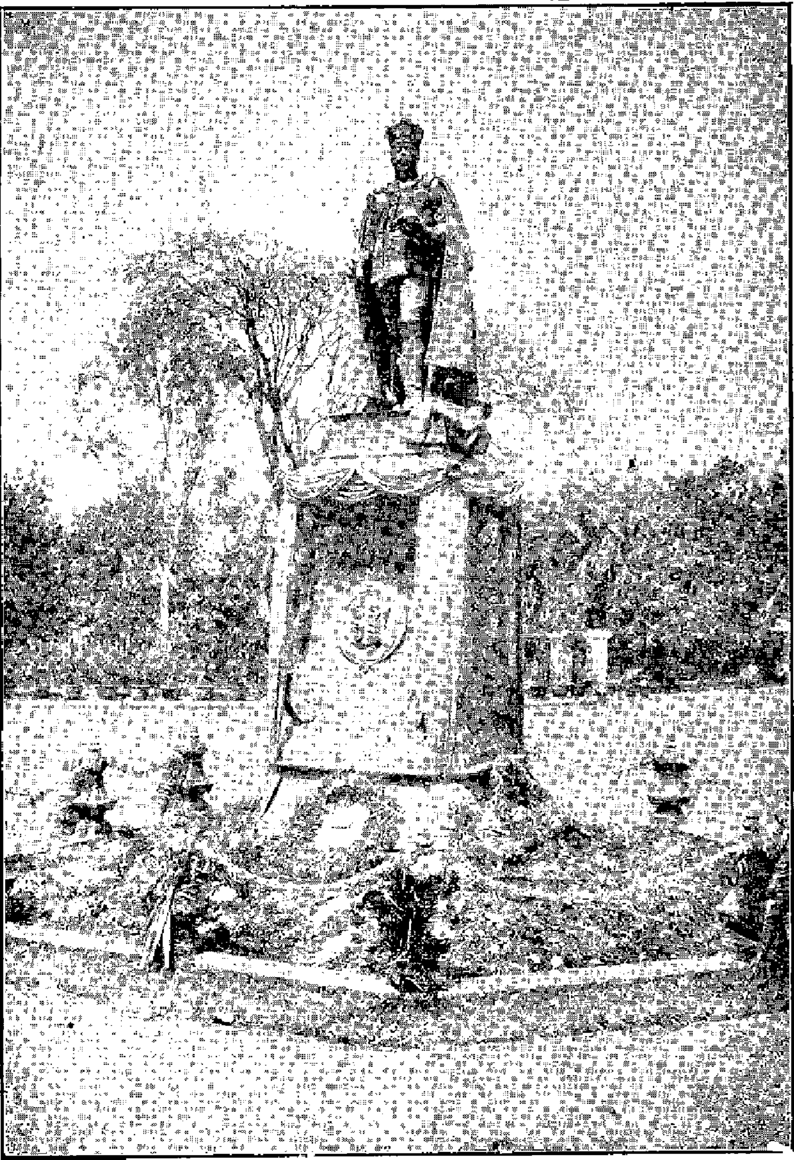
ఎగ్మోరు స్టేషను

Sir Thomas Munro's Statue

సర్ థామస్ మన్రో విగ్రహము

Statue of Emperor Edward VII

శ్రీ ఎడ్వర్డు చక్రవర్తి ప్రతిమ

అన్యోన్య సహాయసంఘములు — గ్రామ ధనాగారములు

వెన్నెలకంటి అప్పారావుగారు

వీనినే పరపతిసంఘములనియు విలేజిబ్యాంకులనియుఁ గూడ జెప్పుచున్నారు. ఆంధ్రదేశమున ముఖ్యముగ నుత్తరసర్కారులలో స్థాపింపఁబడిన వీనియల్పసంఖ్య నాలోచించిన వీని ప్రాముఖ్యము నాంధ్రులు గ్రహింపలేదనుట నిర్వివాదాంశము. ఒక్క యాంధ్రులే యననేల, హిందూదేశస్థులలోఁ బెక్కురు వీని సారస్యమును గ్రహించినట్లు గనుపట్టదు. దీనికి ముఖ్యకారణము స్వలాభాభిలాష యై యున్నది. కాంగ్రెసు సభలు మాండలికసభలు మున్నగువానివలన దేశమున కొనఁగూడు మేలతిస్వల్పమై వాని నిర్వాహకులకుఁ జెందు మేలత్యధికముగ నున్నది. పరిశ్రామిక వ్యవసాయ సంస్థలు పట్టణరాజంబులలో నెలకొల్పఁబడుటచేతను దారిద్ర్యపీడితు లగు సాధారణగ్రామవాసులకు నలభ్యమగుటచేతను నవికూడ చేయవలసినవిధికృత్యము లొనర్పకున్నయవి. గ్రామవాసుల కుపయోగకరము లగు గ్రామపంచాయతీల స్థాపింపవలసిన దని పాలకుల నెంతఁ వేఁడినను నవి మన గ్రహచారవశంబున నింతవఱకును స్థాపింపఁబడనయ్యె. ఇఁక నాయకు లనఁబరఁగినవారిలోఁ బ్రముఖులు మనయాంధ్రగ్రామవాసులకొఱకుఁ జేయు పనులెవ్వియో నాకుఁ గానరాకున్నయవి. గ్రామవాసుల మంచిచెడ్డలు తెలిసికొనవలెనన్న గ్రామములలో నివసించవలెను. నివసించుటంతమాత్రము చాలదు. భూములమీఁద వందల వేల రూప్యముల యాదాయము గల్గి కష్టము లన నేమియో యెఱుఁగని భూస్వాములకుఁగూడ వీరికష్టసుఖములు తెలియఁజాలవు. వీరికష్టములు తెలిసికొనవలెనన్న వీరివలె నొక చిన్న "రయి"తయి యుండవలెను. చిన్న రయితయి యున్న, వారివలెఁ బరాధీనుఁడయి యుండును. పండిన వత్సరమును పండని వత్సరమును గడిమారపుఁ బద్ధతిని తమసిస్తు వసూలుచేయు సర్కారువారి నడుమను సంవత్సరము పొడుగునను భోజనాదులకుఁ గావలసిన చిల్లర వస్తుసముదాయము నిచ్చుచు వీని రక్తనాళములం దుండు నెత్తురును బీల్చి వీనిని శవాకారముఁజేయు షాహుకారునడుమను అడకొత్తునడుమఁ జిక్కిన పోకవలె నలుఁగు చిన్నరయితు పరోపకారమునుగూర్చి యేమియోజింపఁ గలఁడు? తన్నుమాలిన ధర్మ మెంతైనఁ గలదే! చిన్న కాఁపులయందు సుగుణము లెన్నియో కలవు. వీరికి మధుపానాభ్యాసము సాధారణముగ లేదు; సోమరితనము బొత్తిగాఁ గానరాదు; వృథాకర్చులుచేయుట లేదు; జొన్నసంకటి రాగిసంకటి మొదలగు కష్టపు భోజనములతోఁ దృప్తి పొందుచున్నారు; ఘృతము మొదలు సాధారణ భోజనవస్తువులైన కందులు పెసలు కూడ అమ్మి సర్కారు కట్నమును జెల్లించుచున్నారు; వివాహాదికార్యములకు మితవ్యయమునే చేయుచున్నారు; మాంసాహారు లయ్యు గ్రామదేవతల జాతరలు మొదలగు సమయములందుఁ దప్ప మాంసభోజనము చేయుటయే లేదు; తమ పశువులను బిడ్డలవలెఁ గాపాడుదురు. వంటచేయుట కెంత కష్టమైనను పేఁడను బిడకరూపముగ మార్చక యెరువుచేసి యుపయోగించుచున్నారు. తమశక్తికి వంచన లేకుండ నట్లు అన్నివిధములఁ బాటుపడుచున్నను, రైతులు పుంజీకరముగ నుండుట లేదు. వారిని మంచిస్థితికిఁ దెచ్చుటకు సర్కారువారు భూములపై ఋణము లిచ్చుటకు ఏర్పాటుఁ జేసియున్నారు కాని దాని లాభమును రైతులు తమ యజ్ఞానకారణంబునను మఱి కొన్ని యవర్ణనీయకష్టంబులచేతను బడయఁజాలకున్నారు. "వ్యవసాయకుఁడు తాను చేయు కష్టముయొక్క ఫలితమును దా ననుభవించునట్లు చేయు టెట్లు? తాను జేయు కష్టమునకుఁ దగినఫలితము తనకు లభింపఁజేయు టెట్లు?" అనునవి నేఁటి యాంధ్రదేశనాయకుల యాలోచనకు ముఖ్యాంశములై యున్నవి. పల్లెటూరివాని మొఱ కొద్దిమాటలలోనిది యైయున్నది. "ఢిల్లీ కౌన్సిలు, పట్నం

కౌన్సిలు అనగా ఏమిటో, అవి ఏమి చేయుచున్నవో నాకు తెలియదు; తెలియవలసిన యవసరమును లేదు. మండలసభలవలని ప్రయోజన మేమో నాకు తెలియదు. నాకు కావలసిన దొక్కటె. అది పండినసంవత్సరం పన్ను తీసుకోవడం, ఎండిన సంవత్సరం రాయితీ చేయడం. నాశరీరమందలి నెత్తురును పీల్చు పెద్దనల్లి యో అనబడు సాహుకారు చేతులనుండి నన్ను తప్పించడం. ఇప్పుడు ఎకరాలో పుట్టెడుధాన్యం పండితే ఎకరాలో నాలుగుపుట్లు పండేమార్గము ఏ మహానుభావుఁడైనను చెప్పితే మాకు మేలుచేసినవాడే యగును. మే మది గ్రహించుటకు సిద్ధముగ నున్నాము. అయితే వేలరూపాయలు తినే అగ్రికల్చరు డిపార్టుమెంటువారివల్ల మాకు ఏలాభమును చెందుట లేదు." ఇట్టి వానిఘోష పట్టణవాసు లుద్యోగస్థులకును ధనవంతులకును దెలియు మార్గము లేదు. ధనవంతులుగాని విద్యావంతులుగాని వీనివలె కొద్దిపాటి వ్యవసాయముచేయుట లేదు. ఈవ్యాసకర్తవంటివాఁ డెవ్వఁడేని సేద్యము ప్రారంభించిన, వాఁడు పట్టణవాసవిద్యాధికులచే హాసింపఁబడుచున్నాఁడు; ఇంత చదివియు సేద్యము చేసికొనుచున్నాఁ డని గ్రామవాసులచేఁ దృణీకరింపఁబడుచున్నాఁడు; సర్కారుద్యోగములోఁ జేరుమని నిర్బంధపఱచు బంధువులచేఁ బీడింపఁబడుచున్నాఁడు. పట్టణములందు నివసించుట కలవాటుపడిన యిల్లాలిని సంతోషపఱుపఁజాలక సదా చింతిలవలసియుండును. ఇన్ని బాధల కోర్చి సేద్యముచేసి స్వచ్ఛందవృత్తిని జీవించుదమన్నఁ, దనకు సాటియైన గొల్ల వెంకఁడు, బలిజరాముఁడు, రెడ్డి పోలిరెడ్డి—వీరితోఁ బాటు జొన్నన్నముతోను గోగుకూర పచ్చడితోను సంతుష్టి నొందవలసినదే కాని, కందిపప్పు, నేయి, పాలు, పెరుగులతో భుజించుటకు వీలుపడదు. ఇట్లు భుజించిన మూడు రోజులలో భూములఁ దెగనమ్మి తిరిగి పట్టణము చేరవలసి వచ్చును. కనుక కొంత ధనసహాయము కల్గి విద్యావంతులయ్యు నభిమానమును త్యజించి తమ స్వహస్తములతోఁ బనిచేయ సిద్ధముగనుండునట్టివారు వ్యవసాయవృత్తి నవలంబించిననే కాని దేశమునకు మేలొనఁగూడదు. ఇన్ని లక్షణములు గల్గియుఁ దమ యనుభవమును లోకమునకు వెల్లడిచేయనియెడల నెంతయో కొఱంతగ నుండు. ఇక్కార్యమునకు సాధారణవిద్యకుఁ దోడు లేఖనాశక్తియ వక్తృత్వమును ధైర్యసాహసాదిలక్షణములును గావలెయుండును. ఇన్ని శక్తు లుండియు స్వశ్రేయోభిలాష గాక గ్రామవాసుల కష్టములు తనవిగా భావించునఁ వారికష్టములఁ గొంతవఱకైనను బాప సమర్థుఁడై యుడఁడు. ఇన్ని లక్షణములు నిజమైన నాయకులయందినైత ముండుట యరుదుగ నున్నది. ఇఁక ప్రతిగ్రామమందును నిట్టి యసాధారణప్రజ్ఞగల నాయకు లుంట యసంభవముకదా! అయిన నీ వ్యాసవిషయమైన పరపతి సంఘములు జయప్రదములు కావలెనన్న, "పరోపకారార్థ మిదం శరీర"మను నీతిని గొంతవఱకైనను నాచరణలోనికిం దేవలెను. ఇట్టి నాయకలక్షణాఢ్యులే వీనిని నిర్వహింపఁగలవారుగ నున్నారు.

ఈ సంఘస్థాపన చట్టసమ్మతమైయున్నది. 1912-వ సం. వఱకు 1904-వ సం.రపు ఆక్టును, అటుతరువాత దానిని రద్దుచేసిన 1912-వ సం.రపు 2-వ ఆక్టును, ఈ సంఘములకు ననుసరించియుండును. ఇవి ముఖ్యముగ వ్యవసాయకులకొఱకును, చేతిపనులచే జీవించువారికొఱకును నుద్దేశింపఁబడినవి. వీనినిగురించి తెలిసికొనవలెనన్న, చెన్నపురి కోఆపరేటివ్ సొసైటీల రిజిస్ట్రారువారికి వ్రాయవలసియుండును. వారు వీనిస్థాపనమునకై తగు సహాయ మొనర్చుదురు. విద్యాధికులకైనను, ప్రస్తుతము చక్కఁగాఁ బనిచేయుచున్న సొసైటీయొక్క చర్య చూచినఁగాని, వీనినిగురించిన కొన్ని సంగతులు బోధపడవు. రిజిస్ట్రారువారు దయతో నుచితముగాఁ బంపు చట్టమును సూదిరిరూల్సును జాలవఱకు సహాయకారులే యైనను, గొన్ని సందేహములు నివారించుకొనుటకుఁ బనిచేయుచున్న సంఘముయొక్క రూల్సును గమనించవలసియుండును. ఇంత శ్రమతీసికొని దీనిని స్థాపించి పనిచేయువానికి లాభ మేమియు లేదు. ప్రారంభమునుండియు నుచితముగఁ బనిచేయవలసియుండు. సర్వవిధముల వ్యాపారలక్షణములతోఁ గూడుకొన్న యీ సంఘములకు

"పరోపకారార్థ మిదం శరీర" మను చతుర్థాశ్రమము నందుసయితఁ మసాధ్యంబగు నియమమును చట్టముగనే ర్పాటుచేయుట వింతగానున్నది. ఏది యెట్లున్నను, ఇప్పుడుండు చట్టప్రకార ముచితముగాఁ బనిచేయక తప్పదు. ధనవంతులకు నుచితముగఁ బనిచేయు బుద్ధి పుట్టకుండుటయుఁ బనిచేయ బుద్ధికలవారికిఁ దగు వసతులు లేకుండుటయు సహజముకదా! అయినను వీనినిగురించి యింత లోతుగ విచారింపనేల? ఇవి బీద జనులకుఁ గల్పవృక్షము; వడ్డీ వ్యాపారముచే జీవించువారికిఁ గుఠార తుల్యము; బలవంతులకు విషప్రాయము; వ్యవసాయమునకు నమృతపానము; జాతీయోద్ధారణకు సంజీవిని. ఈ సంఘములు దేశమునకుఁ జేయు మేలు నుడివియుండు చేయఁజాలదని నేఁ ద్రికరణశుద్ధిగ నమ్ముచున్నాఁడ. కాన జాతీయనాయకులు,ఆంధ్ర దేశమందలి ప్రతిగ్రామమందును నీ పరపతి సంఘములు స్థాపించుటకుఁ బ్రయత్నించవలెను. ఈ పరపతి సంఘముల కార్యనిర్వాహకులకు రాజకీయవిషయంబులతో జోక్య మవసరము లేదు. పరపతి సంఘములు దీనజనోద్ధారణమునకై యుద్దేశింపఁబడినవి. ప్రపంచమందలి ముఖ్యదేశంబులలో వ్యవసాయ పరపతి సంఘములకు సంబంధ మధికముగఁ గనఁబడుచున్నదే కాని రాజకీయవిషయంబులతో సంబంధము కనఁబడుట లేదు. స్వరాజ్యముకల దేశములందే యీ రెంటిని వీటై నంతదూరముగ నుంచుచుండ, దేశాంతరవాసులచేఁ బాలింపఁబడు హిందూస్థానంబున నేల వీని సమ్మేళనము నుద్దేశింపవలెను? ఇప్పటికే కొంతవఱకు నీ సొసైటీలను గురించి పాలకసంఘములయందు, అనుమానాస్పదమైన సంభాషణలు పుట్టుచున్నయవి. ఈసొసైటీలఁ బరీక్షించుటకుఁ దగిన సిబ్బంది యింతవఱకు లేనందున రిజిస్ట్రేషన్ నిమిత్తము పంపఁబడు దరఖాస్తులు మంజూరు చేయఁబడక నిలువఁబడియున్నవి. ఇప్పటి సొసైటీల సంఖ్య యతిస్వల్పమై యున్నది. ఇట్టి స్థితియందే దరఖాస్తులు పంపుకొన్నఁ గొన్ని నెలలకుఁ గాని యవి మంజూరగుట లేదు. ప్రతిగ్రామమువారును నీసొసైటీల స్థాపింపఁగోరిన యెడలఁ బైయధికారు లేవిధముగఁ జేతురో తెలియకున్నది. కౌన్సిలుసభలయందుండు ప్రజాప్రతినిధులు, ఈ దరఖాస్తులు సకాలమునకు మంజూరు చేయునట్లు చేయఁగల్గినయెడలఁ జాల మేలుచేసినవా రగుదురు. పల్లెటూరివారు విద్యాగంధము లేనివారు. అజ్ఞానాంధకారమున మునిఁగినవారు. వీరి సహాయముకొఱకే ప్రభుత్వమువారు రాత్రిందివమును బాటుపడుచున్నారని చెప్పు కర్జన్ప్రభువు మొదలు, ఏదియో రావ్ బహదూర్ బిరుదమునకుఁ బాటుపడు చిన్నవకీలు ఉపన్యాసకునివఱకు నిజముగఁ బల్లెటూరివారికి మేలు చేయువా రెవ్వరు లేరు. పల్లెటూరి వ్యవసాయకుని బియ్యముకదా మనము భుజించునది యని వానిని ప్రతి దివసము త్రికాలములందును స్మరింపవలసియుండ,బల్లమీఁది కెక్కి యుపన్యసింపఁబోవునపుడు తప్ప, వారు వీరిజ్ఞాపకమునకు మఱియెప్పుడును రారు. యూరపుఖండమందలి యన్ని దేశములవారును, అమెరికాదేశస్థులును బల్లెటూరి వారిని బాగుపఱచుటకు "అన్యోన్య సహాయసంఘములు" తప్ప వేరొండు మార్గము లేదని వానియభివృద్ధికై యెంతయో పాటుపడుచున్నారు. ఈ విషయమై లెక్కలేని పుస్తకములఁ బ్రచురించుచున్నారు. వీని ప్రస్తుతపు స్థితులను భావిలక్షణములను గనుఁగొనుటకు రాయల్ కమిషనుల నేర్పాటుచేయుచున్నారు. అన్ని దేశములవారు నీవిధముగఁ బాటుపడుచుండ నాంధ్రులమైన మనము నిద్రించుచున్నాము.

ధారాళముగ, నిర్భయముగ, నిరాటంకముగ వ్రాయ వీలు గల యీ విషయముంగూర్చి యాంధ్ర పత్రికలు మూకీభావ మవలంబించి యుండుట కడు శోచనీయము. కనుక నికమీఁదనైనను నీవిషయముంగూర్చి యాంధ్రు లెక్కువ శ్రద్ధతోఁ బనిచేసెదరుగాక!

లోకల్ బోర్డులు – ప్రజల బాధ్యతలు

వేమూరు వేంకట సుబ్బారావుపంతులుగారు, బి. ఏ., బందరు తాలూకాబోర్డు ప్రెసిడెంటు

దొరతనమువారు స్వతంత్రప్రజాపరిపాలనము విస్తరింపబూనుకొన్నను, ప్రజలు తగు ప్రోత్సాహమును కలుగజేయనిపక్షమున వారు చేయుప్రయత్నము నిరుత్సాహకరము కాగలదు. కావున నిజముగ ప్రజల కభిరుచి కలదా లేదా యను సంశము కొంచెము విచారణీయము. సాధారణముగ పల్లెలయందు వసించువారికి విద్యాభ్యాసమునకు తగువీల్లు లేవు. కొన్నిగ్రామములందు పాఠశాలలే లేవు. కొన్నిగ్రామములందున్నను, పూర్వాచారపరాయణత్వముచే వ్యవసాయకునికి చదు వెందుకని నిరసించువారు కొందరు. తెల్లవారి లేచినదిమొదలు వ్యవసాయపుపాటునందును గృహకృత్యములందును పిల్లలు సహితము కష్టపడనియెడల జీవనము జరగని హేతువువలన విద్యయందాసక్తికలిగియు విద్యాభ్యాసముచేయ లేనివారు కొందరు. ఇతరుల ప్రోత్సాహము లేమిచే, నిరంతరముగా ఆశించియున్న జడత్వము తొలగకపోవుటవలన విద్యయందభిరుచిలేక ఊరకుండువారు మరికొందరు. ఇట్లనేకహేతువులచే మనదేశమందు విద్య అభివృద్ధినొందకున్నది. ఎవరెవరు సాధారణముగ చేయుచున్న పనులను వారువారు చేయుచు ఈతిబాధలు లేక సంతుష్టిగా నుండిన, జనులు తమజీవితమున కనుకూలమగు మార్గములను వదలి ఇతర మార్గముల ప్రవేశింపజాలరు. ఏదియో కొంత మనసునకు నొప్పిగాని, అసంతుష్టిగాని, కలుగనిచో, మనుజుడు క్రొత్త యత్నములుచేయనోపడు. కావున, విద్యాభివృద్ధిచేతగాని, ప్రముఖులగువారు చెప్పుటచేతగాని, తన యభివృద్ధికి కారణము లగు సంగతులను గ్రహింపకున్న, పామరు డెట్టి ప్రయత్నమును జేయడు. ఇక విద్యాభివృద్ధి చేయవలెనన్న విశేషద్రవ్యసహాయము కావలెను. ఇది సాధారణ జనులవలన లభించుట దుస్తరము. గవర్నమెంటువారు ఇప్పుడిప్పుడు విశేషముగ పాఠశాలల స్థాపించుచున్నారు. కాని ఇంకను హెచ్చుగ ద్రవ్యసహాయము చేయనియెడల పామరత్వము పోనేరదని మనము నొక్కి నుడివిచేయుచుండవలెను. విద్యాభివృద్ధి లేకున్న, వారు మన కొసంగెడు పరిపాలనాధికారముల నెట్లు నిర్వహింపగలరు? మనలోని విద్యాధికులు అప్పుడప్పుడు గ్రామాంతరములకు బోయి ప్రజాపరిపాలనాదివిషయములను గూర్చి పల్లెలలోనివారికి చక్కగ బోధించి వారి కెక్కువ యభిరుచి కలుగజేయవలెను. ఇది యొక విధాయకకృత్యముగ బూనుకొనినచో కొద్దికాలములో చాల అభివృద్ధి కాగలదు. కుగ్రామములందు సైతము ఇప్పుడు కొందరు కొందరు బుద్ధిమంతులును దేశవిద్యయందు పరిశ్రమచేసినవారును కనబడుచున్నారు. కాని, మంచి మార్గములయందు వ్యాపకము లేకపోవుటచే, కక్షలయందును పార్టీలు ఏర్పరచుటయందును వీరి తెలివితేటలు వ్యయపడుచున్నవి. అట్టివారికి ఉత్సాహకరము లగు మంచిసంగతులను పలుమారు బోధపరచుటచే దేశమునకు లాభము కలుగక మానదు. ఇక మనప్రముఖులస్థితి ఎట్లున్నదనిన, వారి యోగక్షేమము వారు చూచుకొనువారేగాని, తమకంటె తక్కువ జ్ఞానముగలవారిని ఆదరించి, వారి యభివృద్ధికై పాటుపడువారు బహుస్వల్పము. విద్యావంతులు మొదట మొదట వారి యుదరపోషణ జరగక పాటుపడుచున్నారను సంశము నిజమే. కొన్నాళ్లకు వారిలో కొందరు ధనికు లగునప్పుడైనను తమయల్పసోదరులకు సాయము చేయబూనుకొనగూడదా ? మ్యూనిసిపల్ మెంబర్లము కావలెననియు, కలెక్టర్లతో సమానముగ కూర్చుందమని బోర్డుమెంబర్లు కావలెననియు, అంతటితో జాలక హానరెబిల్ బిరుదాంకితమువహించి గవర్నర్లతో సమానముగ నుండవలెననియు తంటాలుపడుచున్నారేగాని, వారివారి విధికృత్యముల నెరింగి ప్రజాభివృద్ధికి తగు ప్రయత్నముల జేయబూనినవారు అరుదు. ఇట్లు వ్రాయుటచే, వారినిగాని వారియుత్సాహములనుగాని నిరసించితి ననుకొనగూడదు.

అట్టి కోర్కెలు ప్రజలకు పూర్తిగ కలుగవలెననియే నా తాత్పర్యము. అట్టి ఉత్సాహము విస్తారముగ ఉద్భవించినగాని మన దేశము బాగుపడదు. కాని, ఇందుతో పాటు, వారి నెన్నుకొనువారిని కూడ ఉత్సాహశక్తిచే, నభివృద్ధి నొందించినగాని దేశము బాగుపడదని మనవి చేయుచున్నాను. మనల నెన్నుకొనిన వోటర్లు, మనయందు విశేషగౌరవము కలిగియుండుటవలననేగదా, మనకు అధికారస్థానము లభించినది. కనుక, వారలకు మనము చెప్పెడి యంశములు వారిమనసుల నాటగలవు. విద్యాధికులందరును సమతము వీలునుబట్టి ఏమాత్రమైనను కొంత కాలము పామరజనుల యభివృద్ధిహేతువులగు వ్యాపారములందు వినియోగించుటకు గోరుచున్నాను.

పురాతనగ్రంథములనుగాని స్కూళ్ళలో చదివెడు గ్రంథములనుగాని చూచినంతమాత్రమున జ్ఞాన మభివృద్ధి చెందనేరదు. ఏకాలమున కాకాలము ప్రపంచము దెల్లెడలను జరగెడు వృత్తాంతములు తెలియుట అవసరము. ఇందువలన లోకానుభవము వృద్ధికాగలదు. లోకానుభవము వలననే గదా, మనసంఘమందలి చెడుగులను తెలిసికొనగలము. కూపస్థమండూకన్యాయమున ఎవరిగ్రామమున వారు కూర్చుండి ప్రపంచము దెట్టి మార్పులు కలుగుచున్నవో చూడ లేరు సరిగదా, గ్రంథములవలనను, వార్తాపత్రికలవలనను, ఈవిషయమున జరగెడు సభలకు వెళ్లుటవలనను, జ్ఞానాభివృద్ధిని కలుగజేసికొనుటకైనను యత్నింపకున్నారు. పాపము, అచ్చటచ్చట వార్తాపత్రికలను స్థాపించి దేశాభివృద్ధికై పాటుపడుచున్న వారు, చేలిచమురు భాగవతమన్నట్లు ద్రవ్యనష్టమును కూడ పొందుచున్నారు. వారికి తగు సాయ మిచ్చి వారి పత్రికను తెప్పించుకొనిన, వారికి నష్టము లేకపోవుటచే ఇంకను ఎక్కువ ప్రయత్నములను వారు చేయబూనుకొనులాగున చేయగల్గుదుము. అందువలన దేశాభివృద్ధి కలిగి జాతీయాభ్యుదయ ముత్పన్నమగును. దేశలాభ మట్లుండ, మనకు జ్ఞానము కలిగి, సోదరభావము హెచ్చి, నిజముగ ఆర్యపుత్రు లగుదుము. అన్ని మతములకంటెను ఔదార్యవంతమని, మనవలననేగాక, ఇతరమతములవారివలన గూడ విశేషముగ

కొనియాడబడుచున్న మన ఆర్యమతము, సర్వసమత్వమును, సోదరభావమును, నిష్కామకర్మాచరణమును పలువిధముల బోధించుచుండ, అట్టిగౌరవమతమందు బుట్టి, చిన్ననాటనుండియు మన తల్లులు చేయుచుండెడు వ్రతములను జూచుచున్నను, వానితాత్పర్య మిసుమంతైన గ్రహించక, స్వోదరభరణముమాత్రమే చూచుకొనుచున్న మనము ఆర్యపుత్రుల మనిపించుకొనగలుగుదుమా? ఎవరికి వారము, మనము చేయుచున్న పనులు క్రమమైనవేనా? మన జాతి కుల దేశ ధర్మముల సేవమాత్రమైన జేయుచున్నామా? అని శంకించి ఆత్మశోధనచేసికొంటిమా నిజము తేటపడగలదు. సోదరులారా! ఇకనైన మేలుకొనుడు. కాలవశమున గాఢనిద్ర జెంది అనేకలాభములను పోగొట్టుకొనుచున్నాము. ఇంకను ఇట్లే కాలము వ్యర్థపుచ్చెదరేని జాతీయమరణము సంభవించగలదు. దొరతనమువారిలో చాలమంది ఔదార్యవంతులును కేవల ధర్మిష్ఠులు నగుటచే, మన తెలివితేటలకు తగినట్లు సంచరింపక, ప్రజాభివృద్ధినికలుగ జేయవలెనని పలుగతుల యత్నింపుచున్నారు. వారి ప్రయత్నములకు తోడ్పడి మీ విధాయకకృత్యముల నెరవేర్పరేని దేశము వృద్ధి పొందజాలదు.

మన చెన్నపురిరాష్ట్రమందు 25 జిల్లా బోర్డులును 95 తాలూకా బోర్డులును గలవు. వానియందు 2494 మెంబర్లు గలరు. ఇందు సగముమందిని ఎన్నుకొనుటకు ప్రజలకు ఎలెక్షను అధికారమును శ్రీగవర్నమెంటువారు దయచేసినారు. ఇట్లుండ 100 మెంబర్షిప్పులు ఖాళీకాగా, అందు మనవారు 26 గురిని మాత్రమే ఎన్నుకొనిరి. తక్కినవారిని గవర్నమెంటువారు ఏర్పరచవలసివచ్చెను. ఇ దెంత అవమానకరమో యోచింపుడు. గవర్నమెంటువారు మనకు దయతో పిలిచి అధికార మియ్యగ, అట్టి యధికారమును చలాయింపనశక్తులముగ నుండుట కడు శోచనీయము. ఈవిషయమున ఒకసంగతి మాత్రము విచారింపవలెను. చాలవరకు వోటర్లకు (అనగా మెంబర్ల నెన్నుకొను అధికారము గలవారికి) ఎలెక్షను (మెంబర్ల నెన్నుకొను) సమాచారమే తెలియదు. గెజటీలో

ప్రచురించుటయే గాని అది ఎల్లరకు సాధారణముగ తెలియుట లేదు. నిజముగ తెలిసినచో ఇంత అన్యాయముగ ఊరుకొన రని తలచెదను. కావున కొంతకాలమువరకు గెజటీలను, వార్తాపత్రికాధిపతులు తెప్పించి ఈ సంబంధమగు సంగతులను ప్రచురించుచుండిన వోటర్లకు ఎక్కువ ప్రోత్సాహకరముగ నుండు నని నా యభిప్రాయము. మ్యూనిసిపాలిటీలలోను, లోకలు బోర్డులలోను ఎలెక్షను అధికారము ప్రజలు క్రమముగ నెరవేర్చనియెడల, అంతకు పైరాజ్యాంగములలో ఇట్టి అధికారము మనకు లభించనేరదు సరిగదా, లోపము మనయొద్ద నుంచుకొని ఏమొగముతో గవర్నమెంటు వారిని ఎక్కువ యధికారము లిమ్మని కోరగలము? కావున పత్రికాధిపతులు, తరుచుగ ఈవిషయములను ప్రచురింపవలెను. ఎలెక్టెడు (ఎన్నుకొనబడిన) మెంబర్లు తరుచుగ వారిఫిర్కా గ్రామముల వోటర్లను సభగా కూర్చి అప్పుడప్పుడు స్వతంత్రపరిపాలనాంశములగూర్చి ఉపన్యసించుచుండవలెను. దేశాభివృద్ధి నేమాత్రమైనను హెచ్చింపవలె నను కోర్కె గల ప్రతిదేశీయుడును వీలువెంట తా నెరిగిన గ్రామములకైనను అప్పుడప్పుడు వెళ్ళి ప్రోత్సాహకరముగ బోధచేయుచుండవలెను. ఇకను ఉద్యోగములలో నుండెడివారందరు తాము గ్రామముల వెంట సరిక్యూటు వెళ్ళినప్పుడు రహితులను దగ్గరబిలిచి వారికష్టనిష్ఠురముల విచారించి న్యాయముచేయుట వారి విధికృతమేగాని, వారు కూడ ఎలెక్షను విషయములగూర్చి రహితులతో వారికి గవర్నమెంటు వారు దయచేసిన యధికారమును ముచ్చటింపగూడదా? ఇది గవర్నమెంటు వారికి వ్యతిరేకపు పని కాదు సరిగదా, ఈసంగతులు తెల్పుటచే గవర్నమెంటునందు ప్రజలకు ఎక్కువ అనురాగము పుట్టగలదు. అందుకు గవర్నమెంటు వారు కూడ సంతసింతురు. కావున, ప్రజలకష్టమువలన సంపాదింపబడిన ద్రవ్యముచే పోషింపబడు ఓయధికారులారా! కొంచెమైనను ప్రజాక్షేమమునకై పాటుపడి దేశాభివృద్ధిని కలుగజేయుడు. మీ కిది న్యాయమగు విధి. కష్టముల జెప్పుకొనవచ్చిన రైతుల బయటికి కొట్టుమనెడి ప్రభువులు కొందరున్నారు. వారికి గాదు ఈ ప్రార్థన. న్యాయదృష్టిగలవారును, విద్యావంతులు ననేకు లున్నారు. అట్టివారినే హెచ్చరించెదను. ఇదియును గాక లోకలు బోర్డుల ప్రెసిడెంట్లు గ్రామముల వెంట వెళ్ళినప్పుడు గూడ రైతులతో ఈసంగతులను గూర్చియు, పారిశుద్ధ్యము, విద్యాభివృద్ధి మొదలగు ముఖ్యాంశములను గూర్చియు ముచ్చటించుట విధాయకకృత్య మని తలచెదను. ఇట్లు పలు విధముల పలుమంది పాటుపడిన గాని దేశాభివృద్ధి కలుగ నేరదు. లోకల్ బోర్డుల ప్రెసిడెంట్లు వారి తీర్మానములను, వార్తాపత్రికల కిచ్చుట ముఖ్యము. పత్రికాధిపతులు ఈ విషయమున ప్రెసిడెంట్లకు వ్రాసి అన్ని విషయములు ప్రచురించుచు, అప్పుడప్పుడు ముఖ్యాంశములనుగూర్చి వ్యాసముల వ్రాయుచుండుట విధాయకము. శరీరకష్టమే కాక ద్రవ్యనష్టమునకు గూడ నోర్చి కృషిచేయుచున్న పత్రికాధిపతులు పైపనులు చేయుదురుగాని, వానిని చదువనువ్యక్తులు లేనియెడల ఏమి లాభము? గ్రామమునకొక్క వార్తాపత్రికను తెప్పించిన ఎంత లాభము కలుగును? రు 100 లు సిస్తు చెల్లించెడివారు రు 3లు లేక, రు 4లు సాలుకొక పర్యాయము వెచ్చించి వార్తాపత్రికల తెప్పించుకొనలేరా? ఇది కేవల పరార్థమేకాదు, స్వార్థము కూడ లభించునుగదా! ఇట్టి స్వల్పవ్యయముచే ఎక్కువ లాభము పొందగల విషయమును నిరసించుట న్యాయమా? గ్రామ మందరు కలిసి ఒకటిరెండు పత్రికలు తెప్పించుట ఏమి కష్టము? ఎన్నేసి చందాల నిచ్చుచున్నారు. డెల్టా ఖర్చులతోపాటు ఎకరము కొక పైస పోగుచేసిన కావలసినంత ద్రవ్యము సమకూడును. ఇదంతయు నిజముగ డబ్బు లేక కాదు; దానియందభిరుచి లేకయే ఈ పాట్లు వచ్చినవి. వార్తాపత్రికల మూలమునను, ఇతరవిధములవలనను, ప్రజలు తమ యధికారములను గ్రహించి, విద్యాధికులును జనసామాన్యులును గలిసి పని చేసినచో, దొరతనమువారు మన ప్రార్థనల నాలకించి దేశము బాగుపడునట్లు గావింతు రనుట కేమియు సందియము లేదు.

యుద్ధాచరణవిధానములు

ముత్తరాజు వేంకటసుబ్బరావు పంతులుగారు, ఎమ్. ఏ.

గతసంవత్సరాదిసంచికయందు హిందూదేశాధీశులు రణంబునకుఁ జొచ్చుటకు శాస్త్రోక్తములైన కారణంబులును, జరిత్రోదితంబగు కారణంబులును నార్చింపఁబడియె. ఇఁక నిందు యుద్ధాచరణవిధానములు కొంత చర్చింపఁబడును.

యుద్ధభేదములు — శుక్రుండు యుద్ధములను ధర్మము లనియు, కూటము లనియు ద్వివిధములుగా విభజించె. అందు ధర్మశాస్త్రోక్తవిధుల కనుగుణ్యముగాఁ గావింపఁబడినవి ధర్మయుద్ధములు. ఇతరములు కూటయుద్ధములు. మఱియు నతఁ డాయుధభేదమును గైకొని యుద్ధములఁ ద్రివిధముగా విభజించె. రణంబు మంత్రాస్త్రంబుల నయిన దైవం బనియు, నాలాద్యస్త్రముల నైన నాసుర మనియు, ఖడ్గాదిశస్త్రములను గాని బాహువులను గాని యైన మానవ మనియుఁ జెప్పంబడియె. మనుస్మృతికారకుఁడు యుద్ధంబులను రెండువిధములుగా విభజించె. అందు మొదటి దొకనిచే స్వలాభమునకై కాలాకాల విచక్షణ లేక ప్రారంభింపఁబడునది. రెండవ దొకనిచేఁ దనకుఁగాని తనమిత్రునకుఁగాని కలిగిన యపకారప్రతీకారమునకై యారంభింపఁబడునది. ఇంక చాణక్యుఁడు యుద్ధములను బహిరంగము లనియు, ద్రోహయుక్తము లనియు, నిశ్శబ్దము లనియుఁ, ద్రివిధముగా భాగించె. మాయోపాయంబులఁ గాక బహిరంగంబుగ నొనర్పఁబడునది బహిరంగయుద్ధము. జయార్థమై న్యాయాన్యాయవిచక్షణ లేక శాస్త్రవిరుద్ధముగఁ జగపఁబడునది ద్రోహయుక్తము. రాజకార్యనిర్వహణాధురంధరు లగు వారిచేత వాగ్రూపమునఁ గాని పత్రికామూలమునఁ గాని రాజకార్యసిద్ధికై సలుపఁబడునది నిశ్శబ్దము.

యుద్ధోచితకాలము — యుద్ధమునకు శరద్ధేమంత శిశిరఋతువు లుత్తమంబులు. వసంతంబు మధ్యమంబు. గ్రీష్మం బధమంబు. వర్షాకాలం బధమాధమంబు. ఈ కాలనిర్ణయము మన హిందూదేశశీతోష్ణస్థితి ననుసరించి చెప్పంబడియె. ఇట్లున్నను నవశ్యంబయిన కార్యంబు ప్రాప్తింపనియెడల, నకాలంబుననయిన యుద్ధంబుఁ గావింపనగు ననియుఁ జెప్పఁబడియున్నది. మఱియు వీనికన్నిఁటికంటె గాలనిర్ణయమునకు యుద్ధకాముకుని సైన్యసన్నద్ధతాసన్నద్ధతయే ముఖ్యముగాఁ జెప్పఁబడియె. రాజెప్పుడు యుద్ధసంభారసంపన్నుఁడును నుత్సాహవంతుఁడును శుభశకునుండును నగునో యక్కాలంబు సమీకంబునకు నుత్తమంబు. మఱియు శత్రుభూపాలుండు భిన్నమంత్రబలుఁడై విషయాసక్తుఁడై యుద్ధసంభారహీనుఁడై దుర్గతుఁడై యున్నకాల ముత్తమోత్తమంబు.

సైన్యభేదములు — శస్త్రాస్త్ర సంయుక్తంబయిన మనుష్యాదిగణంబు సైన్యంబు నాఁబడు. సైన్యము స్వగమం బనియు నన్యగమం బనియు ద్వివిధంబు. పరాపేక్ష లేక గమనశీలంబు స్వగమంబు. ఉ.-పదాతులు. యానసహాయంబునఁ బోవునది యన్యగమంబు. ఉ.- రథగజతురగములు. సేన స్వరాజ్యరక్షణమునకు రిపుపరాజయంబునకు సమర్థమగుటంజేసి రాజుల కత్యావశ్యకము. సేనాబలంబు స్వీయం బనియు మైత్రం బనియు ద్వివిధంబు. అది మౌలసాద్యస్క-భేదంబున మరల ద్వివిధంబుగాఁ బరఁగు. ఇది యెల్లను సారంబు నసారంబు ననియు, శిక్షితంబు నశిక్షితంబు ననియు, గుల్మీభూతంబు నగుల్మీభూతంబు ననియు, దత్తాస్త్రవాహంబు స్వాస్త్రవాహంబు ననియు నిఱుదెఱఁగుల నుండు. సౌజన్యంబునఁ గార్యసాధకం బయినబలంబు మైత్రంబు; భృతిపాలితంబు స్వీయంబు; అనేకవత్సరములనుండి యనుబంధించినది మౌలంబు; నూతనముగ సంపాదింపఁబడినది సాద్యస్కంబు; సుయుద్ధకాముకంబు సారంబు; విపరీతం బసారంబు; వ్యూహాదికుశలంబు శిక్షితంబు; విపరీతం బశిక్షితంబు; సాధికారకంబు గుల్మీభూతంబు; స్వస్వామికంబగు గుల్మీభూ

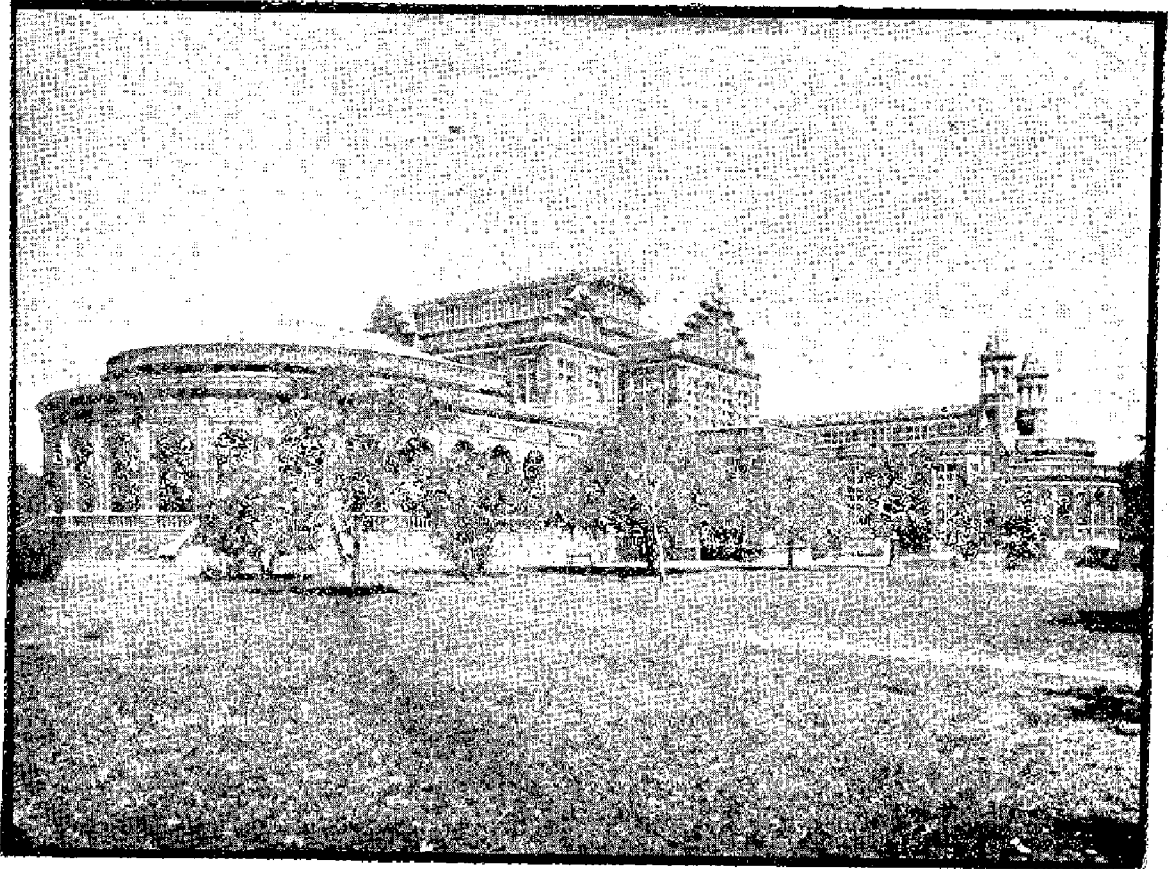
తంబు; రాజశస్త్రాస్త్రంబుల గ్రహించునది దత్తాస్త్రవాహము; తక్కినది స్వాస్త్రవాహము. మఱియుఁ గిరాతాదికం బారణ్యకం బనియు శత్రులచే నుత్సృష్టంబై తన భృత్యవర్గమునఁ జేఁనదియు భేదోపాయంబున స్వాధీనం బయినదియు శత్రుబలం బనియుఁ జెప్పఁబడె. ఈ వివిధంబు లగు సేనల ననిలో నుపయోగింపవచ్చును. కాని యం దారణ్యకంబును శత్రుబలంబును నధమంబులు. మౌలంబును శిక్షితంబును నుత్తమంబులు.

సైన్యసంపోషణము — యుద్ధకుశలు లగు సంగ్రామదక్షులతో నియుద్ధార్థంబునను, వ్యాయామంబునను, బలపోషకంబు లయిన యాహారంబులను, శారీరబలంబును; వ్యాఘ్రాదిమృగంబులతోడి మృగవ్యంబునను, శస్త్రాస్త్రాభ్యాసపాటవంబునను, శూరసంసర్గంబునను, శౌర్యబలంబును; రాజు వృద్ధిచేయునది. సైనికులకుఁ గాలమునకు భృతి నిచ్చుచు వారి నుత్సాహులుగాఁ జేయునది. పాదాతంబునందుఁ జతుర్థాంశంబయిన యాశ్వికబలంబును; పంచమాంశంబయిన వృషబలంబును, షష్ఠమాంశంబయిన క్రమేలకబలంబును, దానం జతుర్థాంశంబు గజబలంబును, దానియం దర్ధాంశంబయిన రథికబలంబును, దద్బలంబునకంటె ద్విగుణంబయిన బృహన్నాళీకబలంబును, రాజు లెల్లప్పుడును సంపాదింపవలయును. పలుకుఁబ్రల్లదమునను, గఠినదండంబునను, భృతిహాసంబునను, నిత్యప్రవాసాయాసంబునను, సేనల భేదిల్లఁ జేయక యుద్ధసమయమున సైనికులకుఁ జతుర్థాంశము భృతి నెక్కుడుగ నిచ్చియు మద్యమును బానార్థ మిచ్చియుఁ బోషించునది. రణనిహతులైన సైనికుల కుటుంబములకు రాజు ధన మిచ్చి పోషించునది.

సైన్యవ్యూహములు— భయస్థానంబు లయిన నద్యద్రివనదుర్గంబులందు సేనాని వ్యూహాకృతంబులయిన బలంబులతోఁ జనునది. పురోభయంబు ప్రాప్తించునపుడు మకరవ్యూహంబునను, నుభయపక్షభయంబున శ్యేనసూచీవ్యూహంబులనేనియుఁ, బశ్చాద్భయంబున శకటవ్యూహంబునను, నలుదెసల వెలి పుష్పతిల్లిన సర్వతోభద్ర, వ్యాల, చక్ర వ్యూహంబులనేనియు వాహినీపతి పన్నునది. కొన్ని వేళల దేశానుసారంబుగ భిన్నవ్యూహంబులనేనిఁ బన్నందగు. మనదేశమున జరగిన ప్రాచీనయుద్ధములలో నెట్టివ్యూహములఁ బన్నిరో మన కెఱుకపడదు. భారతంబు మాత్రము కురుక్షేత్రసంగ్రామంబునఁ బద్మాదివ్యూహంబులు పన్నఁబడెనని తెలుపుచున్నది. యుద్ధభూమియందు మహాంతములైన నాళీకాస్త్రముల ముందిడి వానివెనుకఁ బదాతుల నిలిపి గజాశ్వములఁ బార్శ్వముల నునిచి యుద్ధమునకుఁ బూనుకొనునది. రాజును ధనంబును సైన్యమధ్యంబున నుండునది. మఱియు రాజు జంత్రములనేని యస్త్రములనేని యేస్థలమున నిల్పిన శత్రుసేనాభేదంబు సులభమగునో యట్టి స్థలమును యుద్ధభూమిఁగా నిర్ణయించుకొనునది.

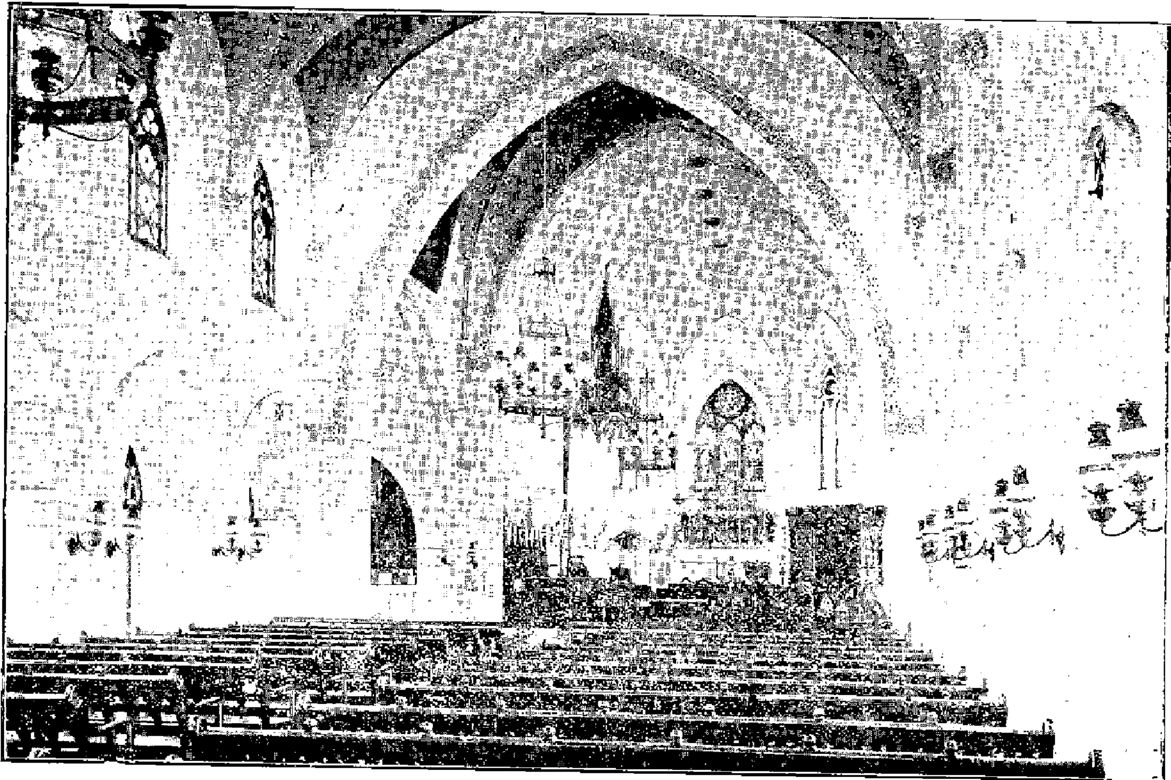
దుర్గవశీకరణము — శుక్రుండు దుర్గంబులదొమ్మిది విధములుగా విభజించె. అందు ముఖ్యములు జల, వన, గిరి, సైన్య దుర్గంబులు. సైన్య మెల్లదుర్గంబుల కలంకారంబు గాన నది లేని దుర్గంబులు నిష్ఫలంబులు. సైన్యదుర్గంబు గల రాజునకు స్థలం బెల్ల దుర్గప్రాయం బగు. దుర్గంబుల నెల్ల వీరాగ్రేసరులను, ధనధాన్యంబులను, దదితరసంభారంబులను, సిద్ధముగ నుంచవలయును. శత్రురాజును దుర్గమందు ముట్టడించినప్పు డచట శిబిరము వేసికొని శత్రుబలపోషకములైన తృణాన్నజలసంభారములను లోనికిఁ జేరనీయక యా దుర్గప్రాకారములను గందకములను నాశనముఁజేసి కాలానుసారముగ నతనిని వశ్యునిఁగాఁ జేసికొనునది. మఱియుఁ దన శత్రువునకుఁ దెలియకుండఁగనే యకస్మాత్తుగ దుర్గమును ముట్టడించి దానిని లోఁబఱుచుకొనవచ్చును. తాను ముట్టడించుచున్న శత్రువు లోఁబడినయెడలఁగాని శత్రువు లోఁబడకుండఁగనే కోట స్వాధీనమయినపుడుగాని దేశమందు క్షోభముగాని క్షామముగాని కల్పనచేయరాదు.

రణోచితాయుధములు— మంత్రంబుననేని జంత్రంబుననేని నగ్నినే నెద్ది క్షిప్తంబగు నది యస్త్రము. తద్భిన్నము శస్త్రంబు. అస్త్రము మాంత్రికము, నాళికము నని ద్వివిధము. మంత్రప్రయోజ్యంబైన యస్త్రము మాంత్రికము. అగ్నిచూర్ణప్రయోజ్యంబైన యస్త్రము

The Connemara Library.

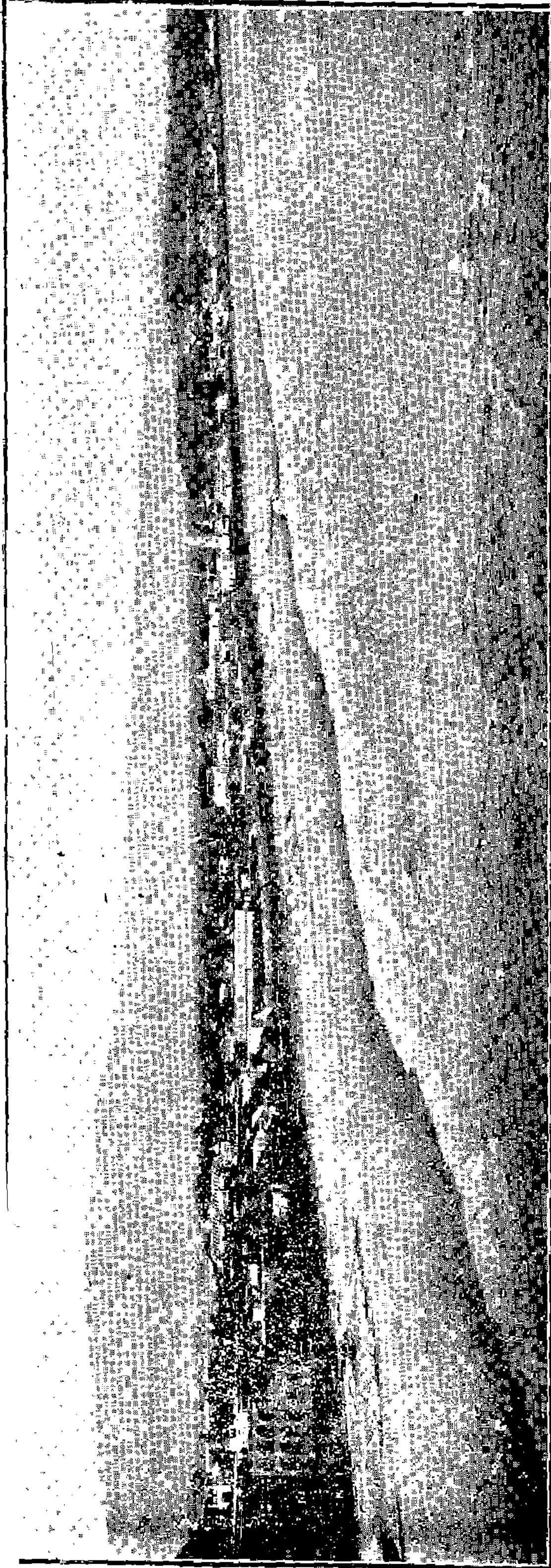
కానిమారా పుస్తకాలయము

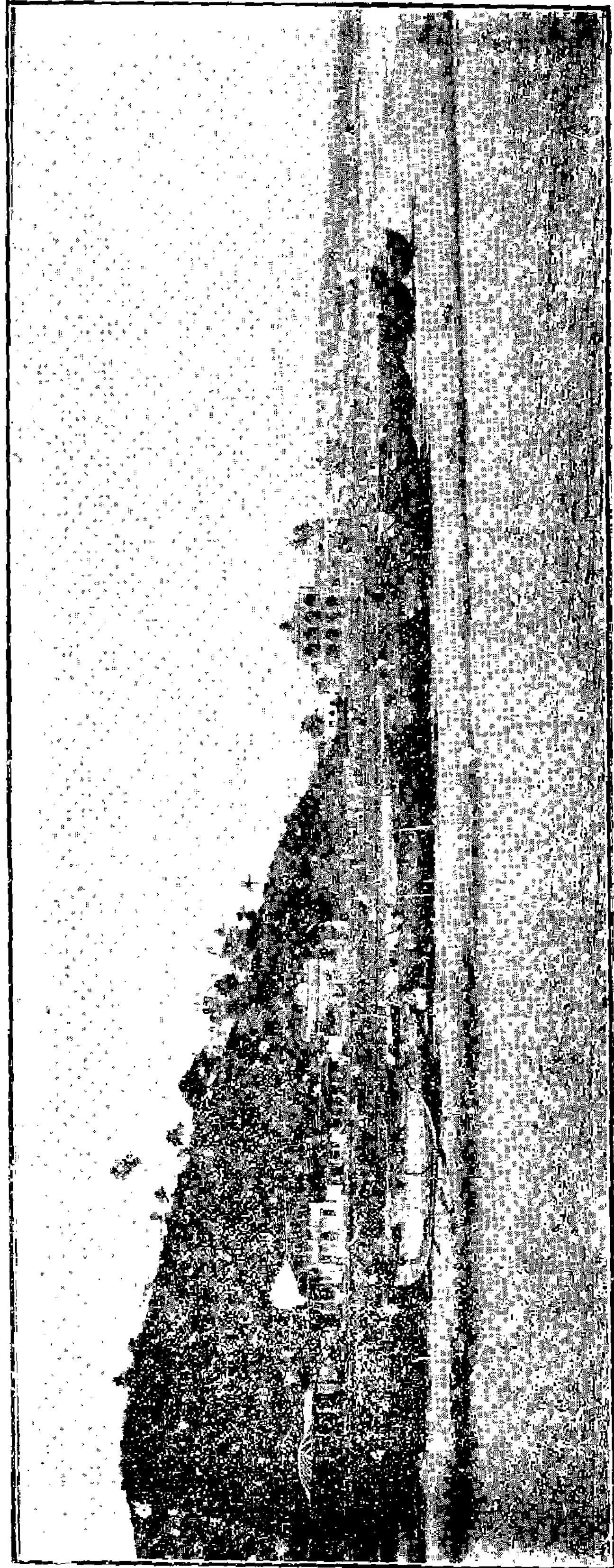
The Interior of St. Thome Church.

సెయింటు థోమ్ క్రైస్తవ దేవాలయము లోపలిభాగము

General View Towards the Sea, Vizag

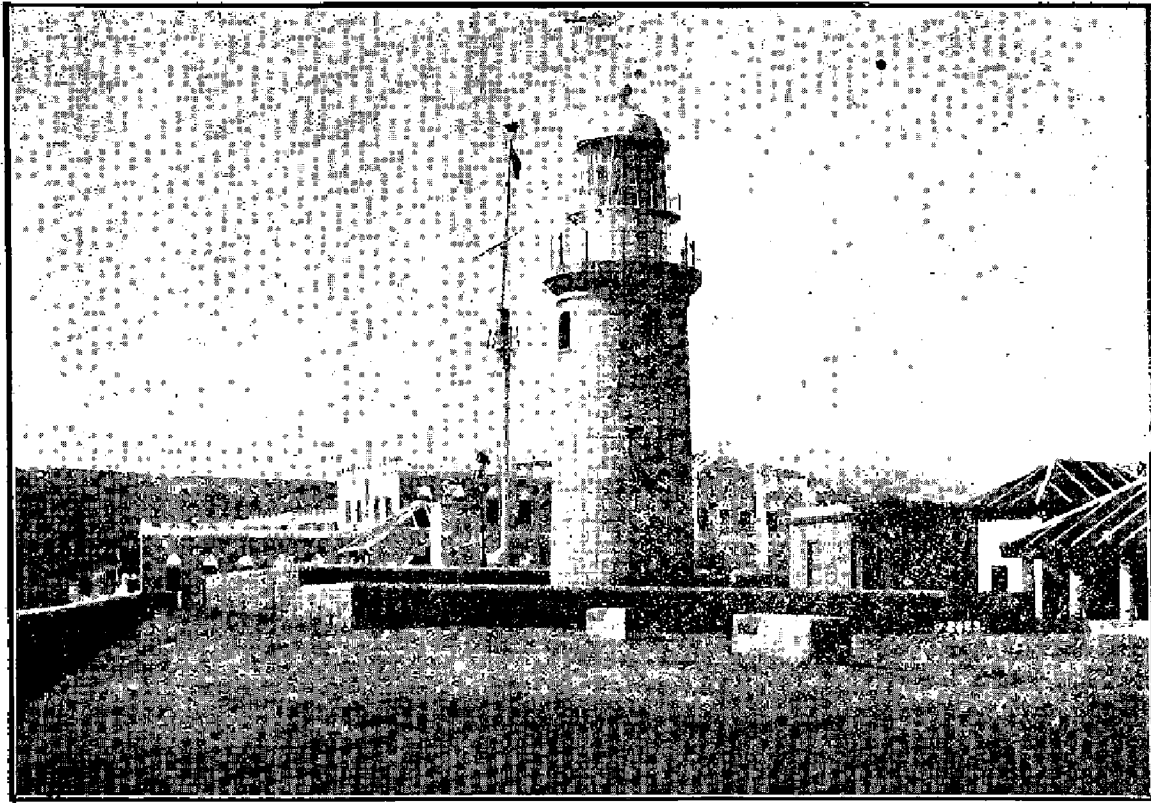

విశాఖపట్టణము, సముద్రతీరము

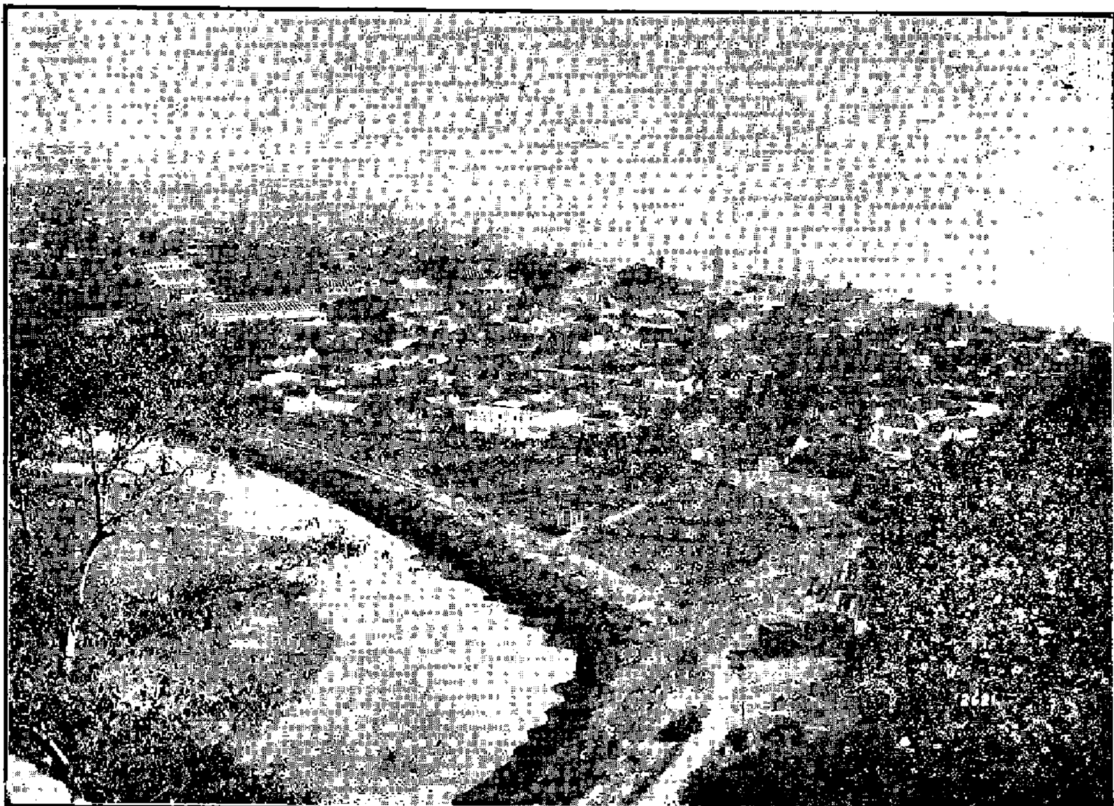
View from Beach, Vizag.

విశాఖపట్టణము, సముద్రతీరము

The Light House, Vizagapatam

విశాఖపట్టణము, దీపస్తంభము

View from Muslim Mosque, Vizag.

విశాఖపట్టణము, మసీదుదృశ్యము

Photos by Messrs Weil & Klein and Venkiah Bros.

నాళికములు. ఇవి రెండును దొరకనితరుణమున శస్త్రముల నుపయోగించుట యర్థము. మంత్రప్రయుక్తము లగు నాయుధములఁ బ్రమాణశూన్యము లని త్రోసివేసినను నాళికాస్త్రములను గుఱించి కొంతచర్చఁజేయవలయును. చాణక్యుఁడు భార్గవుఁడుఁ దమతమ గ్రంథముల నగ్నిచూర్ణమును జేయు విధములను దాని నుపయోగించు సాధనములనుం బేర్కొనియున్నను దానింబట్టి యట్టి యాయుధములు మనవా రుపయోగించి రనుటకుఁ జరిత్రాంశము లేవియుఁ దార్కాణముగ లేవు. ఒకవేళ చీనా దేశస్థులకు నగ్నిచూర్ణసంవిధానము పురాతనకాలము నుండి తెలిసియుండుటంజేసి మనవారి కది వారిమూలమునఁదెలిసియుండెననుకొన్నను వారు నాళికాస్త్రములు యుద్ధమునందుఁ బ్రయోగింపలే దని రూఢిగాఁ జెప్పవచ్చును. ఏల యనఁ బూర్వము హిందూదేశమునకు వచ్చిన విదేశీయులలో నొక్కఁడయినను ననేకస్వల్పాంశములఁబేర్కొని దీనినిగుఱించి వ్రాయఁడయ్యె. మఱియు మనవా రట్టి యాయుధముల యుద్ధమునం దుపయోగించిన వారికి మహమ్మదీయులచేతిలోఁ బరాజయము గలుగుట యసంభవము కావున మనవా రట్టి నాళికాస్త్రముల నుపయోగింపక శస్త్రములనే ముఖ్యముగ వాడుచుండి రని నమ్మవలసియున్నది. శస్త్రములలో ముఖ్యమైనవి ఖడ్గము, ధనుస్సు, కుంతము, పాశము మొదలగునవి. వీని నన్నిటిని బహిరంగముగాఁ బ్రయోగింపనగుఁగాని, పొదలచాటునుండిగాని శిలలచాటునుండిగాని ప్రయోగింపఁదగదు. అగ్నిముఖములుగాని విషముఖములుగాని యగుబాణములఁ బ్రయోగింపఁదగదు. ఈ నిషేధము లాచరణములో నుండినయెడలఁ బూర్వహిందువు లాధునికులకు నీవిషయమునఁ దీసిపోలే దని చెప్పవచ్చును.

రణరంగము—— రణరంగంబున జయము శత్రురాజుగాని సేనానిగాని పలాయితుఁడైనను బట్టువడినను లబ్ధమగును. అందు నొక యోధుఁడు మఱియొకనితో మాత్రమే యుద్ధముచేయవలయును. శత్రువు యుద్ధోపకరణముల సజ్జీకృతుఁడై వచ్చినఁ దానును నట్టిసన్నాహమునే చేసికొని రావలయును. ససైన్యసమేతుఁడై వచ్చిన వానిని సైన్యముతో నెదుర్కొనవలయును. న్యాయబాహ్యం బగు యుద్ధమునకుఁ దొడంగినవాని న్యాయచింత లేకయే యెదుర్కొనవచ్చును. అట్లుగాక న్యాయమార్గమునఁ బోరువానితో నట్లే పోరవలయును. అశ్వారూఢుఁ డశ్వారూఢునితోడను గజారూఢుఁడు గజారూఢునితోడను రథికుఁడు రథికునితోడను నస్త్రశస్త్రసన్నద్ధు లస్త్రశస్త్రసన్నద్ధులతోడను యుద్ధమునకుఁ జొచ్చునది.

రణవధ్యులు—— శస్త్రము ధరించి చంపనేతెంచిన ప్రతిమనుజుని వధింపవచ్చును. వాఁడు బాలుఁడైనను వానినిఁ జంపిన దోషము లేదు. ఆత్మరక్షణమునకై యాతతాయులైన బ్రాహ్మణులను విద్వాంసులను గురువులను నైన వధింపవచ్చును.

అవధ్యులు—— యుద్ధరంగమునఁ బ్రాణహానిని సాధ్యమైనంతవఱకుఁ దగ్గించుటకుఁ బెక్కు నిబంధనలు గన్పట్టుచున్నవి. వీనివలన ననేకులు మృత్యువువాతనుండి రక్షింపఁబడి రనుట నిర్వివాదాంశము. సద్యోధుఁడు రణభీరుని, షండుని, కృతాంజలిని, లంబకేశుని, నుపవిశుని, నపుత్రకుని, నిద్రావశుని, దనుత్రాణవిహీనుని, నగ్నుని, నాయుధశూన్యుని, భగ్నాయుధుని, దుఃఖకర్శితుని, భయకంపితుని, గాయపీడితుని, 'నీ వాఁడను రక్షింపు' మని ప్రార్థించువానిని, రణావలోకనమునకు వచ్చినవానినిఁ, బూరిఁ గఱచినవానిని, మఱియొకనితోఁ బోరాడువానిని, యుద్ధమునుండి తొలఁగి చనువానిని వధింపఁగూడదు. మఱియు శత్రువు మిగుల క్లాంతుఁడైనప్పుడును, భుజించుచున్నప్పుడును, నన్యకార్యవ్యాపృతుఁడైనప్పుడును, వానిని శూరుఁడు చెనకఁగూడదు. ఇంకను బాలురను, వృద్ధులను నబలలను, రాజును, బ్రాహ్మణులను, నున్మత్తులను నెదుర్కొనుట గాని వధించుట గాని తగదు. మఱియుఁ బాఱిపోవుచుండు శత్రుసైన్యంబుల వెంటనంటి తఱుముటయు, శత్రునకు మైత్రసైన్యంబులఁ దాఁకుటయు నిషేధింపఁబడియె. ఈశాసనములు మనపూర్వుల దయార్ద్రహృదయమును బరమార్థచింతను వేనోళ్ళఁ జాటుచున్నవి. ఇవి

యాధునికాంతర్దేశీయశాసనములకంటె నెక్కుడు గౌరవపాత్రములుగాఁ దనరుచున్నవి.

రణానంతరము — రణమునందుఁ బట్టువడిన సైనికుల విషయ మిట్లు చెప్పఁబడియె. శత్రువు గాయపీడితుఁడై యున్న జయశీలుఁడగు రాజు వానినిఁ దనదేశమునఁ జికిత్సచే విగతవ్రణుఁ జేయవలయును. అట్లొనర్చుటకువీలు లేనియెడ వానిదేశమునకైనఁ బంపివేయవలయును. గాయము తగులనివారిని గొలఁదికాలములో విడుదలచేయవలయును. ఒకప్పుడు వారిని సేవకావృత్తియం దుంచినను ప్రాణములకు మాత్ర మపాయము గలుగకుండఁ బోషింపవలయును. ఇందువలన మనకు శాస్త్రోక్తముగ రాజులు ప్రతిఫల మేమియుఁ గైకొనకయే పరాజితులై బందీకృతు లగువారిని విడుదలచేయవలయు నని తెలియుచున్నది. ఐనను నీశాసనము లెంతవఱకు నాచరణీయములుగ నుండెనో చరిత్రాంశలోపమువలన మనము కనుఁగొనుటకు వీలు లేదు. మఱియు బాలికలు యుద్ధమున బలాత్కారముగ బందీకృతలుగాఁ జేయఁబడిరేని యొకసంవత్సరమువఱకు వారినిఁ బాణిగ్రహణ మొనర్పఁగూడదు. అట్లు బందిఁగాఁ జేసినశూరుఁడు వదలివేసిన వారు మఱియొకరి యాశ్రయమును గోరవచ్చును. కాని యట్టి బాలికల నిర్బంధించి వివాహమాడుట తగ దని చెప్పఁబడినది. దీనివలన జయశీలుఁ డగువానిచేఁ జిక్కిన బాలికలకుఁ గూడ స్వయంవరస్వాతంత్ర్యము గల్గియుండిన దని తెలియవచ్చుచున్నది. మఱియు జేత దేశమునుండి పాఱివచ్చి శత్రుసైన్యముతోఁ గూడి పోరాడుచున్నట్టివారు పట్టువడినయెడల నట్టివారిని జంపక రాజ్యాంతిమదేశమున నెచ్చటనైన నివసింపఁ జేయవలయు ననియుఁ జెప్పఁబడియె. ఇఁక శత్రుభూపాలుఁడే యొకవేళఁ బట్టువడినయెడల వాని దుస్థితినిఁ గాంచి కరుణించి సమ్యగ్విధంబున సత్కారములఁ జేసి యుద్ధాంతంబున నాతని విడుదలచేయునది. ఇదియునుంగాక శాత్రవుల ధనధాన్యంబుల మితముగాఁ గైకొని సైనికులకుఁ బంచిపెట్టవలయును. బందీకృతుల నాదరించుటకై యిట్టి యోగ్యశాసనములు శాసింపఁబడియె. ఆచరణయం దెట్లున్నను నివి యాధునికాంతర్దేశీయశాసనములకంటె నెక్కుడు దయాన్వితములై గన్పట్టెడిని.

కూటయుద్ధములు — పైఁజెప్పఁబడిన శాసనములన్నియు ధర్మయుద్ధవిషయమై విధింపఁబడినవి. కూటయుద్ధంబున నిట్టి శాసనంబులఁ బరిగణింప నవసరము లేదు. శుక్రనీతియం దీవిషయ మెక్కుడుగఁ బ్రతిపాదితం బై యున్నది. భార్గవుఁడు దీనిని బలహీనులగు రాజులు బలవంతులగు శత్రువులఁ బరాజితులఁ జేయుటకు ముఖ్యోపాయంబుగఁ బేర్కొనియున్నాఁడు. మఱియు నతఁ డింద్రుఁ డముచినిఁ జంపుట, రాముఁడు వాలిని వధించుట, కృష్ణుండు కాలయవనునిఁ గూల్చుట, భీముఁడు దుర్యోధనునిఁ బరిమార్చుట కూటయుద్ధమున కుదాహరణములుగా నిరూపించె. ఈ విషయమే మహాభారతమున నింతకంటె వివరముగఁ జెప్పఁబడియున్నది. ఒకరాజు తనకంటె బలవంతుఁ డగు మఱియొకని యధీనమున నెల్లకాల ముండరా దనియుఁ దాను బలహీనుఁ డయ్యు సమయము వచ్చినప్పుడు తనపగఱ నెదుర్కొనయత్నింపవలయు ననియు నగ్న్యాయుధవిషప్రయోగంబులవలన వాని రాజ్యము ముట్టడింపనగు ననియు భీష్ముండు బోధించె. దీనిం బట్టి చూడ బలహీనుం డగురాజు బలవంతుఁడగు శత్రురాజుచేఁ బీడింపఁబడి నిరంకుశాధికారముఁ గోల్పోయినవేళ నధర్మయుద్ధము స్వాతంత్ర్యమును మరలఁ గాంచుటకై ముఖ్యసాధనముగాఁ బూర్వు లెంచినట్లు తోఁచుచున్నది. ఏకారణంబున నిట్టి యుద్ధమునకుఁ జొచ్చినను నది గర్హ్యమే యనఁదగును. కార్య మెంత యుత్కృష్టమైన దైనను దానిని సాధించు సాధనంబులును ధర్మబాహ్యములుగాక బుధనుతములుగా నుండవలయును. ఇట్లుండవలసినను ననేకభూపాలురు కార్యసాధనమునకై కూటయుద్ధమునకే చొచ్చి రని మన మూహింపవచ్చును. ఇట్టిది శాస్త్రోక్తమగుటచే రాజులు నిర్భయముగా నట్లే యాచరించుచుండి రని తెలియవచ్చుచున్నది. కావునఁ బూర్వము ధర్మయుద్ధవిషయైకశాసనంబు లాధునికశాసనంబులకంటె నెక్కుడు దయార్ద్రబుద్ధితోడను ధర్మతత్పరతతోడను నిరూపింపఁబడియుండినను వాని పార్శ్వమున నిట్టి ధర్మబాహ్యంబులును గర్హ్యంబులును నగు కూటయుద్ధాచరణవిధానంబు లుండుటం జేసి వానికిఁ గళంకం బొకటి వాటిల్లిన దనుట నిర్వివాదాంశము.

తెనాలి కవులు

మానవల్లి రామకృష్ణకవిగారు, ఎమ్. ఏ.

వశ్యవాక్కు లగు పండితాగ్రగణ్యుల యభిప్రాయములను లోకమునఁ జిరకాలముగ నూఁదివచ్చు పుక్కిటిపురాణములను సులభముగాఁ బూర్వపక్షముచేసి యబద్ధమని స్థాపించుట మహామతులకేనియు సంపూర్ణ నామగ్రితోనైనను గడు దుష్కరము. తెనాలి రామకృష్ణుఁడు కృష్ణరాయనిసభలో హాస్యరసచతురుఁడై యుండెనో లేక యతనియనంతరము నూటయిరువదియేండ్లకునుఁ దన పాండురంగమాహాత్మ్యము రచియింపఁ డయ్యెనో యను నంశము చిరకాలమునుండి నాహృదయమును వేధించుచున్నది. ఈవ్యాసములో సుప్రసిద్ధుఁ డగురామకృష్ణునికాల నిర్ణయమును గుఱించి వ్రాయఁదలంచి యాపేరు గల మఱికొంద ఱుండుటచే వారల సహిత మిందుఁ జేర్చి యించుక విచారించినఁ బ్రతివాదబుద్బుదము లుప్పతిల్ల సౌకర్యము చాల దని యీ వ్యాసమునకుఁ బైనామ మిడ వలసివచ్చెను. తెనాలి వారలు రామకృష్ణకవి, అన్నయ్య, గిరియప్ప, రామకృష్ణకవి, రామభద్రుఁడు, రామలింగఁడు, అని కొందఱు గలరు. ఇందఱిపేరులు క్రొత్తగ నుడువుట తన్నామధారి నగు నాహాస్యచాతుర్య మని యెవ్వరును దలఁపకుఁడు. పై పరంపరలోఁ గడపటిరామలింగఁడు స్వర్ణకారకులజుఁడు; గోలకొండతానీషాయొద్ద మంత్రులుగా నుండినయక్కనమాదనల యాస్థానకవి. "శ్రీమదుమామహేశ్వరచరణారవిందసేవాప్రవీణ తెనాలివంశపవిత్రార్యజనస్తోత్రపాత్ర మృత్యుంజయనామధేయపౌత్ర మల్లికార్జునతనూభవ రామలింగనామధేయకవి విరచితం బగు ధీరజనమనోవిరాజితం" బను నొక యేకాశ్వాస గ్రంథము స్వర్ణకారకులజప్రాశస్త్యమును వర్ణించునది విలసిల్లుచున్నది. ఇది సుమారు 250 సంవత్సరములక్రిందటిది. కవిత కేవలము కథాసూత్రమునే యనుసరించుచు సామాన్యముగా నడచుచున్నది. సకలజనమనోనయనహరణకౌశలప్రభావిశేషంబు లేకున్నను రంగస్థలీవిలాసంబు లగు మాయాప్రసాధనవిజృంభణంబు లిందుఁ గానరావు.

ఉ. పూర్ణకళావిశేషములపొల్పు చెలంగు ముఖంబులన్ సువి
స్తీర్ణవికాసనేత్రసరసీరుహముల్ మృదులాంచితప్రభా
కీర్ణవిలాసమూర్తిరుచి గీల్కొనఁ జెక్కుల నవ్వులన్ మహ
ద్వర్ణములన్ సజీవములు వావిరి గల్గ నొనర్చి రయ్యెడన్.

అను పద్య మితనిరచనాధోరణి కుదాహరించితిఁ గాని యిందులోఁ గల యర్థము మాత్రము చదువువారలకుఁ గలుగునట్లు కవి రచియింపఁ డయ్యె. ఇఁకఁ దక్కినవారెల్లరును సగోత్రులు సకుటుంబులు. తెనాలి రామకృష్ణకవియు, అన్నయ్యయు, శ్రీగిరియు నన్నదమ్ములు; ఇమ్మడి రామకృష్ణుఁడు శ్రీగిరి కుమారుఁడు. వీరరాఘవుఁడును రామభద్రుఁడును రెండవరామకృష్ణుని పుత్రులు. వీ రందఱును గ్రంథకర్తలే. వితరణశాలు లగు రాజేంద్రులసభలు నిర్నిరుద్ధద్వారములై యుండఁగా, "ఊరూర నింట నింట......పదుగురేసి కవులు భవ్యచరిత" అనుమాట యేల నిక్కము కాఁగూడదు? వీరిలో రామకృష్ణకవి కందర్పకేతువిలాసము, హరిలీలావిలాసము, పాండురంగమాహాత్మ్యము, ఘటికాచలమాహాత్మ్యము; తెనాలియన్నయ సుదక్షిణాపరిణయమును; శ్రీగిరి శ్రీశైలమాహాత్మ్యమును; ఇమ్మడి రామకృష్ణుఁడు కృష్ణచరితయు; రామభద్రుఁ డిందుమతీకల్యాణమును విరచించిరి. వీనిలో నిందుమతీకల్యాణమును బాలచూరి కృష్ణభూపాలున కంకితము సేయుచు రామభద్రకవి కవిస్తుతిలో,

ఉ. మామకనవ్యకావ్యము సమంచితమాధురి సారరీతిగా
యామకృతప్రబంధరచనాయతపాకచతుర్విధైకవా
ర్తామహిమోజ్జ్వలాఢ్యకవితాఘనతామహు మత్పితామహున్
రామయరామకృష్ణకవిరాజుఁ దలంచి నుతించి మ్రొక్కెదన్.

గీ. తదనుసంభవమణిని సుదక్షిణాప
రిణయముఖకావ్యరచనాధురీణు నంధ్ర
కవికదంబములోనఁ బ్రఖ్యాతిఁ గన్న
యన్నపకవీంద్రు ధీసాంద్రు నభినుతింతు.

అని చెప్పి, తద్రాజేంద్రుఁడు తన్నుఁ బిలిపించి,

సీ. ప్రౌఢి మీపెదతాత పాండురంగాదిస
త్కృతులు సేసెను రామకృష్ణసుకవి
అనుజుఁ డన్నప్ప మీపినతాత రచియించెఁ
బరఁగ సుదక్షిణాపరిణయంబు
మీ తాత శ్రీగిరి చాతురీవిఖ్యాతి
శ్రీశైలమాహాత్మ్యకృతి యొనర్చెఁ
గడిమి మీతండ్రి యమ్మడిరామకృష్ణాఖ్యుఁ
డనఁ గీర్తికనె సంస్కృతాంధ్రములను
దౌరు లనిపించె మీయన్న వీరరాఘ
వాఖ్యకవి సర్వకవితామహత్త్వమునను
నిన్ననూచానసంతాను నెన్నఁదరమె
ప్రాజ్ఞహృదయాబ్జరవి రామభద్రసుకవి

అని పొగడినట్లు తన యిందుమతీకల్యాణమునఁ జెప్పుకొనియె. ఇఁక మనకుఁ గలుగు సామగ్రితో స్థిరహృదయము లగు పండితభూధరములతోఁ దగురునుంబోలె నించుక సమీపించి చూచెదను. శృంగభంగ మైనను శ్లాఘనసౌష్ఠవమే.

1 శ్రీయుత వీరేశలింగంపంతులవారు రామకృష్ణుని గుఱించి యొక్కచో నతఁడు క్రీ. శ. 1560-70 సంవత్సర ప్రాంతమునుండి కవియై యుండవచ్చు ననియు, వేఱొకచోఁ బదునేడవశతాబ్దాదియం దుండె ననుటకు సందేహము లేదనియు, మఱియొక్కచోటఁ బాండురంగమాహాత్మ్యము రచియింపఁబడినకాలము 1650 సంవత్సరము కంటెఁ బూర్వమై యుండ దనియు వాక్రుచ్చిరి. తెనాలి రామకృష్ణకవి కృష్ణరాయనిసభలో నుండె నని తక్కిన చరిత్రకారుల యభిప్రాయము.

1. పాండురంగమాహాత్మ్యము విరూరి వేదాద్రిమంత్రి కంకితమయ్యె, నతఁడు కందాళయప్పళాచార్యుల శిష్యుఁడు; మంగయగురువరాజు కుమారుఁ డగు పెద్దసంగభూపాలునకు వ్రాయసకాఁడు. ఇందులోఁ గందాళయప్పళాచార్యునే చిత్రభారతకృతికర్త యగు చరికొండ ధర్మనయు వైజయంతీవిలాసకర్తయగు సారంగు తమ్మకవియుఁ బ్రశంసించియున్నారు. తమ్మకవి యయ్యాచార్యునకు శిష్యుఁడు; చరికొండ ధర్మన కాశ్రయుఁ డగు నిమ్మలపల్లి పెద్దామాత్యుని తండ్రియు నయ్యాచార్యుని శిష్యుఁడట; ధర్మన భట్టపరాశరదేశికునిపౌత్రుఁ డగు రంగనాథదేశికుని శిష్యుఁడు.

2. రామకృష్ణుఁడు భట్టపరాశరుని కుమారుఁ డగు చిక్కభట్టరుకు శిష్యుఁడు.

క. వాక్కాంతాశ్రయభట్టరు
చిక్కాచార్యులమహాత్ము శ్రీగురుమూర్తిక్
నిక్కపుభక్తి భజించెద
నిక్కావ్యకళాకలాప మీడేరుటకున్. - పాండు.

లింగముకుంట తిమ్మనయు నతనికే శిష్యుఁడు.

3. ఇఁక రెట్టమత మనెడి జ్యోతిషగ్రంథము కొండ్రాజు తిమ్మరాజు కుమారుఁ డగు వేంకటాద్రికి నంకితమీఁబడియున్నది. ఆవేంకటరాజు మంగయ గురువరాజు కొమార్తె యగు పాపమాంబకుఁ బుత్రుఁడు; అనఁగా విరూరి వేదాద్రిమంత్రికి యజమాని యగు పెదసంగభూపాలునకుఁ జెల్లెలికుమారుఁడు. ఈ వేంకటాద్రికిఁ గామందక మను రాజనీతిగ్రంథ మొకటి యంకితముగా రచింపఁబడియున్నది. దానిలోఁ బ్రథమాశ్వాసాంతమున,

క. శ్రీంచనద్భట్టరు చి
క్కాచార్యవరార్యశిష్య యతులితశౌర్య
ప్రాచుర్యవర్య గుణర
త్నాచలజయలలితధైర్య నయవినయనిధీ.

అని యున్నందున వేంకటాద్రియుఁ జిక్కభట్టునకు శిష్యుఁడు.

పైసూచించినయంశములలోఁ జిక్కభట్టరు భట్టపరాశరునికుమారుఁ డనుటకుఁ దప్పఁ దక్కిన వన్నిటికిని శ్రీయుతపంతులవారే కవిచరిత్రములో నాధారములు సూపిరి. స్థలసంకోచముచే నిందు వాని నుద్ధరింపఁజాల. చిక్కభట్టు పరాశరభట్టుకుమారుఁడు. తంజావురీనాథుఁ డగు విజయరాఘవునిసభలో నుండిన శేషము తిమ్మకవి తన యంబరీషచరిత్రమున భట్టపరాశరుని పుత్రుఁడు చిక్కభట్టనియు నతనిపుత్రుఁడు రంగనాథదేశికుఁ డనియు నతనికుమారుఁడు చిక్కభట్టనియు మరల నతనిపుత్రుఁడు రంగనాథుఁడు తన గురు వనియు వ్రాసికొనియె.

శ్రీయుతపంతులవారు రెట్టమతము కడపట నున్న యీ క్రిందిపద్య మాధారముగా నొనర్చి రామకృష్ణుని కాలనిర్ణయమునకు సమకట్టిరి.

సీ. కలియుగప్రథమభాగము నాల్గువేల యె
నిమ్మదినూర్లపైని డెబ్బదియు నొకటి
శాలివాహనశకసమ లిల వేయునా
ర్నూటతొంబదిరెండు రూఢిగాఁగ
ప్రభవాదిగతములు పరఁగ నిర్వదిమూఁడు
నేండ్లయ్యె నెంతయు నెన్న బుధులు
అట్టికాలంబున నయ్యనభాస్కర
కవివర్యు లలరాజకమలహితుని
యాజ్ఞఁ బూర్వోక్తరెట్టమతాఖ్యకావ్య
మును నొనర్చిరి యాచంద్రముగను గీర్తి.

ఈపద్యము ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకభాండాగారమున నుండు నాల్గుప్రతులలో నొకదానిలో మాత్రము కలదు. నే నిటీవల సంపాదించిన ప్రతులలోఁ గానరాదు. వ్రాఁత ప్రతిలో నుండిన లేఖకదోషసహస్రమును బంతులవారు సవరించిరి. ఈపద్యము ననుసరించి కృతిపతి క్రీస్తుశకము 1769 లో నుండియుండఁగా నతనిమేనమామ యగు పెద్ద సంగభూపాలునకు వ్రాయసకాఁ డగు విరూరి వేదాద్రి మంత్రి క్రీ. శ. 1650 లకంటెఁ బూర్వుఁడు కాఁజాలఁడు గావునఁ బాండురంగకృతి యంతకంటె నర్వాచీన మనుట దోషముకాదు. అయినను బంతులవారు మామకును నల్లునకును 119 సంవత్సరములు భేదము సూపిన యుక్తి యద్భుతముగా నున్నది. మంగయగురువరాజునకుఁ దొమ్మండ్రు పుత్రులు. వారలలోఁ బెదసంగభూపతి మూఁడవవాఁడు; పాపమాంబ కడగొట్టుచెల్లెలు. ఈ సమృద్ధసంతతిలో నొక్కొకనికిఁ బది యేండ్లచొప్పున గర్భధారణకాలభేదము చూపినను మూఁడవకుమారునకెట్లు కడగొట్టుచెల్లెలికొమారుఁడు 120 యేండ్ల పిదప నుండ సంభవించునో యస్మాదృశులబుద్ధుల కగోచరమై యున్నది. ఇంత విశాలకాలము సునిశ్చితవీర్యుఁ డగు మంగయగురువరాజెట్టి రససిద్ధుఁడో యెఱుఁగఁజాల.

మఱియు నీవేంకటాద్రి,

సీ. శ్రీమదహోబలస్వామిమహారాజ్య
రక్షకుం డగుచు నేరాజు వెలయు
నభిరామకామందకాఖ్యసత్కావ్యర
త్నమునకు నేరాజు నాథుఁ డయ్యె
నెగయూరిపురవరాధీశాదిబహుబిరు
దాంకుఁడై యేరాజు యశము గాంచె
జానకీనాయకచరణసంసేవన
ప్రౌఢిచే నేరాజు ప్రబలు సిరుల
నతఁడు కొండ్రాజు తిమ్మభూపతివరేణ్య
తనయ పెదతిమ్మరాజవతంసగర్భ
వార్ధిచంద్రుండు సత్కులవర్ధనుండు
సతతవిభవుండు వేంకటక్ష్మావిభుండు.

అని రెట్టమతమునఁ వర్ణింపఁబడినట్లు కామందకకృతిపతియు నహోబలస్వామిభక్తుఁడునై యుండెను. రెట్టమతములోనుండి పంతులవారు సూపిన పద్యాధారము నిశ్చయమా యని మనకుఁ దోచుచున్న సందేహమును దీర్పఁ గామందకకృతియే మనకు శరణ్యము; అహోబలస్వామియే యాపన్నపరిత్రాణుఁడు. కామందకకృతి కర్తలు వేంకటరామకృష్ణులు దాని నెనిమిదాశ్వాసములుగా రచించి వేంకటరాజున కంకిత మొనర్చిరి. తర్వాత నే యతనికి రెట్టమతము విరచిత మయ్యెఁ గదా. తిక్కనాదులకుఁ బూర్వమే మఱియొక కామందకము గలదు. మన కామందకమున,

మ. రమణీయంబుగ శాలివాహశకవర్షంబుల్ గతంబై సహ
స్రము నేనూఱును నాఱునై వెలయఁగాఁ బ్రౌఢిం దెనింగించి రా
గమహిం దిమ్మయవేంకటాద్రివిభు పేరన్ వేడ్కఁ గామందకీ
యము శ్రీవేంకటరామకృష్ణులు స్వభాస్వద్బంధునన్ రూఢిగన్.

అని యున్నది. అనఁగాఁ గ్రీస్తుశకము 1584 సంవత్సరమగుచున్నది. ఇది మనకుఁ దోడువడియె; నిఁక శరణాగతత్రాణబిరుదుం డగు నహోబిలపతి యనుగ్రహ మెట్లుండునో యతనిదివ్యాయతనముఁ జొచ్చి చూతము. అదిగో! మహాద్వారమున శాసన మగపడుచున్నది. చదువుదమా?

“ శుభమస్తు. దేవశ్రేణీశిరోరత్నం దైత్యద్విపఘటాంకుశం, జయతు శ్రీనృసింహస్య దేవదేవస్య శాసనం. స్వస్తి శ్రీ జయాభ్యుదయ శాలివాహనశకవర్షంబులు 1506 అగు నేటితారణసం. వైశాఖశుద్ధ 14 శ్రీమద్రాజాధిరాజ రాజపరమేశ్వర శ్రీవీరప్రతాప శ్రీవీరశ్రీరంగరాయదేవమహారాయులుగారు పెనుగొండనగరమందు వజ్రసింహాసనారూఢులై పృథ్వీసామ్రాజ్యము చేయుచుండగాను శ్రీమద్వేదమార్గప్రతిష్ఠాపనాచార్య సర్వతంత్రోభయవేదాంతాచార్యులయిన శ్రీశఠగోపజియ్యంగారి కార్యకర్త లయిన రాచప్పగారున్ను శ్రీ అహోబలస్థానంవారున్ను కాశ్యపగోత్ర ఆపస్తంబసూత్ర యజుశ్శాఖాధ్యాయు లయిన సూర్యవంశోద్భవు లయిన మూరురాయర బసవశంకర గుత్తిహంనిబ్బరగండ యెరయూరి పురవరాధీశ్వరు లయిన శ్రీమన్మహామండలే

శ్వర కొండ్రాజు తిమ్మరాజుగారిపౌత్రు లయిన తిమ్మరాజుగారిపుత్రు లయిన వేంకటరాజు దేవమహారాజులుంగారికి యిచ్చిన శిలాశాసన క్రమ మెట్లన్నను, ప్రాక్ బహుధాన్యనామసంవత్సరాన నిభరాము వారు హండేవారిని కూడుకొని సీమయంతా రా చూరా పట్టి అహోబల స్థానకువచ్చి అహోబలం అంతా పాడుసేసి అహోబలస్థలం అయిదు ఆరుఏండ్లు తమవశం చేసుక ఆక్రమించి నడుస్తూవున్న నిమిత్యం శ్రీఅహోబలేశ్వర్లులు సన్యాసం ప్రసాదించిన ఆదిమమైన శఠగోపజియ్యంగారికి ఏడోతరమై శ్రీపురుషోత్తమ ఆళ్వారులప్రతిష్ఠ సేసి ముకుందదేవుని చేత పూజగొని రామానుజదర్శనోద్ధారకు లైన శ్రీ పరాంకుశమహాముని శిష్యులయినటువంటి శ్రీమచ్ఛఠకోపస్వామివారిస్థలం యీతీరునఅయిన నిమిత్తం శ్రీరంగరాయ దేవమహారాయుల సముఖాన తాము మనవిచేసి మీరు యీతీరున రత్నసింహాసనారూఢులైవుండిన్ని మీకులస్వామి యైన అహోబళేశ్వరునిస్థలం తుగకలు......"

అయ్యో! "శిలాభోగం నరాభోగం" అను మాట నిశ్చయమై, "భుజంగజిహ్వాచపలా నృపశ్రియః" అన్న భాసవాక్యము దేవతలకుఁగూడ ననుభూత మయ్యెనా! పై శాసనము మనకే కాక చరిత్రకారులకునుఁ బ్రయోజనకారి యగునని విపులముగా నుదాహరించితిని. ఈ శాసనకాలము సహితము క్రీ. శ. 1584 అగుచున్నది. ఇవి గతవర్షములు. ఈ కాలమున నున్న వేంకటరాజునకు మేనమామ యగు పెద్దసంగభూపతి 20 ఏండ్ల పూర్వమున్నను పాండురంగకృతి రచనాకాలము 1564 అగుచున్నది. శైలియుఁ బదబంధముల ననుసరించి చూడఁగాఁ బాండురంగకృతి హరిలీలావిలాసముకంటెఁ దరువాత రచిత మని తోఁచుచున్నది.

పైఁ జూపిన శాసనములోని వేంకటాద్రి యొరయూరిపురవరాధీశ్వరుఁ డగు సూర్యవంశోద్భవుఁడు కావున దెలుఁగుచోడులలోఁ జేరినవాఁడు. కామందకమున షష్ఠాశ్వాసము మొదట,

క. శ్రీదేవ చోడవంశమ। హోదధిపరిపూర్ణ చంద్ర...
   ....కొండ్రాజు వేంకటాద్రినరేంద్రా.

అనియు, రెట్టమతమున

మ. కపటారాతివిభంజనోద్ధతమతీ కర్ణాటసింహాసనా
   ధిపతిప్రాప్తరమాధురీణ కరుణాబ్ధీ కంతుసౌందర్య కా
   శ్యపసద్గోత్రపవిత్ర నమ్రతరవాచానైపుణీనిర్జితా
   హిప కామందకకావ్యనాయక కవీంద్రేష్టార్థసంధాయకా.

తో. భానువంశాగ్రణీ బంధుచింతామణీ.

అనియుఁ గలవు కావున శాసనములోని పురుషుఁడే యీ కృతులభర్త యనుటకు సందేహ ముండదు.

ఇఁక సుదక్షిణాపరిణయమును గుఱించి పంతుల వారు తత్కృతిపతి యగు పులిజాల సోమామాత్యుఁడు 1580 సంవత్సరప్రాంతముల నుండె నని తేలుచున్న దని వ్రాసిరి. అట్లయినఁ దద్గ్రంథకర్త యగు తెనాలియన్నయ్య కన్న యగు రామకృష్ణుఁ డెట్లు 1650 సంవత్సరములకుఁ దరువాత నుండ సంభవించును? పులిజాల సోమామాత్యుఁడు కోనేటి తిమ్మరాజు కొడుకగు రామరాజునొద్ద మంత్రియై యుండె. రామరాయలకు మనుమనివరుస యగు కోనేటి రామరాజు బుక్కయరామరాజునకుఁ బెద్ద కుమారునిసంతతిలోఁ జేరినందున 1560 లకే యళియ రామరాయలకు మనుమలు కలిగినందున వీరు నా కాలము వా రనుటకు సందేహింపఁబనిలేదు. కావున సుదక్షిణాపరిణయరచనాకాలము కూడ 1565 అగుచున్నది.

మఱియుఁ, గ్రీ.శ. 1542 పరాభవసంవత్సరమున గండికోటప్రభువు కందాళయప్పలాచార్యునకు భూదాన మిచ్చినట్లు భూదానశాసనము గలదు. అతనికి సమకాలికుఁ డగు రామకృష్ణుఁడు నూఱేండ్ల పిదప నెట్లుండును? వైష్ణవాచార్యులయొద్ద ముద్రాధారణమును గైకొనువారెల్లరు వారలకు శిష్యులే. ఈవ్యాసమునఁ జూపిన శిష్యులెల్లరు ముద్రాంకనశిష్యులు కాని విద్యాశిష్యులు కారు. కావున బాలగురువులయొద్దను దక్షిణామూర్తికిఁబలె వృద్ధశిష్యు లుండవచ్చును.

మఱియుఁ దెన్నాలి రామభద్రకవి యిందుమతీకల్యాణమునఁ గృతిపతినిగూర్చి,

గీ. తిరుమలశ్రీనివాసాఖ్యదేశికునకుఁ
   బ్రబలషడ్దర్శనైకపారంగతునకు
   శ్రీవరార్చనాదరునకు శిష్యుఁ డగుచు
   భక్తి చిగురొత్తఁ గృష్ణభూపాలుఁ డలరు.

అని చెప్పెను. కర్మవిపాక మను కృతిలోఁ దత్కర్త యగు తిరుమల వేంకటాచార్యుఁడు తమ పూర్వుల మహాప్రాభవము వర్ణించుకొనుచు నిట్లు చెప్పుచున్నాఁడు. అంగిరసగోత్రులలో, శఠమర్షణునివంశమున శొట్టముని

జనించె; వారిపరంపరలో నాళవందారు తిరుమలనంబి యుఁ దాతాచార్యుఁడునుఁ దిరుమలయుఁ బెద్దార్యుఁడును గ్రమముగా జనించిరి. పెద్దార్యునకు నలుగురుపుత్రులు; తాతయ్య, చినతిరుమలయ్య, కొండమయ్య, సింగరయ్య. వీరిలోఁ దాతయ్యకే పంచమతభంజనతాతాచార్యు లని పౌరుషనామము. వారికొమారుఁడు కంచి తాతాచార్యుఁడు నేటూరిపరిష్కారుఁడునై యుండె. చినతిరుమలయ్య కొమారులు తాతయ్య, పెద్దయ్య, రామానుజయ్య. * వీరు ముప్వురును

తే. గురువు లార్వీటిపులతిలకులకు బుక్క-
రాజవరతిమ్మరాజసత్ప్రభుల కెలమి.

ఉ. క్ష్మానుతకీర్తిశాలి యగు కందనవోల్పెదరామరాజభూ
జానికిఁ దాత లాసుగుణశాలులు బుక్కవిభుండుఁ దిమ్మరా
జానృపు లాత్మశిష్యులుగ నట్లు ప్రవర్ధిలు ముప్వు రందు రా
మానుజసద్గురుల్ గురువులై రిభనేతకు శత్రుజేతకున్.

ఈపెద్దయార్యున కహోబల, వేంకట, శ్రీనివాసాచార్యు లను ముప్వురు పుత్రులు. చినతిరుమలాచార్యుని తమ్ముఁడు సింగరాచార్యుఁడు విష్ణుపురాణకృతికర్తయగు బసవయరాఘవునకు గురువు. పెద్దయార్యుని కుమారుఁడు శ్రీనివాసాచార్యుఁడు కందనవోలు కోనేటితిమ్మాధీశ్వరునకు గురువు. అతనిమనుమఁడు శ్రీనివాసాచార్యుఁడు నంద్యాల కృష్ణరాజునకు గురువు. పెద్దార్యుని తమ్ముఁడు రామానుజుని ముమ్మనుమఁడు శ్రీనివాసాచార్యుఁడే పాలచురి కృష్ణభూపాలునకు గురువు. పెద్దార్యుని పుత్రుఁడగు నహోబలాచార్యునిమునుమఁడు (స్త్రీ సంతానమూలకముగా) పూడూరి శోభనాద్రిరాజునకు గురువై కర్మవిపాకమును 1650లో విరచించెను. ఈగురు పరంపరను బట్టి చూడఁగా నిందుమతీకల్యాణమునకు భర్తయుఁ గర్తయు సుమారు 1590-1600 సంవత్సరములలో నుండినట్లు తేలుచున్నది. అప్పుడు రామకృష్ణుఁడు తనమనుమనికంటె 50 సంవత్సరములు తరువాత నుండె ననుట కేవల మైంద్రజాలికలీలావిలాసమే.

ఇఁకఁ గందర్పకేతువిలాసము చిట్టమంత్రి కంకితముగా రచింపఁబడినది. ఈచిట్టమంత్రి నాదెండ్ల యప్పనగోపనలకు సన్నిహితజ్ఞాతియు సమకాలికుఁడగు "చిట్టరసు" అనునతఁడే యైనయెడల నాకృతియు 1545 ప్రాంతములో రచింపఁబడియుండవలయు. అప్పాజి యను నామము సాళ్వతిమ్మరసునకుఁ గాక యతనిమేనల్లుఁడగు నాదెండ్లయప్పమంత్రికే చెల్లు నని నా యభిప్రాయము.

పైసందర్భము లన్నియుఁ గూర్చి యూహింపఁగా రామకృష్ణకవి కృష్ణరాయలసభలో నూత్నయౌవనముఁ జెల్లించి తిరుమలరాయల రాజ్యకాలమునకు వృద్ధుఁడై ఘటికాచలమాహాత్మ్యకృతిఁ జేవడఁకుచుండును.

ఘటికాచలమాహాత్మ్యము కృతి నందిన ఖండో రాయనికే గిరియప్ప యనుకవి ద్విపదనలచరిత్ర మంకిత మొసఁగియున్నాఁడు. నలుగురు ఖండోరాయలలో నితఁడే కాలమువాఁ డని యూహించుటకుఁ గొంత యాధారము లభించినది కాదు. వారిలో నొకఁడు 1600 సం. ములో నుండినట్లును మఱియొకఁడు 1684 లో నుండినట్లును శాసనములు గలవు. ఖండోజికాలమున రామకృష్ణుని మనుమఁ డుండినందున నిది స్పష్టముగాఁ దెలిసినఁ గొంత యాధార మగును. నాకుఁ దోచినయంశముల బయలు పఱచితిని; చరిత్రకారులు తమపరిశ్రమముతోఁ జేర్చి యూహించినచో నిశ్చయము బయలుపడును.

* ఈనామముల కంతయు నాచార్యదేశికశబ్దము లుపచరింపఁబడియున్నవి కాని స్థలసంకోచము నూహించి నామమాత్రముల నుపయోగించితిని తద్భక్తులు దూషింపకుందురుగాక!

జ్ఞానమార్గము

క. ధీయులు నిరపేక్షులు నా। త్మారాములునైన మునులు హరిభజనము ని
ష్కారణము చేయుచుందురు। నారాయణుఁ డట్టివాఁడ నవ్యచరిత్రా.

గీ. ఉరిడెపురు గల్లవేళల బురదలోనఁ। బొరలుచుండియుఁ బంకంబుఁ బొందనట్లు
జ్ఞాని యగువాఁడు సంసారసంగుఁ డగుచు। నెందునేనియుఁ బంకంబుఁ బొందఁ డధిప.

శ్రీ నందిరాజు లక్ష్మీనారాయణ దీక్షితుల చరిత్ర

క. మార్కండేయశర్మగారు

భారతఖండము సనాతనధర్మమునకు జన్మభూమి. సనాతనధర్మరహస్యములు శ్రుతిస్మృతులందు ప్రతిపాదింపఁబడియుండును. ఈసనాతనధర్మములను అందఱు యథాశాస్త్రముగఁ జేయుచున్న యెడల దేశీయులు సకలక్షేమములను పొందుదు రని ఋషు లభిప్రాయపడిరి. ఈ కథానాయకుఁడును అట్టి తలంపు గలవాఁడే. శాలివాహనశకము సం. ౧౭౪౨ సరియగు ప్రమాదిసం. జ్యేష్ఠ శుద్ధనవమినాఁడు శ్రీదీక్షితుల వారు జన్మించిరి. తండ్రి ఘంటయ్య, తల్లి చిన్నమ్మ. కృష్ణ యజుర్వేద శాఖాంతర్గతమగు ఆపస్తంబ సూత్రము. భారద్వాజసగోత్రము. ఆర్వేల నియోగిశాఖకు చేరినవారు. వీరిజన్మభూమి రేపల్లె. కొంతకాలము తండ్రి దగ్గఱను ఇతరుల దగ్గఱను సాహిత్యాలంకార తర్క వ్యాకరణ శాస్త్రములు పఠించిరి. వీరి కపుడు ౧౬ సం.ల వయస్సు. వీరికి ఆయేటనే వివాహ మాయెను. కొంతకాలమునకు భార్య మరణించెను. విద్యయందు వీరు చెందుచున్న యభివృద్ధిని గాంచి సహింపనివారిలో కొందఱు వీరికి శత్రువులయిరి. అట్టి శత్రువుల నిర్బంధముచేత ఈ దీక్షితులవారి పురోహితుఁడు సగము కర్మ చేయించి తక్కినసగము సభయందు నీవు క్షమాపణమును కోరినఁ గాని జరప నని బెదరించెను. గ్రంథసహాయముచేత దీక్షితులవారా కర్మను నెఱవేర్చుకొనిరి. వీరి సాహసమును గాంచి మిత్రులును శత్రువులును పలువు రేర్పడిరి. ఆ కాలమునందు సుప్రసిద్ధు లగు కృత్తివెంటివారి సాహాయ్యమువలన నియోగిబాలుర నేర్పఱిచి స్మార్తకర్మలను బోధించుచు వారిని వెంటఁ బెట్టుకొని దక్షిణ దేశమునకుఁ బోయి ౧౮ మాసము లుండి వేదమును, శ్రౌతప్రయోగమును, పూర్వోత్తరమీమాంసలను చక్కఁగ నభ్యసించిరి. వీరు దక్షిణదేశమునకుఁ బోయి యున్నపుడు అజినమేఖలాది బ్రహ్మచర్య చిహ్నములతో ప్రకాశించుచున్న వీరి విద్యార్థులను, వారు సలుపుచున్న అగ్నికార్యాది ఆశ్రమాచారనియమములను అచటి పండితులు చూచి హర్షించియు 'ఇట్టి కీర్తిని బాల్యమునందే వహించినాఁడు. ఎటులైనను పరాభవింత' మని తర్కవ్యాకరణములందు వాదమునకు వచ్చి యోడిపోయి వేదాంతమునందు మరల వాదమునకు వచ్చి యోడిపోయినవారలై మరల సఖ్యమును వహించి "అద్వైతమతస్థాపక" యను బిరుదము నిచ్చి సత్కరించిరి.

తరువాత శ్రీదీక్షితులవారు స్వదేశమునకు వచ్చి రేపల్లెయందును బందరునందును పాఠశాలల నేర్పాటు చేసి శ్రౌతస్మార్తసాహితీతర్కవ్యాకరణాదిపాఠములను బోధించు నేర్పాటు చేసిరి. దాదాపు ౨౦౦ విద్యార్థులు విద్యాభ్యాసమును చేసిరి. ఉద్గ్రంథము లగు భాష్యాది గ్రంథములను మాత్రము తాము బోధించుచు తక్కన

పాఠములను సమర్థులగు శిష్యులచేతఁ జెప్పించుచుండిరి. వైష్ణవులు, వైదికులు మున్నగువారివలెనే నియోగులును యాజనాదికమును నిర్వహించుకొనుట శాస్త్రీయమని శ్రీదీక్షితులవారు బోధించుచుండిరి. షోడశకర్మలును చదివిన కొందఱు విద్యార్థులను సమీపగ్రామములకుఁ బంపి నియోగిబ్రాహ్మణులకు ఉచితముగ విద్యను బోధించి అచటివారలను పరస్పరము యాజనాదులు నిర్వహించుకొనుటకు సమర్థులనుగఁ జేయుచుండిరి.

వీరు వ్యాపింపఁజేసిన యంశములు

౧. ఆశ్రమాచారనియమము లవలంబించి విద్యను చదువవలయును.
౨. ఆవశ్యకమగు మంత్రజాతము ప్రథమమున సార్థకముగ చదివిపిదప ఇతరాధ్యయనము చేయవలయును.
3. యథోక్తమంత్రద్రవ్యాదిసంపత్తు ప్రకృతమున లభించుటలేదు కావున యజ్ఞములను పిష్టపశువుతో చేయవలయును గాని ప్రత్యక్షముగ పశువును హింసింపరాదు.
౪. నాస్తికబుద్ధితో మతాచారధర్మములను పరిత్యజించినవారి ఆశౌచమును శిష్టులు విడువవలయును.
౫. శాస్త్రవిరుద్ధమగు నాచారమును విడువవలయును.

వీనిని ఆచరణమునందు పెట్టుచున్న కాలమునందు శ్రీదీక్షితులవారికి బంధువులందును, నియోగులందును, పలువురును, వైదికశాఖయందు కొందఱును శత్రువులుగా ఏర్పడిరి. వీరిలో కొందఱు సమయము లభించిన దీక్షితులవారిని చంపవలయునని వేచియుండిరి. కొందఱు వ్యవహారముల చిక్కులు తెచ్చిపెట్టిరి. చిట్టచివరకు పుష్పగిరిస్వాములవారి సమీపమున ఆపీఠమునం దున్న పండితులతోను ఇతరపండితులతోను శాస్త్రచర్చలు జరిగి, శ్రీదీక్షితులవా రొనర్చు శాస్త్రవిధిప్రచారము ఈ కాలమున ఆచరించవలసినదే అయినను అలసు లగువారు చేయఁజాలరు, అని స్వాములవారు నిర్ణయించిరి. ఈ శాస్త్రార్థము సుమారు ౪౦ దినములు జరిగెను. శ్రీదీక్షితులవారికంటె ౨౦ వర్షములు ఎక్కువ పెద్దవారును ౨, 3 శాస్త్రములందు పాండిత్యము కలిగిన ప్రసిద్ధగ్రంథకర్తలు నగు నిత్యానందనాథులు మున్నగువారు తా మొనర్చిన గ్రంథములందు శ్రీదీక్షితులవారిని కులాచార్యునిఁగను, దక్షిణామూర్త్యవతారముగను స్తుతి యొనర్చిరి.

శాస్త్రములం దాయా యాశ్రమములకు విధించిన మతాచారములను యథాశాస్త్రముగ నాచరించువారలే శ్రీదీక్షితులవారికి మిత్రులును బంధువులును అయియుండి రనిన స్వభావోక్తి యగును. శ్రీదీక్షితులవారు పరమహంసాశ్రమము స్వీకరించి చిదానందసరస్వతి యని ప్రసిద్ధినంది శ్రీముఖసం. కార్తికశుద్ధ నవమియందు సిద్ధిని పొందిరి. వీరి శిష్యకోటిలో బ్రహ్మశ్రీ కోటీశ్వరశాస్త్రి, ఆనందరావు, నరసింహశాస్త్రి, విజయరామశాస్త్రి—అనువారు సుప్రసిద్ధులు. వీ రొనర్చిన స్వధర్మాచరణప్రచారణమును శ్రీ ద్వైతాద్వైతమతస్థాపన కోటీశ్వరశర్మశాస్త్రిగా రొనర్చుచున్నారు. గుంటూరునందు శ్రీ మందపాటి వేంకటలక్ష్మీనారాయణరావుగారిచేత చిదానందాశ్రమమను పేర శ్రీదీక్షితులవారి కొక మఠము కట్టఁబడినది ఇచట శాశ్వతముగ నొక పాఠశాలయు, గ్రంథభాండాగారమును ఏర్పఱుచుటకుఁగాను కృషి జరగుచున్నది.

శ్రీ దీక్షితులవా రొనర్చిన గ్రంథములలో చాలవఱకు మాకు లభించినవి. వానిసంఖ్య దాఁదాపు ౨౫. ఇందులో ప్రధానము లగువాని నామములు కొన్ని ఇచ్చుచున్నాఁడను.

౧. వేదపదసూచి, ౨. ప్రమాణసూర్యోదయము, 3. విశ్వపత్యసురవిజయము, ౪. మంత్రప్రశ్నపదము, ౫. స్మార్తానుక్రమణిక, ౬. రక్షోవిజయము, ౭. విధవాపునరుద్వాహఖండనము, ౮. నియోగమతసిద్ధాంతదీపిక మున్నగునవి.

వీరిజీవితచరిత్రమునుగుఱించి సమగ్రముగ నెఱుఁగఁగోరువారు గుంటూరు చిదానందాశ్రమసంఘమువారు ప్రచురించిన దీక్షితచరిత్ర గాంచునది.

ఆంధ్రపత్రికారత్నావళీనవకము

మహామహోపాధ్యాయ కొక్కొండ వేంకటరత్నశర్మ ప్రణీతము

కనఁగ నాంధ్రపత్రిక యిది పంచా ♦ క్షరి యాంధ్రు లుండు రెండవో యం
దనఁగ నియోగులె యాఱువేలవా ♦ రని యిట్లుండుటఁ బ్రతిదినముం
దనువొందఁగఁ బ్రకటింపఁబడుట ని ♦ త్యాంధ్రపత్రిక షడక్షరి గాఁ
దనరె నాఱువేల నియోగు లిఁకం ♦ దమ పేరు న్నిల్పికొనవలెన్. 1

ప్రత్యాంధ్రుం డీ పత్రికఁ గొనియే ♦ ప్రథితుఁడు గావలె నీవడినే
నిత్యాంధ్రుండుగ నెగడఁగవలయును ♦ నెమ్మది నెమ్మిగ నిమ్మగనే
మత్యుద్దీపక మగు నీయది స ♦ న్మతులకు గ్రాహ్యము గాకున్నే ?
యత్యుత్తమ మిది జగదుపకారక ♦ మగుట నంద ఱాదకయుంద్రే ? 2

వ్యాసోపన్యాసంబుల జాబుల ♦ బహువృత్తాంతంబులతోడన్
వాసిమీఱఁగఁ బ్రజాభిప్రాయము ♦ పాలకులకుఁ దెల్పుటతోడన్
దాసభావమును మాన్పుటతోడన్ ♦ ధర్మరాజ్యకల్పనతోడన్
భాసిల్లెడు నిత్యాంధ్రపత్రిక ప్ర ♦ భాకరుభంగి వినుతితోడన్. 3

కాలోచితముగ నాంధ్రపత్రికం ♦ గనుపట్టెడుఁ జిత్రప్రతిమల్
చాలఁగ సంవత్సరాదిసంచిక ♦ స్రష్టసృష్టి యనఁ జూపట్టున్
బోలఁగఁ బలువుర చరిత్రములు గడుఁ ♦ బొల్పుగఁ బ్రకటింపంబడెడున్
సాలోచనముగఁ జాటుఁజాటు లే ♦ కాంధ్రోద్యమముల నిది పొదలున్. 4

వరకృషివాణిజ్యాభివృద్ధికర ♦ బహువిషయంబుల వివరించున్
వెరవారఁగ విద్యావిషయంబుల ♦ వివిధచరిత్రకథలఁ దెలుపున్
నరుల కెల్లరకు సుఖజీవనమును ♦ నల్వొపఱుచు రాజ్యముఁ గూర్చున్
సరసుల కీ యాంధ్రపత్రికామణి ♦ సంతతసంతోషం బిడెడున్. 5

న్యాయవాదివలెఁ బ్రజాపక్షమున ♦ నైకమత్యకల్పన సేనా
నాయకువలె సన్మంత్రివలె ధరా ♦ నాథువలెను రాజ్యంబువలెన్
ధీయుతుఁ డౌ మిత్రునివలె హితోప ♦ దేశకుఁ డౌ గురునివలెఁ దగున్
శ్రీయుతనిత్యాంధ్రపత్రికామణిఁ ♦ జేపట్టఁ డెవఁడు జేపెట్టున్. 6

పత్రిక యన నాంధ్రపత్రికయె యవు ♦ భాగ్య మన్న నాంధ్రులదె యగున్
శ్రీత్రివిక్రమాకారముఁ బొందెన్ ♦ శ్రీమదుపేంద్రుఁడు గాకున్నే ?
సత్రముగానై సర్వజనులకున్ ♦ సముదారతఁ జూపెడుఁగద న
క్షత్రనాథుఁ డక్షయుఁడై పరఁగెడు ♦ కరణి ని దెంతయుఁ గ్రాలు నిలన్. 7

నెలకు నూలిపోఁ గన్నట్టుల యీ ♦ నిత్యాంధ్రపత్రికేందునికిన్
దలకొని యాంధ్రులు చందాదారు లు ♦ దారతఁ జందాధన మిడినన్
జెలఁగుచు నెరు లందఱు విడిముడి వడిఁ ♦ జేర్చిన విడివిడి గాఁగఁ గడున్
వెలయుదు రాంధ్రులు పురుషోత్తమస ♦ ద్విఖ్యాతిం గం ద్రదనెడును శ్రీ. 8

రత్నాకరతీరగ మగు బొంబయి ♦ రాజధాని నింబుగఁ బొడమెన్
రత్నాకరతీరస్థమైన చె ♦ న్నరాజధానిం జేరెఁ దగన్
రత్నాకరభవ లక్ష్మి యనంగను ♦ రాజిల్లెడుఁ దోడ్తెచ్చెను శ్రీన్
రత్నావళి నిత్యాంధ్రపత్రికకు ♦ రత్నకవి యొసఁగెఁ దగకున్నే ? 9

వ్యవసాయము

రివరెండ్ జి. ఎస్. తామ్సన్

నేను ఆస్ట్రేలియాఖండమును రెండుసారులు చూచియుంటిని. దక్షిణసముద్రములలో నెల్ల మణియన నొప్పుచు, కడు సారవంతమై, వ్యవసాయాభివృద్ధియందు మిన్నుముట్టుచున్న క్వీన్సులాండు అను జిల్లా యొకటి యందుఁ గలదు. మొత్తముమీఁద ఆఱుమాసముల కాల మీ క్వీన్సులాండునందు, అందులో ముఖ్యముగ ఈసారవంతమైన బహిఃప్రదేశమునందుఁ, గడపి అచ్చటి వ్యవసాయవిశేషములం గాంచి సంతోషభరితుఁడనై, ఆయా వృత్తాంతముల నెల్ల నా హిందూదేశసోదరులకు తెలుపవలె నని కుతూహలపడుచుంటిని. నేను హిందూదేశములోని వ్యవసాయవిషయముల నాసక్తితో నేర్చుకొంటిని. నాకు క్రొత్త విషయము లతిసంతోషముతో గమనించి వాని నితరులకు సువ్యక్తముగ బోధింపవలయు ననెడి యాశ మొదటినుండియును సహజలక్షణముగా నున్నది. ఆస్ట్రేలియాలోని వ్యవసాయసంఘములు జయప్రదములుగ నుండుటయును, హిందూదేశసంఘములు తద్వ్యతిరిక్తఫలము గాంచుచుండుటయును బాగుగ కనిపెట్టియుంటిని. ఇట్లగుటకుం గల కారణముల నీ క్రింద వ్యక్తీకరించెదను.

వ్యవసాయవిద్య

వృక్షశాస్త్రము నభ్యసించువారు బీజము, క్షేత్రము, కృషి అను మూఁడు ముఖ్యాంశములను గమనింపవలయును గదా. జయప్రదము లైన వ్యవసాయసంఘములు బయలువెడలుటకు దేశములోని బాలురే మూలాంకురములుగ నున్నారు. క్వీన్సులాండునందు, విశేషముగ శ్లాఘింపఁదగిన నిర్బంధప్రారంభ విద్యాశాసనములు కలవు. సర్వసాధారణముగ, ఐదైదు మైళ్లకు సొగసుగ నిర్మింపఁబడి సర్వబోధనోచితపరికరములతోడను నింపఁబడేనట్టి యొక్కొక్క పాఠశాలాగృహ ముండును. దీని నానుకొని యుపాధ్యాయులు నివసించుటకు సర్వసౌకర్యములును గలిగినట్టి మఱికొన్ని గృహము లుండును. ఈగృహములన్నియును పరిపాలకుల సొత్తై యున్నవి. ఉపాధ్యాయు లందఱును సాంగోపాంగముగ విద్య నేర్చి బోధనపద్ధతులయం దారితేరినవారుగ నుందురు. వీరు బహుధారాళముగ పోషింపఁబడుచున్నవారు. అనేకస్థలములందు పాఠశాలాగృహములలోనే తపాలాఫీసు గూడ నుండును. సంఘములోని అన్ని తరగతులవారును తీఱిక వేళలయం దీ పాఠశాలాభవనమునందే సమావేశమగుచుందురు. ఈ సమావేశమైన సాంఘికయంత్రమును, ఈ యుపాధ్యాయులే త్రిప్పుచుందురు. ఈ పాఠశాలయందు ప్రారంభవిద్యలోని ముఖ్యాంగములగు చదువుట, వ్రాయుట, లెక్కలు వేయుట యనునవి అతిజాగరూకతతో బోధింపఁబడుటయే గాక, ప్రకృతియు ప్రకృతిపరిణామభేదములును అతిజాగరూకతతో పిల్లవాండ్రు స్వయముగ పరిశీలించునట్లు నేర్పఁబడుచున్నవి. నానాజాతుల వృక్షములును ఈపాఠశాలారామములలో వేయఁబడుచున్నవి. పిల్లవాండ్రీ చెట్ల పెరుఁగుదలలు స్వయముగ ప్రతిదినమును పరిశీలింతురు. పుష్పోత్పత్తియు, అందుండి ఫలము లెటు లుత్పన్నమగుచున్నదియుఁ గూడ పరిశీలించుచుందురు. పాఠశాల తెఱువకముందును, తెఱచినతఱిఁ దీఱికగా నుండు ప్రతినిమిషమును వ్యర్థపుచ్చక బాలురును బాలికలును తోఁటలోనే పనిచేయుచుందురు. అతిచిత్రము లగు లతాగుల్మాదులు, కొన్ని ఆరామమునందును మఱికొన్ని పాఠశాలాభవనములోని పంచాదులందును, ఈ పసివాండ్రచేతనే పోషింపఁబడుచున్నవి. గ్లాసుతో నాలుగువైపుల నావరింపఁబడిన పెట్టెలయందు నానాజాతుల నాఱులును నాటఁబడియున్నవి. అందువలన ఆయా మొక్కల వేఱు లేయే విధముల పెంపొందుచున్నదియును, ఆకుల భేదమును, కాఁడల వృద్ధిభేదమును, భూసారఫలితమును, నీటిపోషణమును, ప్రకృతి

పోషణమును పరిశీలించుట కనువుగ నేర్పాటులు గావింపఁబడియున్నవి.

ప్రతిపాఠశాలయందును వస్తుప్రదర్శనశాలలు కలవు. అందన్ని రకములైన తయారుచేయఁబడిన సామానులును, అట్టిసామాను లేయే వస్తువులతో తయారుచేయఁబడుచున్నవో ఆ వస్తువులును ఉంచఁబడుచున్నవి. పిల్లవాండ్రు సర్వసామాన్యముగ తమ పొలములలో పండుదూది మొదలగు పైరులను చూచుచున్నారు. ఈ పాఠశాలయం దాయా వస్తువులలో నెట్లెట్లు సామానులు తయారగుచున్నదియు, తయారుకాఁబడిన సామానులేమేమి చేయఁబడుచున్నదియు మొదలగు నుపయుక్తవర్తకవ్యాపారములను చిన్నవాండ్రు బాగుగ నేర్చుకొనుచున్నవారు. ప్రారంభరసాయనశాస్త్రము, భౌతికశాస్త్రము, భౌతికభూగోళము, భూగర్భశాస్త్రము మొదలగు అనుభవజ్ఞానసాధనములు బాగుగ బోధింపఁబడుచున్నవి. చెట్లవలనను, రాళ్లవలనను, గుట్టలవలనను, ఏఱులవలనను దేశమునకు కలుగు సౌకర్యములు దృష్టాంతములతోఁ బొందుపఱుపఁబడుచున్నవి. వేయేల? ఈ పాఠశాలలయందు బాలురును బాలికలును సృష్టిని, సృష్టిలోని మార్పులను పరిశీలించి, తమ చుట్టుపట్ల ప్రతిదినమును జరగు పరిణామభేదములకుం గల కారణములను స్వయంసహాయముచేతనే తెలిసికొనుటకు తగు మార్గములు సూచింపఁబడుచున్నవి. ఇట్టి యేర్పాటు లుండుటవలన బాలురు నిజమైన జ్ఞానమును పొందెద రనుటకు సందియమేమైన నుండునా? నేర్చుకొనిన ప్రతివిషయమును మనస్సునందు నాటుకొనకయుండునా? నే నిట్టి పాఠశాలలనేకము దర్శించియుంటిని. ప్రతిచోటను ఉపాధ్యాయులు నన్నేదో యొక విషయమును పిల్లవాండ్రయెదుట ముచ్చటింపవలసినదిగా వేఁడుచువచ్చిరి. ఏఁబదిమంది పిల్లలుగల యొక పాఠశాలయందు, నేను హిందూదేశమును గుఱించి ముచ్చటించిన విషయములోని సారమును వ్రాయుఁడని, యుపాధ్యాయుఁడు పిల్లల కాజ్ఞాపించెను. నేనైదు పర్యాయములైదు విషయములను గుఱించి ముచ్చటించియుంటిని. 1. అయిదు మతములు, 2. ఐదు నగరములు, 3. అయిదు నదులు, 4. అయిదు జంతువులు, 5. అయిదు పంటలు. నేను ముచ్చటించుచుండఁగా పిల్ల లేమియును వ్రాసికొనియుండలేదు. అయినను నేను ప్రస్తావించిన ఇరువదియైదు విషయములను అందఱును జ్ఞాపకముంచుకొని చెప్పఁగలిగియుండిరి. అందొక చిన్నది ఈ యన్ని విషయములను నామాటలతోనే చెప్పఁగలిగెను. ఈ యేకసంతగ్రాహిత్వమునకు చాల సంతసించితిని. పాఠశాలయందు నేర్చుకొనిన ప్రతివిషయమును, ఇంటియొద్ద పరస్పరానుభవమునకుఁ దెచ్చుకొనుటకై ప్రతిదినమును యజమానులు ప్రయత్నించుచుందురు. ఇట్లు గృహయజమానులయొక్కయును, ఉపాధ్యాయులయొక్కయును అన్యోన్యసంధానమే జయప్రదమైన వ్యవసాయసంఘోత్పత్తికి మూలకారణముగ పరిగణింపఁబడుచున్నది. కాఁబట్టి యాస్ట్రేలియాలోని వ్యవసాయసంఘములు జయప్రదము లగుట యొక వింత గాదు.

ఇఁక హిందూదేశములోని విషయములు గమనింపుఁడు. ఇచ్చట నిర్బంధప్రారంభవిద్యాశాసనములా లేవు. పాఠశాలలా కఱవుగ నున్నవి. పాఠశాలాగృహములా శూన్యములు. ఉపాధ్యాయుల ప్రత్యేకనివాసగృహములా హుళక్కి. ఉపాధ్యాయులయొక్కయు గృహస్థులయొక్కయు నన్యోన్యసంధానమా నిండుసున్న. ఇచ్చటి ప్రతివిషయమును బాల్యదశయందే యున్నది. పరిపాలకులును, మిషనువారును, ఇంకను మఱికొన్ని సంఘములవారును కళాశాలలను, ఉన్నతవిద్యాశాలలను స్థాపించియున్నారు. పరిపాలకు లేమి, తదితరసంఘము లేమి, ప్రారంభవిద్యాప్రచారవిషయమున కన్నుమూసికొనియున్నారు. ఉన్నతవిద్యాప్రచారమే ఎక్కువగ పరిపాటించుటవలన విద్యాశాసనములు తలలు బలువైయున్నవి. పరిపాలకు లేమూలనో కొన్ని ప్రారంభవిద్యా పాఠశాలలను నామకార్థము స్థాపించినంత మాత్రమున, ఆస్ట్రేలియాలోవలె అనుభవవిద్యాప్రచార మీ దేశమునందు కలుగు ననుట కల్లయె గాని నిజము కానేరదు. వ్యవసాయసంఘములలోనివారు పరిశోధకులుగ నుండవలయును. కుక్షింభరత్వ మనునది వారిలో నుండఁగూ

డదు. వారి కెల్లప్పుడును పారమార్థికచింతయే ప్రధాన ముగ నుండవలయును. మొగమోటము నెంచుకొనువా రుగ నుండఁగూడదు. ప్రజాసౌకర్యములకు సాహస మను నది వారి కిలవేల్పుగా నుండవలయును. సంఘములకు కావలసిన యిట్టి యౌదార్యవంతులు సరియైన స్వతంత్ర విద్యాప్రచారమువలననే బైలుపడుచుందురు. అట్టి విద్యాలక్షణములు లేని యీ దేశమునందు జయప్రదము లైన సంఘము లుత్పన్నము లగు నని తలంచుట మిథ్యగా నుండును.

వ్యవసాయసంఘాభివృద్ధికి కావలసిన సౌకర్యములు హిందూదేశమునకంటె ఎక్కువగా కలిగిన దేశము మఱియొకటి లేదు. అందు ప్రధానసౌకర్యము జనములో నూటికి తొంబదిమంది వ్యవసాయవృత్తిచే జీవించుచు పల్లెలయందు నివసించుటయే. నూటికి పదికన్న తక్కువ మందిజనులు పట్టణములయం దితరవృత్తులలో నున్నారు. ఆస్ట్రేలియాయం దిట్లు లేదు. నూటికి ఏఁబదిమంది పట్టణములయందే నివసించుచున్నవారు. ఎచ్చట వ్యవసాయవృత్తివలన ఎక్కువమందిజనము జీవించుచున్నారో, అచ్చటనే వ్యవసాయ సంఘములు విస్తారము వ్యాపకము గాంచవలయును. వ్యవసాయసంఘావలంబులు సంఘాభివృద్ధికై తాము పడెడు కష్ట మటుండ, వారు కర్చుపెట్టిన రూపాయలకు అణాలు సయితమీ దేశమునందు లభించుట లేదు. ఇవన్నియును పనిచేయుటకు నిరుత్సాహమును మాత్రమే కలిగించుచున్నవి. ఆస్ట్రేలియాలో జనసమ్మర్దము తక్కువగా నున్నది. మధ్యరాష్ట్రముగా నున్న దక్షిణాస్ట్రేలియా కెల్లను ధైర్యోత్సాహములతో స్వతంత్రతను వెలిపుచ్చుచున్న యొక పత్రికారత్నమునందు బహిరంగపఱుపఁబడిన ఈ విషయములను గమనింపుఁడు:—

"భావుకఫలముల నొసంగునట్టియును, భాగ్యప్రద మగునట్టియును సుక్షేత్ర మిది. అనుకూలము లైన శీతోష్ణస్థితులు కలిగియున్నది. బహువిధాలంకారశోభితమై కన్నులకు పండువుగా నున్నది. దక్షిణాస్ట్రేలియా జనసంఖ్య (జూన్ 30, 1910) 417,765. (అందు 165,000 అడిలేడ్‌లోనే నివసించుచున్నారు.) దక్షిణాస్ట్రేలియా 579,361,600 ఎకరముల విస్తీర్ణము కలిగియున్నది. 1909-10లో 31,751,974 ఎకరముల భూమి మాత్రమే సాగుబడిక్రింద నున్నది."

అయినను దక్షిణాస్ట్రేలియా యెక్కువ యౌన్నత్యమును వహించిన రాష్ట్రములలో నొకటిగ నున్నది. అతిసమర్థు లగు జనులు, జర్మనీనుండియును, స్కాట్లండు నుండియును, ఇంకను గ్రేటుబ్రిటన్‌కు సంబంధించిన యన్ని పార్శ్వములనుండియును వచ్చి నివసించుచున్నారు. దక్షిణాస్ట్రేలియాయందు ప్రశస్తమైన నది యొకటి కలదు. దానిని ముర్రే యనుచున్నారు. దానికి ఆస్ట్రేలియానైల్ అని నామాంతరము కూడఁ గలదు. ఈ నదీప్రాంతములం దెచ్చట జను లెక్కువగా నుండవలయునో, అచ్చటనే తక్కువగ నున్నారు. జనసంఖ్య యింత తక్కువగ నున్నను, వారియం దన్యోన్యసహాయోత్సాహ మమితముగ నున్నది. 1909-10 సం.నం దచ్చటి వ్యవసాయసంఘములవారు పౌ. 17,500,000 లు అనఁగా 262,500,000 రూపాలు. విలువగల పంటలు పండించిరి. జనులు దగ్గఱ దగ్గఱ నివసించుటచే సంఘములు పెంపొందుచుండును. అయినను హిందూదేశముతో పోల్చి చూచిన, అచ్చటి జనసంఖ్య మిక్కిలి తక్కువగ నున్నది. సంఘప్రాబల్యమునకు జనసంఖ్యయే ముఖ్యాధార మని యెంచిన, అట్టిసంఘవ్యాపకమునకు హిందూదేశమునకు తరువాతివే తక్కిన యన్నిదేశములు నని నొక్కి వక్కాణింపనగును. ఐనను పరిమాణమునకన్న గుణమే ప్రధానము. ఎందుకీ సోదె? పైమాటల కన్నిటికిని, స్వప్రజాభిమానమే దేశమునకు కావలసిన ముఖ్యవిషయ మని యర్థము. మన గుంటూరు జిల్లాలోని రయితులు, తమకు ప్రపంచము నంతటికిని సారవంతమగు క్షేత్రములు కల వనియును, అట్టి ప్రదేశములు సయితము కృష్ణ వండలినీరు లేనియెడల నూసర క్షేత్రము లగు ననియును చెప్పుచున్నారు. ఇరువదియైదు సంవత్సరములక్రింద నుచితముగ నియ్యఁబడి, ఆకాలమునందు ఎకర మొకటింటికి రు 10 లు లేక రు 24 లు కిమ్మతు కలిగినట్టి భూములు ఈ కాలమున రు 1,000 లు, రు1,500 లు కిమ్మతు గలిగియున్నవి. ఎందువలన? ప్రాణాధారమైన మూలపదార్థము గిరాకీయైనది గనుకనే. ఆస్ట్రేలియాలో మిశ్రమజాతు లనేకములు వాసముచేయుచున్నను, అత్యద్భుత మైన పరిపాలనాపాటశాలలవలన నన్ని జాతులును

ఏకజాతిగ నెన్నుకొనఁబడుచున్నవి. నిర్బంధప్రారంభ విద్యాప్రవాహము అన్ని జాతులలోనికి ప్రవహించి, వాని నైకమత్యమునకు ప్రతిరోధించు మాలిన్యములను కొట్టివేసి, తన వండలినీటిచే వానికి బలము నిచ్చుచున్నది. ఆకారణమున నే సంఘబీజము లే సారమునందు నాటినను సమానాభివృద్ధి గలిగి సొగసైన పైరగుచున్నది.

సంఘము లన్నియు నన్యోన్యసహాయము నందుచుండవలయును. మేము క్వీన్సులాండునం దుండఁగా, ఒక సంఘము, అమ్మకము చేయు తఱుగరుల కియ్యవలసిన రుసుము తగ్గించుటకు నిశ్చయించెను. తఱుగరులు చేయవలసిన పని మిక్కిలి స్వల్ప మగుటచేతను, అమ్మకపు కాలమునందు కొలఁది మాట లాడుటయే వారిపని యగుటచేతను, తత్పూర్వ మియ్యఁబడుచున్న నూటికి రెండు రుసుము నిచ్చుట యీ సమయమున కష్టతరముగ నుండుటచేతను కాఁపువా రందఱును కలసి ఈ క్రిందివిధమున మాటలాడిరి. "రుసుము నూటి కొకటికి తగ్గించినను తఱుగరులకు ధనము పుష్కలముగ లభించును గనుక తగ్గింపవచ్చును." సంఘీభావముతో చేసిరి గనుక ఈ మాటలు సాగినవి కాని, ప్రతికాఁపును ఈ ప్రయత్నమును ప్రత్యేకముగ సాగించిన, రుసుము తగ్గించుటకు వీలులేక యుండును. ప్రత్యేకముగ నొక సంఘము మాత్రమే ఈ నిబంధన మేర్పఱిచిన, తఱుగరు లందఱును సమ్మెకట్టి, తమతమ యుద్యోగములనుండి తొలఁగి సంఘముల కనర్థములం దెచ్చియుందురు. సంఘము లన్నిటికిని సంఘీభావ ముండుటవలన, తఱుగరు లందఱును లొంగవలసి వచ్చినది. కనుక జనసంఘమున కంతకును కావలసిన విషయములం దేమి, అన్యోన్యసహాయ సంఘములం దేమి, వెన్నయంత్రశాలలయం దేమి, మఱి యే యితరవ్యాపారములం దేమి, ఒక సంఘము మఱియొక సంఘమునకు సహకారిగా నుండును. ఇట్టి పరస్పరానుకూల్యసాహాయ్యములవలననే, పంటలు పండించుటయం దేమి, చేతిపనులయం దేమి, వాని నమ్ముటయం దేమి, సంఘము లతి జయప్రదములుగ నున్నవి.

హిందూదేశపుస్థితి

హిందూదేశమునందు వ్యవసాయకళాశాలలు కలవు. వానికి ప్రత్యేకముగ దివ్యభవనములు నిర్మింపఁబడినవి. ఉపకరణములు కొదువలేకుండనే యున్నవి. ఉపాధ్యాయులును సమర్థులే. శోధనలు అనుభవైకవేద్యములుగనే యున్నవి. వేయేల? ఈ కళాశాలలకు మించినవి ప్రపంచమునం దెచ్చటను లేవు. అయినను 10,000 మైళ్ల కొక్కొక కళాశాల యైనను లేదు. ఇచ్చట నే మాఱుమూలనో యొక కళాశాల యుండినంత మాత్రమున దీని నాష్ట్రేలియాతో పోటీపెట్టుటకు వీలగునా? ఈ కళాశాలలయం దొక దౌర్భాగ్యము గలదు. వ్యవసాయవిద్య నిజముగ నభ్యసింపఁదగినవా రీ కళాశాలలో చేరఁగూడదు. ఇందసత్య మేమియును లేదు. మెట్రిక్యులేషన్, స్కూల్ ఫైనల్ పరీక్షలయం దారి తేరినవారే కాని ఈ కళాశాలలయందు చేరఁగూడదు. తాము కష్టమైన పరీక్షలు ప్యాసయియున్నారు గనుక, సామాన్యముగ గవర్నమెంటు ఉద్యోగములలో త్వరగా పైకి వచ్చుటకు యోగ్యముగా నుండు ననియే, వారీ కళాశాలలయందు ప్రవేశించుచున్నారు. దృఢకాయులై, వ్యవసాయము నభివృద్ధి గావింపఁగలిగిన రయితు లందు లేరు. అట్టివారి కీ కళాశాలలయందు చోటు లేదు. వా రనర్హులు. ఆష్ట్రేలియాయం దట్లు గాదు. సర్వసామాన్యముగ, ఎఫ్. ఏలును, బి. ఏలును ఇట్టి కళాశాలలో తర్ఫీ తయినతరువాత వ్యవసాయికులుగ నుండ లేరు గనుక, గొప్పపరీక్షలు ప్యాసయినంత మాత్రమున వ్యవసాయకళాశాలలో చేరుటకు వీలుండదు. వ్యవసాయమును వృద్ధిపఱచుటకు ఆలోచనశక్తికన్న వేయి మడుఁగులు పిండశక్తి యుండవలయును. హిందూదేశమునందు వ్రాయను చదువను లెక్కలువేయను నేర్చిన రైతులు వేనవేలున్నారు. ఇట్టివారి నీ కళాశాలలందు తర్ఫీతు చేసి, తరువాత గవర్నమెంటు ఉద్యోగముల నాసించకుండ వ్యవసాయమునే తమ యావజ్జీవజీవనోపాధిగా నేర్పఱచుకొనునట్లు నిబంధనము లేర్పఱిచినయెడల వ్యవసాయ మెన్నివిధముల నభివృద్ధియగును? బీదవా రెంత మంది వ్యవసాయలక్షణములం జూచి గ్రహించి భాగ్యు పడుదురు? పాఠశాలలకు సంబంధించి తోఁట లుండ

వలయునని పరిపాలకులు కఠినబంధనము లేర్పఱచి యున్నారు గదా! ఈ పాఠశాలలయందు, వ్యవసాయ కళాశాలయందొక సంవత్సరమైనను తర్ఫీతు పొందినవా రుపాధ్యాయులుగా నుండిన, వ్యవసాయసాధనమే లెట్టెటు లుపయోగించునదియును, ఏయే భూసారమునం దేయే పైరులు బాగుగ నగునదియును, ఈ పైరులు వేయు విధానమును పిల్లవాండ్రు అనుభవపూర్వకముగ నేర్చుకొందురుగద! దున్నుట యన నేమియో యెఱుఁగనట్టియును, పాపటము తోలుట యనునది విననట్టియును ఉపాధ్యాయులు వ్యవసాయవిద్యను నేర్పుటకు నియోగింపఁబడిన లాభ మేమైన నుండునా? ప్రస్తుతము హిందూదేశమునందు ప్రత్యక్షానుభవము గలిగిన యుపాధ్యాయు లుండి, ప్రత్యక్షనిదర్శనములతో బోధించుచుండవలయును. ప్రత్యక్షనిదర్శనములతో నుండు విద్యయే ముఖ్యమ్మాటికి నీ దేశమునందు కొఱఁతపడియున్నది. విద్యకు కార్యకారణభావములును ప్రత్యక్షనిదర్శనములును పునాదులు. ప్రకృతిశాస్త్రములు ప్రత్యక్షానుభవముతో నేర్చుకొనుటకు, విద్యార్థులు పెద్దపెద్దపరీక్షలు ప్యాసయియుండవలసిన యవశ్యము లేదు. సర్ ఫ్రెడరిక్ నిఖాల్ సన్ దొరవారు సముద్రములోని చేఁపలు బహువిధోపయోగసాధనము లగునట్టి మార్గములను వ్యక్తీకరించుచు, ప్రకృతివిద్యాప్రావీణ్యము ననుభవైకవేద్యము చేయుచున్నట్లు, వ్యవసాయకళాశాలలవారు వ్యవసాయపాఠములకును ప్రకృతిపరిణామపాఠములకును పరస్పరసంబంధములను కలుపుచు, భూసారములోని భాగ్యము నంతటిని బైలుపెట్టుచుండవలయును. ఇట్లు చేయుచుండినచో, అన్యోన్యసహాయకములును వ్యవసాయసంఘములును అప్రయత్నముగనే బయలువెడలుచుండును. జనులు ప్రకృతిశాస్త్రసాహాయ్యముతో భూసారములను గ్రహించి యందలి లాభములం గాంచఁగలిగి భాగ్యమును సౌఖ్యమును ఔన్నత్యమును నందఁగలుగుదురుగాక!

నీ తి ప ద్య ము లు

తనువున విఱిగిన యమ్ములు
    ననువునఁ బుచ్చంగవచ్చు; నతినిష్ఠురతన్
మనమున నాటిన మాటలు
    విను మెన్ని యుపాయములను వెడలునె యధిపా!

క. నెమ్మి గలవారి నొల్లరు;
    తె మ్మొల్లనివారివెనుకఁ దగులుదు; రధిక
త్వ మ్మెఱిఁగి యెఱిఁగి తొడరుదు
    రి మ్మెఱుఁగనియట్టివార లిభపురనాథా!

గీ. కుడిచి కట్టిన నున్కి_గా కిడుమపడుచు
    నింట నున్నను బురుషార్థ మేమి కలదు?
కడఁగి యిహ మైనఁ బర మైనఁ గాక దాన
    యూర కుండుట నరునకుఁ బౌరుషంబె?

క. ధనము గలవాఁడు మృత్యువ
    దనమున నున్నట్లు భయము దన చిత్తమునం
దనుకఁగ నుల్లల నుడుఁగును
    విను శిఖిచోరాదిముఖ్యవివిధాపదలన్.

క. మాటలు నేరక పలికిన
    నోటముగాఁ గొనక కార్య మున్న నిజముఁ దాఁ
బాటించి నృపతి ధర్మం
    బేటముగాఁ జూడి నిర్ణయింపఁగవలయున్.

క. కడు ననురక్తియు నేర్పును
    గడఁకయుఁ గలవారి నుఱక గడవఁగ నెగ్గుల్
నొడివెడు వివేకశూన్యుల
    కడ నుండెడునంతకంటెఁ గష్టము గలదే?

క. మఱచినఁ దలఁపింపఁగ నగు
    తెలుఁగనివాఁ డెల్లపాట్ల నెఱిఁగింపఁగున్
మఱి యెఱిఁగి యెఱుఁగనొల్లని
    కొఱటిం దెలుపంగఁ గమలగర్భుని వశమే?

క. కాని వ్యయం బెన్నఁడు నొక
    కానియుఁ జేయంగఁదగదు; కార్యము గలచో
మానక ధనంబుఁ దృణముగ
    మానవపతి చేయునది సమగ్రవిభూతిన్.

ఆత్మహత్య

భోగరాజు నారాయణమూర్తిగారు

కన్యావిక్రయవిత్తలోలు రయి మూర్ఖస్వాంతు లై ధూర్తు లై
యన్యాయమ్ముగఁ దల్లిదండ్రు లొక విద్యాహీనుపాల్చేసి, దౌ
ర్జన్యం బొప్పఁగ గొంతుఁ గోసి రిఁక నా ప్రారబ్ధ మే మందు? సౌ
జన్యాకారనదీప్రవాహమ! నమస్కారంబు రక్షింపుమా! 1

శా. ఆ పాపిష్ఠివిధాతయత్నమున బాల్యంబందె శారీరస
ద్రూపోదారకలాకలాపకలనోద్యత్కీర్తి యౌవాని నే
నాపేక్షించి వరించి బల్మి నిటు విద్యాశూన్యుపాలైతి; నా
పాపం బేమొకొ? నీవె నా శరణ మంబా! ఓ నదీదేవతా! 2

చ. అమలమనీషులై పరిణయమ్ములయందు స్వయంవరాధికా
రముఁ దమ కన్యకాళి కొనరన్ దలిదండ్రు లొసంగునట్టి భా
గ్య మెపుడొ? ఆత్మహత్యలకు నంతము నెన్నఁడొ? అంతదాఁక ని
క్కము జలదేవి! దీన లగు కన్యల నీవె భరింపఁగావలెన్. 3

సీ. చిననాఁటనుండి పెంచిన ముద్దుబిడ్డను
దుఃఖపెట్టకుఁ డంచు దోసిలిడితి;
నా మనోహరుతోడ ననుఁ గూర్పుఁ డనచు మా
యమ్మ నయ్యను గూడ నడుగుకొంటి;
అతిపాపకరము కన్యాశుల్క మద్దాని
మానరే! యని బ్రతిమాలుకొంటి;
అల్పజ్ఞుఁ బెండ్లాడి యకట! కాఁపుర మేను
చేయఁజాల నటంచుఁ జెప్పుకొంటి;
వెంటవెంట నంటి గంటగంటకుఁ జిన్న
మనవి యంటి, నన్ను మనుపుఁ డంటి;
కంట నీరు పెట్టుకొంటి; పాదమ్ములఁ
బట్టుకొంటి; ముద్దుపట్టి నంటి. 4

చ. అధికధనాశచేత నకటా! తలిదండ్రులముందు నామొఱల్
బధిరుని ముందరన్ జదువు భాగవతంబుగతిన్ జనెన్; మహో
దధిఁ బడి యీవలావలకు దాటఁగవచ్చును, పర్వతావళిన్
శిథిలమొనర్పవచ్చు, ఖలచిత్తము మార్ప నసాధ్య మేరికిన్. 5

ఉ. నేఁటికి సంఘసంస్కరణనీతిపరుం డొకఁడైన నెచ్చటన్
నూటికి లేఁడు; తద్గరిమ న్యూనతయై చనె, నెల్లవారలున్
మాటలు చెప్పువారె; క్రియమూట హుళక్కియ, యాంధ్రదేశ మే
నాఁటికి నాఁటివైభవము నాటి సుఖించునొ సాటిసీమలన్? 6

ఉ. తేరుగదమ్మ! దీన లగు లేమల దుఃఖముఁ బాపు సంఘసం
స్కారులు; కల్గినన్ నను నిజమ్ముగ మూర్ఖుని కంటఁగట్టు మా
వారల ధూర్తకార్యము నివారణసేయక యుందురే? వగన్
దీరిచి ప్రోవకుందురె? నదీజలదేవత! లోకసన్నుతా! 7

చ. వలచినవాని మాని బలవంతపుఁబెండిలి నన్యుపాలు గా
వలసెఁగదా యటంచు ననివారవిచారమునం దడంగి, వే
ల్పులకు ననేకభంగులను మ్రొక్కితి; నా వగ నొక్క దైవమున్
దొలఁగఁగఁజేయఁ డయ్యె; నిదె దోసిలియొగ్గితి నీవె దిక్కఁటన్. 8

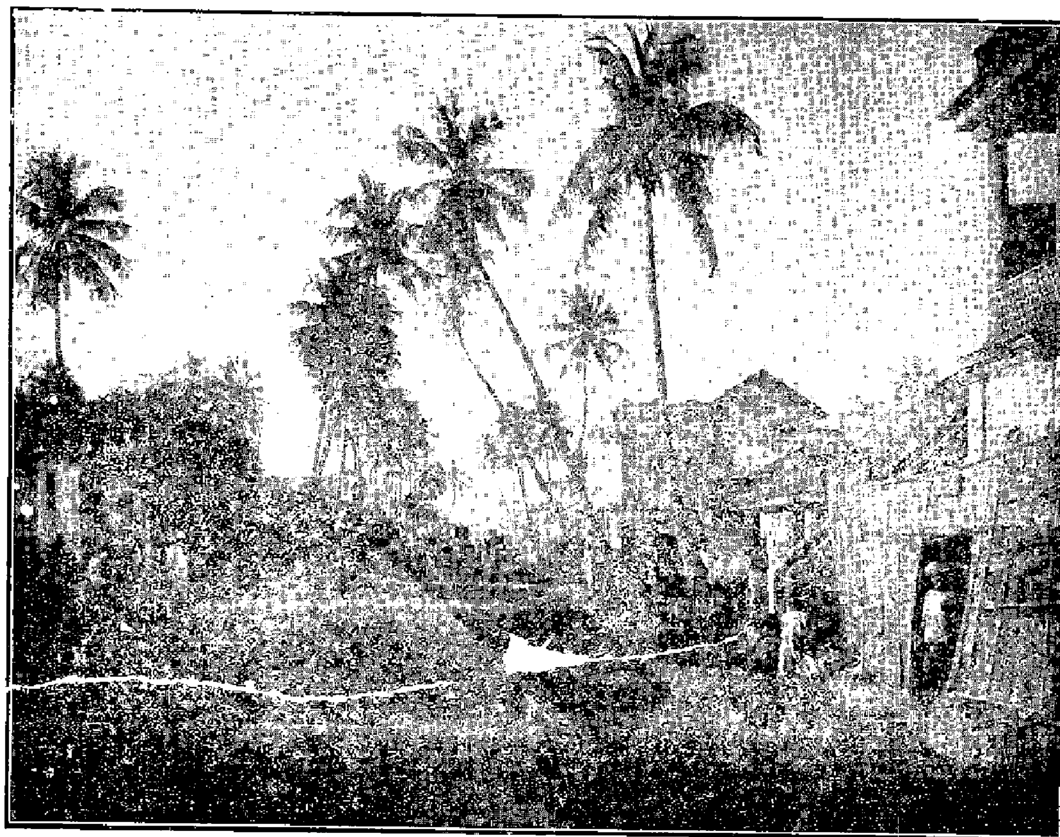
ఉ. అల్లనఁ దల్లిదండ్రులును నన్నలుఁ దమ్ములు గాఢనిద్రలోఁ
జల్లఁగఁ గ్రుంకియుండఁగ, నిశాసమయమ్మున నంధకార మి
ట్లెల్లెడ నిండియుండ, నను నెవ్వరుఁ జూడ రటంచుఁ గోర్కె సం
దిల్లఁగ వచ్చినాను; కరుణించి గ్రహింపుము నన్ జలాంగనా! 9

శా. రంగారంగ వరించినట్టి వరుఁ గూర్పంబోక నా కిట్లు దు
స్సాంగత్యం బొనఁగూర్చె దైవ మిఁక నీ సంసారదుఃఖమ్ముఁ బూ
నంగాఁజాల; సుఖమ్ములేని బ్రతుకున్నన్ లేనియట్లేకదా?
గంగాదేవి! యనుగ్రహింపు మిపు డైక్యంబౌను నీలోపలన్. 10

సీ. పరిణయమ్ముల స్వేచ్ఛఁ దరుణుల కొసఁగుఁడీ!
ఆడుబిడ్డలఁ గన్న యయ్యలార!
బాల్యవివాహసంబంధమ్ము లిఁకనైన
మానుఁడీ దేశాభిమానులార!
నాఁటి స్వయంవరానందభాగ్యము మాకు
దయ నొసంగుఁడు తల్లిదండ్రులార!
మూఢంపుటాచారములఁ గన్నియలఁ బాడు
సేయకుఁ డాంధ్రదేశీయులార!
బల్మి నే నిట్లు ప్రాణముల్ వాసి చనుటఁ
జూచి, మీ కొమార్తెలగతిఁ జూచుకొనుఁడు;
నేఁటి నా యాత్మహత్యయే నీతిపాఠ
మని తలంపుఁడు మీ రెల్ల రనుదినమ్ము. 11

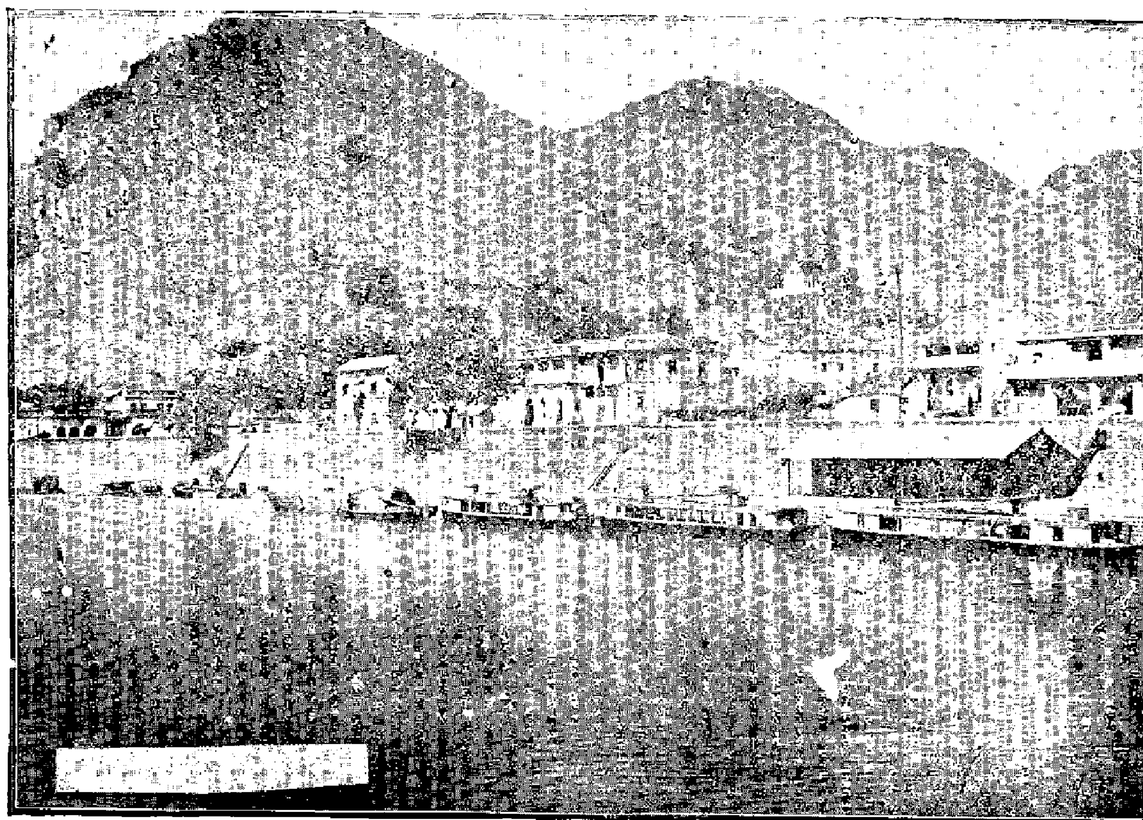
సీ. నీ దయచేతనే నిజముగా నాకు వి
ద్యాగంధ మబ్బె బాల్యమ్మునందు;
నీ ప్రోద్బలముచేతనే వరించితి నొక్క
సుందరాంగుని నాదు డెందమందు;
నీ ధైర్య మూనియే నే సుఖింతు నటంచు
సంతసించుచునుంటి స్వాంతమందు;
నీ పదధ్యానమే నిరతమ్ము నన్ను ర
క్షించు నటంచు నాసించుచుందు;
తల్లి! శర్వాణి! నీ యనాదరణకతన
విక్రయింపఁగఁబడితిని వక్రమతికి;
నీ సెలవుఁ బూనియే సుమీ నేఁడు నేను
ప్రాణములఁ బాసి నినుఁ జేర వచ్చుచుంటి. 12

గీ. శంకరాయ! ఘోరాఘనాశంకరాయ!
పార్వతీశాయ! దేవ! తుభ్యన్నమోస్తు!
త్వచ్చరణ మాశ్రయామి మాం పాహి పాహి
హర! హరా! మహాదేవ! దేవా! యనంత! 13

Street scene, Vizag

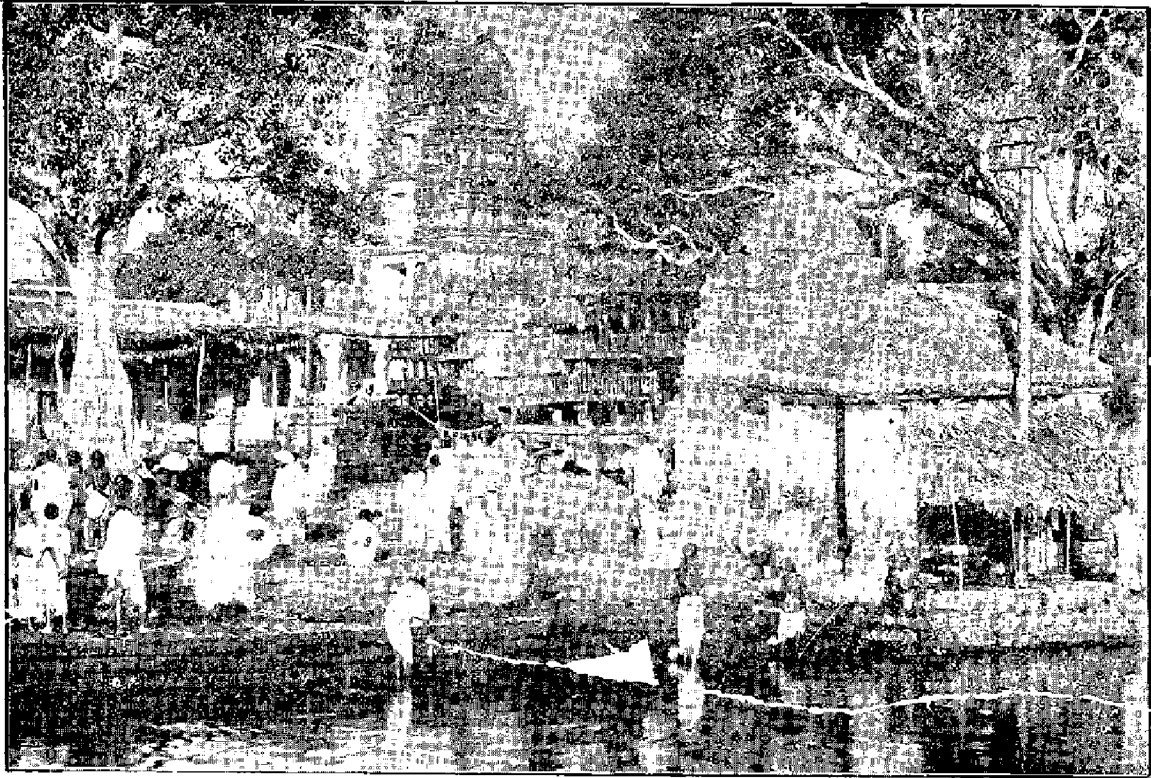
విశాఖపట్టణములో నొక బజారు

Bezvada

బెజవాడపురము, బోట్లకాలువ ప్రాంతము

Temple at Draksharamam

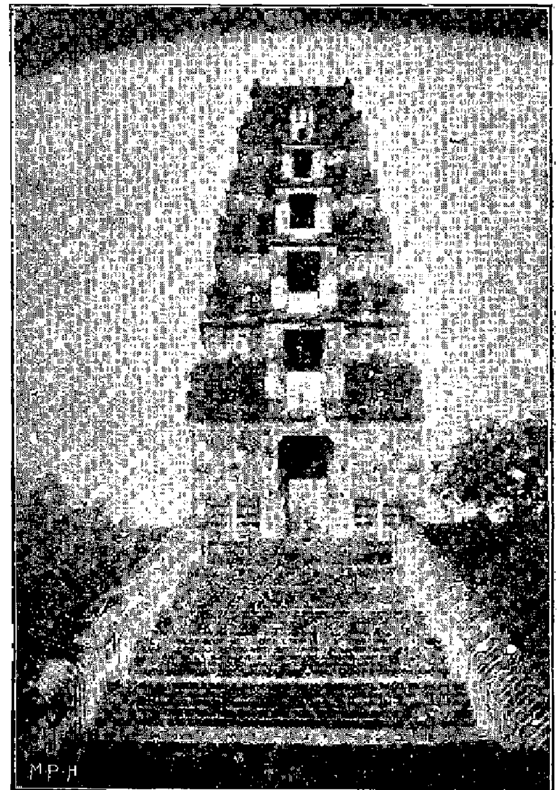
ద్రాక్షారామములో దేవాలయము, గోదావరి

Gopuram at sarpavaram

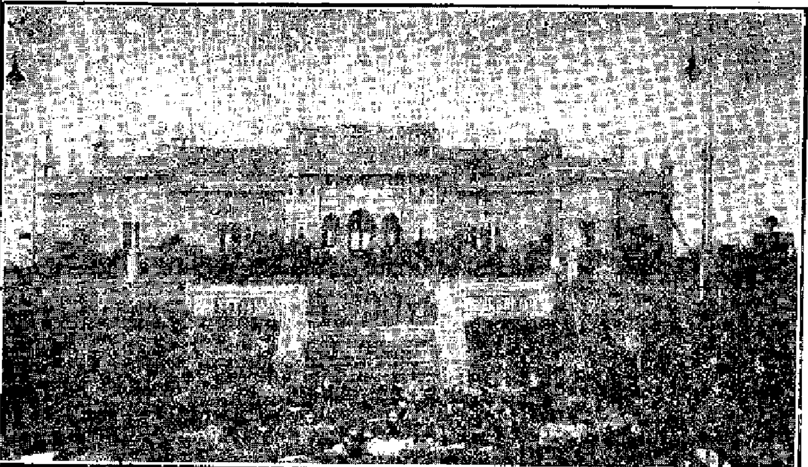
సర్పవరపు గోపురము, గోదావరి

Gopuram at Dwaraka Tirumala

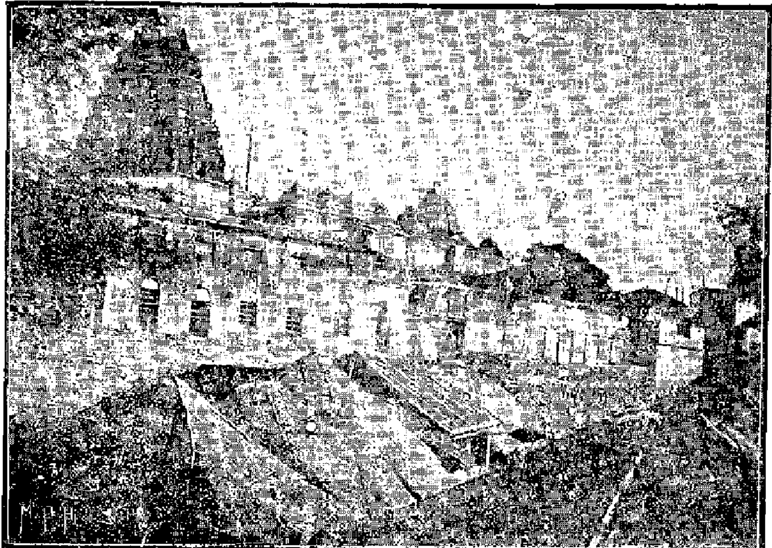
ద్వారకా తిరుమల గోపురము, గోదావరి

The Antaravedi Temple

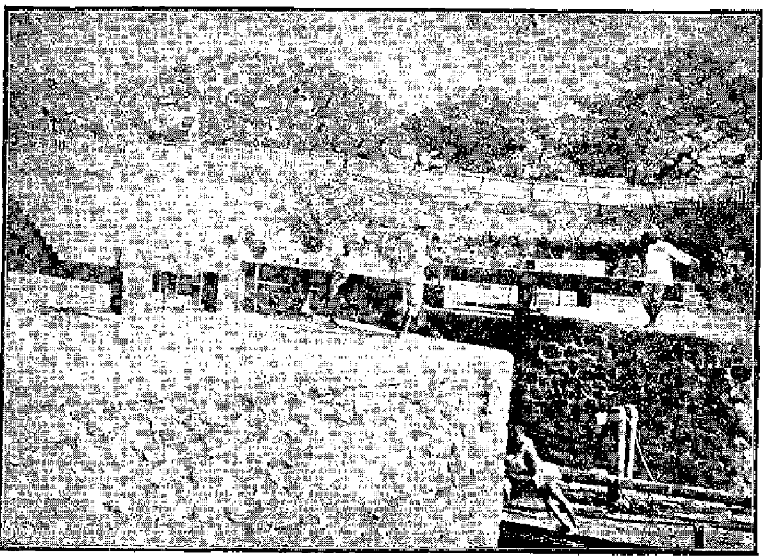
అంతర్వేది దేవాలయము, గోదావరి

The Bhadrachalam Temple

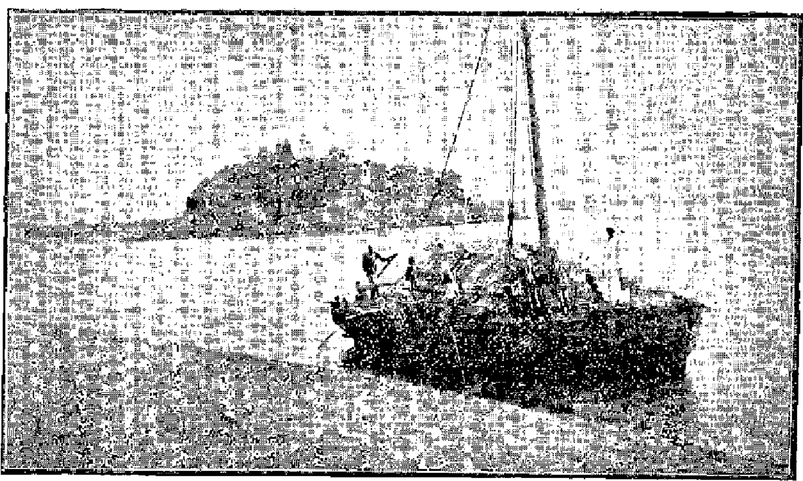
భద్రాచలపు దేవాలయము

The Bobbarlanka Lock

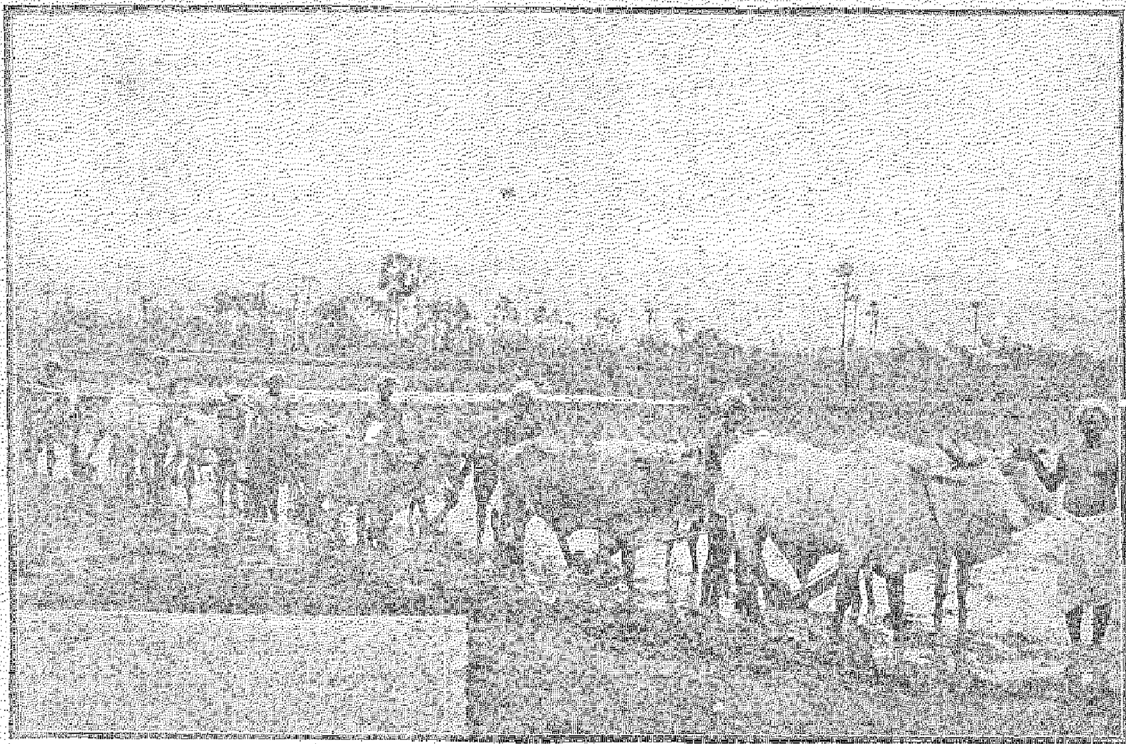
బొబ్బర్లంక లాకు, గోదావరి

The Pattisam Temple

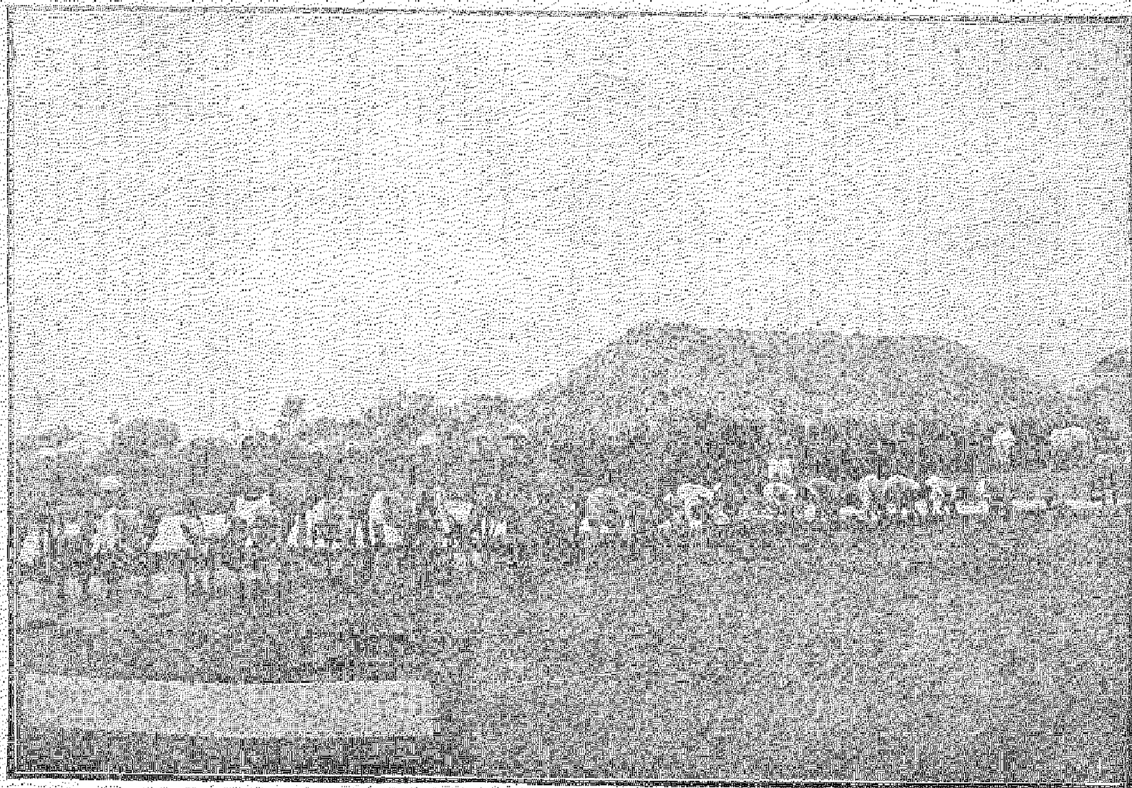

పట్టిసపు దేవాలయము, గోదావరి,

Photos by Messrs. S. V. Baygeswara Rao & V. V. Ramaiah.

Ploughing

Sowing

Photos by Mr. V. V. Ramayya Tanaku. [Blocks by Methodist Press, Madras.

వివాహము

రామకృష్ణకవులు

మనుజునకు జీవితకాలమునందుఁ గలుగు మహోత్సవములలో వివాహము ముఖ్యమయినది. పాణిగ్రహణవైభవదినములలో వధూవరు లిరువురును మహారాజులవలె నేలపైఁ గాలు మోపక శిబికారూఢులై సమస్తబంధుజనములచేతను గౌరవింపఁబడుచు వివిధభోగముల ననుభవింతురు. ఉద్వాహవిధి కేవలము నుత్సవప్రధానమే గాక సమంత్రకమును, యావజ్జీవము దంపతుల సుఖదుఃఖములకు హేతుభూతము నగు కర్మముగాఁ గూడ నున్నది. అట్టి పాణిగ్రహణమును గుఱించి ప్రస్తావింపఁదగిన యంశము లనేకము లున్నవి కాని ప్రస్తుతానుకూలముగ నించుక నుడువుచున్నారము. వివాహమంత్రములయందలి యర్థము నరసి చూడఁగా వధూవరులు హృదయపూర్వకముగా నొండొరుల వరించిన ట్లగ్నిసాక్షికముగాఁ బ్రమాణము చేయుటయుఁ బిదపఁ బరస్పరము నిట్లు నడుచుకొనవలయు నను నిబంధనములు చేసికొనుటయు మున్నగు విషయములు గానఁబడుచున్నవి. అట్టి విషయములను విద్యాగంధ మెఱుఁగని యర్భకు లగు వరులును వధువులును దెలియఁజాలరు గదా? బొమ్మల పెండ్లిండ్లవలె బాల్యవివాహములు వినోదమాత్రఫలము లౌటయే గాక తఱచు విచారకారణములుగాఁ గూడఁ బరిణమించుచున్నవి. కావుననే యాధునికులు బాల్యము దాఁటినవారికిఁ గాని వివాహాధికారము లే దనుచున్నారు.

విద్యాజ్ఞానసంపన్నుఁడై సుస్నాతుఁడైన వరుఁడు తనకొఱకు కన్యను వరించుటకై మిత్రులు నాప్తులు నగు నలువురు మంత్రజ్ఞులను బంపవలయును. వరుఁడు తనకుఁ దానే కన్యకను వరింపక పరకీయనేత్రములతో వధువును వరించుట సమంజసము గాదు గాని యొకప్పుడు కేవలరూపమోహితుఁడై పెండ్లికొమరుఁ డసత్కులసంభూతయు నసతీసుతయు నగు పడుచు నజ్ఞానముచేఁ బెండ్లియాడు నేమో యని మంత్రద్రష్ట లగు మహర్షు లీవిషయమునందు నాప్తులగు మిత్రులే శరణ మని చెప్పిరి. ఇదియే కన్యావరణ మని వ్యవహరింపఁబడుచున్నది. శ్రీరామచంద్రునకు సీతాదేవియం దామె సౌందర్యసౌశీల్యాదులవలననే గాక తండ్రి చేసిన భార్య యని విశేషాదర ముండునది యని వాల్మీకి వర్ణించినాఁడు. కావునఁ బెద్దలు కూర్చిన సంబంధ మన్నివిధముల సమంజసముగనే యుండును గాని స్వార్థపరులై యాప్తుల మను వేషముతో వధూవరులను వంచించు మహాత్ములు గల యిక్కాలమునందు వరుఁడు తనంతఁ దానే వధువును వరించుట యుక్తరూప మని చెప్పుట సాహసము గాదు.

పిదప వధూకులమునకు వచ్చిన వరునకుఁ గన్యాజనకుఁడు గాని యన్న మొదలగువారు గాని కన్యక నుదకపూర్వకముగా దానము చేసి మధుపర్కము నొసంగి యల్లుని యథార్హముగా సంభావింతురు. జలమునందు సర్వదేవతలును గల రని శ్రుతికథితము గావున దేవతాసాక్షికముగ నీ దానముఁ జేయుచున్నా నని తెలుపుటకై యుదకపూర్వకముగా దానముఁ జేయవలయు నని విధింపఁబడిన ట్లూహింపవచ్చును. ఇట్టి పవిత్ర మగు దానమునకుఁ గళంకముఁ గలిగించుచుఁ గొందఱలంకారమిషమున వరునిఁ బీడించి ధనముఁ గొని యనుభవించుచున్నారు. అట్టివి కన్యాదానములు గాక కన్యావిక్రయము లనంబడి యనేకానర్థకములకు మూలము లగుచున్నవి. విద్యాధనగర్వితు లగు కొందఱు వరులును గన్యాదాతలు యథాశక్తి నొసంగు దక్షిణలను గైకొనక తృష్ణాపీడితులై శ్వశురకులమును ఋణములపాలు సేయుచున్నారు. కష్టా! పుత్త్రిక సుఖపడు నని తలఁచి యుపపత్తి గల వరునకుఁ గోరినంత దక్షిణ నొసంగి పాడుపడిన గృహస్థుల నెందఱను మనము చూచుచుండుట లేదు?

వరుఁడు పాణిగ్రహణము సేయుటకు ముందు పితరుల నుద్దేశించి నాందీశ్రాద్ధముఁ జేయవలయును. శుభకార్య మగు వివాహమునందు నశుభకర్మ మగు శ్రాద్ధము నేల చేయవలయు ననఁ, బాణిగ్రహణము మనుజునిఁ బితౄణమునుండి విడిపించునట్టి యుత్తమ సాధనము గావున వరుఁడు వారి యనుగ్రహమున సత్సంతానసమృద్ధిని బడయఁగోరుచు నాందీశ్రాద్ధము నొనరించి పితలను సంతోషపెట్టవలయు నని మహర్షులు శాసించియున్నారు.

దారగ్రహణము కేవలభోగముకొఱకుఁ గాక సత్సంతానమును బడసి పితౄణమోచనము మొదలగు ధర్మములు నాచరించుటకే యని దీనివలన విశదమగుచున్నది. కాళిదాసమహాకవియు "ప్రజాయై గృహమేధినామ్" అని యీ రహస్యమునే వెల్లడించినాఁడు.

తరువాత వరుఁడు తాను వధువును జూచి "అభ్రాతృఘ్నీం" అను మంత్రమును జదివి వధూసహోదరులకు శ్రేయస్సు నాశంసించును. సోదరులు లేని కన్యకను బెండ్లియాడఁజన దని స్మృతి గలదు. దారపుత్రాదులు దనకు నధీనులు గాక తాను గూడ భాధనలోభమున శ్వశురకులమున కధీనుఁడు గావలసి స్వపితృమాతృసేవ స్వదేశవాసము మున్నగువానినుండి తొలంగవలసి వచ్చుటఁజేసి సహోదరులు లేని కన్యను బెండ్లియాడఁజన దని స్మరింపఁబడినది. కావున వరుఁడు వధూభ్రాతల క్షాయురారోగ్యములను గోరవలయును. ధనాశాబద్ధులై యిప్పటివారు కొంద అభ్రాతృకకన్యాపరిణయమునకే యుగ్రస్థానము నొసంగుచున్నారు.

పిమ్మట వరుఁడు వధువును సమీపించి "అఘోరచక్షురపతిఘ్నీమ్" అను మంత్రమును జదువుచు నాపై దృష్టియందుఁ దన దృష్టిని నిలింపవలయును. దంపతులకుఁ బరస్పరము తారామైత్రిఁ గూర్చుటకై ఋషు లీ మంత్రమును వినియోగించియుందురు. తరువాత నానామికాకనిష్ఠికలతో నంగుష్ఠమును గూర్చి దర్భను బట్టుకొని "నీయందుఁ బతికిఁ గీడుసేయు నలక్ష్మిని బోఁగొట్టుచున్నా" నని యర్థమిచ్చు మంత్రమును జదువుచు నా దర్భతోఁ బెండ్లికూఁతు కనుబొమ్మలనడుమ దుడిచి పడమటిదిక్కున విడిచిపెట్టును. ఈ విధాన మంత్రము వశీకరణమువలె నున్నది.

పిదపఁ గన్యక పుట్టినింటినుండి యన్యస్థలమునకుఁ బోవలయు నని బెంగఁగొని యేడ్చినచో "జీవాంరుదంతీమ్" అను మంత్రముచే నోదార్చి యామె కుత్సాహమును బుట్టించును. అంత నిరువురు బ్రాహ్మణులచే మంత్రోచ్చారణపూర్వకముగా జలమును దెప్పించి దర్భలను మండలాకారముగా నొనరించి యా వలయమును వధువు శిరస్సుపై నిడి యొకమీఁద గార్హస్థ్యభారమును నాతోఁ గూడ నీవును సగము వహింపవలయుఁజుమీ యని తెలుపుటకో యనునట్లు దానిమీఁద దక్షిణముగా యుగచ్ఛిద్రమ్ము (కాడిమొక్క రంధ్రము) మోపి యా రంధ్రమునందు సువర్ణము నుంచి పవిత్రము లగు నైదు మంత్రములను జదివి యామెను స్నానముఁజేయించును. తొల్లి యపాల యను కన్యక గలదు. ఆమెకు బొల్లి యుండుటచే నెవ్వఁడును బెండ్లియాడఁడయ్యెను. ఆమె కింద్రుని బూజింపవలయు నని సర్వదా కోరిక యుండెడిది. ఒకప్పు డామె స్నానార్థము నదిలోనికి కరిగి ప్రవాహవేగమునఁ బడిపోవుచుఁ బైనుండి కొట్టుకొనివచ్చుచున్న సోమలతను దంతములతో నమలి యా రసము నింద్రున కర్పించి హృదయమునందలి కోరికను నెఱవేర్చుకొనెను. ఇంద్రుఁడును సంతసించి రథము కాడి చిల్లిలోనుండి నీళ్లు పోసి యామెను బవిత్రను జేసి సూర్యకాంతి గల దానిని జేసెను. అట్లే యామెకు గూడఁ జేయుటకుఁ బై విధానముచే నింద్రుఁడు ప్రార్థింపఁబడుచున్నాఁడు.

తరువాత నామెకు నూతనవస్త్రమును గట్టఁబెట్టి దర్భత్రాటిని గటిస్థలమునందుఁ గట్టును. అటుపిమ్మటఁ బెండ్లికూఁతు కుడిచేయిఁ బట్టుకొని యగ్నిదగ్గఱ కరిగి యుత్తరాగ్రముగాఁ జాప వైచి యందుఁ గుడివైపున నామెను గూర్చుండఁబెట్టి తా నామె యెడమప్రక్కఁ గూరుచుండును. పురుషులకు దక్షిణపార్శ్వమును స్త్రీలకు వామపార్శ్వమును శ్రేష్ఠ మని యెన్నఁబడుటఁజేసి కుడివైపున వధువును గూర్చుండఁబెట్టుకొని యామెకు నెడమప్రక్కను వరుఁడు గూర్చుండుట యొండొరుల కాదరాతిశయమును జాటుచున్నది. పిదప నగ్నిని సమాధానపఱచి (ప్రజ్వలింపఁజేసి) "సోమః ప్రథమః" మొదలగు రెండు మంత్రములచేఁ బెండ్లికూఁతును మంత్రించును. ఆ మంత్రములందుఁ గన్యను సోమగంధర్వాగ్నులను ముప్వురు దేవతలు ముందు వరింతు రనియు, నాలవ భర్త మనుజుఁ డనియుఁ జెప్పఁబడియున్నది. అనఁగా స్త్రీల కెల్లరకు నలువురు భర్త లని తెలియుచున్నది. దేవతలు జ్ఞానేంద్రియకర్మేంద్రియములను బోషించువా రనియు మనుజుఁడు శరీరమును బోషించువాఁ డనియు దీని యభిప్రాయమై యుండును. తరువాత వరుఁడు క్రిందుగాఁ దన కుడిచేయి నుంచి మీఁద నున్న వధూదక్షిణహస్తమును బట్టుకొనును. స్త్రీసంతానముఁ గనవలయు నని కోరిక గలిగినచో నామె యంగుళులఁ బట్టుకొనవలయును. పురుషసంతానముఁ గనవలయు నని యిచ్ఛయున్నచో నుత్తాన మగు నామె యంగుష్ఠముఁ దన యంగుష్ఠముతోఁ బట్టుకొనవలయును. పాణిగ్రహణకాల

మునందు వరుఁడు "నీయందు గుణవంత మగు సంతానమును బుట్టింతునుగాత" మను నర్థము నిచ్చు మంత్రముల జపింపవలయును. పాణిగ్రహణమునకుఁ దరువాత వధూకంఠమున మంగళసూత్రమును గట్టించుచున్నారు. కాని తద్విధాయక మగు మంత్రము గృహ్యసూత్రమునం దెచ్చటను జెప్పఁబడియుండలేదు మంగళధారణసమయమునఁ జదువఁబడు "సౌభాగ్యవతీ! నా కాయుష్కారణ మగు నీ మంగళసూత్రమును నీ కంఠమునకుఁ గట్టుచున్నాను. నీవు నూఱేండ్లు బ్రతుకుము" అను నర్థము గల "మాంగళ్యతంతునా నేన" అను శ్లోకము వైదికులు కల్పించినది గాని మంత్రము గాదు. కావుననే యుత్తరదేశములందుఁ బెక్కుచోట్ల మంగళసూత్రధారణము సేయఁబడుచుండుట లేదు. వధూవరు లొండొరులఁ దలఁబ్రాలు పోయుటయు వైదికవిధి గాక యుత్సవప్రధానమై యాచరింపఁబడుచున్నది. అనంతరము వధువును గుడికాలితోఁ దూర్పునకుఁ గాని యుత్తరమునకుఁ గాని "ఏకమిషే" మొదలగు మంత్రముల నేడింటిఁ జదువుచు నేడడుగులు నడిపించును. "సఖ్యం సాప్తపదీనమ్" అని పెద్దలు నుడువుట కీ విధి తార్కాణముగా నున్నది. వరుఁడును "సఖా సప్తపదా భవ" అని సప్తమపదమునందు మంత్రమును జదువును. తరువాత జంపతులు వీతిహోత్రమునకుఁ బ్రదక్షిణముచేసి మఱలఁ జాఁపపైఁ గూర్చుందురు. తదనంతరము వధూసహితుఁడై వరుఁడు "సోమయాజనివిదేస్వాహా" మొదలగు పదునాఱు మంత్రములచే హోమముఁ జేయును. సప్తపదికిఁ దరువాతనే యెల్లపుడును హోమాదిక్రియలయందు వధువు సహధర్మచారిణియై యుండును. అనంతరము వధువు నగ్నికుత్తరముగా దక్షిణపదముతో నడిపించి "ఆతిష్ఠేమమశ్మానమశ్మేవత్వంస్థిరాభవ" అను మంత్రము నుచ్చరించుచు నగ్నిసమక్షమున నిన్ను మద్గృహదేవతగా నభిషేకించుచున్నా ననునట్లు ఱాతిమీఁదఁ గూర్చుండఁబెట్టవలయును. పిమ్మట వధూసోదరుఁడు దెచ్చిన పేలలను పెండ్లికూఁతుదోయిట రెండుసార్లుంచి నేయిచేఁ దడిపి "జుహోతీయంనారీ" యను మంత్రముచే "నా సహచారిణి యీ హోమముఁ జేయుచున్నది" అని తెలిపి లాజహోమమును జేయించును. ఈ హోమము ముమ్మాఱు చేయఁబడును. ...తి ...గ్రుండఁబెట్టుటచే 'నీవు నాయందు ఱాయి వలె స్థిరమైన మనసు గలిగి నిన్నంటవచ్చు వరులఁ బరిభవించి త్యజింపు' మని వరునిచే నుపదేశింపఁబడుచున్నది. లాజహోమముచేఁ బతికి దీర్ఘాయువు గలుగవలయునని వధువుచే నర్థింపఁబడుచున్నది. అగ్నికిఁ బ్రదక్షిణము చేయుటచేఁ దేజోబలమేధాసమృద్ధియు సత్సంతానసంపదలును జాయాపతులచేతఁ గోరఁబడుచున్నవి. తరువాత జయాదిహోమముఁ జేసి వధువు నడుమునకుఁ గట్టిన దర్భత్రాటిని విప్పి యామెను గుఱ్ఱమునో యేనుఁగునో పల్లకినో రథమునో యెక్కింపవలయును. జయాదిహోమముచేఁ బాణిగ్రహణవిధి నెఱవేఱినట్లె యెన్నవచ్చును. పదంపడి వరుఁడు వివాహాగ్నిని గ్రహించి వధూసమేతుఁడై స్వగృహమునకుఁ బోయి ప్రవేశహోమముఁ జేసి పరిణయవిధిని ముగించును. వివాహసమయమునందు సాక్షిగా నున్న యగ్నినే యావజ్జీవమును గృహమందు నిల్పి త్రిసంధ్యము హోమము చేయుట దంపతుల కభ్యుదయహేతు వని చెప్పుదురు. చిరకాలముక్రింద మన పూర్వఋషులు శీతబాధ గల గిరిప్రాంతప్రదేశమునందు వసించుచుండెడివారు. అప్పుడు శైత్యనివారణార్థము నిత్యము గృహమునం దగ్ని నుంచవలసివచ్చెడిది. కావుననే యప్పటి మహర్షులచే నీ నియమము చేయఁబడినది. క్రమముగా వితస్తాదినదుల దాఁటి యార్యావర్తమును గూడ నతిక్రమించి దక్షిణమునందలి యుష్ణదేశముల నివసించు నార్యులకు నిత్యాగ్నిహోత్రవిధి యనావశ్యక మైన దని చరిత్రవిజ్ఞానము గలవారు నుడువుచున్నారు. పాణిగ్రహణానంతరము వరుఁడు బండి నొకదానిని మంత్రపూర్వకముగా సన్నద్ధముచేసి దానికి గుఱ్ఱములనో యెద్దులనో కట్టి ముందుగా వధువు నెక్కింపవలయును. పుట్టి పెరిఁగినచోటును జిన్నతనమునుండియుఁ గలసి మెలసి యుండు చెలికత్తియలను దల్లిదండ్రులు మొదలగు బాంధవులను విడిచి యపరిచితులు నజ్ఞాతస్వభావసౌహార్దులు నగు నత్తమామలు నాఁడుబిడ్డలు మున్నగువారిలో నెట్లు మంచిగాఁ గాఁపురము సేయుదు నని తలంచుచుఁ దన ప్రేయసి దిగులుఁ జెందునో యని వరుఁడు "నీవు నా నెత్తిమీఁద నెక్కుము. సంతానముచేతఁ గూడ విరాట్టు వగుము. నీ యత్తమామలు ఆఁడుబిడ్డలు మొదలగు నా జను లందఱకు నీ వీశ్వరివి గమ్ము" అని ప్రణయమధురము లగు మాటలచే నామె కుత్సాహముఁ గల్పించును. వివేకవంతుల కభినందనీయము లగు నిట్టి

విషయముల నెల్లఁ దా మెఱుఁగక వధూవరులకుఁ దెలుపక ధనార్జనమాత్రాసక్తు లగు నిప్పటి పురోహితులఁ జూడ నెవ్వరి మనసు దుఃఖింపదు? ప్రయాణమునకు ముందు వరుఁడు బండి కిరుప్రక్కలను శత్రువులు* చేయు నభిచారహోమములచేఁ ప్రేరిత యగు కృత్య వచ్చి యుపద్రవము సేయు నని యెంచి యది రాకుండ సీలలోహితము లగు దారములను గట్టును. మార్గమధ్యమునందుఁ దీర్థస్థానచతుష్పథాదికమును దాఁటునప్పుడు తత్తద్దేవతల ప్రసాదముఁ బడయు మంత్రముల జపించును. త్రోవలో నావచే నదిని దాఁటవలసివచ్చినచో వరుఁడు నావను మంత్రించి వధువుతోడను అగ్నితోడను బడవ నెక్కును. నదిని దాఁటునపుడు పెండ్లికూఁతురు నావికులఁ జూడరాదు. ముగ్ధయగు వధువు తరంగమాలాకుల మగు నదీప్రవాహమునందు నావికులు చేయు సాహసకృత్యములఁ జూచి భయపడు నని మహర్షు లట్లు విధించి యుందురు. శ్మశానభూమినుండి బండి నడచినను, బండి గాని యగ్నిభాండము గాని భగ్న మయినను వరుఁడు ప్రాయశ్చిత్తి చేసికొని మఱలఁ బ్రయాణము చేయును. జువ్వి మఱ్ఱి మొదలగు మహావనస్పతులను మహారణ్యములను దాఁటునపుడు మంత్రముల జపించును. తరువాతఁ దన గృహముఁ జేరి "ఇది నా యిల్లు. వీరు నా సంబంధు" లని చెప్పుచు వధువునకుఁ జూపించును. అనంతరము మంత్రపూర్వకముగా రథవాహముల విప్పి మధ్యగృహముఁ జొచ్చి ప్రాచీనగ్రీవము నుత్తరలోమలోహితము నగు నెద్దుతోలు పఱచి వధువుతో గృహప్రవేశముఁ జేయును. పెండ్లికూఁతురు గృహములోనికిఁ బ్రవేశించునపుడు లక్ష్మీనివాస మని యెన్నఁబడు గడపఁ ద్రొక్కకుండునట్లు మాత్రము వరుఁడు జాగరూకుఁడై యుండవలయును. పిమ్మట గృహమున కుత్తరపూర్వ మగు ప్రదేశమునందు యథావిధిగా నగ్నికి హోమముఁ జేసి వధువుతోఁ జర్మమునందుఁ గూరుచుండి యామె తొడమీఁద జీవత్పుత్ర యగు సాధ్వి కుమారునిఁ గూర్చుండఁబెట్టి యా బాలునికి మంత్రపూర్వకముగా ఫలముల నొసంగి నక్షత్రోదయమువఱకు నూరక యుండవలయును. ఈ విధానముచే నగ్నిప్రసాదమున మాకుఁ బుత్త్రగాత్రపరిష్వంగసుఖము గలిగి ధన్యుల మగుదుముగాక యని వరుఁ డభిలషించుచున్నాఁ డని తోఁచుచున్నది. నక్షత్రోదయ మైనపిదప వధువును దూర్పునకుఁ గాని యుత్తరమునకుఁ గాని తీసికొనిపోయి ధ్రువనక్షత్రము, నరుంధతీనక్షత్రమును జూపును. పూర్వము కాశ్యపుఁడు మొదలగు సప్తఋషులు గలరు. వారికిఁ గృత్తిక లను పేర నేడ్వురు భార్య లుండిరి. ఆ యువతులలో నేడవది యగు నరుంధతి పతివ్రతాతిలకమును నిశ్చలచిత్తయుఁ గా నెగడినది. తక్కినయార్గురను భర్తలు వ్యభిచారశంకచే విడిచిరి. నీవు గూడ నరుంధతివలెఁ బతివ్రతాముఖ్య యనంబరఁగి బాల్యమునందే గుణాతిశయముచే సర్వోన్నతుండైన ధ్రువునివంటి పుత్త్రునిఁ బడయువలయుఁజుమీ యని వరుఁడు వధువున కుపదేశించుచున్నట్లు పై విధానము తోఁపించుచున్నది. ప్రవేశహోమ మయినపిదప గృహస్థులు ధర్మపత్నీసమేతులై యాచరింపఁదగిన స్థాలీపాకవైశ్వదేవాదికర్మము లుపదేశింపఁబడును. పాణిగ్రహణదివసము మొదలు మూఁడునాళ్లవఱకును భార్యాపతు లధశ్శయనము, బ్రహ్మచర్యము, క్షారలవణవర్జ మగు భోజనమును జేయవలయును. ఇరువురి శయ్యలకు నడుమ గంధలిప్త మయిన వస్త్రముతోఁ గాని దారముతోఁ గాని చుట్టఁబడిన దండమునందు విశ్వావసు వనియెడు గంధర్వు నావాహనముఁ జేసి యుంతురు. ఆదండము న్యగ్రోధోదుంబరాశ్వత్థప్లక్షములలో నొకదాని దై యుండవలయును. ఆ వృక్షములే గంధర్వాప్సరసలకు నివాసస్థానము లని వైదికులు నుడువుదురు. విశ్వావసువుచే వధువు పరిగ్రహింపఁబడినది గావున నా గంధర్వుని స్తుతులచేతను నమస్కృతులచేతను సంతోషపఱచి తదనుగ్రహమున ఋతుదోషము శమించినపిదప వివాహదినమునకు నాలవనాఁటి యపరరాత్రమునందు శుభముహూర్తమున దంపతులు గలియవలయునని సూత్రకారులు నిర్వచించుచున్నారు. దీనిచేఁ బుష్పవతులకే వివాహము శాస్త్రీయ మని నిస్సందేహముగాఁ దెలియవచ్చును. వధూవరసమాగమముతోఁ బాణిగ్రహణవిధి ముగియును.

మన జమీందారుల విద్యాభివృద్ధి

శ్రీ రాజా మేకా వరదరాజప్పారావు బహద్దరుగారు

భూషలు గావు మర్త్యులకు భూరిమయాంగదతారహారముల్;
భూషితకేశపాశమృదుపుష్పసుగంధజలాభిషేకముల్
భూషలు గావు; పూరుషుని భూషితుఁ జేయుఁ బవిత్రవాణి; వా
గ్భూషణమే సుభూషణము; భూషణముల్ నశియించు నన్నియున్.

ఈ భర్తృహరి వాక్యప్రకారము, మున్నెంచఁబడునట్లు శ్రోత్రియులకే గాక, అన్నిదేశముల నుండు సర్వజనంబులకును విద్య యత్యవసర మను సంగతి నెల్లరును నొప్పికొనవలసిన కాల మిప్పటికి వచ్చినది. కావున స్త్రీ యైనను పురుషుం డైనను, తన జీవితకాలమం దాహారనిద్రావిహారాదు లెంత యావశ్యకమో చదువు నేర్చుట యంత యావశ్యక మనియు, తన యనుదిన కృత్యములలో నది కూడ ముఖ్యమైన దనియు నెన్నుకొనుచుండవలెను. ఇట్టి విద్యను దేశమం దంతటఁ బ్రసరింపఁజేయు మార్గ మేది? అట్లు చేయఁదగినవా రెవరు? దొరతనమువా రిప్పు డనేకపాఠశాలలను స్థాపించి లక్షల కొలఁది ధనము వెచ్చించి విద్యాభివృద్ధికై మిగుల శ్రద్ధగైకొనుచుండుటయు, వారి ప్రయత్నములు చాలవఱకు సఫలము లగుటయు విశదమే. కాని దేనినైనను వృద్ధిచేయుటకై కావలసిన ముఖ్యసహాయము దొరతనమువారి యొద్దనుండి వచ్చునది కాదు. ప్రజలే దానిని బూని యొనర్చినంత మే లెందును లేదు. అట్లు సహాయ మొనర్చువా రొకింతయైన ధనవంతులుగ నుండవలయును. "ధనమూల మిదం జగ" త్తనునట్లు, సర్వమునకుంబోలె విద్యాభివృద్ధికిని ధనము కావలెను గదా? కావునఁ బ్రజలలో ధనవంతు లగు గొప్ప రాజులు, జమీందారులు, వర్తకులు మొదలగువారీ కార్యమును బూనుకొనవలెను. పైఁ జేర్కొనబడినవారిలో మార్పులకు లోనగు నాదాయము గల వర్తకులు మొదలగువారికంటె భూమ్యాదులపై వచ్చు స్థిరాదాయము గల జమీందారులే ఈ పనిని దప్పక చేయవలెననుట యెల్లరకును దెలిసిన యంశమే. అప్పుడే విద్యావిషయిక మగు నుద్యమము ప్రబలసహాయియై యుండును. తా నేరనివాఁ డొరులకు నేర్పనేరఁడు గాన, విద్య నభివృద్ధిచేయవలసిన జమీందార్లకే స్వయముగా విద్య లేనప్పుడు, వారు దాని మూల్యమును గ్రహించి దానిని వన్నెకుఁ దేఁజాలరు. అందువలన జమీందార్లకును, నితరధనికులకును ముఖ్యముగాఁ జదువు నేర్పింపవలయును. ఇందుకొఱకే దొరతనమువారు రాజకుమార్ కాలేజీ లనియు, తాలూక్‌దార్ స్కూల్లనియు వెర్వేఱెడల వేర్వేఱు నామములతోఁ బాఠశాల లేర్పఱిచియున్నారు. ఇట్టిదే మన దక్షిణహిందుస్థానములో చెన్నపురియందు న్యూయింగ్‌టన్ అను పేర నొక దివ్యమగు పాఠశాల యున్నది. విద్యాభ్యాసమునకుఁ దగిన వయసు వచ్చినతోడనే బాలురను దెచ్చి యచ్చట తగు విద్యల నభ్యసింపఁజేయుదురు. కోర్టు ఆఫ్ వార్డ్సులోఁ జేరిన బాలురకే గాక, యనుమతిమీఁదఁ బాపు తక్కిన జమీందార్ల బాలురకుఁ గూడ నచ్చట విద్య నేర్పించుచున్నారు. ఇందలి బాలురకు విద్యతోఁ బాటు లౌకికవ్యాపారము లనేకములు తెలియవలసియుండునుగాన, వ్యాయామము, చిత్రలేఖనము, వడ్రము, భూమి కొలుచు రీతి, సౌధనిర్మాణశాస్త్రము, కృషిశాస్త్రము, సంగీతము మొదలగు ననేకవిద్యల నభ్యసింపఁజేయుచుందురు. ప్రాతఃకాలముననే దేహపరిశ్రమయు, తర్వాత వ్యవసాయశాస్త్ర విషయంబులును, పిదప స్నానమును భోజనమును జేసినవెనుక, ఉదయము పది ఘంటలు మొదలు సాయంత్రము నాలుగు గంటలవఱకును పాఠశాలయందలి విద్యాభ్యాసమును, తర్వాత ఖేలనాదులును, నడుమనడుమ వలయునంత విశ్రాంతియుఁ గలదియై వీరి దినచర్య యుండును. బాలురకు విశేషముగ లౌకికజ్ఞానము నుపదేసించి ముందు వారికిఁ గలుగఁ

బోవు పదవులకు వారి నర్హులుగఁ జేయుటకంటె గొప్ప పరీక్షలయందుఁ గృతార్థులను జేయుట యీ పాఠశాల యొక్క ముఖ్యోద్దేశము కాకున్నను, ఇందలి బాలురు కొందఱు శ్రద్ధాభక్తులతోఁ జదివి యూనివర్సిటీ పరీక్షలయందుఁ గూడ కృతార్థులయిరి. ఇందలి బాలురందఱు నొక్కరీతినే విద్య నభ్యసింపవలయు నను నిర్బంధము లేదు. వారివారి బుద్ధిశక్తుల కనుగుణ్యమగు విద్య నభ్యసించుటకుఁ దగిన యేర్పాటులు గూడఁ గలవు. కాన నీ పాఠశాల యెల్లరకు నాదరణీయమే !

మఱియు నిచ్చటఁ జదువుటవలన నీ రాజధానిలోఁ గల జమీందార్లకు సంఘీభావము కలుగును. మన రాజధానిలోఁ బెక్కుభాషలు మాట్లాడు సామాన్య జనులుండునట్లు జమీందారులు కూడ నున్నారు. ఉత్తరమున గంజాములో నున్న జమీందారు దక్షిణమున తిరునల్వేలిలో నున్న జమీందారును గలిసినయెడల వారు మిక్కిలి యన్యస్వభావముతో నాదరించుకొనెదరు. అట్లుగాక వీరు బాల్యంబుననుండియు నొక్కచోటఁ జదువుకొనిన నెంతయు స్నేహభావమునఁ గలసికొందురు. సోదరులు తమ తల్లి నెంచి బద్ధానురాగులై యుండునట్లు, ఒక్కయెడఁ జదివినవారు తమ పాఠశాల నెంచి పరస్పరానురాగము గలవారై యుందురు. వీరు సహపాఠులు గాకున్నను నొక పాఠశాలలోఁ జదువుదురు గాన పరిచయమును సానుక్రోశమును వీరి కుండకపోదు. కావున నీ న్యూయింగ్టను ఇన్‌స్టిట్యూషనులోఁ గాని యిట్టి యితరపాఠశాలలోఁ గాని చదివించుటచేత నీ రాజధానిలోఁ గల గొప్పవారి కందఱకును రానురాను స్నేహ మెచ్చగుచుండును. ఈ యుద్దేశముతోనే యీ న్యూయింగ్టనులో సంవత్సరమున కొకసారి న్యూయింగ్టను డే యనుపేర నొక దిన మేర్పఱిచి యిదివఱలో నిక్కడ చదివి రాజ్యముల నేలుచున్న వారి నందఱను సమావేశముచేసి వారికిఁ దగురీతిని సద్బోధలను వలసిన ట్లొనర్చి వారిని తగు వేడ్కలతో సంతోషపఱిచి గవర్నరుగారు మొదలగు గొప్పయుద్యోగస్థుల నీ వేడుకల కాహ్వాన మొనర్చి తమ పాఠకుల నందఱిని వారికిఁ దెలిపి, మఱియు ననేకరీతుల స్నేహసౌజన్యంబుల వృద్ధిపఱచుటకు యత్నించుచున్నారు. ఇట్టి సదుద్దేశములతోఁ గూడిన యీ పాఠశాల యెల్లవారలకును మిగుల నాదరణీయమే కావలయును. ఐనను, కొందఱు మహాత్ములు ఈ పాఠశాలపై నతిమాత్సర్యముఁ బూనియుండుట, ఒరుల యెడ లేనిదోషముల నారోపించుట, ఉన్న యల్పానర్థముల నతిశయోక్తిచేఁ జెప్పుట — వీనిని జూడ వారి బుద్ధిసామర్థ్యములచే వారి కిట్లు తోఁచుచున్నదో, లేక యిచ్చోట నేను చిరకాలము చదువుటచే నా కా తప్పులు ఒప్పులుగ తోఁచుచున్నవో నే నూహింపఁజాలకున్నాను. దోషము లున్నను సోదరభావమున మా కా మహానుభావులు దిద్దుకొను మార్గములు చెప్పక మమ్మతిక్రౌర్యమునఁ జూచుట యేటి తగవు ? సర్వశక్తుఁ డగు భగవంతుని సృష్టివిధానంబుననే కొన్ని విపరీతము లగపడుచుండ, నల్పశక్తుల మగు మన కృత్యములందు లోపము లుండుట యొక విరుద్ధమా ? ఎవ రే కార్యము నెంత బాగుగ నొనర్చినను దానికంటె నెక్కువ బాగుగ నొనర్ప నవకాశ ముండు ననియు, కావున విశేషప్రయత్నమునఁ గాని యేదియు దోషరహితముగ నుండనేర దనియు జనంబు లెఱుంగుదురుగాక !

నీతి పద్యములు

క. తనకేమ్మగు నంతకు మును ! జనుఁ డిష్టుండపోలె నుండి సర్పమువోలెన్
దన కిమ్మగుడును గఱచును । ఘనదారుణకర్మగరళఘనదంష్ట్రిచేన్.

క. చెవిటికి శంఖధ్వని క । న్నవిటికి దీపంబు మందుఁ డగు పురుషునకున్
యువతియు ఖలునకు నుపకృతి । శవమున కిడు భూషణములు జగతి వృథ యగున్.

ఆంధ్రదేశమునందలి ద్రావిడులు

చేగంటి శేషయ్యగారు

ఆంధ్రదేశమునం దున్న ద్రావిడ బ్రాహ్మణులు కోనసీమ ద్రావిడు లనియు, పేరూరు ద్రావిడు లనియు, అఱువ లనియు వాడఁబడుచున్నారు. ఆంధ్రులు మహారాష్ట్రులు మొదలగువారు కూడ పంచద్రావిడుల లోనివారే కాని ద్రావిడశబ్దము దక్షిణచెన్నరాష్ట్రము వారియందే రూఢియై యున్నది. ప్రస్తుతము అఱువ ద్రావిడ శబ్దములు పర్యాయపదములుగా వాడఁబడుచున్నను, అఱువలు వేఱనియు, ద్రావిడులు వేఱనియుఁ గొందఱు తలంచుచున్నారు. మఱికొందఱు అవి పర్యాయములే యని చెప్పుచున్నారు. ఆ భిన్నాభిప్రాయమును గూర్చి సహేతుకముగఁ జర్చించి నిర్ధారణసేయుట కీ చిన్న వ్యాసమున తావు చాలదు. ఇంతకు నది ప్రస్తుతాంశమును గాదు. ఐన యీ యాంధ్రదేశమునందలి ద్రావిడులు అఱువ లని పిలువఁబడుచున్నను, ద్రావిడు లని పిలువఁబడుచున్నను వీ రందఱు నొక తెగవారయి యే యున్నారు. ఈ ద్రావిడు లిప్పటి కించుమించు పది పంన్రెండు వందల సంవత్సరముల క్రిందట మొట్టమొదట గోదావరీమండలమునకు వచ్చినట్లు చెప్పుచున్నారు. వీరు తంజావూరు మండలములోని కుంభకోణమునకు నాల్గుమైళ్ళలో నున్న 'వెలంగమాను' అను గ్రామమునుండి వచ్చియున్నారు. పదియవ శతాబ్దాంత్య భాగమున తంజావూరు రాష్ట్రమును బరిపాలించుచున్న పరాక్రమశాలి యగు రాజరాజచోడుఁడు ఆంధ్రదేశముపై దండెత్తివచ్చి చాళుక్యులను జయించి తన జయధ్వజమును నాటి యీ రాజ్యపాలనమునకై కొందఱను నియమించి మరల తన దేశమున కేగెను. అప్పటినుండియుఁ గొంతవఱకీ దేశము చోడరాజులచేఁ బరిపాలింపఁబడుచు వచ్చినది. ఈ ద్రావిడు లా కాలమున నీ దేశమునకు వచ్చిన ట్లూహింపఁదగియున్నది. ఆంధ్రబ్రాహ్మణులలో వెలనాడు కాసలనాడు మొదలగు భేదము లున్నట్లే ద్రావిడులలో వడమ, బృహచ్చరణము మొదలగు నాడీభేదములు గలవు. మొట్టమొదట నీ యాంధ్రదేశమునకు పదుమూఁడు గోత్రముల ద్రావిడు లరుదెంచి రనియు, రెండు గోత్రములవారు నశించి రనియు, పదునొకొండు గోత్రములవారు మాత్ర మిప్పు డుండి రనియుఁ గొందఱనుచున్నారు. మఱికొందఱు పంన్రెండు గోత్రములవారు వచ్చి రనియు, ఒక గోత్రమువారు నశించిపోయి రనియు, పదునొకొండు గోత్రములవా రుండి రనియుఁ జెప్పుచున్నారు. ఎట్లయినను నిలిచి యున్నవి పదునొకొండు. ఈ పంన్రెండు గోత్రములవారిలో పదునొకండు గోత్రములవారు వడమలు. ఒక గోత్రమువారు బృహచ్చరణులు. చోళదేశపు వడమ లని, వడమదేశపు వడమ లని వడమలు రెండు విధములవారు. అందులో నీ గోదావరి మండలమునకు వచ్చినవారు వడమదేశపు వడమలు.

ప్రథమనివాసస్థలము

ప్రప్రథమమున గోదావరీమండలమునందలి అమలాపురము తాలూకాలోని ర్యాలి గ్రామమునకు వచ్చి కొంత కాల మక్కడ నివసించిరి. ఆ కాలమున ర్యాలి ఒక తాలూకాకు ప్రధానపట్టణమై యుండెడిది. ఆ గ్రామమున నిప్పటికిని ఒకవీధి అఱువవీధి యని పిలువఁబడుచున్నది. అప్పలవారను నింటిపేరు గలవా రిప్పుడు నక్కడ నివసించియున్నారు. జగన్మోహిన్యవతారమును సూచించుచు సగము పురుషరూపమును సగము స్త్రీరూపమును దాల్చి అత్యంతసుందరవిగ్రహ మని పేరొందిన ర్యాలి గ్రామమునందలి విష్ణువిగ్రహమును దక్షిణమునుండి ద్రావిడులే తీసికొనివచ్చి రని చెప్పుచున్నారు. వీరు పూర్వము నివసించెడి భూమి కొబ్బరితోఁటలచే నిండి చల్లగ నుండు ప్రదేశ మగుటచే నిచ్చట కూడ నట్టి ప్రదేశమునే నివాసముగా నేర్పఱుచుకొనిరి. మల

బారు ప్రాంతములయందు నేతికి బదులుగ కొబ్బెర నూనెను ఇప్పుడు కూడ వాడుచుందురు. ఆంధ్రదేశద్రావిడుల కా యభ్యాసము క్రమముగ తగ్గిపోయినది. కాని ఆ శబ్దము మాత్ర మిప్పటికిని వాడుకలో నుండియున్నది. కొబ్బెరనూనెను కొబ్బెరెణ్ణె యని యనెదరు.

పేరూరు

ఏవైన చిక్కులు కలుగుటవలననో, మరి యే కారణమువలననో కొలంది కాలములోనే ర్యాలిని విడిచి వేఱొకచో నివాసము గల్పించుకొనవలసిన యవసరము సంప్రాప్తము కాఁగా, అప్పటి ప్రభువుల నాశ్రయించి ర్యాలికిఁ గొంచెము దూరములో నున్న పేరూరిని అగ్రహారముగాఁ బడసి దానినే తమ ప్రధాననివాసస్థానముగా నేర్పఱచుకొనిరి. గోదావరీమండలమునకు వచ్చిన అప్పటి ద్రావిడులలో పద్మసోమయాజుల సోమనాథమహావ్రత సోమయాజులవారు ప్రముఖులు. వీరే పేరూరిని సంపాదించి అందఱకును అగ్రహారముగ నిచ్చివేసిరి. దక్షిణమున 'పేరూరు' అను నొక గ్రామ ముండెనఁట. ఆ పేరుననే ఇక్కడ కూడ నీ యగ్రహారమును స్థాపించిరి. ఇందు కొంత భాగమునకు ఆ యాజులవారి పేరట సోమనాథపుర మనియు, ఆయన భార్య పేరట లక్ష్మీదేవి యగ్రహార మనియు నామములు కలవు. క్రమక్రమముగ ననేకాగ్రహారము లీయఁబడి గ్రామ మభివృద్ధినొంది ప్రస్తుత మించుమించు ఏడువేల జనసంఖ్య కలిగియున్నది. ఆంధ్రదేశమం దంతటను వ్యాపించియున్న ద్రావిడుల కందఱకును ప్రథమమున నిదియే ప్రధాననివాసస్థానమగుటచే ప్రస్తుతము ఎక్కడ నివసించియున్నను వారందఱకును పేరూరిద్రావిడు లని పేరు వచ్చినది. ఆంధ్రదేశమం దంతటను విశేషించి ఉత్తరసర్కారులలోను ప్రస్తుతమున నీ ద్రావిడులు వ్యాపించియున్నారు. కాని అమలాపురము తాలూకాలో చాల విస్తారముగ నున్నారు. 'కోనసీమ' యని నామాంతరము గల యీ యమలాపురము తాలూకాలో నివసించియుండుటచే వీరికి కోనసీమ ద్రావిడు లని కూడ పేరువచ్చినది.

భాష

దక్షిణమునుండి వీ రిక్కడకు వచ్చునప్పటికి వారి స్వభాషను గాక సంస్కృతభాషయందు వీ రసమాన ప్రజ్ఞావంతులై యుండిరి. వేదాధ్యయనమునందును షట్ఛాస్త్రములయందును బరిపూర్ణులుగ నుండిరి. ఆ కాలమున ప్రభువుల యాదర ముండుటచే వేదశాస్త్రము లత్యంతౌన్నత్యము నందియుండెను. రాజకీయవ్యాపారములయందును వేదశాస్త్రములయందును నత్యంతప్రవీణత గలవారై తన్మూలమున విశేషముగ భూవసతిని సంపాదించి వీరు దారిద్ర్య మనునది యెఱుంగక సర్వవిషయములఁ బరిపూర్ణులై యుండిరి. కొంత కాలమునకు వేదశాస్త్రములయెడ రాజానుగ్రహము లేకపోయినను, పొట్టకై వేఱువృత్తి నవలంబించ నవసరము లేనందున, అద్వితీయప్రతిభావంత మని భరతఖండమునకుఁ బేరు వచ్చుట కేవి ప్రధానకారణములో అట్టి వేదశాస్త్రములను విడిచిపెట్టక యభ్యసించుచు నిప్పటికిని కీర్తిని వెలయించుచున్నారు. ఒక్క పేరూరునందు ఒకటి రెండు శతాబ్దుల క్రిందట నాల్గు వందలమందికి మించి పండితులుండెడివా రనిన నం దతిశయోక్తి లేదు. కాలదేవత యొక్క తీక్ష్ణదృష్టియందలి వేఁడిమి కాగఁజాలక సంస్కృతభాషావధూటి ఆశ్రయమునకై వెదకుచు పోయి పోయి యీ కోనసీమయందే తల దాఁచుకొనినది. ఇప్పటికి నా కోనసీమయే యామె కాశ్రయము. మనోహరము లగు నానావిధవృక్షలతాదులు దట్టముగ నల్లుకొని యుండుట వలన నా ప్రదేశమునం దా తీక్ష్ణకిరణములు లోనికిఁ జొఱలేకపోయినవి. కాని యింతటితో నా కాలదేవత యూరకుండునా? మెల్లమెల్లగ నీవు కూడ నా నీడకుఁ జేరి యామె కాశ్రయము లేకుండఁ జేయు మని యేవియో లేనిపోని కుతంత్రములు చెప్పి హూణభాషావధూటిని జగడమునకై పురికొల్పుచున్నది. ఈ మాట విని పాప మా సంస్కృతభాషావధూటి గడగడలాడుచు నామెతో సఖ్య మొనఁగూర్చుకొనఁ జూచుచున్నది. ముందే మగునో!

సంస్కృత మిట్లున్నను ద్రావిడము మాత్ర మేమియు నభివృద్ధి నొందలేదు. తద్దినమునాఁడును పర్వ దినములయందును తెలుఁగు మాటలాడరా దనియును మాటలాడిన శ్రాద్ధము చెడిపోవు ననియు నెన్నెన్ని యో కఠిననియమములఁ బెట్టి ద్రావిడమును గాపాడ వీరు చాల ప్రయత్నించిరి. కాని యీ ప్రయత్నము లన్నియు నిష్ఫలము లయ్యెను. ఇప్పు డెక్కడను ద్రావిడము కానరాదు. ప్రస్తుతము యువకులును బాలురును ఇంట వాడుకొను పది యిరువది మాటలు దక్క ద్రావిడ మన్న మాటయే యెఱుఁగరు. వృద్ధులు కొందఱు కొన్ని కొన్ని శబ్దములను వాడుచుందురు కాని అది శుద్ధద్రావిడము కాదు; అపశబ్దములు. ఇప్పుడు దక్షిణమున నుండు ద్రావిడులు తెలుఁగు మాటలాడినచో నెట్టి భేద మగపడునో అట్టి భేదము కొంచెముగ, వయసు చెల్లిన వారు మాట లాడునపుడు గన్పట్టుచుండును. ఈ భేదమునే 'యాస' అందురు.

ప్రస్తుతమున నీ ద్రావిడుల కందఱకును మాతృభాష తెలుఁగు. కొందఱు తెలుఁగున మంచి పండితులై చక్కని శైలితో గ్రంథముల రచించియున్నారు. ములపాక బుచ్చన్నశాస్త్రి యను నొక కవి వేంకటేశ్వర మాహాత్మ్య మను నొక గ్రంథమును రచియించెను. ఆ కవి తన్నుఁ గూర్చి యిట్లు చెప్పుకొనియున్నాఁడు.

సీ. అనుపమకోనసీమాభిధానద్రావి
    డాన్వయంబునను విఖ్యాతి మీఱు
ములపాకవారను ముఖ్యాన్వవాయులు
    కాశ్యపభార్గవకౌశికాత్రి
గోత్రజు ల్గల రందు గురుతరభార్గవ
    గోత్రసంజాతుఁడై కోమరుమీఱె
వేంకటపతి వాని కుంకువమీఱు వెం
    గాంబికయందు సుబ్బాభిధాన
విబుధవరుఁ డుద్భవించె నవ్విమలమతికి
బుచ్చమాంబికయందు సంపూర్ణచంద్ర
మండలమురీతి సత్కళామండనుండు
రహి జనించెను గోదండరామవిభుఁడు.

సీ. మట్లిసద్వంశజక్ష్మాపాలపూజ్యుండ
    గుండ్లూరిపురి నుండు గురుయశుండ
నాంధ్రగీర్వాణభాషాష్టభాషాకవి
    త్వాభినిర్మాణమహత్వవిదుఁడఁ
గాశికావిశ్వేశకరుణాకటాక్షాభి
    భాషితబహుళప్రబంధచయుండ
హితనాటకాంతసాహిత్యనిత్యాభ్యస్త
    సకలపురాణార్థసారవిదుఁడ
సాంద్రములపాకవిద్వత్కవీంద్రవంశ
వార్ధిచంద్రుండ సర్వసర్వంసహాభి
విశ్రుతకుకవికులగోత్రవిపులపక్ష
శాంతపవి నైన బుచ్చన్నశాస్త్రికవిని.

మతము, ఆచారము

తత్వశాస్త్రవిషయము "ఏక మే వాద్వితీయం బ్రహ్మ" "తత్త్వ మసి" "నేహనా నాస్తికించ" నేత్యాది మహావాక్యములతో నిండియున్న ఉపనిషత్తులు వీరి పరమప్రమాణములు. కర్మల విషయమునఁ గొందఱు ఋగ్వేదమును కొందఱు యజుర్వేదమును ననుసరించిరి. ఆచారవిషయమున వీ రనుసరించినది వైద్యనాథదీక్షితీయము. ఆంధ్రబ్రాహ్మణులకును వీరికిని మతాచారములలో నంత విపరీత మగు భేద మేమియును లేదు. ఒక్కటి మాత్ర మున్నది. ఆంధ్రులలోవలె వీరు మేనమామకొమార్తను బరిణయము చేసికొనరు. వీ రది చాల నిషిద్ధముగఁ దలంతురు. ఆంధ్రబ్రాహ్మణులలో ననోన్యన్యభోజనము లున్నను గాడువారి కన్య నింకొక నాడువారు గ్రహింప[illegible]నములు వడమద్రావిడులును బృహచ్చ[illegible]వులు ననోన్యన్యవివాహసంబంధములు లేకుండ నుండుచునచ్చిరి. కాని యిటీవల నా భేదమును దీసివేసిరి. ఈ పదుమూఁడు గోత్రములవారు గాకుండ నురికొంత కాలమునకు ఆరామద్రావిడు లను వా రొకకొంద ఱీ యాంధ్రదేశమునకు వచ్చియున్నారు. వారికిని వీరికిని అన్యోన్యభోజనము లున్నను పరిణయ సంబంధములు లేవు. అన్ని తెగల యాంధ్రబ్రాహ్మణులకును వీరికిని భోజనప్రతిభోజనములు కలవు కాని కన్యల నిచ్చిపుచ్చుకొనుట లేదు.

దండకవిల

దక్షిణదేశమునుండి యిక్కడకు వచ్చినది మొద

లు ఒకటి రెండు శతాబ్దుల క్రిందటివఱకును ఆంధ్రదేశమునకు వచ్చిన యీ ద్రావిడుల చారిత్రమును వారు క్రమముగ సంస్కృతభాషలో రచియించి పెట్టుచు వచ్చిరి. ఆ పుస్తకమునకు దండకవిల యని పేరు. దీనిని చదివినచో వీరి చారిత్రము సంపూర్ణముగఁ దెలియును. కాని భరతఖండమునందలి కొన్ని యుద్గ్రంథముల కెట్టి గతి వాటిల్లినదో దీనికి నట్టి గతియే పట్టినది. ఈ గ్రంథము తాటాకులపై వ్రాయఁబడి పేరూరునం దొకరి యింట నామావశిష్టమై యున్నది. దాని నాయన ప్రకటింపరు. ప్రకటింప నొరుల కీయరు. ఈ యిరువదియవ శతాబ్దిని గూడ మన యీ హిందూదేశమున నిట్టి చారిత్రకగ్రంథము లిట్లు నశించిపోవుచున్న వని తెలిసికొని నప్పుడు ఎంతగ నాఁచికొనినను మనకన్నుల నశ్రువు లుదయింపక మానవు.

రాజకార్యములయందు నిపుణులై ధర్మబుద్ధి గలిగి దేశసేవ చేసినవా రనేకులు వీరిలో కలరు; ఇప్పుడు నున్నారు. అనప్పిండి అమ్మన్నగారు పెద్దాపురము సంస్థానమునకు చాలకాలము దివానుగ నుండి రాజ్యపరిపాలనమును జక్కఁగ నిర్వహించియున్నారు. ఈయన పెనుగొండ తణుకు అమలాపురములకు జమీందారులుగ నున్నట్లు కూడ తెలియుచున్నది. రాజమహేంద్రవరమునకు సమీపమున నున్న దివాంజీచెఱువును వీరే త్రవ్వించిరఁట. అనేక దేవాలయములను నిర్మించి భూముల నిచ్చిరఁట; ప్రభువులచే నిప్పించిరఁట. అమలాపురము తాలూకాయందలి మురుమళ్లలో నిత్యకళ్యాణోత్సవము జరుగుచున్న వీరేశ్వరాలయమును అయ్యలసోమయాజుల పేరమ్మగా రను నొక స్త్రీరత్నము కట్టించెనఁట. ఆమె యింక ననేకధర్మకార్యములు చేసెను; కొన్ని యగ్రహారముల నొసంగెను. గన్నవరమున డొక్కా జోగన్న గారును, ఆయన సతీమణి సీతమ్మగారును చేసిన యన్నప్రదానమునకు మితి లేదు. "డొక్కావారి యన్నప్రదాన" మని భరతఖండమం దంతటను వారికీర్తి ప్రబలి యున్నది. ఇట్లే యనేకు లనేకధర్మకార్యములు చేసి కీర్తి సంపాదించి మృతులయ్యును జీవించియున్నవారు. ప్రస్తుతకాలమున వీరిలో ననేకులు హూణభాషయందుఁ బరిపూర్ణులై పేరువడసియున్నవారు.

సీతాస్వయంవరము

ఉ. ఉర్వీదేవు లపూర్వమోదమున విధ్యుక్తంబుగాఁ జేయు నా
శీర్వాదంబు సుమంగలీజనమణీశృంగారమాంగళ్యగాం
ధర్వస్వానము తూర్యఘోషము జయోద్రావమ్ము నొక్కుమ్మడిన్
సర్వాశాతతిఁ బర్వె దారితధనుర్నాదప్రతిధ్వానమై.

మ. జనకక్ష్మాపతి కన్నుసన్నలనె యాజ్ఞాపింపఁ, బుణ్యాంగనా
జన మంతఃపురి కేఁగి భూమిజకు విజ్ఞాపించి తోడ్తేరఁగా,
ఘనసంఘాతమునుండి వెల్వడు తటిత్కాంతిన్ విడంబించుచున్
ఘనసౌధాగ్రమునుండి తా వెడలె శృంగారంబు తోరంబుగన్.

మ. శరదబ్జానన వెన్కముందగుచు లజ్జాకౌతుకాళీమణీ
కరకంజాతము లూఁతగాఁ గొని తనూగంధప్రభాజాలముల్
పరివేష్టింప సభాస్థలాభినవలీలాభూష యై రాఘవే
శ్వరు కంఠంబున వైచె రాగసుమనఃప్రాగ్భారమున్ హారమున్.

ఉ. కౌతుకవామనేత్ర యది గాంచి వినోదవిలోకనాగత
క్ష్మాతలనేతలన్ వలచి సమ్మతి వారి వరించె; నంత ల
జ్జాతరుణీలలామయు వెసన్ వరియించె మహాసభాజన
వ్రాతగతస్వయంవరపరాజితరాజకుమారవారమున్.

ఉ. అంశుకమున్నె రామునిఁ దనంత వరించిన కీర్తికాంత త
న్నింతయు లెక్కసేయ కతఁ డెవ్వతెనో వరియించె నంచు దు
ర్దాంతమనోవ్యథన్ దిశలఁ దల్లడమందె వియోగపాండువై;
పొంతలఁ జూచుచున్ సవతిపోరు సహింతురె యెందు సుందరుల్?

శ్రీ బ్రహ్మానంద కేశవచంద్ర సేను

కవుకొండల సాంబశివ రావుగారు

సకలదేశములందును సకలయుగములందును నప్పటప్పటి యవసరములనుబట్టి మహానుభావు లుద్భవించుచుందురు. సుమారు రెండువేల సంవత్సరములకు పూర్వము యూహుదియాదేశ మొక గొప్ప యల్లకల్లోలావస్థయం దుండెను. యూధీయు లంత కనేక సంవత్సరములకుఁ బూర్వమే స్వరాజ్యాధికారమును గోల్పోయి దిక్కుమాలినవారై యుండిరి. అందుకు తగునట్లుగ నక్కాలమున రోమీయులు కూడ వారిదేశముపై దండువెడలి, పాలస్తీను నంతయు చేతఁ జిక్కించుకొనిరి. స్వదేశమందుండు హెరడ్ మొదలుగాఁగల చిన్నచిన్న ప్రభువులు రోమీయ రాష్ట్రమునకుఁ గప్పమును జెల్లించుచు, పరాధీనులయ్యు స్వదేశీయులగు యూధీయులనే పీడించుచుండిరి. దేశమంతయు కడు దురవస్థయం దుండెను; బీదలు దిక్కులేక మొఱపెట్టుచుండిరి. అత్తఱి దీనుల పాలిటికి దైవమో యన్నట్లు శ్రీ యేసుక్రీస్తు ఉద్భవించి తన యాత్మబలముచే దుష్టులను భయకంపితులఁ జేసి బీదసాదలకు నాశ పుట్టించెను.

సుమారు రెండువేల యాఱువందల సంవత్సరములకు పూర్వము మన భారతవర్షమునందు సాంఘిక జీవనము కడు హీనావస్థయం దుండెను. బ్రాహ్మణులు తమ వృత్తిని మఱచి నరమృగబలులందు నాసక్తి గలిగియుండిరి. శాస్త్రజ్ఞులు తమ దైనికవ్యవహారములను త్యజించి యేమాత్రము నక్కఱకు రాని వితండవాదములందు ప్రొద్దు పుచ్చుచుండిరి. బీదలు సుఖమన నేమో యెఱుఁగక శాస్త్రజ్ఞులను బ్రాహ్మణులను నుడువు అర్థములేని వాక్యముల మోహశక్తికి వశులై మంచిచెడుగుల తారతమ్యమును మఱచిరి. పశ్వాదు లనాథలై యెక్కడఁ జూచినను తమ రక్తమే ప్రవహించుచుండుటను గాంచి భగవంతునకు మొఱపెట్టుకొనుచుండెను. అట్టిసమయమున దిక్కులేని మృగములపాలిటికి దిక్కో యన్నట్లును, శుష్కజ్ఞానుల కంకుశమో యన్నట్లును, బూటకపు బ్రాహ్మణుల కనంతశత్రువో యన్నట్లును, శ్రీగౌతమబౌద్ధుఁ డుద్భవించి, జంతువర్గమున కభయహస్త మిచ్చి, జనపీడకులకు భీషణుండై, కలకలధ్వనులచే నిండియున్న యశాంతిసముద్రమున కనంతనిర్వాణదాయకుఁడై, భారతవర్షమునకు శిరోమణియై, ప్రపంచమునకు మార్గదర్శియై, యార్యావర్తమునకు వన్నె దెచ్చెను.

సుమారు నూటనలువది సంవత్సరముల క్రిందట మన హిందూస్థానము మెల్లమెల్లన మహమ్మదీయుల పరిపాలనమును వదలించుకొని యాంగ్లేయుల చేతిలోఁ జిక్కుచున్నపుడును, హిందూధర్మము విషయమై నాల్గక్షరములకంటె నెక్కువ యెఱుఁగని క్రైస్తవమతబోధకులు హిందూధర్మమును ఖండించుచు క్రైస్తవమతమును స్థాపింపఁ బూనుచున్నపుడును, జాతిమతభేదము లధికమై యనాథలు నాథులకో కాలిపోవుచున్నపుడును, శ్రీ రాజర్షి రామమోహనరాయ లుద్భవించి, హిందూధర్మగౌరవమును నిల్పి, క్రైస్తవమతబోధకులను గజగజ వణఁకించి, వేదాంతమును మరల స్థాపించి, సహగమనమును గొట్టివేయించి, జాతిభేదములను జితుగఁ గొట్టి, యేసుక్రీస్తు మహమ్మదుల యొక్క మహౌన్నత్యమును ప్రపంచమునకుఁ జాటి, భారతవర్షమందు నూతనయుగమును సృష్టించి, భారతమాత కీర్తిని బృథ్వి కెల్లఁ దెలియఁబఱిచెను.

కాని రామమోహనరాయలు సాంఘికౌన్నత్యమునకై యనేకవిధముల పాటుపడినను నది చాలలేదు. కేశవచంద్రసేను జన్మించుతఱికి రామమోహనుని కాలమున లేని సమస్యలు కొన్ని నూతనముగఁ బుట్టినవి. బ్రహ్మానందుని కాలమునాఁటికి పాశ్చాత్యవిద్యయు నాగరకమును మన దేశమునఁ జొచ్చి సంఘమును దొట్రుపఱిచి మన యువజనులను గలవరపెట్టుచుండెను. యువకులు వేషభాషలందు జాతీయపద్ధతులను వదలి విదేశీయమార్గములను ద్రొక్కసాగిరి. క్రైస్తవమతబోధకులు రామమోహనుని కాలమునఁ బరాజితు లయ్యును, కొంచెము విరామము దొరకినంతనె మఱింత యుత్సాహపూరితులై వందలువందలుగ మన దేశముపై దండెత్తసాగిరి. విద్యార్థు లనేకులు స్వధర్మమును సంపూర్ణముగ మఱచి గుంపులుగుంపులుగ క్రైస్తవమతము నవ

లంబించుచుండిరి. ఇట్టితరి భారతమాత నుద్ధరించుటకై జన్మించినది శ్రీ బ్రహ్మానందకేశవచంద్రసేను.

ఈయన వంగదేశమున కలకత్తానగరమున క్రీ. శ. 1838 వ సంవత్సరమున వైద్యవైష్ణవకులమందు జనియించెను. పితృపితామహులు శ్రీమంతులు. వంశము వంగదేశమున మిగుల ఖ్యాతికెక్కినది. కేశవచంద్రుఁడు చిన్ననాటనుండియు భక్తిపరుఁడు, శ్రద్ధావంతుఁడు, సూక్ష్మబుద్ధి గలవాఁడు; ఆకారమం దాజానుబాహుఁడు; సాహిత్యశాస్త్రమం దభిరుచియు గణితశాస్త్రమందు విరక్తియుఁ గలవాఁడు. ఈయన యౌవనమున ననేకబాలురను బ్రోగుచేసి, నూతననూతనము లగు నాటలను సృష్టించి యన్ని యాటలందును దా నేనాయకత్వమును వహించి యాడుచుండెడివాఁడు. తల్లిదండ్రులీయనను కొన్నివత్సరములు ముద్దుగఁ బెంచి కడకు హిందూకళాశాలకుఁ బంపుచుండిరి. అక్కడనే కేశవచంద్రుఁ డాంగ్లేయభాషను బాగుగఁ జదువనారంభించెను. తన్మూలమున నాయనకు క్రైస్తవమతవేద మగు బైబిలుతోఁ బరిచయము గలుగ, యేసుక్రీస్తుజీవనమం దత్యంతాసక్తి గలవాఁడై, యా గ్రంథమందలి 'నూతననిబంధన' ననిర్వచనీయ మగు నాతురతతోఁ బఠియించెను. ఇదియే యీయన జీవనమున మొదట బాగుగ నాటుకొనిన ధర్మబీజము. ఈయన వంశధర్మానుసారముగ మాంసభక్షకుఁ డయ్యును పదునాల్గవ వత్సరముననే దానిని వదలి శాకాహారి యయ్యెను. తరువాత నిరువదవ వత్సరమున హిందూధర్మమందలి జాతిమతభేదాదులఁ బరిగణింపఁజాలక బ్రాహ్మసమాజమునఁ జేరెను. ఇది మొద లీయన జీవించియుండిన యిరువదియైదు వత్సరములును బ్రాహ్మసమాజోద్ధరణమునకును భారతవర్షోద్ధారణమునకును తన యావచ్ఛక్తిని ధారవోసి క్రీ. శ 1884-వ సంవత్సరమున మృతినొందెను.

మన మీ మిగిలిన వ్యాసమందు కేశవచంద్రుని యీ యిరువదియైదు వత్సరముల జీవితమును, ఆయన దేశమున కొనర్చిన సేవను గూర్చి సంక్షిప్తముగ ముచ్చటింతము. కేశవచంద్రుని యీ యిరువదియైదు వత్సరముల జీవితము విషయమై యనేకాభిప్రాయములు గలవు. కొందఱీయన మొదటినుండి తుదవఱకును జేసిన దంతయు బ్రశంసనీయమే యనుచున్నారు. మఱికొందఱు ఈయన చేసినదానిలో నేమాత్రమును మెచ్చుకొనఁదగినది లే దనుచున్నారు. వేఱొకకొంద ఱీయన మొదట చక్కఁగ బ్రవర్తించినను జీవనాంతమం దనేకభ్రమలకు లోనయ్యె ననుచున్నారు. కాని మన మీ యెవ్వరిపక్షమును వహింపక కేశవచంద్రుని విషయమై మనకుఁ దెలిసినవట్టు మంచిచెడుగుల రెంటిని జూపయత్నింతము. ఈయన జీవితమును గ్రహింపఁదలఁచినచో నీయనయందున్న యొక రహస్యమును దప్పక పరిగణింపవలయును. ఈయనకు సత్యమం దపరిమితాపేక్షయు నసత్యమం దత్యంతమైన యసహనమును గలదు. ఇదియే యీయన జీవితమునందలి రహస్యము. ఈయన యెన్ని మంచిచెడుగులను జేసిన నిదియే యీయన యావజ్జీవితమందును నవ్యగ్రముగఁ బ్రవహించుచున్నది. దీనిని మనము గ్రహింపఁజాలమైతిమేని యాశ్చర్యకరమైన యీయన జీవితము నవగాహపఱుచుకొనుట కష్టతరము.

కేశవచంద్రుఁ డీసమయమున బెంగాల్ బ్యాంకునందుఁ జక్కని యుద్యోగమం దుండియు ధర్మసంఘసంస్కారాదులందలి యాసక్తిచే క్రీ. శ. 1861-వ సంవత్సరమున దానిని వదలి సంపూర్ణోత్సాహముతో నానాప్రాంతములందును దిరిగి బ్రాహ్మమతమును బోధించుచుండెను. ఈ సమయమున నీయనయు శ్రీమహర్షి దేవేంద్రనాథ ఠాకురుగారును నత్యంతమిత్రులు. ఠాకురుగారు కేశవచంద్రునిఁ గుమారునివలెను, కేశవచంద్రుఁడు మహర్షిని జనకునివలెను జూచుకొనుచుండువారు. కేశవచంద్రుఁడు యజ్ఞోపవీతమును బరిత్యజింపవలయు నని చెప్పినతోడనే మహర్షి దానిని దొలఁగించెను. కేశవచంద్రుఁడును నతని మిత్రులును నప్పు డాదిబ్రాహ్మసమాజముయొక్క సభ్యులు; వీరిలోఁ గొంద ఱప్పుడప్పుడు సమాజోపాసనాదికార్యములను జేయుచుండెడివారు. కాని యింత మైత్రి యుండియు కేశవచంద్రమహర్షులు కొన్నాళ్లకు నొండొరులను వీడవలసివచ్చెను. మహర్షి కుపనిషత్తు లన్న నతిప్రేమ; స్వదేశాచారాదులమీఁద నత్యంతగౌరవము. కేశవచంద్రుఁడు యేసుక్రీస్తన్న బ్రాణము విడుచువాఁడు; ఉపనిషదాదుల ఘనత నప్పటికి విశేషముగ నెఱుఁగఁడు; సంఘసంస్కారాదులం దత్యంతాసక్తి; దేశమున నుండు నానావిధసంస్కారముల నొక్కపెట్టునఁ బొడువవలయు నను నమితోత్సాహము గల్గియుండె. ఈ కారణములవలన వీరియువురకు నన్యోన్యానురాగ ముండియుఁ బొత్తు కుదురకుండుటచే, క్రీ. శ. 1866-సంవత్సరమున కేశవచంద్రుఁడు తన మిత్రులతో నాదిబ్రాహ్మసమాజమునుండి చీలి, మెల్లమెల్లన భారతవర్షీయబ్రాహ్మసమాజమును స్థాపించెను. ఇది మొదలు క్రీ. శ. 1878-వ సంవత్సరము వఱకును కేశవచంద్రుని కీర్తి భారతవర్షమం దంతటను మాత్రమే గాక ఐరోపా అమెరికా ఖండములందుఁ గూడ వ్యాపించెను.

ఈ పదిపదునొకండు సంవత్సరములలో నీయన యనేకులను బ్రాహ్మసమాజమున కాకర్షింపఁగల్గెను; ఖ్యాతిఁ జెందిన శ్రీ పండిత శివనాథశాస్త్రిగారును, ఆనందమోహన్ బోసుగారును, మఱియు నితరప్రసిద్ధులును బ్రాహ్మసమాజమునఁ జేరిరి. కేశవచంద్రుని యుపన్యాసశక్తియు నుత్సాహమును నధికమయ్యెను; సంఘపారిశుద్ధ్య మితాచారముల విషయమై దేశమునం దంతట ఘోషించి తత్కార్యసాధనార్థమై శాఖోపశాఖల స్థాపించెను; తన మిత్రులలో నొక్కొకని నొక్కొక ధర్మమును సాంతముగఁ బఠింప నియోగించెను; విగ్రహారాధనాతిబాల్యవివాహములమీఁద ధ్వజమెత్తి పోరాడుచు భారతవర్షపు నానామూలలను దిరిగి యుపన్యాసము లీయసాగెను; క్రీ. శ. 1870-వ సంవత్సరమున నిగ్లాండుదేశము వెళ్లి యక్కడ ననేకముగ నుపన్యాసము లిచ్చి మహావక్త యని పేరంది, క్రైస్తవసమాజముయొక్క వివిధశాఖలవారిచే నమితగౌరవమును బడసి భారతమాత నాంగ్లేయులదృష్టికి ఘనమైనదానినిగఁ జేసెను. ఆంగ్లేయదేశమునుండి తిరిగి వచ్చినతరువాత నీయన యతిబాల్యవివాహములమీఁద ప్రస్రుతోత్సాహముతో దండెత్తి, యాంగ్లేయపరిపాలనమును బలవంతపఱిచి,

బ్రాహ్మసమాజపు బాలికలు పదునాల్గు సంవత్సరము లైనతరువాత వివాహమాడినను తద్వివాహము న్యాయవిరుద్ధము కాఁజాలకుండునట్లు చేయించి క్రీ. శ. 1872-వ సంవత్సరమున సివిల్ మేరేజ్ ఆక్టు రప్పించెను. ఈ సమయముననే యీయన మనస్సు జ్ఞానకర్మభక్తియోగమార్గముల కొరగ, తత్తత్సాధనముల నవలంబించి ధర్మజీవనమందు గభీరత గలిగినకొలఁదిని సంఘసంస్కారాదులం దుత్సాహము తగ్గుచుండెను. అదియుఁగాక యీయన మొదటినుండియు రాజకీయోద్యమములందు తాను జోక్యము కలుగఁజేసికొనకుండుటయే గాక యితరులను సహితము నిరుత్సాహపఱిచెను. దీనికి తగినట్లు క్రీ. శ. 1878-వ సంవత్సరమున తన జ్యేష్ఠకుమారికను పదినాల్గు సంవత్సరములు నిండకమునుపే కూచిబిహారు రాజకుమారున కిచ్చి వివాహముచేసెను. ఈ వివిధకారణములచే విజయకృష్ణగోస్వామి, ఆనందమోహన్ బోసు, శివనాథశాస్త్రి మొదలగు ప్రముఖులు సహింపఁజాలక భారతవర్షీయ బ్రాహ్మసమాజమునుండి వీడి, సాధారణబ్రాహ్మసమాజ మను మఱియొక శాఖను ప్రతిష్ఠించిరి.

కేశవచంద్రుని జీవితములోని చరమభాగమును గూర్చిన ప్రసంగము నెత్తుకొనకపూర్వము మన మిచట నొక క్షణ మాఁగి యీయన యీ మధ్యజీవనమం దొనర్చిన కొన్ని కార్యములను, నాయనకును నాయన శిష్యబృందమునకును శివనాథశాస్త్ర్యాదులకును జరగిన వాదములను గొంచెము విచారింతము. శ్రీ కేశవచంద్రునియందు మొదటినుండియు ధర్మోత్సాహమును సంస్కారములందు పట్టుదలయుఁ గల వనుమాట వాస్తవము. ఈయన మేధాశక్తి యపరిమితమైన దగుటయు నీయన యొక యుగపురుషుఁ డనుమాటయు వాస్తవములే. శివనాథశాస్త్ర్యాదులు దీనిని మొదటినుండియు నొప్పుకొనిగే యున్నారు. అట్లయిన నీ యుభయపక్షములకును దగవు లేల కల్గెను? కేశవచంద్రుని నమితప్రేమతోఁ జూచుచుండిన విజయకృష్ణుఁడును ఆనందమోహన్ బోసును శివనాథశాస్త్రిగారును ఏల చీలిపోయిరి? దీని కొక గూఢమైన గభీరతరకారణము ఉండవలయును గాని, ఇది కేవల మొక్క కూచిబిహారు వివాహముచే కాఁజాలదు. శివనాథశాస్త్రి గారును ఆనందమోహన్ బోసును నక్కాలమునందలి పాశ్చాత్య విద్యయం దారితేఱినవారు; వీరు విశ్వవిద్యాలయములం దనేకబిరుదములను బొందిరి. వీరికి స్వదేశ మన్న నమితప్రేమ. సంఘసంస్కారాదులందును రాజకీయవిషయము లందును వీరికి కేశవచంద్రునికంటె నధికోత్సాహ ముండె. అదిగాక వీరు కేశవచంద్రునివంటి భక్తులు కారు. కేశవచంద్రుఁ డన్ననో యమితభక్తుఁడు. భక్తుఁడు ప్రతివిషయమునందును భగవంతుని సంజ్ఞలను జూచుచుండును; భారతవర్షమును బరిపాలించుటకై యాంగ్లేయులు భగవంతునిచే నియమింపఁబడి రనియు, నందుచే నాంగ్లేయపరిపాలనమును భగవంతుని పరిపాలనముగ నమ్మవలయు ననియు కేశవచంద్రుని విశ్వాసము. ఇంకను కేశవచంద్రునకు నవీనపాశ్చాత్యవిద్యయందు శివనాథాదుల కున్నట్టి పరిచయము లేదు. మరియు నాతఁడు సంఘసంస్కారకుల యనుచరులలోఁ గొందఱు చేయు నమితాచారములను జూచి భయపడి సంఘసంస్కారము నతిత్వరితముగ నడపిన సంఘమునకు హాని వాట్లిల్లు నని నమ్మెను. కేశవచంద్రశివనాథుల కీ నానావిషయములందును మొదటి నుండియు వేర్వే ఱభిప్రాయము లుండెను. వీరు చివరకు చీలిపోవుట కివియే కారణములు కాని కూచిబిహారు వివాహ మొక విశేషమైన కారణము కాదు.

ఆ వివాహవిషయమును మనము సంక్షిప్తముగ విచారింతము. కేశవచంద్రుని కొమార్తెకు పదునాలుగు వత్సరములు నిండకమునుపే వివాహము చేయుట కేశవచంద్రుని యాదర్శములకు భంగము కలిగించి బ్రాహ్మసమాజమునకు హాని వాటిల్లఁజేయు ననియు, కూచిబిహారు రాజకుమారుఁడు బ్రాహ్మసమాజకుఁడు కాకుండుటచే నదియు బ్రాహ్మసమాజమును హీనపఱుచు ననియు సాధారణబ్రాహ్మసమాజమువా రనిరి. కేశవచంద్రుఁ డన్ననో తద్వివాహము భగవత్సంకల్పముగుటచే దానిని చేసితినే తీరుదు ననెను. ఇం దెవరిపక్షము వాస్తవమైనదియు మనము చెప్ప నక్కఱ లేదు. కాని కేశవచంద్రుఁ డీ వివాహమును జేయింపకుండిన మిగుల బాగుండునది. దీనివలన నెవరికిని మేలు కలుగలేదు. కూచిబిహారురాష్ట్రమింతవఱకును దేశమున కెద్దియు విశేషము మేలు కలుగఁజేయలేదు; అయిన నీ వివాహమందు కేశవచంద్రుఁడు తాను వైద్యకులస్థుఁ డయ్యు, తక్కువ కులమునకుఁ జెందిన కూచిబిహారువంశమందు తన కొమార్తె నిచ్చుటచే సంఘసంస్కారమందుఁ దన కున్న యాదరమునే సూచించెను. కాని తన కొమార్తెకంత పసితనములో వివాహము చేయుటకు తగినంత కారణము లేదు. అది గాక ననేకవిధముల దేశసేవ చేయ నెంచిన కేశవచంద్రునివంటి వాఁడు క్షత్రియవంశముతో వియ్యమందు టంత ప్రశంసనీయముగ నుండలేదు. కేశవచంద్రుని కొమార్తె యగు కూచిబిహారురాణిగారు దేశమునకుఁ జెప్పఁదగిన సేవ నెద్దియుఁ జేయలేదు. కావున మొత్తము మీఁద నక్కాలమందు శివనాథశాస్త్ర్యాదులు విడివడుట సంఘసంస్కారమున కత్యంతశ్రేయస్కరమైనది. కాని యప్పుడు విడివడుటచే నెల్లకాలమును విడివడియుండవలయు ననుటలో నర్థము లేదు.

ఇఁక మనము కేశవచంద్రుని చరమజీవితము విషయమై యించుక ప్రసంగింతము. కూచిబిహారు వివాహ మైనతరువాత కేశవచంద్రుఁడు ఆఱు సంవత్సరములు మాత్రమే జీవించియుండెను. కొమార్తె వివాహముచే స్వదేశమందును నింగ్లాండునందును బుట్టిన కలవరమును శివనాథశాస్త్ర్యాదులు విడిపోవుటయు నీయన హృదయమును జీల్చివైచెను. ఇఁకమీఁద నీయన యుపన్యాసములతో సాధనను కూడ నెక్కువగఁ జేసెను; అనేకనిష్ఠలను బూని రాత్రింబవళ్లు బ్రహ్మదర్శనమందు మగ్నుఁడై యుండెడివాఁడు. ఈయన యీ సమయముననే బ్రాహ్మసమాజ మను పేరును నవవిధాన మను పేరుగ మార్చివైచి సర్వధర్మసమన్వయము చేయఁబూనెను. కేశవచంద్రుని యర్థమున నవవిధాన మన నేమి? నవవిధాన మన నీశ్వరుఁడు నూతనముగ నా యుగమునకుఁ దగినట్లు విధించిన సత్యము. ఈశ్వరుఁ డాయా యుగములకుఁ దగిన ట్లొక్కొక్క ధర్మమును సృష్టించుచుండును. ఇదే విధమున హిందూక్రైస్తవమహమ్మదీయాదిధర్మములు

వ్యాపకములోనికి వచ్చినవి. కాని యిప్పుడు వీనిగతి యేమి కావలసినది? ఇవన్నియు నడుగంటిపోవలసినవా? దీనికి నుత్తరముగా కేశవచంద్రుడు నవవిధానమును జూపించెను. ఈ వివిధధర్మములందేదియు నష్టము గానక్కఱలేదు. సమస్తధర్మములందును సత్యముండుటయే గాక సమస్తధర్మములును సత్యములే. ఒక్కొకధర్మమందు జరిగిన కాండ మంతయు నాయా మతావలంబులయొక్క ధర్మవిజ్ఞానఫలము గాని కేవలము బూటకము కాదు. కాని యా మతావలంబులు తమ యాత్మజీవనములో నొక్కొక్క శ్రేణిని దాటినకొలఁదిని నూతనము నుచ్చతరము నగు జ్ఞానమును బొందుచుందురు. కావున నాదినుండియు సకలధర్మములలోను బుట్టి పెరిగిన యంశములలో నెద్దియుం గేవలము వ్యర్థ మగునది గాదు. అవి యన్నియు స్మరణీయములే గాక ధర్మములయొక్క క్రమవికాసమును సూచించును. ఇందుచేతనే సకలధర్మములలో కొన్ని సత్యము లుండుటయే గాక సకలధర్మములును సత్యములే. మఱియు నిర్విధముననే ధర్మసాధనార్థమై యేమి సంఘసంస్కారసాధనార్థమై యేమి ప్రపంచమున ననాదినుండియు వివిధయుగములందును వివిధదేశములందును జనియించిన మహానుభావు లందఱును భగవంతుని విధానపురుషులు. వీ రందఱియందును నొక్కొక గుణము ప్రకాశించుచున్నది. యేసుక్రీస్తులో మానవులయెడల నమితప్రేమయు, బుద్ధదేవునియందు మైత్రియు, మహమ్మదునందు నిష్ఠయు తేజోవంతము లై యున్నవి. ఇందులో మనము దేనిని విడువఁజాలము. ఇం దొక్కొక్క గుణమును సాధింపవలె నన్న నాయా గుణములను సాధించిన యా మహానుభావుల నాదర్శముగఁ గైకొని, వారి జీవితచరిత్రములను మన జీవనములందు జీర్ణించుకొనవలెను. అప్పుడే మనము వారల నిజముగ మన్నించినవార మగుదుము. అంతియగాక యొక్కొక ధర్మము నొక్కొక ప్రధానసత్యమును నిరూపించుచున్నది. హిందూధర్మము భగవంతుని యనంతత్వమును ఆయన సర్వమయత్వమును బ్రధానముగఁ జూపుచున్నది. క్రైస్తవధర్మము ఈశ్వరునియెడల పుత్రభావమున మెలఁగుచు మానవసంఘమునకు సేవ సేయవలయు నని నొక్కి చెప్పుచున్నది. మహమ్మదీయధర్మ మేకేశ్వరోపాసనమును వేయివిధముల ఘోషించుచున్నది. వీణను వాయించునపు డొక్కొక తంత్రి యొక్కొక నాదము నిచ్చును. ఇందులో నేనాదమును మనము విడువలేము. మఱియు నాయా నాదము లొకవరుసను ధ్వనించుచుండుటచేతనే మనము రమ్యమై మాధుర్యమైన సంగీతమును వినుచున్నాము. ఈ వివిధనాదములను సంపూర్ణముగ సమన్వయించుకొని బయల్వెడలు మధురగానమే నవవిధానము. నవవిధానము సకలధర్మములందును బ్రధానముగ మూర్తీభవించిన సత్యములను సమన్వయించుకొని యొక నూతనసత్యముగఁ బ్రకాశించుచున్నది. ఇది కేవలము సత్యముల సముదాయమే గాక సత్యముల సమన్వయము కూడ నై యున్నది. ఈ సమన్వయములో నీ నానాసత్యములును కరఁగి కలిసిపోయి యొక నూతనసత్యముగఁ బ్రకాశించుచున్నవి. ఇదియే నవవిధానము, కేశవచంద్రుడు తన చరమావస్థయందు రాత్రింబవళ్లు సాధించి విశ్రాంతి లేకుండఁగ ప్రపంచమునకు ఘోషించిన దీ విషయమే.

ఈ కాలమందు కేశవచంద్రుని యుత్సాహము తిరిగి యిబ్బడి కాఁగ, నీ నవవిధానతత్త్వమును ఢంక గొట్టి బహువిధముల ప్రచురించెను. ఈయన తన 'జీవనవేదము'లో నవవిధానాంతరము సాధకుల యుత్సాహము నాయువును వేయిమడుఁగు లధికమయ్యె నని నుడివియున్నాఁడు; తన సమాజములో నిష్కాముకసంసారము, బ్రహ్మచర్యము, ఆధ్యాత్మికవివాహము నను ననేకము లగు వ్రతముల నేర్పఱిచెను; తన యనుచరులను భక్తియోగమార్గములందు సంపూర్ణముగ దింపివేసెను. ఈయనకు సంఘసంస్కారమందలి యుత్సాహము తగ్గుచు ధర్మజీవనసాధనమందలి యాతురత యెక్కువగుచుండెను. ఈయన యొక్కొకదినమున గంటలవెంబడి పంచభూతములలో నొక్కొక భూతము ముందు కూర్చుండి యందు బ్రహ్మదర్శనమును పొందుటకై యనిర్వచనీయమైన యాకాంక్షతో సాధనచేయువాఁడు. ఒక చిన్న యగ్నిగుండము ముందు రాత్రింబవళ్లు గూర్చుండి బ్రహ్మదర్శనలాలసుఁడై యుండఁ జూచినవా రనేకు లున్నారు. ఒకనాఁడు నిశీథసమయమున నీయన తనగదిలో ప్రక్కమీఁద లేకుండెను. స్నేహితు లిక్కడ నక్కడ వెదుక, సాధనకుటీరమందుఁ గూర్చుండి, గృహమం దున్న పాదరక్షల నన్నిటిని దండగట్టి మెడలో వైచుకొని వామహస్తముయొక్క యైదువ్రేళ్లను దక్షిణహస్తముయొక్క యైదువ్రేళ్లతోఁ గల్పుచు విడఁదీయుచు నుండెను; అందుపై నిది యేమని యడుఁగ, పాదరక్షలదండ తనకు వినయమును గఱపుటకనియు, నెడమచేతియొక్క యైదువ్రేళ్లను కామక్రోధలోభమోహాహంకారములకును కుడిచేతి వ్రేళ్లను తద్వ్యతిరేకగుణములకును చిహ్నములుగఁ బెట్టికొంటి ననియు, నీ వ్రేళ్లను గల్పుచు విడఁదీయుచు నుండుట కామాదిగుణములను నిష్కామాదిగుణములచే ధ్వంసముచేయుటను సూచించు ననియు నుడివెను.

ఈ సమయమున కేశవచంద్రుని ధర్మాకాంక్షయు భగవద్దర్శనతృష్ణయు నింతంత యని చెప్ప నలవికాదు. అహోరాత్రము లిదియే దృష్టి. ఈయన సాధుసమాగమాభిలాషయు వర్ణనాతీతమై యుండెను. బుద్ధదేవునియొక్క గుణముల నన్నిటిని గ్రహించుటకుఁగాను తాను క్రీస్తుశకమునకు నాలువందల సంవత్సరముల ముందు కపిలవస్తునగరమం దున్న ట్లనుకొని, బుద్ధుని సకలదివ్యగుణములను నాయన సకలకార్యములను మనస్సున నిల్పుకొని బుద్ధునితో నేకమైనట్లు భావించుచు నీ భావములో దినములవెంబడి మునిఁగియుండెడివాఁడు. అట్లే జనకుఁడు, రాముఁడు, నారదుఁడు, వాల్మీకి, యేసుక్రీస్తు, మహమ్మదు మున్నగు మహానుభావుల నాత్మవీథియందు సందర్శించి, వారి దివ్యగుణముల నాకర్షించుచు వారితో ప్రొద్దుపుచ్చుచుండెడివాఁడు. మఱియు నీయన యీ కాలమునఁ బ్రత్యేకముగ హిందూధర్మమందలి నానాతత్త్వములను సమన్వయించిన విధము మిక్కిలి యద్భుతము. ఆర్య ధర్మమందలి కాళి, విష్ణువు, సరస్వతి, పార్వతి, శివుఁడు, హరి,

లక్ష్మి యన్నగు శబ్దములకు సుందర మగు నర్థమును దెల్పెను. ఈ పదముల నన్నిటి నేకేశ్వరోపాసనలో నుపయోగింపదగిన మార్గమును ముఖ్యముగ సేవకనివేదనముయొక్క యైదుసంపుటములందు నతి విపులముగఁ దెల్పియుండెను. లక్ష్మిశబ్ద మీశ్వరుని యనంతైశ్వర్యమును సూచించును మనము సామాన్యముగ నైశ్వర్యగుణముల నన్నిటిని మృదుమధురసుందరభావమునఁ జూతుము గాన లక్ష్మిశబ్దమునకుఁ జెందు గుణములను స్త్రీభావములుగ భావించితిమి. శ్రావణ భాద్రపద మాసములందు పొలము లన్నియుఁ బచ్చనిరంగులఁ దేలుచున్నపుడు మనము కన్నులారఁ జూచి 'అహాహా' యని యానందింతుము; ఈ యానందదృశ్యమే భగవంతుని యైశ్వర్యము; ఇదియే లక్ష్మి. అట్లే సకలదైవభావములును వేర్వేఱు దేవతలయొక్క పేర్లు గాక ఏకేశ్వరుని వివిధప్రకాశములు.

ఈయన యీ ప్రకారము సాధనచేయుచు, నూతననూతనభావముల కర్థము చెప్పుచు శుద్ధపక్షచంద్రునివలె నాత్మజీవనమందు దినదినప్రవర్థమానుఁ డగుచుండెను గాని, తిన్నఁగ నాహారమును భుజింపకుండుటచేతను, బహువిధము లగు తీవ్రవ్రతములను బట్టుటచేతను, ప్రాణబంధువు లందఱును దూరులైరను దుఃఖముచేతను, నానాఁటికి చిక్కి శల్యమై, వ్యాధివశుఁడై, శరీరపటుత్వమందు బహుళపక్షచంద్రునివలె క్రమక్రమముగఁ గ్రుంగిపోవుచుండెను. ఈ కాలమున నీయనకు శ్రీ రామకృష్ణపరమహంసలవారతిమిత్రులు. ఇరువురును మిక్కిలి తఱుచుగఁ గలిసి ధర్మజీవనము విషయమై గంటలవెంబడి ముచ్చటించుచుండెడివారు. వీరి స్థానమునకు వారును వారి స్థానమునకు వీరును అప్పుడప్పుడు వెళ్లుచుండుటయు కలదు. శ్రీమన్మహర్షి దేవేంద్రనాథుఁడు కేశవచంద్రునితో వీడిపోయినను, ఆయనమీఁదఁ గల మమత చేత వ్యాధితో నున్న దినములలో నొకటి రెండు పర్యాయములు వచ్చి చూచి వెళ్లెను. కేశవచంద్రునకు బ్రహ్మానందుఁ డను సార్థకనామము నిచ్చినది మహర్షియే. శివనాథశాస్త్ర్యాదులకు కూడ, నెంత విడిగ నున్నను, కేశవచంద్రునిమీఁది భక్తిశ్రద్ధలును గురుభావమును పోలేదు; అందుచే వారును వచ్చి చూచి వెళ్లుచుండిరి. కాని క్రీ. శ. 1883-వ సంవత్సర మాఖరున వ్యాధి ముదిరి, బ్రహ్మానందుఁ డనేకదినములు తీవ్రబాధచేఁ దీసికొని తీసికొని చివరకు క్రీ. శ. 1884-వ సంవత్సరము జనవరి 8-వ తేదీని భార్యాపుత్రులను మాతృవర్గమును బంధుమిత్రాదులను భారతమాతను నపరిమితదుఃఖమందు ముంచివైచి దేహమును త్యజియించెను.

శ్రీ కేశవచంద్రునియం దెన్ని లోపము లున్నను, నాతఁ డొక యసాధారణయుగపురుషుఁడు గాని సామాన్యుఁడు గాఁడు. మహదైశ్వర్యవంశమునందు జన్మించియు, నైహిక జీవనమునం దత్యుచ్చపదవులఁ బొందఁగల్గియు, వాని నన్నిటిని తృణప్రాయముగ నెంచి దేశసేవయందు యావజ్జీవమును ధారవోసినది శ్రీ కేశవచంద్రుఁడు. వంగదేశపు యువజను లందఱు నమితాచారులై భ్రష్టజీవనమందు ప్రొద్దుపుచ్చుచున్నపుడు దాని నాఁపినది శ్రీ కేశవచంద్రుఁడు. భారతవర్షమునం దెక్కడఁ జూచినను విద్యార్థులు క్రైస్తవమతబోధకులయొక్క యాకర్షణములోఁ బడి స్వధర్మమును వదలి విజాతీయపద్ధతుల నవలంబించునపుడు దాని కడ్డముగ నిల్చుండి యా విజాతీయాచారప్రవాహమున కానకట్ట యైనది శ్రీ కేశవచంద్రుఁడు. బ్రహ్మసామాజికులు తమ కుమారికలకు హిందూధర్మశాస్త్రప్రకారము వివాహముచేయుట కిచ్చలేకుండియు తగిన న్యాయశాసనముయొక్క బలము లేక యట్లు చేయుటకు వెఱచుచున్నపుడు అట్టి న్యాయశాసనమును బుట్టించినది శ్రీ కేశవచంద్రుఁడు. బ్రాహ్మసమాజము కేవలము క్రైస్తవమతబోధయందలి సారమునే గ్రహించి హిందూధర్మముయొక్క గభీరతను బాగుగ గుర్తెఱుంగలేకున్నపుడు తిరిగి యాదృష్టిని మరలించి యార్యధర్మముయొక్క గౌరవమును దెల్పినది శ్రీ కేశవచంద్రుఁడు. ఒక్కొక ధర్మము నవలంబించినవారును తమ మతపురుషులే భక్తు లని వక్కాణించుచుండ, సకలమహాపురుషులను పుష్పమాలికగఁ జేసి వారి జీవితసారమును మన జీవనములం దంతర్గతముచేసికొను మార్గమును జూపినది శ్రీ కేశవచంద్రుఁడు. సకలధర్మవిధానములును బోరాడుచుండ, వానియందలి సద్గుణములను సమన్వయించి ధర్మములందలి క్రమవికసనమును జూపినది శ్రీ కేశవచంద్రుఁడు. తెల్ల నల్ల జాతులవా రొకరి నొకరసహ్యించుకొనుచుండ, నది యధార్మిక మని బోధించి యందఱకును సంధిచేసినది శ్రీకేశవచంద్రుఁడు. ఆంగ్లేయభాషాసాహిత్యమందుఁ బ్రవీణుఁ డయ్యు నిరువదవ శతాబ్దమందు భక్తియోగమున మునుకలు వేయఁగలిగినది శ్రీ కేశవచంద్రుఁడు. ఆమిషాహారములోఁ బుట్టి పెరిఁగియు దానిని బాల్యమందే సంపూర్ణముగఁ ద్యజించి జీవనాంతము వఱకును శాకాహారి యైనది శ్రీ కేశవచంద్రుఁడు. వక్తలలో నసర్గళప్రవాహము గల మహావక్తయై యార్యావర్తమునకు వన్నె దెచ్చినది శ్రీ కేశవచంద్రుఁడు. ఈ కేశవచంద్రుని కీర్తిని సద్గుణపుంజమును బొగడ వేయినోళ్లయినను జాలవు. అట్టిచో నిరక్షరకుక్షి యైన నావంటివాఁ డేల నేర్చు?

కాని మహానుభావులయొక్క సద్గుణములను కాదకు కెంత యవసరమో వారి లోపములను కూడఁ జూచి జాగ్రత్తపడుట యంత యవసరము. కావున రాజకీయవిషయములందును నీశ్వరతత్త్వమందును సంఘసంస్కారమందును కేశవచంద్రుని యభిప్రాయములను గొంచెము విచారింతము. "రాజకీయవిషయములలో నేము జోక్యము కలుగఁజేసికొనము." అని కేశవచంద్రుఁడు నుడివెను. వాస్తవమున ఆయనకు రాజకీయశాస్త్రము విషయమై విశేషముగఁ దెలిసియున్నట్లు కాన్పింపదు. తెలిసినవాఁడైన నంత యజ్ఞానముగఁ బల్కఁడు. ఏ దేశమువా రా దేశమును బాగుచేసికొనవలయును గాని యితరు లెంత దయతో చూచినను, విశేష ముపకారము కలుగనేరదు. ఇదిగాక కేశవచంద్రుఁడు మరియొక గొప్ప తప్పును జేసెను. ఈయన స్వదేశోద్ధారము మాట వదలివేసి సకలదేశముల నొక్కమాఱుగ నుద్ధరింపఁబూనెను. సకలదేశములును తమతమ తగవులను మాని యన్యోన్యానురాగముతో సోదరభావమున నుండుట యత్యంతావశ్యమే యైనను, అది

యొక్కమాఱుగ జరగునది కాదు. దీనికి ముందీ యన్ని దేశములును దమతమ సమస్యలను దెగఁగొట్టుకొని తమతమ జాతుల దిట్టపఱుచుకొనవలయును. అన్ని దేశములకును స్వాతంత్ర్యము కల్గిన పిమ్మట ప్రపంచమంతయు నేకసంయుక్తరాష్ట్రము కాఁగలదు గాని కొన్ని దేశములు దాస్యములో నుండి మఱికొన్ని దేశములు హాయి ననుభవించుచవు దట్టి దెన్నఁడును సంభవింప వీలులేదు. కేశవచంద్రుఁ డిట్టి విషయములను విచారించి యుండలేదు. విచారించియుండిన రాజకీయవిషయముల నంత ననాదరముతోఁ ద్రోసివేసియుండఁడు.

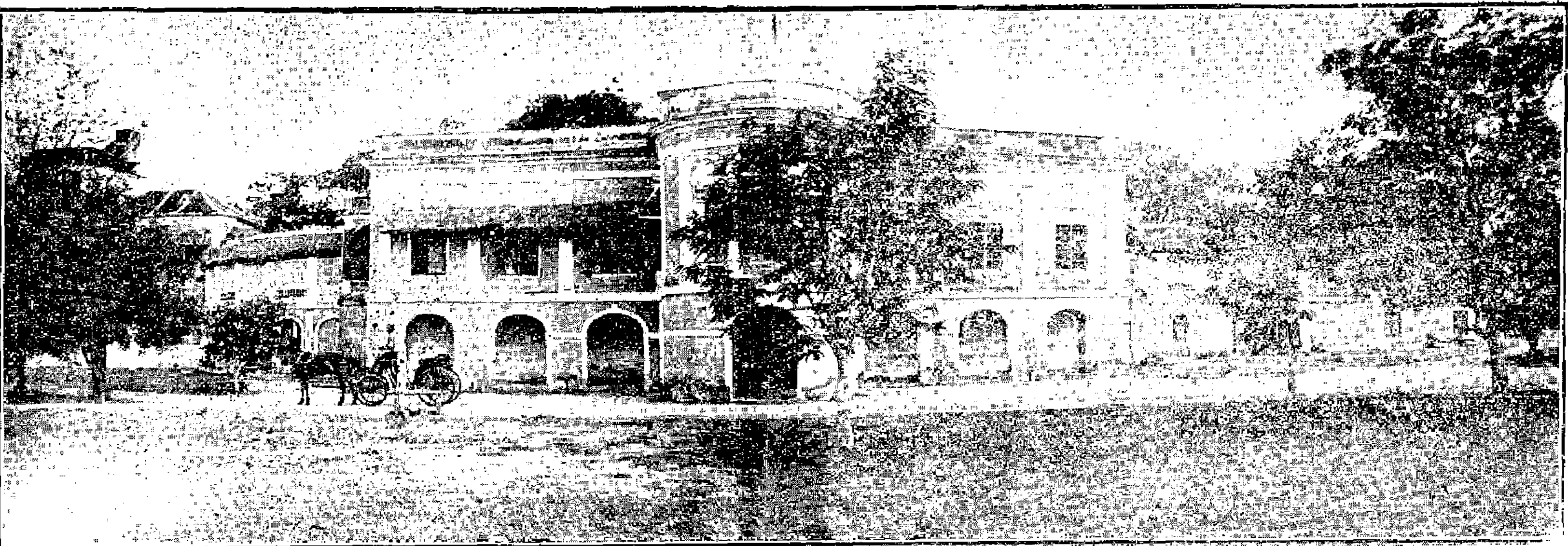
ఇఁక కేశవచంద్రుని యీశ్వరతత్త్వమును గొంత విచారింతము. కేశవచంద్రుని కీశ్వరుఁడు విధానకర్త; సకలమును విధించుచుండును; సకలమునకును బ్రభువు; సర్వమయుఁడు; సర్వాధారుఁడు. బ్రహ్మసందుని యీశ్వరతత్త్వము మొదట బైబిలునుండియే యుద్భవించినది. అందుచేతనే యీయన యీశ్వరుఁ డంతగఁ బ్రపంచాతీతుఁ డయ్యెను. మధ్యమజీవనమునుండి హిందూధర్మముయొక్క సృష్టితత్త్వమును గొంత గ్రహించినను మొదటినుండియు నాటుకొనిన క్రైస్తవధర్మముయొక్క యీశ్వరతత్త్వము చావలేదు. ఇక్కారణముచే నీయన యీశ్వరుఁ డెంత సర్వమయుఁడై సంసారమందలి సకలవిషయములందుఁ జొచ్చినను, చివరకా యీశ్వరుఁడు సన్ననైన పూచికపుల్లవలె నుండెను గాని, దృఢకాయుఁడై సర్వము నావరించుకొనఁగల్గలేదు. సర్వమును భగవత్ప్రకాశము లని కేశవచంద్రుఁ డెంత నుడివిన నీ "సర్వము"ను, "భగవంతు"నిని దుదివఱకును విడిగ నుంచెను గాని, రెంటి నైక్యము చేయు సాహస మీయనకు లేకుండెను. మఱియు నీయన భక్తియద్భుతమైన దైనను నది యంతగ నక్కఱకు రాక సంసార మావల నుండెను గాని, ప్రాపంచికవ్యవహారములలోని కంతగఁ జొఱలేదు. చొచ్చియుండిన నీయన యంత త్యాగభావమును వహించి యుండెడివాఁడు గాఁడు.

ఈయన సంఘసంస్కారము నంతంతమాత్రముదే. సంస్కర్తలలోఁ బ్రధానుఁడైనను దానిని దుదివఱకును నెగ్గింప నీయనకు సాహసము లేకుండె; స్త్రీలను పరదాచాటునుండి నలుగురిలోనికిఁ బ్రవేశపెట్టుటలోఁ గొంతవఱకుఁ జవేసి యక్కడ నాఁగిపోయె. స్త్రీల నట్లు బలవంతముగ బైటికి నెట్టఁగూడ దనెను. ఈమాట కొంతవఱకు వాస్తవమే. అనేకవత్సరములనుండి జనానాయం దుండిన స్త్రీలను నొక్కమాఱుగ నలుగురిలోనికిఁ బ్రవేశపెట్టుటలోఁ గొంత యాపద యుండవచ్చును; కాని యట్టి స్త్రీలవిషయమునసే యమిత్రప్రోత్సాహమును ప్రోద్బలమును నత్యంతావశ్యకములు. ఇట్టి కార్యమును మెల్లమెల్లనఁ జేయుద మనుకొనరాదు; అట్లయినచ దెన్నాళ్లకును మెల్లగనె యుండును. రెండవ దీయన స్త్రీజాతి గృహకృత్యాదివిషయములకే తగు ననెను గాని, యంతకుపై దాఁటిపోలేకపోయెను. మఱియు నితరులు కొంచెము స్త్రీలతోఁ గలసిమెలసి తిరుగుచున్న పుడది యనర్థదాయక మని ఖండించెను గాని యందుండిన సాంఘికోన్నతిని గ్రహింపఁజాలకుండెను.

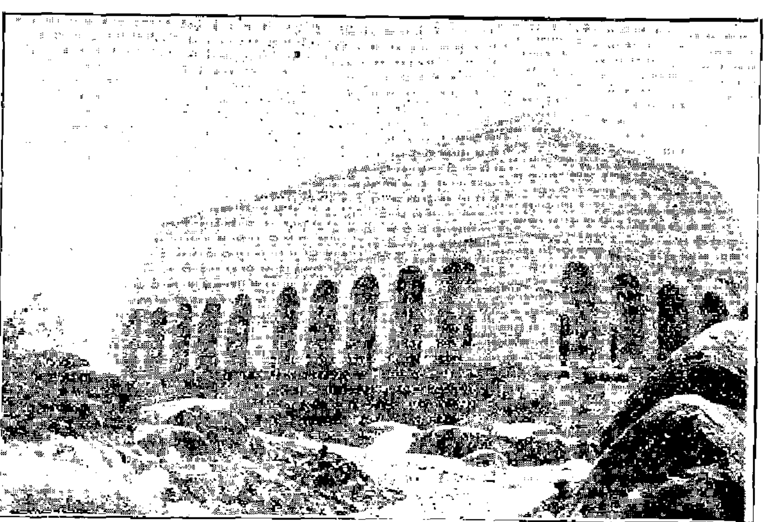
మహానుభావులందు ననేకము లగు మహద్గుణము లున్నట్లు కొన్ని తీవ్రము లగు లోపములు నుండును. వారు మహానుభావు లగుటచేతనే వారి లోపములును స్పష్టముగఁ గాన్పించుచుండును. కాని యీ లోపములు వారికీర్తిని మలినముచేయక మఱింత ప్రకాశింపఁజేయును. కేశవచంద్రునియం దున్న లోపములను మనము మఱవవసరములేదు. మఱచినందుచే కీడు కల్గును గాని మన మాయనకు వన్నె దేలేము. గొప్పగొప్ప పొరపాటు లాయనయం దున్నను, నీశ్వరతత్త్వము నాయన తిన్నగ గమనింపలేకున్నను, నాయన దేశమునకుఁ జేసిన సేవ యింతింతని చెప్ప నలవికాదు. "నవవిధాన"మం దీయన మన కిచ్చిన నూతనసత్యములు మిగుల విలువగలవి. వీని నక్కాలమున ననేకులు గ్రహింపలేకున్నను, ముందుముందు భారతీయులు దాని సారమును గ్రహియించి కేశవచంద్రునిఁ జిరకాలము స్మరింతు రను మాట నిస్సంశయము. కేశవచంద్రుని కింకను మన దేశమందు తగిన గౌరవము జరగలేదు. ఆయన మహత్త్వమును మన మింకను నెఱుఁగము. ఆయనను కేవలము బూటకుఁ డనుట యన్యాయము; ఆయనయం దెద్దియు గొప్పతనము లే దనుట యంతకంటె నన్యాయమైనది. భారతమాత తన పుత్రులలో నేరని విడఁజాలదు. తన పుత్రు లందఱు నామెకు సమానులే. కావున మదీయసోదరు లగు నాంధ్రులు కేశవచంద్రుని విషయమై బాగుగఁ జదివి, యీయన దేశమునకొనర్చిన మహోపకారమును గమనించి, యమ్మహానుభావుని చక్కగ నాదరించి, యీయన దివ్యజీవనము ననుసరింతురుగాత! తత్త్వశాస్త్రవిశారదు లగు నాంధ్రులు వంగదేశభక్తవరుని సన్మానముతోఁ బూజించి, యీయన ప్రగల్భభక్తి నందుకొందురుగాత !! ఇదియే యాంధ్రమాత కోర్కె !!!

The Buckingham Palace, Chittoor

బక్కింగుహాం మందిరము, చిత్తూరు

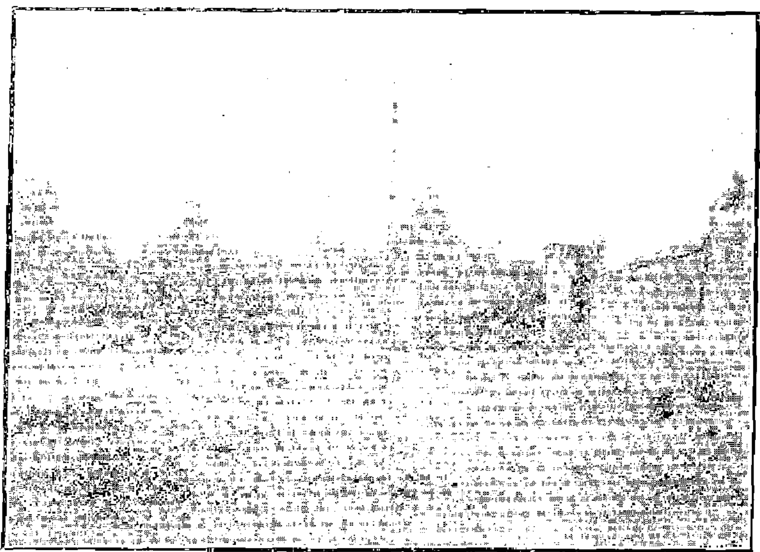

Water works, Vizianagrum

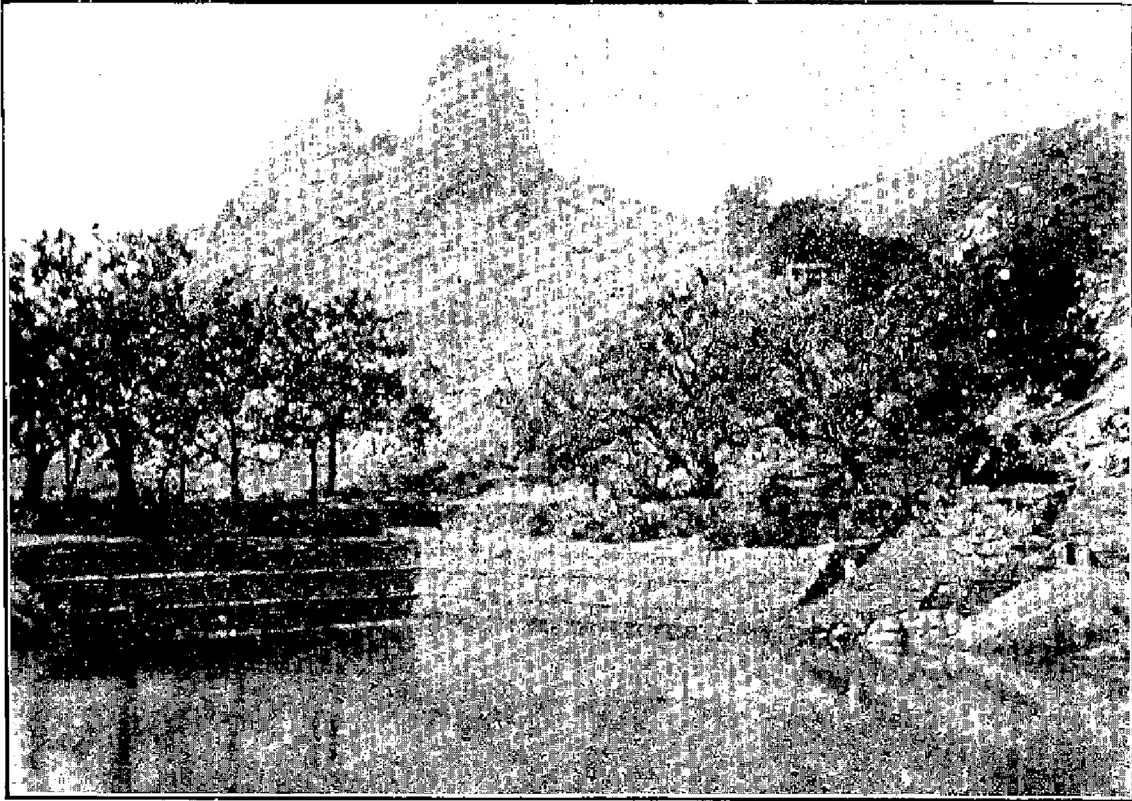

జలాగారము, విజయనగరము

Sitarameswar Temple, Bobbili

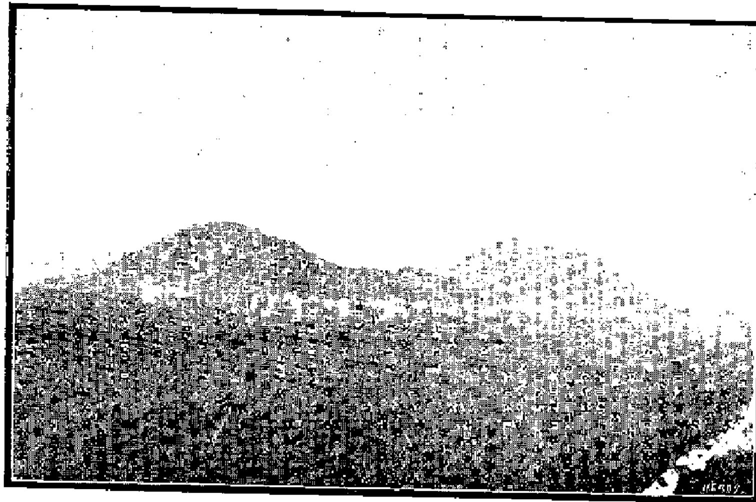
శ్రీసీతారామేశ్వరస్వామి దేవాలయము, బొబ్బిలి

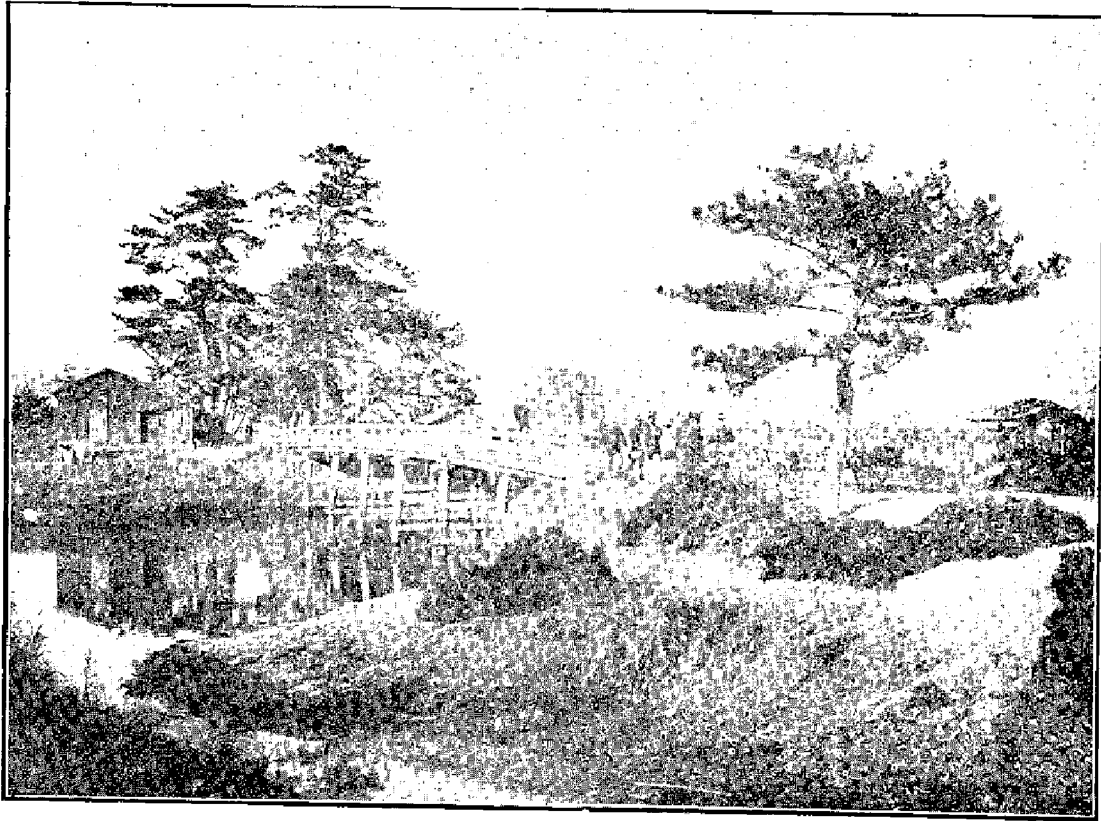
Ghatakachala Temple, Sholingur

ఘటకాచల దేవాలయము సరోవరము షోళింఘపురము

Bojjanna Hill, Vizag

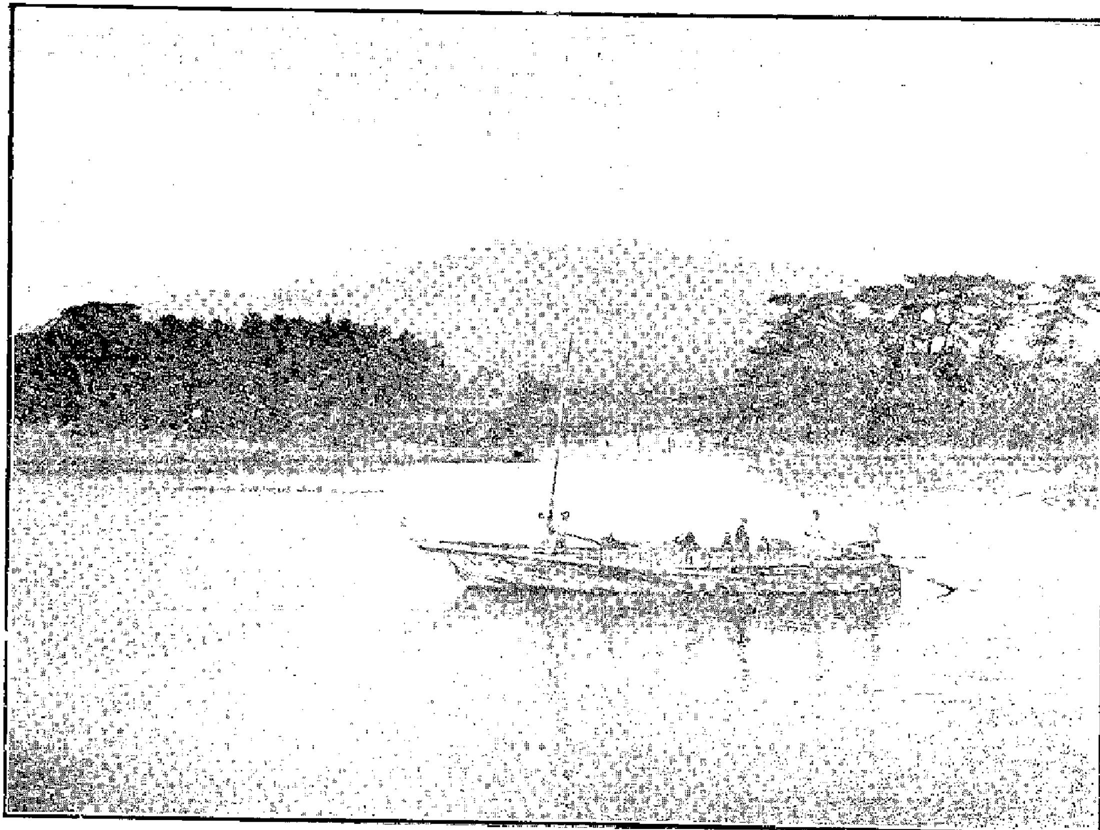

బొజ్జన్న కొండ విశాఖపట్టణము

View of Mt. Fuji. Japan

ఫ్యూజీపర్వతము, జపాను

View of Mt. Fuji. Japan

ఫ్యూజీపర్వతము జపాను

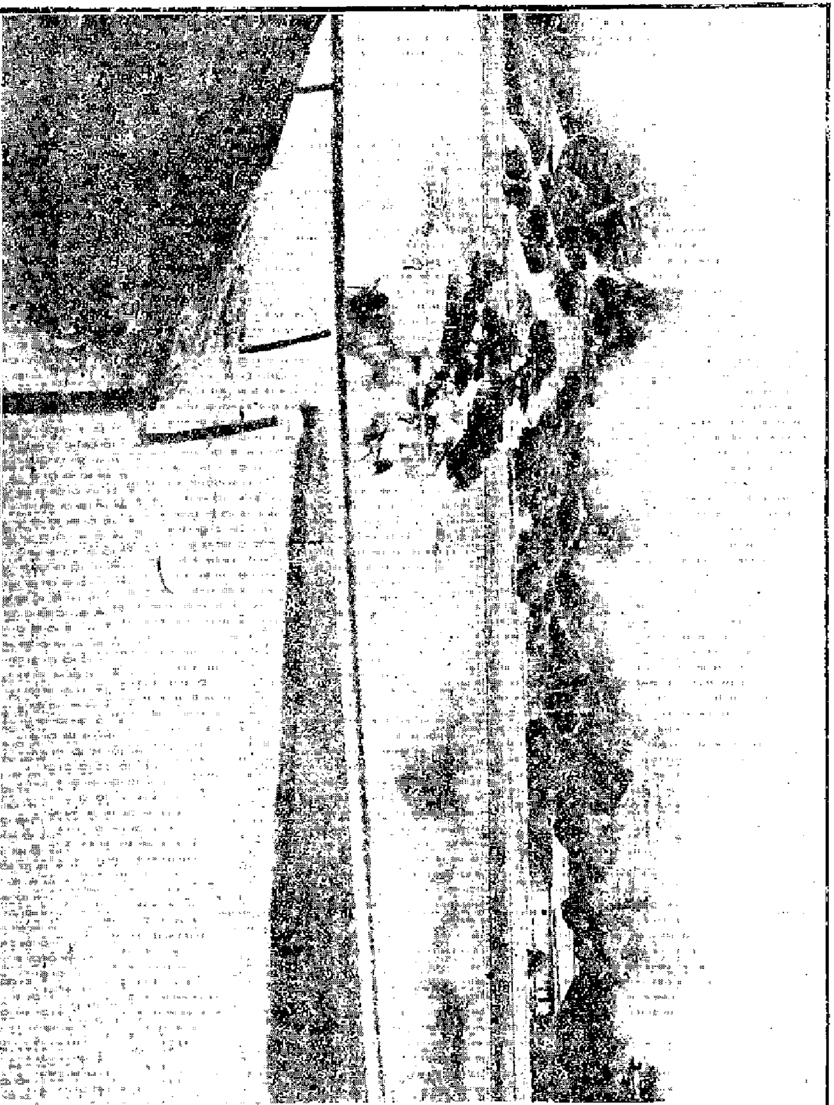
Blocks by Messrs. D. B. Neroy & Co.

Cowherd, Japan

పసులకాపరి, జపాను

The Elegant Park, Japan

సుందరారామము, జపాను

అబలా విలాపము

మంగిపూడి వేంకటశర్మగారు

స్త్రీలకున్నతవిద్య చెప్పింపవచ్చునా
కూడదా యను చర్చతోడ నేల?
చెలువ-లుద్యోగాలు చేయంగవచ్చునా
కూడదా యను పాట పాడ నేల?
రమణులు బ్రహ్మచర్యము చేయవచ్చునా
కూడదా యను వాద మాడ నేల?
య[illegible] వివాహంబు లొప్పుకోవచ్చునా
కూడదా యను పలుకు వాడ నేల?
రమలు దేహపరిశ్రమము చేయవచ్చునా
కూడదా యను శంక గూడ నేల?
నిన్న మొన్నటి దాఁక నిన్నియును గలిగి
వన్నెఁ గన్నట్టి భారతవర్షమందు
నేఁటి కవి చేటు చేయంగ నేర్చెనోటు?
ఏటి తాటోటు లివి? కీర్తిపేటులార!

సీ. ఉన్నతవిద్య స్త్రీ కొసఁగరా దన నేల?
విద్యాధిదేవత వెలఁది యనఁగ;
ఉద్యోగములు స్త్రీల కొప్పవం చన నేల?
రాజ్యంబు లేలిరి రమణు లనఁగ;
బ్రహ్మచర్యము స్త్రీకిఁ బనికిరా దన నేల?
యోగినుల్ పదివేవు రుండి రనఁగ;
కలదె స్త్రీలకు వయఃకల్యాణ మన నేల?
మున్ను స్వయంవర మ్మన్న దనఁగ;
వ్యాయామ మబలల కర్హమా యన నేల?
యరివర్గముల వేటలాడి రనఁగ;
కాలవశమున నవి నేఁడు కల్లలాయె;
సచ్చరిత్ర వివేకంబు సమసిపోయె;
పెద్ద లరిగిన త్రోవలు వింత లాయె;
పలు మతము లాయె, సాంఘికబలము పోయె

సీ. బాలుర కెట్టులో బాలల కట్టులే
యున్నతవిద్యల నొసఁగరయ్య!
యువకుల కెట్టులో యువతుల కట్టులే
స్వేచ్ఛాప్రదానంబు సేయరయ్య!
విధురుల కెట్టులో విధవల కట్టులే
యుద్వాహములు సేయ నొప్పరయ్య!
మగవార లెట్టులో మగువలు నట్టులే
నను లను మాట లాసఁగరయ్య!

ఒక్కకంటను బెల్లంబు నొక్కకంట
సున్నమును బెట్టుకొనకుఁడో యన్నలార!
భగవదుద్దేశముల భంగపటిచి యతని
యాగ్రహముపాలు గాకుఁడో యార్యులార!

సీ. పట్టపరీక్షలోపలఁ గృతార్థలఁ జేసి
యున్నతోద్యోగంబు లొసఁగువారు
స్వమతధర్మములు విశ్వప్రపంచము నిండ
వ్యాపింపఁజేయంగ నంపువారు
నిఖిలప్రజాప్రతినిధిమహాసభలకుఁ
బ్రాతినిధ్యము లిచ్చి పంపువారు
పురుషులతో సరాసరిగ స్వాతంత్ర్యంబు
లిచ్చి హెచ్చుగ గారవించువారు
నగుచుఁ బాశ్చాత్యు లుండంగ, నగుదు రన్న
తలఁ కొకింతయు లేకనాథలకుఁ గేశ
ఖండనము చేయు టుచితంబొ, కాదొ? యనుచు
సభలు చేయుదురే? ద్విజస్వాములార!

సీ. కులకాంతతోఁ గూడి కులికెడువానికి
విధురుని చింత లేవిధిని దెలియు?
తులలేని సిరులతోఁ దులఁదూఁగువానికి
నిఱుపేద కష్ట మేకరణిఁ దెలియు?
స్వాతంత్ర్యభూతివిస్ఫీతుఁ డౌ వానికి
బానిస బెడద లేభాతిఁ దెలియు?
భూసురుఁడై పుట్టి మురిసెడు వానికి
మాలని దోసఁగు లేమాడ్కిఁ దెలియు?
ప్రాణపతితోడ సుఖియించు భాగ్యవతికి
బాలవిధవల దుఃఖ మేభంగిఁ దెలియు?
నింగితజ్ఞాన మించుకంతేని లేక
నోరికొలఁదులు నుడువుచుందురు గాక.

సీ. గానశాస్త్రమున కంగనలే తగుదు రంచు
మధురకంఠములె ముమ్మాఱు దెలుప,
వైద్యవిద్యకు గుణవతులె తగుదు రంచు
సదయంబు హృదయంబు సారెఁ దెలుప,
బోధకత్వమునకు బోటులే సరి యంచు
శాంతశీలమె సదా చాటి తెలుప,
లలితకళాప్తికి లలనలే మే లంచు
సరి లేని బుద్ధికౌశలము దెలుప,

మాకు గానంబుఁ గఱపక మానిరేమొ?
మాకు వైద్యంబు నేర్పక మానిరేమొ?
మాకు బోద్ధత మప్పక మానిరేమొ?
మాకుఁ గళలను జెప్పక మానిరేమొ?

సీ. తీర్థాటనంబడిఁ దిరుగుచుండుట యొప్పు,
కులకాంత సభల కేగుటయె తప్పు;
నాటకంబులు చూడ నరుగుచుండుట యొప్పు,
కులకాంతసభల కేగుటయె తప్పు;
యాగంబులను జూడ నేగుచుండుట యొప్పు,
కులకాంత సభల కేగుటయె తప్పు;
దేవోత్సవముల కేతెంచుచుండుట యొప్పు,
కులకాంత సభల కేగుటయె తప్పు;
పెండ్లిపేరంటముల పేక్కవేళ లనుచు
నిల్లునిల్లును దిరిగి యూరేగుచుంట
యొప్పు; సభలకు నేగుట యొకటె తప్పు;
ఆఁడుపుట్టువు పుట్టుటే అసలు తప్పు.

సీ. పెద వెత్తి పొత్తంబు చదువుచుండుట తప్పు
పాటలు పాడుట మేటితప్పు
కల మెత్తి వ్రాయంగ గమకించుటే తప్పు
చిత్తరుల్ వ్రాయుట చెడ్డ తప్పు
వ్యాయామశాస్త్రంబు నభ్యసించుట తప్పు
చేతిపనుల్ నేర్చు చేఁత తప్పు
నలుగురిలోపల నిలుచుటే బలు తప్పు
జతక తైలను జూడఁ జనుట తప్పు
అన్నియును దప్పులే గదా! యాఁడుదాని
కింక స్వాతంత్ర్య మెందున నిచ్చినారొ?

సుదతులకు నింక నెక్కడ సుఖము గలదొ?
న్యాయమతిఁ జూడరే! భారతీయులార!

సీ. ఎండవానలకుఁ దా నెంత చింతిలుచున్న,
గొడుగు పట్టఁగరాదు పడఁతిమిన్న;
చలిబాధ కెంత భీతిలి వంతఁ గనుచున్న,
నంగీలు దొడుగరా దతివమిన్న;
కాళ్ల నెత్తురు లోడికలె యైనఁ, బాదర
క్షలు దాల్పఁగారాదు కన్నెమిన్న;
కంటిరోగములచే గాసిఁజెందినఁ, జల్వ
జోడు వెట్టఁగరాదు చేడెమిన్న;
స్త్రీల కివి యెల్ల లేకుండఁ జేసినారు,
పురుషులే బొడ్డుమణితోడఁ బుట్టినారొ?
మేము పుట్టమొ? మాది నెమ్మేను గాదొ?
యరయఁగదరయ్య! యీ ధర్మ మార్యులార!

సీ. కడు బీద లగువారి కడుపునఁ బుట్టిన,
నమ్మ చుల్కనఁజేతు రదయు లగుచు;
ధనికు లిండ్లను బుట్టినను, గట్నముల నీయ
వలసివచ్చె నటంచు వగచుచుంద్రు;
విధివశంబున బాలవిధవరాలే యైన,
నత్తింటఁ బుట్టింట నత్తనీరు;
శక్తి గల్గిననాళ్లు చాకిరీ చేయించు
కొని, శక్తి యుడిగినఁ గొంచెపఱుతు;
రకట! యేగతిఁ జూచిన నాఁడుదాని
బ్రతు కధోగతియే గదా! భారతీయు
లార! మా దుర్దశలఁ గన్నులారఁ గనుచు
నెన్నినా ళ్లింక ని ట్లుపేక్షింతురయ్య!

శ్రీ కృష్ణదేవరాయలు

గాడిచెర్ల హరిసర్వోత్తమరావుగారు, ఎమ్. ఏ.

కాలము పురుషునకధీనమా? పురుషుఁడు కాలమునకధీనుఁడా? ఈ రెండు ప్రశ్నలును ఎల్లప్పుడును మానవునకుఁ బ్రత్యక్షమగుచునే యున్నవి. చర్చలయందుం దెచ్చుటను నిది మిథ్యమని నిర్ణయము తేలినట్లు కానరాదు. కాని మానవకోటిలోని ప్రతివ్యక్తియుఁ దన జీవితముచే నీ ప్రశ్నలలో నొక్కింటికిఁ గాకున్న నొక్కటికిఁ బ్రత్యుత్తర మిచ్చుచునే యున్నాఁడు. భూమిలోఁ బుట్టి పెరిఁగి తిని త్రాగి తొడిగి జీవయాత్రను ముగించి పోయినవారెందఱో గలరు. అందు బీదసాదలే గాదు, "కారే రాజులు? రాజ్యముల్ గలుగవే? గర్వోన్నతిం బొందరే? వారేరీ? సిరి మూటగట్టికొని పోవంజాలిరే? ... పేరైనంగలదే?" యను బలి వాక్యమునకు లక్ష్యములుగాఁ గల సార్వభౌములుం గలరు. వీ రెల్లరును కాలప్రభావమును జాటువారు. బ్రతికియుండఁగ వీరెంతటివారై యుండినను సరే, గతించిన పిదప వీరి ప్రశంస యెచ్చటను గలికమునకైనఁ గానరాదు. వీరి తరగతికిం జేరనివారు మహనీయులు, కాలమును లొంగఁదీసినవారు, లోకపరిణామమునకు కారణభూతులు, మృతజీవులు, సతతతేజోరూపులు, ఎల్లకాలములయందును ఎల్లదేశములయందును జూపట్టి లోకాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడి తమకుఁ దెలియకయె నూతనయుగముల సృజించి సంస్మరణీయులై యున్నారు. ఇట్టి మహామహులలో బహుజనులు కుటీరజన్ములనియే చెప్పనగు. కొందఱు మాత్రము ఘనకుటుంబీకులు. ఘనకుటుంబీకు లైనను, కుటీరజన్ము లయినను, వీరిపేరులు మనకు పరంపరాగతముగ వచ్చియుండినను, రాకున్నను, లోకమిత్రు లగుట నీ రందఱను నాగరకలోకము భక్తిమై పూజించుచున్నది.

ఇట్టివారలలో నాంధ్రదేశమున నగ్రగణ్యుఁడు శ్రీకృష్ణదేవరాయఁడు. ఈతఁడె సర్వమతసహిష్ణుఁడై సర్వభాషాపోషకుఁడై సర్వజాతిసార్వభౌముఁడై స్వమతసాధనుఁడై స్వభాషావ్యాపకుఁడై స్వజాత్యుద్దీపకుఁడై యక్బరుశివాజీలకుఁ బిదప హైందవసామ్రాజ్యధురంధరుఁ డైనవాఁడు. పదునాఱవ శతాబ్దంబున నీతఁడు నాటిన బీజంబె కాలక్రమమున నన్నిదశలం జెంది యిప్పుడిప్పుడు తలయెత్తి యాంధ్రదేశవికాసంబునకు హేతుభూతంబై యాంధ్రోద్యమమహావృక్షంబయి పరిణమింప నుంకించుచున్నది. కాన నీ మహనీయుఁ డాంధ్రదేశంబునకే గాక, భిన్నవ్యక్తిపరిణామంబు లోకపరిణామంబున కొకటవిభాగం బనియు, నట్టిభిన్నవ్యక్తిపరిణామం బుండినం గాని లోకపరిణామం బసాధ్యం బనియు, నెఱుంగు సర్వనాగరకజనంబులకును సమారాధ్యుండె.

మహాస్రవంతుల మూలములయట్లు పలుమారు

మహాపురుషుల మూలములును నిగూఢము లందురు. శ్రీ కృష్ణదేవరాయల పూర్వికులను గుఱించి మనకు విశేషము లెవ్వియుం దెలియవు. ఈతని తండ్రి తాతల పేళ్లును వారి చరిత్ర గొంతయు మాత్ర మెఱుంగుదుము. ఈతన వ్రాసిన గ్రంథమం దైన నీతఁ డింతకంటె నెక్కుడు బయటఁబెట్టినవాఁడు గాఁడు. శాసనవిమర్శ ఎప్పటికైనను నీ విషయమున కొద్దిగనైన తోడుకాకపోవునా యను నాశ పీడించుచుండెడిది గాని ఇప్పటికి దొరకిన కృష్ణదేవరాయలవియు తరువాతివారివియు ముందువారివియు నగు ననేకశాసనములను బట్టి వితర్కింప, నిం కేశాసన మెప్పుడు దొరకినను రాయలు తన యాముక్తమాల్యద యందుఁ జెప్పుకొనినయంతకంటె నెక్కుడు విశేషములాతని పూర్వికులను గుఱించి వెలుఁగునకు రా వనుట తప్పని సిద్ధాంతము. వరాహపురాణము ననుసరించితి మేని వీరు తుళువ * దేశమండలివా రనుట స్పష్టము. కృష్ణదేవరాయల ముత్తాత కాలముననో అంతకుఁ గొంచెము మున్నో యీ తుళువదేశమునుండి యీ వంశము వారు, ఉద్యోగపరాయత్తచిత్తు లయి యాంధ్రదేశముఁ జొచ్చిన ట్లూహింపఁదగియున్నది. మొదట కర్ణాటులయ్యు నాంధ్రదేశము వచ్చి చేరి యాంధ్రరాజ్యమునఁ గ్రమక్రమముగ సుప్రసిద్ధులయి సర్వజనసమత్వ మింకను చాటుచుండిన వైష్ణవమతమునకు భక్తులై యాంధ్రులతో సంబంధములు కల్పించుకొని మొత్తముమీఁద వీరును నాంధ్రు లయి రనుటకుఁ గృష్ణదేవరాయండె సాక్షి. ఈతని తాతయె సాళువ నరసింగజనవిభుని ముఖ్యసేనానాయకుఁడై యుండెను. ఆతని కీర్తియె దిగంతంబై యుండె. అతని కుమారుఁడు నరసింహరాయలు తండ్రికంటె నెక్కుడువాఁడై విఖ్యాతివహించి సాళువ నరసింగని కుమారుఁడు ఇమ్మడి నరసింహరాయఁడు బలహీనుం డగుటను గాంచి యాతనిని నామమాత్రావశిష్టునిఁ జేసి రాజ్య మాక్రమించుకొని విజయనగరసామ్రాట్సంతతులలో మూఁడవ సంతతిని స్థాపించెను.

* కృష్ణదేవరాయల కాలమునఁ గూడ తుళువరాజ్య మొకటుండె ననుట అతని శాసనములవలననె తెలియుచున్నది.

పిదప నీ తుళువ నరసింహరాయని పుత్రుఁడును గృష్ణరాయల యన్నయు నగు వీరనరసింహరాయలు రాజ్యము నేలి క్రీ. శ. 1509-వ సంవత్సరప్రాంతమున మృతి నొందెను. అతనిపిదప శ్రీ కృష్ణదేవరాయలు విద్యానగర సామ్రాజ్యసింహాసనం బలంకరించెను. ఈతనికిఁ బట్టాభిషేకము శక సం. 1431 మాఘ శు. 14 ని జరగెను. అప్పటి కీతఁడు ఇరువదిమైదు సంవత్సరములవాఁడుగ నుండె నని చెప్పనగు. † అంతకుమున్నే ప్రఖ్యాతుండు మహావీరుండై నెగడియుండె. నరసింహరాయలు రాజ్యసంపాదన చేయునప్పటి కాతఁ డొక్కఁడె బలవంతుఁడు గాఁడు. సాళువల సామంతులును దండనాయకులును నెందఱెందఱో మహాపరాక్రమవంతు లుండిరి. అట్టివారు నెగడుట కాదిమకారణము యాదవసార్వభౌముల (అనఁగా మొదటివంశమువారి) దౌర్బల్యమే. ముప్పది సంవత్సరములలోపల రెండు వంశములు మాఱవలయు ననిన, కాల మెట్టిదిగ నుండునో సులభముగ నూహింపనగును. అట్లగుట తుళువ నరసింహరాయలు మృతినొందినతోడనె అక్కడక్కడ పెక్కురు బలవంతులు తిరుగుఁబా టొనర్చిరి. ఆ తిరుగుఁబాటుల నణఁప శ్రీ. కృష్ణదేవరాయలును అచ్యుతదేవరాయలును వీరనృసింహుని కాలమునఁ జని జయించిరి. ఇంత చేసియు కృష్ణదేవరాయలు సింహాసనమునకు వచ్చునప్పటికి మరల దిగ్విజయమునకై వెడల వలసినవాఁ డయ్యెను. అయిన నతఁ డేమాత్రమును తొందరపడినవాఁడు గాఁడు. ఇతఁడు రాజ్యారూఢుఁ డయినవెంటనే పోర్చుగీసువారు కళ్లికోటను బట్టుకొనఁదమకు సాయమొనర్పవలసిన దనియుఁ దా మాతనికి మహమ్మదీయులతోఁ గల పోరాటములో బలముగఁ దోడగుదు మనియు వార్త పంపిరి. దాని కీతఁడు ప్రత్యుత్తరమే యీయఁడయ్యెను. కాలపరిపాకమ్మును గని పెట్టుట గదా రాజనీతి.

† ఇది న్యూనిజని వృత్తాంతము ననుసరించి. రాయల జన్మదినమును గుఱించిన చాటువొకటి కలదు దానికిఁ బాఠాంతర మొండు కల్పింపఁబడినది. పద్యము పాఠాంతరము రెండును నిరుపయోగములు. ఇం కెవరో యొకరు కృష్ణరాయలు ౧౪౮౭ లోఁ బుట్టె నని చెప్పినట్లు శ్రీ వీరేశలింగము పంతులుగారు వ్రాసిరి. ఆ వ్రాఁత నాధారము చేసికొని కృష్ణశాస్త్రిగారు న్యూనిజు వృత్తాంతమున కిది సరిపోవుచున్న దనుచున్నారు. మొదటివా రెవరో వారి కాధార మేమియో తెలియనందునఁ బ్రస్తుతము న్యూని జొక్కండే యాధార మగుచున్నాఁడు.

విజయనగరసామ్రాజ్యమునకు శత్రుపదము నంది యుండినవారు బహమని నవాబులును వడ్డెరాజులును. అందు ముఖ్యముగ సంఘట్టన సంభవించినది బీజాపురపు నవాబుతోడను ప్రతాపరుద్రునితోడను. వీరలకు దరి యుటకుం బూర్వమె కృష్ణదేవరాయలు ఉమ్మత్తూరు .శివసముద్రములను లోఁబఱుచుకొనవలసెనవాఁ డయ్యెను. అక్కడి ప్రభువుల నంకితుల నొనర్చికొని దక్షిణదేశం బెల్ల లోఁబఱచుకొని యాతఁడు ఉదయగిరిని ముట్టడించెను. 18 మాసములు ముట్టడినైచి సాధించి క్రీ. శ. 1514లో విజయనగరమునకు మరలివచ్చి చేరెను. కాని గజపతి కొండవీటిదుర్గమున బలము చేర్చికొనుచుంట వెన్వెంటన ఆ దుర్గమును బట్టనుంకించువాఁ డయ్యెను. ఆ దండయాత్రకుఁ బోవుచు నొక్కపెట్టున కృష్ణదేవరాయలు అద్దంకి, వినుకొండ, బెల్లముకొండ, నాగార్జునకొండ, తంగేడు, కతివరము మున్నగువాని నెల్ల స్వాధీనపఱుచుకొనెను. కొండవీడుదుర్గము లోఁబడినప్పు డచ్చట ప్రతాపరుద్రుని పుత్రుఁడును బ్రతినిధియు నగు వీరభద్రరాయఁడు మున్నగు ఒడ్డె రాజులును మల్లూఖాను ఉద్దండఖాను లను రాచూరి మహమ్మదీయులును పట్టువడిరి. వీరభద్రుని రాయలు అవమానపఱచినట్లును నతఁడు తనచేతన పొడిచికొని చచ్చినట్లును గొంద అభిప్రాయపడియున్నారు. కాని కొన్ని నిదర్శనములవలన వీరభద్రున కిట్టిగతి సంభవింప లేదనియు నతఁడు మాళిగె బెన్నూరు సీమకుఁ దరువాతికాలమున శ్రీ కృష్ణదేవరాయల ప్రతినిధియై యుండినట్లును గానవచ్చుచున్నది. కొండవీటిదుర్గమున దొరకినవారలలో నిద్దఱు రాయచూరు మహమ్మదీయముఖ్యు లున్నందున ఒడ్డెరాజునకును బీజాపురాధీశ్వరునకును సంధి కుదిరియుండె నని యూహింపవలసియున్నది. అట్లగుట కృష్ణదేవరాయలు పట్టువడినవారిని చెఱయం దుంచి కొంత కష్టపెట్టి యుండిన నుండవచ్చును గాని ఆత్మహత్య చేసికొనునంత వఱకు వీరభద్రు నవమానపఱచె ననుట నమ్మఁదగినది గాదని నా విజ్ఞప్తి.

కొండవీటిని సాధించి, కృష్ణునివెంట సత్యభామఁ బోలె, యుద్ధములలోఁ దనవెంట నడచుచుండిన చిన్నాదేవి తిరుములదేవులతో రాయలు బెజవాడ, ధారణికోట, అమరావతి మున్నగు స్థలములందలి శివాలయవిష్ణ్వాలయములను దర్శించి యనేకదానములను చేసి శాసనముల వేయించెను.

ఈలోపుగఁ బ్రతాపరుద్రుఁ డూరకుండినవాఁడు గాఁడు. కొండపల్లిదుర్గమున నిండు సేనలఁ జేర్చుచుండెను. ఆ వార్తను విని రాయలు మూఁడవదండయాత్రకు కళింగముమీఁదికి బయలుదేరి కొండపల్లిని లోఁబఱచుకొనెను. అందు పట్టువడినవారలలో ముఖ్యులు ప్రతాపరుద్రుని భార్యయు, పుత్రుఁడును, పద్దురు సేనానులును, బిజిలీఖాన్ అను యవనముఖ్యుఁడును. ఈ కడపటివాఁడు గోల్కొండ ప్రతినిధి యేమొ? కొండపల్లితో విడిచిపెట్టిన ప్రతాపరుద్రుఁడు మరల మరల యవనుల ప్రేరేపణచేఁ దొందరపెట్టుచుండు నని కాఁబోలు కృష్ణరాయలు అనంతగిరి, ఉండ్రగొండ, ఉర్లగొండ, అరువపల్లి, జల్లిపల్లి, కందికొండ, నలగొండ, ఖమ్మమ్మెట్టు, కనకగిరి మొదలగు ప్రాంతము లాక్రమించికొనెను. ఇంతటిలో పొట్టునూరికడ జయస్తంభము వేయించి రాజమహేంద్రవరమార్గమున రాయలు తిరిగి వచ్చె నని న్యూనిజుయొక్కయు శాసనములయొక్కయు ధోరణివలనఁ గానవచ్చుచున్నది. కాని న్యూనిజు మఱల "కట్వారు" అను తూర్పుతీరమందలి సీమమీఁదికి రాయలు దండెత్తె ననియు ఒర్రిస్సారాజు బిడ్డను వివాహమున స్వీకరించి సంధి కియ్యకొనె ననియుఁ జెప్పుటను బట్టియు, ఆంధ్రవాఙ్మయపు సాక్ష్యమును బట్టియు, శ్రీ కృష్ణదేవరాయలు ఈ విధముగా నాగిపోక ప్రతాపరుద్రుని వెన్నంటి కటకపురము వఱకును దఱిమి కటకపురిని ముట్టడించి దయదలంచి సంధి కియ్యకొని కటకేశ్వరుని పుత్రిని వివాహమునఁ గొని కృష్ణ కుత్తరభాగమునఁ దాను జయించిన దేశమును ప్రతాపరుద్రునకు మరల నిచ్చి బహుశః వీరభద్రుని మాళిగె బెన్నూరు సీమకుఁ బ్రతినిధిగ పంపుటను ప్రసాదించి మరలి వచ్చుచు పొట్టునూరివద్ద జయస్తంభమును నిలిపి రాజమహేంద్రవరమార్గమున విజయనగర

మునకు వచ్చి చేరె ననిన సక్రమముగ నుండును.

రాయలు ప్రతాపరుద్రుని సంపూర్ణముగ నోడించి లొంగఁదీసి రమారమి మూఁడుసంవత్సరముల కాలము శాంతిమైఁ గడపి చోళమండలమందుఁ గల వైష్ణవ, శైవ, జైన, బుద్ధ దేవాలయము లనేకములకు మహోదారభావమున మాన్యముల దానమొసఁగి రైతుల యుపయోగార్థము చెఱువులు కాలువలు మున్నగునవి త్రవ్వించి రాజ్యవ్యవస్థను దిద్ది దేశము నంతటను సరియైన పాలకులను నియమించి వారి మూలమున సైన్యముల నద్భుత భంగి చేర్చికొని యవనులపై దాడివెడల సిద్ధమగుచుండెను. ప్రతాపరుద్రునకు సాయముచేసి యలయుట చేతను రాయల రాజనీతి ప్రభావముచే దమలోఁ దాము పోట్లాడుకొనుచుండుటచేతను యవనులు కొంతకుఁ గొంత బలము గోలుపోయియుండిరి. ఇట్లుండ 1520వ సంవత్సర ప్రాంతమున రాయచూరు ముట్టడికి రాయలు ప్రయత్నములు చేయసాగెను. మహాసైన్యమును గొని కంప నాయక, తిమ్మప్పనాయక, ఆదెప్పనాయక ముఖ్యులు దండనాయకులుగ నాతఁడు రాయచూరున కున్ముఖుఁ డయ్యె. రాయచూరుకడ నాతని సైన్యములకును ఆదిల్శాహ సైన్యములకును ఘోరసంకుల మయ్యె. యుద్ధమున రాయలకె విజయము కలిగె. ఆదిల్శాహ రాయచూరు దుర్గమునకు సాయముచేయ నేతెంచినవాఁడు పరాజితుఁ డగుటయు, నా దుర్గమునందలివారు మహాసాహసమునఁ బోరిరి. ఫలము లేదయ్యె. దుర్గము రాయలకు చేజిక్కెను. అంతటితో శ్రీ కృష్ణదేవరాయల రాజ్యమునకు శాంతి చేకూర, 1520 మొదలు 1529 వఱకు నాతఁడు రామరాజ్యంబుగ రాజ్య మేలెను. ఆ సంవత్సరమున మరల నాదిల్శాహపై దండు వెడల వలసినవాఁడై కుల్బర్గను సాధించి అదివఱకు రాజ్యపదచ్యుతుఁడై యుండినవాని నొకనిని సింహాసనారూఢునిఁ జేసెను. ఆదిల్శాహ బెళగామునకుఁ బారిపోయె. ఆ పట్టణమును సాధించువఱకును గృష్ణరాయ లీ లోకమున నుండఁడయ్యెను.

ఇట్టి తేజశ్శాలియు పరాక్రమవంతుఁడును నగు కృష్ణరాయల దిగ్విజయమును దిక్ప్రదర్శనముగ వర్ణించితిమి. వ్రాయఁబూనిన వందపుటలు సంపుటమైనను జాలదు. ఆతని గుణముల వేఱువేఱ నుగ్గడింపఁబూనిన నట్లయగు. ఆతని ధైర్యపటిమకు రాయచూరుదుర్గయుద్ధమున నొంటిమై పడి పోరొనర్చుటయె సాక్షి. ఆతని రాజనీతికౌశలమునకు పోర్చుగీసువారి మొదటిసాహాయ్యమును గొనకుండుటయు, మహమ్మదీయులలో నంతఃకలహములు ప్రేరేచుటయు, పోర్చుగీసువారితో మెలఁకువమై వ్యాపారము పెంచి వారిచే గౌరవ మంది వారిని వశవర్తనులుగఁ జేసికొనుటయుఁ దార్కాణములు. ఆతని సర్వమతసహిష్ణుతకును మహదౌదార్యమునకును చోళమండలమందలి దేవాలయములె వాయింపకయె వాగు బూరగొమ్ములు. ఆతని శీలమునకుఁ బ్రతాపరుద్రుని భార్యయె యోగ్యతాపత్రము.

పై వ్రాసిన దిగ్విజయచరిత్రంబును నీదృశగుణవర్ణనంబును నొక్కటొక్కటియ శ్రీ కృష్ణదేవరాయల మహత్త్వమును బ్రకటింపఁజాలియున్నవి. కాని యీ దిగ్విజయంబులకంటె నెక్కుడగు మఱియొక దిగ్విజయంబును, ఈ గుణంబులకంటె మిన్నయగు మఱియొక గుణంబును, ఆతనియం దుండుటం జేసి యాతఁ డందఱకు, అందు ముఖ్యముగ నాంధ్రులకు, సంస్మరణీయుఁ డయినాఁడు.

యోధులు, సద్గుణులు, సత్సార్వభౌములు పూజనీయులే. కాని వీరికి మన మర్పించు పూజ ఆశ్చర్యజన్యమో, గౌరవజన్యమో యగుచున్నది. అనురాగజన్యమగు పూజకు వీరు పాత్రులు గారు. తలిదండ్రులు మనకుఁ బుట్టువు నిచ్చుటచేతను, గురువు విద్యాభ్యాసమునకుఁ దోడ్పడి జ్ఞాన మంకురింపఁజేసి పునర్జన్మము నాపాదించుటం జేసియు, వారును నీతఁడును ననురాగపూర్వకపూజకు నిదానము లగుచున్నారు. ఇట్టి పూజ ననుభవించువారు మఱి లాతివారును గొంద ఱున్నారు. వారు గురుపదతుల్యులు. ఎవ్వఁడు మన జ్ఞానాభివృద్ధికిఁ దన మహాశక్తిమైఁ దోడగుచున్నాఁడో, యెవ్వఁడు క్రొన యొక్కయో మనము అంగములుగాఁ గల సంఘశరీరము

యొక్కయో పునరుజ్జీవమునకు నాధారభూతుఁ డగు చున్నాఁడో, అట్టివానిని ఈవిధంపుఁ బూజల సన్మానించుట సాజమె. కాన నీ తరగతిం జేరువారు మహాకవులు, విద్యాపోషకులు, దేశభక్తులు. కావ్యముల నుత్తమపదవికిఁ గయ్యాబాడు ఆముక్తమాల్యదను వ్రాసి పేరొందిన మహాకవి; అల్లసాని పెద్దన, నంది తిమ్మన, పింగళి సూరన, అయ్యలరాజు రామభద్రుఁడు, ధూర్జటి, మాదయ్యగారి మల్లన, తాళ్ళపాక చిన్నన, తెనాలి రామలింగకవివర్యుఁడు నను నష్టదిగ్గజముల పోషించిన మహాదాత; "దేశభాషలందుఁ దెలుఁగు లెస్స" యని యాంధ్రవాఙ్మయమునకుఁ బ్రాధాన్య మిచ్చి యాంధ్రసంతతి కైక్యముఁ గల్గింప మొదలిడిన మహాదేశభక్తుఁడు; ఇట్టి యీకృష్ణదేవరాయం డెంతటి పూజ కర్హుఁడు గాఁడు? ఏ దిగ్విజయమును గైకొనలేఁడు? ఆతని పవిత్రచరిత్రను నాంధ్రవాఙ్మయ మసదృశప్రకటనపేటికయై చెలంగ, నాతని నామచిహ్నితపతాకంబునీడన నాంధ్రజాతి పెంపొంది విజృంభించి యశం బందుఁగాత!

ii

వారణాసి వేంకటనరసింహశాస్త్రిగారు

అక్కటికంబు మాని జన మంతయుఁ గోర్తల నందఁజేసి దూ
    టెక్కిన దుష్టభూపతుల నెందఱినో వధియించి శౌర్య మిం
పెక్కఁ సమస్తదేశముల కేలికయై మన తెల్గుబాస న
ల్దిక్కుల నించెఁ; గృష్ణజగతీపతి కన్యులు సాటి వత్తురే? ౧

సీ. పాలించినాఁడు భూపాలకుల్ దనపాద
    పీఠంబునం దల ల్వెట్టి మ్రొక్క;
లాలించినాఁ డాంధ్రలలనాలలామ కం
    గము సుఖసారవశ్యము బొంద;
కావించినాఁ డాంధ్రకవితామతల్లికి
    భూషణంబులు మేను పొంగునట్లు;
సాధించినాఁడు దుస్సాధ్యశాత్రవదుర్గ
    వర్గంబులను భుజాబలము మెఱయ;
చేసినాఁ డన్యనృపులకుఁ జేయరాని
చేఁత లెన్నియొ తాను గష్టించి మనదు
తెలుఁగుదేశంబుకొఱకు రాత్రింబవళ్లు;
రాజమాత్రుండె శ్రీకృష్ణరాయనృపతి? ౨

సీ. దేశాపకారకుల్ దెగుదాఁక దూసిన
    విచ్చుకత్తిని నొరఁ బెట్టలేదు;
విద్యాభివృద్ధి ప్రాపించునంతటిదాఁక
    పట్టిన పటును వదలలేదు;
స్వీయదేశము సుఖస్థితి నొందునందాఁక
    నన్నంబు నీరుఁ దా నంటలేదు;
అర్థులు సంతృప్తి యనుదాఁక నీగికై
    చాఁచిన చేయి వెన్జాఁచలేదు;
బళిర దేశార్థ మీరీతిఁ బరమభక్తిఁ
బాటుపడి కీర్తి నార్జించు మేటి కృష్ణ
ధరణినాథుండు తక్క నొక్కరుఁడు నరుఁడు
పుడమిఁ గలఁ డంచు నెవఁడు వే ల్ముడువఁగలఁడు? ౩

సీ. తగ మూఁడురాయల మగఁడంచు నేరాజు
    నుతిఁ జెందె విక్రమోద్ధతి చెలంగ?
పెద్దనాదికవీంద్రబృందంబు నేరాజు
    పోషించెఁ గవనాభిలాష మెఱయ?
ఆంధ్రభోజాభిఖ్య నలరారె నేరాజు
    విద్యాభిమానంబు వెలువడంగ?
ఆముక్తమాల్యదాఖ్యగ్రంథ మేరాజు
    రచియించెఁ బాండిత్యరసము తెలియ?
సాటివారలతో నాంధ్రజనులు కూడ
వన్నె వాసియుఁ గల్గినవా రటంచుఁ
జెప్పుకొనఁజేసె నేరాజసింహుఁ? డతని
మఱవశక్యంబె శ్రీకృష్ణమనుజవిభుని? ౪

భాష, భావము, సంగీతము

కోపల్లి హనుమంతరావుపంతులుగారు, ఎమ్. ఏ., బి.ఎల్.

ప్రతిభాషయందలి వాఙ్మయమును సాహిత్యము, శాస్త్రము అను రెండు శీర్షికల క్రింద నిమిడి యుండును. భావప్రధానమై, రసభరితమై, వివిధాలంకారశోభితమై, హృదయరంజక మగునది సాహిత్యము. అభిప్రాయప్రధానమై, తత్త్వనిరూపణోద్దేశమై మనస్సునకు ధర్మనిశ్చయముం జేయునది శాస్త్రము.

సాహిత్యము, శాస్త్రము– ఈ రెంటికిని తగిన భాష ఆవశ్యకము. కాని శాస్త్రసందర్భమునందు భాష అభిప్రాయమునకు వాహన మని చెప్పనగును. ఇందు అభిప్రాయము వెల్లడియగుటయే ముఖ్యవిషయము. స్పష్టత, కఱుకుతనము, నిర్మలత్వము శాస్త్రశైలియందు మిగుల ప్రశంసనీయములు. ధర్మశాస్త్రములు, ప్రకృతిశాస్త్రములు, తర్కమీమాంసశాస్త్రములు మొదలగు సర్వశాస్త్రములును మనుష్యుల మేధాశక్తిని సమాధాన పఱిచి నిశ్చయము కుదుర్చునంతవఱకును ఈశీర్షికయందుఁ జేర్పవచ్చును.

సాహిత్యమునందు భాషాప్రయోజన మింతకన్న చాల నెక్కుడు. భాష సాహిత్యమున కొక అలంకారము నిచ్చు వలువ యనినఁ జాలదు. కళాసౌందర్యమునకు శరీరసౌష్ఠవ మెటులో అటులే సాహిత్యమునకు భాషయు సుందరస్వరూపమువంటిది. భావము ప్రాణము. భాష విగ్రహము. ఈ రెంటి సమ్మేళనమువలన సర్వజనమనోమోహన మగు లావణ్య మావిర్భవించుచున్నది. ఇట్టి కవిసృష్టలావణ్యమునందు అంగసౌష్ఠవము నెంచి, కళావిభ్రమములను వేర్వేఱ దీసి, గుణసంపదను గుర్తించి, భావనిరూపణమును జేయునది సాహిత్యవిమర్శనము.

క. తను వగు శబ్దార్థంబులు,
ధ్వని జీవ, మలంక్రియావితానము సొమ్ముల్,
తనరు గుణంబులు గుణములు,
ఘనవృత్తులు వృత్తు లౌర! కావ్యేందిరకున్.

అను సాహిత్యలక్ష్మీవర్ణనమందు లోపము వెదక రాదు గాని, భావమునకును భాషకును చాలినంత భేదగుణనిరూపణమును జేసినట్లు కనఁబడదు. కొంతవఱకును కావ్యప్రకృతియందు వెనుక మన మెన్నినట్లు భావభాషల కత్యంతమైత్రి నిజ మని మన మొప్పుకొనవలయును గాని, భావసౌభాగ్యమును, భాషాసంపదయును వేర్వేఱ అని యెంచనియెడల, సత్కవిత్వము వర్ధిల్లనేరదు. ఇట్లెంచుచు రెంటికిని తగు పొందికతో సమాశ్రయము చేయుటయే మహాకవుల నేర్పరితనము. ధ్వనిమాధుర్యమునుండి సహాయముం గోరక, చిత్రాలంకారనైపుణ్యముం జూపకుండియు, భావసారస్యమువలననే రస ముప్పతిలంజేయు శక్తి మహాకవుల కుండవచ్చును గాని, జనహృదయమునంటినతోడనే కరఁగించు సామర్థ్య మీ కవిత్వములో నంతగ నుండదు; కనుక ఇది యొక లోపముగ నెంచక తప్పదు. ఇటులే పదలాలిత్యమును, చిత్రరచనాకౌశలమును ఎంత యుండినను అర్థగౌరవము లేని కవిత్వ మెన్నటికిని రాణింపనేరదు. ఈ న్యాయము ఆధునికాంధ్రకవులయం దుదాహరణీయము. ప్రబంధములను పేర బయలువెడలిన లెక్కలేని నూతనగ్రంథములు శబ్దప్రపంచమునందలి మాధుర్యము నంతను కొల్లవెట్టిన వనుటకు సందియము లేదు. ఏ దేశసాహిత్యమునందును కేవలసంగీతమునందుఁ గాక శబ్దజాలమునం దీ శ్రావ్యగుణమును, కర్ణేంద్రియము నిట్లు కరఁగించు శక్తియు అనూహ్యములు. భాషాప్రభుత్వ మింత చేత నుండియు; హృదయరంజకము గాని కవిత్వముఁ జూచిన భావగౌరవముయొక్క విలువ యెంతయో తేటపడవచ్చును. ఈ విషయ మింకించుక సవిస్తరముగా విచారించెదము.

పదముల పొందిక యన నేమి? ఇందు విశేష మేమి? కవిత్వమందలి శబ్దలాలిత్యమునకును సంగీతమునందలి శ్రావ్యగుణమునకును సంబంధ మేమి? భేద మేమి? ఈ ప్రశ్నలకు తగిన యుత్తరముల ప్రయత్నించెదము. శబ్ద మన రెండు విషయము లిం దిమిడియున్నవి. ఒకటి ధ్వని. ఇట్టి ధ్వనికి జనసంకేతముగా వచ్చిన యర్థము రెండవది. శబ్దములు ఒండొంటితో చేరుటవలన ధ్వనితరంగ మగును. ఇట్టి చేరికవలననే వేర్వేఱు భావకళిక లన్నియుఁ గలసి పూర్ణభావస్వరూప మేర్పడును. సరసధ్వనిమైత్రివలన శ్రావ్యరవ ముత్పన్న మగుచున్నది. అర్థము పొందికవలన రస ముప్పతిల్లును. ధ్వనిమైత్రివలన వచ్చు శ్రావ్యరవమునకును, అర్థము పొందికవలన వచ్చు రసోత్పత్తికిని, సత్కవిత్వమం దొక విశేషసంబంధమున్నది.

శబ్దమునకు జనసంకేతార్థము గాక ధ్వనివలన స్ఫురించు సారస్యము కొంత యున్నది. ఇట్టిది కవిత్వమునందువలె శబ్దజాలములు చేరిన ప్రతిసందర్భమునను ధ్వని

ప్రవాహమునందు తేటపడును. సంకేతార్థమునకును, ధ్వనిసారస్యమునకును కుదురు మైత్రియే సత్కవనము నందలి యొక ముఖ్యలక్షణముగ పరిగణింపఁబడుచున్నది. రౌద్రరసవర్ణనమందు ధైర్యవిక్రమములను, కోపోద్రేకమును తెల్లమగునట్లు పరుషాక్షరములును సంయుక్తధ్వనులును గల పదజాలము లుపయోగపడుటయు, భక్తి కరుణ మోహము మొదలగు సౌమ్యభావముల వర్ణనములయందు సరళధ్వను లెక్కుడుగ నుపయోగపడుటయు, ఎల్లరకును దెలిసిన విషయమే. చక్కని కవిత్వశైలిని పరీక్షించిన కొలఁదిని, అప్రయత్నముగనో యనునట్లు సంగర్భించు ధ్వనిభావమైత్రి రసవంత మగు పట్టుల నెల్ల అనేకముగ వెల్లడి యగుచుండును. ఇట్టి ధ్వనిభావమైత్రివలన నుద్భవిల్లు హాయియు ఆహ్లాదమును చవిఁజూచువార లెఱుంగవలయునే గాని చెప్పి తెలుపుట దుర్లభము. అందులో ఆంధ్రకవిత్వమునందలి ధ్వనిమాధుర్యమును భాషాసంతతివారు దక్కఁ బరు లెన్నఁడైన తెలిసికొనఁగల్గుదురా యనునది గొప్ప సంశయము. అచ్చ తెనుఁగునందలి సౌమ్యము కొంత, గీర్వాణమందలి గాంభీర్యము కొంత, అన్యభాషాపదములను వశీకరణముఁ జేసికొను ధారాళత్వ మొక కొంత, అంతయుఁ జేరి సకలకళావిభ్రమమును, సర్వరసస్ఫూర్తియు ధ్వనివితానమున ప్రసరింపఁజేయఁజాలు ఆంధ్రశబ్దజాలములను బోలినవి, ప్రకృతిప్రపంచమునందలి చిత్రస్వరమాధుర్యము దక్క, మానుషకల్పిత మేదియుఁ గానరాదు. ఇంత శ్రావ్యము గావుననే యిటీవలి యాంధ్రకవు లందఱును ధ్వనిమాధుర్యమోహమున మునిఁగి తీయని పదముల నోలలాడుచు, అర్థగౌరవ మన నేమియో మఱచి తమ నేర్పరితనముతో సంప్రీతులై యున్న ట్లారకున్నారు. ఇదియు నొక గొప్పవిపత్తే. సాహిత్యమందలి ధ్వనిమాధుర్యము పదార్థము నాశ్రయించి యుండునది. అర్థమును విడనాడిన మాధుర్య మెందుకును కొఱగాదు. వ్యర్థపదముల యల్లికలో నిజమైన సారస్యమే లేదు. అది యొక విధమైన చాతుర్యము. గణనిర్ణయము కొలగాని పని; వేఱు కాదు. భావమును వ్యక్తీకరించు పదములు సజీవరేణువులు. ఇవి కవిత్వసరళిని జేరినపుడు ప్రాణసహితలావణ్యము బయల్పడును. అట్టి లావణ్యమునకు ధ్వనిమాధుర్య మొక క్రొత్తకళ.

ఇది చాల ముఖ్యవిషయము. సంగీతమునందలి ధ్వనిమాధుర్యముతోడ పోల్చి చూచిన, కొన్ని క్రొత్తవిషయములు తెలియఁగలవు. సంగీతమునందు ధ్వనియే ప్రధానము. మధురమైన స్వరమునుండియే రస ముప్పతిలును. ఇది ప్రకృతిప్రపంచలక్షణము. ప్రకృతియందు రూపలావణ్య మున్నటులే ధ్వనిమాధుర్యమును నున్నది. రసోత్పత్తికి రెండును సమమే. ఈ ధర్మమును బట్టియే పిపీలికాదిసర్వజంతువులును గానమాధుర్యమునకు లోనగుట లోకప్రసిద్ధము.

మానవులలో సంగీతమునకును, వాగ్జాలమునకును ప్రథమములో నెట్టి సందర్భమును నుండియుండెడి కాదు. అనఁగా, ప్రస్తుతము సంగీత మెక్కువగ నేరువని అనాగరికులలో సంగీతమునం దొక ధ్వనివిలాసమే గాని భావసారస్య మేమియు లేదు. కాని గానవిద్య యెక్కుడైన కొలఁదిని పదముల కూర్పువలన భావోదయము గావించి భావమును సంగీతమున తగు రాగములఁ జేర్చి రసవిస్ఫురితముఁ గననేర్చిరి. ఇట్టి యభివృద్ధి గాంచిన పట్టుల సంగీత మన, పదగుంభనమువలనఁ జేరరాని రసావిర్భావమును సూచించుచున్నది. మానవహృదయమునందు భాషాతీత మగు భావమును, భావాతీత మగు రసమును లోలోన నెక్కడనో యణఁగి యున్నది. జనహృదయమును భేదించి రసప్రవాహము వెలివడునట్లు చేయు అద్భుతశక్తి మహాకవులకును, మహాగాయకులకును మాత్రమే గలదు. గోటిమీటునకు మ్రోఁగు తంబురతీఁగవలెనే జనహృదయము వారి చిత్రకల్పనలకు నిరంతరమును చలించుచుండును. ఒకమాట, ఏ సందర్భమున ఏ కవివాక్కునుండి వెడలినదో, మనోమర్మభేదియై మానవలోకము నంతయు ఆనంతవార్ధిలో తల్లడిల్లఁ జేయఁగల్గును. ఒక కీర్తన, ఏ గాయకుఁడో ఏ భక్తుఁడో తన శారీరమునఁ జేర్చి, సృష్టివిధానమున కనువగు లయం గూర్చి, నటరాజేశ్వరుని తాండవపారవశ్యమును వెల్లడి చేయుచు పాడిన శైలితో, కాలాంతమువఱకును ప్రతిధ్వనుల నింపఁగల్గును.

ఇట్లు సర్వసృష్టియం దంతర్గర్భిత మగు భావమును, భావప్రకటనమునకు వలయు భాషాప్రాగల్భ్యమును, భావమును భాషయును లయముఁ జెందు రవమాధుర్యమును, జేరి ఏకరసస్ఫూర్తి గాంచినపుడే నిఖిలరసామృతమూర్తి యగు సర్వేశ్వరుని యారాధనము మానవచిత్తమునందు సఫలత నొందఁగలదు.

విశ్వబ్రాహ్మణులు – ఆర్యాగమనము

ఎమ్. వీరభద్రాచారిగారు

చిరకాలము క్రిందట హిందూదేశ మనాగరకు లగు ప్రజలతో విరాజిల్లుచుండెను. ప్రతిజీవియు స్వభావము చేతనే సుఖాభిలాషియై యుండును. మఱియు బుద్ధిబలమును, ప్రపంచానుభవమును ప్రబలినకొలఁదిని, నీ సుఖాభిలాష హెచ్చుచుండును. కావున మనుష్యజాతులు సుఖప్రదము లగు చోటుల వెదకికొనుచు నొక తావు నుండి వేఱొక తావునకు దీర్ఘప్రయాణములు చేయుచు వచ్చిరి. ఆశియాఖండమధ్యభాగము శీతలప్రదేశమై పంటలు పైరులు సులభముగ పెరుఁగని స్థలముగ నున్నది. అచ్చటి జనులసంఖ్య వృద్ధియైనకొలఁదిని వారికిఁ జాలినంత యాహారము సులభముగ దొరకమిని వా రితరదేశములకై యాత్రలు సాగించిరి. కొందఱు పశ్చిమముగఁ బోయి యైరోపాఖండమున నివాసముల నేర్పఱచుకొనిరి. మఱికొందఱు దక్షిణమునకు వచ్చి హిందూదేశమును గనుఁగొనిరి. ఈ దేశము సమశీతోష్ణముగను, ఫలవంతముగను నుండెను. అయినను నడవులందును, కొండలందును నున్న మోటువారు నూతనాగతుల నెదిరించి పోరాడిరి. వీరినే దస్యు లని మన పూర్వగ్రంథములు పేర్కొనుచున్నవి. వీరితోఁ జిరకాలము పోరి తుదకు నూతనాగతులే విజయులై హిందూదేమున నుత్తరభాగము నాక్రమించుకొనిరి. ఈ క్రొత్తవారు వనముల నఱికివేసి భూమిని సేద్యము సేయుట కారంభించిరి. అందువలన సేద్యగాండ్రను నర్థమిచ్చు ఆర్యులను పేరఁ బరఁగిరి. క్రమక్రమముగ స్థిరనివాసముల నేర్పఱచుకొని నగరముల నిర్మించిరి. అందు ప్రముఖమైనవిగ జ్యోతిష్మతీపురము, తేజోవర్తిపురము, శ్వేతద్వీపము మొదలగునవి పేర్కొనఁబడుచున్నవి. వేదములందును, శిల్పశాస్త్రమునందును నివి మహామహిమాఢ్యములుగను, చిత్రకళల కాలవాలములుగను వర్ణింపఁబడియున్నవి.

పూర్వవిద్యలు పారమార్థికములు

ఆర్యులు ధీశాలులును, తత్త్వవిచారపరాయణులునై యుండిరి. వీరి జీవిత మంతయు పారమార్థికచింతతోడనే పూరితమై యున్నది. వీరు నిద్రించినను, మేల్కొనియున్నను, నన్నము దినినను, నుదకము ద్రాగినను, దేశయాత్రలఁ గావించినను, నాట లాడినను, పాటలు పాడినను, తుదకు భోగముల సాధించినను పారమార్థికచింతతోడనే పరఁగిరి. అయ్యది వారి జాతీయస్వభావము. కావుననే వీరి శాస్త్రములు భౌతికశాస్త్రము, భూగోళశాస్త్రము, ఖగోళశాస్త్రము, రాజనీతిశాస్త్రము, శిల్పశాస్త్రము, వాస్తుశాస్త్రము, రసాయనశాస్త్రము, వైద్యశాస్త్రము మొదలగున వన్నియు వేదాంతమునం దిమిడియుంటయే గాక, వేదాంతభావశూన్యముగ నేవిషయమును బోధింపఁబడ లేదు. మఱియు నుదయమున లేచి ముఖప్రక్షాళనము చేయవలె నన్ననదియు ధర్మశాస్త్రాంశ మైనది. తన వృత్తి కవసరము లగు నుపకరణములఁ జేఁ బూనవలె నన్న నదియు ధర్మశాస్త్రము ననుసరించియే చేయవలయును. జుట్టు కత్తిరించుకొనవలయు నన్నను, వస్త్రములు ధరించుకొనవలయు నన్నను, పరుండి నిద్రింపవలయు నన్నను, సర్వమును ధర్మశాస్త్రనిబంధన మైనది. దీనిని బట్టి మతసంప్రదాయము మన రక్తమం దంతటను లీనమై యున్నట్లు తోఁచును. సర్వసామాన్యవిషయములందే యిట్లుండ విద్యావైశద్యప్రకటనహేతువు లగు నుత్కృష్ట విద్యలఁ గూర్చి చెప్ప నేల? సంగీతము, చిత్రవర్ణరచనము, శిల్పము మున్నగు నుత్తమవిద్యలు పూర్ణముగ నీశ్వరసేవ కనుగుణ్యములుగ నొనర్పఁబడి వృద్ధిచేయఁబడినవి.

శిల్పములు

పూర్వశిల్పగ్రంథము లన్నియు దేవాలయనిర్మాణ విధానములఁ గూర్చియు, వాని వివిధరూపములఁ గూర్చి

యు, విగ్రహరచనావిధులఁ గూర్చియు బోధించుచున్నవి. ఆర్యుల జీవిత మంతయు నీశ్వరసేవయందే గడపఁబడు చుండుటచేతను, వీరి నాగరకమున కీశ్వరారాధనమే మూలాధారముగ నేర్పడుటచేతను, శిల్పము లత్యంతము వృద్ధిగాంచినవి.

అనంతసంఖ్య గల శిల్పము లున్న వని చెప్పుదురు. డాక్టరు ఫర్గుసను, ఆనందకుమారస్వామి, హావెలు మొదలగు శిల్పశాస్త్రవిశారదులు మన దేశపు శిల్పముల నానాదేశపు శిల్పములతోఁ బోల్చి చూచి యనేకవిమర్శ గ్రంథముల రచించియుండిరి. అం దెల్లెడల నీ దేశపు శిల్పములను దక్షిణవానికంటె నుత్కృష్టము లని సహేతుకముగ వర్ణించియుండిరి.

శిల్పాలు

ఆర్యులు తమ కత్యంతము ప్రీతికరమును జాతీయలక్షణమును నగు నీశ్వరసేవయం దీ శిల్పవిద్యల నుపయోగించుటయే హిందూశిల్పముల యుత్కృష్టస్థితికి మూల మని వక్కాణించుచున్నారు. వారు తమయందలి మహోన్నతశక్తుల నన్నింటి నిం దుపయోగించియున్నారు. శిల్పములు పావనతరములుగను, దైవతములుగను భావింపఁబడుచున్నవి. ఈ విద్యలను మొదట ప్రచారము గావించిన మహాపావనమూర్తు లగు మనుమయాదులు వేదాధ్యయనపరులును వేదకర్తలును నై పూజింపఁబడి రని వేదములందును, నుపనిషత్తులందును, మానసారము మొదలగు శిల్పశాస్త్రములందును, దృష్టాంతములు గాన్పించుచున్నవి.

ఈ దైవతములు విశ్వకర్మపరాత్పరుని ముఖముల వలనఁ గల్గి రనియు, నాదేవదేవునకు సద్యోజాత, వామదేవ, అఘోర, తత్పురుష, ఈశానము లను నైదు ముఖములు గల వనియు, వానినుండి క్రమముగ మను, మయ, త్వష్ట, శిల్పి, విశ్వజ్ఞు లను నైదుగురు బ్రహ్మ లుద్భవించి అయో, దారు, తామ్ర, శిలా, స్వర్ణముల తో వస్తునిర్మాణమును చేయుచువచ్చి రనియు స్పష్టముగఁ దెలుపఁబడియున్నది. దీనిని బట్టి విచారింపఁగా, పూర్వ మార్యులవలన సమస్తవస్తునిర్మాణమునకును నాధారమైన అయోదారుకాదిపంచవృత్తులు నుత్తమోత్తమములుగ నెంచఁబడి యావృత్తులఁ జరించువారిని మిక్కిలి గౌరవించుచువచ్చి రని విశదమగుచున్నది. మఱియు నీ వృత్తులఁ జేసెడివారు, పూర్వము విధ్యుక్తధర్మముగ వేదవిద్యలఁ గఱచి రనియు సంఘమున గురుస్థానమును వహించియుండి రనియు తెలియుచున్నది. వర్ణములు పెచ్చుపెరిఁగి సంఘ మంతయు భిన్నభిన్నమై యిప్పటిలీల నుండమి నుత్తమసాంఘికులు విశేషభేదభావము లేక యార్యసంతతి నెల్ల నొక్కటిగ భావించి నడచిరి. అప్పుడు చిత్రకళలు, శాస్త్రములు, వేదములు విశేషముగ నభ్యసింపఁబడుచుండెను. ఈ మూఁడింటి యందును విశారదు లగువారినే గురువులుగ భావించిరి. వారికే ఆచార్యు లని పేరు. ఆచార్యశబ్దమున కీ సంజ్ఞాత్రయమును సాధించినవా రని యర్థ మని శిల్పమునందు వివరింపఁబడియున్నది. ప్రాచీనగ్రంథరాజముల విమర్శించినచో వానిలో నొక్కొక్కటియు ప్రత్యేక మొక యంశమును ప్రధానముగఁ జేసికొని బోధించుచున్నను, వేదాంతమును, ప్రకృతిశాస్త్రములను, చిత్రకళలను నుదాహరణములకొఱకుఁ గాని, బోధనాంశమును విశదీకరించుటకుఁ గాని సర్వసాధారణముగఁ బ్రయోజనమునకుఁ దెచ్చుకొనుచుండెను. ఒకరీతి విద్యకును మఱొకరీతి విద్యకును ప్రబలవైరుధ్యము లేక యవి పరస్పరసహకారములై వెలసినవి.

కాలచక్రము

ఇట్లుండ కాలక్రమమున వివిధవిద్యలందును స్వాభావికాభిలాష గలవారు తమతమ యభిమానవిద్యలను ప్రబలఁజేయ నుత్సుకులైరి. క్రమముగ వివిధవిద్యలును ఘనతరస్థితికి వచ్చినవి. క్రమక్రమంబుగ వాని పరస్పరానుబంధము దూరమగుచు వచ్చినది. విద్యాధికులును పరస్పరము దూరస్థు లగుచుండిరి. సంఘమున నైకమత్యము క్షీణత గాంచెను. ఒండొరుల నిరసించుకొనుటయు, స్వాభిమానమును బెంపుచేయుటయుఁ దటస్థించెను. సంఘ మిట్టి స్థితి నుండఁగా మధ్యసూశియానుండి మఱొక యార్యసమూహము హిందూదేశమునకు వచ్చి

నది. ఇక్కడ నొక విషయమును జ్ఞప్తియం దుంచుకొన వలయును. హిందూదేశమునకు వచ్చిన యార్యు లందఱు నొక్కసారిగ వచ్చినవారు కారు. కొందఱు ముందు వచ్చి దేశీయులతోఁ బోరి దేశమును కొంత స్వాధీనము చేసికొని స్థిరనివాసముల నేర్పఱచుకొనిరి. ఈ సంగతిని దెలిసికొని మఱికొంతకాలమునకు మఱికొంద ఱార్యులు వచ్చిరి. ముందు వచ్చినవారు తమ లాభములను, సౌకర్యములను, జయములను, నివాసములను వీరితోఁ బంచుకొనుటకు సమ్మతింపకుండిరి. యుద్ధములు పొసఁగినవి. ముందు వచ్చినవారు సకలసౌకర్యకలితు లయ్యు, సరస్పరానుగుణ్యము లేనివారై దుర్బలత నుండ, రెండవవారు నూతనదేశాక్రమణసంకల్పపూరితులై, యైకమత్యయుతులై యుత్సాహబలసమన్వితులై యుండిరి. రెండవ తెగవారికే జయ మబ్బినది. మొదటివారు చెదరిపోయి యచ్చటచ్చట నివాసముల నేర్పఱచుకొనఁగా, విజయులు వీరి నివాసముల నాక్రమించుకొని సింధుగంగానదుల నడుమ నున్న విశాలప్రదేశమునందు నివసించుచువచ్చిరి. ఎంత దుర్బలు లైనను ప్రియతరనివాసములను, సౌఖ్యములను గోల్పోవువారు శత్రువులను క్షేమమున విడువరు గదా! కావున మొదట నీ దేశమును జయించి యిప్పుడు తమ సోదరులచే నిర్జితు లైనవారు సమయము దొరకినప్పు డెల్ల రెండవవారితోఁ బోరుచునే యుండిరి. ఏకజాతివా రగుటచేత కొందఱుకొందఱు నూతనాగతులతోఁ జేరుచువచ్చిరి. అయో, దారు, తామ్ర, శిలా, సువర్ణములతో వృత్తులఁ జేసి జీవించువారు స్వతంత్ర జీవనాధారము గలవారు గాన గర్వులై, మైత్రి కొడంబడలేదు. మను, మయ, త్వష్ట, శిల్పి, విశ్వజ్ఞ బ్రహ్మల సంతతివా రగు 125 గోత్రములవారును ప్రత్యేకముగ నుండిరి. వీరిబలము క్షీణించుచు వచ్చెను. రెండవవారి బలము హెచ్చుచు వచ్చెను.

విశ్వబ్రాహ్మణులు

ఈ 125 గోత్రములవారును సర్వజనుల కాశ్రయము లగు వృత్తులందుఁ జరించుచుండుటచేత నవసరమును బట్టి యితరులచే నాహ్వానముచేయఁబడుచు, వారికి సహాయము చేయునెడల గౌరవింపఁబడుచు నుండిరి. హిందూదేశమున నార్యావర్తమునందు నివాసముల నేర్పఱచుకొనిన కాలమున నార్యజాతి ముఖ్యముగ బ్రహ్మ, క్షత్రియ, వైశ్య, శూద్ర వర్ణము లను నాలుగు శాఖలతోఁ బరఁగుచుండెను. వేదాధ్యయనము, ఈశ్వరోపాసనము, పారమార్థికము లగు చేతిపనులు మొదలగు వానినే వృత్తులుగ నేర్పఱచుకొనినవారు బ్రాహ్మణులు. శస్త్రాస్త్రముల చేఁ బూని సంఘమును శత్రువులపాలఁ బడకుండఁ గాచినవారు క్షత్రియులు. ధనధాన్యగోరక్షణాదులఁ జరించుచు నాగరకాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడినవారు వైశ్యులు. ఈ మూడు తెగలవారికి సేవయొనర్చుచు సంఘక్షేమమునకుఁ దోడ్పడినవారు శూద్రులు. ఈ తుదివారిలో ననేకు లనార్యులును యుద్ధములలో నిర్జితులును గూడఁ జేరిరి. బ్రాహ్మణవృత్తులఁ జరించినవారిలో, రెండవతడవ వచ్చినవారును వారితోఁ జేరిన మొదటి తెగవారును, బ్రాహ్మణనామమునఁ బరఁగుచుండ, వారితోఁ జేరకుండిన బ్రాహ్మణు లని తెలియఁబఱచుటకు పైఁ బేర్కొనఁబడిన 125 గోత్రములవారును విశ్వకర్మబ్రాహ్మణులని వ్యవహరించుకొనుచు వచ్చిరి. వీరి గోత్రపురుషు లందఱును శ్రీవిరాడ్విశ్వకర్మనుండి యుద్భవించినవా రగుటచేత పౌరుషేయు లనియు వ్యవహారము కలిగినది. పౌరుషేయు లన పురుషుని (పరబ్రహ్మకు పురుషుఁ డనియు నామము.) సంతతి యని యర్థము.

సమష్టిభావము

ఆ కాలమున నున్న తక్కిన బ్రాహ్మణులు విశాలహృదయులును, ప్రాపంచికధర్మములం దాదరము హెచ్చుగఁ గలవారు నై బ్రాహ్మణగుణము లగు సత్యశౌచాదిపావనగుణములు గలవారి నందఱిని తమ తెగలోనికి సులభముగఁ జేర్చుకొని గౌరవించిరి. వీరి గోత్రపురుషుల నామములందు క్షత్రియఋషుల పేర్లును తదితరుల పేర్లును గలసి ప్రఖ్యాతములై యున్నవి. ఈ సమష్టిభావమే వారి సంఘమును బలసమన్వితముగ నొనర్చి, బౌద్ధులు జైనులు మొదలగు మతాంతరుల దాడికి నాశనమై పోకుండఁ గాచినది. ఇంకొక విశేషము గలదు.

వర్ణనిర్ధారణమందు జాతినిర్ణయము గొంతవఱకు వదలి
నను గుణనిర్ణయమునందు పట్టుదల గలవారై తమ వర్ణ
గౌరవమును, విద్యాధిక్యమును, బుద్ధిబలమును వీరు
గాపాడుకొనిరి. "కలౌ సంఘే శక్తిః" అనునట్లు కొంత
కాలము వీరు శత్రుబాధ కోడినను, బునరభివృద్ధి నొందఁ
గల్గుచువచ్చుట చరిత్రపాఠకులకు విశదమే. లోకమును
ముంచివేయునో యనునంతగాఁ బ్రబలిన బౌద్ధమతమును
గూడ వీరు సరకుగొనక తఱి వేచి చతుర్విధోపాయము
లను వశముచేసికొనిరి. బుద్ధుని విష్ణుదశావతారములలోఁ
జేర్చిరి. బౌద్ధ జైన సాంప్రదాయకము లగు నీశ్వరోపా
సనవిధానముల నంగీకరించిరి. కాలక్రమమున సమష్టి
భావముచే ప్రబలతఁ గాంచిరి. ఈ విషయములఁ గూర్చి
డాక్టరు పల్నిఆండిగారు విశదముగను, విపులముగను
వ్రాసియున్నారు.

వ్యష్టి భావము

ఋషిసంతతి బ్రాహ్మణులు సమష్టిభావముచేత,
దేశకాలపాత్రల ననుసరించి మెలంగుచు, విద్యాభివృద్ధిని
గౌరవమును బలమును సాధించుచుండఁగా, పౌరుషేయు
లా విధానముల ననుసరింపక వ్యష్టిభావముతో వఱలిరి.
వీరు చేయు వృత్తుల యావశ్యమును బట్టి సమయానుకూ
లముగ గౌరవింపఁబడుచు వచ్చినను, నితరుల మైత్రిని
సాధింప నశక్తులైరి; రానురాను ఇతరులచే పెక్కురీతుల
బాధల నందవలసినవార లైరి. సంఘ మంతయు నొక్క
రీతి నుండ, వీరు వేఱుగ నుండిరి; గుణశీలములకంటె
జాతి కత్యంతము ప్రాముఖ్యము నిచ్చి శాఖేతరు లగు
ఋషిసంతతి బ్రాహ్మణుల నిరసించుచుఁ దత్ప్రతిఫలము
లగు నిరసనమును, వైరమును, ద్వేషమును బాలు
గొనిరి. సంస్కరణ విముఖులై దేశకాల పాత్రముల
ననుసరించి వర్తింపక, జాతిగర్వప్రధానులై పెక్కు
చిక్కులఁ బడిరి. కొంతకాలమునకు బౌద్ధజైనమతములు
ప్రబలి బ్రాహ్మణమతము నొకింత యడఁచి పట్టినవి.
అక్కాలమున చిత్రకళావిశారదు లగు విశ్వకర్మబ్రాహ్మ
ణులు తమ విద్యాప్రభావమువలన వారిమన్ననల సంపా
దించుకొనసాగిరి. బౌద్ధజైనమతస్థు లగు రాజులు విశ్వ
బ్రాహ్మణుల నాదరించి యనేకము లగు విహారముల
ను, గుహాలయములను, చైత్యములను నిర్మింపఁజేసిరి.
హిందూదేశమునఁ గల పూర్వశిల్పములలో పేరెన్నిక
గాంచిన వీ కాలమున నిర్మింపఁబడినవే. అవియే యిప్పటి
కిని మన దేశౌన్నత్యమునకు సుస్థిరనిదర్శనములుగ వెల
యుచున్నవి. వేదసంబంధపు మతములవారిని బౌద్ధులు
నిరసించియు విశ్వకర్మబ్రాహ్మణుల నాదరించిరి గాని వీరు
మాత్రము తమ మతధర్మముల వదలినవారు కారు. తమ
జాతిగౌరవమును రాజుల యాదరముచేఁ జెడకుండఁ
గాచుకొనుటకు ననేకసూత్రముల రచించుకొనినట్లు
పూర్వశిల్పగ్రంథములందు దృష్టాంతములు గాన్పించు
చున్నవి. తమ కూటాధిపతు లగు నాచార్యులను నిర్ణ
యించుకొనుటలో కడు జాగరూకతతో మెలంగుచు వర్ణ
పారిశుద్ధ్యమును, కళానైపుణ్యమును గాపాడుకొనిరి.
మఱియు ననేక వేదశాస్త్రదృష్టాంతములవలన పూర్వ
శిల్పుల యౌన్నత్యమును నిరూపింపవచ్చును.

బౌద్ధరాజులు

బౌద్ధరాజులు విశ్వకర్మబ్రాహ్మణులను * గౌరవిం
చినట్లు దక్షిణ హిందూస్థానమునను, సింహళమునను
శాసనములు పెక్కులు గలవు. 1644 సం. ద్వితీయ
రాజసింహరాజు దేవసింహమూలాచారి యను విశ్వ
బ్రాహ్మణుని తన యేనుంగుపై నెక్కించి నగరునకుఁ
దీసికొనివచ్చి మిగుల బహూకరించియున్నాఁడు.

1763 సం. కీర్తిశ్రీ రాజసింహుఁ డను రాజు విజయ
వర్ధనదేవసింహమూలాచారి యనువానికి దానశాసనము
నొసంగెను. రాజకరుణదేవ సురేంద్ర మను వీరవిక్రమ
శిరత్తరాళన అరశణ విచిత్రచిత్ర కర్మాంతనిర్మిత సకల
శిల్పతిలక నవరత్నముదవిలిదవుండ శిప్పాచారి యను
వానికి బిరుదములను భూదానములను నొసఁగినట్లు
తామ్రశాసన మొండు గలదు.

సింహళము నేలిన బౌద్ధరాజులు విశ్వకర్మవంశీయుల
చేత కిరీటధారణముఁ బొందినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది.
విక్రమబాహుఁ డను రాజు పండితనిలమి యను విశ్వ

* విశ్వకర్మబ్రాహ్మణులు కాలక్రమమున విశ్వబ్రాహ్మణు లని పేరు గాంచిరి.

బ్రాహ్మణునిచే కిరీటమును బొంది వాని భార్యకును, సుత
కును, పుణ్యాసందహాళి, విజయవర్ధన యను నామముల
నొసంగి గౌరవించి విలువగల దానముల నొసంగినాడు.

బెల్లనమేస్త్రి యనునాతఁ డొక సువర్ణపతకమే
నందియుండెను. ఆపతకముమీఁద నీ యర్థ మిచ్చునట్లు
వ్రాయఁబడియుండెను. "శాకశకము 1634 సంవత్సర
మున శ్రీ దంతధాతుమకరధ్వజమండలవల్లి విశ్వకర్మ
రాజకరుణ ముహందిరమునకు సమర్పితము."

బౌద్ధానంతరవృత్తాంతము

బౌద్ధులకాలమునఁ దమ సోదరులు బాధల నందు
చుండ, రాజాశ్రయమునఁ బెంపొంది, యందువలన నిత
రుల ధిక్కరించియున్న పౌరుషేయులకును, బౌద్ధమతము
క్షీణింపఁ బునరుద్ధతిఁ గాంచిన యార్షేయులకును, పూర్వ
మునకంటె వైరము హెచ్చెను. ఆర్షేయులును వారి
గురుత్వము నంగీకరించి వెలయు సాంఘికులును పౌరు
షేయుల బాధింపసాగిరి; అనేకవిధముల నిరసించుచు
వచ్చిరి; రాజాశ్రయమునఁ జేరి వీరికిఁ బ్రతికూలములు
నమానుషములు నగు శాసనములఁ గల్పింపఁజేసిరి; పౌ
రుషేయులను మతాంతరులో బౌద్ధులుగ వాదించిరి. పౌ
రుషేయులు సామాన్యవిద్య నొకింత యుపేక్షించినను
గర్మవిద్యలఁ బ్రవీణులును సంఘజీవనమునకు ముఖ్యా
ధారులు నగుటచేత శత్రువుల బాధలకుఁ జిక్కియు నె
ట్టెటో మనఁజాలిరి.

హిందూదేశమున మతమునం దాసక్తి ప్రజలకుఁ
బ్రధానలక్షణము గావున పౌరుషేయు లెన్ని చిక్కులను
బడినను మతధర్మములను గాచికొనుచు నార్యజాతిలక్ష
ణముల నిలుపుకొనఁగలిగిరి. పరంపరగ వచ్చుచున్న
గోత్రసూత్రమతాచారవ్యవహారములం బరిశీలించినచో
పెక్కుబాధలం బడి వీర లెట్లు మనఁగల్గిరో యద్భుత
ముగఁ దోఁచును. హిందూదేశమందలి కులవృత్తుల
నిర్ణయము కొన్ని యెడల దేశమును బలతరము గాకుండఁ
నాఁపినను, దేశీయవిద్యావైశద్యముల బొత్తుగఁ బోకుండఁ
గాచినది; మఱియు పౌరుషేయుల స్థితిని ప్రాముఖ్యమును
నిలిపినది.

ప్రస్తుతస్థితి

బౌద్ధయుగానంతరము దేశ మనేకరాజులపాలఁ బడి
పెక్కు మార్పుల నందినది. సంస్కరణవిముఖు లగు పౌ
రుషేయులు తప్ప తక్కినవారు దేశకాలపాత్రముల కను
వగు వర్తనముచే మార్పుల నందుచు వృద్ధికినచ్చిరి. ఈ
సంఘము మాత్రము నానాఁట క్షీణతకు వచ్చినది. బొ
త్తుగ నాశము నొందకుండ నుండుటే విచిత్రముగ ను
న్నది! కుమతు లగు మంత్రులయొక్కయు, పక్షపాత
మునఁ బ్రసంగించు ప్రజలయొక్కయు వాక్కులకుఁ జెవి
యొగ్గి పౌరుషేయుల బాములఁ బెట్టిన రాజులు చాలమంది
గలరు. దైవయోగముచే నీ దేశము నాక్రమించిన
హూణులు సాంఘికమతవిషయములందు జోక్యముఁ
గలుగఁజేసికొన మను దీక్ష గలవా రగుటచేతను, వివిధ
సంఘముల స్వేచ్ఛాజీవితములకు హాని రాకుండఁ గాచు
ప్రయత్నశీలు రగుటచేతను, ఇతరసాంఘికుల సిలుగులు
లేక పౌరుషేయులు మనుచున్నారు. చిరకాలమునుండి
యహితు లగు ప్రజలచేఁ బరివృతులై సదా దుర్ఘటప్ర
యత్నములచే మనవలసినవా రగుటచేత నిప్పటికిని విసికి
వేసారి ప్రవృత్తిని వీడి యప్రయత్నముగ సాగు జీవిత
మును చేయుచున్నారు. ప్రయత్నమున సంస్కరణ
ములఁ గావించుకొని యున్నతికి రావలయు నన్న, విరక్తి
పురోభివృద్ధియం దవిశ్వాసము, ప్రోత్సాహకర్తలయం
దనాదరము, ఆత్మగౌరవమం దుపేక్ష సంఘమును బీడిం
చుచున్నవి. ఐకమత్య మనిన మందున కైనఁ గానరాదు.
సహజముగ ధీయుత మగు సంఘము గాన యువజనులు
కొందఱు కాలానుసరణి నూతనోజ్జీవసూచకంబుగ వేష
భాషలను మార్చుకొనుచు విజాతీయమార్గముల నవలం
బించుచున్నను, నవి యనుకరణమాత్రముగ నుండెఁ గాని
విజ్ఞానమువలనను, నావశ్యమువలనను, ననుకూలతవలనను
దెచ్చిపెట్టుకొనఁబడినవి కావు. యువజను లిట్లుండ, ముసలి
వారు కూపస్థమండూకములమాడ్కి నుండి విద్యావైశ
ద్యములఁ జిరకాలముక్రిందటనె గోల్పోయి, తా మాచ
రించినదే సదాచార మనియు, తదితరము జాతిధర్మవిరు
ద్ధ మనియుఁ, దమ యున్నతికి నితరసాంఘికు లోర్వక య

డ్డుపెట్టువారుగ నుండి రనియు భ్రమించుచుండిరి; పురోభివృద్ధిప్రయత్నములకు భంగకరముగ వాదించుచుండిరి. ఇప్పుడు మనలఁ బాలించువా రాంగ్లేయులు. వారి సంప్రదాయములును, వారి యాచారములును, వారి సాంఘిక విధానములును మన సంఘమును మార్చుచున్నవి. మన కిష్టము లేకున్నను మాఱిపోవుచున్నాము. ఉభయ సంఘస్థితులఁ బరిశీలించి యుత్తమపథముల నిర్ణయించుకొని సంఘసంస్కరణము గావించుకొనినఁ గాని మన జాతి యున్నతికి రాఁజాలదు. అందుకు ప్రతిసంఘమునను గొందఱైనను పురాణవిద్యాధురంధరులు గావలసియున్నారు. అట్టి విద్య పౌరుషేయసంఘమున సర్వశూన్యముగ నున్నది. నూటికి తొంబదిమంది మాతృభాషలోఁ దమ పేరునైన లిఖింపఁజాలకుండి రని చెప్పినచో, నాంగ్లేయ భాషాజ్ఞానరహితులై రని చెప్పిన వింతగ నుండదు.

ప్రముఖుల ప్రయత్నము

ఈ దుస్థితిని దలంచి కొందఱు ప్రముఖులు ప్రవాసికోపన్యాససంఘముల నేర్పఱచి, యూర నూర సుబోధలఁ గావించియు, స్వభాషలందు పత్రికాప్రచారము నొనర్చియు, మహాజనసభలఁ గల్పించియు, విద్యార్థులకై సహాయనిధుల నేర్పఱచియు నెన్నియో పాట్లు పడుచున్నారు. చెన్నపట్టణమునందు విశ్వకర్మకులోద్ధారణసంఘ మొకటి స్థాపింపఁబడియున్నది. "విశ్వకర్మ" యను నెలవపత్రిక ప్రకటింపఁబడుచున్నది. సింహళమున విశ్వకర్మసంఘ మొకటి యున్నది. విశ్వబ్రాహ్మణుల పూర్వౌన్నత్యమును బ్రకటించు గ్రంథముల ప్రచారము సాగించుచున్నారు. అట్టి సంఘ మొకటి తిరుచునాపల్లియం దున్నది. బొంబాయినుండి దైవజ్ఞమాసిక యను నొక వార్తాపత్రిక వెలువడుచున్నది. పూనానుండి విశ్వబ్రహ్మవృత్తి యను పత్రిక ప్రకటింపఁబడుచున్నది. హిందూదేశమందలి విశ్వబ్రాహ్మణుల నెల్లఁ బ్రోత్సాహపఱిచి పూర్వశిల్పాభ్యుదయము నెల్ల జనులకుఁ దెల్లముచేయునట్టి "విశ్వకర్మ" యను పత్రిక యొకటి డాక్టరు ఆనందకుమారస్వామి గారిచే లండను పట్టణమునఁ బ్రకటింపఁబడుచున్నది. ఆంధ్రదేశమునను గొన్ని ప్రయత్నములు సాగుచున్నవి.

1908 సంవత్సరమున విశ్వబ్రాహ్మణమహాజనసభ ప్రప్రథమమున బందరునందు జరుపఁబడినది. విద్యాభ్యాసమును బ్రోత్సాహపఱుచుచు, కన్యావరశుల్కములను నిరసించుచు, కర్మవిద్యల గౌరవించుచు తీర్మానములు చేయఁబడినవి. విద్యార్థుల సహాయమునకై ధననిధి యొకటి స్థాపింపఁబడినది. క్రమముగ గుంటూరు, పొన్నూరు, వంగవోలు, కవుతరము, తణుకు గ్రామములందు సాంవత్సరికమహాజనసభలు జరిగినవి. కడపటి రెండు సభలతోఁబాటు చిత్రవస్తుప్రదర్శనములు కూడ జరిగినవి. "ప్రబోధిని" యను మాసపత్రిక ప్రకటింపఁబడుచున్నది. అయినను నీ సభలు కొందఱి ప్రోత్సాహబలాత్కారములచేత నెఱవేఱుచున్నవి. సాంఘికులు వాని యుపయోగమును, బలమును గుర్తింప లేకున్నారు. ఆధునికాచారములును, సంస్కరణములును సంఘమునఁ జొచ్చి పూర్వాచారవిధిని జెఱుచు ననియు, అందువలన జాతికి భంగము వాటిల్లు ననియు భీతిలుచుండిరి. నెమ్మదిమీఁద విద్యావ్యాపకమువలనఁ గాని యీ భీతి తీఱదు. కాలానుగుణ మగు మార్పుల నంగీకరించి యందఱు నున్నతికి రారు.

ఇతరుల తోడ్పాటు

ఈ సంఘమును సంస్కరించి విద్యావంతముగఁ జేయుటలో విశ్వబ్రాహ్మణేతరులు గొందఱు కడు సహాయము చేయుచున్నారు. వా రెంతయు వందనీయులు. ఈ సంఘమున నైకమత్యము వఱలినఁ గాని సాంఘికులు బాగుపడరు. సంఘసంస్కరణవిముఖులును, సాంఘిక జీవిత మన్న నెట్టిదో యెఱుంగనివారు నగు పౌరుషేయులు సులభముగ నితరులతోఁ గలియరు. పూర్వము వీరియందుఁ గల వృత్తిసమితులు వీరిని గాచినవి. కమ్మరము, వడ్రము, కంచరము, శిల్పము (శిలలపని), బంగారుపని—అన్నియు శాఖాభేదము లేక యందఱును తమతమ వీలు ననుసరించి యవలంబించుచుండిరి. అయినను సర్వకళావిదుఁ డగు నొకనిని ఆచార్యపదవియందుంచి యొక్కొక్క వృత్తి కొక్కొక్కనిని ప్రతినిధిగఁ

జేసి యెన్నికగల ప్రతిగ్రామముననను, పట్టణముననను వృత్తిసమితులఁ గల్పించెడివారు. ఈ వృత్తిసంఘములు పూర్వము బలసమన్వితములై సర్వకళాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడుచువచ్చినవి. వానిని **రాజులు** తమ శాసనములచే బలపఱచి కాపాడుచుండెడివారు. రాజులు సహితము వృత్తిసమితియొక్క యాచార్యుల ద్వారా తమ స్వకార్యములను నెఱవేర్చుకొనుచుండెడివారు. అట్టి సమితు లేర్పడుటకు సర్వజనులును పాటుపడవలయును. కులకట్టులచే హిందూజాతీయమహాసంఘమునకు బలము తగ్గుననియు, ఉపసంఘములు మితిమీఱిన బలమును గాంచి తదితరుల బాధించుననియుఁ గొందఱు భ్రాంతి నందుదురు. జాతీయమహాసంఘము బాల్యదశయం దుండుతఱి నట్టి భయమున కవకాశ ముండిన నుండును గాని, సుస్థిరమగు చిరతరనాగరకము గల సంఘమున కీ వృత్తిసంఘము లత్యంతము శుభప్రదములే. మహాసంఘపు ప్రత్యంగము బలపడి జాతిని తేజోవంతముగ నొనర్చును. చేతిపనుల యభ్యుదయము మన దేశమునకు ప్రస్తుత మత్యంతావశ్యకముగ నున్నది. ఇందుకొఱకై యనేకప్రయత్నములు జరగుచున్నవి. కర్మవిద్యాలయములు స్థాపింప దొరతనమువారు గోరఁబడుచున్నారు. యువజను లితర దేశములకుఁ బోయి యంత్రనిర్మాణముల నేర్చుకొని వచ్చుచున్నారు. పరిశ్రామికమహాసభలు జరుగుచున్నవి. చిత్రవస్తుప్రదర్శనములు సాగింపఁబడుచున్నవి. ఈ యన్నింటను వైశద్యయుతు లెల్లరును ప్రోత్సాహపఱుపఁబడుచున్నారు. అయినను జాతిధర్మముగఁ గర్మవిద్యలందుఁ జరించుచు జీవించు పౌరుషేయులు విద్యావిహీనతవలన, వ్యష్టిజీవనమును గడపుచు కూపస్థమండూకములలీల నుండి వాని నెఱుఁగనికతమున, లాభము నందఁజాలకుండిరి. కావున భారతీయు లెల్లరును నీ సంఘమును విద్యచే నున్నతికిఁ దీసికొనిరాఁ బ్రయత్నింతు రేని, అచిరకాలమునఁ గర్మవిద్య లుచ్చదశకు వచ్చి దేశము శోభాయమానము కాఁగలదు. సర్వవిధముల నీ సంఘమువారిని బ్రోత్సాహపఱచుట యందఱకును విధి. నూతనముగ నితరులఁ గర్మవిద్యలందుఁ బ్రవేశపెట్టుటకై చేయఁబడు ప్రయత్నములకంటె నీ సంఘమువారి నటుల చేయ బలవంతపెట్టుట శ్రేయోదాయక మగును. అయినను నీ సాంఘికు లట్టి ప్రోత్సాహమును దమకు శ్రేయోదాయక మని గ్రహించు స్థితియందు లేరు. కాని సర్వకళాభ్యుదయమునకు నాధార మగు స్వాభావికజ్ఞానప్రజ్ఞాసంపదలు వీరియంద తగియున్నవి. వానిని మేల్కొల్పుట దేశాభ్యుదయహేతు వని వక్కాణింప వచ్చును.

భారతవర్షప్రశంస

గోదావరి సత్యనారాయణగారు

ప్రభవించినాఁ డమ్మ! ప్రభు వశోకుఁడు బౌద్ధ
మతమును బోషింపఁ బ్రతిన దాల్చి;
జనియించినాఁ డమ్మ! సర్వసర్వంసహా
చక్ర మేలఁగఁజాలు విక్రముండు;
ఉదయించినాఁ డమ్మ! కదనంబులో నిల్చి
వెను కంజ వేయని భీమసింగు;
జనన మందెను దల్లి! చండభాస్కరులీల
శత్రుభీకరుఁడు జస్వంతనృపతి
ప్రథితఢిల్లీపురాధీశు ప్రక్కలోని
వాఁడిబల్లెమురీతి శివాజి పుట్టె;
సింహబలులను గన్నావు క్షితిని నీవు!
నిన్ను సామాన్యురాలిఁగా నెన్నఁదగునె?

సీ. సంసారమును వీడి సకలరాజ్యము వీడి
యతియైన బౌద్ధుని యవ్వ నీవ!
చిఱుతప్రాయమునందె యురుకీర్తి గాంచిన
శంకరాచార్యుని జనని నీవ!
కవిరాజరాజాగ్రగణ్యుఁడై పేర్వడ్డ
కాళిదాసునిఁ గన్న కాంత నీవ!
శిబిదధీచులవంటి శ్రేష్ఠజన్ములఁ గాంచి
వన్నె కెక్కినయట్టి పడఁతి నీవ!
యాజ్ఞవల్క్యాదిమునులను యశము నింప
మమతతోఁ గని పెంచిన మాత నీవ!
భరతమాతరో! నీవంటి భవ్యురాలు
కలుగ, మా కేల గర్వంబు కలుగకుండు?

గ్రాంథిక శైలి – వ్యావహారిక శైలి

రావుబహదూర్ కె. రామానుజాచార్యులుగారు, ఎమ్.ఏ., బి.యల్., ఎఫ్.ఎమ్.యు.

సుమారు రెండుసంవత్సరములక్రిందటఁ బాఠశాలలోఁ జదువు బాలకులు గ్రాంథిక శైలిని వ్రాయుటయా, వ్యావహారిక శైలిని వ్రాయుటయా, యను విషయము చర్చింపఁబడెను ఆ సందర్భమున "క్లాసికల్" "మోడరన్" శబ్దము లుపయోగింపఁబడినవి. గ్రీకు లాటిన్భాషలలో మహాకవులు వ్రాసిన గ్రంథములను మాత్రమే కొంతకాలమువఱకుఁ బాశ్చాత్యులు "క్లాసిక" లని వ్యవహరించుచు వచ్చిరి. అనంతరము పశ్చిమఖండములోని మహాకవులు వ్రాసిన గ్రంథములు "క్లాసికల్" శబ్దవాచ్యములయ్యెను. ప్రకృతమున నాగరకులచే వ్యవహరింపఁబడుచున్న సమస్తభాషలలో నున్న యుత్తమ గ్రంథములు "క్లాసిక" లనిపించుకొనుచున్నవి. కాని యాంధ్రభాషావిషయమున "క్లాసికల్" "మోడరన్" శబ్దము లుపయోగించువారి యభిప్రాయము వేఱుగ నున్నట్లు తోఁచుచున్నది. వీరీ శబ్దములను గాలపరముగఁ జేసి ప్రాచీననవీనార్థములందు వాడుచున్నట్లగపడుచున్నది. "క్లాసికల్" శైలి యనఁ గొన్ని వందల సంవత్సరముల క్రిందట గ్రంథకర్త లుపయోగించిన శైలి యని వీరి యభిప్రాయము. అట్లయిన నాంధ్రవైయాకరణులు మొదటినుండియుఁ గొంచె మెచ్చుతక్కువగ నంగీకరించిన భాషానియమముల ననుసరించి వ్రాసిన దంతయు "క్లాసికల్" శైలి యనిపించుకొనవలసియున్నది. ఈ యర్థము నంగీకరించినచో సత్కావ్యగుణములు లేక పూర్వవ్యాకరణనిబంధనముల మాత్రమే కలదయి వార్తాపత్రికలలో నుపయోగింపఁబడునట్టి శైలియే కాక పాఠశాలలోఁ బ్రథమద్వితీయకక్ష్యలలోని బాలకులు చదువుచున్న పుస్తకముల శైలి గూడ "క్లాసికల్" శబ్దవాచ్య మని చెప్పవలసియున్నది. ఇది యసందర్భ మని వేఱె యన నక్కఱలేదు.

మొదటఁ బాశ్చాత్యులే కావ్యగుణములను "క్లాసిక" లని వాడిరో విచారింతము. లాలిత్యము, స్నిగ్ధత, వైశద్యము, కల్పనానిగ్రహము, సుబోధత, ప్రకృత్యనుకరణము, యుక్తిసిద్ధత మొదలగునవి శ్రవ్యకావ్యగుణములు. ఉత్తమపాత్రములను గలిగి సుఖాంతమై చూచువారికిఁ గరుణాదిరసమూలముగా హృదయప్రసాదమును బుట్టించుట ప్రహసనేతరదృశ్యకావ్యమునకు ముఖ్యగుణము. హాస్యరసప్రధాన మగు దృశ్యకావ్యమునకు సంతోషజనకత ముఖ్యగుణము. మఱికొన్ని గుణములను గూడ నాలంకారికు లుదాహరించిరి కాని వాని నిక్కడ వివరింప నక్కఱలేదు. స్పెయిన్, ఇటలీ, ఫ్రాన్సు, ఇంగ్లండు మొదలగు దేశములలో గ్రీకురోమకమార్గములనే కేవల మనుసరింపక స్వాతంత్ర్య మవలంబించిన గ్రంథకర్తలలో ముఖ్యు లగు ప్రాచీనులే కాక నవీనులు గూడ "క్లాసికల్" శబ్దవాచ్యు లని యొప్పుకొనుటచే నీశబ్ద ముత్తమార్థక మని స్పష్టమగుచున్నది. ఇట్టి యుత్తమత్వము దేశమునుబట్టియు, భాషనుబట్టియు, గాలమునుబట్టియు మాఱుచున్నది. కనుక నుత్తమగ్రంథకర్త లందఱు ప్రాచీననవీనభేదము లేక "క్లాసికల్" శబ్దవాచ్యులగుచున్నారు.

ఇఁక సంస్కృతాంధ్రభాషలలో నుత్తమకావ్యలక్షణమును విచారింతము.

"ఇద ముత్తమ మతిశయిని వ్యంగ్యే వాచ్యాద్ధ్వని ర్బుధైః కథితః"
కావ్యప్రదీపము.

ఏ కావ్యమునందు వ్యంగ్యము వాచ్యముకంటె నధికచమత్కారకారి యగునో యది యుత్తమ మనిపించుకొను నని సంస్కృతాలంకారికులు చెప్పుచున్నారు. ఈ విషయమున వీరి యభిప్రాయములతో నాంధ్రాలంకారికుల యభిప్రాయము లేకీభవించియున్నవి.

తే. వ్యంగ్యము ప్రధాన మైనను నప్రధాన
మైన నస్ఫుట మైనఁ గావ్యము త్రిసంఖ్య
నమరు నుత్తమమధ్యమాధమత ధ్వనిగు
ణీకృతవ్యంగ్యమును జిత్రమై కడంగి. నరసభూపాలీయము.

సంస్కృతభాషను గాళిదాసభవభూత్యాదుల గ్రంథములందువలె నాంధ్రభాషలో మహాకవు లనిపించుకొనుచున్న నన్నయ, తిక్కన, శ్రీనాథ, పెద్దనాదుల గ్రంథములందుఁ బైని జెప్పిన యుత్తమకావ్యగుణములే సంపూర్ణముగాఁ గానవచ్చుచున్నవి. ఈ గుణము లన్నియు విశేషముగా నర్థాశ్రయము లగుటవలన స్వల్పవిద్యులగు బాలకుల శైలిని గూర్చి పై నుదాహరింపఁబడిన చర్చకు ఫల మేమో తెలియకున్నది. ఒకభాషలో వేఱువేఱు కాలముల వ్రాసిన గ్రంథకర్తల కావ్యములు శ్రేష్ఠగుణోపేతము లయినప్పు డుత్తమము లని యనవలసియున్నది. ఆంగ్లభాషలో చాసర్, షేక్స్పియర్, టెనిసన్, అను కవుల గ్రంథముల భాష విశేషము లగు మార్పులను జూపుచున్నది. ఈ మార్పులు వారి గ్రంథముల యుత్తమత్వమునకుఁ బ్రతిబంధకములు కాలేదు. అట్లే యాంధ్రభాషలో భిన్నకాలికు లగు నన్నయ, శ్రీనాథుఁడు, చేమకూర వేంకటకవి మొదలగువారు భాషావిషయమున భిన్నమార్గములఁ బోయినప్పటికిని నుత్తమకవు లని యాంధ్రభాషాభిజ్ఞు లొప్పుకొనుచున్నారు.

ప్రస్తుతము ననేకు లాంధ్రభాషను గ్రంథములు వ్రాయుచున్నారు. వీరి శైలి యనేకవిధములుగ నున్నది. వీరిలోఁ జాలమంది ప్రాచీనశైలిని వ్రాయుటయే కాక కథావర్ణనాదివిషయములందుఁ గూడఁ బ్రాచీను లేర్పఱిచిన మార్గముల వదలకున్నారు. పూర్వు లంగీకరించిన నియమములను గొంచెమైన వదలుట గొప్ప లోప మని వీరి యభిప్రాయము. దీనివలన నాంధ్రవాఙ్మయములో నూతనమార్గములు మృగ్యములై యున్నవి. మన దేశమునం దాంగ్లభాషావ్యాప్తివలన నాంగ్లవాఙ్మయవైచిత్ర్యము లే కాక యితరపాశ్చాత్యవాఙ్మయవైచిత్ర్యములు గూడ నాంగ్లభాషలోఁ బాండిత్యము సంపాదించిన మనవారికిఁ గొంతవఱకుఁ దెలిసియున్నవి. కాని యీ విపులజ్ఞానఫలము వీరి గ్రంథములం దంతగాఁ గానఁబడదు. దీనికిఁ గారణము లనేకము లున్నవి. ప్రాచీనమైన దంతయుఁ బ్రశస్త మనియు నవీనమైనది శంకావహ మనియు నీ దేశమున జనులకుఁ గల నమ్మకము మొదటిది. సామాన్యముగాఁ బాశ్చాత్యవాఙ్మయానభిజ్ఞు లగు మన పండితులు నూతనమార్గములఁ జూపలేకపోవుటయే కాక వానిని నిరసించుట రెండవది.

శ్లో. పురాణ మిత్యేవ నసాధు సర్వం
నచాపి కావ్యం నవ మిత్యవద్యం
సంతః పరీక్ష్యాన్యతర ద్భజంతే
మూఢః పరప్రత్యయనేయ బుద్ధిః.

అని కాళిదాసు చెప్పెను గాని యాయన యభిప్రాయము మనవా రంతగాఁ బాటించినట్లగపడదు. ఆంగ్లప్రభువుల దయచేఁ గళాశాల లభివృద్ధి యగుటవలన నీ దేశమున ననేకవిధముల జ్ఞానము పెరుఁగుచున్నది. కాని యిది కతిపయజనలభ్య మగుటచే దీని సంపాదించినవారు స్వదేశభాషాగ్రంథములం దుపయోగింపని యెడల నాంగ్లభాషఁ జదువని సామాన్యజనుల జ్ఞానము పెరుఁగదు. కనుక నాంధ్రవాఙ్మయవృద్ధిని గోరువారు పాశ్చాత్యవాఙ్మయమార్గములను జూపు గ్రంథములను దెనుఁగున వ్రాయుట యవసరము. ఈపని యాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారు పూనుకొనఁదగినది.

ఆంధ్రమాతృస్తవము

గడ్డము కొండారెడ్డిగారు

ఎన్నఁగరాని శైలముల నేవిషయం బలరారుచుండునో?
గొన్నఁగరాని కాఱడవు లేవిషయంబున నింపు గూర్చునో?
యెన్నఁగరాని గొప్పనదు లెవ్విషయంబునఁ బాఱుచుండు? నా
సన్నుతిపాత్రకున్ సుగుణశస్తకు వందన మాంధ్రమాతకున్. 1

ఉ. భీమయుఁ, దుంగభద్రయును, బెన్నయుఁ, గౌతమి, కృష్ణవేణి, యు
ద్దామమహాప్రవాహములఁ దద్దయుఁ బాఱుచు సస్యసంతత
శ్రీమహితంబుగా నలరఁజేయును నెవ్విషయంబు? నట్టి స
ర్వామయలేశనాశముఁ గరంబు భజించెద మాంధ్రదేశమున్. 2

ఉ. నన్నయభట్టు, భాస్కరుఁడు, నాచన సోముఁ, డథర్వణుండుఁ, బే
రెన్నికఁ గన్నయట్టి సుకవీంద్రుఁడు తిక్కన, రంగనాథుఁ, డె
ఱ్ఱన్నయుఁ, బోతరాజు జననంబయి రేయమ గర్భమందు? నా
సన్నుతిపాత్రకున్ సుగుణశస్తకు వందన మాంధ్రమాతకున్. 3

తే. బౌద్ధజైనాది ప్రతిపక్షవాదివర
మును జయించి వేదంబుల ఘనత నిల్పి
నట్టి శ్రీకుమారిలభట్టు పుట్టినట్టి
యాంధ్రదేశంబు మదిలోన నభినుతింతు. 4

క. మాధవవిద్యారణ్యుఁడు
సాధితజినబౌద్ధయవనజంగమమతదు
ర్వాదుఁడు నిగమాంతవిదుఁడు
వైదికపథలోలుఁ డాంధ్ర బ్రాహ్మణుఁడు కదా! 5

తే. గానశాస్త్రమునం దసమానమైన
ప్రజ్ఞ గలిగియు, వైరాగ్యపరతఁ జోళ
వల్లభుఁడు పిల్వనంపఁ బోవకయ యుండె
నమలభక్తుఁడు త్యాగరా జాంధ్రుఁడకద! 6

తే. అన్న మిచ్చెద వాఁకలి యడఁగఁ దల్లి!
త్రావఁ బానీయ మిచ్చెదు దాహ మాఱ;
శ్రమను బాపుదు మాపయిఁ జల్లగాలి
వీచి; నీ ఋణ మెట్టుల వీఁగఁగలము? 7

తే. తల్లియును జన్మభూమియు దగ నొకటియ
యనెడు నార్యోక్తి నిజము కా దంచుఁ దలఁతు;
నెలలు తొమ్మిది భరియించి యటయుఁ దల్లి,
నీవు భరియింతు వాయువు నిండువఱకు. 8

తే. రెండుకోటుల కెక్కుడై యుండు ప్రజలఁ
బోషణం బొనరించెదు ప్రోడ వీవు;
తరమె? నుతిసేయ నిన్నస్మదాదులకును
నల్పవిజ్ఞానమతులకు నాంధ్రమాత! 9

తే. పుణ్యభూముల కెల్లను బుట్టినిల్లు
పరమభక్తుల కెల్ల నావాసభూమి
శౌర్యరాసుల కెల్ల నాస్థానసీమ
ననుదినంబు భజించెద నమ్మ నిన్ను. 10

తే. ఎంత దుర్బలు లైనను నేకమైన
ఘన ప్రయత్నంబు లశ్రమమునను నిర్వ
హింపఁగల రని యెఱిఁగింపు మీవు తల్లి!
యైకమత్యవిహీనుల మైన మాకు. 11

తే. జనని! నీ పదపద్మసేవన మొకండె
ఘనతరోద్యోగపదవిగాఁ గాంతు మమ్మ!
త్వత్కృపాపూరనిబిడదృక్పాత మొకటి
చేతనంబుగఁ దలఁతు మో విశ్వవినుత! 12

తే. పుట్టినారము నీ గర్భమునను దల్లి!
పెరిఁగినారము నీదు నోగిరముచేత
కట్టినారము నీ విచ్చు పుట్టములను
తల్లిరో! నిన్ను మఱువంగఁదరమె మాకు? 13

ఉ. వీనుల కింపుఁ గూర్చు పదవిస్ఫురణం దనరారుచుంటి స,
మ్మానితమయ్యె నాంగ్లజనమండలి "తూరుపు దేశభాషలన్
గానము మార్దవమ్మున సకాశముఁ దెల్గున" కంచుఁ బల్కఁ; నీ
మానితవాక్యవైఖరి సమంబులు నీ కెటు లన్యదేశముల్? 14

మ. కుహనారత్నము లెన్నియేని కల వీ గోత్రాస్థలిన్ దుర్లభం
బహహా! యిట్టిది యంచు విజ్ఞు లనఁగా నత్యంతవిఖ్యాతమై
కొహినూర్వజ్రము చాటుచుండెఁ గద నీ కుక్షిప్రభావంబు నీ
మహి? నాంగ్లేయకిరీటభూషణత సన్మానంబుఁ దా నొందుచున్.

ఉ. పూర్వపు శిల్పవైభవ మపూర్వ మటం చెఱిఁగించుఁ గాదె? దృ
క్పర్వ మొనర్చు స్తూపములుఁ, గట్టడముల్, జయచిహ్నబోధకా
పూర్వమహాధ్వజంబులును, బూజ్యసుశిల్పగుహాగృహంబులున్,
సర్వసుపర్వగేహము లజస్రము నీ తనయాళి కిత్తఱిన్. 16

ఉ. అక్కనమాదనల్ సచివులై యలరారరె గోలకొండలో?
నెక్కటిఁ బాదుషాహ నెదిరించి పెనంగరె పెక్కుమాఱ్లు పే
ఱుక్కునఁ? దానిశాహకు యశోన్నతిఁ గూర్పరె? యగ్రహారముల్
పెక్కుఁటి నీయఁజేసి పృథివీస్థలి; వారలు నాంధ్రులే కదా! 17

ఉ. అమ్మరో? యాంధ్రమాత! భవదాత్మజు లెల్లఱు నేఁడు దీనులై
త్రిమ్మఱుచుండఁ గాంచి భవదీయముఖాబ్జము నశ్రుబిందువుల్
గ్రమ్మఁగ మోడ్చె దేల? యిది కాలవిశేషము సుమ్మ, మున్ను లో
కమ్మున నీ తనూజు లధికమ్మగు తేజముఁ గాంచి మించరే? 18

ఉ. పాడియుఁ బంటయున్ గల సుభాసురగర్భము నీది యైనను
గూడును గుడ్డ లేక, సుతకోటి లపింపఁగ నెట్టు లోర్చెదో
యోడక చూడ? నీకు దయ యుండియు నేమి ఫలంబు? మూర్ఖతన్
వీడక నీదు పుత్రులు నవీనపుఁద్రోవలఁ బోవకుండినన్. 19

ఉ. ఒక్కటియైన లేదు ధర నో యమ! నీ యుదరంబునందునన్
జిక్కనియట్టి వస్తువు, ప్రసిద్ధము సు మ్మిది; యైన నేమి? మా
కొక్కటి యైన దక్క, దిది యొక్క విచిత్రమె? వస్తుసంతతిన్
గ్రక్కునఁ జక్కఁ జేయఁదగు జ్ఞాన మదొక్కటి లేకయుండుటన్

ఉ. ప్రత్తియు, నిస్మనుం బరుల పాలికిఁ బంపి తదీయవస్తువుల్
మొత్తములైన విత్తముల ముడ్పుల నిచ్చి గ్రహించి, ధాన్యసం
పత్తిని బంపి క్షామములపాలయి మాడఁచు, నీ తనూజు లీ
పత్తయినన్ బ్రతిక్రియలు సల్పరు జ్ఞానము లేకయుండఁటన్. 21

మ. పరదేశంబుల కేగి విద్యలను నేర్వంబూని యుత్సాహస*
త్వరులౌ వారిని గాంచి, ధూర్తులు కులం బంచొక్క యడ్డొడ్డి నె
య్యురఁ బ్రోత్సాహము సేసిమాన్పెదరు, తాముత్సాహముద్దక్కి బా
లురు పోకుండెద; రిట్లు జ్ఞానలత లల్లున్ మాత! దేశమ్మునన్? 22

మ. కల వెన్నెని ఖనుల్ త్వదీయఘనసద్గర్భంబునం, దైన న
న్యులపాలై యవి యుండ నేమి ఫల ముండున్ మాకు దేహశ్రమా
ఫలమౌ కూలియ కాక? వాని ధృతిఁ ద్రవ్వంబూను నుత్సాహవం
తులు మాయం దొకరైన మచ్చునకు నెందున్ గానరాకుండఁటన్.

ఉ. మాత! భవత్కృపారసము మాపయి సోఁకినయంతమాత్ర నే
పూతులమై ప్రబోధమును బొంది, భవచ్చరణారవింద సే
వాతతచిత్తవృత్తుల నవారణ నెందును మాఱులేక మో
హాతిశయంబు వాసి జగ మంతయు నింపమె కీర్తిచంద్రికల్? 24

ఉ. శీతనగాధిరాజమును సేతువు పశ్చిమపూర్వసింధువుల్
ప్రాతిగ నెల్లలై పరఁగు భారతభూమిని నెల్ల దేశముల్
ఖ్యాతిని జెంది ముందునకుఁ గ్రచ్చఱ వచ్చుచునుండ, నాంధ్రు లే
పాతక మాచరించిరో? ప్రభావము నీ విసుమంత తక్కఁగన్. 25

మ. ఒక కోటీశ్వరుఁ డైన లేఁడు కద! నీ యుత్సంగమం దమ్మరో!
ప్రకటవ్యాప్తినిఁ జెందినట్టి ప్రబలవ్యాపారముం జేయఁ? దా
వకదౌర్భాగ్యము నేమి చెప్ప! నకటా! వైశ్యోత్తముల్ నేఁడు జీ
వికకై యుంచిరి చిల్లరంగడుల దేవీ! యెచ్చటం జూచినన్. 26

ఉ. పాటకపుంజనుల్ ప్రబలబాధలపా లగుచున్నవారు ము
ప్పూటను దిండి లేక కఱవుల్ బఱపోటను నాఁడునాఁటికిన్;
స్ఫోటక మాదియైన పలు సోఁకుడువ్యాధులు విస్తరించి యే
వీటను గన్నఁ దామ యయి పీనుఁగుపెంటలు సేయుచుండెడిన్.

ఉ. పూర్వుల వైభవంబుఁ గనఁ బూర్వుల యద్భుతరాజ్యపాలనా
ధూర్వహతన్ దలంప సముదోద్ధతశాత్రవసైనికాగ్ని యౌ
పూర్వుల శౌర్యమున్ గనినఁ బొంగు జనించునటమ్మ? నేఁడు మా
గర్వ మడంగుఁగాక ఘనకార్యధురీణుల మెందుఁ గామిచేన్. 28

సీ. శకయవనాదినాయకుల సేనలఁ బాఱఁ
　దోలిన శౌర్య మేమూల డాఁగె?
జావాసుమాత్రాప్రశస్తసర్వద్వీప
　పాలకత్వాప్తి యేవార్ధిఁ బడియె?
మగధరాజ్యవిదాహి యగుచు వెల్గిన బాహు
　విక్రమం బేవినువీథి కెగసె?
ముమ్మాఱు ఢిల్లీశు మూఁకలఁ దోలిన
　శౌర్య మేయేటిలోఁ జాఱె నేఁడు?
విజయనగరమహారాజ్యవిభవరక్షు
యవనసైన్యాటవీదావహవ్యవాహ
కీల యెవ్వారి పటుశౌర్యలీల? యట్టి
యాంధ్రు లాంగ్లేయసేన కసహ్యులైరె? 29

తే. సకలసస్యంబులును బండఁజాలు నేల
లకట! యత్యల్పఫలదము లయ్యె నేఁడు;
కర్షకుఁడు కృషిశాస్త్రప్రకారమునను
సాగుసేయమి మాత! దేశంబునందు. 30

క. చాలియుఁ జాలవు విద్యా
శాలలు విద్యార్థులకుఁ బ్రశస్తమనీషా
శాలిత యెటు లలవడు మా
బాలుర కిఁక ననెడుచింత వర్ధిల్లెఁ గడన్. 31

ఉ. వింతగ దేశమందున నవీనముగా నొక శక్తి పుట్టె సం
ఘాంతరశక్తు లన్నిఁటిని గ్రక్కున నొక్కట వెల్వరించు చా
ద్యంతము దేశ మంతటను నాంధ్రజనోద్యమ మంచు; దానికిన్
స్వాంతములందు యౌవనులు స్వాగత మిచ్చిరి భక్తినమ్రులై. 32

సీ. దైనికాంగ్లేయవార్తాపత్రికాస్థాప
　నము ముఖ్య మని చాటునట్టివారు
త్వరలోన విశ్వవిద్యాలయస్థాపనం
　బవసరం బని పల్కునట్టివారు
తెనుఁగువా రందఱకును నొక్క రాష్ట్రంబు
　వలయు నంచని వాదు సలుపువారు
సంఘసంస్కారంబె సకలశ్రేయంబుల
　సమకూర్పఁజాలు నం చనెడువారు
సకలసద్గ్రంథముల్ భాష సంతరింప
మృదుపదమనోహరంబుగా మెఱుఁగుపెట్టఁ
బూనికఁ బ్రయత్నములు సల్పు మానితాత్ము
లీ మహోద్యమచిహ్నంబులే కదమ్మ. 33

క. ఉత్సాహోదగ్రం బొక
సత్సంతతి నీదు గర్భజాతం బయ్యెన్;
వత్సల! వారిఁ బ్రోవుము
త్వత్సంతానులను భక్తితత్పరులఁ గృపన్. 34

సీ. హైందవు లందఱయందు బలాధికుం
　డంచు "మింటో" ప్రభు వాదరింప
నాంగ్లదేశమహాజనాళియు మంత్రులు
　సార్వభౌముండును సత్కరింపఁ
దన బాహుబలమును విని విదేశీయు లా
　హ్వానపత్రిక లంపి యాదరింప
నభినవభీముఁ డీయలఘుభుజుం డని
　యెంచి దేశజులు మన్నించుచుండ
బాహుబలమునఁ బ్రఖ్యాతిఁ బడసినట్టి
రామమూర్తి భవత్పుత్రరత్న; మాంధ్రు
లబలు లను నింద వాయ ఖండాంతరములఁ
గ్రుమ్మఱుచునున్నవాఁడు శ్రమమ్ము నాఁక. 35

తే. మాదు పూర్వుల కిజ్ఞానమహిమ నిచ్చి
మాదు పూర్వుల ప్రబలసామర్థ్య మిచ్చి
మాదు పూర్వుల సుగుణసంపద నొసంగి
కరుణ మముఁ బ్రోవుమీ నీవు కన్నతల్లి 36

నిజాము రాష్ట్రములోని యాంధ్రులు

మాడపాటి హనుమంతరావు పంతులుగారు

ఆంధ్ర దేశముయొక్క వర్తమానస్థితిని గుఱించియు, భవిష్యద్దశను గుఱించియు అనేకచర్చలు జరుగుచున్న ఈకాలమున, నిజామురాష్ట్రములో వసించుచున్న యాంధ్రుల స్థితిగతులను మనవారు తెలిసికొనుట యవసరమని వేఱుగా చెప్పనక్కఱలేదు. నిజామురాజ్యము యొక్క విస్తీర్ణము మొత్తము ౮౨,౬౯౮ చదరపు మైళ్లు. వీనిలో సుమారు సగము, అనఁగా ౪౧,౩౫౦ చదరపుమైళ్ల ప్రదేశము ఆంధ్ర దేశమునకుఁ జెందినది. ఈ భాగమును ఇచ్చట 'తెలంగానా' యని వాడెదరు. తక్కిన సగమునకు 'మహారాట్వాడీ', అనఁగా మహారాష్ట్రులు నివసించు దేశ, మని పేరు. అయినను ఈభాగమున నివసించువా రందఱును మహారాష్ట్రులు కారు. మహారాట్వాడీకి సంబంధించియున్న యెనిమిది జిల్లాలలో సుమారు నాలుగింటిలో నివసించువారు కన్నడభాష మాట్లాడెదరు. అయినను పరిపాలనాసౌకర్యముకొఱకు పైనఁ జెప్పిన జిల్లా లన్నియు 'మహారాట్వాడీ'వి గానే భావింపఁబడుచున్నవి. రాజ్యమునం దున్న ౧౬ జిల్లాలలో మహారాట్వాడీ జిల్లాలు పోఁగా మిగిలిన ౮ జిల్లాలు' వరంగల్లు, కరీంనగరము, ఆదిలాబాద, నిజామాబాద' మెదకు, నల్లగొండ, అత్రాపుబల్దా, మహబూబునగరము అనునవి తెలంగానావి. ౧౯౧౧-వ సంవత్సరమున జరగిన జనపరిగణనపత్రములను బట్టి తెలుఁగుజిల్లాల మొత్తము జనసంఖ్య ౬౭,౨౪,౬౯౪. ఇట్లనుటవలన ఈ రాజ్యమున ఇంతకుమించి తెలుఁగువారు లే రని తలఁపఁ గూడదు. తెలుఁగుజిల్లాలను పశ్చిమదిశ నంటియున్న మూఁడు మహారాట్వాడీ జిల్లా లగు రాయచూరు, గుల్బర్గా, బీదరులలోఁ గూడ తెలుఁగువా రున్నారు. వీరి సంఖ్య ౪,౦౭,౯౪౭. ఈ విధముగా 'తెలంగానా' వైశాల్యవిషయమున మహారాట్వాడీతో సమముగానే యున్నను జనసంఖ్యయందు రెండవదానిని మించియే యున్నది. తెలుఁగుజిల్లాలలో అరణ్యప్రదేశములు విస్తారముగాఁ గలవు. రాజ్యమున మొత్తముమీఁద నున్న ౧౮,౦౦౦ చదరపుమైళ్ల వైశాల్యము గల యరణ్యములో ౧౬,౫౦౦చదరపుమైళ్లు తెలుఁగుజిల్లాలలోని వే. ఈయరణ్యము గూడ వాసయోగ్యముగాఁ జేయఁబడినయెడల జనసంఖ్య ఇంకను హెచ్చియుండెడిది. రాష్ట్రమునకు రాజధాని యగు హైదరాబాద తెలుఁగుదేశములోనే చేరియున్నది. ఇదిగాక, రాజ్యములోని ముఖ్యసంస్థానములగు పాలవంచ, ఆత్మకూరు, జటప్రోలు, గద్వాల, వనపర్తి మున్నగునవి తెలుఁగువే. ఇదియుఁ గాక, గడచిన పదిసంవత్సరముల (౧౯౦౧-౧౧) కాలములో పట్టణములుగా మాఱిన ౯ ప్రదేశములలో ౭ తెలుఁగుజిల్లాలలోనివే. పూర్వపు జనపరిగణనమునాఁటికంటెఁ గడచిన జనపరిగణనమునాఁటికి తెలుఁగుజిల్లాల జనసంఖ్య హెచ్చినది. అనేకసంవత్సరములనుండి మహారాట్వాడీ ప్లేగుజాడ్యమువలనఁ బీడింపఁబడుచున్నది. దానిలోని కొన్ని జిల్లాలయందు వర్షలోపముచేత తఱచుగా క్షామములు సంభవించుచుండును. కాని తెలుఁగుభాగమున నేఁటివఱకు ప్లేగు రాలేదు. ౧౯౧౧-వ సంవత్సరమున హైదరాబాద పట్టణమున నీ జాడ్యము పొడచూపెను కాని మఱల నది వచ్చియుండలేదు. మహారాట్వాడీనుండి పరదేశములకు వలసపోయినవారి సంఖ్యకంటె తెలుఁగుజిల్లాలనుండి పోయినవారి సంఖ్య చాల స్వల్పము. పైసంగతుల నన్నిటిని బట్టి చూడ నిజాము రాజ్యములోని తెలుఁగువారు చాల సుఖులై వృద్ధిమార్గోన్ముఖులై యున్నా రని తోఁచును; కాని వారి యథార్థస్థితిని గూర్చి యింకను గొన్ని సంగతుల నాలోచింపనిదే, ఇట్టి యభిప్రాయమునకు మనము రాఁగూడదు.

బ్రిటిషు హిందూదేశమునందలి ఉత్తమరాజ్యాంగపద్ధతులు నిజామురాష్ట్రమున అనేకసంవత్సరముల క్రిందనే ప్రవేశపెట్టఁబడియుండుటయును, నేఁటివఱకును పరిపాలనమున సంస్కారములు జరగుచుండుటయును సర్వజనవిదితము. ఇట్టి సంస్కారముల సందర్భమున అనేకులు మంచి యున్నతస్థానములను బొందియున్నారు. కాని తెలుఁగువారు రాజ్యాంగమునం దేమాత్రమును గొప్ప స్థితికి వచ్చినట్లు గాని, వచ్చుటకై యత్నించుచున్నట్లు గాని కానరాదు. కొన్ని సంవత్సరముల క్రింద ఇచ్చటి హైకోర్టు జడ్జీపదవిని ఆకస్మికముగాఁ బొందిన యొక నాయఁడుగారిని వదలివేసితిమేని, హైకోర్టు జడ్జీపదవికి వచ్చిన తెలుఁగువాఁడు లేనేలేఁడు. వైద్యశాఖయందు ఇప్పుడు

పనిచేయుచున్న యొకరిద్దఱిని లెక్కలోనికిఁ దీసికొనని పక్షమున ఉన్నతోద్యోగములం దున్న తెలుఁగువారే లేరని నిస్సంశయముగాఁ జెప్పవచ్చును. ౧౮౯౫-వ సంవత్సరమున హైదరాబాదునందు శాసననిర్మాణసభ యొకటి స్థాపింపఁబడినది. అప్పటినుండి నేఁటివఱకు ఒక యాంధ్రుఁడేనియు దానిలో సభ్యుఁడగు భాగ్యమును బొందలేదు. పలువురు హిందువులు ఈ రాజ్యమున అవ్వలుతాలుకుదారులుగను, సూబాదారులుగను పని చేసియున్నారు. కాని ఆంధ్రుఁ డెవ్వఁడును నట్టి గౌరవమునకుఁ బాత్రుఁడు కాలేదు. వే యేల ? నూఱు రూపాయలకు మించిన వేతనమును గొను తెలుఁగువారిని మనము వ్రేళ్లపైన లెక్కింపవచ్చును. తుదకు, హైదరాబాద హైకోర్టులో ప్రముఖులుగాఁ బనిచేయుచున్న న్యాయవాదులలో ఆంధ్రుఁ డెవఁడైన నున్నాఁడా యని సంశయింపవలసియున్నది. రాజ్యాంగమువారికి మహారాష్ట్రులును కర్ణాటకులును తెలుఁగువారును అందఱును సమానమే కదా. ఇట్టి స్థితిలో తెలుఁగువారి ప్రస్తుతస్థితికి ఎవరుత్తరవాదులో చెప్పవలసిన పని లేదు.

ఇఁక వీరి యార్థికదశ విచారింపఁదగియున్నది. మహారాష్ట్రుడీవారి కేమి తెలుఁగువారి కేమి, అందఱికిని వ్యవసాయమే జీవనాధారమై యున్న దను మాట వాస్తవమే. కాని అందులో సైతము తారతమ్యము లేకపోలేదు. మహారాష్ట్రుడీరైతు వర్తకాభివృద్ధికి సాధనములగు మంచిపంటలను —గోదుమలు ప్రత్తి మున్నగు వానిని —పండించుచున్నాఁడు. అతఁడు వ్యవసాయకుని దశనుండి వర్తకునిదశకు వేగముగాఁ బోవుచున్నాఁడు; కాని తెలుఁగురైతు ఇంకను భోజనమున కవసరము లగు వరి మొదలగు పంటలను పండించుటతోనే తృప్తిపొందుచున్నాఁడు. రాజ్యమునఁ గల ౧౮౮ కర్మశాలలలో ౬౫ మాత్రము తెలుఁగుజిల్లాలలో నున్నవి. ఈ ౬౫లో ౧౦ హైదరాబాద పట్టణములోనివే. ఈ కర్మశాలలలో నిజామాబాదలోని పట్టుపని చేయు కర్మశాల తప్ప, తక్కిన వన్నియు ప్రత్తినుండి దూది తీయునవో, వడ్లనుండి బియ్యము సిద్ధముచేయునవో, తైలము తీయునవో యై యున్నవి. (హైదరాబాదలోని కర్మశాలలను గుఱించి మే మీమాట చెప్పుట లేదు.) ఈ కర్మశాలల యజమానులు విశేషముగా పారసీలో తురకలో నై యుందురు. అయినను వీని భాగస్థులలో మాత్రము తెలుఁగువారు లేకపోలేదు. చర్మపుఁబనులలోను నేఁతపనులలోను ముందంజ వేయువారు సాధారణముగా తురకలే. తెలుఁగుజిల్లాలలోఁ గొన్నికొన్ని ప్రదేశములందు చిరకాలమునుండి నేఁతపనియందు ప్రఖ్యాతిగాంచిన పనివాండ్రు కలరు. కాని వారు నవీనపరిశ్రామికసాధనముల యెదుట తలలు వాల్చుచున్నారు. నాగరకము గలదిగా నెంచఁబడు హైదరాబాద పట్టణమున సైతము, వందల కొలఁది మహారాష్ట్రబ్రాహ్మణులు వర్తకవ్యాపారములను కడు సమర్థతతో నిర్వహించుచుండ, వారి సోదరుఁడగు తెలుఁగుబ్రాహ్మణుఁడు వర్తకము తనకు అవమానకరమగు వృత్తియని ఇంకను భావించుచునే యున్నాఁడు. రాజ్యమునఁ గల యినుపదారిలో సుమారు సగము అనఁగా ౪౦౦ మైళ్లవఱకు తెలుఁగుజిల్లాలలో నున్నది; కాని దీని సంపర్కము కొన్ని తాలూకాలకు మాత్రమే లభించినది. ఈ యినుపదారి నంటియున్న కొన్ని స్థలములందు వర్తకము వృద్ధియగుచునే యున్నను, మొత్తముమీఁద మహారాష్ట్రుడీలో ఇనుపదారి నంటియున్న ప్రదేశములందుఁ గల వ్యాపారవృద్ధి గాని కర్మాగార పరిశ్రమల వృద్ధి గాని తెలుఁగుజిల్లాలలోఁ గానరాదు.

తెలుఁగుజిల్లాలలో నివసించువారియందు చాల భాగము, అనఁగా నూటికి ౮౦ మంది వంతున, హిందువులు కలరు. ఈ రాజ్యములోని తెలుఁగు హిందువుల సంఖ్య, గడచిన జనపరిగణనమును బట్టి ౫౭,౯౩,౫౨౭. తెలుఁగుజిల్లాలలోని ప్రతి ౧౦,౦౦౦ జనులలో ౮,౬౧౫ మంది హిందువులును, ౯౧౧ మంది తురకలును, ౬౬ మంది క్రైస్తవులును ఉన్నారు. మిగిలినవారిలో ఇతర మతస్థులు కలరు. వీరిలో హిందువులసంఖ్య నానాఁటికి క్షీణించుచున్న దను మాట యీక్రింది యంకెలవలనఁ దెలియఁగలదు.—

సంవత్సరము	౧౦,౦౦౦ జనులలో హిందువుల సంఖ్య
౧౮౮౧	౯౦౫౩
౧౮౯౧	౮౯౮౫
౧౯౦౧	౮౯౧౫
౧౯౧౧	౮౬౧౫

మహమ్మదీయుల సంఖ్యయును, క్రైస్తవుల సంఖ్యయును క్రమక్రమముగాఁ బెరుఁగుచున్నది. మొదటివారి వృద్ధికి మతేదైన కారణ మగునేమో కాని వారు హిందువులను తమలోఁ గలుపుకొనుచున్నారనుట మాత్రము సరి కాదు. మహమ్మదీయులు ఇతరమత

ములలోఁ గలయుట యెంత తక్కువగా నున్నదో వారిలో నితరులు గలయుట గూడ అంతేతక్కువ. క్రైస్తవ మతము నవలంబించువారిలో దాదాఁపుగా నందఱును హిందువులే. మహమ్మదీయుని తనవైపున కాకర్షించుకొనుటకు సాధనములు క్రైస్తవమతమున నంతగా లేవు. కనుక హిందూదేశమునందలి యితరభాగములం దెట్లో, యట్లే ఈ రాజ్యమందును క్రైస్తవమతము స్వీయవృద్ధికై హిందూసంఘమునే నమ్ముకొనియుండవలసినదిగా నున్నది. అందులోను, మహారాట్వాడీ హిందువులకంటె తెలుఁగు హిందువులే ఎక్కువగా క్రైస్తవమతమునఁ బ్రవేశించుచున్నట్లు జనపరిగణనసంఖ్యలను బట్టి తేలుచున్నది.

పరమతముల దాడులనుండి హిందూసంఘమును గాపాడుటకై ఈ కాలమున హిందూదేశమున బయలువెడలిన సంస్కరణోద్యమములు నిజామురాష్ట్రమునఁ బని చేయుచుండలేదు. ఎనిమిది జిల్లాల వైశాల్యము గల యీ తెలుఁగుదేశమునందు, తుదకు రాజధానినగరమందైనను ఒక బ్రహ్మసమాజము గాని ప్రార్థనాసమాజము గాని లేదు. హైదరాబాదునం దొకటియును సికందరాబాదునం దొకటియును మొత్తము రెండు ఆర్యసమాజములు కలవు గాని, అవి చేయు పని మిక్కిలి యల్పము. ఆ పనియైనను పట్టణమును దాఁటి యవతలికిఁ బోయినట్లు తోఁచదు. అదిగాక, ఆర్యసమాజవాఙ్మయము దాదాఁపుగా నంతయును హిందీభాషయం దుండుటచేత తెలుఁగుదేశపు జనసామాన్యము దానివలన నాకర్షింపఁబడుట కష్టము. ఇంతకును, సంఘమతసంస్కారోద్యమములు ఇంకను ఇచ్చటివారి కన్నులను విప్పలేదు.

ఈ రాజ్యమువారు విద్యావిషయమున చాల వెనుకఁబడియే యున్నారు. బొంబాయి ప్రాంతమున ౧,౦౦౦లో ౭౦ మందియును, చెన్నపురి ప్రాంతమున ౭౫ మందియును, మైసూరు రాజ్యమున ౬౩ మందియును, బరోడా రాష్ట్రమందు ౧౦౧ మందియును, తుదకు మధ్యపరగణాలలో 33 మందియును చదువుకొనినవారై యుండఁగా, ఈ రాజ్యమున నట్టివారి సంఖ్య ౨౮ కంటె మించదు. హిందూమహమ్మదీయులలో చదువు నేర్చినవారి సంఖ్యలను వేఱుపఱచి చూచినపక్షమున, రెండవవారిలోనే చదువుకొనినవా రెక్కువ గల రనుట కానవచ్చుచున్నది. ఇటీవల ప్రకటింపఁబడిన లెక్కల ప్రకారము, ౧,౦౦౦ మంది తురకలలో ౫౯ మంది చదువువచ్చినవారుండ, హిందువులలో ౨౩ మంది మాత్రమే కలరు. హిందువులలోను మహారాష్ట్రులే తెలుఁగువారిని మించియున్నారు. రాజధానిని వదలివేసినచో, తెలుఁగుదేశమున నున్న మధ్యమపాఠశాలల సంఖ్య ౧౮. ఇఁక మహారాట్వాడీ జిల్లాలలో నిట్టివి ౨౯ ఉన్నవి. పైపాఠశాలలలో ఇంగ్లీషు నేర్పునవి తెలుఁగుదేశమున చాల తక్కువగను, మహారాట్వాడీయందు చాల హెచ్చుగను ఉన్నవి. హైదరాబాదులోని సర్వకలాశాలయందు నేఁటివఱకును ఎఫ్. ఏ., బి. ఏ. పరీక్షలలోఁ గడతేఱినవారిలో తెలుఁగువారి సంఖ్య అత్యల్పము. ఎచ్చటనైన నొకరిద్దఱు వెక్కిరించినట్లు కానవచ్చినను వారు ఈ రాజ్యమునకు బయటనుండు తెలుఁగువారుగా నుందురు గాని ఇచ్చటివారు సాధారణముగా కారు. హైదరాబాదునందలి వైద్యకలాశాలయం దేమి శిల్పకలాశాలయం దేమి విశేషసంఖ్య మహారాట్వాడీ విద్యార్థులదే కాని తెలుఁగువారిది కాదు. పరిశ్రామికవిద్యాలయములందును తెలుఁగువారు సామాన్యముగాఁ గానరారు. ఇచ్చటి న్యాయశాస్త్రముల బోధించు తరగతిలో సైతము మహారాట్వాడీవారి సంఖ్య తెలుఁగువారి సంఖ్యకంటె నెన్నియో రెట్లు మించియున్నది.

విద్యాస్థితి యిట్లుండ, వీరిలో గ్రంథకర్తలు గాని పత్రికాసంపాదకులు గాని లేనేలేరని చెప్పనేల?

బ్రిటిషు హిందూదేశీయులకు లేని చిక్కొకటి ఈ రాజ్యమువారి నెదుర్కొనుచున్నది. అదేదన, అచ్చట ఇంగ్లీషు, దానితో దేశభాష; ఈ రెండే కావలసియున్నవి. ఇచ్చట ఆ రెంటితోఁబాటు ఉర్దూ కూడ వచ్చిననే కాని పని సాగదు. కనుక ఇచ్చటి విద్యార్థి మాతృభాష నేర్చుకొనుటయందు కొంతకాలమును, ఉర్దూ నభ్యసించుటయందు కొంతకాలమును ఇంగ్లీషుకొఱకు మఱికొంతకాలమును గడపవలసియున్నాఁడు. అనఁగా అచ్చటి విద్యార్థికి ఉన్నతవిద్యాభ్యాసనవిషయమునఁ గల సౌకర్యము ఇచ్చటి విద్యార్థికి లేదు.

ఇఁక వీరి మాతృభాషను గుఱించి విచారింతము. నిజామురాజ్యమునందు తెలుఁగుభాష మాట్లాడువారి సంఖ్య ౬౩,౬౭,౫౭౮. వీరిలో వెనుకఁ జెప్పిన ప్రకారము, మహారాట్వాడీ జిల్లాలలోనివారికి తెలుఁగు నేర్చుకొనునవకాశమే లేదు. తెలుఁగు జిల్లాలలోనివారి స్థితి వీరి స్థితి కంటె కొంచెము నయముగానే యున్నను, మొత్తము

మీఁద తృప్తికరముగ మాత్రము లేదు. ఆరంభవిద్య తెలుఁగున నేర్పు పాఠశాలలు చాల గ్రామములలో నున్నవి కాని, అంతమాత్రమున జనులకు లభించు జ్ఞానము స్వల్పము. మధ్యమపాఠశాలలలో తెలుఁగు రెండవ భాషగాఁ జదువుకొనుటకు మాత్రము వీ లున్నది. హైదరాబాద కలాశాలలో తెలుఁగు బోధించు నేర్పాటులు కలవు గాని దానివలనఁ గూడ లాభము లేదు. దానికి కారణములు రెండు గలవు. మొదటిది విశ్వవిద్యాలయమువారు విధించిన క్రొత్త నియమముల స్వభావము, రెండవది ఈ రాజ్యమువారు ఉర్దూనో పారసీనో రెండవ భాషగాఁ దీసికొనఁగోరుచుండుట. మధ్యమవిద్యాపరీక్షలో తెలుఁగు రెండవభాషగాఁ దీసికొనువారి సంఖ్య దిన దినము సన్నగిల్లుచున్నది. ప్రాంతపద్ధతిని సంస్కృతమందును ఆంధ్రమునందును కొంత పాండిత్యము కలవారు కొందఱు అక్కడక్కడ, ముఖ్యముగా వరంగల్లు, కరీంనగరము, నల్లగొండ జిల్లాలలో నున్నారు; కాని వారి కెట్టి ప్రోత్సాహమును లేకపోవుటచేతను, గ్రంథరచనచేత నిప్పటివారి నాకర్షించు యోగ్యత వారియందు లేనందువలనను, ఏమూలనో కూర్చుండి యక్షగానములనో హరికథలనో శతకములనో వ్రాసికొని బ్రతుకవలసినవారై యున్నారు.

ఇఁక ఇచ్చటి తెలుఁగువారు మాట్లాడు భాషను జూతము. ఈ సందర్భమున నింకొక మాట చెప్పవలసి యున్నది. ఈ రాజ్యములోని తెలుఁగుభాషకు ఉత్తరమునను, కొంతవఱకు పశ్చిమమునను మహారాష్ట్రభాషతోను, కొంత పశ్చిమమునను, దక్షిణమునను కన్నడభాషతోను సమ్మేళనము కలుగుచున్నది. తక్కిన యన్ని భాగములలోను, అందు ముఖ్యముగా పట్టణములందు, ఉర్దూభాషాసంపర్కము పీడఁజాలనిదై యున్నది. ఈ కారణములవలన పైనఁ జెప్పిన ప్రాంతములవారి యాచారవ్యవహారములందువలెనే వారి భాషయందుఁ గూడ ఎన్నియో మార్పులు వాటిల్లినవి. ఆదిలాబాద నిజామాబాద ప్రాంతములందు వసించువారు సంభాషించునప్పుడు మహారాష్ట్రభాషలోని శబ్దములును వాని యపభ్రంశస్వరూపములును తఱచుగా వచ్చుచుండును. "ఇదే మ్రామాయ్[1]! రొండు[2] దివ్సలు[3] ఆయె. పెకెకు[4] పోవ్న. ఇదేమి దైవము[5]. ఏన్గు సొండెము[6] ఏదిరా? కాకకు[7] మావుశీ[8] భేటీ[9] కాలేను." ఈ వాక్యములు వారిభాష కుదాహరణములు. ఇఁక మహబూబునగరములోను, అత్రాఫ్బల్దా జిల్లాయొక్క పశ్చిమభాగములోను నివసించువారి భాష కర్ణాటకుల సంపర్కమువలన కన్నడభాషాశబ్దములతో నిండియుండును. "మా సణ్ణ[10] పిల్లకు పెసర బేడలు[11] పట్టవు[12]. ధొడ్డ[13] పిల్ల బేకైనంత[14] తింటది." ఇవి రెండవవారి భాషకు దృష్టాంతములు. ఇఁక ఉర్దూతో సంభవించిన కలయికచేత తెలుఁగుబాసకు కలిగిన దురవస్థ చూచితీరవలసినది కాని ఇట్టిదని చెప్పుటకష్టము.

* "ఈ మొకద్దమాలో చలాయించిన కార్రవాయి అంతా జాలీది. సాహెబు జిలాజాయమౌక్షాకు పోయి తనక్కీ చేసి కైఫియ్యతు రాసినాడు గదాకె ఫరీఖుదావా ఔలూకాలు నాజాయజు ఆయిందా ఈతౌర్న కార్రవాయి చేసిన సూరతులో మాఖూలుతదారుకు చేయటం కాగలదు. ఫఖ్తు మర్కూంచంను 16 ఫర్వర్దిసన్ తేరా సౌబారా ఫసలి."

ఇది స్వల్పముగా వీరిభాష కుదాహరణము. ఇఁక తూర్పునైపున, అదృష్టవశమున ఉత్తరసర్కారుల వారి సంసర్గము భాషను కొంతవఱకు బాగుచేసినది. ఈస్థితులు గ్రామ్యభాషావాదులు గమనింపఁదగినవిగా నున్నవి.

ఈ రాజ్యములోఁ గడచిన ౧౦-౧౨ సంవత్సరముల క్రిందట స్థాపింపఁబడి, తమ శక్తికొలఁది దేశభాషాప్రచారము చేయుచున్న ఆంధ్రభాషానిలయములను శోధింపకుండ ఈ వ్యాసమును బూర్తిచేయఁజాలము. హైదరాబాద, సికిందరాబాద, హనుమకొండ, ఖమ్మముమెట్టు, ఎల్లుపాలెము మున్నగు స్థలములం దిట్టి నిలయములు కలవు. వీనిలో హైదరాబాదలోనిది మొట్టమొదటిది. దాని స్థాపకులలో కీ. శే. రావిచెట్టు రంగారావుగారు ముఖ్యముగాఁ జెప్పఁదగియున్నారు. పైనఁ జెప్పఁబడిన నిలయములలో దాదాఁపుగా నన్నియును మునగాల జమీందారులును మాతృభాషాపోషకులును నగు శ్రీ రాజా నాయని వేంకటరంగారావు బహద్దరుగారి పోషకత్వము ననుభవించుచున్నవి.

---

1. తల్లీ. 2. రెండు. 3 దినములు. 4. బడి. 5. అదృష్టము. 6. తొండము. 7. పినతండ్రి. 8. పెత్తల్లి. 9. దర్శనము. 10. చిన్న. 11. పప్పు. 12 ఇష్టముండవు 13. పెద్ద. 14. కావలసినంత.

* 'ఈ వ్యవహారములో జరిగిన చర్య యంతయును తప్పుసృష్టి. జిల్లాఅధికారి వివాదస్థలమునకు పోయి విచారణచేసి, 'కక్షీదారు చెప్పు సంగతి కేవలము అక్రమము, ముందు ఈ ప్రకారము చర్య చేసినపక్షమున తగినట్టు మందలింపఁబడును' అని వ్రాసియున్నాఁడు. ౧౬ ఫర్వర్ది ౧౩౧౨-వ ఫసలీ సంవత్సరము.''

శ్రీ రవీంద్రనాథ ఠాకూరు

అత్తిలి సూర్యనారాయణ గారు

ఈ మహాశయుఁడు దేవేంద్రనాథమహర్షితల్లజు కనిష్ఠపుత్త్రుఁడు. ఈయన బార్హస్పత్యమానము 1268-వ సంవత్సరమునకు సరియైన క్రీస్తుశకము 1860-వ సంవత్సరమున జనన మంది, యైదేండ్ల ప్రాయమున రామాయణమహాభారతసంగ్రహములఁ బఠించి, యెల్లరకు నామోదముఁ గూర్చుచుండె. కాలీఘట్టమున నా రవీంద్రుఁడు నార్మల్ స్కూలులోఁ జదువుచుఁ దొమ్మిదేండ్లవాఁడుగా నుండినపుడె కవితారచనము నారంభించి, సకలజనమనోరంజకుఁడై, యుపాధ్యాయుల క్రమశిక్ష నందుచు గౌరవింపఁబడుచుండెను. ఈ విధముగా విద్య నభ్యసించినపిమ్మటఁ, దండ్రిగారితో బోల్పురమున కరిగి, యచ్చటఁ గొంతకాల ముండెను. ఈ సమయమున జనకుని సాన్నిధ్యమున జ్యోతిష, సంస్కృత, వ్యాకరణ, శిక్ష నంది, చిన్నన్నగారైన సత్యేంద్రనాథుల నివాసమగు నామోదాబాదునకుఁ జని, కొంతకాల మచ్చట నుండెను. అచ్చట నున్నపుడె, రవీంద్రుఁ డింగ్లీషుభాష నభ్యసించెను. అప్పు డతనికిఁ బదునాఱువత్సరముల వయస్సు. ఆవయస్సునందె యాతఁడు భారతీపత్త్రికలోఁ దన ప్రబంధములఁ బ్రకటించుట కారంభించెను. అనంతర మతఁడు లండనుమహానగరమున కరిగి, యూనివర్సిటీ కళాశాలలో నాంగ్లేయసాహిత్యశిక్ష నందెను. లప్పుడె యాతఁ డొక్కమాఱు యూరపుఖండమందలి దేశములఁ జూడఁగలిగెను. కుటుంబగౌరవమునకును సాహిత్యవిశేషమునకు నేమేని సంబంధమున్న, రవీంద్రనాథునకు మఱి యభ్యర్థనీయ మగున దావంతయు లేదని "యిండియన్ వర్ల్డు" పత్త్రికాప్రవర్తకు లయిన శ్రీ వసంతకుమారరాయలు వచించిన వాక్యమున నెంతేని సత్య మిమిడియున్నది. భూస్వామియై, యశశ్చంద్రికల నెల్లెడలఁ బఱపఁగలిగిన న్యాయవాదియై, పత్త్రికాప్రవర్తకుఁడై, న్యాయకళావిషయికగ్రంథకర్తయై, యాంగ్లహైందవసంఘస్థాపకాధ్యక్షుఁడై, వంగసంగీతపరిషన్నిర్వాహకుఁడై చెన్నొందిన శ్రీ రాజా శౌరీంద్రమోహన టాగోరును, మఱి చిత్రకారుఁడై, హైందవప్రాచీనకళలఁ బునరుజ్జీవింపఁజేసి విఖ్యాతి నందిన యవనీంద్రనాథటాగోరును, రాజ్యాంగవిషయికగ్రంథకర్తయై ప్రముఖుఁడై ప్రతిభఁ గాంచిన మహారాజ రామనాథటాగోరును, మఱి రవీంద్రపితామహుఁడై, సహగమనఘోరతరాచారము నంతమొందింపఁ బాటుపడినవాఁడయి యలరిన ద్వారకానాథటాగోరును, మన రవీంద్రుని పితామహులై యుండిరి.

వంగసాహిత్యమున రవీంద్రనాథుని స్థానము సామాన్యమైనది కాదు. అతని గీతకావ్యములును, మహోన్నతభావాత్మకగ్రంథరాజములును, నాటకచిత్రవచనకావ్యములును, రాజనీతివిషయికప్రబంధములును, స్వదేశభక్తివిషయికపద్యావళులును, మఱి యావాహనకవిత, స్తోత్రసల్లాపకవిత్వము, కౌతుకకవిత, గాథలు, ప్రశస్తదివ్యకవిత, మఱి యెన్నేనియు, నుఱి యెవ్వానికి సాధ్యము గానిరీతి, నొక్కట ఘనత వహించినవయ్యె. ఈమహాపురుషునిచే నిట్లు రచియింపఁబడిన గ్రంథము లనేకములు గలవు. ప్రాచీనసాహిత్యము, లోకసాహిత్యము, ఆధునికసాహిత్యము, రాజు–ప్రజ, సమూహము, సమాజము, స్వదేశము, శబ్దతత్త్వము, ధర్మము, విద్యాసాగరచరిత్ర, రామమోహనరాయలు, శాంతినికేతనము, గోరా, నౌకాడుబీ, బౌఠాకురాణీర్హాట్, రాజర్షి, నష్టనీడ, గల్పగుచ్ఛము (5 భాగములు), రాజారాణి, మానసి, కోమల, విసర్జనము, చిత్రాంగద, బిదాయ్‌అభిశాపము, ముకుటము, డాక్‌ఘర్, రాజా, శారదోత్సవము, ప్రజాపతినిబంధనము, హాస్యకౌతుకము, వ్యంగ్యకౌతుకము, ప్రాయశ్చిత్తము, సంధ్యాసంగీతము, ప్రభాతసంగీతము, చోఖేర్‌బాలి, నైవేద్యము, మాలిని, గీతాంజలి, గానము,

కణిక మున్నగు నుత్తమగ్రంథముల నెన్నిటినో రచించి 1912-వ సంవత్సరమున రవీంద్రుఁడు దేశ్యాఖండమందలి విద్వత్కవికోటిలో నగ్రగణ్యుఁడని పాశ్చాత్యులచేఁ గొనియాడఁబడి, లక్షకుమించిన బహుమాన మంది, భరతఖండమున కింతింతనరాని కీర్తి గడియింపఁగలిగినవాఁడయ్యె.

ఈమహాకవి సువిశాలలలాటముతో, మనోహర శిరోజములతో, సమున్నతవ్యూతుల నీను నెమ్మోముతో, సుకోమలకరంబులతో, సుమధురకంఠనాదముతో, మందమందహాసములతో, రసభరితసంభాషణములతో, మఱి సహజసత్స్వభావముతో నొప్పారుచు, నిఖిలజనమనోహరమూర్తియై నెగడుచుండును. ప్రభాతవేళ జగత్సౌందర్యము, మాధుర్యము రవీంద్రుహృదయము హరియించుచుండును. వీథులలోని సామాన్యజనఘోషములు, గాలిపడగల ధ్వనులు, నారామములోని నారికేళాదివృక్షసంతతుల సోయగము మున్నగున వెల్ల నీతనికి సర్వేశ్వర సందర్శనప్రాప్తిఁ గలిగించుచుండును. బాల్యమునందె యాతఁడు నిరంతరము విద్యాలయమందెయుండక, ప్రకృతి సౌందర్య మాహ్వానము సేయునపుడెల్ల నవ్వలికిఁ బోయి, యానంద మందుచుండును. సాధారణముగా బాల్యమున నెన్నఁడును దీక్షమైఁ బాఠము లభ్యసించు స్వభావము కలవాఁడు కాకున్నను, బరీక్షలు జరగువేళల నగ్రస్థానమునందె యవలీలఁ జేరుచు నుపాధ్యాయుల నచ్చెరు వందఁ జేయుచుండెను.

తన తనయుని స్వభావ మెఱింగియ యుంటచే, జనకుఁడైన దేవేంద్రనాథమహర్షి, తనతో నీతని హిమవత్పర్వతములకుఁ గొనిపోవుచుండెను. సూర్యాస్తమయమైన తరువాత సందునకై రవీంద్రుఁడు పయనముసేయ వలసివచ్చినపుడు, తాత్కాలికము లయిన చీఁకటులఁ జూచుటకంటె, మఱునాఁడు ప్రభాత మగువఱకుఁ గన్నులు మూసికొని యుండుటె యుత్తమపక్ష మని యెంచి, భానూదయ మగువఱకు నట్లె చేయుచువచ్చెను. హిమవన్నగమున కరుగుతోడనె, ప్రకృతిసౌందర్యము ననుభవించి, యాతఁ డందిన యానందము నే మని చెప్పవచ్చును! అచ్చోటనె దేవేంద్రనాథమహర్షి యాస్తిక్యబుద్ధి నీతనికిఁ గఱపె. అచ్చోటనె యామహాత్ముఁ డింగ్లీషు, సంస్కృతము, బంగాళీ మున్నగు భాషల రవీంద్రునకు నేర్పె. అచ్చోటనె, వృక్షశాస్త్రమును ఖగోళశాస్త్రమును, రవీంద్రుఁడు దేవేంద్రనాథగురూత్తము పదములకడ నిలిచి యభ్యసింపఁగలిగె.

అప్పటి కతనివయస్సు పదునొకండు వత్సరములు దాఁటి యుండలేదు. అప్పుడ రవీంద్రుని ప్రియమాతపరలోకమున కరిగె. అపుడప్పుడె రవీంద్రుఁడు సహజముగాఁ బద్యములు నుడువఁజొచ్చెను. అప్పుడె బంగాళాభాషలోని యత్యుత్తమకావ్యముల నతఁడు పఠించుచుండెను.

తన తల్లి గతించినప్పు, డింక నీ మహావిశ్వమె తన జనని యని విశ్వసించి, గంగానదీతీరమందలి చంద్రనగరమున నాతఁడు వసియించుచుఁ బ్రకృతి నారాధింపసాఁగెను. హిమవన్నగముపొంతను, భాగీరథీతీరమునను, భక్తిమైఁ గూరుచున్న కారణమున విశ్వేశ్వరారాధనపరుఁడై, విశ్వమును బ్రేమించువాఁడై, గంగాతరంగిణీ సుమధురగానమున్ గ్రహియింపఁగలిగి, హిమాలయ స్వచ్ఛతఁ బడయఁగలిగి, గంభీరధ్వనిప్రధానకావ్యముల నాతఁ డవలీలఁ జెప్పఁగలిగె.

అర్థరాత్రమప్పుడు శరచ్చంద్రికలు

"గంగామాయి"ని దరంగములు వెలయఁ జుంబించువేళల, సమున్నతతరంగముల నిజకరంబుల నమృతమూర్తి యగు నిశాకరు నాలింగన మొనర్చు నవసరముల, నీ మహాకవీంద్రుడు భావనాశక్తి దృశపడి, గృహాంగణమున నాసీనుఁడై నక్షత్రముల నవలోకించుచు, నా వియన్మార్గము ననుసరించియ తన యాశయములఁ బఱపుచు రాత్రులఁ బుచ్చుచుండ, విశాలహృదయము గలవాఁడై, మహోన్నతచింతనల నాఱు వత్సరములు గడపినవాఁడయ్యె.

ఇట్లీ కవిలోకచక్రవర్తి సువిచారశీలుఁడై, యాంగ్ల బంగాళాసారస్వతపరిజ్ఞాతయై, తన సోదరి యైన శ్రీమతి స్వర్ణకుమారీదేవీవిదుషీమణిచే సంపాదింపఁబడుచుండిన భారతీపత్త్రికాగత్సమునకు వ్యాసములు వ్రాయుచుండు

వాఁడు. అంతేఁ బదునేడవ వత్సరమున యూరపుఖండమున కరిగి, యచ్చటినుండి వ్రాయుచువచ్చిన లేఖలవలన, నితఁడు తా నింగ్లీషు బంగాళీ భాషల నెంత విశేషజ్ఞానము సంపాదించెనో తేటపడుచుచుండెను. ఇంగ్లీషుభాష యం దైన నీ కవిపుంగవుతో సమానముగా నిర్దుష్టవిధంబున వ్రాయఁగలవా రరుదుగ నుందురు.

రవీంద్రనాథుని ప్రజ్ఞ కూలంకషమైనదిగాఁ గొనియాడఁబడుచున్నది. అతఁడు గంభీరతత్త్వశాస్త్రవేత్త; యాధ్యాత్మికవిషయజ్ఞపురోగామి; సూక్ష్మదృష్టిసంపన్నుఁడు; దేశభక్తాగ్రేసరుఁడు; చారిత్రాంశమర్మజ్ఞుఁడు; గానవిద్యావిశారదుఁడు; సాధన, వంగదర్శన, భారతీ, తత్త్వబోధినీ, పత్త్రికా ప్రవర్తకుఁడు; దూరదర్శి యగు బోధకుఁడు; "వాల్మీకిప్రతిభా" నామకనాటకమున వాల్మీకిపాత్రముం బూని సరళాభినయ మొనర్చిన ప్రోడ; మఱి, కృపాయత్తచిత్తుఁ డయిన ప్రభువు. ఇన్నిటికన్న మిన్నగా, రసముల నొలికింపఁజేయు కవిగ్రామణి. మఱి, యీఁడేండ్లకు మున్ను బంగాళారాష్ట్రీయరాజ్యాంగమహాసభకు నగ్రాసనాధిపతిగ నెన్నుకొనఁబడి, యపూర్వరీతి, నద్భుతవిధంబున, స్వశక్తివిశ్వాసమును బలపఱిచిన యసమానరాజ్యతంత్రజ్ఞుఁడు.

అతనిహృదయాంతరములనుండి ప్రేమప్రవాహ మవిచ్ఛిన్నమై, వివిధరూపములఁ దాల్చి, వివిధదేశగామియై, జ్ఞాతాజ్ఞాత మితామిత విషయ సంచారిణి యై, వర్తిల్లు చుండును. ప్రేమ యూ పొందిన వివిధస్వరూపముల, మాతాపుత్త్రుల, భార్యాభర్తల, ప్రకృతిజ్ఞానామృతపానమత్తుల, సర్వేశ్వరభక్తిపారవశ్యుల, స్వభావముల నెల్ల మృదుతరలీల నాతఁడు చిత్రించుచు, షెల్లీ కీట్సు మహాకవుల జ్ఞప్తికిం దెచ్చుచుండును. రవీంద్రు పద్యములు విన్న తోడనే, యొడ లెల్లఁ బులకరించును; గుండె జల్లు మనును; గనుఁగొలఁకులనుండి వారిపూరములు ప్రవహింపఁజొచ్చును. అన్యకవిపుంగవులవలెనె, వివిధజీవితానురాగవిలసనముల వర్తిల్లియున్న వాఁ డగుటచే, సంచితానురాగవర్ణన మాతని సొమ్మయ్యె. గద్యకవీశ్వరుఁ డనందగు టాల్‌స్టాయి వలెనే, యాతఁడు చక్షుశ్శ్రోత్రాదీంద్రియవిషయముల భజియించుచుఁ గ్రమముగా యోగశాంతిం బడయఁ గలిగె. దివ్యానురాగముచేఁ గలుగు గగుర్పాటులఁ, గాల్పనిక కళావిలసనముల, నత్యాశా సంజనితాంధకారముల, నిరాశాగాంభీర్య శాంతిగభీరతా సచ్చిదానందా ద్యనుభవముల, నాతఁ డెఱుంగక యుండలేదు. ఝరీవేగతుల్యమైన యౌవనదశాప్రవాహము లీతని నజ్ఞాతరీతిఁ జుట్టుకొనినప్పుడు కాల్పనికకళానురాగములె యీతనికిఁ బొడకట్టుచు వచ్చెను. చిరపరిచితము లయి యుండిన వస్తుసంతతు లెల్ల, నీతని కంతటినుండి నవ్యతరశోభాయమానములై కానవచ్చెను.

ఈ నవ్యతరవీక్షణమునుబట్టి, నిక్కముగఁ బ్రకృతియందె మార్పు కలిగెనో, తనయందె మార్పు కలిగెనో యతనికిఁ దెలియలేదు. ఏవంవిధనవ్యతరానురాగము కలిగినతోడనె, భోగపరాయణుఁడై, మృదుతరాంబరధారియై, కౌశేయాభిలాషియై, ప్రబంధకవియై, దేవేంద్రనాథగురూత్తముకడఁ గైకొన్న పరమేశ్వరభక్తి నన్నిట వర్తిల్లఁజేయుచుఁ, గొంతకాలముఁ గడపెను. అప్పుడాతఁడు రచించిన పద్యముల నన్యులవలన వినినప్పుడు, "శృంగారపద్యము లివి యెంచఁన కిస్సీ!" యనినవారు, రవీంద్రవిరచితము లని తెలియవచ్చినతోడనె, "యహో! మరలఁ జదువు! మరలఁ జదువు! ఏదో మహత్తర మైన యర్థ మం దుండితీరవలయు" నని క్రమ్మఱ విని, దానిం గ్రహించి, యానంద మందుచుండువారు.

అందుఁ గొన్నిటి నిట నాంధ్రీకరించువాఁడ.—

మ. అదిగో! రమ్ము ప్రియా! మదీయసుఖదంబై యొప్పు నారామమం
దదటుం బాసి, పదంబు లల్లన నిడన్ హర్షంబు సద్ధిల్లు; నె
మ్మదిమై మామకపుష్పసంచయ మెటన్ మాధుర్యసౌందర్యముల్
వెదచల్లున్ గనుఁగొమ్ము! సౌరభములన్ బ్రేరేంచుచున్ బుష్పాళిన్
విదలించున్ మృదుగంధవాయువు లెటో, వీక్షింపు! మందప్రభల్
పొదలన్ జంద్రిక లెట్లు నిల్చెడినో! యీవుల్ చల్లఁగాఁ గానలం
దొదవు న్వాహిను లేగునో ధవళతన్ యోగ్యస్థితిన్, గాంచుమా!
యిదిగో! నీ యమృతప్రసూనముల హాయిన్ సోయగంబున్ బ్రదీ
ప్తిదమై క్రాలఁగ నింత గాంచుదము; స్వాప్తిన్ మాలికల్ గూర్చి, యా
యుదయం బందెడివేళ పాడుటను, బ్రత్యూషప్రభన్; జూత మీ

మృదులారామమునందు రిక్కాగములున్ హీనస్థితిం బొందఁగాఁ;
ద్రిదివానంద మొసంగఁజేయుదము సంప్రీతిన్ వియద్గానమున్
బదిలంబొప్పఁగ, ఝల్లనన్ హృదయముల్ ప్రాణంబుతోఁ జేఱి, య
భ్యుదయం బొసఁటు లేఁబవల్ గడపి, సంపూర్ణానురాగాధిపున్
మదిఁ గొండాడుచు నేకతం దఱలి స్వప్నం బట్టు లెల్లన్ జనన్.

మఱియు, నిర్మలదేశభక్తిని బురికొల్పునట్టి రవీంద్రనాథకీర్తనముల నహరహంబు నెందఱెందఱో పాడుచు, నున్నతి నందుచుందురు. గంగాతరంగిణియందు జలావగాహన మొనర్చుటకై తండోపతండములుగా నరుగువారు, ప్రభాతవేళఁ బరబ్రహ్మనామ ముచ్చరించుచు మేలుకొం డని పురవాసుల నుద్బోధించువారు, మైదానములందు వృక్షములనీడలఁ బసుల నిలిపి యాట లాడు చుండువారు, నదిలోఁ బడవలు నడుపువారు, చాకిరేవుల బట్టలు గుంజువారు, సూర్యాస్తమయవేళల సంధ్యారాగముం గీర్తించువారు, వివాహవేళల మంగళ గీతములఁ బాడ నభిలషించువారు, మఱి దేశభక్తిం బురి కొల్ప నెంచువారు, దేశీయమహాసభలందుఁ గూడువారు, నెల్లరు రవీంద్రకవీంద్రవిరచితము లయిన పాటలనె పాడుచు, సంతోషవార్ధి నోలలాడుచుందురు.

రవీంద్రుఁడు మాతృదేశభక్తిఁ బ్రజ్వలింపఁజేయుటకై స్వదేశవాసుల మానసముల నత్యంతానురాగముల హత్తించు చుండును. పొట్టలు విచ్చి క్షేత్రముల నల్లల నాడుచుండు వరికంకుల, మందమందహాసములు చేయుచుండు వివిధప్రసూనములఁ, గమ్మతావుల వెదచల్లు పుష్పగుచ్ఛముల, మధురరుతములు సేయు విహంగముల, భీప్రదము లగు భూధరంబుల, నతలకుతలము లగుచుండు విపణివీథుల, నంచితసూఘర్ఘ మొలికించుచుండు గృహాంగణముల, నిలువచేసికొన్న ధాన్యరాసుల, బాలకు లాడుచుండు విహారస్థలమ్ముల, నెల్ల నీ కవిలోకచక్రవర్తి కీర్తించుచు, భరతమాతృస్తోత్రముం గావించుచుండును.

అనన్యసామాన్యమైన శైలితో, నపూర్వభావములతో, సముచితమాధుర్యముతో, హైందవాచారముల తెలుం గెఱింగి, యధునాతనసాంకేతికపదముల నుపయోగించి, స్వదేశసేవం బురికొల్పుచు, వేవిధముల నెల్లరఁ గ్రియాచరణపరత్వమునకుఁ బ్రోత్సహించు చుండును. స్వార్థసమర్పణముం గూర్చి, స్వదేశము నుద్దేశించి, రవీంద్రుఁ డిట్లు నుడివె.—

తే. అమ్మ! భారతమాత! మాయమ్మ కాన!
ముందు నాదు దేహప్రాణములను నీకె
యర్పణము సేయువాఁడ; నాయంబకములు
నిన్నుఁ గూర్చి యశోకించుచున్న వెపుడు;
నిన్నె వినుతింప నా పద్య మెన్నుచుండు;
నా కరంబులు బల మఱినన్ ద్వదీయ
సేవఁ గావింప నే యెప్డు చింతసేయు;
నక్కటా! త్రుప్పపట్టి నా యాయుధములు
పడియయున్నను నిబంధ మెడలఁజేయు.

మఱియొకచోట నీ దేశమాత నిట్లు నిందించుచున్నాఁడు.—

గీ. అమ్మరో! నీదుతనయుల నధికనీచ
వృత్తిని గమండలువులఁ జేయెత్తి బిచ్చ
మడుగ, నెవ్వరు తా ల్రువ్వ నభిలషింత్రొ
వారి కెంతకె నీ వేల పనిచె దమ్మ?

ఇట్లు, స్వదేశప్రేమవిషయికములు, నావాహన స్తోత్రానతిగభీరవిషయసంబంధములు, చిత్రాతిచిత్రములు నగు పద్యావళులఁ, గథల నెన్నేని రవిబాబు వ్రాసియుండి, యనన్యసామాన్యవిధమున నఖిలజనుల రంజింపఁ గలిగె. నిసర్గకవిత్వలహరీపరంపర కందరాని దెయ్యది కలదు? కర్మవీరుఁడయిన కవీంద్రునిచేఁ బవిత్రతరముగఁ జేయఁబడని దెం దుండనోపు? "చండకరుని రూక్షవీక్షణములకు బెగ్గడిలి మహాసభంబు కంపించుచున్న నేమి? నిదాఘువేళల నుష్ణతాచ్ఛాదనములఁ గప్పికొని యెడారి నేలలు హాహాకారములు సేయుచున్న నేమి? భవదీయ హృదంతరమున నానందరస మడుగంటి పోయినదా? అడుగిడినయెడల నెల్ల, బాధనందుచున్న మహాపథంబులు సుమధురనినాదముల నె కావించుచుండ లేదా?
"ఉత్తిష్ఠతజాగ్రత్ ప్రాప్య!" యని గీతాంజలి యొనర్చిన రవీంద్రకవీంద్రుం గని, దివ్యభారతజనని శాంతికుటీరమునఁ బ్రవేశించి, శుభాశీస్సుల నెల్లకడలనుండి ప్రతిధ్వను లీనఁజేయుచున్నది. భక్తవరులైన కవీంద్రులు గలుగు దేశమున కెన్నండును వినాశము లే దని దిక్కులు పిక్కటిల నొక్క దివ్యధ్వని వినవచ్చుచున్నది.

కవీంద్రుఁడె యోగీంద్రుఁడు

రవీంద్రనాథకవీంద్రుఁడు తా నన్యదేశముల బహుమానముగఁ బడసిన లక్ష యిర్వదివేల రూప్యముల నెట్లు వినియోగించునో యను నంశముం గూర్చి పెక్కండ్రు భిన్నభిన్నాభిప్రాయము లందఁజొచ్చిరి. యోగీంద్రుఁడె కాక యున్నఁ గవీంద్రనామమున కర్హుఁడె కాఁడు కవీంద్రుఁ డయిన రవీంద్రుఁడును, భక్తాగ్రేసరుఁడును తన జనకుఁడు నగు దేవేంద్రనాథమహర్షి లక్షలకొలఁది ధనమును జనోపయోగార్థ మెట్లు వినియోగపఱిచి యనన్యసామాన్యయశస్సును గడియింపఁగల్గెనో యెఱిఁగియ యున్నవాఁడు, కావున నిప్పుడు తాను బారితోషికముగ నందిన ధనమును దాను బండ్రెండేండ్లకు మున్ను నెలకొల్పి నిర్వహించుచుండిన బోల్పురము విద్యాలయము నిమిత్తమె యొసంగినైచె నని తంత్రీవార్తామూలమునఁ దెలియవచ్చినది. విద్యాభివృద్ధివలననె స్వదేశోద్ధరణము సుసాధ్య మయ్యెడు నని ధీవిశేషమున నాతఁడు గ్రహించి యున్నట్లు మనము గ్రహింపవచ్చును. శాంతినికేతన మను బంగాళీగ్రంథమునఁ దృతీయభాగము, 26వ పుటలో

"సమస్తమనుష్యమధ్యమున నేను క్షుద్రుఁడ"

నని, యెంతయు వినయమునఁ బలికిన యోగీంద్రుఁడె కదా, యిట్టి స్వార్థత్యాగ మొనర్ప దక్షుఁడు!

రవీంద్రనాథుఁడు రాజగౌరవ మందుట

కిలకత్తానగరమున 1913-వ సంవత్సరము డిసెంబరు 26-వ దినమునఁ బరిపాలకసౌధమునందు, విశ్వవిద్యాలయప్రత్యేకకార్యాలోచనసభ కూడినపుడు, రాజప్రతినిధులయిన హార్డింజిప్రభువుగారు, కవీంద్రు లయిన రవీంద్రనాథులకు సారస్వతమనీషి యను నున్నతబిరుద మొసంగుచు, నిట్లు నుడివిరి.—

"ఎంతయు నమ్రత గలిగి వెలయుచున్న యా కనుబొమ్మలపై, "నోబెల్" బహూకృతిపూర్వకముగా, సువిశాలవిశ్వగౌరవసూచకముగా, నీ నడుమ నొక పుష్పదామ మలంకరింపఁబడియెఁ గదా! అట్టి ధీశాలి యగు మన బంగాళీకవీశ్వరుని యేకాంతవాసస్వభావము క్రమ్మఱ మన మిట్లు జనవ్యాప్తికిఁ గొనివచ్చుచున్నందునకు మన్నించి, సముచితసహనముతో ఘనత వహించియున్నందునకుఁ దగిన దండన మనుభవింపక తప్ప దని గ్రహింపఁగోరుచున్నాను."

రవీంద్రనాథుని కీర్తనలు

ఆనందలోకే మంగళాలోకే - విరాజసత్యసుందర.

౧. మహిమా తవ ఉద్భాసిత - మహాగగన మాఝే
విశ్వజగత మణిభూషణ - వేష్టితచరణే. ఆ.

౨. గ్రహతారక చంద్రతపన - వ్యాకులద్రుతవేగే
కొరిఛే పాన కొరిఛే స్నాన - అక్షయకిరణే. ఆ.

3. ధరణీపరఝరే నిర్ఝర - మోహనమధుశోభా
ఫూలపల్లవగీతగంధ - సుందరవరణే. ఆ.

౪. బాహే జీవనరజనీదిన - చిరనూతనధారా;
కరుణా తవ అవిశ్రామ - జననే మరణే. ఆ.

౫. స్నేహ ప్రేమదయాభక్తి - కోమలకరే ప్రాణ
కొతో సాంత్వనా, కొరో వర్షణ - సంతాపహరణే. ఆ.

౬. జగతే తవ కి మహోత్సవ - వందనకరే విశ్వ
శ్రీసంపదభూమాస్పద - నిర్భయ శరణే. ఆ.

II

భైరవి - రూపకతాళము

కోనేఛే తోమారా నామ్ - అనాథో యాతురజన్
ఏనేఛే తోమారా ద్వారే - శూన్య ఫేరె నాజెనో. ష.

౧. కాఁదె జారా నిరాశాయ్ - ఆఁఖిజేనో ముఛేజాయ్,
జేనోగో అభయొపాయ్ - త్రాసేకంపితమన్. ష.

౨. కొతోశతో ఆఛేదిన్ - అభాగా ఆలయహీన్
శోకే జీర్ణ ప్రాణ్ కొతో - కాఁదితేఛే నిశిదిన్. ష.

3. పాపే జారా డుబియాఛే - జాబే తారా కార్ కాఛే
కోథా హాయ్ పథో ఆఛే - దావ్ తారె దరశన్. ష.

ఆంధ్రీకృతము *

విన్నారము నీనామము - నున్నారము దిక్కుమాలి
కన్నారము నీద్వారముఁ - గడుఁ ద్రోయకు రిత్తకేల. వి

౧. కనులవెంటఁ దొరఁగు నీరు - కడకుఁ ద్రోచి యాసఁగూర్చు
ఘనతరముగ బెగడందెడు - కష్టజీవి నాదరింపు. వి.

౨. ఒకరిద్దఱె యని యెంచితో? - యున్నారము వేలకొలఁది
వికలులమై వంతఁగూరి - విడుచుచు మహి దుఃఖాశ్రుల. వి.

3. వంతఁ దోఁగునట్టి మనసు - చింత వేఁగునట్టి కనులు
చింతింపఁగ నిన్నుఁ దక్కఁ - జేరు నెవరి నయ్యా? వి.

౪. ఏది వానిపగమావధి? - యెపుడుఁ గాచు నీద్వారము
నేదొ యిమ్ము నీదర్శన - మిపుడ పూని కారుణ్యము. వి.

* ఇందు ద్వితీయబం, కీర్తనము భావము మాత్రము కొనిరాఁబడినది.

ఖండాంతరములందలి భారతీయులు

గొల్లపూడి సీతారామశాస్త్రిగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.

చితుకులు గదల్చుటను నగ్ని చెలఁగి మండు,
చెఱుగు చేయుటచేఁ బాము పడగ విప్పు;
కాన, క్షోభంబువలననే మానవుఁడును
తనదు మహిమంబుఁ జూపును దక్ష్యముగను.— కం. సీ. పంతులుగారు.

అనాదికాలమునుండి హిందువులు పరదేశములకుఁ బోవుచు, వర్తకవ్యాపారములను జేయుచు, మతబోధ సల్పుచు, నాయా ప్రదేశముల నివాసము లేర్పఱుచుకొని కాఁపురములు చేయుచుండిరి. హిందువుల మతగ్రంథములఁ గాని పురాణేతిహాసములఁ గాని, చరిత్రలఁ గాని పరిశోధించినవారి కీ విషయము కరతలామలకం బగు. మహమ్మదీయు లన్ననో, వారు హిందూదేశమ్మునకు వచ్చుటయె వారి విదేశయాత్రానురాగంబును ఋజువుచేయు. పారసీకులమాట యోచించినచో, వారి నామధేయమె, అన్యదేశసంప్రదాయంబును సూచించు. బౌద్ధులయు జైనులయు మతవ్యాపనము వారి కీ విషయంబునం గల యభిరుచిని చాటుచున్నది. క్రైస్తవుల కది స్వభావధర్మముగనే పరిగణింపఁబడుచున్నది. హిందువులును, మహమ్మదీయులును, పారసీకులును, బౌద్ధులును, జైనులును, క్రైస్తవులును కలిసియె భారతీయు లను పదముచేతఁ దెలుపఁబడు జాతులు అయియున్నారు.

విదేశయాత్ర రెండుకారణంబులచే కలుగుచున్నది. లాభముకొఱకుఁ గాని, ధర్మముకొఱకుఁ గాని యిది ప్రారంభింపఁబడుచున్నది. వర్తకమునకుఁ గాని, జీవనోపాధికిఁ గాని, రాజ్యవ్యాప్తికిఁ గాని చేయఁబడు విదేశయాత్ర లాభముకొఱకని యెన్నఁదగు. దర్శనమాత్రమునకుఁ గాని, ఆత్మోపలబ్ధికిఁ గాని, మతోపదేశమునకుఁ గాని యుపక్రమింపఁబడు యాత్ర ధర్మార్థం బని వక్కాణింపఁదగు.

వర్తకసంఘములుగా బయలుదేఱినను మతబోధకులుగా వెడలినను పాశ్చాత్యదేశీయు లెల్లరును రాజ్యవ్యాప్తియె పరమోద్దేశముగా పని చేయుచున్నా రని చెప్పవచ్చును. పాశ్చాత్యదేశంబులు కౌమారదశయందున్నవి. ప్రాగ్దేశములు వార్ధకదశయందున్నవి. వార్ధకాంతమందు సంభవించు మరణంబుచేత నాస్తికత గాని పునర్జన్మంబు గాని సంప్రాప్త మగును. జపానుదేశము, మహాత్ముని స్పర్శనముచే స్వచ్ఛమగు పాపాత్ముని హృదయంబుపగిది, వార్ధకంబు వీడి నూతనోజ్జీవంబు కలిగి యౌవనోద్రేకంబుచేఁ బెంపొందుచున్నది. పరిషియా చీనా దేశంబులు నూతనావతారములు గైకొనఁ బ్రయత్నించుచు పూర్వాకారంబును పూర్ణంబుగా వీడమి, కురూపంబు వీడి సీతాకోకచిలుకగా మాఱుడివేళను పురాతనశరీరవిసర్జనమందు శ్రమంపడు గొంగళిపురుగువలె, సంధిసమయంబున తగులుకొని స్వాస్థ్యము లేక చిక్కులుపడుచున్నవి. తురుష్కదేశంబు, ఆకురాలుకాలమునందలి మావిగున్నఁబోలి, పరగణాతరువాత పరగణా రాలిపోవుచుండ పరరాజులతోడి యుద్ధముల నపజయంబునొంది పట్టరాని పుత్రశోకమునను అపయశంబునను పొక్కి పొరలుచున్నది. ప్రకృతియందుఁ బోలె, ఈ యవస్థానంతరమున వసంతోత్సవ మీ దేశమునకు కల్గునో కలుగదో చెప్ప నలవికాదు. అరబ్బియాదేశంబు నామమాత్రావశిష్టమై యున్నది. భరతఖండపుస్థితి చిత్రముగా నున్నది. బాల్యమునందు పితృపోషణంబును, యౌవనమందు భర్తృసంరక్షణమును, ముసలితనంబున పుత్రసమాశ్రయంబును కలిగియుండవలసినదే గాని "న స్త్రీ స్వాతంత్ర్య మర్హతి" యను సామెతఁ బోలి, సుమారు వేయి సంవత్సరములనుండి పరాధీన యయియున్న భరతఖండము, మూఁడుకాళ్ల ముసలమ్మ అయియున్నది.

ప్రప్రథమమున విజిగీషామనీషం జేసి వేంచేసిన మహమ్మదీయులు, కాలక్రమంబున దేశీయులై రాజ్యభ్రష్టులై భారతజాతిలో సమ్మేళన మగుచున్నారు. మహా

మ్మదీయరాజ్యావసానమందు సుమారు 300 సంవత్సరముల క్రింద వర్తకమున కరుగుదెంచిన ఆంగ్లేయులు, 150 సంవత్సరములనుండి ప్రభువు లయ్యు, నిప్పటికిని విదేశీయులుగా తమ్ముఁ దాము చూచుకొనుచున్నారు. ముసలితనమె రుజ. అదియునుం గాక, పరాధీనత మరింత జాడ్యము. ఇట్టి స్థితిలో నున్న భరతఖండమును ఆంగ్లేయవైద్యుండు, తన మందుల బలిమిచేఁ గాని, శస్త్రవిద్యాకౌశలమునఁ గాని నయముచేసి యౌవనము కలిగించునో, లేదో చెప్ప నేరికి తరము? కాని ఆంగ్లేయుల ధర్మాసక్తియం దున్న ధృఢమైన నమ్మకముచేతఁ వా రొకప్పుడయిన నీ దేశమునకుఁ బ్రముఖత్వ మిచ్చెదరని యెంచి యితరరాజ్యములవలె ఇండియా దేశ మని వాడుచున్నాము.

పై పేర్కొనఁబడిన పాశ్చాత్యదేశంబునుండి వెడలు ప్రజలు వర్తకవృద్ధికొఱకును, రాజ్యంబు వ్యాపింపఁజేయుటకును వెళ్లి, నివాసంబు లేర్పఱుచుకొని భూభాగంబుల నాక్రమించుటకు యత్నించుచున్నారు. వారి ప్రయత్నములు కొనసాగఁగలవు. స్వదేశమం దుండు ధనధాన్యసంపత్తిచేతను, రాజ్యతంత్రసౌష్ఠవముచేతను, సైన్యసమృద్ధిచేతను, వారికి కలుగు నిరోధములు తొలఁగఁగలవు. ప్రాగ్దేశములనుండి బయలుదేఱు జనులు జీవనోపాధికిని, కొన్నివేళల మతబోధకును ప్రయత్నించుచున్నారు. అంతకంటె హెచ్చయిన పరమావధులు వారికి లేవు; ఉన్నను కొనసాగవు. అందులోను భారతీయుల కట్టి కోరిక లుండుట యసాధ్యము. కాన విదేశయాత్ర చేయు భారతీయులు విద్యాసంపాదనమునకుఁ గాని, జీవనోపాధికిఁ గాని సముద్రయానంబునకుఁ గడంగుచున్నారు. ఈ సంగతి మనసునం దుంచుకొనుట యవసరము.

భారతీయులు ప్రపంచమునందు చాల భాగములకు వెళ్లియున్నారు. బ్రిటిషుగయనాయందును, అమెరికా సంయుక్తరాష్ట్రములందును. కెనాడాయందును, ఆస్ట్రేలియా ఖండమందును, నెటాలు మొదలగు దక్షిణాఫ్రికా పరగణాలయందును, ఐరోపాలోని కొన్ని స్వతంత్రరాజ్యములలోను వీరు కానుపించుచున్నారు. ఈ విదేశములలోఁ గూడ రెండు విధము లున్నవి. స్వతంత్రరాజ్యములకు వెళ్లినప్పుడు భారతీయులు బ్రిటిషు సామ్రాజ్యపౌరులుగాఁ గాని యేషియాఖండ వాసులుగాఁ గాని గణింపఁబడుచున్నారు. అందుచేత కొంతవఱకైనను, గౌరవమును హక్కులును కలుగుచున్నవి. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యమునకు లోఁబడిన భూప్రదేశములకు వెళ్లినపుడు భారతీయులుగానే గణింపఁబడుచున్నారు. అనఁగా, బ్రిటిషువారిచే జయింపఁబడి స్వాధీనపఱుచుకొనఁబడినవారుగా పరిగణింపఁబడుచున్నారు. బ్రిటిషు సామ్రాజ్యములో నున్న దేశములలో నిగ్లాండు, వేల్సు, స్కాట్లండు దేశములు మాతృస్థానములుగాను, కాలనీ లని వ్యవహరింపఁబడు గయనా, కెనాడా, దక్షిణాఫ్రికా, ఆస్ట్రేలియా దేశములు స్వకుటుంబములోని చుట్టపక్కములుగాను, క్రౌనుకాలనీ లనఁబరఁగు సిలోను మొదలగు రాష్ట్రములు స్వజాతిలోని పరాయివారుగాను, భారతీయులు విజాతివారయిన యాశ్రితులుగాను భావింపఁబడుచున్నారు, ఇండియాను గుఱించి ప్రసంగించునపుడు లండను టైమ్సు మొదలయిన పత్రికలు వాడునట్టి "దీ గ్రేట్ డిపెండెన్సీ" మొదలయిన పదముల కర్థము "ఆశ్రిత బృందము" అనియె యైయున్నది. ఈ భేదభావము స్పష్టముగా కనఁబడుచున్నది. దీనికి కారణములు లేవని చెప్ప వీలుగాదు. ఈ ప్రస్తుతస్థితి మాఱునంతవఱకు నా కారణములు మాఱవు; ఆ భేదాభిప్రాయమును మాఱుట కష్టము. ఐరోపాఖండములోని స్వతంత్రరాష్ట్రములకుఁ బోవువారి మాట యటుండనిచ్చి బ్రిటిషుసామ్రాజ్యమునకు లోఁబడిన దేశములకుఁ బోవువారి విషయము నాలోచింపుఁడు. వా రచ్చటి కేల వెళ్లిరి? స్వబుద్ధిచేతనా? పరప్రేరణచేతనా? ఎవరి లాభముకొఱకు? —— ఈ మొదలయిన యంశముల నొక్కనిమిషము చర్చింపవలెను.

ఈ ప్రదేశముల కెల్లను మొట్టమొదట భారతీయులు వెళ్లుట పాశ్చాత్యుల ప్రేరేపణచే నయియున్నది. వా రాయా ప్రదేశములయందు జనసమృద్ధి లేకుంటచే

తను, భూములు ఫలవంతము లగుటచేతను, పనిపాటులు చేయువారు లేక, మేలు చేయుదు మని చెప్పి నమ్మించి, తమ లాభముకొఱకు మనవారల నచ్చటికి చేర్చిరి. ఈ దేశస్థులు బుద్ధిమంతులును శ్రమ కోర్చువారును పాటు పడు స్వభావము గలవారును, శాంతులును గాన బహు ప్రకారముల వారి కుపయోగకరముగా నుండిరి. వీర లాహారాదులయందు మితవ్యయు లగుటచేత స్వల్పవేతన మునకు పనులు జరుపుచుండిరి. అందుచేతనే పాశ్చాత్యు లానసపడిరి. ఇట్లు చేరినతరువాత విదేశములనుండి, కొంత కాలము జరిగిన పిమ్మట స్వదేశమునకు తిరిగి వచ్చు చుండిరి. అట్లు జరగినంతకాలమును వీరిని రాఁబట్టుటకు పాశ్చాత్యులు ప్రయాసపడుచుండిరి. కాలక్రమమున, వెళ్లినవారిలో కొందఱు విదేశములలో నచ్చటచ్చట నివాసము లేర్పఱుచుకొని యుండఁజొచ్చిరి. అట్లు నిలిచి యున్నవారు జీవనోపాధికై స్వల్పమైన వ్యాపారములు చేయుటకును, భూస్థితిని సంపాదించుటకును, గృహనిర్మాణముకును మొదలిడిరి. ఇట్టి స్థితిలోనికి వచ్చినవెంటనే పాశ్చాత్యుల మనశ్శాంతి కెంతయు భంగము కలిగెను. భారతీయులు, వారికంటె తక్కువ వెలల కమ్మినను తక్కువ వేతనములకు కుదిరినను, వ్యయము తక్కువగు టచే లాభము నెక్కుడుగా పొందుచుండిరి. వర్తకసంఘ ముహారును, వ్యావసాయికులును, పాశ్చాత్యభృత్యు లను తగ్గించి, భారతీయులఁ జేర్చసాగిరి. అందుచేత కడుపుమంట మఱింత హెచ్చెను. కాన భారతీయుల నేరీతి నయినను ఆయా దేశములనుండి వెడలఁగొట్టు ప్రయత్న ములు ప్రారంభమయ్యెను. ఆయా దేశీయరాజకీయ వ్యవహారములలో భారతీయు లేవిధముగాను జోక్యము కలుగఁజేసికొనలేదు. ఏవిధమయిన హక్కులను గోరి యుండలేదు. మానవకోటికి సహజము లగు హక్కుల తోడనే తృప్తిచెందియుండిరి. ఆయా భాగములయందు జనులును స్థానికప్రభుత్వములవారును వీరిపై ననూయఁ బూని బహువిధంబుల కష్టపెట్టసాగిరి. చట్టముల మీఁద చట్టములను జేయుచు, చట్టముల నమలులోనికిఁ దెచ్చుటలో నవసరము లేని కాఠిన్యమును క్రూరత్వమును బూని మనవారి యునికికి భంగమొనర్చుచుండిరి; బాలు రను స్త్రీలను వృద్ధులను, అసహాయులను గూడ క్రౌర్య ముతోఁ జూడసాగిరి.

ఇది ముఖ్యముగా దక్షిణాఫ్రికాలో నిప్పటికిని జరుగుచున్నది. కెనాడాలోను గయానాలోను, ఏరీతిగా భారతీయుల వెడలఁగొట్టవచ్చు నని యాలోచనలు సలుప బడుచున్నవి. తదనంతరము చట్టముల నిర్మించుటకు యత్నములు చేయఁబడును. ఆస్ట్రేలియాలోఁ గూడ నివ్విధముననే బుద్ధులు పరిణమించుచున్నవి. ఆఫ్రికాలో జరగుచున్న కోలాహల మందఱకును విశదమె.

ఈ కాలములో దక్షిణాఫ్రికాలో గంధి యను మహామహుని యాజమాన్యముక్రింద జరగుచున్న పోరా టమున కర్థ మేమి? ఎందునకై యా మహామహుఁడు తనకు ప్రతినెలకును వచ్చు 8,000 రూపాయల రాఁ బడిని వదలుకొని, తానును పిల్లలును భార్యయును, ఈ కష్టములకు లోనై, సహచరులతోఁ బాటు తానును సామాన్యుఁడై కారాగారముల ప్రవేశించి పడరాని యిక్కట్టుల ననుభవించుచున్నాఁడు? ఆ మహాత్ముని వాగ్ధారాపాతమునకు లొంగి, పాదముల ననుసరించి, యాజ్ఞను శిరసా వహించి, యడుగు దాఁటక, విద్యావిహీ నులును, సామాన్యకులజులును నయ్యు, భక్తిరసపూ ర్ణులై, న్యాయకంకణము ధరించి, ధైర్యముతో కష్టప్ర వాహమున కడ్డుపోవుచున్న భారతీయబృందముయొక్క యభిప్రాయ మేమి? సేవకావృత్తియందు మునిఁగియున్న వీరికి సద్గుణపుంజ మెట్లు లలవడెను? ఇయ్యది వారు జీవ నోపాధినిమిత్తమయి మొదలిడిరా? సాధారణరాజకీయ బాధ్యతలఁ బొందుటకై సాగించిరా? పేరునకా, ప్రఖ్యాతికా? దీని పారమార్థిక మేమి?—అని యోచింప వలయును. దానిని గ్రహించినయెడల భారతజాతియొక్క చరిత్రలో నూతనాధ్యాయము ప్రారంభమైనట్లును, కాలచక్రభ్రమణమున కాటంకము కలిగినట్లును గ్ర హింపనగును.

భగవద్విధానములు బహుచిత్రములు, దుర్వ్యా ఖ్యాంబులు. ఆదికాలమునుండియు, గర్వితులగు నగ్ర

The Hon. Mr. P. S. Sivaswamy Iyer

గౌ. పి. ఎస్. శివస్వామిఅయ్యరుగారు

Sir S. Seshadry Iyer

సర్ ఎస్. శేషాద్రిఅయ్యరు

Sir Gurudas Bannerji

సర్ గురుదాస్ బెనర్జి గారు

Mr. V. P. Madhava Row

వి. పి. మాధవరావు గారు

Mr. G. V. Subrahmanya Iyer

జి. వి. సుబ్రహ్మణ్య అయ్యరుగారు

Mr. K. L. Datta

కె. ఎల్. దత్తి గారు

Dr. J. C. Bose

డా. జె. బోసు గారు

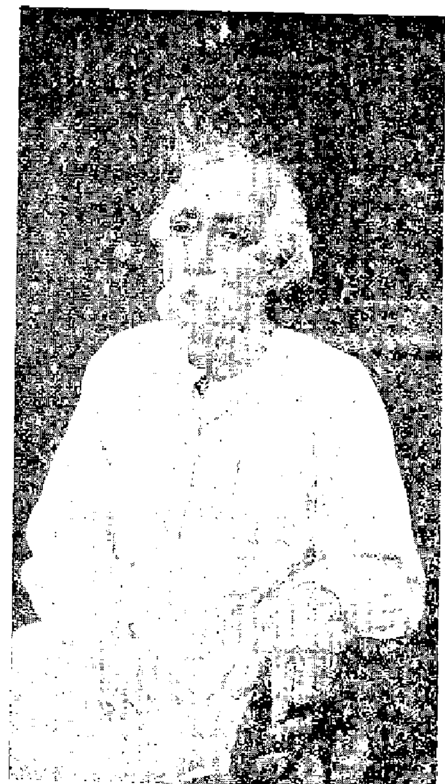
Dr. P. C. Ray

డా. పి. రాయి గారు

Dr. Vrajendranath Seal

బ్రజేంద్రనాథ సీలు గారు

D. Mahendralal Sircar

మహేంద్రలాల్ సర్కారు గారు

Blocks by Messrs. U. Ray & sons, Calcutta

Bankim Chandra Chatterji

బంకించంద్ర ఛాటర్జీగారు

Mr. D. L. Roy

డి. ఎల్. రాయిగారు

Rai Bahadur Dinabandhu Mitra

రాయబహద్దూరు దీనబంధుమిత్ర

Mr. Heramba Chandra Mitra

హేరంబచంద్రమిత్రగారు

Blocks by Messrs. U. Ray & Sons, Calcutta.

జాతివారినుండి గాక, సామాన్యులనుండియె దైవము మహాత్ములను సృజియించుచుండెను. ఆయనకు దుర్లభంబు లేనియు లేవు. "నవ్వీన నాపచేను పండును." అను సామెత యథార్థమును సూచించుచున్నాఁడు. నరసింహావతారమునందు, రాక్షసకులసంభవుఁ డైన ప్రహ్లాదుని ఘనునిఁ జేసెను. రామావతారమునందు జ్ఞానహీనులైన వనచరులలోని హనుమంతుని ధీమంతునిఁగా మార్చి, పుణ్యాత్మునిఁ గావించెను. శ్రీకృష్ణుఁడై యల్పులయిన గొల్లలను గౌరవించెను. బౌద్ధావతారంబునఁ ద్రిమ్మరియై దారిద్ర్యపుడుగాఁ డైన యనంగపాలుని భక్తునిఁగా ద్రిప్పి ధర్మవ్యాపనమునకై యుపయోగించెను. క్రైస్తవావతారమున మత్స్యవర్తకులనుండి శిష్యులఁ దీసెను. దక్షిణాఫ్రికాలో గంధికి తోడ్పడుటకై యల్పవృత్తు లవలంబించిన సామాన్య భారతీయులను గదల్చి, నూతనోజ్జీవమును పురికొలిపి, వారియందు మాతృభక్తి ఆత్మగౌరవము దేశాభిమానము మొదలయిన భావిభాగ్యసూచకంబు లగు గుణంబులను బ్రసరింపఁజేసి, వారిని భరతఖండభావ్యున్నత్యమునకు మార్గదర్శకులుగాఁ జేసెను. వివిధజాతులుగా పరిగణింపఁబడుచున్న భారతజాతి యొక్క సమ్మేళనమచ్చట ప్రారంభమయ్యెను. భారతజాతి యుద్భవమయినది గూడ నచ్చటనే. ఆహా! ఆ యదృష్టము వారికి కలిగినది. గొప్పగొప్పవారు ఇండియాలో ఎన్ని ప్రయత్నములు చేసినను, సోఫాలలో పండుకొని కబుర్లు చెప్పినను రంగస్థలములఁ జేరి యుపన్యసించినను, వార్తాపత్రికలయందు వీలయినంత దీర్ఘోపన్యాసములు వ్రాసినను, హృదయము స్వచ్ఛము గాకుండుటంజేసి ఐకమత్యమునకిచ్చట వీలు కాలేదు. వీ రందఱికంటె దక్షిణాఫ్రికాభారతీయులె సుకృతులు, మహాత్ములు, స్తవనీయులు. వారికి మాతృసందర్శన మీయఁబడెను. మహాధర్మములు దృగ్గోచర మాయెను. అందుచేతనే పిజీకివారు ధీరు లయిరి. సామాన్యులు ఘను లయిరి. బానిసలు ప్రభువు లగుచుండిరి. ఈ పోరాటము పూర్తి కాలేదు. కాని, వారి యాత్మార్పణము అసదృశము, ప్రశస్తము, అవశ్యము, దైవప్రేరితము, సర్వవిధముల ననుకరణీయము.

నన్నయభట్టు యజ్ఞస్థలము

నన్నయ భట్టారకుఁడు తణుకు దగ్గఱ మున్ను జన్నము చేసెనఁట. ఆ చోటఁ దన నాఁటికి జమ్మిచెట్టు గుర్తుగా నుండినట్టు పృథుచరిత్రము రచియించిన సరస్వతీసోమయాజి పేర్కొన్నాఁడు.

ఉ. నన్నయభట్టుగారు యజనం బొనరించినచోట జమ్మిచె
ట్టున్నది తణ్కుతూర్పున సమున్నతమై; యలదానిచెంత నే
నున్నతఱిన్ శిశుత్వమున నున్నతరీతి వరం బొసంగుచున్
నన్నుఁ గృతార్థుఁ జేసితి వనల్పదయామతి భీమనాయకా!

తెలుఁగు దేశపు స్త్రీల వ్రతములు, పండుగలు

శ్రీమతి కళ్లేపల్లె వేంకటరమణమ్మగారు

ప్రస్తుతకాలమున మనదేశమునం దాచరింపఁబడుచుండు పండుగలు వ్రతములు నసంఖ్యేయములు. ఇవి యన్నియు ననాదికాలమునుండియు నున్నయవి కావు. నాగరికతాభ్యుదయము ననుసరించి క్రమక్రమాభివృద్ధి నందినవి. అందువలన నయ్యవి శ్రౌతములు, స్మార్తములు, పౌరాణికములు, లౌకికములు నను నలుదెఱంగుల వ్యవహరింపఁబడుచున్నవి. వానియం దనేకములు దివారాత్రముల కధిపతులగు సూర్యచంద్రుల చలనాదిపురస్కృతము లై గణితశాస్త్రానుసారము నిర్ణయింపఁబడిన యుగ సంవత్స రాయన ఋతు మాస పక్ష తిథి వార నక్షత్రాదులపై నాధారపడి యున్నవి. కొన్ని నామ రూప క్రియా సహితులగు దేవతలను, వారి యవతారములను ధర్మార్థకామ మోక్షములకొఱకు నారాధించునవియై యున్నవి. మరికొన్ని దేశోపకారులగు మహాపురుషులను, లోకోపకారకములగు పంచభూతములను పశుపక్షిమృగాదులను బూజించునవియై యున్నవి. తక్కినవి లోక కంటకులగు రాక్షసాదులను, లోకమును బీడించు పిశాచాది క్షుద్ర దేవతలను, గోచారరీత్యా శుభాశుభఫలముల నొసంగు గ్రహములను శాంతిపఱచునవియై యున్నవి. వీనిలోఁ గొన్ని శాఖానుసరణములు. కొన్ని కులానుగుణ్యములు. కొన్ని మతోద్దిష్టములు. కొన్ని యాశ్రమాచరణీయములు. కొన్ని వంశపారంపరణీయములు. కొన్ని చాతుర్వర్ణ్యానుష్ఠేయములు. ఇట్లనేకవిధములఁ బొడచూపుచున్నవి. వీనిలో పండుగు లెవ్వియో వ్రతము లెవ్వియో తెలిసికొనవలవి కానట్లు కలగలపుచేయఁబడి పంచాంగాదులలో నేఁడాది పండుగలుగఁ బరిగణింపఁబడుచున్నవి. కాఁబట్టి వ్రతము లెవ్వియో పండుగ లెవ్వియో తెలిసికొనుట మనకు ముఖ్యమైనది.

వ్రతము లెట్టివి? పండుగ లెట్టివి?

వ్యావహారికపరిభాషయందు వ్రతశబ్దమునకు పండుగ యను పదము పర్యాయపదముగా నెన్నఁబడుచున్నది. కాని వ్యుత్పత్త్యర్థమును పట్టి యాలోచించినను వ్యావహారికధర్మములను పట్టి విమర్శించినను విరుద్ధపద మని స్పష్టముగా తెలియుచున్నది. వ్రత మను సంస్కృత పదమునకు తెలుఁగుపర్యాయపదము నోము. వ్రత మనఁగా విడిచిపెట్టఁబడవలసిన విషయములు కలది యని వ్యుత్పత్త్యర్థము. వ్రతమందు విడిచిపెట్టఁబడవలసిన ముఖ్యవిషయముల నీ క్రింది రెండు శ్లోకముల వలన తెలుపుడు చేయుచున్నదానను.

శ్లో. బ్రహ్మచర్య మహింసాచ సత్య మామిషవర్జనం
వ్రతే ష్వేతాని చత్వారి చరితవ్యాని నిత్యశః.

శ్లో. గాత్రాభ్యంగం శిరోభ్యంగం తాంబూలం చానులేపనం
వ్రతస్థో వర్జయే త్సర్వం యచ్చాన్య ద్బలరాగకృత్.

మఱియు సంకల్పాదియు, పారణాంతమును గలవి వ్రతములు. ఆ రెండింటికి మధ్యకాలమందు వ్రతధర్మములకు లోఁబడి యుండవలయును. వ్రతములకు కాలపరిమాణమును, ఉద్యాపనయును గలవు. వ్రత మారంభించి సమాప్తి నొందింపకపోయిన ప్రత్యవాయము కలదు. వ్రతభంగమునకు ప్రాయశ్చిత్తములుం గలవు. వాని నన్నిటిని గ్రంథ విస్తరభీతిచే నుదాహరింపలేదు. ఇందువలన వ్రతములయందు స్వేచ్ఛ యేమాత్రమును లేదని తెలియుచున్నది. అట్టి నియమములకు లోఁబడి చేయు ప్రతికార్యమును, తుదకు నిత్యకర్మలును, వ్రతము లనఁబడుచున్నవి. ఈ క్రింది శ్లోకములను జూడుఁడు.

శ్లో. స్నానం దానం జపో హోమః పూజా సజ్జనసంగతిః
బ్రహ్మవిద్యా ప్రబోధశ్చ ముక్తిసోపాన సప్తకం.

శ్లో. ఉక్తవ్రతేషు సర్వేషు సర్వసిద్ధాంతసమ్మతం
వేదశాస్త్రప్రమాణేషు కీర్తితం వ్రతసప్తకం.

పండుగలు

పండుగ అను శబ్దము దేశ్యపద మని నైఘంటికాదులవలన తెలియుచున్నది. ఇందుకు సంస్కృతపర్యాయపదము, ఉత్సవము అని వాడఁబడుచున్నది. కాని సంస్కృతమున పర్వశబ్దమ నకు నుత్సవ మను నర్థ ముండుటచేతను, తెలుఁగున "నేత్రపర్వము" అనుటకు "కనుల పండువు" అను ప్రయోగము లుండుటచేతను పండుగ యను పదము పర్వశబ్దార్థ మని తోఁచుచున్నది.

ఉత్సవ మనఁగా పుట్టునది లేక ప్రేరేపించునది యని వ్యుత్పత్త్యర్థము. ఇందు స్వేచ్ఛకు నూతనోత్పత్తియు, ప్రేరేపింపఁబడుటయు, నభ్యుదయ మందుటయుఁ గలదు. పండుగలకు కట్టుఁబాట్లేమియు లేవు. శక్తికొలఁది యిష్టానుసార మనుభవించుటయే ప్రధానముగాఁ గలవి పండుగలు.

ఇటుల నింద్రియనిగ్రహానుగ్రహములు క్రమముగా వ్రతములందును పండుగలందును నాచరణీయములై యుండుటచే నా రెండును విరుద్ధపదములు గాని పర్యాయపదములు కానేరవు.

వ్రతాధికారము

శ్లో. పతికామంచ భర్తారం సౌభాగ్యంచ సువాసినీం
విధవా పూజయిత్వాతు వైధవ్యం నాప్నుయాత్ క్వచిత్.

అని యుండుటచే పతిని గోరి కన్యకలును, సౌభాగ్యమును గోరి సువాసినులును, భావివైధవ్యనాశముం గోరి విధవలును వ్రతముల నాచరింపవచ్చు నని కానవచ్చుచున్నది గాని, చిరకాలమునుండియు స్త్రీస్వాతంత్ర్యముతోఁబాటు వ్రతాధికారమును స్త్రీలయెడల నిషేధింపఁబడిన దనియు, ఎద్దియేని వ్రత మాచరించు కోరిక స్త్రీలకుఁ గలిగినయెడల కన్య తండ్రియొక్కయు, సువాసిని పతియొక్కయు,

విధవ సుతునియొక్కయు నాజ్ఞను పొందవలయు ననియు, తుదకు పతిసంజీవనవ్రతము సహితము పతియాజ్ఞను పొందియే చేయవలయు ననియు వ్రాయఁబడినది.

కన్యకలు జనకునియొక్కయు, సువాసినులు పతులయొక్కయు, విధవలు సుతులయొక్కయు నాజ్ఞలను పొందకయే వ్రతముల నాచరించినటుల దృష్టాంతము లనేకములు మన గ్రంథములయందే గానవచ్చుచున్నవి. గ్రంథవిస్తరభీతిచే మూ డుదాహరణలను మాత్ర మీక్రింద వ్రాయుచున్నాను.

1. కుంతి కన్యకగా నుండి పితృగృహమ్మున సూర్యు నారాధించి కర్ణుం గనిన గాథ శ్రీమహాభారతమువలన స్పష్టముగా తెలియుచున్నది.
2. కౌండిన్యుని భార్య యగు శీల పతియాజ్ఞ నందకయే అనంతవ్రత మాచరించి సకలైశ్వర్యముల నందినటులను, దానిం దెలిసికొని కౌండిన్యుఁడు తోరము నగ్నిలోఁ బడవేయుటచే నిడుమలఁబడి నటులను, ఆ వ్రతకథవలన తెలియుచున్నది.
3. వితంతు వగు కుంతీమహాదేవి సుతు లరణ్యవాసులైయుండ వారి యనుమతి నందకయే దశఫలవ్రత మాచరించినటుల నావ్రతకథ నుడువుచున్నది.

ఇట్టి దృష్టాంతములను పరిశీలించినచో స్త్రీస్వాతంత్ర్య మిటీవల నిషేధింపఁబడినటుల సందేహింపవలసివచ్చుచున్నది.

ఏది యె ట్లున్నను, మనవారి యభిప్రాయము మాత్రము స్త్రీలకు వ్రతాచరణయందు స్వతంత్రాధికార మేమియు లేదనియు, భర్తల తోఁ గలసి గాని లేదా పతులకు ప్రతినిధులై గాని లేదా సంరక్షకు లగు పురుషుల యనుమతి నొంది గాని యేవ్రతమైన నాచరింపవచ్చు ననియు తేలుచున్నది.

స్త్రీల వ్రతములు

శ్రౌతస్మార్తకర్మరూపకములై మంత్రములతోఁ గూడిన వేదవ్రతములయొక్కయు, శ్రౌతస్మార్తకర్మరూపములై వేదమంత్రములతోఁ గూడిన వైదికవ్రతములయొక్కయు, పురాణోక్తములై కల్పములతోఁ గూడిన పౌరాణికవ్రతములయొక్కయు నధికారము స్త్రీలపట్ల నిషేధింపఁబడినప్పటికిని, స్త్రీలచే నాచరింపఁబడుచుండు వ్రతములు లెక్కకు మిక్కిలిగాఁ గానవచ్చుచున్నవి. పూర్వకాలమున రజస్వలానంతరవివాహము లుండుటచే కన్యకలకు వ్రతాధికార ముండి యున్నటుల గానవచ్చుచున్నది గాని ప్రస్తుతకాలమున వివాహాత్పూర్వము స్త్రీలకు వ్రతాధికారము నిషేధింపఁబడినది. వయోనిర్ణయముతోఁ బ్రసక్తి లేకయె వివాహముతో పసిబాలికలు సహితము వ్రతాధికారిణు లగుచున్నారు. అది మొదలు వా రాచరింపఁదగు వ్రతము లనేకములు గలవు. అవి యన్నియు సాధారణముగ సౌభాగ్యము కొఱకు గౌరిని, సంపదకొఱకు మహాలక్ష్మిని, విద్యకొఱకు సరస్వతిని, పాపహరణార్థము తులసిని పూజించునవియై యున్నవి. వానిం బరిశీలించినయెడల మహామంత్రములకు ప్రత్యామ్నాయముగఁ గల్పింపఁబడిన శాబరమంత్రములవలె శ్రౌతస్మార్తపౌరాణికవ్రతములకు బదులుగా కల్పింపఁబడిన లౌకికవ్రతములవలెనే గానవచ్చుచున్నవి. వివాహమైన వెంటనే యావజ్జీవసౌమంగళ్యసిద్ధికొఱకు నాచరింపఁబడుచుండునది శ్రావణమంగళగౌరీవ్రతము. ఈ వ్రతము వివాహమైనది మొదలు అయిదు సంవత్సరము లాచరింపవలయును. ఉద్యాపనయుఁ గలదు. ఇందు యథాశక్తిని ముత్తయిదువల నారాధించి నానఁబోసిన పెసలను, లేక సెనగలను వాయన మొసంగుట యాచారమై యున్నది. బ్రాహ్మణేతరులు బ్రాహ్మణస్త్రీలకు వాయన మిచ్చునపుడు నానఁబోయని పెసలను గాని సెనగలను గాని యిచ్చుటయుం గలదు. ఇటుల శ్రావణమాసమున వచ్చు మంగళవారము లన్నియుఁ బాలింపఁబడవలయును.

ఇయ్యది పురాణోక్తమగు వ్రతము. వ్రతకల్పమును గలదు. కాని దీని నాచరించువారు పసిబాలిక లని కాఁబోలు వ్రతధర్మము లంతగా పాటింపఁబడుచుండుట లేదు. కల్పోక్తవిధానముగా జరుపఁబడుచుండుటయు లేదు. స్త్రీలకొఱ కేర్పఱచఁబడిన చిన్నారిపొన్నారిచిన్నెల సిరి నోము లగు చిట్టిబొట్టు, మోచేతిపద్మము, ఉదయకుంకుమ, కాటుక గౌరి మొదలగువానివలె కథలతోనో, పాటలతోనో ఆచరింపఁబడుచున్నయది. ఈ వ్రతముకొఱకు బాలిక నత్తవారింటికి మాతృసహితముగాఁ దీసికొనిపోయి మాసాంతమువఱకు నుంచుకొని కానుకలు కట్నములు నొసంగి పంపుటయు నాచారమై యున్నది.

వివాహమైన వెంటనే సంపదకొఱకు చేయించునది వరలక్ష్మీవ్రతము. ఈ వ్రతము యావజ్జీవము సువాసిను లాచరింపవలసిన వ్రతముగాఁ గానవచ్చుచున్నది. దీని కుద్యాపన లేదు. ఇందు వ్రతధర్మములు కొంతవఱకు పాటింపఁబడుచున్నవి. ఈవ్రతమునకును శ్రావణమంగళగౌరీవ్రతమువలెనే యత్తవారు బాలికను మాతృసహితముగాఁ దీసికొనిపోవుటయు కట్నములు కానుకలు మొదలగువానితో సాగనంపుటయు నాచారమై యున్నది. ఇయ్యది శ్రావణపౌర్ణిమకు ముందు నుండు శుక్రవారమున నాచరింపఁబడుచున్నది. ఈ వ్రతమును కొన్ని శాఖలవారు భార్యాభర్తలిరువురిచేఁ జేయించుచున్నారు. కొన్ని శాఖలవారు బాలికచే స్వతంత్రముగాఁ జేయించుచున్నారు ఇందు మహాలక్ష్మిని పూజించుటయు బ్రాహ్మణునకు వాయన మిచ్చుటయు స్త్రీ లందఱుం గలసి మహాలక్ష్మికి రాత్రి మంగళహారతు లిచ్చుటయు వాడుకయై యున్నది. ఈ వ్రతము మాత్రము కల్పోక్తవిధానముగ జరుపఁబడుచున్నది. అందువలననే కొందఱు వధూవరుల నిరువురఁ గూర్చుండఁబెట్టుచున్నా రని తోఁచుచున్నది. ఇయ్యది చిన్నారిపొన్నారి నోముల వంటిది కా దనియు, పెద్ద వ్రతమనియు, ఆచారవ్యవహారములు బొత్తిగా తెలియని పసిబాలికలచే నీవ్రతము చేయింపఁగూడ దనియు, కొన్ని శాఖలవారు గర్భాధాన మగువఱకీ వ్రతాధికారమును స్త్రీలకు నిషేధించియున్నారు.

పురుషులయొక్కగాని పురోహితునియొక్కగాని ప్రమేయము లేని నోము లన్నియు లౌకికము లనియు, వాని నాచరించు నధికారము మాత్రమే స్త్రీలకు కల దనియు, నందులో బాలిక లాచరింపఁదగినవి చిన్నారిపొన్నారి నోము లనియు గర్భాధానానంతర మాచరింపవలసిన నిత్యశృంగారము, మార్గశిరలక్ష్మీవారము, ముప్పదిమూడు పున్నములు,

నందికేశ్వరవ్రతము, పోలా లమావాస్య, కార్తీక చలిమిళ్లు మొదలగు నోములు పెద్దనోము లనియు వ్యవహరింపఁబడుచున్నను, కల్పోక్తము లగు ననంతవ్రతము, ఋషిపంచమి, కేదారేశ్వరవ్రతము, దశఫల వ్రతము మొదలగునవి స్త్రీలచే స్వతంత్రముగా చేయఁబడుచున్నవి.

కొన్ని పురాణోక్తవ్రతములు వితంతువులచే సహిత మాచరింపఁబడుచున్నవి.

పండుగలు

ఇందు నియమ మేమియు లేదు. శక్త్యనుసారము భోగము లనుభవించుటయే వీనియందలి యుద్దేశము. వ్రతములందు నిషేధింపఁబడిన విషయములు పండుగలయం దామోదింపఁబడుచున్నవి. తైలాభ్యంగనము, ఇష్టపదార్థభోజనము, నూతనవస్త్రధారణము, శృంగారము, తాంబూలము, అనులేపనము, విహారము, ఆటలు, పాటలు మొదలగు భోగములే పండుగలకు ప్రధానాంగములు. మన దేశమున నష్టాదశ వర్ణములవారికి పెద్దపండుగ

మకరసంక్రాంతి

ఈ పండుగ ధనుస్సంక్రమణముతో నారంభమగును. స్త్రీలు ధనుర్మాస మంతయు నలుకులు ముగ్గులతో కాలక్షేప మొనరించుచు మకరసంక్రమణమునకు ముందుదిన మగు భోగిపండుగను పాలించెదరు. మఱుచటిదినము సంక్రాంతిపండుగ. ఆదినమున సకలాభరణభూషితలై బాలికలు వైడలి సంక్రాంతిబుడ్లను పంచెదరు. సంక్రాంతిబుడ్లనఁగా మ్రూఁతలు గల పిడతలు. ఇవి సాధారణముగ కుండపిడతలు, లేక పంచదార పిడతలు నై యుండును.

పెద్దలగు సువాసినీమణులు విలువగల వలువలను నగలను ధరించి మంగళవాద్యములతో నిలు వెడలి గ్రామమునఁ బసుపు గుంకుమలఁ బంచిపెట్టెదరు. సంక్రాంతి మఱుచటిదినము కను మనఁబడును. దీనినే పశువులపండుగ యందురు. సావిత్రీగౌరీవ్రత మని కొన్ని మండలములవారును, బొమ్మలనోము మని కొన్ని మండలములవారును దీనికే పేరిడి యున్నారు.

సంవత్సరాది పండుగ

ఇయ్యది మనదేశమున చైత్రశుద్ధపాడ్యమి దినమ్మునఁ బాలింపఁబడుచున్నది. ఆ దినమ్మున నెట్టిసంతోషము సౌఖ్యము భోగము మున్నగునవి యనుభవింపఁబడునో, అట్టి సంతోషాదులు సంవత్సరాంతము వఱకు ననుభవింపఁబడు నను నూహతో నాదినమ్మున నధికానందకరము లగు నూతనవస్త్రాద్యలంకారధారణము, నాటలు, పాటలు మొదలగునవి యన్నియు నాచరించెదరు. ఆరోజున నిష్టమృష్టాన్నములతో నింబకుసుమమును సేవించెదరు. సాయాహ్నమున పంచాంగశ్రవణ మొనరించెదరు.

ఇటులనే నరకచతుర్దశి దసరా దీపావళి మొదలగు నుత్సవములఁ బాలించెదరు. మొత్తముమీఁద శ్రౌతస్మార్తాదికర్మరూపకము లగు వ్రతములు తప్ప తక్కిన సమస్తమగు నుత్సవములును వ్రతములును గృహరాణు లగు స్త్రీలవలననే నాచరింపఁబడుచున్నవి. పురుషులు సాక్షిమాత్రులుగా నిలుచుచున్నారు. ప్రస్తుతకాలపు పురుషులలో ననేకులు, దేశీయవిద్యావిముఖులై, ఆంగ్లేయవిద్యావాసనాబలము చేతనో, ప్రకృతిశాస్త్రపాండిత్యమువలననో, పరదేశీయులయొక్కయు బ్రహ్మసామాజికులయొక్కయు సహవాసముచేతనో, విద్యాధికులందఱును సేవకావృత్తియం దుండియుండుటచేతనో, రాజావలంబనాచారములందుఁ గల గౌరవబుద్ధిచేతనో, లేక తక్కిన దేశములవలె మన దేశమును సహితము అభ్యుదయదశకుఁ బోవలయు నను సద్బుద్ధిచేతనో, మరి యేకారణములచేతనో గాని హిందూమతాచారములకు విముఖులును, పాశ్చాత్యదేశాచారములకు సుముఖులును నై విగ్రహారాధనమును నిరసించుచు వర్తించుచుండుటచే పూర్వాచారపరాయణత్వ మంతయు స్త్రీల తలయందే నిలిచియున్నది. అందువలన వారి నిప్పటి దొరసానులవంటి స్వేచ్ఛ గలవారినిగా మార్చవలె నని కొందఱు సంస్కర్తలును, పూర్వకాలపు సీత, ద్రౌపతి మున్నగు పతివ్రతలవంటివారినిగా మార్చవలె నని కొందఱు సంస్కర్తలును పాటుపడుచున్నారు. దైవ మెటులఁ బరిణమింపఁజేయునో దురూహ్యము.

ఉద్దేశములు

మన దేశమునం దెన్ని మతములు వ్యాపించియున్నను మూలమతము మాత్ర మద్వైతమై యున్నది. అందువలన భగవంతుఁ డను పదార్థ మొకటి కల దనియు, నదియే సృష్టిగా మాఱిన దనియు, 'సర్వం విష్ణుమయం జగ' త్తనియు, మనవారి యభిప్రాయము. అట్టి యభిప్రాయము దాహరణపూర్వకముగా మనస్సున నాటఁజేయుటకై మనపూర్వు లెన్నియో సాధనముల నేర్పఱచియున్నారు. అట్టి సాధనములలో వ్రతాచరణ మొకటియై యున్నది. ప్రతివ్రతసంకల్పమందును "ధర్మార్థకామమోక్షచతుర్విధపురుషార్థసిద్ధ్యర్థం" అని చెప్పఁబడుచున్నది. అట్టిఫల మెటుల కలుగు ననఁగా:

స్త్రీలకు వివాహమే మంత్రోపదేశము. పతియే మంత్రాధిష్ఠానదైవము. అతఁడే జగ మంతయు నిండియున్న భగవంతుఁడు—అను విషయము మనస్సున తట్టియుండుకొఱకు వివాహమైన వెంటనే నోములను పట్టించెదరు. అందువలన దైవభక్తియు తద్ద్వారా పతిభక్తియు నలవడుటయే కాక సృష్టి యంతయు దైవస్వరూప మనియు, నెల్లవారును పూజనీయు లనియు క్రమక్రమముగా తెలిసి జ్ఞానోత్పత్తియై మోక్షసామ్రాజ్యమును చూఱఁగొనవచ్చు నను నది ముఖ్యాభిప్రాయము.

మోక్ష మనఁగా నజ్ఞాననాశనము; అజ్ఞాననాశమే సుజ్ఞానము; సుజ్ఞానమే విద్య. అట్టి విద్య లభించినచో చతుర్విధపురుషార్థములు లభించు నని యీక్రింది పద్యమువలన నందఱికి తెలిసియే యున్నది.

తే. విద్య యొసఁగును వినయమ్ము, వినయమునను
బడయుఁ బాత్రత, పాత్రతవలన ధనము,
ధనమువలనను ధర్మమ్ము, దానివలన
నైహికాముష్మికసుఖంబు లందు నరుఁడు.

తక్కిన యుద్దేశము లనేకములు కలవు. అందుకు తగినటుల ప్రదేశములను నిర్ణయించియున్నారు. అవి సజ్జనసహవాసయోగ్యము లగు పుణ్యభూములై యుండవలయు నని మనవారి యభిప్రాయము.

ప్రదేశములు

విషయాసక్తిఁ జేయఁబడు పండుగలకు ప్రదేశనిర్ణయ మేమియు లేదు గాని వ్రతాచరణకు మాత్రము కలదు. కొన్ని వ్రతములు స్వగృహోత్తరభాగమందును, కొన్ని యగ్నిహోత్రశాలయందును, కొన్ని పశువుల శాలయందును, కొన్ని బృందావనసమీపమందును, కొన్ని దేవాలయములయందును, కొన్ని తోఁటలయందును, కొన్ని నదీతీరములయందును, నదులు లేనిచోట జలాశయముల సమీపమందును నాచరింపవలయు నను నియమములు కలవు. ఇట్టి నియమములకు కారణ మేమి? "శరీరమాద్యం ఖలు ధర్మసాధనం" అని మనవారి యాజ్ఞ. అనఁగా శరీరము నారోగ్యదశయం దుంచుకొనుట మొదటి పని. ధర్మాచరణ చేయుట రెండవ పని. కాఁబట్టి యీ రెండు నొక కార్యమొనరించుటలోనే కలసిరావలయు ననియే వ్రతములను కల్పించుట యందలి మనవారి యుద్దేశము.

బాలికలు కూపస్థమండూకములవలె నింట నుండుట గాని లేక పని లేక యిల్లిల్లు దిరుగుట గాని లటస్థముగుచుండును. అందువలన ననేక నష్టములు కలవు. అట్టి యుపద్రవముల నాపుటకై వ్రతములను మిము మీఁద సుచిస్ఫూర్తమగు శరీరముతోను, మనస్సుతోను వ్యాయామ మొనరించుటయు, తద్ద్వారా రక్కన స్త్రీలకు పరిచితురాండ్రగుటయు నందువలన లోకజ్ఞానము కలుగుటయు నగును.

స్థలశుద్ధి చేయుటయు, ముగ్గులు మొదలగువానితో స్థలాలంకార మొనరించుటయు, యోగ్యస్థలములయందు వస్తుసామగ్రిని భద్రముగా నుంచుటయు నలవాటుపడును.

శ్రావణమంగళగౌరీవ్రత మను నెపమున మాతృసహితముగా నత్తవారింటికేగుటచే వారి సాంప్రదాయాచారవ్యవహారము లన్నియు గ్రహించి యభ్యాసపడుచుకొనుటకు వీలు చిక్కుచున్నది.

ఉదయకుంకుమము మొదలగు నోములవలన పెందలకడ మేల్కొనుటయే గాక సోమరితనము పోయి చురుకుఁదనముతో గృహకృత్యము లూనుట యలవాటుపడుచున్నది.

నిత్యశృంగారము మొదలగు నోములవలన పరిశుభ్రతయు, తన నలంకరించుకొనుటయు నొరుల నలంకరించుటయు తెలిసి ముందు తనకు కలుగఁబోవు సంతానమును సంరక్షించుకొను నేర్పు కుదురుచున్నది.

వ్రతధర్మములకు లోఁబడి నడచుకొనుచుండు నలవాటువలన నింద్రియనిగ్రహము చిత్తస్థైర్యము, సత్కర్మానుష్ఠానము, భూతదయ, మొదలగు ననేకసుగుణము లభ్యాసపడును.

సర్వకాలసర్వావస్థలయందును వ్రతనిష్ఠలలో నున్న యెడల నధిక పరిశ్రమయై దేహారోగ్యము చెడు నను నుద్దేశముతో విశ్రాంతికొఱకు నడుమనడుమ పండుగలు కల్పింపఁబడినవి. మరియు వ్రతనిష్ఠలలోనే తవుల్కొనియున్న యెడల భగవంతుఁడు మనకొసంగిన యింద్రియములను వ్యర్థపుచ్చుటయు మనుష్యజన్మ మెత్తిన సౌఖ్య మనుభవింపక పోవుటయు నగు నను నుద్దేశము సహితము కూడియుండవచ్చును.

హిందూదేశప్రశంస

సీ. ఈశ్వరైక్యము నంది తమెనలేని యానంద
  మును జెందు రామకృష్ణునిఁ దలంప,
సహగమనాదిదుస్సాంఘికాచారంబు
  లణఁచిన రామమోహనునిఁ జూప,
బ్రహ్మోదుని విధాన భక్తుఁడై మించు కే
  శవచంద్రసేనుని స్మరణ సేయ,
విద్యావినోదుఁడై విమలకీర్తిని గాంచు
  నీశ్వరచంద్రుని నెద స్మరింప,
శ్రీ వివేకానందుని పేరు చెవిని బడిన,
ఒడలఁ బులకాంకురంబులు గడలుకొనఁగ
భారతీయుని మనము సంబరము మీఱ
పొంగకుండునె పాతాళగంగలీల?

సీ. ఘనసురాచారముల్ ఖండించుచున్నారు
  నీ బాలకులు నేఁడు నేర్పుతోడ;
లాలించుచున్నారు లలితరీతుల నేఁడు
  సరసాగ్రగణ్యులై దొరలు నిన్ను,
అన్యోన్యవైరంబు లణఁచి మైత్రిని బూని
  బ్రతుకుచున్నారు నీ సుతులు నేఁడు;
నీ పుత్రికలు నేఁడు నిదురకన్నులఁ బాసి
  మేల్కాంచుచున్నారు మేటిలీల;
నిత్యకల్యాణ మహానమ్మ నీకు భువిని!
ధన్యతను జెంద నొకసారి తల్లి నీదు
చరణముల వ్రాలి భక్తితో స్వాంత మలర
సలుపుచున్నాము జోహారు సంతసమున.

పురుషార్థము

పండిత నిట్టల వేంకటశాస్త్రిగారు

ఈ ప్రపంచమున మనుజుండై పుట్టి యార్జింపవలసిన వస్తువులు నాలుగు. అవి ధర్మము, అర్థము, కామము, మోక్షము అనునవి. ఈ నాల్గింటిలో మోక్ష ముత్తమము. ఏల ననఁగా, సకలజీవులకును సర్వప్రయత్నములచే కోరఁదగినది సుఖము. ఈసుఖము నిరతిశయము సాతిశయము నని రెండు విధములు. నిర్విషయముగాఁ గలుగు సుఖము నిరతిశయము. విషయములవలనఁ గలుగు సుఖము, విషయము లనంతము లగుటచేత నొక దానికంటె నొకటి యుత్కృష్టముగాఁ గన్పట్టుటం జేసి, సాతిశయము. నిరతిశయసుఖమును మోక్ష మని పెద్దలు వాడిరి. సర్వజనులకును నిరతిశయసుఖమె యపేక్ష్యము. అయినను ఒకసారి హఠముగా దొరకుట దుర్లభము గాన క్రమముగా నార్జింపవలెను. కావున నట్టి నిరతిశయసుఖరూపం బయిన మోక్షమును కాలక్రమంబునఁ బొందుటకయి ధర్మార్థకామంబు లను సాధనంబులను సేవించుటకు వేదపురుషుఁ డాజ్ఞ నొసంగినాఁడు. కావున మోక్షమునకు విరోధము లేకుండ ధర్మార్థకామములను జనుఁడు సేవించి కాలక్రమంబున నీ సాధనానుష్ఠానము చేత మోక్షసుఖము నార్జింపవలెను.

అట్టి మోక్షము భక్తిజ్ఞానవైరాగ్యము లను నంతరంగసాధనములవలనఁ గాని దొరకదు. ఆ మూఁడింటిలో మొదటిది భక్తి. భక్తి యనఁగా సృష్టికి మూలకారణ మగు పరమేశ్వరునియందలి ప్రేమ. అట్టి ప్రేమ భగవదారాధనరూపం బైన ధర్మమువలనఁ గలుగును. ధర్మ మనఁగా వర్ణాశ్రమాచారానుక్రమంబున వేదంబుల విధింపఁబడిన పుణ్యకర్మానుష్ఠానము. ఇట్టి ధర్మము సకామ మనియు, నిష్కామ మనియు రెండు విధంబులు. సకామ మనఁగా ప్రతిఫలమును గోరి చేయునది. నిష్కామ మనఁగా ఫలమును ఈశ్వరార్పణ గావించి ఫలమును గోరక చేయు పుణ్యకర్మము. ఫలము రెండు విధములు — ఇహలోకఫలము, పరలోకఫలము. ఇహలోకఫలము తత్కాలసుఖ భ్రాంతి, యశస్సు మొదలైనవి. పరలోకఫలము ఉత్తమలోకప్రాప్తి, ఉత్తమజన్మప్రాప్తి మొదలైనవి. ఈ రెండు తెఱఁగుల ఫలములను గోరక తనకు జన్మము నిచ్చిన యీశ్వరుని యందలి కృతజ్ఞతతో చేయఁబడిన సేవగా భావించి సుకర్మమును జేయుచుండుటవలన భగవద్భక్తి గలుగును. ఈ విధముగ ధర్మాచరణము గావించుటకయి ధనము నార్జింపవలెను గాని కామభోగములకయి ధనార్జనముఁ జేయఁగూడదు. ధర్మవిరోధము లేకుండ నర్థము నార్జింపవలెను. ధర్మార్థవిరోధము లేకుండ కామమును సేవింపవలెను. ఇట్లు తెలిసి యీ లోకమున నడువఁగలిగిన మనుజునకు మోక్షము సులభముగఁ జేకురును.

ఈ నాలుగు పురుషార్థములును భూమండలమునఁ గల జను లందఱును నార్జింపవలసినవే యయియున్నవి. వానిలో మోక్షపురుషార్థము సర్వజనసాధారణము. ధర్మ మనునది బహువిధంబులుగా నున్నది. దాని నాచరించుట కధికారులు వేదమున నేర్పఱుపఁబడియున్నారు. ఈ ధర్మము నాచరించు విధములు మూఁడుగా నున్నవి. ఎందుచేత నన, జనులకు కర్మాచరణసాధనములు మూఁడు సృష్టింపఁబడినవి. అవి మనస్సు, వాక్కు, కాయము నను నవి. వానిలో మనస్సుచే జ్ఞానేంద్రియంబులును, వాక్కుచే కర్మేంద్రియంబులును, కాయముచే సర్వదేహావయవములును గ్రహింపఁబడినవి. అన్ని జాతుల జనులును మనస్సుచేత సర్వవిధము లయిన కర్మములను జేయవచ్చును. వాక్కాయములచేత కర్మాచరణము గావించుటలో నధికారు లేర్పఱుపఁబడిరి. ఈ కర్మముల స్వభావమునుబట్టి యధికారు లేర్పఱుపఁబడిరి. అట్టి యధికారులు బ్రాహ్మణులు క్షత్రియులు వైశ్యులు శూద్రులు నని నాలుగు విధములు. వీనినే జాతు లందురు. మనస్సు మాత్రమె ప్రధాన మని భావించుచు, సృష్టికర్తృవిషయమును సృష్టి

విషయమును గూర్చి నిరంతరము నాలోచించు వాఁడు బ్రాహ్మణుఁడు. అట్లు బ్రాహ్మణుఁ డాలోచించు విషయమును, వ్యవహారమునఁ బెట్టి జనోపయోగము గావించుచు జనులలో నన్యోన్యకలహములు లేకుండ పాలించువాఁడు క్షత్రియుఁడు. రాజాజ్ఞానుసారంబుగా సృష్టిని విస్తరింపఁజేయు విషయములను వ్యవహారమునఁ బెట్టి జనుల పోషణమునకై కృషి వాణిజ్య గోరక్ష ణాదికార్యములను జేయువాఁడు వైశ్యుఁడు. వీరి ముగ్గురికి సహాయభూతుఁ డయి పరిచర్యలను జేయువాఁడు శూద్రుఁడు. కావున సర్వవిధము లయిన కర్మకరులును వేదవిధులనుబట్టి శూద్రులుగాఁ జెప్పఁబడిరి. అయినను జాతులు నాలుగే యనుటకు కారణ మేమనఁగా, నీ ప్రశ్నమునకు సృష్టిరహస్యమును యుక్తముగా గ్రహించువారు సరియైన యుత్తరమును బొందఁగలరు. ఎట్లనిన, ప్రథమమున పురుషుఁ డుండె ననియు ఆ పురుషుఁడు తన ప్రభావముచేత సత్త్వరజస్తమోగుణాత్మక మయిన ప్రకృతి, మాయ, ప్రధానము నను పేరులతో నాయా శాస్త్రకర్తలచే వాడఁబడుచున్న మాయను స్వీకరించి జగత్తును సృజించె ననియు శ్రుతులు చెప్పుచున్నవి గాన, సత్త్వగుణంబును గ్రహించి బ్రాహ్మణుండును, రజస్సును గ్రహించి క్షత్రియుఁడును, తమసును గ్రహించి వైశ్యుఁడు నయ్యెను. అనఁగా, సత్త్వప్రధాన మయిన మనసు నే నని గ్రహించి బ్రాహ్మణుఁ డయ్యె. రజఃప్రధానము లైన ప్రాణేంద్రియాదులను నే నని భావించి క్షత్రియుం డయ్యెను. తమఃప్రధాన మయిన స్థూలము నే నని గ్రహించి వైశ్యుఁ డయ్యెను. పురుషబుద్ధి యీ మూడు జాతులయందే యుండుటచేత వేదవిహిత కర్మానుష్ఠానమున కధికారము గలిగెను. కేవలప్రకృతి భావమునందె యహంభావము గలిగి పురుషదృష్టి లేశ మయినను లేని జాతి శూద్రజాతి యయ్యెను.

దానికి కర్మాధికారము లేదు. అట్లయిన, శూద్రుఁడును సర్వకర్మములను మనసుచేత నెట్లు చేయవచ్చునందురా? దాని రహస్యమును వినుఁడు. మనసు బ్రాహ్మణుఁడు. ప్రాణము క్షత్రియుఁడు. స్థూలము వైశ్యుఁడు. సర్వదేశములయందును నీ నాలుగు జాతులు లేనిచో సృష్టి నశించును గాని నిలువదు. నాలుగుజాతు లనునవి సృష్టిని నశింపకుండ వృద్ధిచేయు వృత్తులు గాని వేఱు కావు. ప్రథమంబున నాయా వృత్తుల నవలంబించి యాయా వృత్తులందు నిపుణు లయినవారికిఁ గలిగిన సంతానములో నా వృత్తిని యుక్తముగా నెఱవేర్చు నేర్పు హెచ్చుగా నుండుటచేత నా వంశమును జాతి యని పిలుచుచున్నారు. సృష్టిస్థితిలయంబు లను వ్యాపారములను జేయు పరమాత్మ బ్రహ్మ విష్ణుశివు లని చెప్పఁబడుచున్నాఁడు గదా? వారిలో శివుఁడు బ్రాహ్మణుఁడు, విష్ణువు క్షత్రియుఁడు, బ్రహ్మ వైశ్యుఁడు. బ్రాహ్మణుఁడు భోక్తయై యగుటచేత లయకర్త యగు నీశ్వరుఁ డనఁబడును. క్షత్రియుఁడు పాలకుఁ డగుటచేత విష్ణు వనఁబడును. వైశ్యుఁడు కృషివాణిజ్యగోరక్షణవృత్తులచే సస్యాదులను సృష్టించుచుండుటచేత బ్రహ్మ యనఁబడును. ఈ మూఁడు జాతులయందును జ్ఞానశక్తి యను పురుషుం డుండకతీఱదు గాన, జ్ఞానవంతము లయిన యీ జాతులకే కర్మాధికారము చెప్పఁబడినది.

ఈ జాతులలోనివారికి నాలుగు ఆశ్రమము లేర్పఱుపఁబడినవి. వీనిలో బ్రహ్మచర్యవానప్రస్థసన్యాసాశ్రమములు నివృత్తిమార్గనిష్ఠములు. గృహస్థాశ్రమము ప్రవృత్తిమార్గనిష్ఠము.

ధర్మములు రాజధర్మములు మోక్షధర్మములు నని రెండు తెఱంగులు. బ్రహ్మచర్యవానప్రస్థసన్యాసాశ్రమంబుల నున్నవారు మోక్షధర్మములను సేవింపవలెను. గృహస్థాశ్రమమున నున్నవారు రాజధర్మములను సేవింపవలెను. రాజధర్మములు ప్రపంచ మసత్య మను పక్షంబున జనించినవి. మోక్షధర్మములు ప్రపంచము సత్య మను పక్షమున జనించినవి. అందుచేతనే రాజధర్మములందు దుష్టసంహారము మొదలగు హింసలు గూడ ధర్మములుగఁ జెప్పఁబడినవి. మోక్షధర్మములన్నియు నహింసాప్రధానములుగా నుండును. అహింసాప్రధానధర్మములను గృహస్థుఁ డాచరింపలేఁడు. ఆచరించిన గార్హస్థ్యమునుండి చెడి సన్యాసి యగును. కావున గృహస్థుం డయిన యర్జునుఁడు అహింసాప్రధానధర్మా

షక్తుఁడయి యుద్ధమును మాన నిశ్చయించిన, భగవంతుఁడు 'నీ ధర్మ మిది కాదు. దుష్టహింస నీ ధర్మ' మని చెప్పి, యట్టి ధర్మమును ధైర్యముతో నర్జునుఁ డాచరించుటకయి ప్రపంచమిథ్యాత్వమును బోధించినాఁడు.

ధర్మ మనఁగ ప్రకాశముగా చేయునది. అధర్మ మనఁగ రహస్యముగఁ జేయునది. అందుచేతనే భగవంతునికి ధర్మము వత్సస్థల మనియు నధర్మము వీఁ పనియు వేదములయందు చెప్పఁబడినది. ఇంతియ గాక, ధర్మాధర్మలక్షణములు భగవద్గీతలో 15-వ అధ్యాయమునందు ముక్తసరుగాఁ జెప్పఁబడినవి. ఒరులు తన కేమి గావించిన తన కానందము గలుగునో యట్లొరులకు తా నాచరించుట ధర్మము. ఒరులు తన కేమి గావించిన తనకు దుఃఖము గలుగునో యట్లొరులకుఁ జేయుట యధర్మము.

ఇట్లు వర్ణాశ్రమములను బట్టి విధింపఁబడిన పుణ్యకర్మములను నిష్కామముతోఁ గావించుచు నధర్మమును విడిచినవారికి భగవద్భక్తి గలుగును. ఆ భక్తివలన వైరాగ్యము గలుగును. భక్తివైరాగ్యములవలన జ్ఞానము గలుగును. ఇవి మోక్షమునకు ముఖ్యసాధనములు. ఈ మూడింటిలో భక్తి స్త్రీస్వభావము గలది. అనఁగా సేవ, పారతంత్ర్యము, జీవభావము నని చెప్పఁబడును. ప్రకృతి పురుషుని సేవించునట్లు ప్రకృతిభావమె జీవత్వము గావున ప్రకృతివలెనె యీశ్వరప్రాప్తికయి యీశ్వరపారతంత్ర్యయముచే నీశ్వరుని భజంచుచు నుండవలెను. ఈశ్వరునిఁ బొందు కోరిక గలదు గాన కోరిక యున్నంతకాలము నీశ్వరునికి దాసుఁడయి భజంపవలసి వచ్చును. కావున కోరిక స్త్రీత్వ మని యర్థమయినది. ఇట్లు భజింపఁగా నీశ్వరదర్శన మయి యాతనిఁ గలయఁగనే నిష్కాముఁ డగును. అట్టి నిష్కామతయె వైరాగ్య మనఁబడును. అనఁగా నీశ్వరత్వము. కావున వైరాగ్యము పురుషుఁడు.

కామము స్త్రీ. నిష్కామము (వైరాగ్యము) పురుషుఁడు. పురుషుఁడు స్వతంత్రుఁడు. స్త్రీపరతంత్రురాలు. ఇట్లు స్త్రీభావముచే చిరకాలము పరతంత్రుఁడయి యీశ్వరుని భజించి యెట్టకేలకు స్వతంత్రుఁడయి యాచారమును గూడ విడుచును. అపుడు స్త్రీత్వపుంస్త్వములు లేనందున నపుంసకుఁ డనఁబడి జ్ఞాని యగును. కాని జ్ఞాని స్త్రీయును పురుషుఁడును గూడఁ గాఁగలఁడు. ప్రకృతకాలమునందలి స్త్రీలే స్వాతంత్ర్యమును గోరుచుండఁగా పురుషుఁడు స్వాతంత్ర్యము నేల కోరఁగూడదు? కావున నందఱును పురుషు లయి స్వతంత్రు లయి అనఁగా వైరాగ్యవంతు లయి జ్ఞానమును బొంది మోక్షమును జూఱగొనవచ్చును. వైరాగ్యము లేనివారికి జ్ఞానము లేదు. జ్ఞానము లేనివారికి ముక్తి లేదు. కావున నో మహాశయులారా! వైరాగ్యవంతు లయి జ్ఞాను లయి బంధముక్తు లయి నిత్యానందలోలు రగుటకు సోదరు లగు మిమ్ము ప్రోత్సహించుచు మన కందఱకు నిట్టి భక్తి వైరాగ్యజ్ఞానములను గలిగించుటకును బంధముక్తిని బొందించుటకును సమర్థుఁడయి మనహృదయములందుండి సర్వసంకల్పసాక్షియై ప్రేరకుఁడయిన పరమాత్మను స్తుతించుచు నీ వ్యాసమును విరమించుచున్నాను.

ఉద్యానకృషి

గోటేటి జోగిరాజుగారు

మానవ నివాసములచుట్టును కన్నుల కింపుగ నుండుటకును విహారముకొఱకును గాని, యనువగు చోట్ల సర్వజనోపయోగముకొఱకుఁ గాని నిర్మింపఁబడు తోఁటల కుద్యానవనము లని పేరు. వీనిని పెంచుటయే యుద్యానకృషి.

ఉద్యానవనములో రమ్యము లగు నానావిధోద్భిజ్జములను ఉచితస్థలములం దాహ్లాదకరముగ నుండున ట్లమర్పఁబడి పెంచఁబడుచుండును. ఏ దిక్కుఁ జూచినను, సృష్టివైచిత్ర్యము లనేకములు గోచరమగుచుండును. కాలచక్రము తిరుగుచున్న కొలఁదిని పరివర్తన మొందుచుండు మనోహరము లగు వివిధజాతుల పుష్పము లెల్లపుడును కన్నుల పండువు చేయుచుండును. వాని పరిమళము ఘ్రాణేంద్రియమునకు విందుగొలుపుచుండును. అందు ఫలించు రసవంతములగు వివిధజాతుల ఫలములును, శాకములును జిహ్వేంద్రియమును దృప్తిపఱచుచుండును. ఇంతేల! ఉద్యానములందు వసించుటవలనఁ గలుగు మనోనైర్మల్యమును, ఆరోగ్యమును సౌఖ్యమును అప్రమేయములు.

తోఁట ఇల్లు, జపాను

ఉద్యానకృషి భరతవర్షమున మిగులఁ బురాతనకళ. రమారమి 4 వేల సంవత్సరముల క్రిందటనే జనులు తమ యిండ్లకు వెనుకను ముందును బాటలప్రక్కలను పుష్పవృక్షములను బెంచుచుండి రని కొన్ని మంత్రంబులు దెలుపుచుండుటచే నుద్యానకృషిబీజము లప్పటికే నాటియున్న వని యెన్నఁదగును.

మన పురాణకథలందును మహాకావ్యము లగు రామాయణమహాభారతములందును గూడ నుద్యానవనము లెక్కుడు మనోహరముగ వర్ణింపఁబడియున్నవి. ఈ వర్ణనలనుబట్టి చూచినయెడల నక్కాలపుటుద్యానము, లిపుడు పాశ్చాత్యపద్ధతుల ననుసరించి వేయు తోఁటలంత శాస్త్రీయములుగ లేకపోయినను, నానావిధతరులతాగుల్మాదిసంచయమును, అక్కడక్కడ పొదఱిండ్లు, సోపానములు, కొలఁకులు, మొదలగునవియుఁ గలిగి మిగుల శోభాయమానములుగ నుండె ననుటకు సందేహము లేదు.

కావ్యములందును బురాణములందును గల వర్ణనల నటుంచి చారిత్రాంశములనుబట్టిచూచినను, నృపాలు రుద్యానవనములను నిర్మించుకొని యందు నివసించువారనుటకు క్రీస్తుశకమునకుఁ బూర్వమునుండియు నార్యావర్తమునఁ గల దనుటకు నిదర్శనములు గలవు. క్రీ. పూ. 557 సం. ల క్రిందట బుద్ధుఁడు లంబినీవన మనఁబడు తోఁటలో జనించె ననియు తరువాత నాతని జన్మస్థానమున నశోకుఁ డొక శాసనమును వేయించె ననియు చరిత్రకారులు వ్రాయుచున్నారు. క్రీస్తుపూర్వము 297 సం. ల క్రిందట మగధరాజ్యాధిపతి యగు చంద్రగుప్తచక్రవర్తియొక్క రాజమందిరము పాటలీపుత్రమున నొక యుద్యానవనములో నుండె నని మెగస్తనీసు అను రాయబారియొక్క వ్రాతలవలనఁ దెలియుచున్నది.

హిందూదేశపుఁ దరువాతి చరిత్రయందు మరల

15-వ శతాబ్దమువఱకు నుద్యానవర్ణన లంతగాఁ గాన రావు. అయినను అప్పటి భూపాలుర కుద్యానవనములం దభిలాష లేకయుండె నని గాని, యుద్యానకృషి యడు గంటె నని గాని యూహించుటకుఁ గారణము లెవ్వి యును లేవు. మన దేశమునఁ జరిత్రలు వ్రాయు నాచా రము లేకపోవుటవలన నప్పటి విషయము లనేకము మనకుఁ దెలియకున్నవి.

15-వ శతాబ్దమున మిగుల వైభవముతో నుండిన విజయనగర సామ్రాజ్యమం దుద్యానకృషి యుచ్చస్థితియం దుండె నని తెలియుచున్నది. 1404 మొదలు 1422-వ సం॥ వఱకు నీ రాజ్యము నేలిన రెం

రాణితోఁట, పునహ

డవ బుక్కరాయలు తుంగభద్రానది కానకట్ట గట్టి రాజ ధానిలోనికి కాల్వలను ద్రవ్వించి జలసమృద్ధి గావించు టచే బూర్వము తోఁటలు మొదలగునవి పెరుఁగనిచోట్ల నెచటఁ జూచినను, లతాకుంజములును పుష్పోద్యాన ములును ద్రాక్షాతాంబూలాదుల తోఁటలును, సమృద్ధి గఁ బెరిఁగి నగరశోభను హెచ్చించె నని చరిత్రకారులు వ్రాయుచున్నారు. తరువాత నొక శతాబ్దము గడచిన వెనుక నా పట్టణమును జూడవచ్చినవారు గూడ విజయ నగరము యొక్క వైభవమును బొగడుచు, నందలి యుద్యానములను వర్ణించియున్నారు. 1520-వ సంవత్స రమున శ్రీకృష్ణరాయల యాధిపత్యముక్రింద విజయ నగరసామ్రాజ్య మత్యున్నతవైభవముతో నెగడు చుండఁగా 'ఫిగరిడో' యను పోర్చుగీసు రాయబారి యా నగరమును జూచి వ్రాసిన వర్ణనలో నిట్లు గలదు.—

"నాకుఁ గనుపట్టిన భాగము రోమకపురియంత పెద్దదిగా నుండి చూపునకు మిక్కిలి సుందరముగాఁ గానుపించెను. దానిలోపల చెట్లగుంపు లనేకములు గలవు. ఇండ్లకుఁ జేరిన తోఁటలలో నీళ్లకాలు వలును, నచ్చటచట చెఱువులును గలవు. రాజు తన యంతఃపురసమీ పమునఁ దాళ్లివనములను, నానావిధఫలవృక్షములతోఁ గూడిన తోఁపు లను గలిగియుండెను. తురుష్కుల నివాసభూమికి దిగువ నొక చిన్న నది యున్నది. మామిడితోఁటలు, పనసతోఁటలు, నిమ్మతోఁటలు, నారింజతోఁటలు మొదలగునవి దట్టముగఁ బెరుఁగుచు మహారణ్యము వలె నల్లుకొనియున్నవి. తెల్ల ద్రాక్షలు గూడ విశేషముగఁ గలవు."

మఱియు రాయలకాలమున వ్రాయఁబడిన మను చరిత్ర వసుచరిత్ర మున్నగు ప్రసిద్ధకావ్యముల లోని యసమానము లగు వర్ణనలను బట్టి యక్కాలపు రాజదంపతుల యొక్కయు ఇతర రాజ సర్గము యొక్కయు, వినోదక్రీడలం దుద్యానవిహారము మిగులఁ బ్రముఖతను బడసియుండె ననుటకు సందేహము లేదు.

కొందఱు మొగలాయి చక్రవర్తులు గూడ నుద్యాన విహారమునం దభిలాష గలవారై యున్నట్లు తెలియు చున్నది. ఢిల్లీ నగరమందు జహంగీరు పాదుషా రాజ్య మేలుచుండఁగా 1611-వ సంవత్సరమున నా నగరమును దర్శించిన విల్లియం ఫించు అను చరిత్రకారుఁ డా నగరవర్ణ నమున "సుందరోద్యానవనములచేతను, ప్రాచీనశోభా చిహ్నము లగు కట్టడములచేతను జుట్టఁబడిన బహిఃప్రదేశ మున నీ ఢిల్లీనగర మున్నది" యని వ్రాసియున్నాఁడు. ఢిల్లీయం దిప్పటికిని బహుసుందరమై యలరారు 'రాణి తోఁట' షహజహాన్ పాదుషాగారి కాలమున జహనారా బేగముగారిచే నిర్మింపఁబడిన దని ప్రతీతి గలదు. ఔ రంగజేబు పట్టాభిషేకస్థాన మయిన 'షాలిమరు' తోఁ టయు, 'రోషనారా' తోఁటయు నీ చక్రవర్తికాలమున నిర్మింపఁబడియుండును.

ఇపు డుదయపురములో మిగుల విశాలమును, నేత్రానందదాయకమును నగు తోఁట టిప్పూ సుల్తా నుచే నిర్మింపఁబడెనఁట.

హైందవోద్యానకృషి యిట్లు మిగులఁ బురాతనమై, యా విద్యయం దభిలాష గల కొందఱు కొందఱు రాజుల కాలమం దౌన్నత్యము నొందె ననుటకును, పాశ్చాత్య పద్ధతుల ననుసరించి యిపుడు నిర్మింపఁబడు నుద్యానవనములతోఁ గొంతవఱకుఁ బోల్పఁదగు తోఁటలు పూర్వకాలమం దప్పుడప్పు డుండె ననుటకును సందేహము లేదు. అయినను హిందూదేశమందలి యితర విద్య లన్నిటివలెనే నివియు నిటీవలఁ గొన్ని కారణములచేఁ బాశ్చాత్యదేశములలోవలెఁ గ్రమక్రమముగ నభివృద్ధి నొందుటకు బదులు తన యౌన్నత్యమును గోల్పోయెను. తక్కిన విద్యల హీనస్థితికివలెనే వీని హీనస్థితికిని దేశకాలవైపరీత్యము లొక ముఖ్యకారణము. మరియు జనసామాన్యమున కిట్టి ప్రకృతి విద్యలం దభిలాష తక్కువగుట యిందుకుఁ దోడ్పడెను.

ఇప్పటికి రమారమి 50 సంవత్సరముల క్రిందట నప్పటి హైందవోద్యానకృషియొక్క దుస్థితిని గూర్చి యొక యుద్యానకృషిశాస్త్రజ్ఞుఁ డిట్లు వ్రాసెను.—

“ఎంత యభిమానబుద్ధితో నాలోచించినను, హిందూదేశమం దుద్యానకృషి యేమియు నభివృద్ధిగ నున్న దని చెప్పుటకు వీలు లేదు. దేశీయులలో గొప్పవారి కీ విద్యయం దేమియు నభిలాష యున్నట్లు కనఁబడదు. వా రెన్నఁడును దానియందు శ్రద్ధ చూపలేదు. దాని నుదగపోషణకొఱ కవలంబించినవారు, దమ కాలము నంతను మనస్ఫూర్తిగ నీ విద్యకు వినియోగించునంతటి లాభ మందుఁ గానరాకుండెను. వారు పెంచు పూలజాతులు మిగులఁ దక్కువ. అవి యైనను, పూర్వాచారము ననుసరించి మతవిషయములందలి పూజలం దుపయోగింపఁబడుటచేతనే వారి యామోదమును బడయుచున్నవి గాని, వారికిఁ గల నిజమయిన యభిరుచిచేఁ గాదు. ఇట్లే బజాఱులలో నమ్మకమునకు వచ్చు పండ్లును మిగుల హీనము లగు రకములు. విక్రయమునకు వచ్చు మామిడిపండ్లు, జేమపండ్లు, అనాసపండ్లు, అరఁటిపండ్లు మొదలగున వన్నియు పనికిమాలిన రకము లని చెప్పకతీఱదు. ఈ దుస్థితికి తోఁటలను పెంచువారి యుపేక్షాభావము తప్ప తగిన కారణ మేమియుఁ గానరాదు. మంచిరకముల పండ్లను పుష్పజాతులను బెంచుట కించుక శ్రద్ధ వహించినఁ జాలును. ఈ యణుమాత్రపు శ్రద్ధయుఁ గూడఁ దీసికొనుటకు తగిన యుత్సాహంబు లేదు. వారు పెంచు ఫలవృక్షములు సామాన్యముగ పాఱవేసిన టెంకలు మొదలగునవి మొలచుటచేఁ బుట్టు నధమజాతి వృక్షములు. మంచివిత్తునుండి యెల్లపుడును మంచిరకపు మొక్కయె పుట్టు నను నిశ్చయము లేకపోయినను చెడ్డవిత్తునుండి చెడు మొక్కయే పుట్టు ననుటకు సందేహము లేదు. ఇట్లు పడి మొలచు మొక్కలు తమంతట తాము పెరుఁగవలెనే గాని, వీరు చేయు కృషి యేమియు లేదు. ఒక్కొక్కప్పుడొకే జాతి చెట్లు గుంపు గూడి గాని, యితరజాతుల చెట్ల నడుమ నిఱికి గాని యీ ఫలవృక్షములు పెరుఁగుచుండును.”

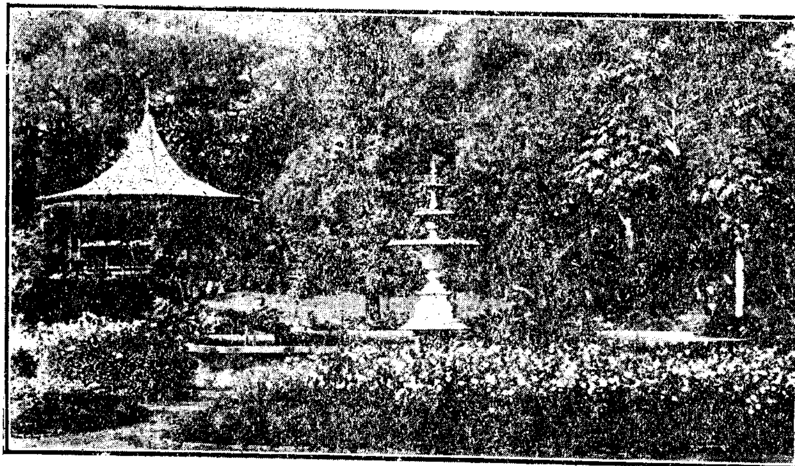
చార్లెటిసరోవరము, మాథిరాను

ఇట్లుద్యానకృషి 19-వ శతాబ్దమధ్యమందు మిగుల హీనస్థితియం దుండుటం గని యప్పటికిఁ దమ ప్రభుత్వము నీ దేశమున బాగుగ నాటియుండిన యాంగ్లపాలకు లీ విద్య నభివృద్ధిలోనికిఁ దెచ్చుటకు యత్నములను జేయఁ దొడఁగిరి. వారి యత్నములచేతను, ఆంగ్లప్రభుత్వము వలన దేశమున కంతటికిని గలిగిన శాంతివలనను, నూతనోజ్జీవమువలనను మరల నీ విద్య క్రమక్రమముగ వృద్ధి నొందుచున్నది.

దొరతనపువా రిపుడు కలకత్తా మొదలగు గొప్ప పట్టణములందు ప్రవీణు లగు పాశ్చాత్యోద్యానపాలకులచేఁ గొన్ని తోఁటలను నిర్మాణము చేయించి యందు శాస్త్రీయముగ నెన్నియో వందల జాతుల మొక్కలను బరీక్షింపించుచున్నారు. దొరతనపువారిచేతను, వారి సహాయమును బొందుచున్న యుద్యానకృషిసంఘముల చేతను, సర్వజనోపయోగార్థమై నిర్మింపఁబడిన యుద్యానములలో ముఖ్యము లగు కొన్నిటి నీ క్రిందఁ బేర్కొన నగును.

1. చెన్నపురి యుద్యానసంఘమువారి యారామము.
2. కలకత్తా యుద్భిజ్జవనము.
3. సహారాంపురపు ఉద్భిజ్జవనము.
4. ఉదకమండలపు ఉద్భిజ్జవనము.
5. సిబ్‌పురపు ఉద్భిజ్జవనము.
6. అనండేల్ వనము, సిమ్లా.
7. రాణితోఁట, బొంబయి.

ఇవి గాక, ప్రతి రాజధాని యొక్క గవర్నరుగారి భవనము చుట్టును గూడ సుందరమైన యుద్యానవనములు గలవు. బొంబాయి గవర్నరుగారు నివసించు పునహాయందలి భవనమును జుట్టి యున్నట్టియు ఉదయపురపు రాజమందిరమును జుట్టి యున్నట్టియునుద్యానవనములందుఁ దీసిన పటములు గొన్ని యీ సంచికయందు ముద్రింపఁ బడెను.

ఉద్యానవనము, పునహా

తోఁట ఇల్లు, జపాను

మరియుఁ గొందఱు గొప్పగొప్ప స్వదేశ సంస్థానాధీశులకుఁ గూడ నీవిద్యయందభిరుచి గలుగనారంభించెను. వారు గూడ దొరతనపువారి తోఁటలలో పని నేర్చిన హైందవోద్యానపాలకులను గాని, ఐరోపీయులను గాని తగిన జీతములిచ్చి తమ కొలువునందుంచుకొని, తమ రాజధానులందుద్యానవనములను నిర్మించుకొనఁదొడఁగిరి. ఇపు డట్టి తోఁటలు మైసూరు, హైదరాబాద్, బరోడా, ఉదయపురము, జయపురము, గ్వాలియర్, దర్భంగ మొదలగు సంస్థానము లన్నిటియందును గలవు.

ఈ దేశమున కుద్యోగము చేయవచ్చిన కొందఱు ఐరోపీయులు గూడ నీ విద్యయందుఁ గల యభిలాషచేఁ గ్రొత్తజాతుల మొక్కలను దెప్పించి తమ భవనముల చుట్టును గల విశాల స్థలముల నుద్యానములుగ మార్చుకొని సౌఖ్యమున ననుభవించుచు, నీ దేశీయులకు మార్గదర్శకులగుటచేత, ఈ విద్యావ్యాపకమునకుఁ జాలవఱకుఁ దోడ్పడుచున్నారు.

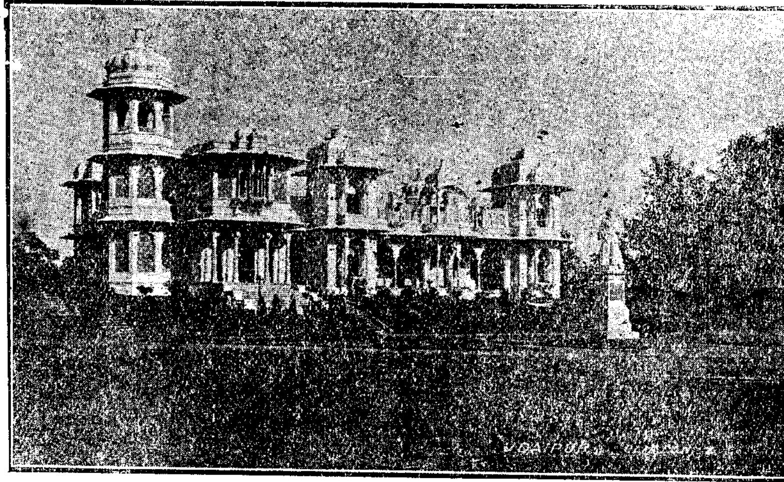
ఇంతవఱకీ దేశమందలి యుద్యానకృషిచరిత్రను సంగ్రహముగఁ దెలిపితిమి. ఇఁక నుద్యానవననిర్మాణమును, పాలనమును గుఱించి గూడ సంగ్రహముగఁ గొంత దెలిపెదము.

ఉద్యాననిర్మాణమునందు మొదట ననుకూలమయిన నేలను జూచుకొనవలెను. ప్రతికూలమగు నేలపై నెంత పని చేసినను శోభింపదు. నీరు నిలునని మెరక గరువు లుద్యానవనములకుఁ బ్రశస్తములు. నేలయందలి లోపముల నుచితరీతిని సవరింపవచ్చును.

నేల మంచిదయినను, తగిన నీటివసతి లేనియెడల

నది నిరుపయోగము. కావున నిర్మాణప్రారంభముననే తగిన నూతిని గాని కొలఁకును గాని నిర్మింపవలెను.

తగిననేలను నీటివసతిని ఏర్పఱుచుకొనినపిమ్మట నెవరి రసికతను బుద్ధిసూక్ష్మతను బట్టి వారు తమ యుద్యానమునకు నిర్మాణపథకము నేర్పఱచుకొనవలసి యుండును. నిర్మాణకుఁడు తన చాతుర్యమును జూపుటకిది విశేషావకాశము గలదు. ఈవిద్య కవనము వంటిది. కావ్యములందు పదముల నుచితరీతిని ప్రయోగించుటచే వివిధాలంకారములం గల్పించి కవులు తమ కావ్యముల నెట్లు రంజకముగఁ జేయుదురో, అట్లుద్యానపాలకుఁ డుద్భిజ్జకోటిని తగిన విధమ్మున నాయాచోట్ల నమర్చి రమ్యములగు నుద్భిజ్జకూటములు, పొదటిండ్లు, ఘెరను గృహములు మొదలగు వానిని గల్పించుటచే నుద్యానవనములను శోభాయుతముగఁ జేయవలెను.

ఉదయపుర రాజమందిరము

ఇట్లుద్యాననిర్మాణమునందు పాలకుని చాతుర్యమే ప్రధానమైనను, ప్రారంభకులకుఁ ద్రోవఁ జూపుటకుఁ గొన్ని సామాన్యసూత్రముల నిచటఁ దెలుపనగును.

ఉద్యానవనమునకు చుట్టును ఏదో యొక యావరణ మావశ్యకము. ఇటుకతోఁ గాని రాతితోఁ గాని గోడ కట్టుట మిగుల మంచిది. సీమచింత మొదలగు జాతుల మొక్కలను కట్టవగ పెంచినను పెంచవచ్చును. బాటలను కాలిత్రోవలను ఏర్పఱచుట యుద్యాననిర్మాణమునందలి రెండవ పని. చుట్టును 10, 12 అడుగుల వెడల్పునకుఁ దక్కువ గాని బాట యొకటి యుండుట మంచిది. పెద్దపెద్ద వనములలో నడుమ నడుమఁ గూడ నట్టి బాట లుండవలసియుండును. పెద్దబాటలనుండి చీలు చిన్నచిన్న కాలిత్రోవలు (4 మొదలు 8 అడుగులవఱకు వెడల్పు గలవి) తోఁటయందంతటను వ్యాపింపవలెను. బాటలును త్రోవలును కేవలము నిడివిగా నుండుటకంటె సౌమ్యములగు వంపులతోఁ గూడియుండుట మనోహరము. అక్కడక్కడ నిడివిబాటలును ఉండవచ్చును. పెద్దబాటల ప్రక్క నీడ నిచ్చు పెద్ద వృక్షములను, చిన్న త్రోవల ప్రక్కల నక్కడక్కడ వివిధము లగు పూలచెట్లను తుప్పలను పాతవలెను: త్రోవ లొకదాని నొకటి కలియు చోట్లను, ఉచితము లగు నితరస్థలములందును నక్కడక్కడ కమానులును, పందిళ్లను వేసి తీఁగల నెక్కించవలెను. తోఁట నడుమ యజమానుని గృహముగాని, సర్వజనోపయోగార్థము నిర్మింపఁబడిన యుద్యానవనమైనయెడల విశ్రమమందిరము గాని యుండవలెను. బాటలప్రక్క మంచినీడ నిచ్చు చెట్లక్రిందను, చలువపందిళ్లక్రిందను గూడ విశ్రమించుట కాసనము లుండవలెను. బాటలకును, కాలిత్రోవలకును నడుమ నుండు స్థలములలో నక్కడక్కడ పూలమొక్కలను వివిధాకారములుగ చతురతతోప్పున నేర్పాటుచేయవచ్చును. కొన్ని బహిఃప్రదేశములందు, గరిక మొదలగు గడ్డిజాతులను బెంచి కత్తిరించుటచే మిగుల నందమగు పచ్చికబయళ్లను నిర్మింపవలెను. ఒకటి రెండు చోట్ల కొలఁకులను ద్రవ్వి యందు నీళ్లలో పెరుఁగు కలువ మొదలగు జాతులను బెంచవలెను. తోఁటయందంతటను అక్కడక్కడ మనోహరము లగు పెద్ద వృక్షములను పెంచవచ్చును. కొంత ప్రదేశమందు ప్రత్యేకముగ ఫలవృక్షములును, కూరగాయలును బెంచవచ్చును. శీతలప్రదేశములందు పెరుఁగు ఫెరనులు మొదలగు జాతులను బెంచుటకు తగిన పొదటింట్లను ఫెరను గృహములును గూడ నుద్యానవనమున నుండితీరవలయును. విశ్రమమందిరపు వసారాలలోను కొన్ని త్రోవల ప్రక్కలను కుండ్లలో పెంచిన మొక్క లుంచవచ్చును. కొన్ని మొక్కలను, తీఁగలతో చేసిన యుట్లలో వ్రేలాడఁగట్టవచ్చును. ఇట్లే వివిధస్వభావములు గల జాతు లన్నిటిని, ఇంకను పలు తెఱఁగుల నుచితరీతిని తోఁటయందమర్చి, చూపఱకు నేత్రానందకరముగ నుండునట్లు చేయవచ్చును. బాటలను

త్రోవలను అనుదినమును తుడుచుచు, అంచులను మొలచు గడ్డిని కత్తిరించుచు వానిని బరిశుభ్రముగ నుంచినయెడల నవి యంతటికిని శోభ తెచ్చును. ఉద్యాన కృషిలోఁ బెంచఁబడు నుద్భిజ్జజాతుల నీ క్రింది తరగతులుగ విభాగింపవచ్చును.

1. ఏకవార్షికపుష్పజాతులు.
   a. దేశీయములు.-బంతి, నీలగోరింట, సూర్యకాంతము మొ.
   b. విదేశీయములు.—కోరియాప్సును, గైలార్డియము, వర్బనము మొ.
2. పూలమొక్కల మళ్లయంచులను వేయు జాతులు. — ఆల్టర్నాంతెరమ మొ.
3. దుంపజాతులు.—చెంగల్వ, కలేడియము, డాగ్లాయము మొ.
4. పొదటిండ్లలోను ఘెరను గృహముల లోను పెంచు జాతులు.—ఫెరసులు, అలొకేడియము, బిగోనియము మొ.
5. నీటిలోఁ బెరుఁగునవి.—కలువ, విక్టోరియారిజియము మొ.
6. రాళ్లగుట్టలపై పెరుఁగునవి.—చాగ, చెముడు మొ.
7. సువాసన గల యాకులు గలవి.— నిమ్మగడ్డి, రుద్రజడ, దమనము, మరువము మొ.
8. రమ్యముగ నుండు పర్ణజాతులు.—క్రోటనులు, ఎరాంతిమము మొ.
9. మంచిమంచి పూవులను బూయు తుప్పలు చెట్లు.—మల్లె, పారిజాతము, గులాబీ, మందారము మొ.
10. తీఁగజాతులు.—మల్లె, మాధవి, జూకామల్లె మొ.
11. బాటల ప్రక్కలను ఇతర స్థలములను నీడకొఱకును రమ్యతకొఱకును పెంచఁబడు జాతులు.—పొన్న, నిద్రగన్నేరు, రావి మొ.
12. కంచెల కుపయోగించునవి.—కిత్తనార, సీమచింత మొ.
13. కూరగాయలు.
    a. దేశీయములు.—వంగ, బెండ మొ.
    b. విదేశీయములు.—సీమవంగ, నూలుకోట, కాబేజి మొ.
14. ఫలవృక్షములు.—మామిడి, నారింజ, సపోటా మొ.

పై తరగతులలో మిగుల రమ్యముగ నుండు జాతులును ఉపజాతులును వేనవేలు గలవు. ఒక గులాబీలోనే 200 రకములకు పైఁగాఁ గలవు. ఉద్యానపాలకుఁడు తోఁటకుఁ గావలసిన జాతుల నెన్నుకొనుటలోఁ గూడ మిగుల జాగరూకత గలిగియుండవలెను. సాధ్యమయినంత తక్కువ కృషితో నెక్కువ శోభ దెచ్చునవి మెండుగ సంపాదింపవలెను. ఉద్యాననిర్మాణమునం దెంత శ్రద్ధ గావలయునో, మొక్కల నెంచుటయందును, వానిని పెంచుటయందును గూడ నంతకంటె నెక్కువ శ్రద్ధ కావలయును. నేలను ద్రవ్వి శుభ్రముచేయుట, వివిధము లగు నెరవులను మంటితోఁ గలుపుటవలన నాయా జాతుల కనుకూల మగు మంటిని సిద్ధపఱచుట, నాఱు పోసి మొక్కలను పెంచుట, వానిని విడఁదీసి మళ్లలోఁగాని కుండ్లలోఁగాని నాటుట, వివిధము లగు నంట్లచేతను ఖండనులచేతను ఆయా జాతులను ప్రవర్ధనము చేయుట, మొక్కలకు అదను గనిపెట్టి నీరు పోయుట, గొప్పు త్రవ్వుట, గలుపు తీయుట, ఆయా జాతులు బాగుగ పూయుటకును కాయుటకును గాని అందముగ నుండుటకుఁ గాని కొమ్మలు మొదలగువానిని ఛేదనము చేయుట మొదలగు తక్కిన పనులందును తగిన యనుభవమును సంపాదించి, వాని నన్నిటిని మిగుల జాగరూకతతోను ఓపికతోను జేయవలయును. కేవలము జీతములకొఱకు పాటుపడు మాలీలకే వదలినయెడల నీ పను లెన్నఁడును బాగుగ జరగవు. కాన సాధ్యమైనంతవఱకును యజమానుఁడే తన యుద్యానమును జూచుకొనుచుండవలెను. యజమానుఁ డయినను, తన పనియం దనురాగము గలిగి మిగులఁ దెలివిగను శ్రద్ధగను జూచినఁ గాని యే యుద్యానవనమును రమ్యముగ నుండ నేరదు.

ఆంధ్రజన విద్యావ్యాప్తి

వేమవరపు రామదాసు పంతులుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.

సమస్తమయిన అభివృద్ధికిని విద్యయే మూలసాధనము. ఆంధ్రులయం దుద్భవించిన నూతనోజ్జీవము యొక్క స్థైర్యసిద్ధికిని వా రభిలషించు మహోన్నతపదవి యొక్క ప్రాప్తికిని ఆంధ్రదేశమందు నిజమైన విద్యావ్యాప్తి తప్ప సాధనాంతరము లేదు. మన స్థితిగతులు మన విద్యమీఁదనే యాధారపడియుండుటచేత విద్యాసమస్యయొక్క నిర్వహణము మన కార్యక్రమమున ముఖ్యాంశము మాత్రమే గాక మొదటి విషయముగా నుండఁదగియున్నది. మన దేశమందు వ్యాప్తిఁజెందుచున్న పాశ్చాత్యవిద్యయందు ఆంధ్రేతరులతో మనలను పోల్చి చూచికొన్నప్పుడు వారికంటె మనము వెనుకఁబడియున్నా మని యొప్పికొనవలసినదే. మన రాజధానియందుఁ గల ముప్పది కళాశాలలలో నెనిమిది మాత్రమే మన తెనుఁగుజిల్లాలలో కలవు. దత్తమండలములందును నెల్లూరు చిత్తూరు జిల్లాలయందును, అనఁగా నాంధ్రదేశమున నాఱుజిల్లాలలో నొక్క కళాశాలయైన లేదు. ఇంజినీరింగు, టీచింగు, లా, మెడిసిను, ఎగ్రికల్చరు మొదలగు వృత్తులం దున్నతవిద్యను నేర్పెడి కళాశాల యొక్కటైనను తెనుఁగుజిల్లాలలో లేదు. మన రాజధానిలో 756 సెకండరీ పాఠశాలలు గలవు. వానిలో 178 మాత్రమే ఆంధ్రదేశమున నున్నవి. చేతిపనులు, శిల్పములు మొదలగు కర్మవిద్యలను నేర్పుటకై దొరతనమువారిచే నీ రాజధానియందు స్థాపింపఁబడిన యేఁబది విద్యాలయములలో మనవంతునకు తొమ్మిది మాత్రమే లభించినవి. ఎలిమెంటరీ, ప్రైమరీ పాఠశాలల యొక్క సంఖ్య గూడ నిట్టి విషాదకర మగు వ్యత్యయమునే తెలుపుచున్నది. విద్య నేర్చిన జనుల సంఖ్యను బట్టి మన రాజధానిలోని జిల్లాలను వరుసగా పరిగణింపఁ జూచినచో, విద్యావ్యాప్తియం దాంధ్రదేశమున నగ్రస్థానము నలంకరించి నూటికి పండ్రెండుమంది విద్య నేర్చిన జనులు గల కృష్ణాజిల్లా, రాజధానియందలి జిల్లాలలో విద్యయందు 13వ స్థానమున నున్నది. తక్కిన తెలుఁగు జిల్లాల సంగతి చెప్పనక్కఱయే లేదు. మన రాజధానిలో పట్టపరీక్షలందు కృతార్థు లయినవారు రమారమి 15,000 మంది గలరు. వారిలో మనవారు 2,700 లకు లోపుగా నున్నారు. ఆంధ్రేతరులతోపాటు మనయందు విద్య వ్యాపించియుండినయెడల జనసంఖ్యను బట్టి మనలో 6,000 మంది పట్టపరీక్షల నిచ్చినవా రుండియుండవలయును. మన విద్యయొక్క హైన్యదశను నిరూపించుట కిట్టి నిదర్శనముల ననేకములను జూపవచ్చును.

పాఠశాలలందు నేర్పఁబడు విద్య గాక యితరవిధమైన విద్యయొక్క వ్యాప్తియు నాంధ్రదేశమునఁ గానరాదు. వంగదేశమందును మహారాష్ట్రదేశమందును ద్రవిడ మళయాళ దేశములందును జనులకు స్వభాషాజ్ఞానము మెండు. మాతృభాషను వ్రాయను చదువను నేర్చినవారు, వారిలో నాంధ్రులకంటె నెక్కువమంది గలరు. మరియు ఆయా భాషలందు వివిధశాస్త్రవిజ్ఞానము నొసంగఁజాలిన వాఙ్మయము కొంతవఱకు కలదు. ఆంధ్రభాషయందు కేవలసాహిత్యగ్రంథములు తప్ప శాస్త్రజ్ఞానము నిచ్చెడి గ్రంథము లింతవఱకు లే వనియె చెప్పవలసియున్నది. ఒక్క శాస్త్రమైన సమగ్రముగ నన్యభాషాపరిచయము లేనివారు తెలిసికొనుటకు తగిన సదుపాయములు మన భాషయందు లేవు. విదేశభాషాసహాయముచే మనకు విద్య నేర్పఁబడుచుండుటచే, సంపాదింపఁదగిన జ్ఞాన మంతయు ఆ విదేశభాషయొక్క మధ్యవర్తిత్వముచేతనె యలవడవలసియున్నది. మాతృభాషాజ్ఞానము గల పండితులు వివిధశాస్త్రజ్ఞానమును, అన్యభాషాపరిచితియు లేనివా రగుటచే మనకు వలయు గ్రంథము నొక్కదానినైన వారు వ్రాయుటకు సమర్థులు గాకున్నారు. ఆంగ్లేయభాషాజ్ఞానముచే శాస్త్రములను జదివినవారికి స్వభాషలో గ్రంథకరణోద్యమమునకుఁ దగిన మాతృభాషాజ్ఞానము లేకపోవుటచే వారు కూడ మన వాఙ్మయమునందుఁ గల లోపమును దీర్ప లేకున్నారు. ఇట్టి లోపమును నివారింపఁగలిగినప్పుడే జనులయందు విద్య వ్యాపించును గాని, కష్టసాధ్యమైన ఆంగ్లేయభాష ఎన్నటికైన మన దేశభాషయై దాని మూలమున జనులకు జ్ఞానము అబ్బు నని నమ్ముట వట్టి వెఱ్ఱి. పాఠశాలలందు దేశభాషలలో విద్యను నేర్పు

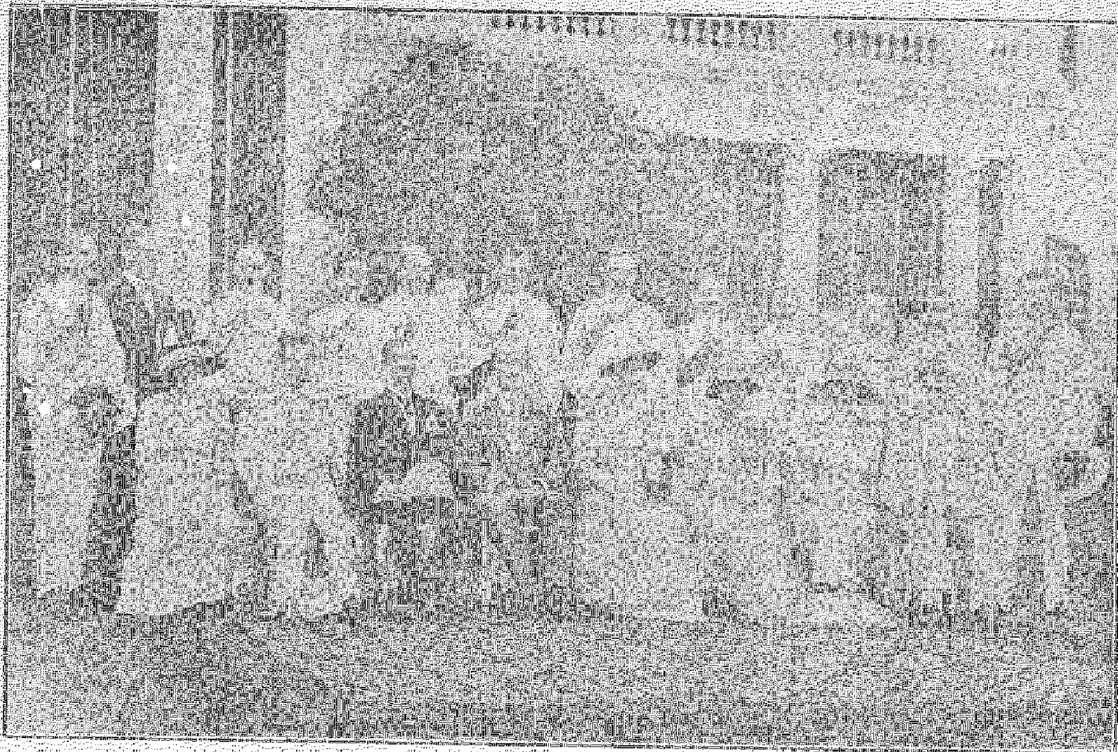
ప్రయత్నములు జరుగకపోవుటయే గాక దేశభాషాభ్యాసము విద్యార్థులయందు తగ్గిపోవు పద్ధతులు పాఠశాలలం దవలంబింపఁబడుచున్నవి. ఇది మిక్కిలి శోచనీయ మైన విషయము.

కాఁబట్టి మన మాంధ్రులందు విద్యావ్యాప్తికై చేయఁదగు ప్రయత్నములు రెండు. మొదటిది పాశ్చాత్య పద్ధతి ననుసరించి పాఠశాలలో నేర్పఁబడు విద్యను ఇప్పటి కంటె నెక్కువగా నాంధ్రదేశమున వ్యాపింపఁజేయుట. రెండవది జనసామాన్యమునకు అన్యభాషామధ్యవర్తిత్వముతో నవసరము లేకుండ విద్యను లభింపఁజేయుటకై వలయు గ్రంథసామగ్రిని స్వభాషయందు సమకూర్చుట. ప్రస్తుతస్థితియందు ఈ రెండు కార్యములును స్వసహాయమువలనను గౌర్నమెంటువారి సహాయమువలనను గూడ సిద్ధింపఁదగియున్నవి. సంవత్సరమున కొకసారి సమావేశమగు కాన్ఫరెన్సులలో విద్యను గుఱించి చేయఁబడు తీర్మానములు మన కెంతమాత్రమును సహాయ మొనర్ప నేరవు. నిరంతరమును ఈ విషయమై దీక్ష వహించి పని చేయుటకు ఆంధ్రుల సంఘ మొక్కటైన నుండిననే గాని మనయందు విద్యావ్యాప్తికై తగిన ప్రయత్నములు జరుగుట కల్ల. ఆంధ్రదేశమున కళాశాలలయొక్కయు పాఠశాలలయొక్కయు సంఖ్యను వృద్ధిచేసియు, మన మేయే విద్యాశాఖలందు వెనుకఁబడియున్నామో ఆయా శాఖలలో మన విద్యార్థుల సంఖ్యను వృద్ధిచేయుటకై విద్యార్థివేతనములు మొదలగు ప్రోత్సాహసాధనముల నేర్పఱిచియు స్కూళ్ల సహాయార్థమై యీయఁబడు గ్రాంట్లను గుఱించిన నిబంధనలను మార్చియు గౌర్నమెంటువారు మన కుపకారము చేయుటకై వారిని సదా హెచ్చరించుచుండవలయును. విద్యావ్యాప్తికై కంకణము గట్టుకొని పనిచేయుచుండు సంఘమువారిచే నిట్టి విజ్ఞాపనములు చేయఁబడినప్పుడు అవి ప్రభుత్వమువారి యాదరణమును పొందకమానవు. మరియు ఉన్నతవిద్యాశాఖలలో వేనియందు అభివృద్ధి మిక్కిలి తక్కువగ నున్నదో అట్టి శాస్త్రపఠనమును మన దేశమందును విదేశములందును అభ్యసించెడు విద్యార్థులకు ధనసహాయము చేయుట అత్యావశ్యక మగు కార్యములం దొకటియై యున్నది. వివిధవిషయబోధకము లగు పఠనగ్రంథములను ప్రకృతిశాస్త్రాదులను గుఱించిన వాఙ్మయమును మాతృభాషయందు కల్పించుటకై జరుగుచున్న ప్రయత్నములకు తోడ్పడుట మరియొక ముఖ్యమైన కార్యము. ఇట్టి కార్యములు ప్రత్యేకసంఘనిర్మాణముచేతఁ గాని సాధ్యము కావు.

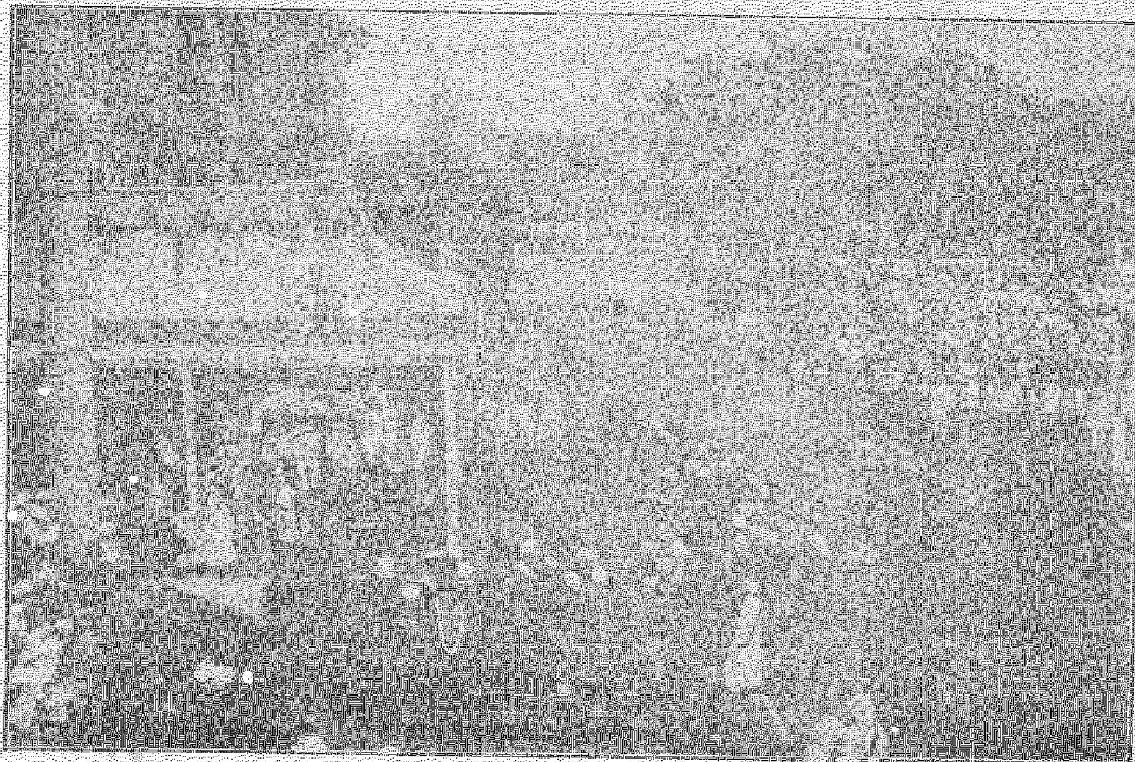
ఆంధ్రభాషావిద్యాభివృద్ధిసంఘము నొకదానిని స్థాపింపవలయు ననునభిప్రాయమును గౌరవనీయులును ప్రథమాంధ్రమహాజనసభాధ్యక్షులును నామిత్రులు-నగు బయ్యా నరసింహేశ్వరశర్మగారు తమ మిత్రుల హృదయములందు దృఢముగ నాటి ఆ యభిప్రాయమును ఇప్పటి కొక సంవత్సరము క్రిందట కార్యరూపమున పరిణమించునట్లు చేసియున్నారు. 1913-వ సంవత్సరము మార్చి 16-వ తేదిని ఈ సంఘము చెన్నపురిలో స్థాపింపఁబడినది. ఇందు ఆంధ్రులలో ప్రముఖు లనేకులు ఇదివఱకే సభ్యులుగఁ జేరియున్నారు. ఈ సంవత్సరము జూలై నెల నుండి ఆంధ్రదేశీయులలో ఇంజినీరింగు కాలేజిలో బి.ఇ. పరీక్షకు చదువునట్టి విద్యార్థి కొక్కనికిని, మెడికలు కాలేజిలో ఎమ్. బీ. పరీక్షకు చదువు విద్యార్థి కొక్కనికిని నెలకు 25 రూపాయల చొప్పున విద్యార్థివేతనము నిచ్చుటకే సంఘమువారు తీర్మానించి వారి తీర్మానమును వార్తాపత్రికల మూలమున ప్రచురించియున్న సంగతి యీ పత్రికను చదువువారికి తెలిసిన విషయమే యైయున్నది. ఈ సంఘమువారు గతసంవత్సరములో చేయఁ గలిగిన పనికంటె ఈ సంవత్సరము ఎక్కువపని చేయఁ గల రనుట నిస్సంశయము. సంవత్సరమున కొక రూపాయికి తక్కువ కాకుండ చందా నిచ్చు ప్రతియాంధ్రుఁడును ఈ సభలో సభ్యుఁడుగాఁ జేర్చికొనఁబడును. ఈ సభ వారికి రాజకీయసంస్కరణోద్యమసంకల్పము లేదు. అందుచే గౌర్నమెంటు ఉద్యోగులును తదితరులును నిస్సంశయముగ నీ సంఘోద్దేశములకు తోడ్పడవచ్చును. కాన నాంధ్రపత్రికాపాఠకమహాశయుల నీ యుద్యమమునకుఁ దోడ్పడుఁ డని వేఁడుచు నేనీ చిన్న వ్యాసమును, నేఁబది సంవత్సరముల క్రిందట నొక అమెరికా ధర్మశాసనకర్త విద్యావిషయ మైన యొక చట్టమును గూర్చి యుపన్యసించుచు చెప్పిన మాటలతో, విరమించెదను.

"నేను చెప్పెడి మాటలు ప్రపంచములోని సమస్తదేశవాసుల కర్ణపుటములలో నొక్కసారి పడునట్లు చేయుటకుఁ దగిన వాద్యవిశేష మొక్కటి నాకు లభించినచో నేను వారికి సదా 'మీ పిల్లలకు విద్య నేర్పుఁడు, మీ పిల్ల లందఱికిని విద్య నేర్పుఁడు, మీ పిల్లలలో ప్రతివానికిని విద్య నేర్పుఁడు' అని చెప్పుచుందును."

The Viceregal Party, Goverment House, Madras

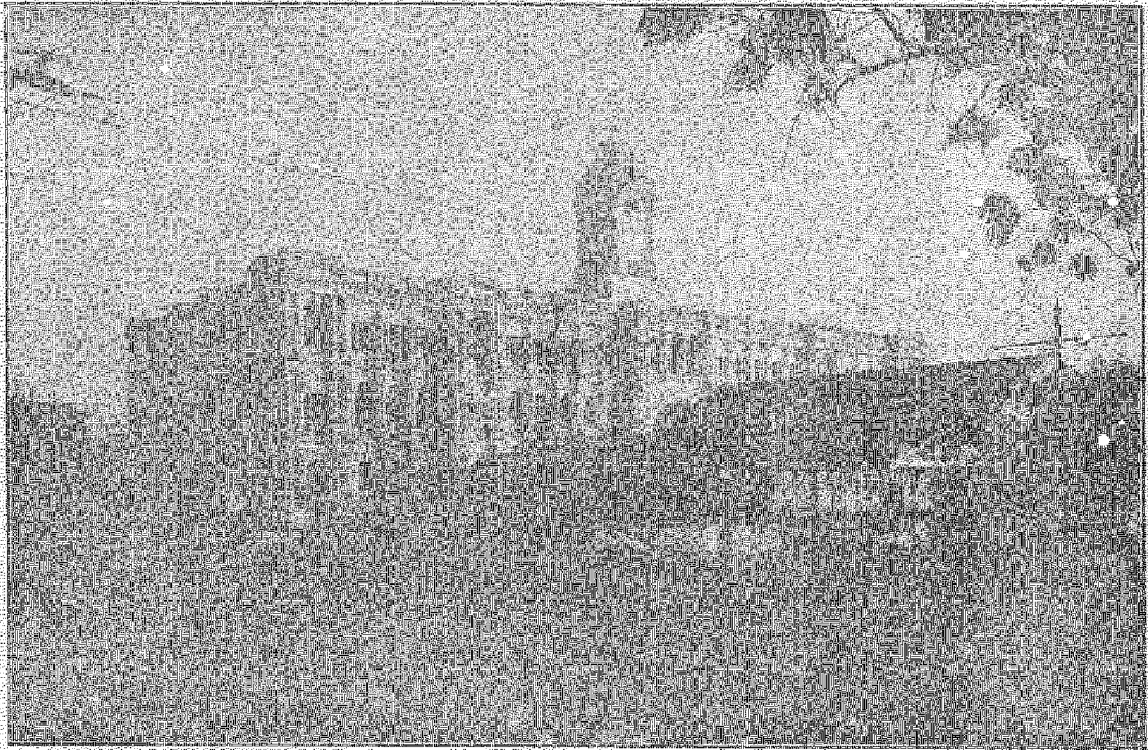

చెన్నపురి గవర్న్మెంటు గృహమున రాజప్రతినిధియు వారి ఆప్తులును

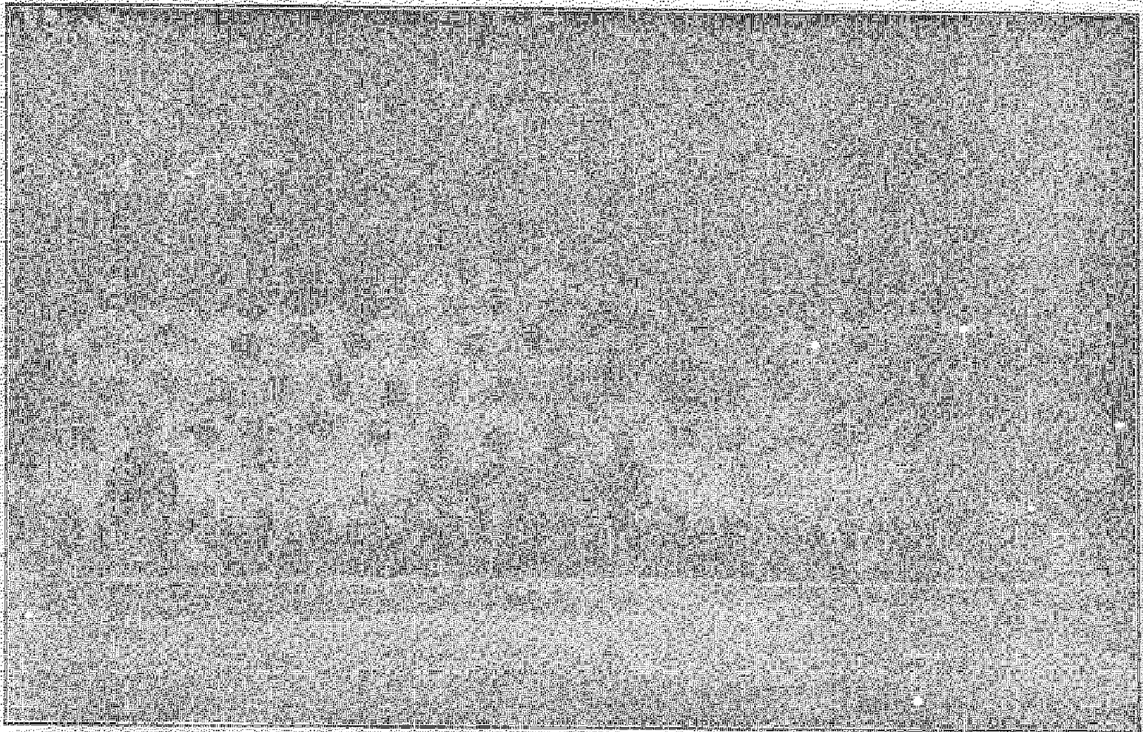

H. E. Lord Hardinge laying Foundation Stone of the University Library

శ్రీ హార్డింజి ప్రభువు మద్రాసు విశ్వవిద్యాలయ పుస్తక భాండాగారమునకు శంకుస్థాపన చేయుట

Ripon Buildings, Madras

Officers of the Madras City Police

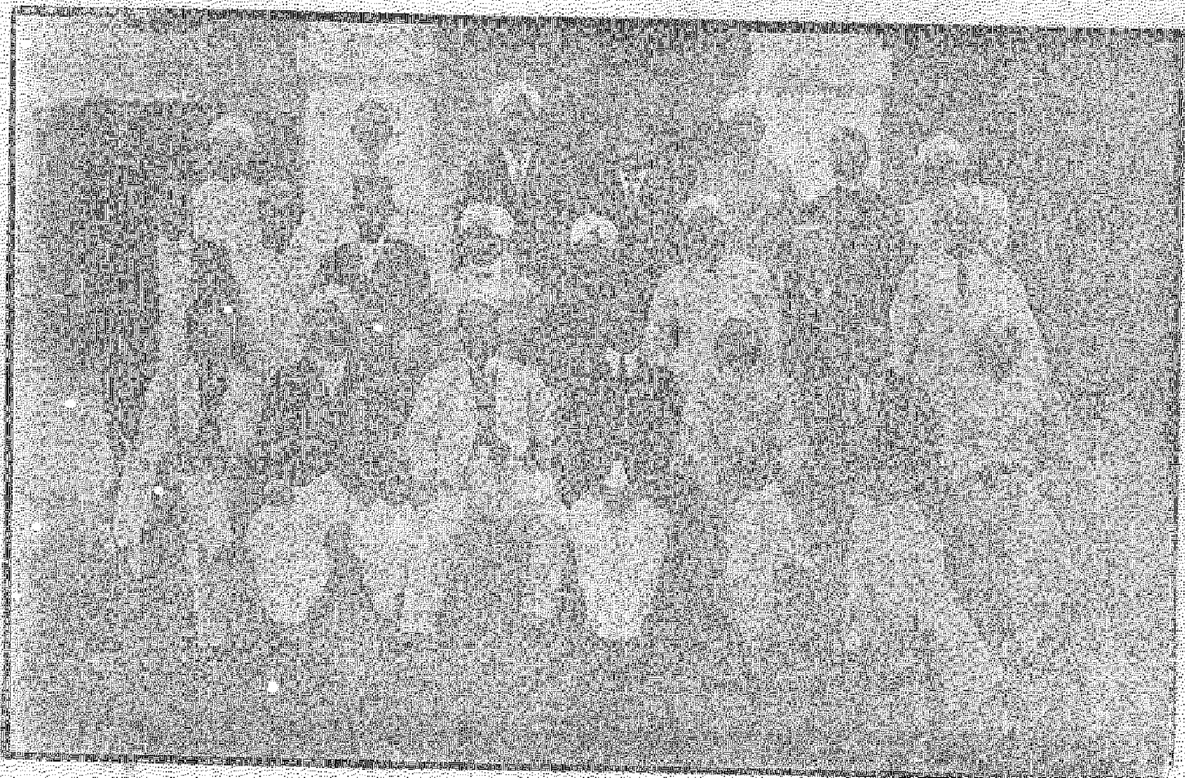
Blocks and Photo by Messrs. R. Venkiah Bros.

Canadian Missionaries, in the Andhra Country

ఆంధ్ర దేశమందలి కెనడా మిషనరీలు

Andhra L. T. Students, Saidapet

ఆంధ్ర విద్యార్థులు (ఎల్. టి.) సైదాపేట

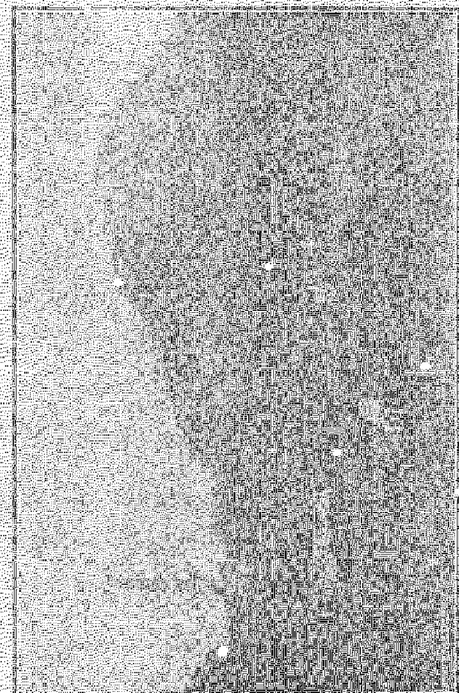
General View, Kalahasti

శ్రీ కాళహస్తి పుర ప్రాంతము

Mount Abu

Daulatabad

కీర్తిశేషులగు బెల్లముకొండ రామరాయ కవీంద్రులు

ఒక గుంటూరు మండలవాసి

సీ. అనవరతాన్నవిద్యాదానసత్త్రవిద్యార్థివిరాజద్గృహాంగణుండు
వ్యాకృతితర్క వేదాంతమీమాంసాదిరమణీయశాస్త్రపారంగతుండు
సకలవిద్వజ్జనస్తవనీయవిమలవిఖ్యాతప్రతిమానభావ్యకర్త
సరససంస్కృతకావ్యచంపూముఖానేకగ్రంథసంతానకలితయశుఁడు
విమతదుర్వాదికాననవీతిహోత్రుఁ । డాత్మవిజ్ఞానవర్తి సత్యవ్రతుండు
హరిబెల్లముకొండవంశాబ్ధిసిధుఁడు । రామరాయకవీంద్రుండు ధీమహితుఁడు.

ఈ పండితకవిచక్రవర్తి శా. శ. ౧౭౯౬-౭-వ సంవత్సర యగు బెల్లముకొండ సీతారామయ్యగారి దగ్గఱ చెప్పిం
మునకు సరియగు (హూణశకము ౧౮౭౫) చెను. బాల్యమునుండియు అసమానధారణాశక్తి కలిగి
యువసంవత్సర మార్గశిర బహుళ అమావాస్యా సోమ యుండి ఒక్క పర్యాయము వినినదానిని వెంటనే మాటల
వారము రాత్రి కటకలగ్నమున జనించెను. గుంటూరుజిల్లా నప్పఁజెప్పుట మన రామరాయ్యగారికి మంచినిత్యప్రా
నరసరావుపేట తాలూకాలో చేరిన కమిడిపాడు (ప్రడిపాడు) వీరి జన్మభూమి. తండ్రి మోహనరాయుఁడు. తల్లి హనుమమాంబ. ఋగ్వేదులు. ఆశ్వలాయన సూత్రులు. నియోగిబ్రాహ్మణులు. సుమారు ౫౦ తరములనుండి మంచి సాహిత్యము గలవారు. వీరికి ౩ అగ్రహారములును, పెక్కు గ్రామములును మాన్యములును గలవు. ఇవన్నియు పూర్వు లార్జించినవియే. ౭-వ యేట వీరికి పితృవియోగము తటస్థించెను. బాల్యమునందు వారికి యువిద్య

యమైయుండెను. ప్రథమమున రఘువంశకావ్యమున ౪౦ శ్లోకములను మాత్రము గురువులు వా రన్వయించి బోధించిరి గాని తరువాత గ కావ్యములను వారే స్వయముగ అన్వయించి అర్థమును చెప్పుచుండిరట. ౧౬-వ యేట నైషధము మురారి మున్నగు గ్రంథములను తామే స్వయముగ పఠించి విద్యార్థులకు పాఠములు చెప్ప మొదలిడిరి. ౧౭-వ యేట వల్లభరాయ స్తవము మున్నగు గ్రంథముల రచింప మొదలిడిరి. ౧౮ మాజులు

యందు అంతాభావము కొంతవఱకు ఉండినది గాని, వీరి గల సముద్రమథన మను చంపూకావ్య మా సంవత్సర
వహించిన మహా మాత్రమందలి కంఠీరవ కులక్రమా మునందే రచించిరట. ౧౯-వ సం. వివాహ మాయెను.
గతి వగైరా పాండిత్యమున కంఠీరవాయమను నాటిల్లకుండ ౨౦-వ యేట పురిపూర్ల రామశాస్త్రి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి
తమ మనమునకు సంస్కృతవిద్యను, వీరికి సమీపస్థులు యను సోదరు లగు పండితుల తమ యింట నిల్పుకొని

తర్క-వ్యాకరణముల నభ్యసించిరి. వేదాంతశాస్త్రమును తామే స్వయముగ నభ్యసించి శ్లోకరూపముగ ఉపనిష దర్థమును సంగ్రహించి వ్రాసిరి. సిద్ధాంతకౌముదికి శరద్రాత్రి యను పేర విపులమయిన వ్యాఖ్యాన మొనర్చిరి. ఆంధ్రులలో మాధవాచార్యుని తరువాత ఇట్టి సర్వతోముఖ మగు పాండిత్యశక్తి కలిగి ఇన్ని గ్రంథములను రచించిన పండితకవి మఱొక్కఁడు పుట్టియుండలే దనుటయే వీరి మహిమను తెలుపఁగలదు.

దినచర్య

వీరు సుమారు జాముప్రొద్దుండఁగా లేచి శరీర వ్యాయామ మొనర్చి ౨౦౦ దండెములు తీసి ఊరివెలుపల నుండు బావియందు చన్నీళ్లలో స్నానము చేయుచు కంఠదఘ్న మగు జలమునందు నిలుచుండి సహస్ర గాయత్రి జపించి బ్రహ్మయజ్ఞ మొనర్చి గృహంబునకు వచ్చి విద్యార్థులకు పాఠములు చెప్పి మఱల స్నాన మొనర్చి సహస్రగాయత్రిని సలిపి విద్యార్థులతో పాటు భుజించుచుండువా రఁట.

గ్రంథరచనము

వీరు కావ్యములను, వ్యాఖ్యానములను, ఖండనములను, స్తోత్రములను కలిపి దాదాపు ౧౪౮ గ్రంథములను రచించిరి. ఈ గ్రంథములు వ్యాకరణశాస్త్రమునందును, అలంకారశాస్త్రమునందును, వేదాంతశాస్త్రమునందును, ధర్మశాస్త్రమునందును గలవు. కావ్యములందును, స్తోత్రములందును, భాగవతచంపువ్యాఖ్య మురారి నాటకవ్యాఖ్య లందును వీరు గనంబఱుచుచు వచ్చిన కల్పనలు, యమకములు, వ్యంగ్యార్థవినిర్ణయము మున్నగు విషయములు పాఠకులను విస్మయావహులనుగ నొనర్చును. ఎట్టి శాస్త్రీయగ్రంథమును గాని కావ్యమును గాని వ్రాయుచున్నను ఒక్క యక్షరము నైనను కొట్టి వ్రాయువారు కారు.

స్వభావము

గర్వ మన్న పీ రెట్టిదో ఎఱుంగరు. తమ యాదాయము నంతయు విద్యార్థుల భోజనాదికమునకును యాచనకై సంచరించు విద్వాంసుల సత్కారమునకును సెలవు చేయుచుండువారు. ఏమాత్ర మవకాశము లభించినను గ్రంథములను వ్రాయుచు ఆరోగ్యావహ మగు శరీర వ్యాయామమును కొంతకాల ముపేక్షించిరి.

దాన వీరికి దేహము దుర్బలమయి వ్యాధి సంభవించెను. కొంతకాలము వేద్రాదియందు తప మొనర్చిరి. మిత్రుల బలవంతముమీఁద వ్యాధికై ఔషధసేవఁ జేసిరి. కాని వ్యాధి కుదురలేదు. తరువాత గీతాభాష్యార్కప్రకాశ మను పేర శంకరగీతాభాష్యమునకు సుబోధ మగు వ్యాఖ్యానమును రచించిరి. ఇతరమతములవారు గీతాభాష్యమునందుఁ గనంబఱచిన దూషణములకు సమాధాన మీ గ్రంథమునఁ జూపినటుల మఱొక్క గ్రంథమునఁ జూపియుండలేదు. ఈ గ్రంథమును వ్రాయునపుడు వ్రణము లేచి శస్త్రచికిత్స చేయవలసివచ్చెను. వైద్యుఁడు శస్త్రముచేత వ్రణమును కోయుచుండఁగా వీరు లేఖినిచేత భాష్యవ్యాఖ్యానమును వ్రాయుచుండిరఁట. పల్నాడుతాలూకాయం దున్నవారిలో పలువురు వీరియొద్ద విద్య నభ్యసించినవారే. పలువురు కోరిక ననుసరించి అష్టావధానశతావధానములను రెండు మూఁడు పర్యాయము లొనర్చిరఁట. ౧౮ మందికి నిషేధాక్షరియు, మువ్వురకు వ్యస్తాక్షరియు అవధానమునందు చెప్పెడివారఁట. శతావధాను లగు శ్రీ జూపూడి హనుమచ్ఛాస్త్రి గారును, ములుకుట్ల లక్ష్మీనారాయణశాస్త్రిగారును వీరి శిష్యు లని మాత్రము నేను ఎఱుంగుదును. తక్కిన వారిని బాగుగా నెఱుంగను. వీరు "శాంకరాశాంకర భాష్యవిమర్శన" మను పేరుతో శ్రీభాష్యమునందు రామానుజాచార్యులవా రొనర్చిన శంకరభాష్యఖండనమునకు సమాధానము వ్రాయుట కుపక్రమించిరి. కాని యాంధ్రులయం దిట్టి పండితకవీంద్రుని నుంచుటకు భగవంతునికి ఇష్టము లేక కాఁబోలు ఈ ప్రమాదిసం. కార్తిక శు ౯ యందు బ్రహ్మదేవుఁడు తన లోకమునకు కొనిపోయెను.

వీరి గ్రంథములలో ముద్రించినవి

౧. రుక్మిణీపరిణయచంపువు, సవ్యాఖ్య. ౨. గరుడసందేశము, సవ్యాఖ్య. 3. హయగ్రీవశతకము, సవ్యాఖ్య. ౪. వేదాంతకౌస్తుభము. ౫. కందర్పవిలాసము. ౬. కృష్ణలీలాతరంగిణి.

ముద్రణమునం దున్న గ్రంథము

గీతాభాష్యార్కప్రకాశము — ఈ గ్రంథప్రాశస్త్యమును గాంచి గుంటూరుపౌరులు ముద్రణమునకుఁగాను 3 వేల రూప్యముల నిచ్చిరి. ఈ గ్రంథముద్రణానంతరమే క్రమముగ గ్రంథము లన్నియు వెలువడఁగలవు.

II

జూపూడి హనుమచ్ఛాస్త్రిగారు

శా. తల్లీ! భారతమాత! నీ కడుపునన్ దారిద్ర్యవిచ్ఛిత్తిగా
ముల్లోకంబులలోన వీఁ డనఁగ భూముల్ పట్టరాకుండ మా
యుల్లాసంబు చెలంగఁ బుట్టునతఁ డాయుర్దాయనిర్భాగ్యుఁడై
కల్లోలం బొనరించె లోకముల నీ కా శోక మెచ్చుంగదా!

సీ. వైరిముఖాబ్జముల్ వాడి వత్తలు గాఁగ
వాక్యచంద్రికలను బఱపు విధుఁడు
సప్తోత్తరచతుర్దశదశకకృతికృతి
చాతుర్యహృదయాబ్జసరసరసి
వివిధావధానప్రవీణశిష్యగ్రహీ
తదిగంతకీర్తికాంతావిభుండు
రామానుజాచార్యరచితగీతాభాష్య
ఖండనతుష్టితశంకరవిభుండు
రామశాస్త్ర్యాఖ్యకవిసార్వభౌముఁ డకట!
భౌతికంబును విడనాడి బ్రహ్మపదము
నంది విజ్ఞానమయమును బొందెనయ్య
హైందవుల దురదృష్టమో యనఁగ నేఁడు.

సీ. శ్రీభాష్యఖండనఁ జేయఁదొడంగితి
రామరాయకవీంద్ర! వ్రాయ వేమి?
శతవధానీ! యని సాకూతిఁ బిల్చెదే
శిష్యవత్సల కోపచిహ్న మేమి?
పుత్త్రిలు లే రన్నఁ బొత్తము ల్పాపింతు
విపుడు మాపింపఁగా నేఁగ వేమి?
కలితభాష్యార్కప్రకాశముద్రణపత్ర
మిదె తప్పు చూడంగఁ గదియ వేమి?
గురువు దైవం బటం చనుకొనెడు మమ్ముఁ
దనయుఁ డారాముఁ డనుకొను తల్లిగారి
యాజ్ఞవల్క్యగురుండుగా నరయు భార్య
విడిచి పోయితె? కవివర్య! విజ్ఞధుర్య!

మ. కవితావల్లిక కాలవాల మయి లోకఖ్యాతుఁడౌ నాకుసం
భవుఁ డేఁగెం; దరువాత నీ రిడియెఁ దా భవ్యాత్ముఁ డావ్యాసమా
నివరుం; డయ్యె నుపఘ్న మంతటను వాణీరూపుఁ డాకాళిదా
సు; వసంతాకృతి వీవు దోఁప విఁక సంశోషింపదే సత్కవీ!

III

చావలి వేంకటకృష్ణయ్యగారు

ఉ. ఏగతి సంస్కృతం బిఁకను వృద్ధిగనున్ మన కొండవీట? వే
ఱేగతి బీదకుఱ్ఱలకు నేర్పెడు శాస్త్రము లభ్యసింపఁగా?
సాగునె వేఱుచోట నిటు సత్రము? పాండితి యేపురంబులో
నేగురునొద్దఁ గల్గు? వచియింపుము, మాగతి యేమి కావలెన్?

ఉ. ఏతని జూచుకొంచు వహియింతు మిఁకన్ గరువంబు నేము? వే
ఱేరికి నబ్బు నీ ప్రతిభ? యేరికినైనను నేర్పియుంటివో?
నేరిచికోఁగ వీలగునె నీదశ? జ్ఞానధునీశ! నిన్నుఁబోల్
వారు జనించుమాట శతవత్సరముల్ గతియించు నీఁదఁగా!

చ. అభినవశంకరుండవు; కవంతయిన న్నిటఁ బొల్లు లేద; యా
సభ బెజవాడలోనఁ గడు శాంతియు దాంతియుఁ దోఁపఁ బల్కితీ
వు 'భువిని బాడబుల్ గనఁగఁబోలదు భేదము' లంచు; నీకు నే
మి భయము? తత్త్వవేత్తలను మేటివి, నీ కెటు గల్గు భేదముల్?

ఉ. జ్ఞానము గల్గు నాత్మకుఁ బ్రసాదము బ్రహ్మమునందు నైక్యమున్
మానవదేహమున్ వదలి మానుగఁ బొందుట యంచు నేర్పదే?
యా నియమంబునే సతము నాత్మను నిల్పి చరించుచుంటి వీ
వో నయశీల! తుచ్ఛ మగు యోజన సుంత యెఱుంగకుండఁగన్.

మ. మనుమున్ వ్రాసితి మీఁదిపద్యముల నీ పోఁకన్ విచారించుచున్;
మనమం దుండెను నమ్మకంబు సుతసంతానంబు ప్రాప్తించు నీ
కనుచున్, వ్రాయఁగఁజాలనైతి; నది సత్యంబయ్యె నీ నాఁటి కో
యనఘా! ధన్యుఁడ వైతి, వవ్యయము భవ్యంబై విడంబించుతన్!

ఆంధ్రసారస్వతవాహినీనూతనతరంగములు

వేమూరి విశ్వనాథశర్మగారు, ఎమ్. ఏ., ఎల్. టి.

మన యాంధ్రసారస్వతాభివృద్ధి యను దివ్యభవనమునకుఁ బునాదులు రమారమి ముప్పది సంవత్సరములకుఁ బూర్వమే వేసి రని చెప్పవచ్చును. ఆంధ్రభాషావధూటి తన ప్రాఁతసింగారములతోఁ దృప్తిఁజెందక నూతనాలంకారములఁ దాల్ప నిచ్ఛగించెనో యనఁ గ్రొత్తత్రోవలఁ ద్రొక్కనారంభించెను. భాషాసేవకులు వంశపరంపరగా వచ్చుచున్న పురాణేతిహాసప్రబంధరచనలతో సంతుష్టులు గాక అపూర్వనిర్మాణములకుఁ గడంగి కృతకృత్యులయిరి. నాఁటినుండి నేఁటి వఱకును పద్యగద్యకావ్యములందుఁ గలిగిన మార్పులును, భాషాసేవకులు చేసిన యభివృద్ధియు నీవ్యాసమునం దించుక వివరించెదను.

పద్యకవిత్వము

పద్యకావ్యములయొక్క శైలియందును వర్ణనాంశములయందును మార్పులు గలిగినవి. ఆదిమకవులును, వారి తరువాతివారిలో మఱికొందఱును పురాణేతిహాసములఁ గాని తదితరము లగు మతవిషయికగ్రంథములఁ గాని రచింపఁదొడఁగిరి. భాషాంతరీకరణమునందు మాత్రమే కాక స్వతంత్రగ్రంథరచనమునందు నిట్లే జరుగుచుండెను. శ్రీనాథాదులు మొదలుకొని వర్ణనాంశములు మాఱిపోయెను. ఇతఁడు పురాణములనే గాక మతసంబంధము కాని నైషధకావ్యమును భాషాంతరీకరించెను. స్వతంత్ర మగు ప్రబంధరచన మనుచరిత్రతోఁ బుట్టిన దని చెప్పవచ్చును. నాఁటినుండియుఁ బురాణరచన యరుదు, ప్రబంధనిర్మాణము మెండు. ఈ మార్పుతో స్వతంత్రగ్రంథములు ప్రబల, భాషాంతరీకరణము తగ్గినది. కాని యీ మార్పువలనఁ గవులకుఁ గొన్ని నూతనకష్టము లేర్పడినవి. పురాణములయందలి యితివృత్తము పెద్దది, గాథలు మెండు. ప్రబంధములయం దితివృత్తములు కొలఁది, కథ చిన్నది. వర్ణనాంశము స్వల్పము. ఈ కారణములను బట్టి కవులకుఁ గొన్ని నిర్బంధము లేర్పడెను. ప్రబంధములయందలి కథ చిన్న దగుటచే గ్రంథము నింపుటకుఁ బడికట్టువర్ణన లధికమై సంస్కృతములోవలెనే యాంధ్రప్రబంధములలోఁ గూడ అష్టాదశవర్ణన లుండవలయు నను నిర్బంధము గలిగెను. మూఁడు మాటలలోఁ జెప్పఁదగిన వసుచరిత్రాంశము నంతగఁ బెంచి వ్రాసినకవి పాట్లు అనుభవవేద్యములు. ఎన్ని కల్పనలు లేనిదే ఇంత గ్రంథ మెట్లు పూర్తి కాఁగలదు? కథ చిన్నదియై వర్ణనాంశము లొకటియే యగుటవలనఁ బ్రబంధములయందలి భావములు చర్వితచర్వణము లగుచుండును. ఒక యుదాహరణమును గమనింపుఁడు. పురవర్ణనమునందు సౌధాగ్రములు చంద్రునియందలి లేడిపిల్లను ముద్దుపెట్టుకొనుచున్న వని ఒక ప్రబంధకారుఁడు వర్ణించినచో, మఱియొక ప్రబంధమునందు విమానముల నెక్కి వియన్మార్గమునఁ బోవుచున్న దేవతలు సౌధాగ్రములఁ దట్టుకొని పడిపోవుచుందు రని వర్ణించియుందురు. ఇతివృత్తమునం దించుక భేదము తప్ప, ఇతరవిషయములలోఁ బ్రబంధము లన్నియు నొకరీతి నుండును. ఒక ప్రబంధమును జక్కఁగఁ జదివినచోఁ దక్కిన ప్రబంధములు చదువనక్కఱలేదు; చదువుటవలన లాభమును గలుగదు. ఇంత మాత్రముచేత ఒక గ్రంథకర్త మఱియొకని ననుకరించి వ్రాసె నని చెప్పుటకంటె నిర్బంధయాథత్వము వేఱొండు గానఁబడదు. ఇన్ని నిర్బంధములు గల ప్రబంధరచనయందు భావసమత్వ ముండక తప్పదు. ఇన్ని నిర్బంధము లుండి వర్ణనాంశము లొకటి యైనను తమ కల్పనాచమత్కృతిని జూపి, అపూర్వకల్పనలను గుప్పించి కేవలము నూత్న భావములే యని స్ఫురింపఁ జేయఁజాలిన వసుచరిత్రాదిగ్రంథకర్తలకుఁ జేతులు జోడింపవలసి యున్నది.

నాటకాదులు

ప్రబంధరచనకాల మంతరించిన దని చెప్పవచ్చును. వానికి బదులుగ నాటకములు, కథలు మున్నగునవి పద్యరూపమున వ్రాయఁబడుచున్నవి. ముప్పదిసంవత్సరములకుఁ బూర్వమే సంస్కృతనాటకము మొదట నాంధ్రీకరింపఁబడినది. ప్రథమమున భాషాంతరీకరణము లయినను, క్రమముగ స్వతంత్రనాటకములు వెలయ నారంభించెను. ఇవి మొదటమొదట కేవలము గద్యములో వ్రాయఁబడి రానురాను ప్రదర్శకుల లోపమువలననో చూపఱ యభీష్టమును దీర్చుటకో ప్రస్తుతము పద్యపూరితము లయినవి. ఇది కడు విచారణీయము. ఏలన, పామరు లగు చూపఱులయొక్క మనస్సులయం దున్న తాదర్శములు చక్కఁగ నాటుకొనవలె నన్నచో, గద్యనాటకములే ముఖ్యసాధనములు. ఈ విషయము కొండుభట్ల సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారి గద్యనాటకముల ప్రదర్శనమును జూచినవారి కనుభవవేద్యము. మంచి విద్యావంతులైనఁ గాని ప్రదర్శకులు గద్యనాటకములయందలి రసము నొప్పింపఁజాలరు. అందువలన నాటకరంగములు గూడ ఉన్నతస్థితిని జెందును.

ఇప్పటి తెలుఁగునాటకములలోఁ జాలభాగము ఇతివృత్తముయొక్క కల్పనాచమత్కృతి గానరాదు. అనఁగా అంకవిభజనము తప్ప, ఇట్టినాటకములకును, బొబ్బిలికథలకును భేద ముండదు. కథాంశము లొకదానివెంట నొకటి యుండును. చూపఱ కథావిధానము కొఱకై నిరీక్షించియుండుట కవసర ముండదు. వారి కన్నులు తప్ప, మనస్సు పనిచేయ నక్కఱలేదు. కల్పనాచమత్కృతి యున్న నాటకము లట్లు గాక చూపఱకుఁ బరిపరివిధముల నాలోచనలు పుట్టించి వారి మనములను ప్రదర్శనమునందే లగ్నము చేయుచుండును.

రసపోషణము

కవిత్రయమువారును, వారి తరువాతివారిలోఁ గొందఱు కవులును నవరసములను పక్షపాతము లేక సాదరముగఁ బోషించిరి. వీరి శృంగారరసము కూడ మనోహరముగ నుండి యా రసరాజముయొక్క పేరు సార్థకపఱిచెను. కాని ప్రబంధరచనాకాలమున శృంగారము విపరీతకల్పనలకును, అశ్లీలభావములకును ఆకరమయ్యెను. ఈమార్పునకుఁ బ్రబలకారణ మొకటి యుండవచ్చు నని తోఁచును. ప్రబంధకవులలో ముప్పాతిక మూఁడువీసములు రాజుల పోష్యవర్గములోనివారు. ప్రబంధములలోఁ జాల భాగము రాజులకే యంకితములు. ఈ కారణమును బట్టి కవులు రాజుల చిత్తానుసరణముగ వ్రాయవలసినవారైరి. ఆస్థానకవులు తమ రాజులయొక్క భాషాభిరుచి కనుగుణముగ వ్రాయఁ

దొడంగిరి. ఈ రీతిని రానురాను శృంగారము క్రమతిమించి రాఁగాఁ బడి, కటికుచజారత్వసంభోగాదివర్ణనలు లేని ప్రబంధములు శృంగార రసప్రధానము లనిపించుకొనుటకుఁ దగవని యభిప్రాయ మేర్పడెను. ఇందునకుఁ దారాశశాంకవిజయాదులే తార్కాణము. మనోదౌర్బల్యముచేఁ జంచలమనస్కుఁడై గురుభార్యయెడల ద్రోహము గావించిన తరువాత నైనను పశ్చాత్తప్తహృదయుఁడైనచో శృంగారమునకుఁ బాటు వాటిల్లు ననుభీతిచేఁ గాఁబోలు చంద్రుఁడు వియోగదుఃఖమును భరింపలేక విరహవేదనఁ జెందనారంభించెను.

ఇప్పుడు భాషాభిరుచి మాఱినది. ఇంకను మాఱవలసియున్నది. శృంగార మన స్వభావవిరుద్ధము లగు సంగతులును, అశ్లీలము లగు వర్ణనలును గాక స్వభావోక్తులును మనోహరము లగు వర్ణనలే కవిత్వమునకు నిజమైన శృంగార మని ఇప్పటి కవులయొక్క గ్రంథములే చాటుచున్నవి. మన సమకాలికులు వ్రాసిన గ్రంథములలో చమత్కారకథాకల్లోలిని మొదలగు గ్రంథములు తప్పఁ దక్కిన వన్నియుఁ గొంచె మించుమించుగ నవీనపద్ధతుల ననుసరించియే వ్రాయఁబడియున్నవి. ఇది మాత్రము ప్రబంధములలోని శృంగారరసవిజృంభణమునందు తారాశశాంకమును తలఁదన్ని పోయినది. ఇటువంటి శృంగారము పైఁ గవులకును పాఠకులకును మోజు పోయినది. మన సమకాలికులలోఁ గొందఱి గ్రంథములయందు కొంతవఱకుఁ బ్రబంధశృంగారమున్నను దానికిని ప్రాఁతదానికిని తారతమ్యము కనఁబడక మానదు.

ప్రబంధరచనాకాలముననే శబ్దాలంకారముల కెక్కుడు ప్రముఖత గలిగినది. ఇంతకుఁ బూర్వపుఁగవులు శబ్దాలంకారములను భావగాంభీర్యముతో మిళితముచేసెడివారు. కాని కొన్ని ప్రబంధములలోఁ గేవలశబ్దచమత్కారముకొఱకు వ్రాసిన పద్యములు కొన్ని కానవచ్చును. ఏకాక్షరి మున్నగు నియమములఁ బెట్టుకొని వ్రాయుట ఇట్టి సామర్థ్యమును వెల్లడించుటకే. ఇటీవల వ్రాసిన ప్రబంధములలోఁ గూడ శబ్దచమత్కృతికై ఏకాక్షరి మున్నగు నియమములతో వ్రాసిన పద్యములు కొన్ని గలవు. వీనిని బట్టి మనతరమువారిలోఁ గూడఁ గొందఱికి భావగాంభీర్యములోటు వాటిల్లినను శబ్దాలంకారములపై మనసుపాఱిన దని తేలుచున్నది. కాని యిది మిక్కిలి యరుదు. సర్వసాధారణముగ నిప్పటికవులు భావగాంభీర్యమునకే పాటుపడుచున్నారు. సులభశైలిలో మృదుమధురపదములనే, వాడుచున్నారు.

గద్యకవిత్వము

పద్యభాగమునకంటె గద్యభాగమున మన భాష ఎక్కువ వృద్ధిఁ గాంచినది. ఏవిషయమును బట్టుకొనినను తెలుఁగులో గ్రంథములు దొరకఁగలవు. పాశ్చాత్యుల భౌతికశాస్త్రాదినవీనశాస్త్రములు గూడఁ దెలుఁగున వ్రాయుటకుఁ బ్రయత్నించుచున్నారు. గద్యకవితావధూటికి వయసు తక్కువైనను, ఏండ్లను మించిన యూహలున్న వని చెప్పవచ్చును. వచనభారతము సుమారు రెండువందల సంవత్సరముల క్రిందటఁ బుట్టినను తెలుఁగులో గద్యప్రబంధములు వ్రాయవీలున్న దని త్రోవఁ జూపినది చిన్నయసూరి యనియే చెప్పవలయును. ఈయనశైలి సంస్కృతపదభూయిష్ఠమై దీర్ఘసమాసములు గలిగి కొంతవఱకుఁ బ్రబంధములలోని వచనములను బోలియుండును. చదువుటకు మిగుల మనోహరముగ నుండును. ఇది ఇతరుల కొకమాత్రమునఁ బట్టువడదు. సుమనోమనోజ్ఞము కొంతవఱకీశైలిని బోలియున్నది. మఱికొందఱు గూడ చిన్నయసూరిగారి శైలి ననుకరించిరి. కాని మన కాలమువారి కీశైలి యలవాటుపడదు. ఒకవేళ ప్రయత్నించినను గట్టెవిఱిచినట్లుండు నేమో యని సందేహము కలుగుచున్నది. భాషాజ్ఞానము కలుగుటకు మిత్రభేదమువంటి గ్రంథములు మఱికొన్ని కావలసియున్నవి.

చిన్నయసూరి తరువాత వచనరచనయందు క్రొత్తపుంతఁ జూపినది వీరేశలింగము పంతులుగారు. వీరి శైలియే ఇప్పటికిని సారస్వతప్రపంచమునందు రాజ్యము చేయుచున్నది. వీరు భౌతికశాస్త్రములు మొదలుకొని మతవిషయికగ్రంథము లటుండ సాధారణముగఁ గొఱుకుపడని తర్కశాస్త్రమువఱకును తెలుఁగులో వ్రాసి మార్గదర్శకులైరి. వీరు వ్రాసిన గ్రంథము లనేకులకుఁ బ్రోత్సాహము గలిగించి వివిధవిషయికగ్రంథోత్పత్తికిఁ గారణము లైనవి.

నవలలు

ముఖ్యములైనవి. ఇవి పామరజనులకొఱ కేర్పడిన వని కొందఱి యభిప్రాయము. పాశ్చాత్యులలో నవలలు చదువ మని దీక్షవహించినవారు గూడఁ గొందఱు గలరు. ఏది యెట్లున్నను చదువుటయం దభిలాష పుట్టించుటకు నవలలే ముఖ్యసాధనము లని చెప్పక తప్పదు. అందులో నూటికిఁ దొంబదిమువ్వురు నిరక్షరకుక్షులై యున్న మన యాంధ్రులకు నవలలయొక్క యావశ్యకమును గూర్చి వేఱె చెప్ప నక్కఱలేదు. ఇవి చదువువారికి నాటకములవలె నుండును. వ్రాయువారికి నాటకములలో నుండునన్ని నిర్బంధములు లేవు. దేశకాలనిర్బంధములు లేక గ్రంథకర్త పాత్రోచితముగఁ దన యిష్టము వచ్చిన సంగతులను సందర్భవశమున నిముడ్చుటకు వీలున్నది. ఈ కారణమును బట్టి తెలుఁగులోఁ జాల నవలలు బయలువెడలుచున్నవి. కాని కథావిషయములు కొంతవఱకు మాఱినఁ గాని జనసామాన్యమునకు రుచిగలిగి లాభకారులు కాఁజాల వని తోఁచుచున్నది. నవలలయందలి కథాంశములు పాఠకులకు సంబంధించియుండవలయును. అనఁగాఁ బ్రపంచజ్ఞానమును గలిగింపవలయును. అందుకొఱకై సాధ్యమైనంతవఱకు సాంఘికవిషయములును, నిత్యకృత్యములం దనుభవయుక్తము లగు నాచారవ్యవహారములు మొదలగు విషయములును నవలలయందుండుట యవసరము. అప్పుడే సామాన్యపాఠకులు కవి వ్రాసినది అరణ్యరోదనము గా దని గ్రహింపఁగలరు. ప్రస్తుతము మన భాషలో నిట్టి సాంఘికనవలలు లెక్కకు నాలు గైదు కాన్పించుచున్నవి. తక్కినవి పూర్వ మాంగ్లభాషలోవలె చరిత్రాంశములు. ఆంగ్లేయభాషలో చరిత్రవిషయికనవలలు వ్రాయుటకుఁ గొన్ని సౌకర్యములు గలవు. సాంఘికాచారముల నయ్యైకాలములలో వర్ణించు గ్రంథము లనేకము లున్నవి. మన దేశమున నిట్టి గ్రంథములు చాల కొలఁది. విదేశీయులు వ్రాసిన గ్రంథములు మాత్ర మొకటి రెండు గలవు. ఆంధ్రుల సాంఘికవ్యవహారములను వర్ణించు గ్రంథములు బొత్తుగా సున్న. కావుననే మన భాషలోని చరిత్రాత్మకనవలలకుఁ దగినంత వ్యాపకము లేదు. సామాన్యపాఠకులకు రామదాసుచరిత్ర రుచించినట్లు లీ నవలలు రుచించుట లేదు. కథయా యే ఢిల్లీనగరములోనో జరిగియుండును. ఏ రాజపుత్రుఁడో కథానాయకుఁడు. ఎవరో యొక రాచకన్నియ ప్రచ్ఛన్నవేషముతో యుద్ధముచేసి చివరకు నారాజపుత్రుని వివాహమాడును. లేదా ఎవరో యొక బైరాగివాఁడు మంత్రాంగముచేసి వీరిద్దఱిని సమావేశముచేయును. ఆంధ్రప్రపంచముతో నెట్టి సంబంధమును లేని ఇట్టి కథలు పామరజనులకు రుచించుట దుర్లభము. కావున నాంగ్లభాషలో జార్జి ఇలియట్, డికెన్స మున్నగువారివంటి కవులు బయలుదేఱి యాంధ్రదేశమునకు సంబంధించిన సాంఘికవిషయికనవలలు వ్రాయవలెను.

వ్యాసరచన

భాష యంతయు నొక యెత్తు. వ్యాసరచన యింకొక యెత్తు. ఒకభాషలో నున్న వ్యాసములను బట్టి యా భాషయొక్క యభివృద్ధి నూహించుట కవకాశ ముండును. వ్యాసములను రెండు విధముల విభజింపవచ్చును.

1. విమర్శకవ్యాసములు. 2. తదితరములు. ఇందు మొదటి తరగతి వ్యాసములు పండితజనాశ్రయములు. వీనిని గూర్చి వేఱొకచో వ్రాయఁబడును. రెండవతరగతి వ్యాసములయందు వివిధవిషయములను గూర్చి వ్రాసి రసస్ఫూర్తిఁ జూపి పామరజనులకుఁ గూడ నాహ్లాదముఁ బుట్టించునట్లు చేయవచ్చును. ఇంగ్లీషుభాషలో "ల్యాంబ్", "డిక్వెన్సీ" మున్నగువారు వ్రాసిన వ్యాసము లిట్టిజాతిలోఁ జేరినవి. మన భాష వ్యాసరచనయందు మిగుల హీనస్థితిలో నున్నది. వీరేశలింగము పంతులుగారు వ్రాసిన సాంఘికమతవిషయములును, మఱియొకరిద్దఱు వ్రాసిన యుపన్యాసములును దప్ప, ఆంధ్రమున జనసామాన్యమునకు రుచింపఁగల వ్యాసములు లేవు. ఇది మిక్కిలి శోచనీయము. కాఁబట్టి ఇంతటనైనను భాషాభిమానులు నవీనపద్ధతుల ననుసరించి వివిధవిషయములను గుఱించి వ్యాసరచనకుఁ బూనుకొనవలసి యున్నది.

భాషాసంఘములు

కడచిన ఏడెనిమిది సంవత్సరములలో మనభాష వృద్ధిఁ జెందినట్లు ఇదివఱలోఁ జెందియుండలేదు. అంతకుఁ బూర్వము తెలుఁగన్నను, తెలుఁగుపుస్తకము లన్నను చిరాకుగ నుండెడి హూణవిద్యాపారంగతులు తెలుఁగులో వ్రాయుటయు, చదువుటయుఁ దమ గౌరవమునకు లోపము కా దని గ్రహించిరి. ఇప్పుడు భాషాసంఘములు మన దేశములోఁ బదులకొలఁది గలవు. భౌతికశాస్త్రములు, చరిత్రలు, నవలలు, మహాపురుషుల జీవితములు మున్నగు నపూర్వగ్రంథములు బయలుదేఱుచున్నవి. ఇదివఱకు మన భాషలో లేని యాంగ్లేయదేశముయొక్క చరిత్ర యుపక్రమింపఁబడినది. తెలుఁగున "విజ్ఞానసర్వస్వము" బయలుదేఱుట కీ భాషాసంఘములే కారణ మని చెప్పవచ్చును. పూర్వపుఁ గట్టుదిట్టములఁ బోషించుటకును, అనవసరములగు మార్పులచే భాష ధ్వంసము కాకుండుటకుఁ గవిపండితజనామోదమును బడసిన 'సాహిత్యపరిష' త్తొకటి నెలకొల్పఁబడినది. ఈ సంఘము లన్నియుఁ బాఠకుల సంఖ్యను హెచ్చించినవి. విద్యయం దభిలాషను బుట్టించినవి. కావున వివిధవిషయములను గూర్చి వ్రాసిన గ్రంథకర్తలకంటెను వారి యుత్పత్తికిఁ గారణభూతము లగు నీ భాషాసంఘములు మన కెంతయు వందనీయములు.

పత్త్రికానిర్వహణము

ఈ పది సంవత్సరములలోఁ బత్త్రికల సంఖ్య కూడ హెచ్చినది. ఆంధ్రమునఁ బత్త్రికలు వెలసి నలువది సంవత్సరములకు మించలేదు. అప్పటి పత్త్రికలకును ఇప్పటివానికిని జాల తారతమ్య మున్నది. ఇప్పుడు మాసపత్త్రికలకంటె వారపత్త్రికలు హెచ్చుగ నున్నవి. దీనిని బట్టి జనసామాన్యమునఁ బాఠకుల సంఖ్య హెచ్చిన దని చెప్పవచ్చును. పూర్వపుఁ బత్త్రికలలో మత, సాంఘిక, భాషా విషయములు మాత్రము చర్చింపఁబడుచుండెడివి. ఇప్పుడు పత్త్రికాధిపతులు రాజకీయవ్యవహారములు గూడ నిర్ఘాటముగఁ జర్చించుచున్నారు. మన భాషలో దైనికపత్త్రిక లే దను కొఱఁత గూడ శీఘ్రకాలములోఁ దీఱఁగల దనుట పత్త్రికాభివృద్ధిని సూచించుచున్నది. పత్త్రికానిర్వహణమునం దింకను సామర్థ్యముఁ జూపుట కవకాశ మున్నది. కాని సర్వకలాశాలలయం దుత్తీర్ణులై పట్టపరీక్షలలో జయమునందిన హూణవిద్యాపారంగతులు పత్త్రికానిర్వహణమునకుఁ బూనుకొన్నఁగాని తెలుఁగుపత్త్రిక లున్నతస్థితికి రాఁజాల వను నభిప్రాయముతో నే నేకీభవింపఁజాలకున్నాను. ఇప్పు డాంధ్రపత్త్రికలు నడుపువారిలో నిట్టివారు లేరు. లేకపోయినను కొన్నిపత్త్రికలయందుఁ బ్రతివిషయమును గూర్చియు నద్భుతముగ వ్రాయుచున్నారు. సంపాదకీయములు భాషాంతరీకరణములు గాక స్వతంత్రవ్యాసములై యున్నవి. పత్త్రికా నిర్వహణమునకు హూణవిద్యాభ్యాస మవసరమె. కాని పట్టపరీక్ష నిచ్చినవారే యర్హు లనుట నేతిబీరకాయవతుగా నుండును. దేశక్షేమమును గాపాడుచుఁ బ్రపంచమునందు జరుగుచున్న వ్యవహారజ్ఞానమును జనసామాన్యమునకు బోధించుట పత్త్రికల విధియైయున్నది. పత్త్రికాధిపతు లెవరైన నట్టి పత్త్రికలకు గౌరవము రాకమానదు.

వ్యాఖ్యారచన

కవిహృదయమును దెలుపుటకు వ్యాఖ్యానము లద్దములవంటివి. చక్కని వ్యాఖ్యానములు లేక కొన్నిగ్రంథములు బోధపడుట దుర్లభము. సంస్కృతములో నిట్టి గ్రంథముల కన్నిఁటికిని వ్యాఖ్యలు గలవు. ఈపద్ధతి ననుసరించి నైషధము మొదలగు నాంధ్రప్రబంధములకు విశుద్ధపాఠములతో వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు వ్యాఖ్యలను వ్రాసియున్నారు. ఆముక్తమాల్యదకు వ్రాయుచున్నారు. కొలఁది పాండిత్యము గలవారికిఁ గూడ నిట్టి గ్రంథములయం దభిరుచిని బుట్టించి జ్ఞానాభివృద్ధికిని, భాషాభివృద్ధికిని వ్యాఖ్యానములు సహాయభూతము లగును. కొలఁదికాలములో నింక నిట్టి యమూల్యములగు వ్యాఖ్యానములను రచించి యభినవమల్లినాథులై మాతృభాషకుపకారముఁ జేయుదురుగాక !

కృతివిమర్శనము

విమర్శనమునందు మనభాష మిగుల హీనస్థితియం దున్నది. ఈ విషయమున మనభాష యభివృద్ధిఁ జెందుటకు బదులుగ నానాఁటికి తీసికట్టులోనికి వచ్చుచున్నది. ముప్పది సంవత్సరముల క్రిందటి "అముద్రితగ్రంథచింతామణి"లోని విమర్శనములకును ఇప్పుడు పత్త్రికలలో వచ్చెడి విమర్శనములకును తారతమ్యమును జదువరులే సులభముగ గ్రహింపఁగలరు.

విమర్శించునపుడు మోమోటము లేక నిశ్చయముగ వ్రాసి తమయందు తప్పున్నప్పుడు మూసిపెట్టక బహిరంగముగఁ బశ్చాత్తాపము నొందుచుండవలెను. సంపాదకునియెడల నిష్పక్షపాతబుద్ధియు, ధైర్యమును గావలసియున్నవి. ఇప్పుడు ముప్పాతిక మూఁడువీసములు "దళసరి కాగితములు, పెద్దచ్చు, వెల సులభము" అని తప్ప సరియైన విమర్శనము లేదు. ఇట్టి స్థితికిఁ బత్త్రికాధిపతులే కాక పాఠకులు గూడఁ జాలవఱకుఁ గారకులై యున్నారు. "నేను ఏఁడాదినుండి మీపత్త్రికకుఁ జందాదారుఁడనై యున్నాను. నేను పంపిన ఉత్తరమును మీ పత్త్రికలోఁ బ్రచురింపకపోవుటకుఁ గారణము తెలియదు." అని బెదరించి జాబులు వ్రాయు కాలములోఁ గవులయొక్క గ్రంథములను స్వేచ్ఛగ విమర్శించుటకు సంపాదకు లెంత భయపడుదురో యూహింపుఁడు. కవులలోఁ బార్టీలుపడి యుభయకక్షులవారును బలాబలములఁ జూపుట తటస్థించుచున్నది. దీనికిఁ బై పెచ్చు శాఖాభిమానము తోడై అటు కొందఱు, ఇటు కొందఱు పుల్ల లెగఁద్రోయుచుండినచోఁ బత్త్రికాధిపతుల యవస్థ

యిఁకఁ జెప్పనక్కఱలేదు. ఏపక్షమువా రాపత్త్రికను బోషించుచుఁ దక్కినపత్త్రికల కుప్పుఁ బుట్టనీయరు. శాఖాభేదపిశాచము భాషావిషయముల నావేశించినయెడల భాషాభివృద్ధికిఁ గలుగు నాటంకములు వర్ణనాతీతము లగును.

విమర్శనాభివృద్ధికి రెండు మార్గములు దోఁచుచున్నవి. నిష్పక్షపాతబుద్ధితోఁ గేవలము భాషావిషయములను మాత్రము చర్చించుటకై యొక మాసపత్త్రిక కావలసియున్నది. ఇది జయప్రదముగ జరుగుటకు పండితుల సాహాయ్యము కావలసియున్నది. భాషావిషయములు తప్ప ఇతరవిషయము లుండినయెడల వీరు సాహాయ్యము చేయరు. అముద్రితగ్రంథచింతామణి యంతకాల మవిచ్ఛిన్నముగ జరుగుట కిదియే కారణము. ఇట్టిపత్త్రిక కవుల కొక విధమైన యంకుశముగ నుండుటయే కాక జనసామాన్యముయొక్క పాండిత్యాభివృద్ధికిఁ గూడఁ దోడ్పడఁగలదు.

విమర్శనాభివృద్ధికై పత్త్రికాధిపతులు మఱియొక మార్గమును గూడ నవలంబించుట యవసరము. ప్రత్యేకవిషయముఁ గూర్చి చర్చించుటకు వేర్వేఱు విమర్శకుల నేర్పఱచుకొని వారి కాయా విషయముల గ్రంథములను విమర్శనార్థము పంపుచుండవలెను. వీరు గ్రంథములను చక్కఁగఁ జదివి నిష్పక్షపాతబుద్ధితో నిర్భయముగ విమర్శించి పత్త్రికాధిపతులకుఁ దోడ్పడినఁ గాని మన భాషలో కృతివిమర్శనము వృద్ధి కానేరదు.

కవిపండితసభ

కవులలో పార్టీలు పోయి పరస్పరాసూయ నశించుటకు వారి నప్పుడప్పుడు సమావేశముచేయుట మిక్కిలి యవశ్యమై యున్నది. ఇట్టి సభలవలన గ్రంథకర్తలలో నైకమత్య మభివృద్ధిఁ జెంది దూషణగ్రంథముల కవకాశ ముండకపోవుటయే కాక భాషావిషయముల చర్చించి దాని శుచిత్వమును గాపాడుట కూడ నేర్పడును కావున భాషాభిమానులు ప్రతిసంవత్సరమును కవిపండితజనమును సమావేశము చేయఁ బ్రయత్నింపవలసియున్నది. పాశ్చాత్యదేశములలో గ్రంథకర్తలయొక్క సంఘములు చేయుచున్న యుపకారములు సర్వజనవిదితములు గాన నిచ్చట ప్రత్యేకించి వ్రాయనక్కఱలేదు.

గ్రామ్యాగ్రామ్యవాదములు

ఇంకొక విషయమును జెప్పకయే యీ వ్యాసమును బూర్తి చేయుటకు వీలులేదు. ఈ గ్రామ్యాగ్రామ్యవాదములు రెండుమూఁడు సంవత్సరములనుండి పత్త్రికలలోను సభలలోను విరివిగ చర్చింపఁబడుచున్నవి. ఇవి భాషాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడఁగలవని చెప్పక తీరదు. ప్రతాపరుద్రీయనాటకములో మొట్టమొదట పాత్రోచితముగ గ్రామ్యభాష వాడఁబడినది. కవియొక్క భావస్ఫూర్తి పాఠకుల మనస్సులయందు నాటుటకు కొన్నిపట్ల గ్రామ్యభాషవలె సలక్షణభాష యలవడ దని యీ నాటకమును జదివినవారికి బోధపడకమానదు. జనసామాన్యమునకు గ్రామ్యభాషలోఁ జెప్పిన సంగతులు మనసుకుఁ బట్టినట్లు సలక్షణభాషలో పట్టఁజాలవు. కాని యింతవఱకును గ్రామ్యాగ్రామ్యవాదులు ఒండొరులను చక్కఁగ తెలిసికొనలేదు. ఉభయులకును భాషాభివృద్ధియే ముఖ్యోద్దేశము కాని యొండొరులపై వ్రాసికొనుచున్న వ్రాఁతలు గర్భనిర్భేదములుగ నున్నవి. కన్యాశుల్కముయొక్క భాషయే గ్రామ్యవాదులకు వేద మని చెప్పుట అగ్రామ్యవాదులకు సరి కాదు. అగ్రామ్యభాష యెట్లుండునో యెత్తిపొడుచుటకై మచ్చుకొఱకు గిడుగు రామమూర్తిగారు ఇటీవల ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్త్రికలో ప్రచురించిన తమ "ప్రాఁదెలుఁగుఁగమ్మ" ప్రస్తుతపు సలక్షణభాషయొక్క నిజస్థితి నెంతమాత్రమును సూచింపదు. ఇది తెగులుదాఁకిన తెలుఁగు కాని నవనవలాడుచు నిప్పుడు కోమలముగా దినదినప్రవర్ధమానముగఁ బెరుఁగుచున్న సలక్షణమైన తెలుఁగు గాదు. సలక్షణగ్రంథములలో పాత్రోచితముగ గ్రామ్యభాషను వాడుట కంగీకరించి యీ యుభయకక్షులవారును రాజీ చేసికొనినయెడల భాష నిరాటంకముగ నభివృద్ధికి రాఁగలదు. లేదా గ్రామ్యవాదు లొకపని చేయవలసియుండును. గ్రామ్యభాషలో గ్రంథములు వ్రాయుచు నొకపత్త్రికను గూడ గ్రామ్యభాషలోనే ప్రచురింపవలెను. అప్పుడు ప్రజాదరణమును బట్టి యేభాషయందు జీవ మున్నదో తేలును. సజీవమగు భాష నిలిచి నిర్జీవమగు భాష నశించును. ఇంతియకాని, గేదెను నీటిలో నుంచి కొమ్ములు చూపి బేగమాడినట్లు పుస్తకములు లేక శుష్కవివాదములవలన ఉభయకక్షులవారికిని మనస్పర్థలు గలుగుట తప్ప వేఱు ప్రయోజన ముండదు.

మన తరములో నాంధ్రభాషాభివృద్ధికిఁ దోడ్పడిన విషయములలోఁ గొన్నిటిని నాకుఁ దోఁచినసరణి వ్రాసితిని. ఇంకను కొన్ని యుండవచ్చును. అందు ముఖ్యమగునది యాంధ్రోద్యమ మని చెప్పవలసియున్నది. ఈ యుద్యమమునకు వయసు కొలఁది యైనను, విద్యావిషయములలో మనవారు మునుపటికంటె నెక్కువ శ్రద్ధ వహించుచున్నారు. అన్నివిషయములయందును ఐకమత్యము కుదురనై యున్నది. ఈ భావమే గ్రంథకర్తలయందు కూడ ప్రబలి భాషను పోషించుఁ గాక!

ఉ. పుట్టునె భూమియం దొక యపూజ్యుఁడు 'నాకిది మాతృభాష, నేఁ
బుట్టిన దేశ మిద్ది' యని పొంగక, ప్రాణము గల్గు పీనుఁగై?
పుట్టవె తల్లికడ్పునను బుర్వు ల వెన్ని యొ? వానిలోన నీ
కట్టిఁడి యెంచ నొక్కఁ డగుఁగాక, నరుం డని యెంచ దోషమా.

ఆంధ్రరాష్ట్రోద్యమ చరిత్రము

చల్లా శేషగిరిరావుగారు, బి. ఏ., ప్లీడరు

ఆంధ్రరాష్ట్రోద్యమము ఎప్పుడు మొదలిడినదియు తెలిసికొనుటకు చాలమందికి ఈ కాలమున కుతూహలము కలిగియుండవచ్చును. ఆంధ్రపత్రికాధిపతి చెన్నరాజధాని వెలుపలనుండి తన విశాలదృష్టితో చూడఁగా ఆంధ్రుల యభివృద్ధికి ఆంధ్రరాష్ట్రము ముఖ్యావసర మని వారి సూక్ష్మబుద్ధికి గోచరించెను. వెంటనే 1911 సంవత్సరమున ఢిల్లీదర్బారునకు పూర్వమే ఆంధ్రపత్రికలో ఆంధ్రరాష్ట్రము యొక్క ఆవశ్యకమును గూర్చి యొక వ్యాసము వ్రాయఁబడెను. ఈ కోరిక సవ్యమయిన దని ఆంధ్రులకు తోఁచినను, అప్పటికి రిక్తకోరిక యని తోఁచెను. ఢిల్లీదర్బారుదినము ఆంధ్రదేశప్రబోధమునకు ముఖ్యకారణ మని చెప్పనగును. ఆ దినముననే భాషనుబట్టి రాష్ట్రముల నేర్పఱచుట దొరతనమువారి రాజనీతికి విరుద్ధము కా దనియు ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణము సాధ్యమగు విషయములలో నొకటి యనియు జనుల మనంబులకు పొడగట్టెను. వంగదేశ విభజనము రద్దుచేయఁబడు ననియు విహారదేశము వంగదేశమునుండి విడఁదీయఁబడు ననియు రాష్ట్రవిభజనము భాషైక్యమును బట్టి జరుగు ననియు నధికులకు ఎవరును తలఁచియుండలేదు. మార్లేవంటి రాజనీతిజ్ఞుఁడు "నిర్ణయాంశము" అని చెప్పిన బంగాళావిభజనము జనుల కోరికప్రకారము రద్దుచేయఁబడెను. ఆంధ్రరాష్ట్రము ఎందుకు సాధ్యముకాదు? అను ప్రశ్న వెంటనే కొందఱి యాంధ్రుల మనంబులలో నాటుకొనెను. దర్బారుదినముననే దేశాభిమానిపత్రికాధిపతి యగు దేవగుప్తము శేషాచలపతిరావుగారు తమ యకుంఠిత దేశాభిమానములో ఆంగ్లేయభాషలో తమ పత్రికకు సప్లిమెంటుగా నొక పత్రికను గుంటూరిలో ప్రచురించెను. అందు 1911-వ సం. డిసెంబరు నెలలో ఆంధ్రరాష్ట్రము యొక్క ప్రయోజనములను తెలుపుచు న్యాపతి నారాయణరావుగారు వ్రాసిన వ్యాసమును, ఆ నెలలోనో తరువాతనో రెండు సంచికలలో నేను వ్రాసిన వ్యాసమును ప్రచురింపఁబడినవి. అప్పటినుండియు దేశాభిమానిపత్రిక సప్లిమెంటులో ఆంధ్రరాష్ట్రమును గూర్చి విపులముగా చర్చింపఁబడి, ఆ విషయమయి ఉపవిలేఖకులు వ్రాసిన వ్యాసములు ప్రకటింపఁబడుచుండెను. గుంటూరులోని విద్యార్థులలో ముఖ్యముగా యువజనులలో ఆంధ్రరాష్ట్రము యొక్క యావశ్యకమును గూర్చి అనేక చర్చలు జరుగుచుండెను. ఆంధ్రపత్రిక దప్ప తెలుఁగు పత్రికలలో అప్పటికి ఏపత్రికయు ఈవిషయమును గూర్చి వ్రాయ మొదలిడలేదు. కాని దేశాభిమానిపత్రికలో వ్రాయఁబడిన వ్యాసములను గూర్చి కొన్ని ఆంగ్లేయపత్రికలలో అభిప్రాయము లియ్యఁబడెను. 1912 సంవత్సరము ఫిబ్రవరినెల హిందూస్థాన్ రివ్యూలో తత్పత్రికాధిపతి ఆంధ్రరాష్ట్రమునుగూర్చి వ్రాయుచు ఆంధ్రులకు ప్రత్యేక రాష్ట్రమవసర మని అభిప్రాయము నిచ్చెను. కలకత్తాలో ప్రచురింపఁబడు మాడరన్ రివ్యూ పత్రికాధిపతియు అనుకూలాభిప్రాయ మొసఁగెను. లండను నగరములో ప్రచురింపఁబడు రివ్యూ ఆఫ్ రివ్యూస్ పత్రికాధిపతియు ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణమును ఆశీర్వదించెను. అటుపిమ్మట, చెన్నపట్టణములో ప్రచురింపఁబడు "ఇండియను పేట్రియాటు" అను ఆంగ్లేయదినవార్తాపత్రిక ఈ విషయమును విపులముగ చర్చించుచు ఆంధ్రరాష్ట్రోద్యమము ఆంధ్రుల యభివృద్ధికి తోడ్పడు ననియు తదితరజాతుల యభివృద్ధికి భంగకరము కానేర దనియు స్పష్టముగా వ్యక్తీకరించెను. ఈ పత్రికాధిపతి మళయాళదేశీయుఁడగు కరుణాకరమీననుగారు. ఈయన ఆంధ్రోద్యమమునకు కావించిన మహోపకారము ఇంత యని చెప్పుటకు వీలులేదు. అయినను ఈపనికి ప్రేరేపించినది కేవలము పరోపకారబుద్ధియే గాని స్వలాభాపేక్ష యెంత

జపాను దేశపు సుందరులు, పాశ్చాత్యకన్యలు

దైవోపాసనము

Blocks by Messrs. D. B. Neroy & sons, Bombay.

మాత్రము కాదు. ఆంధ్రులకు ప్రత్యేకము ఆంగ్లేయభాషలో దినపత్రిక లేకపోయినను ఈ పత్రిక ఆలోపమును కొంతవఱకు పూర్తిచేసిన దని చెప్పవచ్చును. ఆ సంవత్సరము మే నెలలో నిడుదవోలులో కృష్ణా గుంటూరు కాన్ఫరెన్సు జరుపఁబడెను. ఆ సభలోనే గుంటూరు కృష్ణా జిల్లాల సభలు వేఱుచేయఁబడెను. ఆ సభకు పూర్వము గుంటూరు జిల్లాసంఘమువారు ఆంధ్రరాష్ట్రము గూడ నొక చర్చనీయాంశముగా నుంచుటకు సభ గావించిరి. ఆ సభలో ఈ విషయము విపులముగా చర్చింపఁబడి కాన్ఫరెన్సువారికి తెలుపఁబడెను. ఆహ్వానసంఘమువారును ఈ విషయమును తీర్మానింపఁబడు విషయములలో నొకటిగా చేర్చిరి. కాన్ఫరెన్సులో ఈ విషయమును విచారించునట్లు ప్రోత్సాహము చేయుటకు గుంటూరులోని యువజనులు చాలమంది కాన్ఫరెన్సునకుఁ బోయియుండిరి. ఆ సభకే గోదావరిజిల్లా ప్రముఖులు, కృష్ణా గుంటూరు గోదావరి జిల్లాలు కలసి ఒక సభ చేయునట్లు ఆ సభవారిని కోరుటకు వచ్చియుండిరి. కాన్ఫరెన్సు దినమున భోజనములు అయినతరువాత సభ ప్రారంభమునకు పూర్వమే ప్రతినిధుల బసలో గుంటూరు బందరు రాజమహేంద్రపుర వాసులలోఁ గొందఱొకచోటఁ జేరిరి. ఆంధ్రరాష్ట్రము పేరు చెప్పఁగనే గోదావరి జిల్లావారు కొందఱు నవ్వసాగిరి. కాని హిందూస్థాన్ రివ్యూ మొదలగు పత్రికల యభిప్రాయములను మాలో కొందఱు చదువ మొదలిడఁగా ఆంధ్రరాష్ట్రోద్యమ మన వ్యర్థ వాక్యములు కా వని కొంచెము శ్రద్ధతో వినసాగిరి. గుంటూరునుండి వెళ్లినవారిలో వక్తృత్వమువలన సభను రంజింపఁజేయు సమర్థత గల ఉన్నవ లక్ష్మీనారాయణ గారు ఆంధ్రరాష్ట్రవిషయములో నుత్సాహము కలిగియుండియు కార్యాంతరమున ఆ సమయములో బొంబాయికి వెళ్లియుండిరి. బందరులో న్యాయవాదిగా నున్న పల్లూరి సూర్యనారాయణరావుగారు ఆంధ్రు లందఱు మధ్యపరగణాలతోఁ జేరిన బాగుండు నని కొంతవఱకు వాదము చేసి చివరకు ఆంధ్రరాష్ట్రముయొక్క ఆవశ్యకమును ఒప్పుకొనిరి. బ్రహ్మశ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు గూడ ఈ వాదమున కనుకూలాభిప్రాయ మొసఁగిరి. అప్పటికి మా కోరిక కొంత నెఱవేఱిన దని యుత్సాహము కలిగెను. రాజకీయసభయొక్క చివర దినమున విషయనిర్ణయసభలో ఈ విషయము చర్చింపఁబడెను. ఆంధ్రమహాజనసభలో ఆంధ్రరాష్ట్రము విషయమయి యతిసమర్థతతో పోరాడిన వేమవరపు రామదాసు పంతులు గారు నిడుదవోలు సభ కగ్రాసనాధిపతిగా నుండిరి. విషయనిర్ణాయకసభలో ఈ విషయమును చర్చింపవలె ననువారు మొదట నెక్కువగా నుండినను రెండవసారి లెక్కించుటలో ప్రతికూలు రెక్కువయిరి. అంతట నీ విషయము చర్చనీయాంశములనుండి తొలఁగింపఁబడెను. కాని పల్లూరి సూర్యనారాయణరావుగారు బహిరంగసభలో ఈ తీర్మానమును ప్రవేశపెట్టెద నని వాక్రుచ్చిరి. ఈ తీర్మానము సభాంత్యమగువఱకు ప్రవేశపెట్టుటకు వీలుపడలేదు. తుట్టతుదకు ఈ తీర్మానము విషయము చర్చింపఁబోఁగా, కూర్మా వేంకటరెడ్డి నాయుఁడుగారును పెద్దాడ సాంబశివరావుగారును ఈ తీర్మానము రాఁబోవు సంవత్సరము వఱకు నిలుపవలయు నని ఆక్షేపణ చెప్పిరి. సభలో విశేషముమంది ఈ యభిప్రాయమునే కలిగియుండిరి. అందువలన ఈ విషయము చర్చింపఁబడలేదు. జరగిన వృత్తాంత మంతయు ఇండియన్ పేట్రియటు సొంత యుపవిలేఖకుఁడు విపులముగా పత్రికకు తంతిమూలమున తెలియఁ జేసెను. ఆదినమున ఈతీర్మాన మంగీకారము నొందకుండుట ఆంధ్రరాష్ట్రోద్యమమునకు మేలు కలిగిన దని చెప్పవచ్చును. ఎందుకన, కృష్ణా గుంటూరు జిల్లాలు మాత్రము ఈతీర్మానమంగీకరించిన, ప్రయోజనమేమి? ఈ సమస్య ఆంధ్రు లందఱు కలసి విచారించుట యావశ్యకము. ఆ సంవత్సర మీతీర్మాన మామోదింపఁబడినచో ఆంధ్రమహాజనసభ ఇంత త్వరలో కూడియుండ దని నా నమ్మిక. నిడుదవోలు కాన్ఫరెన్సులో విఫలమనోరథు లయినతరువాత ప్రతివారికిని ఆంధ్రు లందఱు నొకచో సమావేశమయి ఈ తీర్మానమును గావించి దొరతనమువారికి తెలియఁజేసిన బాగుండు నని తోఁచెను. నిడుదవోలు సభానంతరము కృష్ణాపత్రిక ఈ విషయ

ము వ్రాయ మొదలిడి ఆంధ్రరాష్ట్రమందలి తత్త్వ
మును గంభీరశైలితో చాటించెను. ఆంధ్రమహాజనసభ
ను త్వరలో జరపుట యావశ్యక మనియు వ్రాసెను.
తెలుగుపత్రిక లన్నియు మొత్తముమీఁద ఆంధ్రరాష్ట్ర
నిర్మాణము నామోదించెను. ఇంతవఱకు వ్రాసిన సంగ
తులంబట్టి చూడ, ఆంధ్రోద్యమ మాంధ్రరాష్ట్రాభిలాష
తో వృద్ధి గాంచెను. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము గాని ఆం
ధ్రులవిద్యాభివృద్ధి గాని ఆంధ్రోద్యమమునకు ప్రధానాం
గములు గానేరవు. ఈ సంగతి మఱుఁగుపఱచి కొందఱు
ఆంధ్రోద్యమము విద్యావిషయికప్రయత్నము మాత్ర
మే యని సభలలోఁ జెప్పిరి. కాని ఆంధ్రరాష్ట్రాభిలాష
లేనిది ఆంధ్రోద్యమము ఇంత యభివృద్ధి గాంచనేరదు.
ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణమువలన ఆంధ్రుల యభివృద్ధి త్వరలో
సమకూరును. విహారరాష్ట్రనిర్మాణ మయిన తరువాతనే
విశ్వవిద్యాలయము స్థాపింపఁబోవుచున్నారు. హైకోర్టు
రెండు సంవత్సరములలో ప్రత్యేకముగా నేర్పఱుపఁ
బడెను. రాష్ట్రవిషయికమగు ప్రయత్నము లన్నియు
ఏకజాతీయతకు భంగకరము లనియు ఆంధ్రప్రముఖులు
ఈ యుద్యమ మామోదింపలే దనియు హిందూపత్రిక
యాక్షేపించెను. ఇంతలోనే ఆంధ్రప్రముఖులు మేల్కాం
చి ఆంధ్రోద్యమమును గూర్చి పత్రికలకు వ్రాసిరి. న్యా
పతి సుబ్బారావు పంతులు గారు కొంత యనుకూలము
గను కొంత ప్రతికూలముగను వ్రాసిరి. డాక్టరు పట్టాభి
సీతారామయ్య గారును మిట్టద్డొడ్డి వేంకటసుబ్బారావు
పంతులుగారును ఇంక ననేకవిద్యాధికులును ఆంధ్ర
రాష్ట్రనిర్మాణ మావశ్యక మని పత్రికలలో వాదించిరి.
వివిధాభిప్రాయములు గలవారు ఈ సమస్యను గూర్చి
యొకచోట సమావేశమయి నిర్ధారణచేయుటకు ఆంధ్ర
మహాజనసభ కూడవలె నని యెల్లరకు తోఁచెను.
ఈ మహోద్యమమునకు దైవము గూడ సాయ మొన
రించెను.

గుంటూరు జిల్లా-సంఘమువారు వెంటనే యాంధ్ర
మహాజనసభ జరపుట కంగీకరించిరి. ఇది మొదటి సభ
గాన, వారు ఆ సభను గూర్చుటలో చాల కష్టములకు
లోనయిరి. కాని అక్కడ సమావేశ మయిన యాంధ్రుల
యుత్సాహమునకు మేర లేకుండెను. దేశీయమహాజనసభ
కంటెను ఎక్కువ పట్టుదలతోను ఉత్సాహముతోను వైభ
వముతోను జరపఁబడెను. ఆంధ్రరాష్ట్రము విషయమై
విషయనిర్ణాయకసభలోను బహిరంగసభలోను తీవ్ర
మైన చర్చ జరగెను. ప్రతినిధు లందఱును ఆంధ్రరాష్ట్ర
నిర్మాణమును గుఱించి ఏకాభిప్రాయము గలిగియుండిరి.
కాని ప్రథమసంవత్సరముననే దొరతనమువారికి ఈవిష
యమున తీర్మానము నంపుట కూడ దని కొందఱియభిప్రా
యము. ఉభయపక్షములవారును వారివారి హేతువుల
నతిసమర్థతతో తెలియఁజేసిరి. వల్లూరి సూర్యనారాయణ
రావుగారును వేమవరపు రామదాసు పంతులుగారును
ఈ సభలో రాష్ట్ర మావశ్యక మని తీర్మానించుట సమం
జస మని యభిప్రాయ మొసంగిరి; దొరతనమువారికి తెలు
పుటను గూర్చి జనుల యభిప్రాయము కనుఁగొనుట కొప్పి
కొనిరి. కాని ముట్నూరి ఆదినారాయణయ్య గారును
గంటి వేంకటరామయ్యగారును జనుల యభిప్రాయము
ముందు కనుఁగొని తరువాత తీర్మానము చేయుట యుక్త
మని నుడివిరి. వీరును ఆంధ్రరాష్ట్ర మనవసర మని చెప్పి
యుండ లేదు. దాని యావశ్యకము ప్రతినిధు లందఱి
మనంబుల నాటుకొనియుండెను. ఈ వివాదములో ఓటులు
తీసికొనిన, ఈతీర్మానము ఆమోదింపఁబడియుండెడిది. కాని
ఇంత గొప్పవిషయములో ఏకీభావము కలిగియుండుట
శ్రేయస్కర మని యెంచి తీర్మానమును ప్రవేశపెట్టిన
వారు, రాష్ట్ర-మవసర మని సభలో కొందఱు అభి
ప్రాయపడుచున్నందున ఈ విషయమై జనాభిప్రాయము
కనుఁగొనుట అవసర మను అమెండుమెంటును అంగీక
రించి, సభను జయప్రదముగా ముగింపుచేసిరి. ము
ట్నూరి ఆదినారాయణయ్యగారు తమ యసమానవా
గ్ధోరితో కొన్ని ప్రబలముగాఁ గనఁబడు సందేహముల
సూచించిరి. అప్పటికి అవి సభలోఁ గొందఱికి నిజమగు
ఆటంకములుగాఁ దోఁచెను. గంజాము విశాఖపట్టణము
జిల్లాలు ఒకవయిపునను దత్తమండలములు మఱియొక
వయిపునను ఈ యుద్యమమునకు విముఖు లయినట్లో ఈ

యుద్యమ మెటులు జయప్రద మగు నని ప్రశ్న వేసిరి. ఈ ప్రశ్నకు వెంటనే యొక ప్రక్కనుండి యుత్తరము వచ్చెను. విశాఖపట్టణపు జిల్లాసభ జరపఁబడెను. ఆ సభకు మాంధా సూర్యనారాయణరావుగారు అగ్రాసనాధిపత్యము వహించి ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణమును గూర్చి విపులముగా చర్చించి ప్రతిపక్షులు చెప్పు యుక్తు లన్నియు సహేతుకముగా ఖండించి మహోపన్యాసము గావించిరి. హిందూస్థాన్ రివ్యూ పత్రికయును ఇండియన్ పేట్రియటు పత్రికయును ఈ యుపన్యాసమును విశేషముగాఁ గొనియాడెను. ఇంతే గాక, విశాఖపట్టణపు జిల్లాసభయందు ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణమును గూర్చి ఆంధ్రమహాజనసభలో చేసిన తీర్మానమువంటి తీర్మానమును చేసియుండిరి. విశాఖపట్టణపు బెదురు అంతటితోఁ దీఱెను. విశాఖపట్టణములో "ఆంధ్ర అడ్వకేటు" అను ఆంగ్లేయవారపత్రిక స్థాపింపఁబడి ఆంధ్రరాష్ట్రోద్యమమును వ్యాపింపఁజేయుచున్నది. విజయనగరములో ప్రచురింపఁబడు భారతమాతయును ఆంధ్రరాష్ట్రము నామోదించుచునే యున్నది. కాని దత్తమండలముల జడుపు తీఱు టెట్లు? ఆంధ్రమహాజనసభలో నేర్పఱుపఁబడిన స్థానికసభవారు ఇతర సభలవలె సంవత్సర మంతయు నిదురపోయి సంవత్సరాంతమున మేలుకొను నాచారమును పాటింపక చులుకుఁదనముతో సంవత్సర మంతయు పని చేసిరి. విద్యార్థులు ఆంగ్లేయభాషలో ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణమును గూర్చి వ్రాసిన వ్యాసములను, పత్రికాధిపతు లిచ్చిన యభిప్రాయములను, అనుకూలప్రతికూలాభిప్రాయములను అన్నిటిని జేర్చి స్థానికసభవారు "ఆంధ్రరాష్ట్రము" అను నొకపొత్తమును ప్రచురించిరి. కొంతమంది ప్రముఖులు చేరి దత్తమండలము లన్నియుఁ దిరిగి ఆంధ్రరాష్ట్రమును గూర్చి యుపన్యాసము లొసఁగిరి. వీ రేయూరు వెళ్లినను అచ్చటి పౌరులు వీరికి తగు సత్కార మొనరించి వీరు చెప్పు సమాధానములను శ్రద్ధతో నాలకించి ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణము విషయమయి తమకుఁ గల యామోదమును వెల్లడించిరి. ఇంత యేల? రాష్ట్రనిర్మాణము దేశాభివృద్ధికి భంగకర మని వాదముచేసిన ఆనరబిల్ కేశవ పిళ్లిగారు ఆంధ్రరాష్ట్రము నాదర్శముగా నొప్పికొనవలసినవా రైరి. ఇప్పుడు ఆంధ్రదేశమం దంతటను ఆంధ్రరాష్ట్రమునకు ప్రతికూలురు బహుస్వల్పసంఖ్యాకు లయియున్నారు. ఆంధ్రదేశీయులు బహుసంఖ్యాకులు రాష్ట్రనిర్మాణ మావశ్యక మనియు మనము త్వరలో ప్రభుత్వమువారిని కోరుట శ్రేయస్కర మనియు అభిప్రాయపడియున్నారు. ఇతరసంఘములలోని ప్రముఖులును ఆంగ్లేయ రాజనీతిజ్ఞులును రాష్ట్రనిర్మాణమున కనుకూలురై యున్నారు. కాని ఆంధ్రమహాజనసభయందు ఈ తీరుమాన మామోదింపఁబడినఁ గాని దొరతనమువారిని గోరుటకు వీలుపడదు. రాఁబోవు ఆంధ్రమహాజనసభ బెజవాడలో జరగనున్నది. ఆ సభ గతవత్సరసభకన్నను జయప్రదముగా జరగు సూచనలు పొడగట్టుచున్నవి. సంఘసంస్కరణసభయు, వస్తుప్రదర్శనసభయు, సాహిత్యసభయు, ఆంధ్రమహాజనసభాకాలమునందే జరగును గనుక జనులు విశేషముగా వచ్చెదరు. విజయవాడకు ఆంధ్రదేశముయొక్క యన్నిభాగములనుండియు రైలు మార్గము లుండుటవలన దూరప్రయాణీకులకు సౌకర్యముగా నుండును. కృష్ణానది యొడ్డున నుండి నీటి వసతి గలిగియుండుటవలన ఈ పట్టణము బహుజనుల నాకర్షించును. ఈస్టరు సెలవులలో కాలవ్యవధి తక్కువ యగుటచేత కొంతమందికి ఇబ్బంది కలుగు నేమో యని మాత్రము సందేహము కలదు. రాఁబోవు సభలో ఆంధ్రరాష్ట్రనిర్మాణమును గూర్చి ఆ సభకు దయచేయు ప్రముఖు లెల్లరు నాలోచించి, ఏవియో యుక్తులు చెప్పి కాలము గడపక, నిష్పాక్షికబుద్ధితో ఏకగ్రీవముగా నా తీరుమానము నామోదించుట ముఖ్యకర్తవ్యము. సత్యమునం దాదరము మనలో నింకను వృద్ధికావలెను. ఒక విషయమును నమ్మి వేఱొకటి యాచరించుట సంఘదౌర్బల్యసూచకము. ఈ యుద్యమము, ఇండియను పేట్రియటు పత్రిక వ్రాసినట్లు, పట్టుదలతో పనిచేసిన కొనసాగఁగలదు. దొరతనమువారు ఇందుకు అనుకూలముగా నుండెదరు. జనాభిప్రాయ మనుకూలముగా నున్నది. నాగరికప్రపంచముయొక్క చరిత్రము గమనించిన, ఆంధ్రరాష్ట్రము ఆవశ్యక మని చాటుచున్నది. ఆంధ్రు లింక కార్యశూరులై భగవంతుని సాయముతో నీ యుద్యమమును జయప్రదముగా నెఱవేర్చెదరుగాక!

పంచాయతీ సభలు

కోపల్లి కృష్ణారావు పంతులుగారు

భారతఖండమునందలి ప్రజలలోఁ జాలమంది విద్య లేక చేవ్రాలయినను జేయ శక్తిలేనివారుగా నుండినపుడు వారిలో వారు వ్రాసికొను క్రయవిక్రయపుఋణముల పత్రములు మొదలగునవి ఆయా గ్రామములో నుండు నొకరిద్దరు లేఖకులలో నెకరిచే నే తాటియాకు మీఁదనో వ్రాయించుటయు, అందుకు క్రయికుఁడో, అధమర్ణుఁడో, గంటము ముట్టిన గుర్తునో లేక చూచిన గుర్తునో వేయించుటయు, సాక్షులు సూర్యచంద్రు లుండుటయుఁ గలదు. అక్కాలంబున సూర్యచంద్రులు ప్రత్యక్షముగ సాక్ష్యముఁ జెప్పుదు రను జ్ఞానము గలదు కాఁబోలును. అటుపిమ్మట కొంత కాలమునకుఁ బుట్టిన దస్తవేజులు ఈ దేశమునఁ జేయఁబడు మందపు పీఁచు కాగితములమీఁద వ్రాయఁబడుటయు వానిమీఁద వ్రాసి యిచ్చినవాని చేవ్రాలు నిశానీ లుండ సాక్షులు వ్రాయఁగలవా రయినను వారిపేళ్లను గూడ లేఖకుఁడే 1, 2 సంఖ్యలు వేసి వ్రాయుటయుఁ గలదు. సాక్షుల చేవ్రాళ్లువారి దస్తూరిని లేకపోయినను వేఱువిధముగఁ జెప్ప రని అప్పటివారి ధైర్యమై యుండును. ఇక్కాలంబున తాను జేసిన చేవ్రాలును కూడ తప్పుసాక్ష్య మిచ్చుట వలన కలుగు శిక్షాస్మృతిశాసనమున కయినను వెఱవక తనది కాదని చెప్పు సాక్షులు ఆకాలంబున లేకుండ నుండవలయును.

రానురాను చదువు వృద్ధియయి, నాగరికత హెచ్చి, యితరదేశసంబంధము విశేషించిన కొలఁదిని, ఇట్టి దస్తవేజులు క్రయికునియొక్కయు, అధమర్ణుని యొక్కయు స్వలిఖితములు కావలసివచ్చెను. సాక్షులు స్వయముగ సాక్షివ్రాళ్లు చేయవలసిన యావశ్యకము కలిగెను. సూర్యచంద్రు లిద్దఱి స్థానమందును విశేష సంఖ్యగల నిజాకృతులతో నిలువఁబడు సాక్షు లేర్పడిరి.

కొంతకాల మిట్లు జరగినపిమ్మట మనకు బ్రిటిషు దొరతనమువారి పరిపాలన నానాఁటికి స్థిరపడి, ఈ ప్రెసిడెన్సీలో 1802-వ సం. 2-వ రిగ్యులేషన్ ప్రకారము ప్రత్యేకన్యాయసభ లేర్పడి, 1802-వ సం. 3-వ రిగ్యులేషన్‌లో ఏర్పడిన కొన్ని పద్ధతులతో న్యాయవిమర్శ ప్రారంభమయినది. ఇందుకు క్రమముగా ప్రత్యేకసభ లేర్పడినవి. ఈ సభలలో దొరతనమువారివలన వేతనములు పుచ్చుకొని న్యాయమును గనిపెట్టు ఉద్యోగస్థులు నియమింపఁబడిరి.

అంతవఱకు ప్రజల నడుమ పుట్టు దస్తవేజులు వాని పుట్టుక కాలమందు రాజకార్యస్థానములను చూచు నాచారము లేకున్నను, పాశ్చాత్యదేశాచారమును బట్టి మరణశాసనములు, తాకట్టుదస్తావేజులు మొదలగునవి రిజస్టరుచేయఁబడుటకు 1802-వ సం. 17-వ రిగ్యులేషనను నొకశాసనము పుట్టినది.

ఇట్లు దస్తవేజులకును, న్యాయవిమర్శకును రాజకీయస్థానము లేర్పడినను, గ్రామములలో జరగు న్యాయమును బొత్తుగ లేదనఁగూడ దని వ్యాజ్యెములలోని వివాదములకు పంచాయతీలను కోరుకొను హక్కును నిలిపియుంచినట్లు ఒక శాసనము (1802-వ సం. 21-వ రిగ్యులేషను) ఏర్పడెను.

ఇది మొదలు అనేకన్యాయసభలు వివిధమయిన పేర్లతో పెరిగినవి. డిస్ట్రిక్టు మునసపు కోర్టులు, ఆగ్జిలియరీ కోర్టులు, అదాలతు కోర్టులు, సర్క్యూటు కోర్టులు, ప్రొవిన్షియల్ కోర్టులు, సదరదాలతు కోర్టు అను పేరులతో అసలు, అప్పీలు, పయి అప్పీలుకుఁగాను వ్యయముతోను, ప్రయాసముతోను కూడుకొనిన వేర్పడినవి.

వీనివలన ప్రజలకు తృప్తి లేదను కారణమున్ననో మరి యేకారణముననో గ్రామ మునసఫులు కొన్ని చిరాస్తి వ్యాజ్యెములకు గ్రామపంచాయతీలను ఏర్పఱుప

వచ్చు నని 1816-వ సం. 5-వ రెగ్యులేషనును, డిస్ట్రిక్టు మునసపులు డిస్ట్రిక్టుపంచాయతీలను ఎంత కిమ్మతు గల వ్యాజ్యేమున కయినను ఎట్టి ఆస్తికయినను ఏర్పఱుప వీలు కలిగియుండునట్లు 1816-వ సం. 7-వ రెగ్యులేషనును పుట్టినవి.

ఇటీవల జరగిన మార్పులును, ఏర్పడిన న్యాయ స్థానములును ఇప్పు డందఱకును దృష్టియం దున్న వే యై యున్నవి. గ్రంథవిస్తరభీతిచే వాని వివరములు వ్రాయఁబడ లేదు.

ఇప్పటి పద్ధతుల ప్రకారము ప్రజలు పరస్పరాను కూల్యముమీఁద తమ న్యాయమును తామే చక్కఁబెట్టు కొనుటకు సివిల్ స్వభావము గల తగవులకు పంచాయతీవ్యవహారము నిలిచియున్నది. క్రిమినల్ వ్యవహారములలో దొరతనమువారు అసెస్సర్లని జూరీ లని ప్రజలకు ఇలాకాను కలుగఁజేసియున్నారు. ఆంగ్లేయప్రభుత్వములో ఇంగ్లాండులో నుండు సివిల్ కేసులలోని జూరీపద్ధతి యీ దేశస్థులకు వ్యాపింపఁజేయఁబడ లేదు.

దస్తవేజులు దొరతనమువా రేర్పటిచిన స్టాంపు కాకితములమీఁద నుండనిపక్షమున నిరుపయోగము లని, రిజష్టరు కానియెడల పనికిరా వని యేర్పటిచిన పద్ధతులు దేశమం దంతటను పంచాంగశ్రవణములుగ నున్నవి.

ఇవి యిటుండ, న్యాయము, కనుఁగొనుటకు పద్ధతు లేర్పడినవి. ప్రాంతమూల మైనవానికి పయిన చెప్పిన స్టాంపు రిజస్ట్రీ యిబ్బందులు సర్వవిదితములు. వ్యాగ్రూపక మైన న్యాయవిచారణకు ప్రథమములో శాసన మొక టేర్పడి, అది చాల దని పాశ్చాత్యపద్ధతుల ననుసరించి 1872-వ సం. నె 1 రు ఆక్టు అను సాక్ష్యశాస్త్ర మొకటి పుట్టినది. ఇందులోఁ జెప్పిన పద్ధతులకు అనుకూలముగ నున్నప్పుడు మాత్రమే యొక సాక్షి సాక్ష్య మంగీకరింపఁబడును. స్వాభావికన్యాయమునకు మాఱురూపు లేర్పడినవి.

ఒక వ్యవహారము స్వభావసిద్ధముగ నిజమైనది న్యాయమైనది అయినను, ప్రతికక్షి అక్షరాలా వ్రాసి చ్చేవ్రాలు చేసినది అయినను, పయినఁ జెప్పిన స్టాంపు రిజస్టరీలు లేక సాక్ష్యముగ అంగీకరింపఁబడదు. అనఁగా జరగినది జరగనట్టుగా నేర్పడును. దానినే వేఱుమాటలతో వ్రాయఁబూనిన, నిజము కల్లగా పరిణమించును. ఇందుకు ఎచ్చట నయిన మినహాయింపు లుండును గాని యిది సాధారణపద్ధతి. మఱియు నిట్టులే సాక్షుల సాక్ష్యమును ఏర్పఱుచును. అనఁగ పయినఁ జెప్పిన ఆక్టు పద్ధతులకు అనుగుణముగా నుండునప్పుడు మాత్రమే నిజమును న్యాయమును అంగీకరింపఁబడును. లేనియెడల నవి యవిశ్వసనీయములు. దీనికి దృష్టాంతముఁ జెప్పనిపక్షమున విరుద్ధముగ కనఁబడును. కావునఁ జెప్పఁబడును. ఒక సాక్షి రాముఁ డనువానికి భీముఁ డనువాఁడు తన యెదుట రు 1000 లు ఇయ్యఁగాఁ జూచెను. అట్టి సాక్షి న్యాయసభలో తాను జూచిన సంగతి, ఉభయులకును కలిగిన వివాదములోఁ జెప్పఁబోఁగా, ప్రతికక్షి వకీలు లేచి 'ఈరూపాయిలకు తాకట్టు దస్తవేజు ఏమయిన వ్రాయఁబడెనా?' అని ప్రశ్నింప, సాక్షి 'పుట్టినది' అనఁగానె, 'సాక్ష్యశాస్త్రప్రకార మీ సాక్షి సాక్ష్యము పనికిరా' దని చెప్పను. అప్పట్లో పుట్టిన దనెడు దస్తవేజు కోర్టుకు తీసికొనిరానిచో ఈ సాక్షి సాక్ష్యము అవిశ్వసనీయ మగును. పుట్టిన దస్తవేజు స్టాంపుమీఁద లేనందునను, రిజస్టరు కానందునను కోర్టువారు దానిని చూడఁజాలరు. కావున నీ సాక్షి యెంత సత్యవంతుఁ డయినను, ఈయన చెప్పిన యంశమును నిజమును పనికిరాకపోవుచున్నవి. ఇందువలన స్వభావసిద్ధ మయిన న్యాయమును నిజమును, రాజకీయమయిన కొన్నిక్రియలను బట్టి అన్యాయముగాను, అవిశ్వసనీయముగాను పరిణమించుచున్నవి. ప్రప్రథమములో సూర్యచంద్రులను సాక్షులనుగాఁ బెట్టుకొని, సాక్షుల సాక్షివ్రాళ్లు సయితము అక్కఱలేకుండ, క్రయములు విక్రయములు దానములు తాకట్లు మొదలగు అనేకవ్యాపారములను జరపుకొనిన భరతఖండవాసు లగు ప్రజలకు, పశ్చిమదేశవాసులకు ఏ కారణముననో విశేషమైన బందోబస్తులతో పుట్టిన శాసనములను నెలకొల్పి 'వానిప్రకారము జరపుకొనక

పోయిన, మీకు న్యాయ మన్యాయముగను నిజము అబద్ధముగను పరిణమించు' ననిన, ఏమి చెప్పవలయును? ఇట్లు జరగుట మాత్రమే గాక, కొంతకాలము క్రిందట ఇట్టి నాగరికత తక్కువగుటచేతనో, ఇప్పటి* విద్యావాసన లేకపోవుటచేతనో, స్వభావముగ జరగినదానిని మరి యేదృష్టాంతమును లేకుండఁగనే యొప్పుకొనుచుండిన భరతఖండవాసి, యిప్పుడు పాశ్చాత్యసాక్షితోఁ బోల్పఁబడి నమ్మఁగూడని సాక్షిగా న్యాయసభలలోని తీరుమానములలో, పదేపదే వ్రాయఁబడుచున్నాఁడు. ఇట్టి మార్పు ఎట్లు లలవడెనో ఆలోచింపవలసినదై యున్నది. పూర్వము సూర్యచంద్రులు సాక్షులుగా నుండిన, తన నిశాని దస్తావేజును నిరాకరింపఁజాలనట్టియు నిరాకరింపఁ డను దేశవిశ్వాసము గలట్టియు భారతపుత్రుఁడు, స్టాంపుమీఁద దస్తవేజు వ్రాసి, రాజకీయోద్యోగస్థునియెదుట రిజస్టరుచేయించి సైతము నిరాకరించునను అపవాదమునకు లోనగుట కేది కారణ మయినదో తెలియకున్నది. ఈ దేశమందలి స్థిరాస్తి నంతను దాని హక్కుదార్లపేర రాజకీయస్థానములయందు వ్రాఁత మూలముగ నుండునట్లు రికార్డు లేర్పఱుచుటకు పుట్టినదనెడి రిజిస్ట్రేషన్ డిపార్టుమెంటుయొక్క యుద్యమములు ఎంతవఱకు పరిపూర్తి కానున్నవో తెలియకున్నది. ప్రపంచస్వభావము సర్వమును మార్చునదిగా నున్నట్టులే, స్థిరాస్తి అనునది కూడ దినదినమును ఒకరి చేతులలోనుండి మరియొకరి చేతులలోనికి చిత్రవిచిత్రమైన మార్పులతో పోవునదిగా నున్నది. ఎట్లనఁగా, రాముఁ డనువాఁడు కొనిన య 100 ల ఆస్తిలో య 10 లు భీమునికి దాన మిచ్చును; య 10లు లక్ష్మణునికి తాకట్టు పెట్టును; సీతమ్మకు య 10 లు జీవితకాలానుభవమున కిచ్చును; య 10 లు శత్రుఘ్నునకు విక్రయించును; య 15 లు వెంకనికి వ్యవసాయమున కిచ్చును; మిగిలినవి తాను పెట్టుకొనును. ఈ పరాధీనముల రిజిస్టరీ ప్రాబల్య మేమి? ఈ జరగిన పనులు సాక్ష్యమునకే రిజస్టరీ లని చెప్పుదమా, ఇంతకంటె వేలు లక్షలు గల చరాస్తి వ్యాపారములు రిజస్టరీలు లేకయె జరగుచున్నవి. వానిలో వేలు లక్షలు కంపెనీలలో వేసికొని ప్రజలు కోలుపోవుచునే యున్నారు. ఈ స్థిరాస్తిసంబంధ మగువానిలో ప్రజలకు స్టాంపు రిజస్టరీల ఫీజులు భరింప నలవికానివిగా నేర్పడుచున్నవి. భావికాలమునకు వీనిని రాజకార్యస్థానములయందు సాక్ష్యముగా నుంచుదు రనుకొందమా, రెండు సంవత్సరముల కిచ్చిన ఇజారాదస్తావేజుయొక్కయు, రు 50లకు వ్రాసికొని సంవత్సరములోఁగా తీరుమాన మయ్యెడి తాకట్టుదస్తవేజు యొక్కయు శాశ్వతప్రయోజనము లేశమును కనఁబడదు.

ఎచట వివాదము పుట్టునో అచట దాని నెఱిఁగిన వారి సమక్షమున, అవ్యవహితకాలమందు సూక్ష్మమార్గమున పరిసమాప్తి నొందఁదగిన స్వభావము గల న్యాయమునకును; అట్టి వివాదమునే న్యాయస్థానము లను దూరస్థలములకుఁ గొనిపోయి, యచ్చట దాని పూర్వోత్తరముల నెఱుఁగక దానినే జీవనమున కాధారముగ పెట్టుకొనిన యొక ప్లీడరుచెవిని పడవేయఁగ, దాని నాయన తన కుచిత మని తోఁచిన రీతిని న్యాయకర్తకు నివేదించుటయు, ఆ న్యాయకర్త దానికి వేఱు మార్గమును కల్పించి ప్రతికక్షి వ్రాయుచ్చిన సంగతులను విని యెటు చేయను తోఁచక, మరల వివాదము నామూలాగ్రమెఱిఁగినట్లు చెప్పఁగోరిన యుభయుల సాక్షులను రప్పించి వారివలన వారికి తెలిసిన సంగతులను వినక, తన కాలుసేతులు బంధించిపెట్టిన శాసనపద్ధతుల ననుసరించి చెప్పు వాక్యములను మాత్రము విశ్వసించి, తన బుద్ధికి న్యాయమని తోఁచినప్రకారము గాక, ఏర్పడిన పద్ధతుల ప్రకారము చేయు న్యాయమునకును; ఏమి తారతమ్య ముండునో యీ పద్ధతుల నెఱుఁగని యితరదేశస్థునికిఁ జెప్పిన తెలియఁగలదు. ఇట్టి వివాదమును గూర్చి మొదట డిస్ట్రిక్టు మునసఫు కోర్టులో జరగిన అంశములు డిస్ట్రిక్టు కోర్టు అప్పీలులో మాఱుటయు, అచ్చటి మార్పులు ఆ రెండు కోర్టులవారును చెప్పని మూఁడవ మార్గమున హైకోర్టులో మాఱుటయు అనుదినమును అనుభవము గల పార్టీలకును తత్సంబంధము గలవారికిని తెలియుచునే యున్నది. ఈ మాటిలో ఏ కోర్టుది నిజమైన నిజమో

న్యాయమో యితరు లెవరును చెప్పఁజాలరు. తుదకుఁ జెప్పినది కొన్ని విషయములలో ప్రత్యక్షవిరుద్ధముగ నుండు ననుటకు సందేహ మేమియు నుండఁజాలదు గాని, అదియె న్యాయముగను నిజముగను వర్తించుచున్నది. ఇంతవఱకు ఈ న్యాయమును పొందుటకు వాదిప్రతివాదుల కయ్యెడు ధనవ్యయమును శరీరాయాసమును ఇతరుల నాశ్రయించుటయు పనులచెఱుపును ఎంతగా నుండునో వ్యాజ్యగానికే యెఱుక. వివాదములు నానాఁటికి దొరతనమువారు కోర్టులు వృద్ధిచేసిన కొలఁదిని పెరుఁగుచునే యున్నవి. కోర్టులు చాలకయే యున్నవి. జాడ్య మెఱుఁగక చికిత్సచేయు వైద్యునిపోలిక వివాదముల వృద్ధికి కారణమును తన్నివారణమునకు సాధనమును సరిగా విచారింపక న్యాయసభలను వృద్ధిచేసిన కొలఁదిని హెచ్చుచునే యుండును. పయినఁ జెప్పినలాగు తగవు పుట్టినచోటనె దాని నివారణమునకు పని జరగిన, జాడ్య మంకురింపఁగనే చికిత్సచేసిన ట్లగును. సులభములోనే నివారణ మగును. ఇందుకు ప్రథమములో దొరతనమువా రాలోచించిన రీతిని గ్రామపంచాయతీలు, తాలూకాపంచాయతీలు, డిస్ట్రిక్టుపంచాయతీలు ఏర్పఱుపఁబడుటకు తగు సమవాయములను శాసించి వారి కాలు సేతులను కట్టు బంధముల నేర్పఱుపక న్యాయమే ప్రధానగమ్యముగ నొక్కి చెప్పిన నీ దేశపు ప్రజలు బాగుపడఁగలరు. ద్రవ్యవంతులు కాని యీ దేశపు ప్రజలు ఈ కోర్టుల కెంత ద్రవ్యమును వెచ్చించుచున్నారో కోర్టులకు వచ్చు స్టాంపుల రాఁబడియె తెలియఁజెప్పఁగలదు. ఒక మద్రాసు రాజధానిలో మాత్రము 1912-వ సంవత్సరమునకు సివిల్ క్రిమినల్ వ్యవహారములవలన సర్కారునకు వచ్చిన ఆదాయము రు 94,46,361 లుగను కర్చు రు 69,11,497 లుగను ప్రకటింపఁబడినది చూడ, కొంతవఱకు తెలిసికొనవచ్చును. ఇందులో రిజిస్ట్రేషన్ డిపార్టుమెంటుతో సంబంధించిన ఆదాయవ్యయములు చేరియుండనట్లు కనఁబడుచున్నది. దీని కెన్నిరెట్లు కోర్టు వెలుపలి కర్చు లున్నవో అనుభవజ్ఞులకే విదితము. స్వాభావసిద్ధమైన నిజముతో కూడిన న్యాయమును ఇతరమైన ప్రయోజనములకు వ్యయపఱుపఁగలిగిన కష్టార్జిత ద్రవ్యమును వినియోగపఱిచి సంపాదించుటకు ప్రయత్నించుటకంటె, మరియొక సులభమార్గమును కనిపెట్టుట ప్రజలకును వారి పరిపాలకులకును విధియును ఆవశ్యకమును అయి యున్నట్లు సులభముగ తెలిసికొనఁదగియున్నది. ఉభయకక్షులకును స్పష్టముగ తెలిసియున్న న్యాయమును మాఱువేషములతో న్యాయసభ లను రంగములలో ప్రవేశపెట్టి తాము వాని నదలినప్పటికిని జీవచ్ఛవము లగుచున్నా రనునది, వారికిని సభికులకును స్పష్టముగ తెలిసిన యంశమే యైయున్నది.

కాఁబట్టి ఇంతట నయిన దీనిని అనుభవమునకు తెచ్చుకొని తమ న్యాయమును తాము తమలోనే చక్కఁబెట్టుకొనుటకు తమ పూర్వీకు లేర్పఱిచిన పద్ధతులను గమనించి ఉభయుల క్షేమమును కోరిన తమ పెద్దలను కోరుకొని వారి తీరుమానమునకు లోఁబడుటకు జనులు ప్రయత్నపడవలయును. ఈర్ష్య, కక్ష మొదలగునవి ప్రధానములుగ పెట్టుకొనక న్యాయమెదృష్టియందుఁ గల పార్టీలను ఇదియే అవలంబనీయము. దీనినే పంచాయతీపద్ధతి అని యిప్పుడు చెప్పుదురు. పయినఁ జెప్పినట్లు గాక వేఱే యుద్దేశములు గల వారికి కోర్టులను నిలిపి యుంచుకొనవచ్చును.

దొరతనమువారు వీలైనంతవఱకును ఇప్పటి పద్ధతుల ననుసరించి యైనను, ఎచ్చటి కలఁతలను అచ్చటనె నివర్తించుటకు రాజకీయమైన, వ్యయకరము గాని, ఏర్పాట్లను జేసి ప్రజలను రక్షించుటకు తోడ్పడవలయును. తమ పిల్లలు, మంచి దెఱుఁగక కూడని మార్గములం బోయిన, తల్లిదండ్రులే గదా వారిని మంచిమార్గమునకుం దేవలయును. వారు పోవు త్రోవలకే ఆనుకూల్యములను గల్పించుట యుభయత్ర కూడనిదే యై యున్నది.

ఆంధ్రసారస్వతము

కొండ్లెపెన బాలకృష్ణయ్యగారు

ఆంధ్రదేశవాసు లందఱు నాంధ్రు లనఁబడుదురు. వీరికి వాడుక భాష యాంధ్రము. ఇది ద్రవిడభాషాజనిత మని విద్వాంసుల యభిప్రాయము. దీనికి ఆంధ్రము, త్రిలింగము, తెలుఁగు, తెనుఁగు నను నామములు గలవు. ఆంధ్రదేశమునకుఁ గూడఁ బై నామములు గలిగియున్నవి. ఆంధ్రభాషావిషయమును గనుఁగొనఁ బ్రయత్నించెద గాని మొదట నాంధ్రదేశమునకు, ఆంధ్రదేశము, త్రిలింగదేశము మున్నగు నామము లెట్లు గలిగెనో విచారింపవలసియున్నది.

ఆంధ్రదేశము

శ్లో. అనంతం ధారయ త్యేష । దేశ శ్శైలాకృతిం తతః
అనంతాంధ్ర స్సఏ వాంధ్రః । పరోక్షే ణేంద్రవ త్స్మృతః.

అర్థము—శైలరూపమున నుండు అనంతుని నీ దేశము ధరించియున్న కతమున, దీనికి "అనంతాంధ్ర" దేశ మను పేరు గలిగె. అదియే "ఆంధ్రదేశ" మని చెప్పంబడుచున్నది. ఇంద్రుఁడు తొలుత "ఇదంద్రుఁ" డను పేరు పొంది పరోక్షప్రియు లగు దేవతలవలన "ఇంద్రుఁ" డని పేర్కొనఁబడినట్లు ఈ దేశమును, మొదట "అనంతాంధ్ర" ముగ బాడఁబడి పిదప "ఆంధ్ర" దేశముగ మాఱినది.

త్రిలింగదేశము

శ్లో. ఆంధ్రనాథో మహావిష్ణు । ర్నిశుంభదనుజాపహః
పురా స్వాయంభువమనోః । కాలే కలియుగే హరిః
కాకులే రాజవర్యస్య । సుచంద్రస్య తనూభవః
అభవ త్సర్వదేవై శ్చ । శ్శేష్ఠితో లోకపూజితః.
శ్రీశైలభీమకాళేశ । మహేంద్రగిరిసంయుతమ్
ప్రాకారం సుమహ త్కృత్వా । త్రీణి ద్వారాణి చాకరోత్
త్రిలింగరూపే ణావస । త్త్రిద్వారేషు గణై ర్వృతః
ఆంధ్రవిష్ణు స్సురయుతో । దనుజేన నిశుంభునా
యుద్ధ్వా త్రయోదశయుగాన్ । హత్వా తం రాక్షసోత్తమం
అవస త్తత్ర ఋషిభి । ర్యుతో గోదావరీతటే
తత్కాలప్రభృతి క్షేత్రం । త్రిలింగ మితి విశ్రుతమ్.

ఆంధ్రవిష్ణుఁ డను రాజు నిశుంభుఁ డను రక్కసుని జయించి, శ్రీశైల భీమేశ్వర కాళేశ్వరముల మధ్యభాగమున నుండు భూమిని బాలించుచుండెను. అది మొద లీ మూడు క్షేత్రములకును లోపల నున్న దేశము త్రిలింగదేశ మని చెప్పఁబడుచున్నది.

తెలుఁగు దేశము

శ్లో. సరసా స్తిలవ ద్గావ । స్సంతి యత్ర సహస్రశః
వా దేశ స్తిలగు ర్నామ । తతో ఽసౌ యజ్ఞియ స్స్మృతః.

తిలల చందమున రసవంతంబు లగు గోవులు వేనవేలుగా నే దేశంబునఁ జెన్నారునో యా దేశము "తిలగు" దేశ మని చెప్పఁబడును. అది యజ్ఞార్హ మగు ప్రదేశముగా నెన్నఁబడును. కావున మన దేశ మిట్టిదిగా నుండి "తిలగు" అను నామమునఁ జెన్నారి యదియే "తెలుఁగు" అను రూపమును ధరించియున్నది.

ఈ విషయములఁ జర్చింప నిఁకెన్నియో నిదర్శనము లున్నవి. గ్రంథవిస్తరభీతిమై నొక్కొక యుదాహరణమును మాత్రమే యిచటఁ జూపితిని.

పైన వివరించిన యంశములవలన నాంధ్రదేశమునకు భిన్న భిన్న నామములు గలుగుటకుఁ గారణములు విశదమయ్యెను. ఈ దేశనామముల ననుసరించియే మన తెలుఁగుబాసయును వేర్వేఱు నామములచేఁ బ్రాజ్ఞులవలనఁ బేర్కొనఁబడుచున్నది. ఇఁక నీ వాఙ్మయ మెప్పటినుండి యున్నదో కనుఁగొనుట యావశ్యకము.

ఆంధ్రభాష

ఆంధ్రభాష గడుఁ బ్రాచీన మైనది. ఇది హిమాలయోత్తర భాగముననుండి యార్యులు దక్షిణదిశకు వచ్చుటకుఁ బూర్వముననె యుండినదిగాఁ గన్పట్టుచున్నది. మరియు,

"త్రిలింగభాషాయాః కో ధాతుః, కః ప్రత్యయః, కిం ప్రాతిపదిక" మితి భగవతా భాష్యకారేణ క్షేపః కృతః.

"ఏషా త్రిలింగభాషా సంస్కృతభాషాతుల్యేతి ప్రసిద్ధాయాచ పూర్వమేవ ఏకశ్శబ్ద స్సుష్ఠుప్రయుక్తః స్వ లోకే కామధుగ్భవతి" పతంజలి.

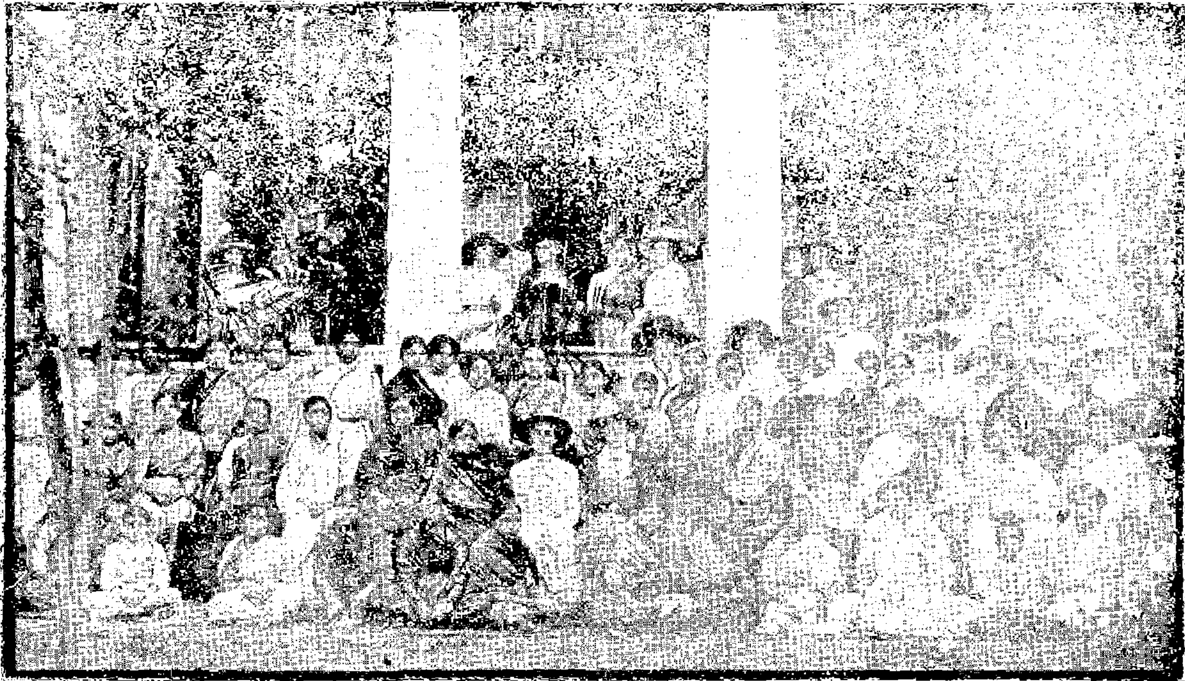
ఈ వాక్యములవలన పతంజలిమహాఋషి కాలమునాఁటికి ఆంధ్రభాష యున్నట్టును, దీనికి లక్షణము లెవ్వియు లేనట్టును, అయినను, నిది సంస్కృతభాషాసదృశగా భావింపఁబడుచు, ప్రయోగమే శరణమైనదిగా నున్నట్టును దోఁచుచున్నయది. ఇది గాక,

"పూర్వమే వాంధ్రభాషోత్పత్తి ర్భగవద్భిః కణ్వ పుష్పదంత సోమచంద్ర రావణ నిర్జరాచార్యభిః మహర్షిభిః భగవతా వాల్మీకినాచ ప్రోక్తా"

అనుటవలన నాంధ్రభాష వాల్మీకిమహర్షికిం బూర్వము నుండియు నున్న దనుటకు సందియము గనంబడదు. ఇంతేగాక,

"ఆంధ్రసంస్కృతభాషాభ్యాం కవిత్వ మృషితాప్రదం" అని కాణ్వస్మృతియందును, "త్రిమూర్తీనాం సంస్కృతాంధ్రప్రాకృతాస్తు ప్రియంకరాః" అని అథర్వశిఖోపనిషత్తునందును చెప్పఁబడియున్నది. ఇందువలన నీ భాష యుపనిషత్తుల కాలమునాఁటికే యుండి, సంస్కృతప్రాకృతతుల్యముగఁ జూడఁబడుచుండె నని

Lady Atkinson's Garden party to Madras Indian Ladies.

లేడీ అట్కిన్సనుగారు మదరాసు హైందవ స్త్రీలకు ఇచ్చిన విందు.

London Mission Girls' High school, Madras.

లండనుమిషను హైస్కూలు విద్యార్థినులు. ఉపాధ్యాయులు.

The Maharani of Cooch Behar.

కూచిబెహారు మహారాణిగారు.

Mrs. Sarojini Devi.

శ్రీమతి సరోజిని దేవిగారు.

Mrs. Mallanna.

శ్రీమతి మల్లన్నగారు.

Miss Krishna Bai M. A.

శ్రీమతి కుమారి కృష్ణాబాయిగారు.

Mrs. Dwarakabai Kamalakar.

శ్రీమతి ద్వారకాబాయి కమలాకరు.

Mrs. Harikishanlal.

శ్రీమతి హరికిషన్‌లాలుగారు.

Miss. K. Kelavker.

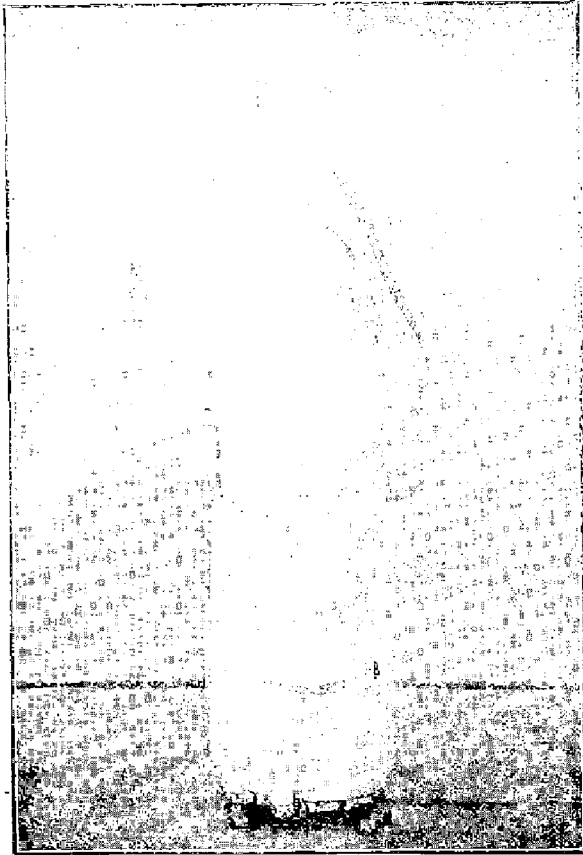

శ్రీమతి కేలావ్కరుగారు.

Miss. Tarabai Kelavker.

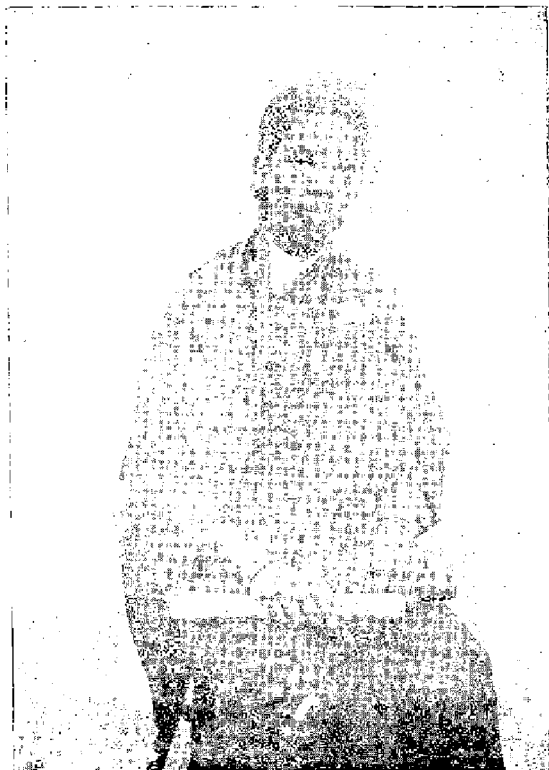
శ్రీమతి తారాబాయి కేలావ్కరుగారు.

Miss. Tarabai

Mrs. M. Kamalamba.

Sreemati K. Kanakamma.

Mrs. K. S. Lakshmamma.

తేలుచున్నది. అయినను నార్యులీ దేశమునకు వచ్చుటకుఁ బూర్వమునసే యున్న ఆంధ్రభాషను ద్రవిడాదిరాజ్యస్థాపకు లగు నృపాలురు గొంతవఱకు సంస్కరించియుందురు. పిదప నార్యులీ భాషను గౌరవించి తమ స్వభాష యగు గీర్వాణమునందలి పదములు గొన్నిఁటి దీనిలోఁ జేర్చి యాంధ్రభాషను దమ సంస్కారమువలన వెలయించి యుందురు.

ఇట్లు చిరకాలము క్రిందనే యాంధ్రభాష యుండి "ద్రావిడ పంచకా జ్ఞాతం య త్పదం, త ద్దేశ్యం సంజ్ఞ స్యాత్" అనెడి లాక్షణికోక్తి చొప్పున ద్రావిడభాషాభవము లగు దేశ్యపదములచే నలరి, ఆర్యులు దక్షిణదేశమునకు వ్యాపించుటవలన, సంస్కృత భాషాసాహాయ్యముఁ బడసి, యా భాషాజన్యము లగు తత్సము తద్భవ శబ్దములతోఁ గలసి, మహామహు లగు కణ్వ హేమచంద్రాదుల సంస్కారమును గాంచి, పదఁపడి నన్నెచోడ నన్నయ తిక్కనాది మహాకవివరుల జిహ్వాగ్రములఁ జిత్రవిధమున నటించి, దేశభాషలం దసమాన యై విలసిల్లుచున్నది.

ఈ భాష చిరకాలమునుండియు వర్ధిల్లుచున్నట్లు పెక్కు నిదర్శనములు గానవచ్చుచున్నను, కొన్ని శాసనములు దప్పఁ, బది శతాబ్దములకుఁ బూర్వమున రచింపఁబడిన గ్రంథము లెవ్వియు నిపుడు గ్గనఁబడవు. దీనికిఁ గారణములు, విదేశీయుల దండయాత్రలలో దహింపఁబడిన గ్రామములతోఁబాటు మన ప్రాచీనగ్రంథభాండారములును దహింపఁబడుట, ప్రత్యంతరములు లేక యేకమాతృకలై నశించుట మున్నగునవియే. అయినను, నాంధ్రభాష వాడుకలో నున్న దేశమును, పూర్వ మాంధ్రులచే జయింపఁబడిన దేశములను శోధించినయెడల, నన్నెచోడుని కుమారసంభవమువలె నిఁకఁ గొన్ని సనాతనాంధ్రగ్రంథములు దృష్టిపథగతము లగు నేమో యను సందియము గలుగుచున్నయది. నన్నయభట్టారకునకుం దరువాత ననేకు లగు కవితల్లజులచే రచింపఁబడి నామావశిష్టములై మనకు లభింపకున్న గ్రంథములు గొన్ని యుండలేదా? ఇఁక మిగులఁ బ్రాచీన కావ్యములు గన్పడ వనుటలో వింత యే మున్నది?

ఈ విషయము నటు లుంచి యిఁకఁ బ్రస్తుతము మనకుఁ గెలిసియున్న కవులలో నెవ్వ రెవ్వ రే యే విధమున "ఆంధ్రసారస్వతము"ను బోషించినదియుఁ గనుఁగొనుట ముఖ్యము. కావున నక్కవుల విషయ మించుక నిటఁ దెలుపవలసియున్నది. ఈ విషయమంతయు (1) భాషాంతరీకరణయుగము (2) కావ్యయుగము (3) నవీనయుగము నను భాగములుగా విభజించి, ఆయా యుగములలోని కవిముఖ్యు లాంధ్రభాష నెట్లెట్లు వృద్ధినొందించిరో తెలియఁజేయుచున్నాను.

భాషాంతరీకరణయుగము

భాషాంతరీకరణయుగమున నాంధ్రకవు లందఱిలోను ముఖ్యులని తలంపఁబడుచున్నవారు నన్నయభట్టు, తిక్కన, ఎఱ్ఱాప్రెగడ యను మువ్వురు కవులు. వీరు మువ్వురుం జేరి "కవిత్రయ" మని చెప్పఁబడుదురు. ఆంధ్రభాషకుం బరమప్రమాణముగ నెంచఁబడెడి "ఆంధ్రమహాభారతము" నీ కవిత్రయమే సంస్కృతమునుండి యాంధ్రీకరించిరి. భారతాంధ్రీకరణము నన్నయవలనఁ దొలుత నారంభింపఁబడినది. ఈ యనఘుఁడు దీనిని వేఁగీదేశమున కేలిక యగు రాజనరేంద్రుని ప్రోత్సాహముకతనఁ దలపెట్టెను. భారతమందలి మొదటి రెండు పర్వములును, అరణ్యపర్వమందుఁ గొంతయు నిక్కవి తెనిఁగించెను. సంస్కృతగ్రంథము లాంధ్రీకరించుటయం దీకవి, తనకుఁ బిమ్మటి కవులకు మార్గదర్శకుఁడు. ఈయన కవిత్వము సంస్కృతపదబాహుళ్యము గలిగియున్నను, సరళమై, అర్థగాంభీర్యము గలిగి, చదువఁ జవు లూరుచుండును.

నన్నయభట్టును బ్రథమాంధ్రకవి యని సాధారణముగా మనవారు వర్ణించెదరు. కాని నన్నెచోడుని కుమారసంభవమున నున్న

క. మును మార్గకవిత దేశం
బున వెలయఁగ దేశికవితఁ బుట్టించి తెనుం
గు నిలిపి రంధ్రవిషయమునఁ
జన సత్యాశ్రయునిఁ దొట్టి చాళుక్యనృపుల్.

అను పద్యమువలనను, నన్నయభట్టారకుని కాలముననే యొక రిద్దఱు తెలుఁగుకవు లుండుటవలనను, నిక్కవిని బ్రథమాంధ్రకవి యనుట ప్రమాద మని తోఁచుచున్నది. అయినను తెనుఁగున కియ్యనఘుఁడు పరమోపకారమును జేసియున్నాఁడు. నన్నయ విషయము చరిత్రగ్రంథములవలన జగద్విఖ్యాతమై యున్నది. కావున నిచ్చట నిఁక విస్తరింపఁ బని లేదు.

కవిత్రయమున రెండవవాఁ డగు "తిక్కనసోమయాజి" కవిత్వము పరమశ్లాఘ్యమై, పండితపామరజనాహ్లాదకరమై, యలరారుచున్నది. నిజముగు తెలుఁగుకవి యన నీతఁడే యనవలసియున్నది. ఇక్కవి నిర్వచనోత్తరరామాయణమును, భారతమునఁ బదేను పర్వములును విరచించెను. ఉత్తరరామాయణశైలి కొంచెము కఠినమైనది. భారతము ద్రాక్షాపాకమునఁ గడు హృద్యముగ నుండును. తిక్కన కవిత్వమున గీర్వాణపదము లరుదుగఁ గనఁబడును. ఇతని పలుకులు మృదువులై, మధురరసమును వెల్లిగొల్పుచుండును. ఇందుకు భారతమే నిదర్శనము. ఇక్కవికి నన్నయభట్టుపైఁ గడు గౌరవము గలదు.

మరియుఁ దిక్కనకవి,

క. తెలుఁగు కవిత్వము చెప్పం
దలఁచిన కవి యర్థమునకుఁ దగియుండెడు మా
టలు గొని వడులుం బ్రాసం
బులు నిలుపక మొగిని బులిమి పుచ్చుట చదురే?

క. లలితపదహృద్యపద్యం
బులన కథార్థంబు ఘటితపూర్వాపరమై
యలఁతి యలంతి తునియలుగ
హాల సంధించిన విధంబు నమరఁగవలయున్.

అని నిర్వచనోత్తరరామాయణమునఁ జెప్పికొనిన విధముననే తన గ్రంథముల రచించియున్నాఁడు. కవిత్వమున నన్నయకన్న

నిక్కువియే మిన్న యని కొందఱు విబుధు లభిప్రాయపడుచున్నారు.
పూర్వపు టౌన్నత్యము నంతయు ననేకము లగు కారణాంతరముల
వలనఁ గోల్పడి కృశీభూతయై యుండి, నన్నయభట్టారకుని కృప
కుం బాత్రమై, మరలఁ గ్రమక్రమమునఁ దన తొంటివికాసమ్ము నందఁ
జూచుచున్న యాంధ్రకవితాలత, కవిబ్రహ్మ యగు తిక్కన వాగ
మృతధారవలననే చెట్టుగట్టి, యాతని కాలమునుండియు గ్రంథరూప
ముల ధరించియున్న తీయని ఫలముల నాంధ్రులకుఁ బ్రసాదించుట
కారంభించెను. వే యేల? ఇప్పటివఱకుఁ దెనుఁగుదేశమున జనించిన
కవులలో తిక్కనవంటి కవి యొకఁడును గానరాఁ డనుటకు సందియ
ము లేదు. తిక్కన స్వయముగఁ గృతులు రచించియు కృతుల నంకి
తముగఁ జేకొనియు కవిత్వమును గౌరవించి ఆంధ్రసారస్వతమును
బోషించిన కవులలోఁ బ్రథముఁడుగా నెన్నఁదగియున్నాఁడు.

ఎఱ్ఱాప్రెగడ భారతారణ్యపర్వశేషమును, నృసింహపురాణ
మును, హరివంశమును, రామాయణమును రచించి ఆంధ్రభాషాయోష
నలంకరించెను. ఈ కవిశిరోమణి నన్నయ తిక్కనలయం దతిశయ
మగు భక్తి గలవాఁడై, వా రిరువురంబోలి తానును గవిత్వమును
జెప్పియున్నాఁడు. ఇతఁ డతులితశివభక్తియుక్తుఁడై "శంభుదాసుఁ"
డనియు, చక్కని గ్రంథముల నొనర్చి తన దేశభాష నుద్ధరించుటచే
"ప్రబంధపరమేశ్వరుఁ" డనియు బిరుదుల నందెను. రామాయణము
తప్ప నితని తక్కిన గ్రంథములు ముద్రితములై యున్నవి.

ఇటు లనవద్యకవితాసామ్రాజ్యపట్టభద్రు లగు నీ కవిత్రయము
రచించిన గ్రంథము లన్నిఁటియందును భారతము మిగులఁ బొగడ్తఁ
గని ఆంధ్రకవిత్వలక్షణము లన్నిఁటికిని లక్ష్యగ్రంథమై, సంస్కృత
వాఙ్మయమునఁ బంచమవేదాఖ్య నొందియున్నను, ఆంధ్రభాషకుఁ
బ్రథమవేదమై, భాషాభివృద్ధి నందఁగోరువారికిని ఐహికాముష్మిక
ఫలముల నందఁగోరువారికిని బఠనయోగ్యమై, సమస్తధర్మములకును
బుట్టినిల్లయి, ఆంధ్రదేశమున భారతమువలెఁ బవిత్రమును సలక్షణము
నగు గ్రంథము వేఱొండు లే దను ప్రాశస్త్యమును గాంచియున్నది.
మన పూర్వకవు లందఱును దీనియందు మహాదరము గలవారై, కవి
త్రయవిరచిత మగు భారతములోఁ గనఁబడని ఆంధ్రశబ్దములఁ గవులు
కావ్యములలో ప్రయోగించుట దూష్య మని నిబంధించిరి. వర్తమాన
కవులలోఁ గూడఁ జాలమంది యీ విధి ననుసరించియే తమ గ్రంథ
ములయం దాంధ్రశబ్దప్రయోగముం జేయుచున్నారు. కవిత్రయకవిత్వ
మును భారతమును గుఱించి విమర్శించి వ్రాయవలె నన్న, నేండ్లు
ను బూండ్లును బట్టును గాన, "ఆంధ్రసారస్వతము" కవిత్రయము
వలననే యుజ్జీవము నొంది, "దేశభాషలందుఁ దెలుఁగు లెస్స" యని
యు, "తూర్పుదేశపు ఇటలీభాష" అనియు మహారాజులు, ఖండాం
తరవాసులు మున్నగువారిచేఁ బొగడుఁ గాంచిన దని చెప్పి, వీరి విష
యము నింతట ముగించుచున్నాను.

నన్నయభట్టు కాలముననే "పావులూరు మల్లన" యను కవి
గణితశాస్త్రమును రచించెను.

నన్నయభట్టారకునకుఁ దరువాత నాంధ్రదేశమునఁ బెక్కురు
కవు లుద్భవించిరి. వీ రందఱు నన్నయమార్గము ననుసరించి, తమ శక్తి
కనువగునట్లు సంస్కృతమునుండి పురాణములను, లక్షణగ్రంథము
లను, ధర్మశాస్త్రములను ఆంధ్రీకరించియున్నారు. ఇందువలన రాజ
నరేంద్రునికిని కృష్ణరాయలకును నడుమ నున్న కాలము "ఆంధ్రుల
సారస్వతము"నకు భాషాంతరీకరణయుగమై యున్నది. ఈ యుగ
మునఁ జెప్పఁదగిన కవు లెందఱో యున్నను, గ్రంథబాహుళ్యమునకు
వెఱచి, వారిలో ముఖ్యులుగా నెన్నఁదగినవా రగు "కేతన, నాచన
సోమన, శ్రీనాథుఁడు, పోతన" యను నలువురను మాత్ర మిందుఁ
బేర్కొనుచున్నాను.

కేతన తన కాలమునాఁటి కాంధ్రభాషయందు లేని వ్యాకర
ణమును, ధర్మశాస్త్రమును రచించెను. ఇందు మొదటిదానికి "ఆంధ్ర
భాషాభూషణ" మనియు, రెండవదానికి "విజ్ఞానేశ్వరీయ" మనియు
నామములు. ఇతఁడు "దశకుమారచరిత్రము" నాంధ్రీకరించి తిక్కన
కంకితముచేసి, యతనివలన మెప్పు గొనియున్నాఁడు. వ్యాకరణ ధర్మ
శాస్త్రములను తెలుఁగునఁ జెప్పినవాఁ డగుటవలన నాంధ్రభాష
కితఁ డొక నూతనాలంకారముం గలిగించినాఁ డనుటకు సందియము
లేదు. ఇతనికి "అభినవదండి" యను బిరుద మున్నది. ఇతఁ డాంధ్రభాష
యందు నూతనగ్రంథములు నిర్మించినందునను, తిక్కనమనీషి మెచ్చు
కొనునంతటి కవిత్వతత్త్వము గలవాఁడగుటను ఆంధ్రవాఙ్మయచరిత్ర
మున నుత్తమస్థానము నలంకరింపఁదగియున్నాఁడు.

నాచన సోమనను సర్వజ్ఞుఁ డందురు. ఇతని కవిత్వము కవి
త్రయకవిత్వముకన్న విశేషగుణమును గలిగియున్న దని వాఙ్మయ
విమర్శకు లనుచున్నారు. ఏమైనను సరే, ఈతని కవిత్వము భారత
కవుల కవిత్వములకుం దీసిపో దనుట నిజమగు విషయము. సోమకవి
రచించిన గ్రంథములు రెండు. ఈ రెంటిలో "వసంతవిలాస" మనునది
ఇప్పటికి నామమాత్రావశేషముగ నున్నది. ఇంకొకటి యగు "ఉత్తర
హరివంశము" నిరర్గళమగు కవితామహిమయును, మృదుమధుర మగు
భావగాంభీర్యమును గలది యై నాతికఠినముగ నుండి, యెంత చదివి
నను దనివిదీరనీక యుండును. ఆంధ్రసారస్వతమున కితఁడును బ్రధాన
పోషకుఁడై, కవిత్రయతుల్యుఁడుగఁ బరిగణింపఁదగియున్నాఁడు.

ఇఁక శ్రీనాథకవి విషయముఁ గనుఁగొందము. ఇతఁడు గడుం
జమత్కారియు, చక్కని ప్రౌఢకవియు నై యున్నాఁడు. స్వకల్పిత
కవిత్వమునఁ గావ్యములు రచించుటలో, ఇతని తరువాతివా రగు
ఆంధ్రకవితాపితామహుఁ డాదిగాఁ గల కవితల్లజులకు నితఁడే
మార్గదర్శి యని కొంతమంది పెద్దల యభిప్రాయము. ఈయన కవనము
గీర్వాణపదబంధురముగ భాసిల్లుచుఁ జదువరుల కుత్సాహజనకముగ
నుండును. ఇక్కవికృతకృతిపుంజమున "శృంగారనైషధ" మనునది
ఆంధ్రపంచకావ్యములలో నొకటిగా నెన్నఁబడినది. ఇదియును సం
స్కృతశబ్దభూయిష్ఠమై యుండుటచేఁ గాఁబోలు దీనిని గూర్చి "ప్రౌఢ
దీర్ఘసమాసపదములు గూర్చి శ్రీనాథుండు గూలార్చె నైషధంబు"

అని కొందఱు వాకొనియున్నారు. సకలవిద్యాసనాథుఁ డగు శ్రీనాథుని మార్గములు బహువిచిత్రములుగ నుండును. ఈయన

గీ. ప్రౌఢిఁ బరికింప సంస్కృతభాష యండ్రు,
పలుకు నుడికారమున నాంధ్రభాష యందు;
రెవ్వ రే మన్న నండ్రు, నా కేమి కొఱఁత?
నా కవిత్వంబు నిజము కర్ణాటభాష.

అని నిబంధించుకొని తన కావ్యము లన్నియుఁ బ్రౌఢముగనే రచించియున్నాఁడు. ఈతని గ్రంథములలో తెలుఁగుపదము లసదుగ నుండుటచే నితఁ డాంధ్రభాష కుపకారి కాఁడని యిటీవలఁ గొంద ఱభిప్రాయపడుచున్నారు. కాని యది శ్రీనాథునిలోపము గాదు. గీర్వాణభాషాపాండిత్యము దమకు లేకున్నను, ఆంధ్రభాషాభివృద్ధి నందఁ గోరువారికి సోపానములవంటి వగు నాంధ్రకావ్యముల నైనను గన్నులఁ జూడక, చూచినను వానిని బఠించి యందలి మార్గముల నన్నిటిని గ్రహింపనేరక, గ్రహించినను గ్రంథమును మూయఁగనే తమమనో నేత్రమును గూడ మూసికొని గ్రహించిన విషయముల వెంటనే మఱచుచు, ఆంధ్రనైషధకావ్యపఠనమునకుం దొరఁకొనెడి మనవారి లోపమే మో యని సందేహింపవలసియున్నది. పై గుణము లన్నియుఁ గలిగియున్న వారికి మాత్రమే నైషధకావ్యమహిమం దెలిసికొనుటయును, దానియందలి రసము రసనల కెక్కి వారు తనియుటయును సంభవించును.

కావున శ్రీనాథుఁడు ఆంధ్రసారస్వతమున కుపకారియే గాని యపకారి యనుట సమంజసము గాదు. "నైషధమ్ విద్వదౌషధమ్" అని ప్రశస్తి వహించిన నైషధము నాంధ్రులకుఁ బ్రసాదించినందున కాంధ్రు లెల్ల రీతని మఱవక స్మరింపవలసియున్నారు. ఇక్కవి గ్రంథము లాంధ్రదేశమున వెలసియే యున్నవి.

శ్రీనాథుని సమకాలికుఁడును బంధుఁడును భాగవతోత్తముఁడును నగువాఁడు బమ్మెర పోతనామాత్యుఁడు. ఇతనిని గుఱించి యనేక కథలు చెప్పెదరు. ఈయన భక్తిరసప్రధానం బగు భాగవతము నాంధ్రీకరించి రామునకు సమర్పించెను. పోతన సహజపాండిత్యుఁడు; పవిత్రమగు భాగవతపురాణము నాంధ్రమునకుం దెచ్చి యాంధ్రసారస్వతమున భక్తియోగమును బోధించు సద్గ్రంథములు లేని కొఱఁత వాపినందున నితఁడు తెలుఁగుబాసకు సొంపు సంపాదించిన కవిముఖ్యులలో నొకఁడుగా నెన్నఁదగియున్నాఁడు. సహజపాండిత్యుని కృతమగు భాగవతమందలి భాగములు కారణాంతరములవలన నుత్సన్నములై నందున నొక రిద్దఱు కవు లా భాగములఁ బూర్తిచేసియున్నారు. పోతన కవిత్వము పదలాలిత్యము గలిగి యమకాద్యలంకారయుక్తమై కడు మనోజ్ఞముగ నుండును. ఈయన కవిత్వమునఁ గొన్ని దోసము లున్న వనియు లేవనియు లక్షణగ్రంథకర్తలును పండితులును పెక్కు చర్చలు చేసియున్నారు.

భాషాంతరీకరణయుగమునందే, యుగ్రకవి యగు "వేములవాడ భీమకవి" యున్నాఁడు. ఇక్కవి యొకటి రెం డాంధ్రగ్రంథములు చేసియున్నాఁడు. ఇతఁడు శాపానుగ్రహసమర్థుఁ డని లక్షణగ్రంథములు చెప్పుచున్నవి. ఈక్రింది పద్యముఁ గాంచిన నీతని శక్తి చదువరులకు గోచరించును.

చ. హయ మది సీత, పోతవసుధాధిపుఁ డారయ రావణుండు, ని
శ్చయముగ నేను రాఘవుఁడ, సహ్యజ వారిధి, మారుఁ డంజనా
ప్రియతనయుండు, లచ్చన విభీషణుఁ, డా గుడిమెట్ట లంక, నా
జయమును బోతరక్కసుని చావును నేఁడవనాఁడు చూడుఁడీ.

ఇట్లాంధ్రసారస్వతము దినదినప్రవర్ధమానమై, రాజనరేంద్రుని కాలమునుండి కృష్ణరాయలు రా జగుపర్యంతముఁ గేవలభాషాంతరీకృతగ్రంథసముదయముచే నలంకరింపఁబడుచుండెను. కృష్ణరాయఁడు ప్రభు వగునప్పటికి ఆంధ్రజనులకుఁ దమ భాషయం దభిరుచి మెండై నూతనాంశముల గ్రహింప నుత్సుకులై యుండిరి. కవులకు నవీనాభిప్రాయములు సముద్రతరంగముల భంగి హృదయముల నుప్పొంగ నారంభించె. తిట్టుకొనుటయందును బ్రశ్నించుటయందును కవులు పరస్పరము పద్యములనే యుపయోగించుచుండిరి. చాటుపద్యముల లోను కొన్ని కావ్యములలోను చమత్కృతిగా కర్ణాట తురుష్కభాషాపదములు చేర్పఁబడుచుండెను. కృతిభర్తలు,

ఉ. కేవలకల్పనాకథలు కృత్రిమరత్నము లాద్యసత్కథల్
వావిరి బుట్టురత్నము లవారితసత్కవికల్పనావిభూ
షావహపూర్వవృత్తములు సానలఁ దీఱిన జాతిరత్నముల్,
గావున నిట్టి మిశ్రకథగా నొనరింపుము నేర్పు పెంపునన్.

అని విద్వత్కవులఁ గాంక్షించుచుండిరి. అప్పటి దేశకాలపాత్రంబుల ననుసరించి, భారతకవుల మార్గముల నవలంబముగఁ గొని, నూతనము లగు నభిప్రాయములను కల్పనలను జేర్చి, కవిపుంగవులు కావ్యములు రచించి, తమ నిరంకుశాధికారమును వెల్లడించుటకుఁ బ్రయత్నించిరి. కావునఁ గృష్ణరాయలకును ఆంగ్లేయప్రభుత్వమునకును మధ్యకాలము "ఆంధ్రసారస్వతము"నకుఁ గావ్యయుగ మని చెప్పవలసియున్నది.

కావ్యయుగము

కావ్యయుగమునకు "అల్లసాని పెద్దనామాత్యుఁడు" బ్రహ్మ యని చెప్పఁదగును. ఇతఁడు శిరీషకుసుమపేశలసుధామయోక్తులచే మనుచరిత్రమును విరచించి మూరురాయరగండఁ డగు కృష్ణరాయలచే "ఆంధ్రకవితాపితామహుఁడు" అను బిరుదమును బడసెను. కృష్ణరాయలు ఆంధ్రభాషాభివృద్ధిఁ జేయ నడుకట్టి, తత్కార్యనిర్వాహకు లగు కవులఁ బోషించి, వారలచే ననేకకావ్యములఁ జేయించియు, తాను స్వయముగఁ గవియై కావ్యములు రచించియు "దేశభాషలందుఁ దెలుఁగు లెస్స" యని తా నన్న వాక్యమును నిలుపుకొనఁజాలునంతటి ప్రబలప్రయత్నములు సల్పి ఆంధ్రభాషకు మహోపకారమును జేసియున్నాఁడు.

కావ్యయుగ మారంభించిన దాది, యాంధ్రదేశమునఁ గవులు పుంఖానుపుంఖములుగా వ్యాపింప మొదలిడిరి. ఆంధ్రభాషయం ద

సంఖ్యగ్రంథము లీ కాలముననే రచింపఁబడినవి. ఆంధ్రపంచకావ్యములలోని వగు మనువసుచరిత్రములును, ఆముక్తమాల్యదయు, రాఘవపాండవీయమును ఈ కాలమున జనించినవే; ఇవి గాక, శ్లేషకావ్యములు నిఘంటువులు శుద్ధాంధ్రగ్రంథములు మున్నగున వెన్నియో కావ్యయుగముననే రచింపఁబడెను. ఈ కాలపు కవుల చరిత్రమును వివరించుట యన్న సాధ్యపుఁబని కాదు. కావున నీ యుగమునందలి విఖ్యాతచరిత్రు లగు కవిశ్రేష్ఠులలోఁ గొందఱను మాత్ర మిట దిక్ప్రదర్శనముగఁ బేర్కొనుచున్నాను.

కృష్ణరాయని ప్రోత్సాహమున మొదట నాంధ్రమున స్వకల్పితకావ్యమును రచింపఁదలపెట్టినవాఁడు "అల్లసాని పెద్దనకవి". ఈయన కవిత్వము ద్రాక్షాపాకమునఁ దనరి, పదలాలిత్యము గలిగి, బహుమనోహరముగ నుండును. ఇక్కవికి శ్రీనాథుని కవిత్వమునం దాదరమెక్కుడగుటవలనఁ గాఁబోలు, నైషధకావ్యమందలి పద్యములఁ బోలి, మనుచరిత్రమునఁ గొన్ని పద్యములను వ్రాసియున్నాఁడు. స్వతంత్రకావ్యములు విరచించుట కీతఁడే మార్గదర్శి. ఆంధ్రభాష నభ్యసింపఁగోరువారి కీతని మనుచరిత్రమే తొలుతఁ జదువఁదగిన గ్రంథము. ఆంధ్రభాష కీతఁడు గొప్పమేలు చేసియున్నాఁడు.

సాహిత్యరసపోషణుం డగు రామరాజభూషణుఁడు ప్రతిపద్యరసాస్పదం బని పేరుగాంచిన వసుచరిత్రమును, హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యాన మను శ్లేషకావ్యమును రచించి, తన మాతృభాష యగు నాంధ్రమునకుఁ గడు వన్నియం గలిగించియున్నాఁడు. ఆంధ్రభాషావిద్యార్థులు మనుచరిత్రమును జదివిన వెనుక నీతని "వసుచరిత్రము"ను చదువవలసియుందురు.

కవిసార్వభౌముఁ డగు 'పింగళి సూరన' ఆంధ్రపంచకావ్యములలో నొకటగు "రాఘవపాండవీయ" మను శ్లేషకావ్యమును, "ప్రభావతీప్రద్యుమ్న" మను ప్రబంధరాజమును, స్వకపోలకల్పితం బగు చక్కని కథాభాగము గల "కళాపూర్ణోదయము"ను రచించి, భాషాయోషకమూల్యాభరణమ్ము లగు తన కృతులచే నలంకారమును గావించెను. ఇతని కవనము మృదుపదవిలసితంబై, అర్థగౌరవమున నావంతయుఁ గొఱంత లేక, భావగాంభీర్యము గలిగి, ముద్దులు మూటఁగట్టుచుండును. తెలుఁగుబాసను బోషించినవారిలో నీతఁడును ముఖ్యుఁడైయున్నాఁడు. ఇఁక "తెనాలిరామకృష్ణు" ని విషయ మించుక తెల్పెదను.

రామకృష్ణకవి చరిత్ర మద్భుతావహముగ నుండును. అయినను మనవారు తెల్పుచుండెడి నీతిబాహ్యములును హాస్యరసప్రధానంబులును నగు కథ లన్నియు రామకృష్ణుని కల్పితము లని గాని, యతని చరిత్రమును దెల్పున వని గాని నమ్ముటకు సందేహింపవలసియున్నది. ప్రఖ్యాతచరిత్రు లగు సత్పురుషులను కులముతక్కువవా రనియు దాసీపుత్రు లనియు నిందించుట చిత్రవిచిత్రము లగు కథల నల్లి ప్రొద్దుపోకకుఁ జెప్పికొనుచు తన్మూలమున పామరుల సంతసింపఁజేయుచు చెడుమాటలైనను పూర్వోక్తము లయ్యెనేని వానిని శిరసావహించి మెచ్చుట, యీ మాటల కన్నిఁటికి నంతరార్థమింకొకటి యున్నదని పిఱుపీఁగుట, తప్పుమాట లయ్యెనేని పూర్వుల స్థైల వచించుదురని తలఁచుట, సమకాలికుఁ డగు సత్కవియొక్క నూతనకావ్యమును రచించెనేని దానిగుణమును గ్రహింపనేరక, ఈ పుల్లయ్య కవిత్వము నె నెఱుఁగనా? ఇట్టి కవిత్వ మెంతైనఁ జెప్పవచ్చు' నని సాధుకవులను పరిహసించి, తత్కృతకావ్యములఁ దృణీకరించుట మున్నగు నాచారములు మనవారికిఁ జిరకాలమునుండి యున్నవి గాన, పైనఁ జెప్పిన చిత్రకథలకర్తృత్వమును మనవారు శ్రీనాథునకో రామలింగనికో యింకొక చమత్కారకవికో యారోపించుచుందురు. ఇట్టి వింతకథల నల్లి చెప్పెడి టకటొంకరగాండ్రును, అవి నమ్మెడి పామరులును నింకను దెలుఁగుదేశమున నున్నారనుట యెంతయు శోచనీయముగ నున్నది. కాని కొంతదనుక విమర్శింపఁగా, రామకృష్ణుఁడు నిర్భయుఁడును, నిష్కపటియు, నిస్సంశయుఁడును గాఁ జెప్పఁదగియున్నాఁడు. ఈ యంశము రామకృష్ణకవి చెప్పిన యీ క్రింది చాటుపద్యమువలన మన కెఱుంగ వలనగును. ఇది రాజసభలో పండితులు పరస్పరము చేసికొనుచున్న విద్యావివాద సమయమునఁ జెప్పినదఁట.

చ. తెలియని వన్ని తప్పు లని దిట్టతనాన సభాంతరంబునం
బలుకఁగరాదు రోరి పలుమాఱు; పిశాచపు పాడెగట్ట! నీ
పలికిన నోట దుమ్ముపడ, భావ్య మెఱుంగవు; పెద్దలైనవా
రల నిరసింతురా? ప్రెగడరాణ్ణరసా! విరసా! తుసా! బుసా!

ఇతఁ డిట్లు తనకుఁ దోఁచిన యంశముల నిముసమైనను దాఁచలేక, మొకమోట మావంతయుం గనక, తన భావముల వెల్లడించు నైజము గలవాఁ డగుటచేతనే, మనవారి కుశాగ్రబుద్ధిచేఁ గల్పింపఁబడిన కథానకముల కన్నిఁటికిని కర్త యనుటకు సందు గలిగినది.

రామకృష్ణకవి యెట్టివాఁడైనను, అతని కవిత్వము కావ్యయుగమునందలి తక్కినవారి కవనముకన్న మిన్నయై, ప్రతిపద్యమునందును అమృత ముట్టిపడుచుండును. ఆంధ్రభాషాచరిత్రమునం జెప్పెడు కవులలో నీతఁడును ముఖ్యుఁడుగా నెంచఁదగియున్నాఁడు. ఇక్కవి రచించిన గ్రంథము "పాండురంగమాహాత్మ్యము".

కావ్యయుగమునఁ జెప్పఁదగు కవులు నంది తిమ్మన, రామభద్రుఁడు, కూచిమంచి తిమ్మన మొదలగువారు పెక్కు రున్నారు. గ్రంథబాహుళ్య మగు నను భీతిచే, నమ్మహామహుల చరిత్రములు గాని వారి విరచితము లగు గ్రంథములు గాని యిచ్చటఁ బేర్కొనుటకు వీలు లేదు. ఆంధ్రభాష యీ యుగమున నత్యున్నతవైభవము నంది, పరిపరివిధములఁ దన ప్రాగల్భ్య మంతయుఁ గనఁబఱుపఁజాలియున్నది. ఇఁకఁ గావ్యయుగానంతరమున నాంధ్రభాష యేవిధమునఁ బెంపొందుచున్నదియుఁ గనుఁగొందము.

నవీనయుగము

ఇప్పు డాంగ్లేయులు మన దేశమునకు పాలనకర్తలై నందున, ఆంధ్రులలోఁ జాలమంది యాంగ్లేయభాషాకోవిదులై తెలుఁగుబాసయందు లేనివియు హూణభాషయం దున్నవియు నగు కొన్ని

యంశముల గ్రహించి, తాము గ్రహించిన నూతనవిషయములచేఁ దమ మాతృభాష యగు నాంధ్రమునకుఁ గ్రొత్తక్రొత్త యలంకారములఁ జేకూర్చుటకు మొదలిడిరి. కావున నీ కాలమున నాంధ్రభాషయందు "నవీనయుగ" మొకటి యేర్పడినది. ఈ యుగచరిత్రమును గూడ నిట సంగ్రహముగా వివరించుచున్నాను.

ఈ యుగమునకుఁ గారణభూతుఁడు రావు బహద్దర్ బిరుదాంకితుఁడగు శ్రీయుత కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు. వీరాంధ్రభాషలో నేర్పఱచిన నూతనపద్ధతు లనేకములు గలవు. తెలుఁగునఁ జిత్రవచనకావ్యములు చరిత్రములు ప్రకృతిశాస్త్రములు ప్రహసనములు మున్నగునవి రచింపఁబడుట కీ యనఘుఁడే మార్గదర్శి యై యున్నాఁడు. మఱియు సంస్కృతాంగ్లేయభాషలయందలి రసవంతము లగు చక్కని నాటకము లెన్నియో తెలిఁగించియు పూర్వపు టాంధ్రకవులవలె నిర్దుష్టము లగు చక్కని కావ్యములు రచించియుఁ దమ జీవితమును పవిత్రవంతముగ నొనర్చుకొనిరి. ఆంధ్రభాష కిమ్మహామహుఁ డొనర్చిన యుపకృతి వర్ణనాతీతము. వేయేల? ఈ యుగమునందలి భాషాభిమానులలోను పండితులలోను స్వార్థత్యాగులై మాతృభాష నుద్ధరించినవారిలోను వీరేశలింగము పంతులుగారే యగ్రస్థాన మధిష్ఠింపఁదగియున్నారు. వీ రవలంబించిన మార్గములవలన నాంధ్రసారస్వతమునకు "నవీనయుగ" మేర్పడిన దన్న సందియ మేమున్నది?

ఈ కాలమున నాంధ్రభాషాగ్రంథముల విమర్శించు పద్ధతి యొకటి జనించినది. దీనికిఁ గీర్తిశేషు లగు పూండ్ల రామకృష్ణయ్యగారు కారకులు. మఱియు శ్రీయుతు లగు వేదము వేంకటరాయశాస్త్రులవారు, వావిలికొలను సుబ్బారావుగారు, వడ్డాది సుబ్బారాయుఁడుగారు మున్నగు విద్వత్ప్రకాండు లెందఱో ఆంధ్రకావ్యముల విమర్శించియు నూతనగ్రంథముల రచించియు భాషం దగు విధమున సంస్కరించియు నాంధ్రవాణిని వివిధాలంకారశోభితఁగా నొనర్చుచున్నారు.

విజ్ఞానచంద్రికామండలియును ఆంధ్రభాషాభివర్ధని ఆంధ్రప్రచారిణి సంఘములును ఆంధ్రదేశమున నెల్లెడలను ప్రకృతిశాస్త్రములు, దేశచరిత్రములు, నవలలు, సత్పురుషజీవితంబులు మున్నగు సద్గ్రంథములను వ్యాపింపఁజేయుచున్నవి. పూర్వకవికృతాంధ్రకావ్యములఁ బ్రకటించుటకును, వర్తమానకవుల సన్మానించి గ్రంథరచనకుం బ్రోత్సాహపఱుచుటకును ఆంధ్రమున నొక నూతననిఘంటువును రచించుటకును మన రాజధానీనగర మగు మదరాసున "ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తు" నెలకొల్పఁబడినది.

జనులకు నీతి మత దేశ రాజకీయ విద్యా విషయముల సకారణముగఁ జర్చించుచు, నుత్తమపద్ధతి బోధించుచున్న వార్తాపత్రికలు కొన్ని తెలుఁగుభాషయందు వెలయుచున్నవి. ఈ పత్రిక లన్నిఁటిలో నాంధ్రపత్రిక మాత్రము కొంత యభివృద్ధిం గాంచియున్నది. తక్కిన వన్నియు నల్పసంఖ్యాకు లగు చందాదారులు గలిగి తగినంత వ్యాప్తిఁ గననేరకున్నవి. అయినను మన భాషయందు పత్రికాభివృద్ధి మిగుల వెనుకఁబడియున్నది. పత్రికాధిపతు లెంత స్వార్థత్యాగులై యుత్సాహమునఁ బని చేయుచున్నను, వారికిఁ దగినంత ప్రోత్సాహమును సహాయమును నమరియుంటకై చాలమంది చందాదారులును, విద్యాధికులును అనుభవజ్ఞులును నగు లేఖకులును దప్పక యుండితీరవలెను. ఇట్టి యాధారములు లేని కారణముననే మన భాషయందు పత్రికాభివృద్ధి యడుగంటుచున్నది. ఈ విషయమున నాంధ్రులు తగినంత ప్రయత్నమును జేసి తమ భాషాపత్రికల సంరక్షించుకొన వలసియున్నారు.

ఇక్కాలమున నాంధ్రదేశమున నున్న కవులకు లెక్క లేదు. వీరిలో బాలురు స్త్రీలు మొదలగువారు సైత మనేకు లున్నారు. ఈ కవులలో గర్వసంస్తంభులును పరవంచనాసక్తులును స్వార్థపరాయణులును ఆంధ్రభాషావర్ణసంఖ్య నైనను జెప్పఁజాలని పాండిత్యాతిశయముచే మీసలు మెలఁద్రిప్పువారును గొందఱు లేకపోలేదు. వీరుగాక, సంస్కృతాంధ్రాంగ్లేయభాషాసాహితీమండితులై తమభాష నుద్ధరించి దేశమును ప్రజలను విజ్ఞానతేజోవిరాజమానులుగ నొనర్పం జాలెడి కవివతంసు లెందఱో మన దేశమున వెలసియున్నారు. ఇక్కవుల చరిత్రములును వీరు రచించిన గ్రంథములును నిప్పటి జనసామాన్యమునకుఁ దెలిసియే యున్నవి. ఆంధ్రభాష మొదటి రెండు యుగములకంటె నవీనయుగమున నధికం బగు నభ్యుదయముం గని మనోహరంబు లగు లన చిత్రగతులచే మనల సంతసమున నోలలాడించుచున్నది.

ఈ సందర్భమున నొక విషయము చదువరులకుం దెలుపవలసియున్నది. ఆంధ్రభాష యెంతకాలమునుండి వర్ధిల్లుచున్నదియు, ఎప్పుడెప్పుడెటు లభివృద్ధిఁ గాంచినదియు, నీపై విషయములఁ జదువుటవలన గోచరింపకపోదు. మిగులఁ బురాతనవిషయ మెట్లున్నను, నన్నయకాలమునుండియు నాంధ్రసారస్వతము శుక్లపక్షచంద్రునిమాడ్కి క్రమక్రమాభివృద్ధిం గాంచుచున్నయది. ఈ వ్యాసమునం దున్న మూఁడు యుగములలోను ఈ భాష కెట్టి యంతరాయములును గలిగినట్లు గాన్పింపదు. మఱియు నంతకంతకు భాష యౌన్నత్యమును గనుచున్నది. ఇట్టి దశయం దున్న యాంధ్రమున కిప్పుడు కొందఱు కుశాగ్రబుద్ధులవలనఁ గ్రొత్త సంస్కారము జరగవలసిన కాలము ప్రాప్తించినది. వారి సంస్కారపద్ధతిఁ గొంచె మిటఁ దెల్పవలసియున్నది.

ఇప్పటి యపూర్వసంస్కరణము

ఈ సంస్కార మెట్టిదో యని చదువరులు భ్రాంతిపడవలదు. ఇది బహుసులభ మగు విషయము. ఏమన, ఇప్పటికిని విద్వత్కవులచేతను, సంస్కృతాంధ్రాంగ్లేయాదిభాషలయందు సర్వంకషప్రతిభ గలిగియున్న పండితులచేతను దూష్య మని యెంచఁబడుచున్న గ్రామ్యమును గ్రాంథికాంధ్రభాషతోఁ జేర్చి యాంధ్రభాషాయోషను గురూపిణిఁగ నొనర్చుటయే. ఈ నవీనసంస్కర్తలకు ఛందోవ్యాకరణాలంకారము లన్నఁ దల కంటగించును. గ్రాంథికాంధ్రభాషను వెక్కిరించుచు నీ నడుమ నొక పండితశిరోమణి వ్రాసిన జాబును

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారు ప్రకటించినం గని, యీ ప్రాంత్యముల యందలి విద్వాంసు లెల్లరును వారి యపూర్వప్రతిభకుం దల్లడిల్లిరి. గ్రాంథికాంధ్రభాష ప్రాఁతవడి వృద్ధ యై చచ్చినదానింబోలె నున్న దనియు, మనము మాటలాడుకొను భాషవలెనే యేమార్పును జేయక గ్రంథముల రచించిన చదువనేర్చిన ప్రత్యాంధ్రునికిని పాండిత్యము కరతలామలక మగు ననియు, భాషాభివృద్ధి నొందించుట కిది యొక త్రోవ యనియు వీ రనుచున్నారు. గ్రాంథికగ్రామ్యభాషావాదు లిరుతెగలవారును, ఒకరి మతము నింకొకరు ద్వేషించుచున్నను, ఉభయులును నాంధ్రభాషాభివృద్ధిం గోరువారే యై యున్నారు. ఇప్పటికి రేఫ శకటరేఫ వివాద మొకటియు అర్ధబిందు ద్రుత విషయిక మగు చర్చ యొకటియు నాంధ్రపండితలోకమునం బెద్ద కల్లోలమును గలిగించి, యని యిప్పుడిప్పుడే యొకప్రక్క నత్తమిల్లుచున్నవి. అయినను నీ చర్చలవలనఁ దెలుఁగుబాస కొంతదనుక మెఱుగెక్కినే గాని వికాసహీనతను గాంచలేదు. ఈ నవీనసంస్కరణమువలన నాంధ్రభాష కెట్టి గతి ప్రాప్తియగునో సంశయింపవలసియున్నది. ఆంధ్రసారస్వత మిటు లాంధ్రాక్షరముల పోలిక మాత్రము దెలిసి "భాషా మర్మములు నాకుఁ దెలియుట దుస్సాధ్యము, మా కాంగ్లేయభాషా ప్రావీణ్య మున్నది గాన, తెలుఁగును మా యిచ్చవచ్చినట్లు సంస్కరించెదము" అని పెనఁగులాటకుం డీకొనినవారిచేతులలోఁ బడి నలుఁగుచున్నయది. కావున ఆంధ్రవాల్మీకులును కవిరాజులును కింకవీంద్రఘటాపంచాననులును మహామహోపాధ్యాయులును వీరివాదము లల్పము లని యుపేక్షింపక, యాంధ్రభాష తొల్లిటి యౌన్నత్యమును దొరఁగకుండుటకును నైజరూపమును వీడి వికారవేషమును ధరింపకుండుటకును దగిన సిద్ధాంతములను సకారణముగ నొనర్చి, తమ భాషాభిమానమును వెల్లడించి యాంధ్రుల వందనముల నంగీకొనవలసి యున్నారు.

మరియు నిక్కాలమున నాంధ్రకవిత్వముఁ జెప్పుచున్న కవులును కవిత్వమును జెప్పఁగోరి భాషాపరిచయమును గలుగఁజేసికొనుచున్న యాంధ్రయువజనులును పూర్వోక్తలక్షణంబుల మెఱవక చక్కని మృదుమధురరసబంధురంబు లగు కావ్యములను బాలురు స్త్రీలు సైతము స్వయముగ గ్రహించునట్లుగ నొనర్చి పూర్వకవులపోల్కి శాశ్వతమగు కీర్తి గడించుటకుఁ బ్రయత్నింపవలసియున్నారు.

కవితఁ జెప్పువారి కందఱును,

క. ముదమున సత్కవికావ్యము
నదరంగ విలుకాని పట్టి నమ్మును బరహృ
ద్భిదమై తల యూపింపని
యది కావ్యమె? మలరి పట్టినదియుం గరమే?

అని చెప్పిన నన్నెచోడుని వాక్యములను జ్ఞప్తియం దుంచుకొని, తమ కావ్యము లేవిషయమునను గళంకయుతములు గాకుండఁ జేసెదరుగాత మని దైవమును బ్రార్థించుచున్నాను.

రాజభక్తి

పురాణము సూర్యనారాయణ తీర్థులుగారు

శ్రీ నింపారెడి జార్జిదేవునకు మేరీదేవికిన్ భారతో
ర్వీనారీమణికిం దదాత్మజులకున్ వేభంగులన్ వారి మే
తానీతిం గనుచుండువారలకు నీ యానందసంవత్సర
మ్మానందమ్ము నొసంగుఁగాత మని నే నాశీర్వదింతున్ సదా.

క. శ్రీలం జాల నొసంగుచుఁ
దైర్లోక్యమువారి నీతి దప్పక యేలం
జాలినధర్మవు నిలుమతఁ
బాలకుఁ డగు జార్జిసార్వభౌమునిమదిలోన్.

ఉ. భూవరు లెందఱేనియుఁ బ్రభుత్వముఁ జేసిరి గాని హైందవో
ర్వీవలయమ్ము నీవలె వివేకము గల్గి సమస్త మా ప్రజన్
భావము పల్లవింపఁగఁ గృపామతివై నుతి కెక్కురీతిగాఁ
బ్రోవఁగఁ బూను రాజును నెఱుంగ దెఱుంగదు జార్జిచంద్రమా!

ఉ. ఏయెడ నేదురాత్మ్కుఁ డేక నేమి యొనర్చునో యంచుఁ గించచే
హాయిగ నిద్ర యైనఁ దుద కందక యుండెడు హైందవోర్వికిన్
మీ యవనాఁటినుండియె సుమీ కనులారఁగ నిద్రవోవఁగా
నాయెను దివ్వెపెట్టి మొదలా మెకె మ్రొక్కుదుమయ్య భక్తితోన్.

శా. కంజాక్షుంబలె సత్త్వమూర్తులు మహాగంభీరచిత్తుల్ ప్రజల్
రంజిల్లం దగ నేలువారు ప్రభుకార్యవ్యగ్రులైనట్టి హా
ర్డింజిక్రూప్రభు లుత్తముల్ ప్రతియు మంత్రిశ్రేష్ఠులై యుండ నీ
కుం జార్జిక్షితిపాల! సద్యశము మాకున్ వృద్ధి సేకూఱదే?

తే. జయము విక్టోరియావంశజలధిమణికి
జయ మలగ్జాంద్రపట్టికి జయము గుణికి
జయము మేరీహృదయపంకజద్యుమణికి
జయము భారతకువలయశైత్యఘృణికి.

హెచ్చరిక

రెంటాల వేంకటసుబ్బారావు పంతులుగారు, బి. ఏ., బి. ఎల్.

(కామధేనువు కథకు పీఠికగ వ్రాయబడినది)

ఒకటి రెండు సంవత్సరాలనుంచి న్యూసు పేపర్లలోనేమి మీటింగులలోనేమి తెలుంగుభాషనుగురించి చర్చలున్నూ వాదప్రతివాదములున్నూ జరుగుతూవున్నవి. నన్నయ్య, తిక్కన్న, యెర్రన్న, పెద్దన్న, యిటువంటి పెద్దలు వ్యాకరణనిబద్ధంగా వుపయోగించినభాషే తెలుంగుభాష, అదే నేర్చుకోతగినది, ఆభాషలోనే గ్రంథాలు వ్రాయదగును, తక్కినభాష గ్రామ్యభాష, అవాచ్యము, వర్జనీయము, అప్రశస్తము ఇట్లని కొందరు పండితులున్నూ—సామాన్యంగా అందరికీ బోధపడని గీర్వాణానికి భాషఅని పేరుపెట్టడం కేవలం హాస్యాస్పదం, కట్టుబాట్లతో చచ్చిపడివున్నది భాష కానేరదు, ప్రాణముతో పెరుగుతూవున్నదే భాష, అదే గౌరవార్హము, అట్టిదే దేశాభివృద్ధికి ఆధారము—ఇట్లని కొందరు పండితులున్నూ గుద్దులాడుకోవడమేగాక తగవుతీర్చుకోవడానికి కచేరీలకు యెక్కడందాకా కూడా వచ్చింది! అజ్ఞానం హరించి అవివేకము శమించుగాక!

'ఊన్నమాటంటే ఉడుకుబోతుతనం వస్తుందంటారు.' అయినా ఒకప్పుడు అనక తప్పదు, ఇంతకూ ఆకాశవాణికి భయమేమిటి? ఆమె అన్నిభాషలకూ తల్లి. ఆంధ్రభారతి ఆంధ్రభారతి అని యిక్కడ అందరూ నన్ను మాటలతో పూజిస్తూవున్నారేకాని క్రియలో రొష్టుపెట్టుతూవున్నారు—అని ఆమె మొత్తుకుంటూవున్నది. అదుగో వినబడుతూవున్నది ఆమెమొర వినండి!

ఆకాశవాణిమొర

ఓ నాబిడ్డలారా! నాకు అన్నిభాషలూ ఒకటే అయినప్పటికీ సంగీతసాహిత్యవిద్యలమీద నాకువుండే ప్రీతిచేత ఆంధ్రభాషను యెక్కువ మక్కువతో ప్రేమించి ఆంధ్రభారతి అనే పేరుతో యిక్కడ నెక్కొని చిరకాలంనుంచి ఘనంగా ఆదరింపబడుతూ వుంటిని. వయసు గడచినకొద్దీ నాకు వన్నె వచ్చి యౌవనం హెచ్చిందిగాని నారూపలావణ్యాలు యెంతమాత్రం మారలేదు. కాని, యిటీవల పడమటి బిడ్డలతోటి సాంగత్యంవల్ల నా ముద్దుబిడ్డల బుద్ధి చెడి నా యెడల అనాదరణ యేర్పడి నాకళకాంతులకు కూడా మబ్బుపట్టడం ఆరంభించింది.

అయ్యయ్యో! ఏదిక్కునవిన్నా నాబిడ్డల పోట్లాటలే వినబడుతూవున్నవి. నాకు యేమి దుర్గతి పట్టనున్నదో ఏమిదుస్థితి రానున్నదో గాని నా పెద్దబిడ్డలే వుపకారమని పేరుపెట్టి నాకు అపకారం చేస్తూవున్నారు.

తండ్రులారా! ఎందుకు ఈలాగు తన్నులాడుకుంటారు? తూర్పు పడమరల భేదం తెలియకుండా యెందుకు గుద్దులాడుకుంటూ వున్నారు? అజంతభాష, హలంతభాష, పురుషభాష, స్త్రీభాష, ఈభేదంతోవున్న భాషాతత్వం పడమటిబిడ్డలలో ఎంతటిపండితులకైనా తెలియకపోవడం ఆశ్చర్యంకాదు. వారి పుట్టుకలోనే దానికారణంవున్నది. ఆ రహస్యం తెలియకుండా వారు బోధించే భాషాతత్వం అన్నిభాషలకూ సమానంగా చెల్లదని మీరు తెలుసుకోలేక వారిపోలికలను మీయందు ఆరోపించుకుని ఎందుకు బొందలో పడుతూ నన్ను పడదోస్తూవున్నారు? అయ్యయ్యో! ఈ తత్వరహస్యం సంపూర్ణంగా తెలిస్తే మీకు భేదంగాని పోట్లాటగాని వుండదుగదా! నేను యెంతనిమీతో మొరపెట్టుకుందును. నా మొర మీకు వినబడదంయేలాగు? వినపడకపోతే విని తెలిపే మొనగాడెవడున్నాడు? తెలిపించి నా చింతతీర్చే నాథుడెవడున్నాడు? అయ్యో! అంతా నాకు అయోమయంగా వున్నది!

అజంతభాష, హలంతభాష, పురుషభాష, స్త్రీభాష, వీటికిగలభేదము—భాషయొక్క ప్రాణము, శరీరము, బీజము, క్షేత్రము, స్వరప్రస్తారము, మాత్రాప్రస్తారము, గణప్రస్తారము, నానాజాతి వృత్తప్రస్తారము, వీటియొక్క తత్వరహస్యములు—భాషయొక్క మాధుర్యము, గానయోగ్యత, యివి దేని ననుసరించి వుండేదీ, యెట్టిభాషలు సంగీతసాహిత్యవిద్యల సంపూర్ణప్రస్తారమునకు యోగ్యములో, స్త్రీపురుషాక్షరసంజ్ఞలయొక్క సంయోగము, ఐక్యము, ప్రత్యేకరూపము—ఎట్టిభాషలో పదములు విడివిడిగా వుండునో, యెట్టిభాషలో జడగా అల్లుకొనిపోవునో, యేమికారణమో—యెట్టిభాషలోముందుకే సూటిగా అన్వయమో యెట్టిభాషలో ముందుకు వెనుకకు దుమికి దుమికి అన్వయమో, యేస్వాభావికధర్మంవల్ల యిది యేర్పడుతుందో—ఈమొదలైన తత్వరహస్యములు తెలిస్తే అన్నిభాషలకూ ఒకటే వర్ణమాల యేర్పాటు చేస్తామని, అన్నిదేశాలకూ ఒకటేభాష యేర్పాటు చేస్తామని, అన్నిభాషలను వుచ్చారణప్రకారమే వ్రాయవలసినదని, యిట్టి పిచ్చివాదములు వుండవుగదా! నాబిడ్డలు భాషాభివృద్ధి పేరుచెప్పి అవలంబిస్తూవున్న వృథాప్రయత్నములున్నూ వృథాప్రయమున్నూ తప్పిపోవునుగదా! ఏమిచేతును? ఎంతని మొరపెట్టుకొందును? నాచింత తీరేమార్గము యేమివున్నది? అయ్యో యేమిగతి!

ప్రతిభాషయందున్నూ వ్యవహరించడములో—అనగా వాడుకలో—కొన్నిమార్పులు కలగడం స్వాభావికమై వున్నది. ఈ మార్పులు బిడ్డలవల్ల, పామరులవల్ల, సామాన్యజనులవల్ల, ఒకవిధంగాను —

పెద్దలవల్ల, బుద్ధిమంతులవల్ల, పండితులవల్ల, మరివొకవిధంగాను — కలిగింపబడడం కూడా స్వాభావికమే.

ఇంతేకాక మొట్టమొదట ఒకరితో వొకరు నోటిమూలంగా మాట్లాడుకోవడానికి యేర్పరుచుకోబడిన పదములు వ్రాతమూలంగా చదువుకుని గ్రహించుకోవడానికి వుపయోగింపబడడంవల్ల మరికొన్ని మార్పులుకూడా భాషలో తటస్థిస్తూవున్నవి. ఈచెప్పబడ్డ అన్నిమార్పులవిషయంలో అజంతభాషలకున్నూ హలంతభాషలకున్నూ పురుషభాషలకున్నూ స్త్రీభాషలకున్నూ వాటి స్వాభావిక ధర్మమును బట్టి చాలాభేదం యేర్పడుతూవున్నది. దీనివివరం గ్రహించుకోకపోవడంవల్లనే పోట్లాటలు, గుద్దులాటలు, గుడ్డివాదములు, చెడ్డభేదములు సిద్ధిస్తూవున్నవి. ఇది టూకీగా చెప్పదగినవిషయము కాదు. అందరికీ సులభంగా బోధపడేవిషయమున్నూ కాదు.

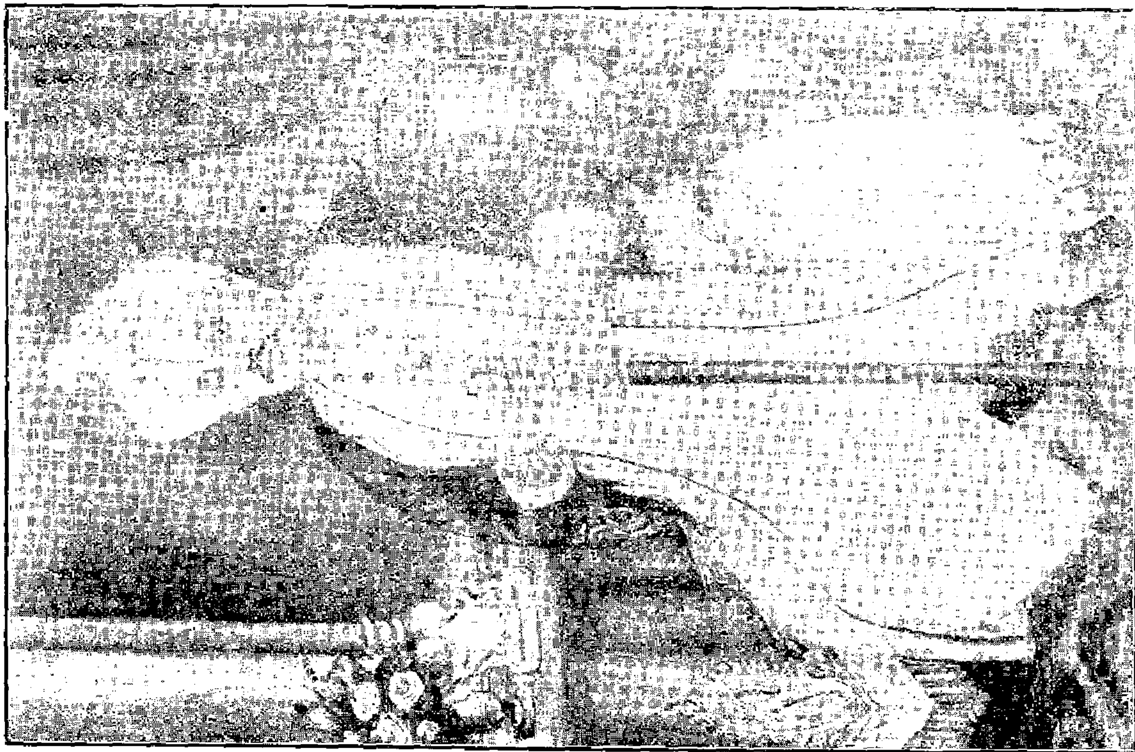
ఏభాషలోనైనా సరే పుట్టుకలో యేర్పడ్డట్టుగానే పదాలు స్పష్టంగా సంపూర్ణంగా వుచ్చరిస్తూ మాట్లాడితే ఆలస్యం అయి వ్యవహారం కడతేరదు కాబట్టి వాడుకలో అనేకపదాలయందు స్వరలోపమున్నూ అక్షరలోపమున్నూ కలుగుతుంది. వ్రాసేటప్పుడు నిదానంగా వ్రాయవచ్చును గనుక యీలోపం అవసరంలేదు. మరిన్ని సామాన్యజనులుగాక బుద్ధిమంతులున్నూ పండితులున్నూ వ్రాసేటప్పుడు, కొత్తకొత్త శబ్దజాలంకల్పించి సమస్తమైనవారు నిదానంగా చదివి నెమ్మదిగా నేర్చుకుని జ్ఞప్తియం దుంచుకోవలసినవిషయములున్నూ గంభీరమైనవిషయములున్నూ తెలుపుతూ గద్యములు పద్యములు, పదములు మొదలయిన కవితలతో గ్రంథాలు రచియిస్తారు. ఈప్రకారంగా మాటభాష, వ్రాతభాష, గ్రాంథికభాష అని మూడు తెరగులు ఏర్పడుతున్నవి. సామాన్యంగా లోకంలో సంభాషణ, వుత్తరప్రత్యుత్తరాలు, వ్యవహారవిషయములు, మొదలయినవాటి సంబంధంలో వుపయోగింపబడుతూవున్నందున మాటభాషను వ్రాతభాషను కూడా వాడుకభాష అని చెప్పవచ్చును. గ్రాంథికభాషలో సంభాషణగాని, వుత్తరప్రత్యుత్తరములుగాని వ్యవహారములుగాని జరుపరు. అయితే యీ సందర్భంలో అజంతభాషలకున్నూ హలంతభాషలకున్నూ వాటిస్వాభావికధర్మమునుబట్టి కొండంతభేదం యేర్పడుతూవున్నది. హలంతభాషలు, స్త్రీభాషలు, వీటివిషయంలో వొకటే కాలపు వాడుక భాషకు గ్రాంథికభాషకు వుచ్చారణలో యెంతభేదంవున్నా వ్రాతలో వుపయోగించే అక్షరసంజ్ఞలలో భేదం వుండదు. ఇది స్వాభావికధర్మమునుబట్టే తటస్థించును. ఈకారణంవల్ల హలంతభాషలో గ్రంథాలు చెవులతో విన్నప్పుడు అర్థం అవుతూవున్నప్పటికీ కంటితో గ్రహించి చదవడం కష్టంగా యేర్పడుతుంది. కాబట్టి యావజ్జీవము, ఉచ్చారణ నేర్చుకుంటూ మార్చుకుంటూనే వుండవలెను. పైగా కాలానుగుణ్యంగా భాషాస్వరూపం కూడా మార్పు చెందుతూ వుంటుంది గనుక సామాన్యసంభాషణలోను, సాధారణపు వ్రాతలలోను, గ్రంథాలలోను, వన్నెభేదం, వైఖరీభేదమే గాని భాష వొకటిగానే కనిపిస్తూ, నానాటికి కలిగేమార్పులు కిందికీ పైకీకూడా వ్యాపిస్తూ వుండడంవల్ల భాష జీవించివున్నట్టుగా యేర్పడుతుంది. ఇంక అజంతభాషలు, పురుషభాషలు, వీటివిషయంలో యెట్లావుంటుందంటే - స్వరలోపాది కారణములవల్ల కలిగే [illegible] చాలా అధికమగుటచేత సామాన్యంగా ఉపయోగింపబడే మాటభాషకున్నూ సామాన్యంగా వుత్తర ప్రత్యుత్తరములలోను వ్యవహారంలోను వుపయోగింపబడే వ్రాతభాషకున్నూ గద్యపద్యాదికవిత్వాలయందు వుపయోగింపబడే గ్రాంథిక భాషకున్నూ చాలావ్యత్యాసం యేర్పడడమే గాక ఈ జాతిభాషలు వాటి స్వాభావికధర్మమునుబట్టి వ్రాసిన ప్రకారమే వుచ్చరించి చదువబడవలసిన కారణంవల్లను, గురులఘుప్రస్తారములతో పద్యాదికవిత్వములు గణబద్ధమై లేశమైనా మార్పుచెందడానికి వీలులేకుండా బిగిసివుండేకారణంవల్లను, మాటభాష వ్రాతభాష గ్రాంథికభాష అని మూడు స్వరూపములుగా యేర్పడుతూవున్నవి. ఈ మూడింటియొక్క తారతమ్యమున్నూ విలువయున్నూ తెలుసుకోలేకనే హలంతభాషలయందువలె వొకటేజీవభాష యేర్పరచవలెనని ప్రయత్నించడం, గ్రాంథికభాషను దూషించడం, వ్రాతభాషను ఆదరింపకపోవడం, మాటభాషను గ్రామ్యమని నిందించడం - ఇదంతా కేవలం అజ్ఞానము సూచిస్తున్నది. అయ్యో! నాపెద్దబిడ్డలే నాకున్నూ నాచిన్నబిడ్డలకున్నూ అపకారులైనారా! ఏమి విపరీతకాలంవచ్చింది!

గ్రాంథికభాషను పూజించే నా దొడ్డబిడ్డలారా! గ్రామ్యభాషను నిరసిస్తారే! అది నా చిన్నిబిడ్డలు, పేదబిడ్డలు మాట్లాడే భాష కాదా! నా చిన్నిబిడ్డల వచ్చీ రాని పలుకులు నాకు ముద్దుగా వుండవా? ఎందుకు నిందిస్తారు. మీ చెవులకుకూడా ఆనందకరంగా వుండబట్టేగదా గ్రామ్యభాషలో ప్రసంగాలున్నూ పదాలున్నూ మీగ్రంథాలలో అక్కడక్కడ వుపయోగించి హాస్యరసం అనుభవిస్తారు. మీకు గ్రామ్యభాషవల్ల హాస్యరసం వుదయించి ఆనందం కలిగినట్టే అల్పజాతులబిడ్డలకు వాళ్లసుద్దులలో మీభాషవుపయోగించిన సందర్భమందు హాస్యరసం వుదయిస్తుంది. వాళ్ల సుద్దులున్నూ పదాలున్నూ పాటలున్నూ వాళ్లగ్రంథాలు. మీకవిత్వాలు మీగ్రంథాలు. వాళ్లగ్రంథాలు వినగూడదు, వ్రాయగూడదు, చదువగూడదు, అవి గ్రంథాలు కావు, మా గ్రంథాలే గ్రంథాలు అని యెందుకు పిచ్చివాదాలు చేస్తారు?

తెలుంగుభాష మాతృభాషగాగల జనులు 2,30,00,000 రెండుకోట్ల ముప్పై లక్షలమంది వున్నారుగదా! వీరిలో మాటరాని వాళ్లక్రింద 30 లక్షలను తీసివేయండి. తెలుంగుమాట్లాడే తక్కిన రెండుకోట్లమందిలో యెందరు గ్రాంథికభాషలో వుత్తరప్రత్యుత్తరాలు, వ్యవహారాలు, జరుపుకుంటారు? ఎందరు భారతభాగవతాది గ్రంథాలు చదువుతారు? ఇది కొంచెం తలచుకోనండి. అప్పుడు అంతా మీకు స్పష్టంగా బోధపడుతుంది.

తెలుంగుభాష మాట్లాడే రెండుకోట్లమంది జనులలో గ్రాంథికభాష మాట్లాడేవారు వొక్కరుకూడాలేరని చెప్పవచ్చును. ఎవరైనా

The Late Rajah of Pithapuram

కీర్తిశేషులయిన శ్రీరావు మహీపతి గంగాధర రామారావు బహద్దరుగారు

The Rajah of Pudukotah

శ్రీ పుదుక్కోట రాజాగారు

The Kumara Rajah of Venkatagiri

శ్రీ వెంకటగిరి కుమారరాజాగారు

The Hon. Mr. P. Ramarayaningar with his brothers

గౌ॥ పానుగంటి రామారాయణింగారును, వారిసోదరులును

Blocks by Messrs. R. Venkiah Bros.

The Maharajah of Bobbili & his Family

శ్రీ బొబ్బిలి సంస్థానాధీశులు

The Minor Zamindars of Karvetinagar

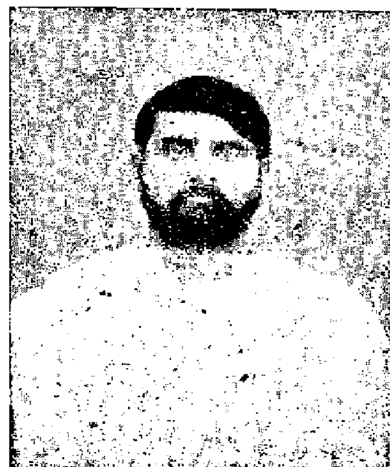
కార్వేటినగరు మైనరు జమీందారులు

Mr. Lodd Govindadas

లాడ్ గోవిందదాసుగారు

Mr. Hem Chandra Sircar

హేమచంద్ర సర్కారుగారు

The Zamindar of South Vallur

దక్షిణవల్లూరు జమీందారుగారు

The Zamindar of Mukteswarapuram

ముక్తేశ్వరపురం జమీందారుగారు

V. Jagapatiraju garu

శ్రీ వత్సవాయి జగపతిరాజు గారు

The Dewan of Banaganapalli

బనగానపల్లి దివానుగారు

Blocks by the Madras Phototype Co.

వుంటే వారు మహా మహా మహా పండితులే! పెండ్లాములతోను, బిడ్డలతోను, చాకలివాళ్లతోను, మంగలివాళ్లతోను, భారతాదిగ్రంథముల భాష మాట్లాడే మహానుభావుడు వుంటే ఆయనగారి గొప్ప మెచ్చుకోవచ్చును. తర్వాతిమాట - ఈచెప్పిన రెండుకోట్లమందిలో భారతాది గ్రంథముల భాషలో వుత్తరప్రత్యుత్తరములున్నూ వ్యవహారములున్నూ జరుపుకునే మహానుభావు లెందరున్నారు? ఒకవేళ వున్నప్పటికీ వ్యవహారములు కొనసాగునా? నా దొడ్డబిడ్డలలో కొందరు బుద్ధిమంతులు సంధులు విడగొట్టి, జడలు చిక్కుదీసి, సులభశైలిలో గ్రాంథికభాష వుపయోగిస్తూ మాట్లాడగలరు, వ్రాయగలరు. నిజమే, ఆలాగు చేయగలవారు వందలుగాని వేలులేరు. వారి వ్రాతలుకూడా లక్షమందికంటె యెక్కువమందికి బోధపడజాలవు. తక్కిన 199లక్షల మంది గతి ఏమికావలసినది? గ్రాంథికభాష చదివితేను వింటేను అర్థం చేసుకోగలవారు లక్షమందికంటె యెక్కువ లేరని మీకు స్పష్టంగా బోధపడవలెనంటే ఆయా జిల్లాలు తాలూకాలు గ్రామాలు వీధులు యిండ్లు గుడిసెలు— యీప్రకారంగా ఆంధ్రదేశంలో వొక మూల నుండి వొకమూలకు మీ మనోదృష్టి విప్పిచూడండి! మనస్సుతో చూడకుండా వూరికే నోటితో మాట్లాడకండి! మనోదృష్టి వ్యాపింపజేసిచూస్తే ఆంధ్రదేశంలో యెక్కడగాని మాట్లాడుకొనడానికిన్నీ సామాన్యపువ్రాతలకున్నూ వ్యవహారాలకున్నూ సంధులు విడగొట్టిన సులభశైలిగల గ్రాంథికభాషకూడా వుపయోగించబడడం లేదనీ వుపయోగించడానికి సాధ్యం కాదనీ స్పష్టంగా బోధపడగలదు. సులభశైలి అయినా కఠినశైలి అయినా గ్రాంథికభాష దొడ్డగ్రంథాలకే ప్రయోజనము. అనగా కట్టుబాట్లకు లోబడి మార్పులు చెందకుండావుండే ప్రౌఢమయిన శబ్దజాలము మూలమున భక్తి, ముక్తి, నీతి, విజ్ఞానము, ఆనందము మొదలయిన సార్వకాలికవిషయములను తెలిపే గద్యపద్యకావ్యములను కల్పించడమే గ్రాంథికభాషయొక్క వుపయోగము. ఎంతసులభశైలిని వ్రాసినా, ఒకటి రెండు లక్షల మందికి మాత్రమే యీగ్రంథముల వుపయోగము. తక్కిన 199 లక్షల మందిని యేగ్రంథాలు చదువుకొమ్మన్నారు? గ్రాంథికభాష బంగారమే. ఎన్నోవన్నెలు ఉండవచ్చునుగాక! బంగారు బంగారే. గ్రాంథికభాషే భాష, తక్కినదిభాష కాదు, భారతాదిగ్రంథములు తప్ప తక్కినవి గ్రంథములు కావంటే, తెలుంగుభాష తెలుంగు గ్రంథాలు లేనట్టే భావించుకోవలసి వస్తుంది. భారతాదిగ్రంథములు అర్థంకాని నా 199 లక్షలమంది బిడ్డలు గ్రంథాలులేనివారు, చదువురానివారు అవుతారు పతేగదా! వారు తెలుంగు మాట్లాడగలవారైనప్పటికీ మూగవాళ్లే మృగములే అని చెప్పవలెను. ఈవాదం మీకు బాగా వున్నదా?

భారతాదిగ్రంథములు చాల దొడ్డగ్రంథములు, ప్రశస్తమైన గ్రంథములు, అని అందరూ వొప్పుకుంటారు. చక్కగా చెక్కి నునుపుచేసి వన్నె పెట్టిన మానులతోను శిలలతోను నిర్మించిన శాశ్వతసౌధములు రమ్యముగా వుండడం ఆశ్చర్యమా? నవరత్నాలుచెక్కిన బంగారు ఆభరణాలను మెచ్చుకోనివారు వుంటారా? పట్టుబట్టలు జరీబట్టలు, యివి అందరికీ కన్నులపండువుగానే వుండును. అయితే సమస్తమైనవారు సౌధములే కట్టవలెను—మిద్దెలు, మేడలు నిర్మించుకొనే కాపురముండవలెను, సామాన్యపు యిండ్లు కట్టగూడదు — పూరియిండ్లు, గుడిసెలు బొత్తిగానే వుండగూడదు— అందరూ రత్నాభరణములు, బంగారు ఆభరణములు, వీటినే ధరించవలెను— అన్నివస్తువులు, అన్ని పనిముట్లు బంగారుతోనే చేయవలెను— పెద్దలూ పేదలూ అందరూ పట్టుబట్టలు, జరిబట్టలు, వీటినేధరించవలెను, అన్ని వేళలయందు వాటినే కట్టుకోవలెను, అన్ని సమయములయందు రూపనిర్బంధములతో నిర్మించిన దుస్తులే ధరించుకోవలెను—ఈలాగు యేర్పాటుచేస్తే లోకము జరుగుతుందా? సౌఖ్యంగా వుంటుందా? మరి యెందుకు గ్రాంథికభాషను వృద్ధిచేయడము అని పేరుపెట్టి దానికట్టుబాట్లను కొద్దికొద్దిగా చెరిపి పాడుచేసి దాని అందమును మాధుర్యమును ధ్వంసంచేస్తారు? గ్రాంథికభాషను సడలించి, పలుచనచేసి, చులకనచేసి సామాన్యకార్యములకు వుపయోగపరచవలెనని యెందుకు వృథాప్రయత్నము చేస్తారు? ఎందుకు పరిశుభ్రమైన వాడుక భాషను నిందిస్తారు? బంగారుతో నీళ్లకాగులు నిర్మిస్తారా, గడ్డపారలు చేస్తారా? చేస్తేకూడా అవి బాగా వుపయోగపడునా? గ్రాంథికభాష దొడ్డభాష, పూజనీయమైన భాష. అది లోకవ్యవహారములయందు వుపయోగపడదు. రెండుకోట్లమంది ఆంధ్రజనులలో 199 లక్షల మందికి అది లభింపనే లభింపదు. కాబట్టి, నాదొడ్డబిడ్డలారా! నామొర కొంచెము చెవిని పెట్టండి! గ్రాంథికభాషయొక్క తత్వము తెలియక దానిలోకి పిచ్చిమార్పులు కూర్పులు తెచ్చిపెట్టి, పరిశుద్ధముగానున్న నాదివ్య సౌధములను పాడుచెయ్యకండి. అగ్రగణ్యులైన మహాకవులు అప్పుడప్పుడు కల్పించే, కూర్చే కొత్త అందములతో తృప్తిచెంది మీ బుద్ధి అంతా వాడుక భాషను ప్రసిద్ధిలోకి తెచ్చి, పరిశుద్ధపరచి, వృద్ధి పరచుటయందు వుపయోగించండి

వాడుకభాష అందరికీ కావలసినభాష—అందరు జనులు సామాన్యసంభాషణయందు, వుత్తరప్రత్యుత్తరాలయందు, లోకవ్యవహారాలయందు, ప్రతిదినం ప్రతినిమిషం వుపయోగిస్తూవున్న భాష. వాడుకభాషను కాగితము మీద నిందించేవారు కూడా యింట ఆలుబిడ్డలతో మాట్లాడేది వాడుకభాషే! మరెందుకు వాడుకభాష అంటే నిందింపవలెను. యేల సిగ్గుపడవలెను? సామాన్యజనులు, పామరులు— నాబిడ్డలలో 199 లక్షలు వీరే—వీరి నిమిత్తము కల్పింపబడే గ్రంథాలువాడుకభాషలోనే వుండవలెను. ప్రస్తుతకాలములో అన్యసంబంధములవల్ల లభిస్తూవుండేజ్ఞానము వాడుకభాషలోనే వెల్లడింపవలెను. కొత్తకొత్త చరిత్రలు, శాస్త్రములు, కథలు, హాస్యములు, పాటలు, పదములు—యివన్నీ ప్రజలకు, బిడ్డలకు బోధపడవలెనంటే సంకరముచేసి పాడుచేసిన గ్రాంథికభాషలో గాక, నిజమైన, పరిశుద్ధమైన, మనోహరమైన వాడుకభాషలోనే వుండవలెను. ఈవాడుక భాష అనే ప్రత్యేకభాష అవిచ్ఛిన్నముగా యేర్పడివుండడము. అజంత

భాషలయొక్క, పురుషభాషలయొక్క గొప్ప భాగ్యము. వార్తాపత్రికలను నాబిడ్డలు లక్షలకొలది చదివి అభివృద్ధికి రావలెనంటే వాటిని వాడుకభాషలోనే వ్రాయవలెను. కొంచెముగా గొప్పగా సడలించిన గ్రాంథికభాషకూడా జనసామాన్యమునకు బోధపడదు. కాబట్టి గ్రాంథికభాషను కనికరములేక వంకరటింకరలుగా తిప్పి తిప్పలుపెట్టి తప్పులుకూర్చి పిచ్చిపిచ్చి శబ్దజాలమును కల్పించి గ్రాంథికభాషను, వాడుకభాషను, రెంటినీకూడా పాడుచేయకండి. నాదొడ్డబిడ్డలలో కొందరు పెద్దవ్రాతలని పేరుపెట్టి గ్రాంథికభాషలో పిచ్చివ్రాతలను వ్రాసి నాకు విచారం కలిగిస్తూ వున్నప్పటికీ, కొందరు దొడ్డగ్రంథాలు కల్పించి నాగర్వము పెంపుచేస్తూన్నారు. ఇదినాకు పరమానందమే. కాని, వీరు సమర్పించే పరమాన్నము నాబిడ్డలలో లక్షలమందికూడా ఆరగించి అనుభవించడం లేదు. పరిశుద్ధమై రుచికరముగా వుండే అంబలే 199 లక్షలమంది బిడ్డలకు ఆరోగ్యకరమైన ఆహారము. ఇది అత్యావశ్యకము. దీనినికూడా సంపాదించగలవారు నాదొడ్డబిడ్డలే. ముందటికాలంలో కొందరు బుద్ధిమంతులు వాడుకభాషలో కథలు, కీర్తనలు, పాటలు, పదములు హాస్యములు, మొదలైనవి కల్పించివున్నారు. గంగావివాహము, కుసలాయకము, బొబ్బిలికథ, దేశింగురాజుకథ, క్షేత్రయపదములు, సారంగపాణిపదములు, లంకాయాగము— మొదలైనవి నాబిడ్డలకు ప్రాణములు. వాడుకభాషలో అనేకగ్రంథములు నోటిపాఠాలలోను తాటాకుల పుస్తకాలలోను పై ప్రాణాలతో నిలిచియున్నవి. వీటిని రక్షించి చక్కగా ముద్రించి సర్వజనులకు సులభంగా దొరకేటట్లు చేయడం యెంతో పుణ్యకార్యము. ఈ కాలంలోకూడా కొందరు బుద్ధిమంతులు వాడుకభాషలో హాస్యములు, కథలు, శాస్త్రములు, ధర్మశాస్త్రములు మొదలైనగ్రంథాలు వ్రాసియున్నారు. ఇవి ప్రతిపల్లెటూరిలో పూజింపబడుతూవున్నవి. కన్యాశుల్కము చదివి సంతోషించనివారుందురా? సంస్కర్తగారి గ్రంథాలలో, వాడుకభాషలో వ్రాసిన హాస్యములేకదా అందరూ చదివి ఆనందిస్తూ వున్నారు. కాబట్టి దొడ్డనాయనలారా! విద్వాంసులారా! గ్రాంథికభాషను సంకరము చేసి నాగర్వమును కుంగించక, వాడుకభాషను లఘుమార్గములో వృద్ధిచేసి, పరిశుద్ధిచేసి, మనోహరమైన కల్పనలతో రమ్యముచేసి, జ్ఞానమును ఆనందమును పెంచే సర్వజనోపయోగములైన గ్రంథాలు వ్రాయండి, ముద్రించండి, ప్రచురించండి! చిన్నబిడ్డలు 199 లక్షలమందికి అభివృద్ధిమార్గము యేర్పరచండి! తల్లి ఆశీర్వచనమును పొందండి! శాశ్వతమైన కీర్తిని సంపాదించండి!!

తే. నోటితో పల్కు వినఁదగు ♦ నుడుఁగు లెట్లు
కాగితముపయి వ్రాయంగ ♦ గర్హ్యములగు?
తప్పు మీయందె కల దని ♦ చెప్ప నేల,
మంచినీళ్లు నిందింతురో ♦ మథువు మరగి?

ఆంధ్రదేశపురోవృద్ధిప్రశంస

చావలి వేంకటకృష్ణయ్యగారు

ఆల నారోజిని దేశ మెల్లెడల దాదాభాయి యంచుఁ ముదం
బలరఁ బూజలొనర్చి దేవునిఁబలెన్ ధ్యానించుటల్, కృష్ణగో
కలెనామంబును విన్నయంతటనె హృత్కంజంబు లుప్పొంగుటల్
దిలకింపంగ స్వదేశమాతృహితకృత్తేజఃప్రభావాఢ్యులై
చెలఁగఁ గాదె; పవిత్ర మాపథము కించిత్తేని యోజింపుఁడీ.

మ. కల కర్తవ్యము లెన్నియో భరము వక్కాణింప నాంధ్రావనిఁ
జెలువొప్పార నొనర్ప; నన్నిటను నెంతే ముఖ్య మా గ్రామవా
సులకుఁ జ్ఞానముఁ గూర్చు నుద్యమము; ధీశూరుల్ ప్రయత్నింపఁగా
వలె, భూపాలురు దోడ్పడఁ వలెను దద్భాగ్యం బెసంగన్వలెఁ.

ఉ. క్రూరముగాఁగ బాడబులు "ఘోరపుఁబాపులు మాలమాదిగల్
దూరమునందు నుండవలె దోషము డగ్గఱఁ జేరినఁ సదా
చారము లివ్వి సు" మ్మనుచు సాహస మూనెడి పల్కులే సుఁడీ
వేలుమతంబుఁ జూచుకొనఁ ప్రేరణసేయుట వారి నందఱఁ.

గీ. 'దూరముగ నుండురా యోరి పేరిగాఁడ!'
యన్న పల్లె యనును గాని, యల్ల యతఁడె
రేపు "పేతు" రై మీ మచ్చమాపుఁగాదె?
రైలుబండిలో మీ పజ్జ వ్రాలునపుడు.

చ. అరయుఁడు వేదశాస్త్రములయందలి మూలపుటర్థముల్ వివా
దరహితబుద్ధి; సాంఘికపు ధర్మములఁ వివరింపుఁ డెవ్వి యా
చరణ మొనర్పఁగావలెనొ; సల్పకుఁడయ్య "యమోమయంబు" సు
స్థిరమగు జ్ఞానమార్గపువిధిఁ మతి మార్పునఁ జెందు ధర్మముల్.

తే. మంగళ మగు నాంధ్రులకుఁ
మంగళ మగు వారియుద్యమంబుల కెల్లఁ
మంగళము పొరుగువారికి
మంగళ మీ హిందుదేశమాతకు నెందుఁ.

మత విషయము

పోతరాజు నరసింహము పంతులుగారు, ఎమ్. ఏ., ఎల్. టీ.

ఈ వ్యాసమునందు వ్రాయబోవునది క్రొత్తవిషయము కాదు; క్రొత్తమతమును గురించియు కాదు. ప్రస్తుతము అవలంబింపబడు మతములలో మనకు కావలసిన దంతయు ఉన్నది. ఇంతకు యెక్కువగ కూడ ఉన్నది. మనకు క్రొత్తమతము కూడ అక్కరలేదు. ఉన్నమతములనే వాటిలో అనావశ్యకమైన సంగతులను విడిచివేసిన చాలును. ఇందులో వ్రాయ నిశ్చయించుకున్న ముఖ్యాంశ మేమనగా మనచుట్టు మతభేదములు పెరుగుచున్న ప్రస్తుతస్థితిలో మన మేమి చేయవలయును? ఈ భేదములు ముఖ్యములా? ఇవి మనకు ఐకమత్య మిచ్చుటకు ఏవిధముగా మార్చబడవలయును? అని.

ముందుగా ఆలోచించవలసిన విషయము ఏ మనగా, మనము మతాంశము లని నమ్ము సంగతులు నిజముగా మతసంబంధ మయినవా లేక సాంఘికసంబంధ మయిన పరిపాటిలో నుండు ఆచారములా? జాగ్రతగా ఆలోచించి చూచినయడల, ఈ రెండు విషయములు మన ప్రస్తుతపు నడవడిలో బాగుగా విభజింపబడియుండలేదు. ఈ రెండును ఒక అంశముగానే యున్నట్టు మనము ప్రవర్తించుచున్నాము. గాని ఈ రెంటిని విభజించిన గాని మనకు సాంఘికవిషయములో నుండు నీచస్థితి తొలగనేరదు. మత మనునది సర్వసాధారణముగా అందరికిని విశేషముగ భక్తిభయములతో కూడిన విషయము. దానినుండి సాంఘికాచారములు కూడ మతాచారములుగ నమ్మినవారికి వీటి రెంటియొక్క భేదమును నిరూపించకుండ సంఘసంస్కరణయందు అపేక్ష కలుగు నని నమ్ముట నిష్ప్రయోజకము. అయినను ఈ విషయముగూర్చి మనకు ప్రస్తుతము సంబంధము లేదు. ఈ వ్యాసములో మత మనునది కూడ ఒక సాంఘికాంశముగా చూచి, ప్రస్తుత మతభేదములనుండి మనుష్యులకు ఐకమత్యము ఏవిధముగా కలుగవచ్చునని ఆలోచించెదము.

అన్నిభేదములకంటె మతభేదములు మనుష్యులను ఒకరినుండి ఒకరిని వేరుపరచుచుండుటయే గాక వారియందు ఒకవిధమయిన ద్వేషమును అసహనమును కూడ కలిగించుచున్నవి. ఈ స్థితి నిజముగా ఉండవలసినది కాదు. అన్యమతద్వేషము నాగరికతలక్షణము కాదు. ఇందులో ముఖ్యముగా కొన్నిమతములు తక్కినమతములవారిని తమ మతములోనికి కలుపుకొనుట ముఖ్యోద్దేశము కలిగినవై పైనచెప్పిన విలక్షణమును విశేషముగా కలిగియున్నవి. మనము సరిగా ఆలోచించి చూచినయడల అన్యమతద్వేషము ఏమతమునకును ముఖ్యాంశముగా కనపడదు. ఏదైన మతమును అవలంబించు మనుష్యులను బట్టి ఆ మతముయొక్క ఉత్కృష్టత్వము గాని నికృష్టత్వము గాని కలుగుచున్నది. మరియొక విషయము కూడ కలదు. హిందూమతము ఇతర మతములవారిని తమ మతమునకు మార్చు పరిపాటి లేనిదైనను, వారిలోనే హీనజాతివారును గొప్పజాతివారును అను జాతిభేదములు కలుగజేసి మనుష్యులలో ఐకమత్యము లేకుండజేయుటయందు అనాగరికత లక్షణము చూపించుచున్నది. ఈస్థితి నిజముగా హిందూమతాంశములనుండి కాకపోవచ్చును. గాని మతమునుగూర్చి మాట్లాడినప్పుడు అట్టిమతమును అవలంబించినవారి నడవడినే మనము గ్రహించవలసినది గాని నిజమైన మతాంశములు. ఇట్టివి అట్టివి అని నిరూపించుట వలన కేవలము మనకంటియెదుట జరుగుచున్న విషయములకు కళ్లుమూసుకున్నవారమై ఏదో మన మానసికములయిన అభిప్రాయములు కలగన్నవాని కలనుపోలె నిజములుగా భావించువార మగుదుము. కాబట్టియే బుద్ధిమంతులు నిజమైన మతాంశములను తక్కిన అనవసరమైన అంశములనుండి విడదీసి వాటిని మాత్రమే మతాభిప్రాయములుగా వ్యవహరించవలయును. హిందూమతములో కేవలము సాంఘికసంబంధమయిన జాతిభేదము మొదలగు దురాచారములను వదలి ముఖ్యమైన మతాంశములనే అవలంబించినయడల ప్రజలకు చాలా ఉపయోగమును మతమునకు ఉత్కృష్టతయు కలుగు నని నమ్మవచ్చును. మనలో యుండు సాంఘికదుస్థితి చాలామట్టుకు యీ రెండు అంశములను వేరుచేయలేమిచే కలిగినదే. మతముకాని అంశము కూడ పూర్వాచారపరాయణత్వముచే మతాంశమే అని నమ్మబడి మనము ఏవిధమయిన అభివృద్ధి చెందకుండ ఆటంకముగా కలుగుచున్నది. కావున నిజమయిన మతాంశ మేమని మనము ఆలోచించదగియున్నది.

మత మనునది ఏదో చాలామంది పండితులు ఇదివరకు చర్చచేసియున్నారు. మత మనునదియే అవివేక మనియు, మన పూర్వులు అజ్ఞానముచే భౌతికసంబంధమయిన కార్యములను తెలియజాలక అవి యేదో అనిర్వచనీయములయిన కారణములు కలిగియున్న వనియు జ్ఞాన మధికమయినకొలది మత మనునది మాయమైపోవు ననియు నమ్మువారు కొందరు కలరు. వారి అభిప్రాయములతో మన కేమి ప్రసక్తి యిక్కడ లేదు. గాని కొందరు భౌతికశాస్త్రజ్ఞుల మాటలు మనము వినవలసియుండును. అందులో ముఖ్యముగా సర్ ఆలివరు లాడ్జిగారి గ్రంథములు చదివిన మన పూర్వీకులు అంతగా బుద్ధిహీనులు కారనియు, మనకు ఇంద్రియగోచరము లగు వస్తువులే గాక ఇంకను అతీంద్రియము లగు పదార్థము లనేకములు గల వనియును వాటినిగూర్చి పరిశ్రమచేసినయడల మతములలో నుండు నిజము తేటపడు ననియు తెలియవచ్చును. మతసంబంధమయిన స్ఫురణ అవివేకమునుండి గాక నిజమయిన ఆంతరంగికజ్ఞానమునుండి కలిగినట్లు ఈవిషయముల గురించి పరిశీలించినవారికి విశదమగుచున్నది. గానీ యిట్టి జ్ఞానోదయమునుండియే మతాంశ మనునది సాంఘికాంశము కా దనియు, ప్రస్తుతము రెంటిని ఒకటిగా చూచునదియే అవివేకమనియు, ఈ రెంటిని వేరుగా చూచువారికి మత మనునది దాని సహజమయిన ఔచిత్యమును పొంది దాని తత్త్వము తెలియుటయే గాక మతాంశములయందు ఉండవలసిన గౌరవము కలుగు ననియు, అందునుండి సాంఘికసంబంధమయిన వ్యవహారములలో కూడ అన్యోన్య

గౌరవమున్నూ, ఎక్కువగా సాంఘికాభివృద్ధికి కావలయు స్వేచ్ఛయు రాగల వనియు నమ్మగలము. కాబట్టి నిజమయిన మతాంశములకు మనము వ్యవహారనిమిత్తమై కల్పించుకున్న భేదములతో పని లేదు. మన జాతిభేదములు యీ రెండవ తరగతిలోనివి. మతమో మన మనస్సంబంధమయినది. అది చిత్తశుద్ధికై వచ్చినది గాని వ్యవహారవిషయములలో అగపడు మానవతారతమ్యములను ఎక్కువచేయుటకు కాదు. మతమును వ్యవహారముతో కలిపివేసిన నిజమైన మతము గాని సంఘముయందు అభివృద్ధి గాని కలుగనేరదు. ఇట్లు ఆలోచించినయెడల మతములో నుండు నిజము మనలో నుండు జీవాత్మకున్నూ ప్రపంచ మంతటను వ్యాపించియున్న పరమాత్మకున్నూ ఉండు సంబంధమును నిరూపించునదిగా కానబడుచున్నది. ఈ రెంటి సంబంధము స్వానుభవములో నుండు యోగులు తమకు తెలిసిన విషయమువల్ల అందరు బాగుపడవలయు నను ఉద్దేశముతో మతములను స్థాపించిరి. వారి అభిప్రాయము సాంతముగా తెలియజాలక వారిని అనుసరించిన మతాధిపతులు మతద్వేషములను మొట్టమొదట కలిగించియుందురు. బౌద్ధుడు, యేసుక్రీస్తు, మహమ్మదు, మనదేశమునందు అవతరించిన ఇతరమతోద్ధారకులు ఎవరు గాని వారి నోటితో అన్యమతస్థులను ద్వేషించు మని చెప్పియుండలేదు. నిజముగా ఆత్మతత్త్వమును ఎరిగిన వారు ఎన్నడును మరియొకరిని ద్వేషించు మని చెప్పలేరు. ఏల ననగా వారి ఆత్మసాక్షియే మన వాక్కునకు అగోచరమైన ఆత్మైకత్వమును వారికి స్వానుభవముగా నిరూపించియుండును. ఆత్మయోగము కల వారు ఎన్నడును ఒకరిని ద్వేషింపలేరు. వారు పరమాత్మతత్త్వమును ఎరిగి అట్టి పరమాత్మవలె దయాస్వరూపులై లోకసంగ్రహమును గోరుచు ఉండువారు. మతద్వేషము అట్టివారినుండి పుట్టినది కానేరదు. కాబట్టి నిజమైన మతసారము ఎవరి ఆత్మకు దగినట్టు వారికే తెలియును; అట్టివారు ఇతరులను ద్వేషింపజాలరు.

మతముయొక్క నిజస్వరూపము అట్టిదై యుండగా మతమను పేరు పెట్టుకొని మతాంశము లేశమైన లేక ఏవో లేనిపోని తంతులు సృజించుకొని ప్రజలలో అన్యోన్యము ద్వేషము కలిగించు కుమతములను మనము విశ్వసింపరాదు. ఈ కుమతములు మెండు. నిజమైన మతాంశము ఆత్మగోచరమైనవారికి ఇట్టి మతములతో పనిలేదు. అన్ని గొప్పమతముల సారాంశములు జాగ్రతగా పరిశోధించినవారికి వాటిలో ముఖ్యాంశములు అన్నిటిలో ఒకటిగా నున్నట్టు మనస్సునకు బోధపడును. కాబట్టి భేదములు అసహనము ఎక్కడినుండి వచ్చియుండునో అని ఆలోచించినయెడల మనకు ఇటీవల వచ్చిన మతాధిపతుల అజ్ఞానమునుండి అని తోచును. మతము ఆత్మసంబంధమైనదన్న సంగతి మరచిపోయి యేదో లేనిపోని తంతు నొకటి నిర్మించి దానిని స్థాపించుటకై కొన్ని కల్పనలు పన్ని వాటిని వృద్ధిజేయగోరువారు సాధారణముగా ఇట్టి మతాధిపతులు. వీరు అందరు మతస్థాపకులు ఒక్కసంగతే జెప్పియున్నారు అన్న సంగతి బొత్తిగా వదలివేయుదురు; అనావశ్యకమైన సంగతులలో భేదములు పెద్దవిగా జేసి వాటినుండి అన్యోన్యద్వేషము కలిగించుచున్నారు. ఇట్టి స్థితి పూర్ణమైన అజ్ఞానమునుండియు, నిజమైన మతాభిప్రాయముల లేమినుండియు కలిగినది. ఐరోపాలో నాలు గైదు వందల సంవత్సరముల క్రిందట మామూలుగా వుండిన అన్యమతఅసహనము అందరికిని తెలిసిన సంగతియే. శంకరాచార్యులవారికి కూడ కొన్ని చరిత్రలలో అట్టి అసహనము దానితోపాటు క్రూరత్వము ఉన్నట్టు వినియున్నాము. అది ఎంత నిజమో తెలియదు. ద్వేషముచేతను క్రూరతచేతను అభివృద్ధిచేయబోవు మతము అట్టి సాధనమునుండియే కుమత మనియు కేవలము అజ్ఞాన మనియు స్పష్టమగును. నిజముగా మతమునందు సత్య మున్నయెడల అది అందరకు హితవుగా ఉండును గాని ఒకరికైనను ద్వేషము కలిగింపనేరదు. ఏమాత్ర మైనను ద్వేష మున్నయెడల అది మతము కానేరదు. కాబట్టి మతముయొక్క ముఖ్యాంశము అందరియందు దయయు ప్రేమయు కలవారమై యుండుట. ఇవి లేనివి మతములు కావు; అవి కుమతములు. క్రైస్తవమత మంతటికి ముఖ్యమయిన వాక్యము ఏ దనిన, ఈశ్వరునివలె ప్రేమస్వరూపుడై యుండుటయే. యేసుక్రీస్తు ప్రేమస్వరూపు డనియు ప్రపంచమునం దుండు కీడును మాపుటకై తన ప్రాణము నిచ్చె ననియు, అట్టి క్రైస్తవాంశ అనగా ప్రేమస్వరూపము అందరియందున కలిగిన గాని ముక్తి కానేర దనియు క్రైస్తవమతము చెప్పుచున్నది. బుద్ధుడు దీనికి తక్కువకాని మాటలచే ప్రేమ దయ బోధించియున్నాడు. అతని జీవితమే ఒక ప్రేమస్వరూపముగా భాసిల్లుచున్నది. శ్రీకృష్ణుండు భగవద్గీతలో "సర్వభూతస్థ మాత్మానం సర్వభూతాని చాత్మని, ఈక్ష్యతే యోగయుక్తాత్మా సర్వత్ర సమదర్శనః" (6-29) అని అర్జునునకు చెప్పియున్నాడు. ఇట్టి వాక్యములు ఎన్నో చదివి చూపించవచ్చును. అయినప్పటికి వీరిలో వీరు ద్వేషపడుట ఎంతయు శోచనీయము. మతాంశ మంతయు పైన చెప్పిన వాక్యములలోనే యున్నది. తక్కినవాటి గురించి భేదము లున్నను ఉండవచ్చును; గాని ముఖ్యాంశములో భేదము లేనిచో ఎందుకు అన్యమతస్థులను ద్వేషింపవలయును? ద్వేషము లేశమైనను ఉన్నయెడల అది ఈశ్వరప్రీతి ఎన్నటికిని కానేరదు. మనము ఆలోచింపవలసిన ఇంకొక అంశ మే మనగా, ఇప్పుడు ఉన్న మనుష్యులలోనే చిత్తశుద్ధితో వెదకినయెడల కొందరు మహాపురుషులు కనపడుదురు. వారు ఎక్కడో కొండగుహలలో యున్నా రనుకొనక్కర లేదు. మనతోపాటు తిరుగువారే. వారికి ఆత్మసాక్షిగా ఈశ్వరుడు ఆత్మస్వరూపుడై యున్నట్టు విశదము. వారికి ద్వేష మనునది మాట మాత్రము. వారు దయయే మూర్తి అయినట్టుగా అగపడుదురు. అట్టివారు విశేషముగా ఉండువారు కారు గాని బొత్తిగా లేనివారు కూడ కారు. ఎల్లప్పుడు స్వార్థపరాయణచిత్తుల మైన మనకు అట్టివారు గాలిలో పక్షులవలె అగపడరు; గాని ప్రయత్నముతోను ఆత్మశుద్ధితోను చూచినయెడల అగపడుదురు. పైకి సాధారణమనుష్యులవలెనే యుందురు. ఇందుకు ఉదాహరణగా అందరికి తెలిసిన మనుష్యులలో టెనిసన్ కవీశ్వరు డొక డట్టివాడు. ఆయనచరిత్ర చదివినవారికి ఆయనకు కలిగిన ఆత్మజ్ఞానము విశదమగును. కవి అయియు తన జ్ఞానానుభవము మాటలచే చెప్పలేకపోయెను. ఇట్టివారు చెప్పునది ఏమనగా ఆత్మ అనునది ఒక్కటియే అనియు, అట్టి అనుభవమువలన సర్వసమత్వ ముండు ననియు, అది మానవులను ప్రేమస్వరూపులను

జేయు ననియును. ఇంతకన్న మతములో ముఖ్యాంశ మేది కలదు? ఏది కావలయును? ఈశ్వరు డున్నా డను సంగతి ఆత్మ యున్న దను సంగతియే. కాబట్టి తక్కిన విషయములలో అభిప్రాయము లెట్టు లున్నను ఈ విషయములో భిన్నాభిప్రాయ ముండరాదు. ఈమాట యొకటియే నమ్మి ప్రవర్తించువారికి తక్కిన విషయములతో పనిలేదు.

మతాంశ మిట్టి దని తెలిసిన తర్వాత మనము చేయునది ఏమి? మనచుట్టు ఇట్టి మతభేదములు ఉన్నప్పుడు మనము చేయునది ఏమి? వేరువేరుగా వున్న యీ మతముల నన్నిటిని వదలి క్రొత్తగా అందరికి ఒకటే మతము స్థాపించుటకు వీలగునా? ఈ విషయములో మతాంశము సాంఘికాంశములలో ఒక అంశముగా అగుచున్నది. లోకసంగ్రహముకొరకు మతము ముఖ్యమయిన సాధనముగా కాగలదు. మతము యొక్క ముఖ్యాంశ మేమో ఇదివరకు చూచియున్నాము. ఇప్పుడు మతమునకును సంఘముయొక్క ఐకమత్యమునకును గల సంబంధము చూతము. ఒకటే మత మున్నయెడల అట్టి ఐకమత్యము కాగల దని కొందరి అభిప్రాయము. గాని అట్టికోరిక మనవంటి మానవలోకములో జరుగు ననునది భ్రమ. మనుష్యులలో భేదములు తారతమ్యములు ఉన్నంతకాలము ఒకరిమతము మరియొకరిమతము ఒకటిగా వుండనేరదు. అట్లు ఉండుటవలనను కూడ ఏమయినను లాభ మున్నట్టు అగపడదు; ప్రతిమనుష్యునకు ఉండు స్వాతంత్ర్యము పోయి కీలుబొమ్మల వలె ఆడువార మగుదుము. బలవంతముగా అందరికి ఒకటే మతము చేయుదమన్నను దాని లాభము మన మానవత్వము పోగొట్టుకొనుటయే. మనము పైకి హిందువుల మని గాని క్రైస్తవుల మని గాని మరి ఇతరమతస్థుల మని గాని అనుకున్నప్పుడు మన మనస్సులో ఏమి అభిప్రాయ మున్న దని ఆలోచించి చూచినయెడల ఏవో కొన్ని అంశములలో ఏకాభిప్రాయుల మయినను మరికొన్ని విషయములలో ఎవరికి వారు భిన్నాభిప్రాయులుగా ఉన్నట్టు విశదమగును. ఇందులో ముఖ్యాభిప్రాయ మిది యని ఎవరు స్థాపింపగలరు? కాబట్టి ఈ ప్రకారము ఆలోచించినయెడల మనకు తోచునది ఏమి? ఒకటియే మార్గముగా అగుపడుచున్నది. అది ఏమనిన ఎవరికి వారు ఆత్మసాక్షిగా మంచి దని నమ్మినట్టు నడుచుటయు ఇతరులకు కూడ అట్టి స్వేచ్ఛాభిప్రాయము ఉండవలె నని కోరుటయు అయియున్నది. బుద్ధికి మంచి దని తోచినదానిని ఇతరులకు నిష్కల్మషముగా తెలియజేయుటయు, అట్లు తోచినదాని ప్రకారము నడుచుటయు, మతములందు కలుగు భిన్నాభిప్రాయములను సమదృష్టితో చూచుటయు, ఈ మూడును కలిగియున్నయెడల ఎట్టి మతభేదము లున్నను మనుష్యులు ఐకమత్యమును పొందగలరు. అన్యమతాభిప్రాయములను మన్నింపవలయు నను సంగతి భగవద్గీతయందు "యే యథా మాం ప్రపద్యంతే తాం స్తథైవ భజా మ్యహం। మమ వర్త్మానువర్తంతే మనుష్యాః పార్థ సర్వశః" అను శ్లోకముచే బాగుగ విశదమగుచున్నది. గాని తాము అనుకున్నదే సరమైన అభిప్రాయ మనియు ఇతరుల అభిప్రాయములు సకళంకము లనియు యోచించినయెడల ఐకమత్యము కలుగనేరదు. అయినను మీద మన మనుకున్న మూడు అంశములు ఒక నియమముమీద మాత్రము ఐకమత్యమును కలుగచేయగలవు. అది ఏమనిన మతభేదము లెట్టివైనను ఒక విషయమునందు మాత్రము వాటికి ఏకాభిప్రాయ ముండవలెను. అనగా ఇంతకు ముందు చెప్పిన ప్రకారము అంతటియందు ఒక ప్రాణమే, ఒక జీవమే, ఒక ఈశ్వరుడే అనియు, అన్నిటియందు దయ గలిగియుండుట అనగా ప్రేమస్వరూపుడుగా యుండి ఏవస్తువునందును ఎట్టి ద్వేషము లేకుండుటయు, అను ఈ రెండు అంశములందు సామాన్యాభిప్రాయ ముండవలెను. ఇట్లు గాక మతాంశ మను పేరుపెట్టి ఇతరులను ఏవో గొప్పమైన కారణముల బట్టి ద్వేషించు మని చెప్పు మతములతో ఐకమత్యము కోరుట ఉట్టి తెలివితక్కువ. కాబట్టి బుద్ధిమంతులు నిజముగా మతాంశమును గ్రహించినయెడల మతభేదము లున్నను, ఏకమతస్థాపన అసాధ్యము నిష్ప్రయోజన మయినను, సరిగా ప్రయత్నము చేసినయెడల, సంఘమునందు ఐకమత్యము కలుగచేయుటకు తోడ్పాటు కాగలదు. మతము పేరున అనేకసాంఘికభేదము లుండుట మతముల యొక్క ముఖ్యాంశములు కానేరవనియు, కాబట్టి వాటిని వ్యావహారికభేదములుగా తెలియవలె ననియు, ప్రజల ఐకమత్యముకొరకు ఈ భేదములను పెంచక అంతకంతకు జ్ఞానోపదేశములచేత మతముయొక్క నిజాంశమును అందరకు తెల్పి వీటిని లేకుండ చేయవలె ననియు, ఏకాభిప్రాయులై ప్రవర్తించినయెడల, ప్రపంచము చాలా శాంతిని పొందగల దని వేరే చెప్పనక్కరలేదు. ఈ విషయములబట్టియే ఒక మతము నుండి ఇంకొక మతమునకు మార్పు అనావశ్యకము అవివేక మని కూడ విశదము కాగలదు. ముఖ్యమతాంశ మిట్టి దని తెలిసిన తర్వాత భిన్నాభిప్రాయములు గల ఇతరాంశములకొరకు మతభేదము ఎందుకు పొందవలయును? అన్ని మతములను సమదృష్టితో చూచి ముఖ్యాంశములను తమ ప్రవర్తనలో మన్నించినయెడల ఇట్టి మార్పులు అవివేకములుగా అగుపడవా? నిజమైన మతాంశము ఇతరులకు ఎన్నడును హాని కలుగచేయనేరదు. గాని మతము పేరున ఇతరులు హాని చేయునప్పుడు బుద్ధిమంతులు నిజమైన మతము పేరుననే "అహింసా పరమో ధర్మః" అనునట్లు అట్లు ఇతరులు హాని చేయకుండ సహకారులై అజ్ఞానమును నాశనముచేయ ప్రయత్నింపవలయును. మన పెద్దలు చెప్పినట్లు జ్ఞానదానము కన్న గొప్పదానములేదు. కాబట్టి అజ్ఞానము పోగొట్టి ప్రజలయందు ఐకమత్యము అన్యోన్యప్రేమ కలుగునట్లు చేయుటకన్న లోకోపకారము లేదు. మనము కొంచెము ఆలోచించి చూచినయెడల ప్రపంచములో ఉండు కీడులో ముఖ్యభాగము మతము కానివాటిని మతములుగాను, వాటి ముఖ్యాంశములుగాను చూచుటయే. ఈశ్వరుని గాని మానవులను గాని ఎవరి వీలుప్రకారము వారు భజింపవచ్చును. గాని ఆ స్వేచ్ఛ అందరకును కూడ ఉండవలె నను సంగతి మరవకూడదు. ఈప్రకారమాలోచించినయెడల మత మనునది మన ఐకమత్యముకొరకును సంఘసంస్కరణకొరకును సహకారిగా అగుపడును గాని విరుద్ధముగా అగపడదు. ఏదైనను ఒకమతమనునది సరియైనదని తెలియుటకు ఒకటే గురుతు; అది ఏ మనిన, అట్టి మతము సంఘమునందు సంతోషము, శాంతి, అన్యోన్యప్రేమయు, నమ్మకమును, అందరును కలసి మెలసి జీవించుటయు, సంఘపటుత్వమును కలిగించు నని గాని, 'నన్ను తాకకవేరుం' డనుటయు, స్వార్థత్వము, అసూయ, ద్వేషము, గర్వమును అభివృద్ధి చేయుట కాదు.

సంక్షిప్తలిపి

ఏలేశ్వరపు రామచంద్రశాస్త్రిగారు

ఇంగ్లీషు, ఫ్రెంచి మున్నగు భాషలలో నిచ్చు నుపన్యాసములను నిమిషమాత్రములో నవలీలగ నొక్క మాటయైన విడువకుండ వ్రాయ వీలగులాగు పశ్చిమ ఖండవాసు లగు దొర లనేకులు చిరకాలము క్రిందటనే సంక్షిప్తలిపిని గనిపెట్టిరి. మఱికొంద ఱిప్పటికిని గనిపెట్టుచున్నారు. ఈ శాస్త్రము కూడ దినదినక్రమమున నూతనకల్పనల నొందుచున్నది. ప్రస్తుతము అమెరికా దేశమందు గ్రాహం, బెన్ పిట్మన్, మన్సన్, ఓస్గుడ్బై, లాంగిలీ, మార్ష్ మున్నగు గొప్ప లేఖకులు గూడ వారివారి పద్ధతులఁ దేటపఱుచు గ్రంథము లనేకములఁ బ్రచురించి గొప్ప గౌరవమును బొందిరి. వారందఱి పద్ధతులలో గ్రాహం దొరవారి పద్ధతి విశేష క్లుప్తతకును మన్సన్ దొరవారి పద్ధతి యెక్కువ విరివికిని వన్నెకెక్కె.

ఇంగ్లాండు నివాసు లగు సర్ ఐజాక్ పిట్మన్ దొరవారీ లిపిని మొట్టమొదట 1837-వ సంవత్సరములోఁ గనిపెట్టిరి. ఇప్పటికి వీ రీ లిపిని గనిపెట్టి 76 సంవత్సరము లయినది. కాలము గడచుచున్న కొలఁదిని వీరి పద్ధతులు గూడ పలుమార్పులఁ జెందుచు తదితరులు గనిపెట్టిన పద్ధతులకంటె సర్వజనాదరణీయమై సమస్తదేశములఁ బ్రఖ్యాతి నొందుచున్న దన్న వార్త లోకవిదితమే. ఈ సంక్షిప్తలిపి మన చెన్నపురిరాజధానిలో 1882-వ సంవత్సరముననో యీ ముందువెనుకలనో పేటర్సన్ దొరవారిచే ప్రవేశపెట్టఁబడియె. ఇప్పుడీ లిపి రాజధాని ముఖ్యపట్టణ మగు చెన్నపట్టణమందే గాక యితరపట్టణములను గ్రామములను చిన్న పల్లెలం గూడ నతిబాహుళ్యమును గాంచె. 30 సంవత్సరములకుఁ బూర్వము సంక్షిప్తలిపి యన నెట్టిదో యెఱుఁగని మనము దాని యుత్కృష్టపదవి నిప్పుడు ప్రత్యక్షముగాఁ జూచుచుంటిమి గదా! హూణవిద్యాధురీణులు దీని నభ్యసించి ఆంగ్లేయపత్రికలకు వృత్తాంతసంపాదకులుగాను న్యాయసభలందును వాణిజ్యశాలలందును లేఖకులుగాను పాఠశాలలం దుపాధ్యాయులుగాను పలుతెఱంగులఁ బని చేయుచుండుట మన మెఱిఁగిన విషయమే. అట్టి లిపి యుండఁబట్టియే గదా హిందూదేశమునందే గాక యితరదేశములందుఁ గూడ జరుగుచున్న రాజకీయన్యాయసంఘసభలలోని వార్తలు, హూణావిద్యాధురంధరుల గంభీరోపన్యాసములు, ప్రసంగములు మున్నగునవి వాయువేగమున వార్తాపత్రికల మూలముగను, పుస్తకముల రూపమునను అత్యల్పధనవ్యయముతో ప్రపంచ మెల్లెడల విద్యానిపుణుల వీనులకు విం దొనరించుచున్నవి.

ఈ సంక్షిప్తలిపి హూణభాషోపన్యాసకుల పదోచ్చారణధ్వనుల ననుసరించి వ్రాసెడి సన్నని లేక దళసరి రేఖల సమ్మేళనము. ఈ సంక్షిప్తరేఖ లన్నియు చాల భాగము క్షేత్రగణితరేఖాకారములుగ నున్నవి.

ఇట్టి లిపి మన దేశభాషలకుఁ గూడ నున్న మన కెంత లాభకారియో నేను వేఱుగ వ్రాయ నేల? ఆంగ్లేయప్రభుత్వమువా రీ లోపమును నివారింపఁబూనిరి గాని సాహసముతో నెవరును నట్టి లిపిని గనిపెట్టెదమని ముందునకు అంజ వేయరైరి. తుదకు వెల్లూరు పోలీసు పాఠశాలయం దుపన్యాసకులును, ఆంగ్లేయ సంక్షిప్తభాషానిపుణులును అగు మడకసిర శ్రీనివాసరావు పంతులుగారు తమ ప్రియమిత్రు లనేకులచేఁ బ్రేరేపింపఁబడి అఱవము, తెలుఁగు మున్నగు ద్రవిడ భాషల కట్టి లిపి గనిపెట్టి లిపి లేని కొఱఁతను దీర్చిరి.

1908-వ సంవత్సరములో నఱవభాష కీ లిపి గనిపెట్టుట వీరి ప్రథమోద్యమము. ఆ గ్రంథమును పూర్తిచేసి కొందఱు పోలీసు ఉద్యోగస్థులను వివిధమండలములనుండి రప్పించి వారి కా లిపిని నేర్పి నిమిషమునకు 90, 100 మాటలు వ్రాయ శక్తిగలవారినిగాఁ జేసి గవర్నమెంటువారిచే నియమింపఁబడిన కమిటీయొద్దకు వారిని పరీక్షకుఁ దీసికొని పోయిరి. మఱికొందఱు గూడ తాము గనిపెట్టిన నూతనపద్ధతులను కమిటీయెదుటఁ బెట్టిరి గాని కృతార్థులు కాలేకపోయిరఁట. వీరు గనిపెట్టిన పద్ధతి మిగుల కట్టుదిట్టమయిన దనియు, పిట్మను పద్ధతి ననుసరించి యున్న దనియు కమిటీవా రగు గౌ. దివాన్ బహదూర్ ఎల్. డీ. స్వామికన్ను పిళ్లైగారును, సి. ఏ. సౌటరు, ఐ. సి. ఎస్. గారును వ్రాయుచు వీరిచేఁ దీసికొనిపోఁబడిన విద్యార్థులను రెండుదినములు వరు

సగం బరీక్షింప, నా విద్యార్థులు నిమిషమునకు 100 మాటలు కూడ వ్రాసిరఁట. అనంతరము కమిటీవారు గవర్నమెంటువారికి తమ యభిప్రాయమును వ్రాయ, పంతులుగారికి 500 రూపాయిలు బహుమాన మొసగి ఆ పరీక్షలో కృతార్థు లయిన విద్యార్థులకుఁ గూడ పారితోషికముల నొసఁగిరఁట. ఈ గ్రంథము 1910-వ సంవత్సరములో నచ్చొత్తింపఁబడెను. ఆ గ్రంథమునకు గౌ. దివాన్ బహదూర్ ఎల్. డీ. స్వామికన్ను పిళ్లె గారు వ్రాసిన యుపోద్ఘాతమును చాలమంది చదివియుందురు. ఇప్పు డఱవభాషలో నిచ్చు నుపన్యాసములను బాగుగ వ్రాయ సామర్థ్యము గల పోలీసు సబిన స్పెక్టర్లు పలువురు గలరు.

గవర్నమెంటువారు పంతులుగారిని తెలుఁగు, కన్నడము, మలయాళములకు కూడ సంక్షిప్తలిపిని గనిపెట్టు మని కోరిరి. ఇప్పుడు తెలుఁగుభాష కట్టి లిపిని గనిపెట్టుట పంతులుగారికి రెండవ యుద్యమము. అట్టి లిపి మనకుఁ గూడ నుండిన నిఁక మన యాంధ్రభాషలో నుపన్యసించు పండితుల మృదుమధురవ్యాసములు గాలికిఁ బోక సంక్షిప్తాంధ్రలిపిలేఖకుల పరిశ్రమముచే వార్తాపత్రికల మూలముగను, పుస్తకముల రూపముగను మన మెఱుఁగుట ప్రత్యక్షమగును. ఇట్టి లిపి యున్న, మన యాంధ్రవారపత్రికలు దినపత్రికలుగ మాఱకుండ వీలుండునా? పంతులుగారాంధ్రుల కిట్టి లోపమును దీర్చుటకు మిక్కిలి ప్రయత్నించిరి. ఆంధ్రభాషకు సంక్షిప్తలిపిని గనిపెట్టుట సముద్రమున కేతా మెత్తఁ బ్రయత్నించుటయే. అట్టి యంతులేని తెలుఁగుభాషకు సయితము పంతులుగారు పిట్మెన్ పద్ధతులమీఁదనే సంక్షిప్తలిపిని గనిపెట్టియున్నారు. వీరికి తెలుఁగు కన్నడభాషలలో విశేషానుభవము లేకపోయినను పిరు చేయసాహసించిన పని కడు శ్లాఘనీయము. వీరి కాంధ్రదేశము జన్మస్థలము కానప్పటికిని వీరి కాంధ్రులపైఁ గల యనురాగము చూఁడుఁడు. మన తెలుఁగు వ్యాసముల నతివేగముగ నీ లిపిచే వ్రాయఁగల లాభమును త్వరలో బొందెద మని తలఁచెద. ఈ లిపిచే గద్యపద్యాత్మకము లగు గ్రంథములను గూడ సులభముగా వ్రాయవచ్చును. ఈ తెలుఁగు సంక్షిప్తలిపిని గనిపెట్టుటలో విశాఖపట్టణము జిల్లాలో పోలీసు సబిన్స్పెక్టరుగా నున్న కృష్ణాజిల్లా నర్సాపురము వాస్తవ్యు లగు ఏలేశ్వరపు రామచంద్రశాస్త్రిగారిని గవర్నమెంటువారు పంతులుగారికి సహకారిగ నొసఁగిరి.

ఈ గ్రంథము ముద్రాక్షరశాలకుఁ బంపక పూర్వము పరీక్షించుటకు గౌ. దివాన్ బహదూర్ ఎల్. డీ. స్వామికన్ను పిళ్లె గారు గవర్నమెంటువారిచే పంపఁబడిరి. వారి పద్ధతులను సావధానముగఁ బరీక్షించిరి. పిమ్మట కార్యనిర్వాహకసభలో మెంబరగు గౌ. సర్. ఎచ్. స్టూవర్టు దొరవారు వెల్లూరు విజయముచేసినప్పు డీ తెలుఁగు సంక్షిప్తలిపిని వ్రాయు పద్ధతులను జూచి మిగుల సంతసించిరి. అప్పుడు వా రొకరిచే తెలుఁగు వ్యాసము నొకటి చదివించి మఱియొకరిని వ్రాయు మనిరి. అట్లు వ్రాసిన పిదప దానిని తిరిగి చదువు మన, వ్యాసము చదువుటలో చదువరి చేసిన తప్పును గూడ లేఖకుఁడు వాని యెదుటఁ జదివెను. అందులకు దొరవారు ఆనందభరితు లయిరి. గవర్నమెంటువారు పంతులుగారి శ్రమకు 500 రూపాయిలను, నూఱు గ్రంథములను బహుమాన మొసఁగి, వారి వ్యయముతో 500 గ్రంథములను ప్రస్తుత మచ్చొత్తించుచున్నారు. బీదసాదలు కొన వీలగులాగున ప్రతి 1-కి రూ. 2-8-0 ల వెలఁ బెట్టి కాపీరైటును వారే తీసికొనిరి.

అఱవ గ్రంథమువలెఁ గాక, యీ గ్రంథమును గుఱించి మఱియొక విశేషాంశ మేమన, నాంగ్లేయభాషాపరిచయ మక్కఱలేకయె మనవా రందఱును తమంతట తాము విశ్రాంతిసమయములలో దీనిని నేర్చుకొన వీలగులాగున ఇంగ్లీషు తెలుఁగు భాషలు రెండును ఈ గ్రంథమునం దిముడ్పఁబడినవి. ఇది కొలఁది కాలములోనే క్రయమునకు సిద్ధమగును.

కన్నడభాషకు సంక్షిప్తలిపిని గనిపెట్టుట పంతులుగారి మూఁడవ యుద్యమము. అదియును సిద్ధమగుచున్నది. అనంతపూర్ జిల్లాలో పోలీసు సబిన్స్పెక్టరుగా నున్న బేలూరు వాస్తవ్యులగు బి. కే. దాసన్ గారిని సర్కారువారు పంతులుగారికి కన్నడభాషకు లిపిని గనిపెట్టుటలో సహాయకారిగ నొసఁగిరి. ఇటుపిమ్మట పంతులుగారు మలయాళమును గైకొని పని మొదలు పెట్టెదరు.

ఇప్పు డీ గ్రంథములు మన రాజధానిలోని సెకండరీ పాఠశాలలలోను, టెక్నికల్ పరీక్షలలోను ఒక ముఖ్యాంశముగా సర్కారువారిచే కొలఁది కాలములోనే చేర్పఁబడఁబోవుచున్నవి.

నూజవీడుసంస్థానసంగ్రహచరిత్రము

వైద్యుల కృష్ణారావు పంతులుగారు

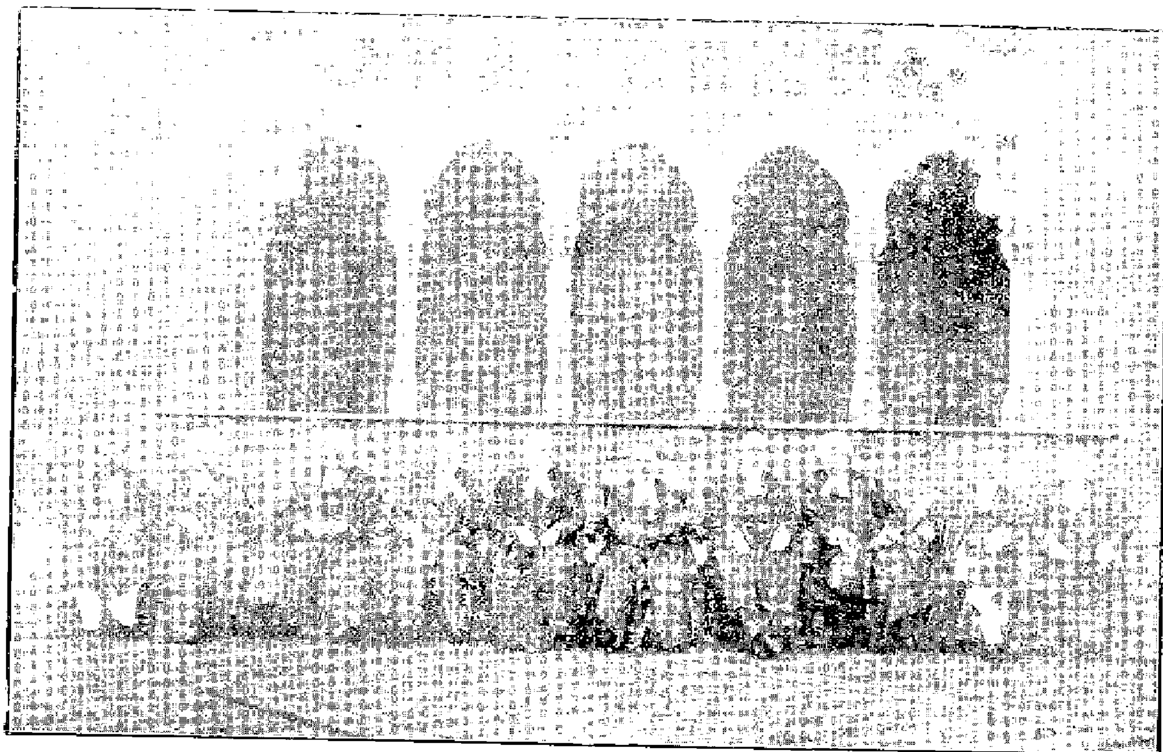
నూజవీడు సంస్థాన ముత్తరసర్కారులలోఁ జాలఁ బ్రఖ్యాతి గల జమీందారీలలో నొకటై యున్నది. ప్రథమమం దీ సంస్థానములో దాదాపుగఁ గృష్ణాగోదావరీమధ్యమున నుండు దేశ మంతయుఁ జేరియుండెను. ఇది దాదాపుగ నాలుగు వందల సంవత్సరముల క్రిందఁ బద్మనాయకవీరులచే స్థాపింపఁబడి వారి సంతతి వారిచే నిప్పటికిని బాలింపఁబడుచున్నది. వీరి యాదిపురుషుఁడు సేకా బసవన్నగారను వెలమశూరుఁడై యుండెను. దక్షిణహిందూదేశ మంతయు నరాజకముగా నుండుటచే ధైర్యసాహసములు గల వీరుఁడు వేఱొక రాజ్యము స్థాపించుట కవకాశము కలిగియుండు కాలములో నీ వీరుఁడు ప్రబలి కృష్ణానది కుత్తరదిశ నుండు "గొల్లపల్లి" పురమున నొక కోట కట్టి రాజ్యాంకురమును నాటెను. ఈ కాలమందు జగత్ప్రసిద్ధి గాంచిన కృష్ణదేవరాయలు విజయనగరరాష్ట్రమందును శూరాగ్రేసరుఁ డగు కుతుబ్‌షా సుల్తాను గోలకొండయందును బరిపాలన మొనర్చుచుండిరి. బసవన్నగారి మునిమనుమలు కోనప్పగారు; వారిద్వితీయపుత్రు లగు వేంకటాద్రిగారు క్రీ.శ.1652-వ సంవత్సరమున గొల్లపల్లి పరగణాను సంపాదించెను. వీరి కుమారులు అప్పన్నగారను విజయఅప్పారావుగారు అసమాన పరాక్రమవంతులు. విశేషధైర్యసాహససంపన్నులై, రణరంగమందు అనుపమఖ్యాతి గాంచి గోలుకొండ నవాబువారి మెప్పు వడసెను. ఇట్టి వీరాగ్రేసరునికి నవాబుగారు 'తహావరు, వజులాలతు, దస్తగహా' అను బిరుదముల నొసంగి నౌబతు నగారా నుంచుకొనుటకును బంగారపుటంచు గల జాలరుపల్లకీ నెక్కుటకును నధికారము నిచ్చిరి. మరియు "రాజా", "బహద్దరు", "అప్పారావు" అను బిరుదుల నొసఁగిరి. ఈ శూరాగ్రణి మొదలు "అప్పారావు" అను పౌరుషనామమే వీరి గృహనామముగా వాడఁబడుచున్నది. వీరి కుటుంబములో ప్రతిపురుషుని నామమునకు అప్పారాయాహ్వయము మకుటమణిగ విరాజిల్లుచున్నది. ఈ విజయ అప్పారావుగారే నూజవీడునొద్ద కోటను గట్టించి అపురమును రాజధానిగ నేర్పఱిచినవారు. నూజవీడు అను పేరు వచ్చుట కొక కథ కలదు. విజయఅప్పరావుగారు వేఁటకు వచ్చియుండఁగ నూజవీడుపురము కట్టిన స్థలమున నొక మేఁక తోఁడేలును ధైర్యముతో నెదిరించుటను చూచి, అది బహుశౌర్యరేఖాకర మగు స్థలమని యెంచి, అచ్చట కోటను గట్టించి పట్టణము నేర్పఱిచిరి. కోట గట్టిన ప్రదేశము నువ్వులచేను అగుటచేత నూజవీడు అని పేరు వచ్చుటకు కారణమైనది. వీరి కుమారులు వేంకటాద్రి అప్పారావుగారు. వారు మూడు పరగణాలు ఉప్పరిగ సంపాదించిరి. వీరికి నరసింహ అప్పారావు, శోభనాద్రిఅప్పారావు అను పుత్రు లిరువురు గలిగిరి. వీరి కాలములో నీ సంస్థానము మహోన్నతదశయం దుండె నని చెప్పవచ్చును. నరసింహ అప్పారావుగారు విశేషప్రసిద్ధి గాంచిరి. వారికి, మూఁడు వేల మంది భటులను యుద్ధసమయమందు హాజరు పెట్టవలసిన షరతు గల్గి యుండుటచే "తీన్ హజారు మనసబుదా" రను బిరుదమును హైదరాబాదు నవాబుగా రొసఁగిరి. నూజవీడు సంస్థానాధిపతులుగ ప్రప్రథమమున గౌరవింపఁబడినవారు వీరే. వీరే "ఇందుమతీపరిణయ" మను గ్రంథమును కృతినొందిరి. వీరి తమ్ములగు శోభనాద్రి అప్పారావు బహద్దరుగారి కాలములో నీ దిగువఁ జెప్పఁబడిన పదునెనిమిది పరగణాలు వీరి యాధిపత్యములో చేరినవిగా నుండెను.

1. గుండుగొలను.	10. విజయరాయి.
2. పెంటపాడు.	11. గొల్లపల్లి.
3. నిడుదవోలు.	12. గుడివాడ.
4. బహారుజల్లీ.	13. కలిదిండి.
5. ఏలూరుహవేలీ.	14. విన్నకోట.
6. వుయ్యూరు.	15. బత్తరుజల్లీ.
7. మేడూరు.	16. రాయగుడి.
8. నున్నస్థలం.	17. కుదికొండ.
9. చట్రాయి.	18. కపిలవాయి.

మొదటి యైదును ఏలూరు సర్కారులోనివి తక్కినవి కొండపల్లి సర్కారులోనివి.

శోభనాద్రి అప్పారావుగారి శత్రువు లగు సూరానేనివారు కొంతమంది జ్ఞాతులను పురస్కరించుకొని వచ్చి అగిరిపల్లివద్ద గొప్ప యుద్ధము చేసి రనియు, అప్పారావుగారు అసమానశూరత్వము చూపి జయము పొంది రనియుఁ జెప్పెదరు.

ఈ సహోదరు లిరువురకు సంతు లేనందున వీరి జ్ఞాతు లగు అప్పన అప్పారావుగారికిని వారి యనంతరము వారి పినతండ్రి కుమారు లగు రామచంద్ర అప్పారావుగారికిని రాజ్యము సంక్రమించెను. రామచంద్ర అప్పారావుగారు రాజ్యమేలుచుండఁగ హైదరాబాదు నబాబగు "నైజాముల్ములకు" గారు కర్ణాటకపు దేశముమీఁదికి దండయాత్ర వెడలెను. అప్పుడు వీరు లోఁబడనందున మూఁడు మాసములు నూజవీడుకోట ముట్టడి వేయఁబడెను. తుదకు నైజామువారి సేనాధిపతి యగు రుస్తుమల్లీఖాను కోట పట్టుకొని రామచంద్ర అప్పారావుగారిని సంహరించెను. అటుపిమ్మట ఈ సంస్థానమును రుస్తుమల్లీఖాను స్వయముగాఁ బన్రెండు సంవత్సరములు వ్యవహరించెను. కాని ఖానునకనంతరము వచ్చిన ఉద్యోగి అప్పారావుప్రభువుల యాశ్రితు లగు కమదన అప్పన్న రాయన్న గార్లను ఈ సంస్థానపు సిస్తులను వసూలుచేసి వ్యవహరించునట్లుగ నేర్పాటుచేసెను. ఇట్టి ప్రవేశము

The Judges of the Madras High Court

The late Mr. Justice P. R. Sundarier

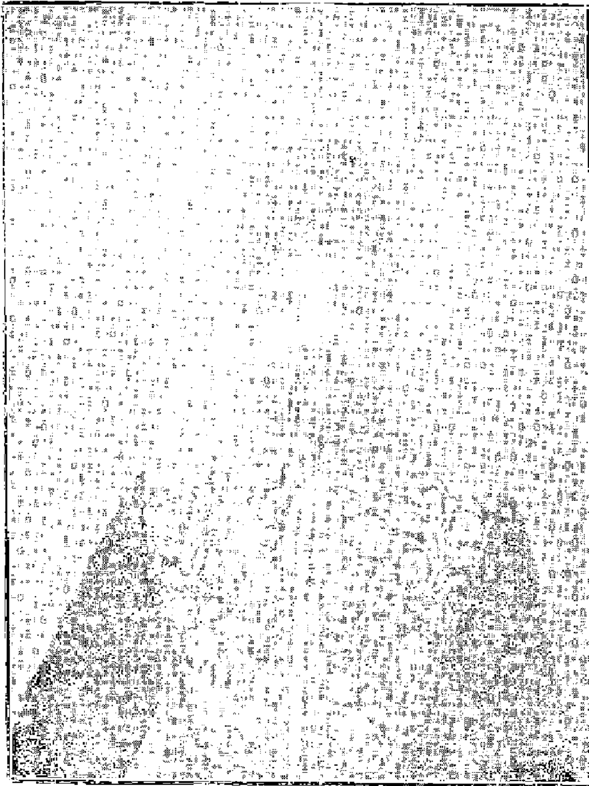
శ్రీ జస్టిస్ పి. ఆర్. సుందరయ్యరుగారు

The Advocate General : Madras

మదరాసు హైకోర్టులో అడ్వొకేటు జనరలుగారు

The Hon. Mr. Nawab Sayyad Mahammad

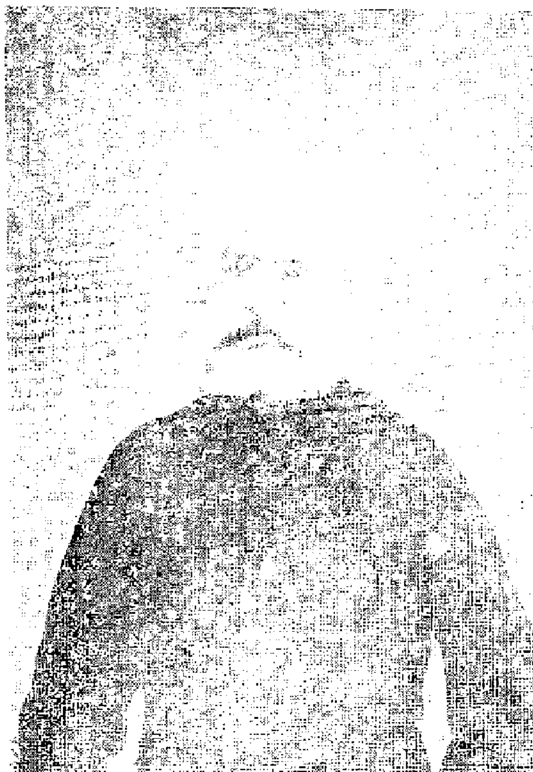

గౌ॥ నవాబు సయ్యదు మహమ్మదుగారు

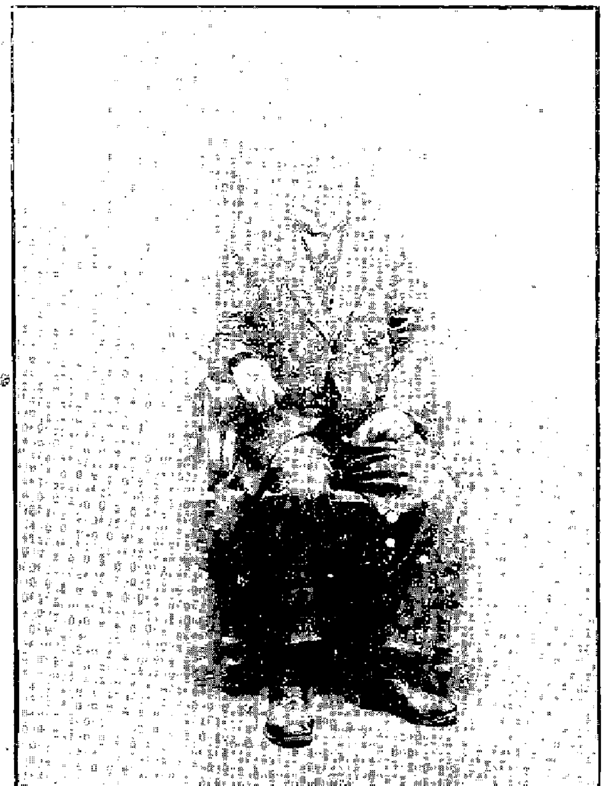
Mr. Harischandra Vishnudas

Dewan Kamamal Chandamal

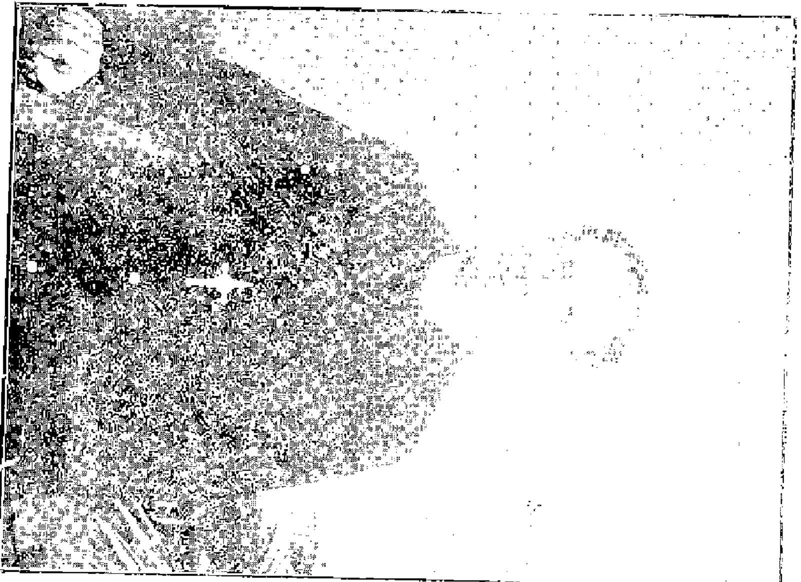

Dr. Sunderland

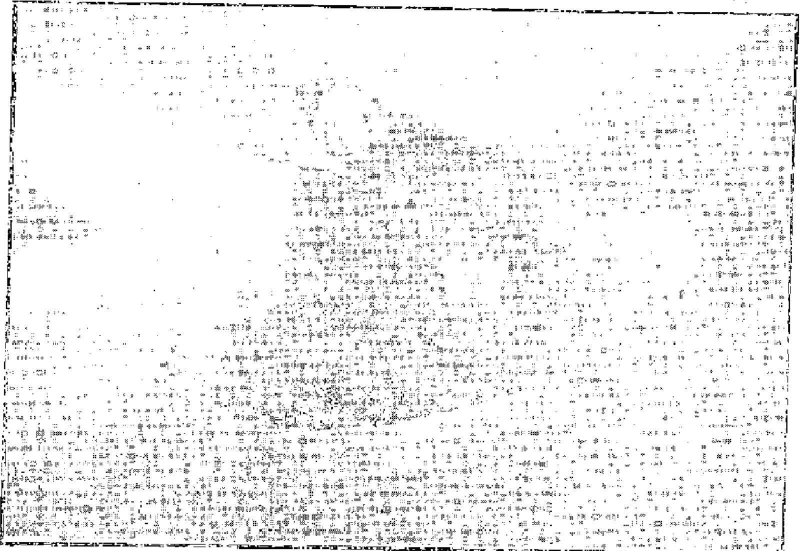
డాక్టరు సండర్లెండుగారు

The Bishop o. Madras

మదరాసు బిషప్ గారు

The Hon. Mr. Horne

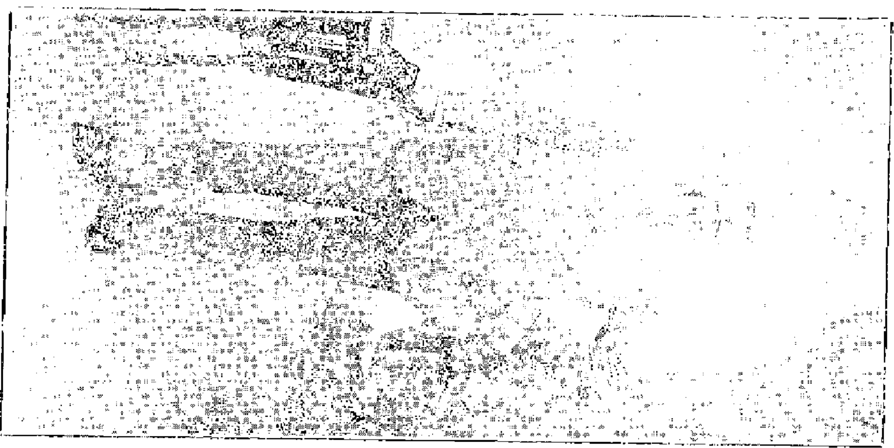

The Rev Mr. Andrews

రెవరెండు ఆండ్రూసుగారు

The Hon. Mr. Clegg

Sir Henry Cotton

సర్ హెన్రీ కాటన్

Dr. Rash Behari Ghose

డాక్టర్ రాసబిహారి ఘోషుగారు

Mr. Rasul

రసూలు గారు

The Police Commissioner, Madras

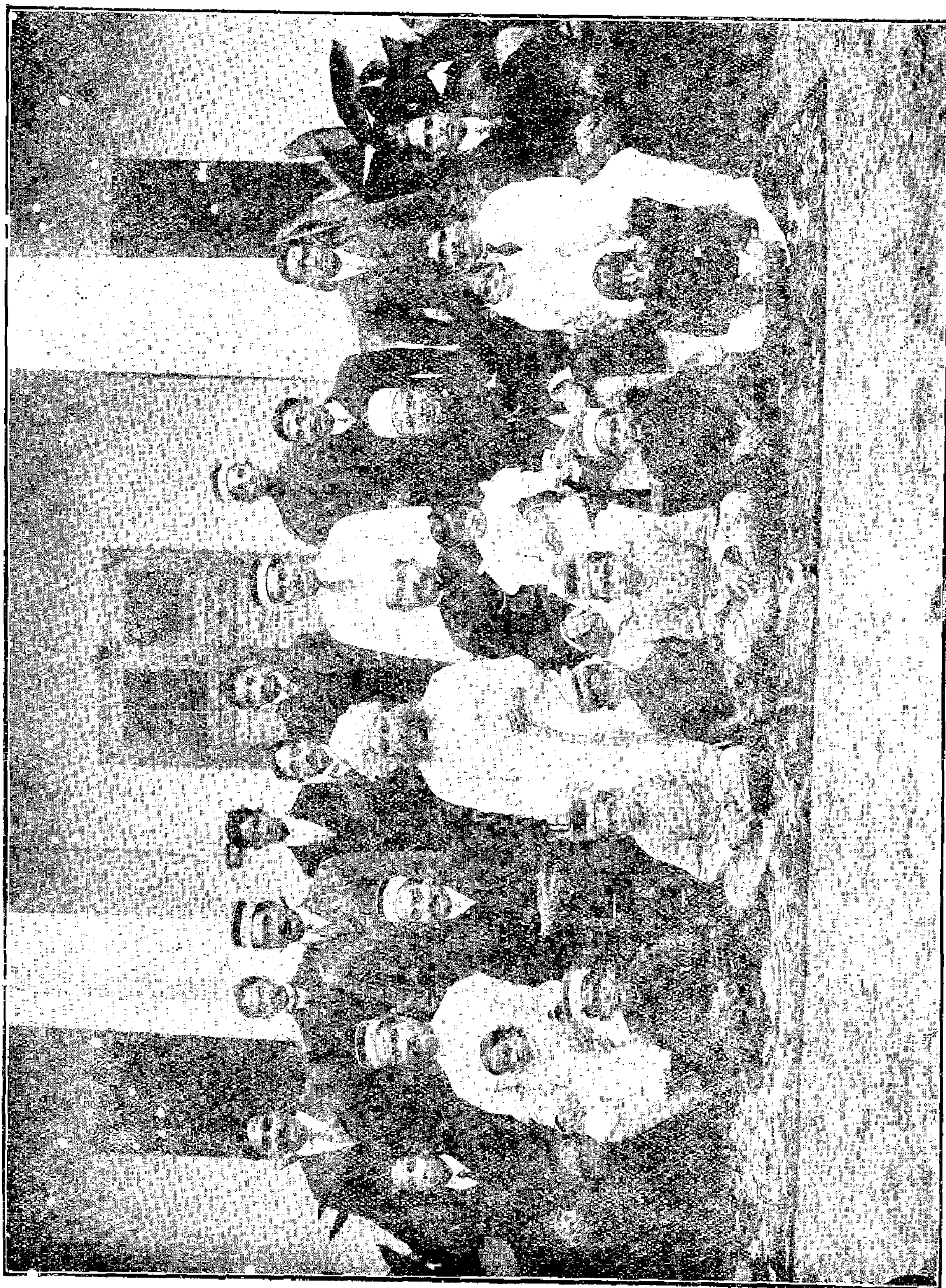
మదరాసు పోలీసు కమిషనరు గారు

వలన వారు తిరిగి అప్పారావుసంస్థానమును నిలుపవలెనను రాజ విశ్వాసము కలవారయి, పైనఁ జెప్పియున్న కోనప్పగారి సంతతిలో చేరిన రామన్నగారి కుమారులగు వేంకటాద్రి అప్పారావుగారికి ఈ జమీతాలూకాలను క్రమక్రమముగా ఇజారా కిచ్చునట్లు అప్పటి యుద్యోగస్థులతో మాటలాడి యేర్పాటుచేసి యిప్పించిరి. లింగయ్య అప్పారావు అనెడి వీరి జ్ఞాతి కూడ కొంత దేశము నాక్రమించి వ్యవహరించినట్లును, కమ్మదనవారివలన ఆయన పొడిచివేయఁబడినట్లును జెప్పెదరు. ఇంతటితో తృప్తి చెందక యీ కమదనసహోదరులు హైదరాబాదు పట్టణమునకేగి యీ పరగణాల కన్నిటికిని తిరిగి జమీఁదారీసనదును వేంకటాద్రి అప్పారావుగారిపేరఁ దీసికొనివచ్చిరి. కాని వారు నూజవీటికి వచ్చుసరికే ప్రభువు పరలోకగతుఁడయ్యె. ఐనను కుటుంబమందు అభిమానము వదలక వారి తమ్ములగు జగన్నాథ అప్పారావుగారిని జమీందారుగా నేర్పాటుచేసిరి. కాని కొంతకాలమునకు వీరు కృతఘ్నులయి కమదనవారిని దేశములో నుండి వెడలఁగొట్ట ప్రయత్నింపఁగా ఉభయపక్షులవారికిని ఘోరమగు యుద్ధము జరిగెను. దానిలో అప్పారావుగా రపజయమునొంది కమదనవారివలనఁ బట్టుకొనఁబడిరి. అట్టి స్థితిలో నిరువదేవోలు వెంట పాడు పరగణాలు వారి కిచ్చునట్లు వాగ్దానము చేయించుకొని ప్రభువును వదలివైచిరి. కాని స్వాతంత్ర్యము వచ్చినవెంటనే జగన్నాథ అప్పారావుగారు కమదనవారిని దేశమునుండి తఱిమివైచిరి. అందుమీఁద వారు తిరిగి హైదరాబాదునకుఁ బోయి నూజవీడు సంస్థానమున కంతకును తమపేరున సనదును బొంది నూజవీటికి వచ్చిరి. అందుమీఁద జగన్నాథ అప్పారావుగారు భీతిఁజెంది సనదును రద్దుచేయించినయెడల బారామహాలు ఎప్టేటును వారి కిచ్చివైచెద నని చెప్పిరి. మరల ప్రభువాక్యమున విశ్వాసము గలవారయి హైదరాబాదునకు వెళ్లి వ్యాగట్లు జరగించిరి. కాని వారు వచ్చినతరువాత వాగ్దానానుసారముగ ప్రభువు వర్తింపఁడయ్యె. అప్పటికి ఫ్రెంచివారు ఈ సంస్థానములో చేరిన "జివి" గ్రామమునఁ గోటకట్టి వర్తకము చేయుచుండిరి. కావున కమదనవారు వారి సాహాయ్యమును గోరిరి. అందుమీఁద వారు అప్పారావువారితో యుద్ధము చేసి ఓడించి జగన్నాథ అప్పారావుగారిని ఖైదీగా తీసికొని పోయిరి. వీరు 1756-వ సంవత్సరములోఁ బ్రసిద్ధిగాంచిన ఫ్రెంచి సేనానాయకుఁడగు "బుస్సీ" స్వాధీనములో నుండి గుల్బర్గా యను పట్టణమునొద్ద కాలధర్మము నొందిరి. కొంతకాలము ఫ్రెంచివారే సంస్థానమును పరిపాలించిరి. తరువాత కూడ కమదనవారు అప్పారావు కుటుంబమునందు విశ్వాసమును వదలఁజాలక యేలూరులో సంహరింపఁబడిన రామచంద్ర అప్పారావుగారి మునిమనుమఁడగు వేంకటాద్రి అప్పారావుగారనువారిని తీసికొనివచ్చి 1463-వ సంవత్సరమున వారికి పదునైదు పరగణాలకు హైదరాబాదు నవాబగు నైజా మల్లీఖానుచేత సనదు నిప్పించిరి. తుట్టతుదకీ అప్పారావుగారు కమదనవారియందు కృతజ్ఞతను చూపి బారామహాల్లు అనఁగా గుడివాడ చిన్నకోట కలిదిండి బత్తరుజల్లి తాలూకాలను ప్రత్యేకముగ వారికి జమీందారీగ ఇచ్చివేసిరి. వారి వంశస్థు లిప్పటికిని గుడివాడలోను గురజలోను అలవెన్సు జమీందార్లుగ నున్నారు.

ఈ వేంకటాద్రి అప్పారావుగారు తమ తమ్ములగు నరసింహ అప్పారావుగారిని తమతో సమానముగ సంస్థానవ్యవహారము నిర్వహించునట్లు చేసెను. వీ రుభయులును రాజ్యము చేయుచుండఁగ అనఁగా 1766-వ సంవత్సరమున ఈ సంస్థానమం దొక భాగముగా నున్న కొండపల్లి సర్కారును ఈష్టు ఇండియా కంపెనీవారికి హైదరాబాదు నవాబుగా రొసఁగిరి. 1771-వ సంవత్సరములో వేంకటాద్రి అప్పారావుగారు కాలముచేసినందున నరసింహ అప్పారావు అను నారయ్యప్పారావు గారే ప్రభువై పరిపాలించుచుండిరి. కాని నరసింహ అప్పారావుగారు జాగ్రత్తగా వ్యవహారము చేయనందున ఇంగ్లీషువారికి నవాబుగారి యేర్పాటు ప్రకారము సైన్యసాహాయ్యమునకు ప్రత్యామ్నాయముగ చెల్లించుటకు ఏర్పాటుచేసికొనియున్న పన్నును బాకీలో నుంచిరి. అందుమీఁద అనఁగా 1773-వ సంవత్సరములో బందరునుండి యొక సేన యింగ్లీషువారిచే పంపఁబడెను. అప్పుడు బందరులోని కంపెనీ యుద్యోగస్థులయొద్ద జమీందారుగారు సొమ్ము అప్పుతీసికొని పన్నుబాకీ తీర్మానముచేసెను. అప్పిచ్చియున్న "వైటుహిల్లు" "హాడ్జను" అనువారలు జమీందారుగారిని మిక్కిలి చిక్కులుపెట్టినందున మదరాసు గవర్నమెంటువారికి తెలియఁబఱుచుకొనఁగా నప్పటి గవర్నరగు "లార్డు మెకార్డనీ" గారు కంపెనీయుద్యోగస్థుల నడలను నిందించుచు లండనునకు రికార్డును పంపెను. కాని యిది యంతయు నాలస్యమగుచుండుటచే అప్పారావుగారు అర్జీలవలన న్యాయము కలుగదను నమ్మిక గలవారై 1783-వ సంవత్సరమున నూజవీడు కోటను ముట్టడికి సిద్ధపఱిచి యుద్ధమునకు సేన నాయత్తముచేసిరి. అప్పుడు "మేజరు టవుస్సు" అను సేనాధిపతితో సేనను నూజవీటికి పంపిరి. కాని ఆయన అప్పారావువారి సైన్యమును జయింప స్థైర్యము చాలనివాఁడగుటచే మరియొక సేనాధిపతిని తోడు పంపిరి. అప్పు డుభయసైన్యములును తారసిల్లఁగా ఘోరయుద్ధము జరగెను. అప్పారావు సంస్థానపు సేనాధిపతి యగు చెలికాని వెంకయ్యగారు రణరంగమందు మడిసిరి. ప్రభువు కోట దిడ్డిగుమ్మముగుండ రప్పించుకొని వెళ్లి భద్రాద్రి యడవులకు చేరెను. అందుమీఁద నైజామునకు వ్రాసి యీ ప్రభువును స్వాధీనపఱుచుకొనుటకు కంపెనీవారు ప్రయత్నించుచుండఁగా వారే స్వయముగా రాజమహేంద్రవరములో నున్న "డానియల్" అను ఆఫీసరువద్దకు వచ్చి, తమ తిరుగుఁబాటును క్షమించి తిరిగి జమీందారిని స్వాధీనము చేసినయెడల బాకీపన్ను చెల్లించెద ననియును సర్కారునకు విధేయుఁడనై యుండెద ననియు చెప్పినందున, ఆయన నమ్మి జమీని తిరిగి వీరికి స్వాధీనపఱిచెను. కాని బాకీ పూర్తిగా నియ్యక సర్కారువారి యుత్తరువులను తృణీకరించినందున "కాప్టెను మాన్ గోమరీ" అను సేనాధిపతిని సేనతో నూజవీడు కోటకు పంపిరి. అప్పు

డు నూజవీడులో గొప్ప యుద్ధము జరిగెను. ఇంగ్లీషువారిలో ముగ్గురు ఉద్యోగస్థులును ఎనుబదిమంది శిపాయిలును యుద్ధమున హతులైరి. తుదకు ఇంగ్లీషువారు కోటను పట్టుకొనఁగా ప్రభువు మాఱువేషముతో తప్పించుకొని పోయెను. అప్పుడు కంపెనీవారు నారయ్యప్పారావుగారిని రాజ్యమునుండి తొలఁగించితి మనియు ఆయన కుమారులగు వేంకటనరసింహ అప్పారావుగారిని జమీందారుగా నంగీకరించితి మనియు ప్రచురించిరి. కాని యీ నారయ్యప్పారావుగారు భద్రాద్రియడవులనుండి హఠాత్తుగా దేశముమీఁదికి సేనతో వచ్చి గ్రామములు తగులఁబెట్టి సొమ్ము దోచుకొని తిరుగఁబడినవారిని జంపి దేశము కల్లోలము చేయుచుండిరి. ఈ బాధ సహింపలేక తుదకు గవర్నమెంటువారు అప్పారావుగారిని తమ కుమారునితోఁ గూడ నూజవీడులో నివసించుటకు 1785-వ సంవత్సరమున సమ్మతించిరి. కాని కుమారుఁడు సమర్థుడు కాకపోవుటచే తండ్రిగారు యథాప్రకారము అధికారము చేయుట కారంభించినందున బందరులోని కంపెనీ ప్రధానోద్యోగి నారయ్యప్పారావుగారిని బందరున కొక మిషమీఁద రప్పించి వారి పరివారము బజాఱునకు వెళ్లినప్పుడు వారిని బట్టుకొనిరి. వారి సేవకులు తప్పించుకొని వచ్చి నూజవీడు చేరి కుమారుని రాజ్యపరిపాలనమునకు ప్రతిబంధములు కలుగఁజేసిరి. ఈ నారయ్యప్పారావుగారికి ఇరువురు భార్యలు. ప్రథమభార్య యగు పెదవెంకమ్మారావుగారి కుమారులు వేంకటనరసింహ అప్పారావుగారు, రెండవ భార్య యగు చినవెంకమ్మారావుగారికి రామచంద్ర అప్పారావుగారు నరసింహ అప్పారావుగారు అను కుమారు లిరువురు. కాని నూజవీడులో నుండు సంస్థానపు సరదారులు చాలమంది చిన్నభార్యగారి బంధువు లగుటచే వా రందఱును చేరి పెద్దభార్య కుమారుని రాజ్యపరిపాలనమునకు ఆటంకములు కలుగఁజేయుచుండిరి. ఇట్లుండఁగా తండ్రిగారు మదరాసులో 1789-వ సంవత్సరమున కాలము చేసిరి. పెద్దభార్యగారు భర్తగారి ప్రతిమ చేయించి సహగమనము చేయఁ బ్రయత్నింపఁగా గవర్నమెంటువారు ఆటంకపఱిచిరి. రెండవ భార్యగారివద్ద భర్తగారు సంపాదించిన ధనము కోట్లకొలఁది యున్నదను ప్రతీతి కలిగియుండెను. ఈ ధనము కోటలో నుండు చిన్న శివాలయములోని లింగముక్రింద దాచఁబడెనని వాడుక కలదు. అప్పుడు ఇంగ్లీషు గవర్నమెంటు ఉద్యోగస్థుఁడగు "మాల్కము" గారిని నూజవీడు పంపి కోటలోని యన్ని ప్రదేశములను ఎంత శోధించి చూచినను నేమియు దొరకకపోవుటచే దొరగారు రిక్తహస్తులై బందరు వెళ్లిరి. 1792-వ సం. లో చినవెంకయ్యమ్మారావుగారు కాలముచేసిరి. రామచంద్ర అప్పారావుగారు భద్రాద్రి యడవులలోనికిఁ జనిరి. అచ్చట కమదనవారి కుటుంబములోఁ జేరిన వేంకటరాయణంగారు అను వీరుఁడు వీరికి తోడ్పడెను. ఇట్లు రామచంద్రప్పారావుగారు గొప్ప సేనలను గూర్చుకొని దేశముమీఁదఁ బడి తండ్రిగారివలెనే రాజ్యపరిపాలనకు భంగము కలుగఁజేయుచుండఁగా అన్నగారు నూజవీడులో నివసించుటకు వెఱచి బందరు వెళ్లిరి. అప్పుడు గవర్నమెంటువారు పెద్ద సేనను బంపిరి. కాని రామచంద్రప్పారావుగారిని పట్టుకొనలేకపోయిరి. ఇట్లుండఁగా హఠాత్తుగా గొప్ప సేనతో రామచంద్రప్పారావుగారు నూజవీడుకోటమీఁద పడి అచ్చటి యుద్యోగస్థులను జంపి కోటను స్వాధీనపఱుచుకొనిరి. గవర్నమెంటు సేనానాయకుఁడగు "హింగింబోతము" అనునతఁడు ఒక బ్రాహ్మణుని గడ్డివాములో దాఁగి ప్రాణములు గాపాడుకొనెను. తిరిగి పెద్ద సేనలను రామచంద్రప్పారావుగారిమీఁదకు పంపిరి గాని వారు భద్రాద్రియడవులకు పాఱిపోయిరి. అచ్చటనుండి తమ తండ్రిగారు వ్రాసి యిచ్చిన మరణశాసనము ననుసరించి రాజ్య మిరువురకును పంచుమని గవర్నమెంటువారిని కోరుచుండెను. ఇట్లుండఁగా 1792-93 సంవత్సరములలో పెద్ద కఱవు వచ్చెను. నూజవీడు పరిపాలనము మిక్కిలి దురవస్థలో నుండి సిస్తు లేమియు వసూలు కాకుండెను. సర్కారునకు చెల్లవలసిన సిస్తు బాకీ యుండెను. అందుమీఁద గవర్నమెంటువారు 1793-వ సంవత్సరములో నూజవీడుకు ప్రత్యేకముగ "రాబర్టు గార్డెనరు" వారిని కలెక్టరుగా నేర్పాటు చేసిరి. రామచంద్ర అప్పారావుగారిని క్షమించిరి. ఎస్టేటును గవర్నమెంటు పరిపాలనలో నుంచి సహోదరు లిరువురకును అలవెన్సు ఇచ్చుచుండిరి. ఇట్లుభయులును కలసియుండఁగా తిరిగి గవర్నమెంటువారు ఎస్టేటు నిచ్చునెడల పంచుకొనఁగలవారమని అన్నగారిని ప్రోత్సాహపఱిచి ఒక ఖరారునామా వ్రాసికొనిరి. కాని యీ ఖరారునామా ప్రకారము కాకపోయినను ఇట్లిరువురకును భాగింపనియెడల ఈ సంస్థానమున నెమ్మదికి భంగము కలుగు నని గవర్నమెంటు ఉద్యోగస్థు లగు "బ్రానుఫెల్లు", "రీడు" అనువారు రిపోర్టు చేసినందున మద్రాసు గవర్నమెంటువారు అంగీకరించి 1802-వ సంవత్సరమున ఉభయులకును ప్రత్యేకముగా దేశము విడఁదీసి, అప్పటి గోదావరి డిస్ట్రిక్టులో నుండు నిడుదవోలు, అంబరుపేట, బహారుజల్లి పరగణాలు వేంకటనరసింహ అప్పారావుగారికిని, కృష్ణాడిస్ట్రిక్టులోని గొల్లపల్లి, నున్నస్థలం, వుయ్యూరు మొదలగు పరగణాలు రామచంద్రప్పారావుగారికిని ఇచ్చిరి. ఈ భాగములు విస్తీర్ణమునందు సమానభాగములుగా నుండనప్పటికిని అప్పటికి రాఁబడియందు దాదాపు సమానమై యుండెను. ఇట్లు భాగములు స్థిరపఱిచి వీరి యుభయులకును గవర్నమెంటువారు శాశ్వతపు సనదులను ఇచ్చిరి. అది మొదలు దేశమునకు నెమ్మది కలిగెను.

పెద్దకుమారు లగు వేంకటనరసింహ అప్పారావుగారు శనివారపుపేట రాజధానిగా నేర్పఱుచుకొని అచ్చట నివసించి పాలించుచుండిరి. వీరు వ్యవహారమందు సమర్థులు అయినను కాకపోయినను ధర్మమునందు అసమానులు అని ప్రఖ్యాతి గాంచిరి. వీరినే ధర్మఅప్పారావుగారని పిలుచు చుండెదరు. బైరాగులు కూడ వీరి కర్మముల వివరించు కీర్తనల నిప్పటికిని పాడుచుండెదరు. ఇఁక వీరి యుభయుల తమ్ములగు నరసింహఅప్పారావుగారి విషయమై చెప్పవలసియున్నది. భాగములు పంచు కాలమందు వీరు చిన్నవా రగుటచేత వీరి సంగతి ఎవ్వరును యోచింపలేదు. యుక్తవయస్సు వచ్చినపిదప సహోదరులను భాగము లడుగఁగా నుభయులును నిరాకరించిరి. అందుమీఁద ఇంగ్లీషు కోర్టులలో వ్యాజ్యము తెచ్చెను. జిల్లాకోర్టు హైకోర్టులలో అపజయము

ఇందలి అప్పారావు కుటుంబములోనివారి నామములు చిత్రపటముల వివరణమున చూచునది

నొందెను. అటుపైన తనకు కలిగిన అన్యాయమును విశదపఱుచుకొనఁగా అందులకు మదరాసు గవర్నమెంటువారు సమ్మతించి ఇదివఱకు చేసిన రెండుభాగములను రద్దుపఱిచి మూడుభాగములు చేయుటకు అనేకప్రయత్నములు చేసిరి గాని తుదకు కొనసాగలేదు. అప్పుడు ఉభయులతో చెప్పి బలాత్కారముమీఁద అలవెన్సు ఇప్పించిరి. నిడుదవోలు ఎష్టేటులోనుండి తంగెళ్లమూడి ఎష్టేటును నూజవీడు ఎష్టేటులోనుండి చేవెంద్రముతాయును ఇచ్చివేయఁబడెను. నరసింహప్పారావుగారి పెద్దకుమారుఁడగు సింహాద్రి అప్పారావుగారికి తంగెళ్లమూడి ఎష్టేటు వచ్చియుండెను. వారికి పుత్రసంతతి లేనందున వారియనంతరము వారి దౌహిత్రు లగు వేంకటగిరిమహారాజుగారి పెద్ద కుమారునికి సంక్రమించుటచే వారు ప్రస్తుతము అనుభవించుచున్నారు. మూడవ కుమారు లగు వేంకటాద్రిఅప్పారావుగారికి చేవెంద్ర రావిచెర్ల వచ్చియుండెను. వారి కుమారులే శ్రీ రాజా పార్థసారధి అప్పారావుగారై యున్నారు. వీరు స్వప్రయోజకత్వముచేత మాతామహుల యాస్తి యగు పోలవంచ భద్రాచలము ఎష్టేట్లను సంపాదించుటయే కాక నిడుదవోలు ఎష్టేటులో మూడవ భాగమునకు వ్యాజ్యము తెచ్చి ప్రీవీకవున్సిలులోఁ గడచిన జూలై నెలలో డిక్రీని పొందియున్నారు. వీరి పెద్దకుమారులు శ్రీ రాజా నారయ్యాప్పారావుగారు. రెండవ కుమారు లగు శ్రీ వేంకటరామయ్య అప్పారావుగారు కొద్దిమాసముల క్రిందట పరలోకగతు లైనారు. పెద్దకుమారు లగు శ్రీ రాజా నారయ్యాప్పారావుగారికి ముగ్గురు పుత్రులు గలరు.

శనివారపుపేటలో పెద్దన్నగారగు శ్రీ రాజా వేంకటనరసింహ అప్పారావు బహద్దరుగారు 1827-వ సం. జూను 5వ తేదీని కాలధర్మము నొందిరి. వారికి పుత్రులు లేనందున చిన్నతమ్ము లగు నరసింహాప్పారావుగారి ద్వితీయపుత్రు లగు నారయ్యాప్పారావుగారిని *దత్తుచేసికొనిరి. వారికిని పుత్రులు లేనందున తన భార్య లగు శ్రీ చిన్నమ్మారావు, పాపమ్మారావు గార్లకు పుత్రస్వీకారమునకు అనుజ్ఞ యిచ్చి 1864-వ సం.న పరలోకగతు లైరి. చిన్నమ్మారావుగారు కాలముచేసిన తరువాత పాపమ్మారావుగారు ప్రథమములో నూజవీడు భాగస్థులలో నొకరైన మేడూరు జమీందారగు వేంకటరామయ్యాప్పారావుగారిని, వారియనంతరము వారి మైనరు కుమారునిని దత్తుచేసికొనిరి. ఆ పిల్లవాఁడును వారి జీవితకాలములోనే కాలముచేసినందున, పాపమ్మారావుగారియనంతరము వారసు లగు శ్రీ రాజా పార్థసారధి అప్పారావుగారికిని, నూజవీడు సంస్థానములోని ఉయ్యూరు ఎష్టేటు జమీందారు లగు శ్రీ రాజా రంగయ్యాప్పారావు బహద్దరుగారికిని, మిర్జాపురము జమీందారు లగు శ్రీ రాజా వేంకటనరసింహాప్పారావు బహద్దరుగారికిని సమానభాగములు వచ్చియున్నవి.

* వీరు అప్పుడు మైనరు అగుటచే 1835-వ సంవత్సరమువఱకు ఎస్టేటు కోర్టాఫ్ వార్డ్సు పరిపాలనలో నుండెను. ఋణము అధిక మగుటచేతను, గవర్నమెంటు పన్ను చెల్లించక పోవుటచేతను, గుంటుగోలను పెంటపాడు పరగణాలు 1843-వ సం. లో వేలము వేయఁబడెను. 1851-వ సంవత్సరమందు పన్నుబాకీనిమిత్తము వేలము వేసి గవర్నమెంటువారే కొనిరి. తిరిగి కనికరించి 1860-వ సంవత్సరమున జమీందారున కొసంగిరి.

నూజవీడులో ప్రభుత్వము చేయుచున్న రామచంద్రప్పారావు గారు 1814-వ సంవత్సరములో పరలోకగతు లైరి. వారి కుమారు

లగు శ్రీ రాజా శోభనాద్రి అప్పారావు బహద్దరుగారు అప్పటికి ఐదు సంవత్సరముల వయస్సు గలవారగుటచేత వారి మైనారిటీ వెళ్లువఱకు ఎష్టేటును కోర్టుఆఫ్ వార్డ్సువారు పాలించిరి. వారు 1831-వ సంవత్సరమున ఎష్టేటు స్వాధీనపఱుచుకొని త్యాగభోగశీలు లై ప్రజారంజకముగ ప్రభుత్వము చేసి 1868-వ సంవత్సరము అక్టోబరు 18-వ తేదీని పరలోకగతు లైరి. వీరు భీమడోలు మొతా గ్రామములను కొనిరి. వీరికి ఏడుగురు కుమారులు.—

1. శ్రీ రాజా నారయ్యాప్పారావు బహద్దరుగారు. వీరు 1868-వ సం. మొదలు బహుదర్పముగ పరిపాలనచేసిరి. ఎష్టేటును పరిపాలన చేయుటలో మిక్కిలి సమర్థులని ప్రఖ్యాతి పొందిరి. వీరు ప్రభుత్వము చేయుచుండఁగనే వీరి తమ్ములు ఎష్టేటును భాగింపవలసినదిగా వ్యాజ్యము తెచ్చిరి. కాని వారు జీవించియుండునంతవఱకును జిల్లా, హైకోర్టులలో భాగమునకు అర్హత లేదని తీర్పు కాఁబడెను. వీరి కాలములోనే రాజధాని యగు నూజవీడుపురమును బాగుపఱిచినారు. రోడ్లు వేయించి, చెఱువులు త్రవ్వించి, పట్టణపు వైఖరికి తెచ్చినారు. అగిరిపల్లి పర్వతముమీఁద వేంచేసియుండు కుటుంబముయొక్క యిష్టదైవ మగు శ్రీ శోభనాచలపతిస్వామివారి దేవాలయము సోపానములు గట్టించిరి. వీరు 1877-వ సం. జూలై 19-వ తేదీని కాలముచేసిరి. తదనంతరము ప్రీవీకవున్సిలువారు ఎష్టేటు భాగార్హ మని తీర్పుచేసిరి.

ఆ తీర్పు ననుసరించి 1882-వ సంవత్సరములో భాగము పంచుకొనుటకును ఎస్టేటు కోర్టాఫ్ వార్డ్సువారి స్వాధీనములో నుంచఁబడినది. వీరి

శ్రీ రాజా నారయప్పారావు బహద్దరుగారు

ముగ్గురు కుమారులును వీరివంతునకు వచ్చిన ఆఱవ భాగ మగు వెంట్రప్రగడ ఎస్టేటును తిరిగి మూడు భాగములుగ పంచుకొనిరి.

i శ్రీ రాజా రాజగోపాల అప్పారావు బహద్దరుగారు. వెంట్రప్రగడ యెస్టేటు జమీందారులు. వీరు నిస్సంతుగా 1793-వ సం. జూలై 13-వ తేదీని కాలముచేయుటవలన వారి "విలియలు" ప్రకారము వారి తమ్ముల కుమారు లగు శ్రీ రాజా సింహాద్రి అప్పారావు బహద్దరుగారు ప్రస్తుతము ఎస్టేటుకు ప్రభువులై యున్నారు.

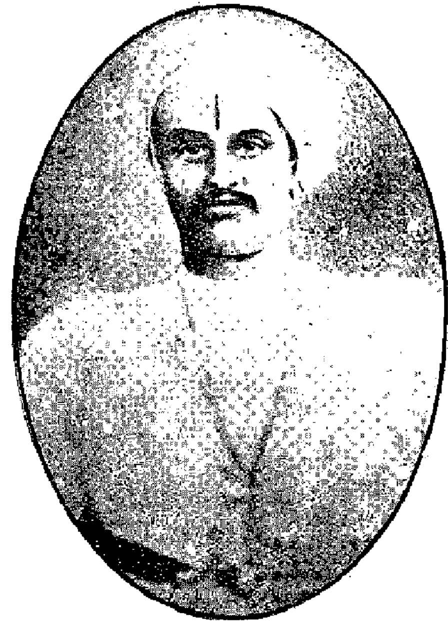
ii శ్రీ రాజా రామచంద్ర అప్పారావు బహద్దరు గారు, ముసునూరు ఎస్టేటు జమీందారులు. వీరు 1909-వ సం. మే 4-వ తేదిని కాలము చేసినందున వీరి జ్యేష్ఠపుత్రు లగు శ్రీ రాజా నారయ్యప్పారావు బహద్దరుగారు ఎస్టేటును వ్యవహరించుచున్నారు. రెండవ కుమారులు వెంట్రప్రగడ జమీందారు లని పైన వ్రాసియున్నాము. మూడవ కుమారు లగు శ్రీ రాజా రాజగోపాల అప్పారావు గారు బాలు రగుటచేత విద్య నభ్యసించుచున్నారు.

iii శ్రీ రాజా వరదరాజ అప్పారావు బహద్దరుగారు. వీరు గన్నవరము ఎస్టేటు జమీందారుగారు. వీరికి పుత్రసంతతి లేదు. ఇరువురు పుత్రికలు కలరు.

2. శ్రీ రాజా రంగయ్యాప్పారావు బహద్దరుగారు. వీరు మొదటి నుండియు అన్నగారియందు విశేషానురాగము గలవారై యుండిరి. శాస్త్రీ భాషయందు పాండిత్యము గలవారు. "మహానమా" అను పారసీక గ్రంథమును ఆంధ్రీకరించిరి. వీరు అధికధార్మికు లనియు భూతదయ గలవా రనియు ప్రఖ్యాతి గాంచిరి. వీరు నూజవీడు సంస్థానపు జనుల యుపయోగము నిమిత్తె యొక హైస్కూలును నూజవీడునందు స్థాపించిరి. బెజవాడలో వికలాంగులకు ప్రతిదినమును అన్నము పెట్టుట కేర్పాటుచేసిరి. వీరి సత్కార్యములును పరోపకారచింతయు గవర్నమెంటువారు కనిపెట్టి వీరికి "రాజా" అను బిరుదు నొసంగిరి. వీరు 1906-వ సంవత్సరము జూలై 20-వ తేదీని పుణ్యలోకప్రాప్తిని పొందిరి. వీరికి పుత్రసంతానము లేనందున వీరి తమ్ముని కుమారులును కపిలేశ్వరపురము జమీందారులును అగు శ్రీ రాజా వేంకటరంగయ్యాప్పారావు

శ్రీ రాజా రంగయప్పారావు బహద్దరుగారు

3. శ్రీ రాజా వేంకటజగన్నాథ అప్పారావు బహద్దరుగారు. వీరు తండ్రిగారు సజీవులయి యుండఁగనే హైదరాబాదులో కాలము చేసినారు. వీరు ప్రబలబలాఢ్యు లని శూరు లని ఖ్యాతి పొందిరి. వీరు వివాహము కాకపూర్వమె గతించినందున ఎస్టేటులో భాగము పంచుకొనియుండలేదు

బహద్దరుగారి జ్యేష్ఠపుత్రు లైన శ్రీ రాజా వేంకటాద్రి అప్పారావు బహద్దరుగారిని 1902-వ సం. లో దత్తత చేసికొనియున్నారు. వీరు మైనరు అగుటచేత ఎస్టేటు ఇంకను కోర్టాఫ్ వార్డ్సువారి క్రింద నున్నది. వీరికి నిడుదవోలు ఎస్టేటులో మూడవ భాగమే గాక మేడూరు ఎస్టేటులో రెండవ వంతు కూడ మిర్జాపురము జమీందారుగారితో పాటు ఇయ్యంగలందులకు ప్రీవీ కవున్సిలువారు తీర్మాన మిచ్చియున్నారు. శ్రీ మైనరు రాజాగారు రాఁబోవు ఏప్రియలు 29-వ తేదీని మేజరు అయ్యెదరు.

4. శ్రీ రాజా వేంకటనరసింహ అప్పారావు బహద్దరుగారు. వీరు మీర్జాపురము ఎస్టేటు జమీందారుగారు. 1881-వ సంవత్సరమందు ఎస్టేటును భాగించి తమ యావ భాగము నిప్పించవలసినదిగా వ్యాజ్యము తెచ్చి, ప్రీవీ కవున్సిలులో తుదకు జయమును పొందినవారు

వీరే అయియున్నారు. వీరికి నిడుదవోలు ఎస్టేటులో రాజా పార్థసారథి అప్పారావుగారితో మూడవ భాగమును అన్న శ్రీ రాజా రంగయ్యాప్పారావు బహద్దరుగారితోపాటు మేదూరు ఎస్టేటులో రెండవ భాగమును వచ్చియున్నవి. వీరు 1911-వ సంవత్సరము మే 13-వ తేదీని పరలోకగతు లయిరి. పెద్ద కుమారు లగు శ్రీ రాజా వేంకటరామయ్యాప్పారావు బహద్దరు గారును రెండవ కుమారు లగు శ్రీరాజా శోభనాద్రి అప్పారావు బహద్దరుగారును మైనరు లగుటచే ఎస్టేటు కోర్టు ఆఫ్ వార్డ్సువారు పరిపాలించుచున్నారు.

5. శ్రీ రాజా వేంకటాద్రి అప్పారావు బహద్దరుగారు. వీరు కపిలేశ్వరపురము ఎస్టేటు జమీందారులు. వీరు కూడ భాగమునకై అన్నగారిమీఁద ప్రత్యేకముగ వ్యాజ్యము తెచ్చిరి. కాని ప్రివీ కవున్సిలు తీర్పు రాకపూర్వమే గతించిరి. వారి కుమారు లగు శ్రీ రాజా వేంకటరంగయ్యాప్పారావు బహద్దరుగారు అప్పటికి మైనరు అయినందున ఎస్టేటు కోర్టాఫ్ వార్డ్సువారివలన పరిపాలింపఁబడి 1894-వ సంవత్సరము శెప్టెంబరు 9-వ తేదిని ఒప్పగింత చేయఁబడినది. వీరి ముగ్గురు పుత్రులలో జ్యేష్ఠులను ఊయ్యూరు రాజాగారికి దత్తు ఇచ్చినారు. రెండవ కుమారు లగు శ్రీ రాజా శ్రీమన్నారాయణప్పారావు బహద్దరుగారును, మూఁడవ కుమారు లగు శ్రీ రాజా శ్రీనివాస అప్పారావు బహద్దరుగారును చిన్న లగుటచే విద్య నభ్యసించుచున్నారు.

6. శ్రీ రాజా సింహాద్రి అప్పారావుగారు. వీరు తేలప్రోలు ఎస్టేటు జమీందారుగారు. వీరు బహుబలశాలు లని ధైర్యము కలవారని ఖ్యాతివడసిరి. వీరు 1889-వ సంవత్సరము నవంబరు 29-వ తేదిని పరలోకగతు లైరి. వీరి కుమారు లగు శ్రీ రాజా శోభనాద్రి అప్పారావు బహద్దరు జమీందారుగారు అప్పటికి కొన్నిమాసముల శిశువై యున్నారు. అందుచే చాల కాలము ఎస్టేటు కోర్టాఫ్ వార్డ్సువారి

శ్రీ రాజా సింహాద్రి అప్పారావు బహద్దరుగారు

స్వాధీనములో నుండి 1910-వ సం. ఆగష్టు 31-వ తేదిని శ్రీ రాజాగారికి అప్పగింత చేయఁబడినది. వీరు సర్వజనోపయుక్త మగు గోషా ఆసుపత్రిని నూజవీడునందు కట్టించుచున్నారు. వీరి సోదరీమణిగారు శ్రీ పిఠాపురము వత్సకుమారరాజాగారి జ్యేష్ఠపుత్రుల జనానావా రై యున్నారు. వారికిఁగాను తమ యెస్టేటులో ఇరువదివేలు చెల్లు పాములపాడు అను గ్రామమును సమస్తమైన హక్కులతోను ఇచ్చియున్నారు.

7. శ్రీ రాజా వేంకటరామయ్యాప్పారావు బహద్దరుగారు. వీరు మేదూరు ఎస్టేటు జమీందారులు. నూజవీడు ఎస్టేటులో ఆఠవ

భాగము పంచుకొన్న తరువాత శనివారపుపేట రాణీగారగు శ్రీ రాజా పాపమ్మారావుగారివలన దత్తస్వీకారము చేసికొనఁబడి రెండు ఎస్టేట్లకును ప్రభుత్వము చేసిరి. వీరు గొప్ప సంస్కృతపండితులు. వీరు 1888 వ సం. జనవరి 1-వ తేదిని కాలము చేసిరి. వీరి దత్తత అశాస్త్రీయ మని కోర్టులో తీర్మాన మయినందున వీరి యేకపుత్రు లగు శ్రీరాజా నారయ్యప్పారావుగారిని శ్రీరాజా పాపమ్మారావుగారు తిరిగి దత్తత చేసికొనిరి. వారును వారి యనంతరము వారి కన్నతల్లి యగు మేడూరు రాణీగారును కాలముచేయుటవలన ఈ శాఖ నిస్సంతు అయినందున ఎస్టేటుహక్కును గూర్చి అనంతరపు వారసులవల్ల వ్యాజ్యెము తేఁబడినది. చివరకు ప్రీవీ కవున్సిలువారు వుయ్యూరు మీర్జాపురము ఎస్టేట్ల జమీందార్లు సమానభాగములుగ పంచుకొనుటకు తీర్మానించిరి.

నూజవీడు జమీ బెజవాడ డివిజనులో చేరిన నూజవీడు తాలూకాలో చేరియున్నది. కృష్ణానది నీటి యాధారమున సగము భాగము పల్లపుసేద్య మగుచున్నది. మెఱక ప్రదేశముల జొన్న, నువ్వులు, పొగాకు విస్తారముగ పండును. నూజవీడు, వుయ్యూరు గ్రామములలో యూనియనులు గలవు. వుయ్యూరులో సబు రిజిస్ట్రారు ఆఫీసు కూడఁ గలదు. అగిరిపల్లి శ్రీ శోభనాచలపతిస్వామి వారి పుణ్యక్షేత్రమై యున్నది. ఇచ్చట మాఘమాసములో గొప్ప యుత్సవము జరుగును. బలివె తమ్మిలేరు నదియొడ్డున నున్నది. ఇచ్చట ప్రసిద్ధి కెక్కిన శివాలయ మున్నది. శివరాత్రికి గొప్ప యుత్సవము జరుగును. గన్నవరము గ్రామములో తాలూకా తహశీలుదారు, సబు మేజస్ట్రేటు, సబు రిజిస్ట్రారు కచ్చేరీ లున్నవి. నూజవీడు మామిడి తోఁటలకును అంటుమామిడి పండ్లకును ప్రసిద్ధికెక్కినది. ఎస్టేటు 6 భాగములమీఁద సుమారు ఎనిమిదిలక్షల రూపాయల ఆదాయము వచ్చుచున్నది. మదరాసు రైలువే జమీ మధ్యముగా పోవుచున్నది. నూజవీడు పట్టణము ఆపేరుతో నుండెడు రైలుస్టేషనుకు పదుమూడు మైళ్ల దూరమున నున్నది. తమ్మిలేరు బుడమేరు అను రెండు చిన్న నదులు ఈ జమీయందు ప్రవహించుచున్నవి. నూజవీడు జమీలోని ఆఱు ఎస్టేట్లును, ఆయా భాగములలో వచ్చిన పెద్దగ్రామముల పేరులచేఁ బిలువఁబడుచున్నవి గాని, నూజవీడుపురమే యన్నిటికిని రాజధానియై యున్నది.

నీతిగీతములు

గుమ్మలూరి లక్ష్మీనృసింహశర్మగారు

సౌఖ్య మొనఁగూర్పఁగాఁజాలు ♦ స్వాంతబుద్ధి
గురుతరసుఖంబు నీఁజాలు ♦ గురునిబుద్ధి
చెఱుపు నొనఁగూర్పఁగాఁజాలుఁ ♦ బరునిబుద్ధి
ప్రళయ మొనఁగూర్పఁగాఁజాలుఁ ♦ బ్రమదబుద్ధి. 1

బాగుఁ గోరినయాతండె ♦ బాంధవుండు
కరుణఁ బోషించినయతండె ♦ కన్నతండ్రి
భూరివిశ్వాసి యగువాఁడె ♦ పొత్తుకాఁడు
హాయి నొనఁగూర్చునట్టిదే ♦ ప్రాణదయిత. 2

త్రాగ నెల్లెడ నదుల నీ ♦ రం బెసంగఁ
దిన ఫలంబులు తరుశాఖ ♦ లను జెలంగఁ
బండ నవలతాత్యభిరామ ♦ వసుధ కల్గ
వగను విత్తాధిపతులఁ గొ ♦ ల్వంగ నేల? 3

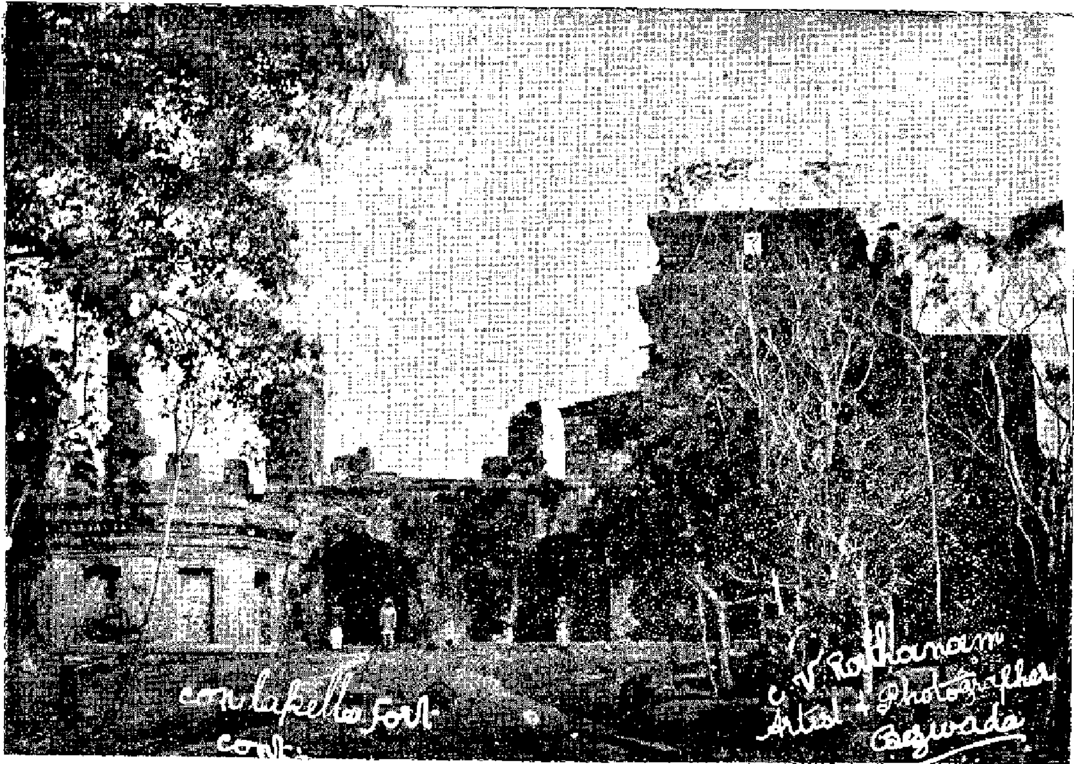
నృపవరేణ్యునికీర్తి నై ♦ దేండ్ల దనుక
దాసదాసునివలె దశా ♦ బ్దముల దనుక
హితవరునియట్లు పదియునా ♦ రేండ్ల దనుకఁ
గన్నపిల్లలఁ జూడన్నాఁ ♦ గన్నవారు. 4

నాల్కకొనయందు లక్ష్మి చె ♦ న్నారుచుండు
నాల్కకొనయందు హితులు బాం ♦ ధవులు నుంద్రు
నాల్కకొనయందు సంకెలల్ ♦ కులుకుచుండు
నాల్కకొనయందునే మర ♦ ణంబు నొప్పు. 5

నదులు తమనీటి నింతయుఁ ♦ ద్రాగఁబోవు
చెట్లు తమపండ్ల నింతే భు ♦ జింపఁబోవు
వనదములు చేల నించుకేన్ ♦ దినఁగఁబోవు
ఘనుల సంపదలు పరోప ♦ కారములకె. 6

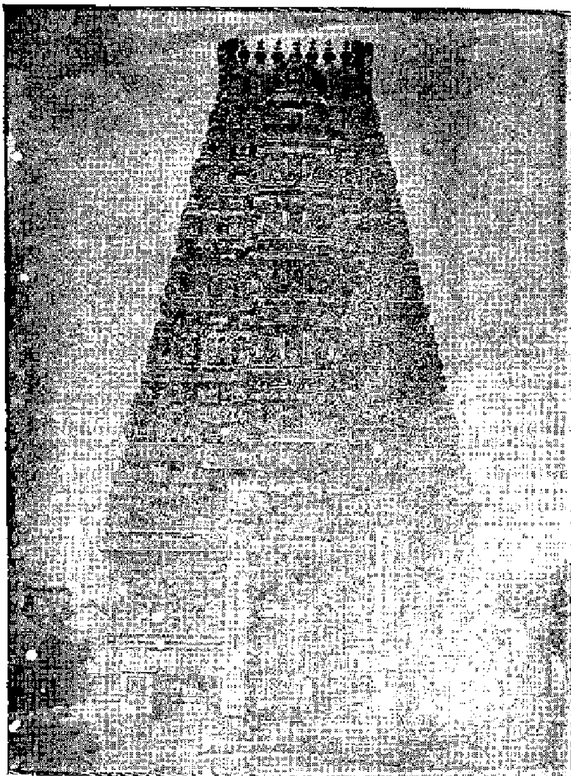
సజ్జనాధీనమును జేయఁ ♦ గను ధనంబు
స్వదయితాధీనమును జేయ ♦ నగె వయస్సు
స్వామికార్యాన విడనాడ ♦ వలయుఁ బ్రాణ
మి ట్లొనర్చిననే యబ్బు ♦ నిహపరములు. 7

నయవిదులు నిందయొనరించి ♦ నన్ బొగడిన
సిరి య దెంతైనఁ గూడినన్ ♦ దరిగియున్న
మృతి లభించిన రాకయే ♦ మొసఁగుచున్న
న్యాయమార్గంబు ధీరుఁ డే ♦ న్నండు విడఁడు. 8

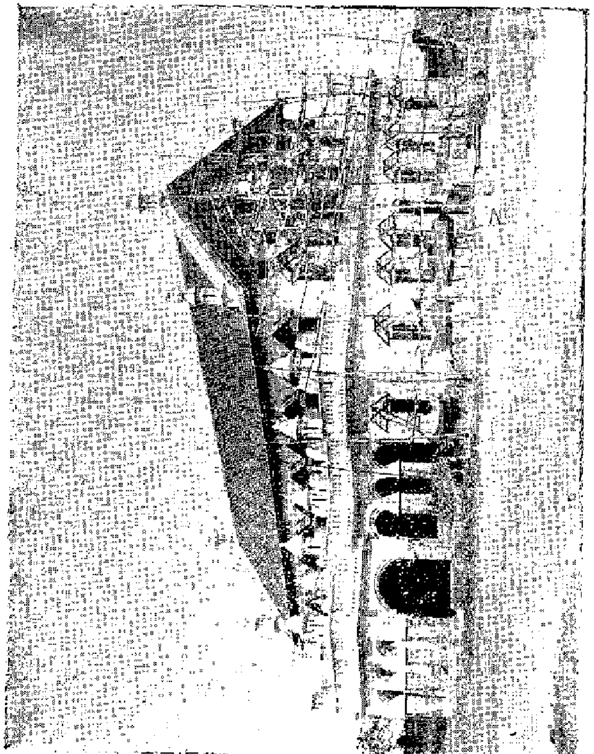
The Kondapalli Fort

కొండపల్లి దుర్గము

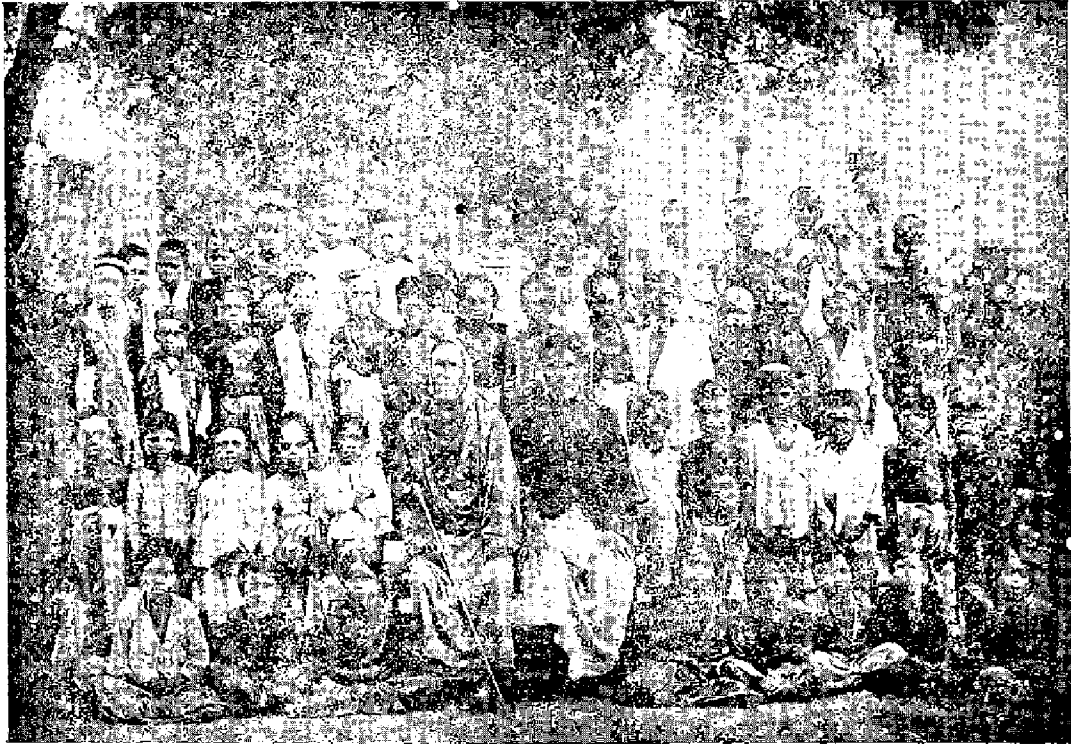
Gopura of Ranganayaka, Nellore

రంగనాయకుల వారి గోపురము, నెల్లూరు

The Town Hall, Nellore

నెల్లూరు పురమందిరము

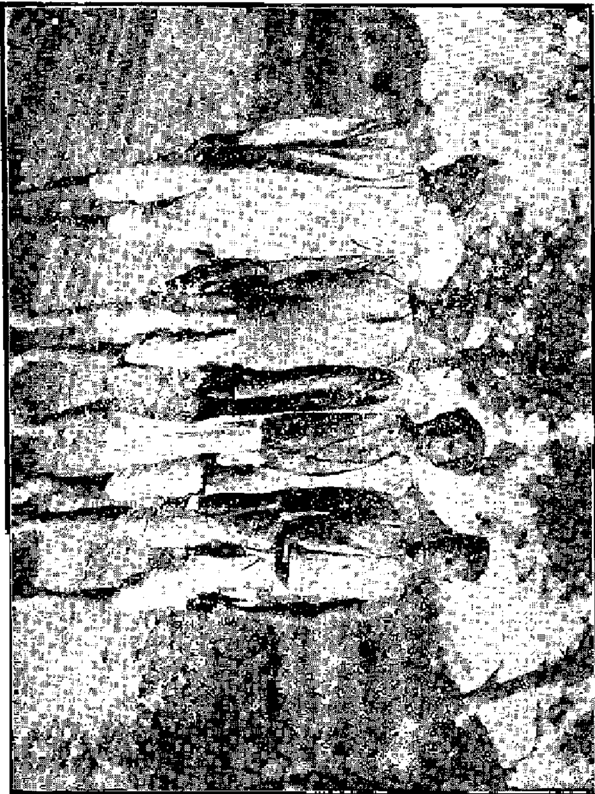

The Depressed Classes School, Madras

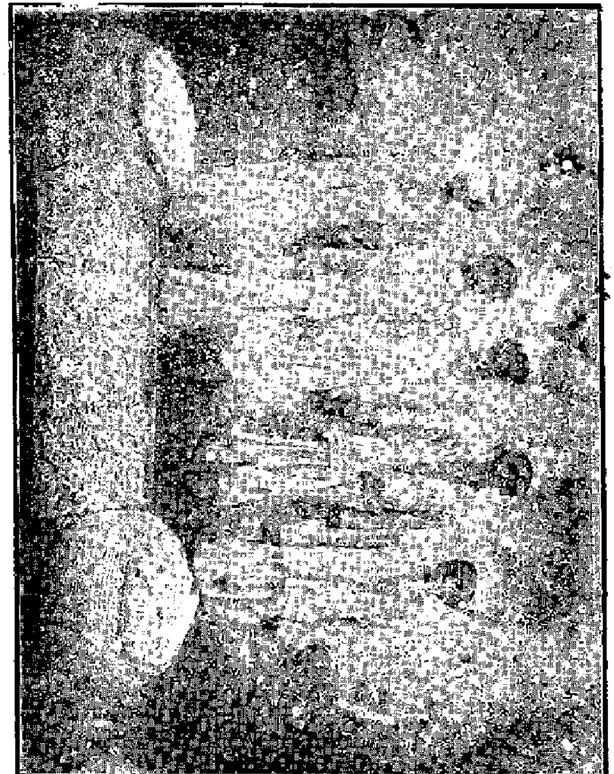
పంచమజాతుల పాఠశాల, మదరాసు

Members of a Criminal Tribe

Salvation Army boys learning Sericulture

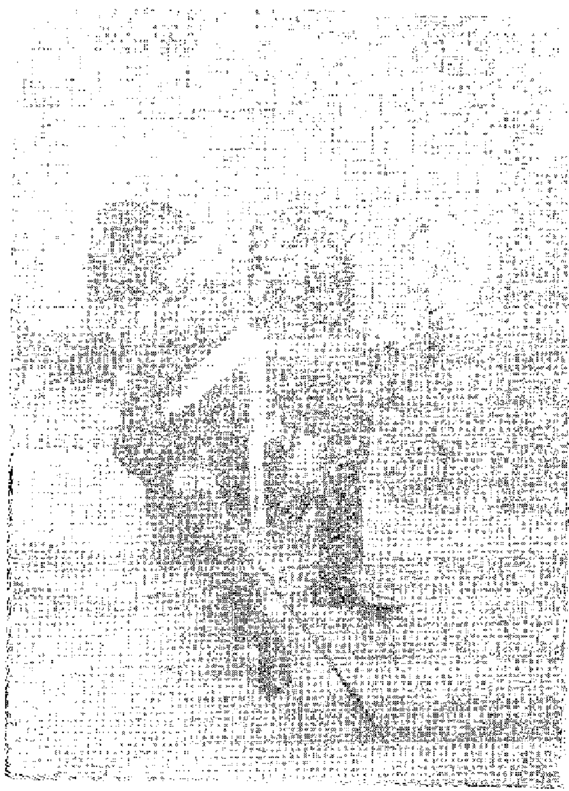

రక్షకసేనలోని దొంగజాతులవారు.

రక్షకసేనలో పట్టుపరిశ్రమను నేర్చుకొనుచున్న బాలురు.

Mr. Nunjundayya, Councillor

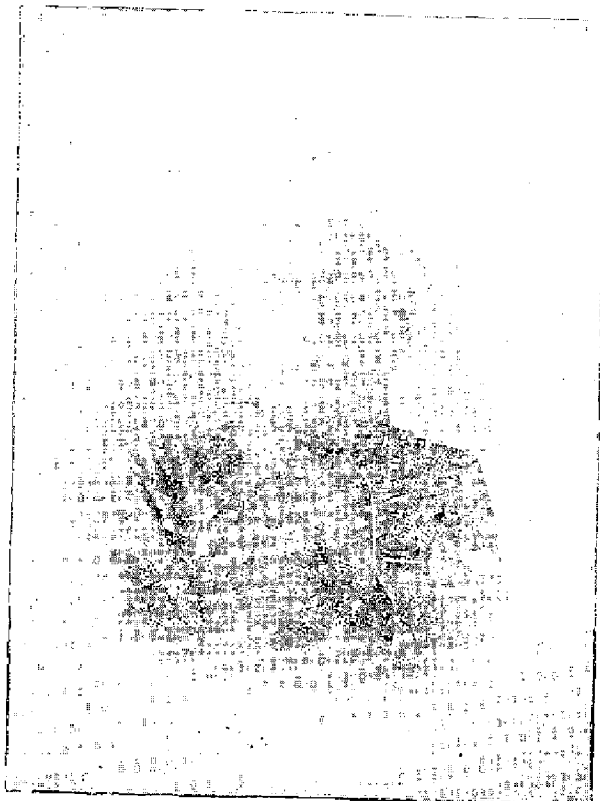
శ్రీ కొప్పల్లరు నంజుండయ్యగారు, మైసూరు

Pro. D. K. Karve

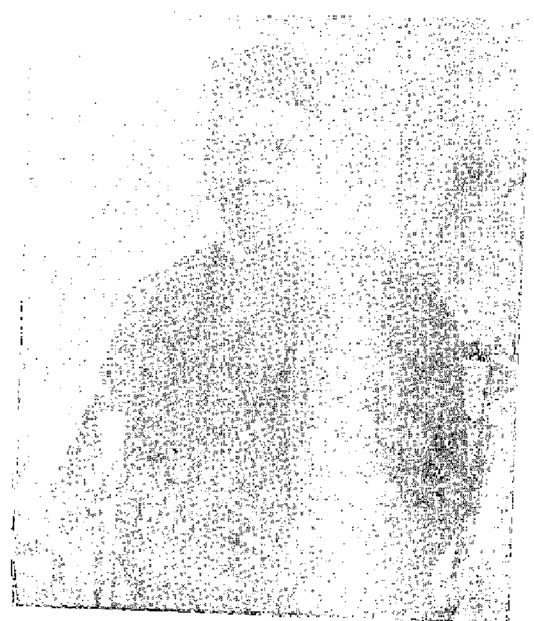
ప్రొఫెసర్ డి. కె. కర్వేగారు

Mr. S. Hanumanta Rao

శ్రీ ఎస్. హనుమంతరావు గారు

Mr. V. Suryanarayana Rao

వల్లూరి సూర్యనారాయణ రావుగారు

Rao Bahadur S. V Narasimha Rao.

రా॥ బ॥ ఎస్.వి.నరసింహారావుగారు.

Mr T. V Venkata Rama Iyar.

టి.వి.వేంకట రామయ్యరుగారు

Mr A Kondappa

అమలినేని కొండప్పగారు

Dr. K. Gopala Rao

కె. గోపాలరావుగారు

Mr. Tennety Suryanarayana

టెన్నేటి సూర్యనారాయణగారు

Dr. K. Ahobala Rao.

కోటా అహోబలరావుగారు

శ్రీమత్త్యాగరాజచరిత్రము

హరి నాగభూషణముగారు, బి. ఏ.

చదువరులారా! నా భాగ్యమే కదా భాగ్యము. ఎవరు ప్రపంచస్వరూపుండును, ప్రపంచనిలయుండును నగు శ్రీ పరమేశ్వరుని యంశచే జన్మించి ప్రపంచంబునకు సుస్థితిఁ గల్పింతురో యట్టి మహనీయుల గోష్ఠి మనోవాక్కాయకర్మంబుల సల్పుటయే మనుజుని ముఖ్యకర్తవ్యము. ఇపుడు శ్రీ పరమేశ్వరాంశాసంభూతుఁడై జగంబు నుద్ధరించిన మహామహస్సంపన్నుఁడగు శ్రీమత్త్యాగబ్రహ్మముయొక్క చరిత్రను నివేదించు భాగ్యము నాకుఁ గల్గుటచే నేను మిగుల ధన్యుఁడను.

ఈ మహామహుం డవతరించిన స్థలము ముముక్షుజనాలయం బగు పంచనదక్షేత్రము (తిరువయ్యారు). ఆ పుణ్యక్షేత్రంబున,

ఉ. నాలుగు శాస్త్రము ల్బహుళనైపుణి నేర్చి కవిత్వసంపదల్
మేలుగఁ దస్వరింపఁగ భళీ యని కంజదళాక్షుకీర్తనో
న్మీలితచిత్తుఁడై కర మమేయవిలక్షణభక్తిఁ గల్గు శో
భాలసనంబు లుప్పతిలఁ బావనుఁడై గిరిరాజు రాజిలెన్.

ఈ భాగవతోత్తమునకు జనించిన యైదుగురు పుత్రులలోఁ గనిష్ఠుండు రామబ్రహ్మ మను పేరఁ బరఁగుచుండె. ఈతఁడు భిక్షుకజీవనాలంబకుఁడై మహాభక్తిపరతంత్రతఁ గాలము గడుపుచుండె. ఇంతలో

ఉ. దేవమునీంద్రకోటికి నిదే ముద మెప్పుగఁ జేతు నంచు నా
పావనమూర్తి శంకరుఁడు పద్మవిలోకను ధ్యాననిష్ఠుఁడై
జేవ వహించు రామసరసీరుహజన్మున నుద్భవించె ధ
ర్మావనశీలనుం డగుచు నార్తశరణ్యుఁ డుమాధవుం డిలన్.

ఈ బాలునకు రామబ్రహ్మము ఆ గ్రామమందు వెలసిన శ్రీత్యాగరాజేశ్వరుని నామం బిడె. ఈ ముద్దులపట్టి స్వభావజనిత తేజోవిరాజమానుఁడై దినదినప్రవర్ధమానుఁడై యైదారేడుల ప్రాయము రాఁగానే సంస్కృతాభ్యాసము సేయఁగడంగి తద్విద్యాపారగుఁడైనంత నుపనీతుఁ డాయె. అంత వేదాభ్యాసము సేయ మొదలుపెట్టె. అట్టియెడ

ఉ. మాటల నాడుచు న్గురుని మానసమున్ భజియించునప్పుడుం
బాటవ మూని సంస్కరణపద్ధతుల న్నెఱవేర్చు వేళలం
బాటల నాటలం జరుపు పట్ల మఱేపని నైన రామునే
చాటుచునుండె భావమునఁ జైద్యము వోవఁగ నిత్యయుక్తుఁడై.

ఇట్లు వేదశాస్త్రాభ్యాసపరిపక్వమనంబున రామధ్యానమరందపానమత్తుఁడై,

ఉ. కోరదె నొవ్వ రాముని వినూత్నపుఁ బ్రేమ భజించి మోద మే
పారఁగ ధర్మసంభృతివశాత్మక మెంతయు గాన మంచు లో
నారసి గాన మభ్యసన మందఁగఁగోరుచు లక్ష్యలక్షణో
దారులు సేరు నాకు గురుధర్మముఁ జూపుదు రంచు నెంచెడున్.

అంతటఁ గుశీలవశేఖరుండును భాగవతోత్తముండును నగు శొంఠి వేంకటరమణయ్య యను నాంధ్రునియొద్ద నొక సంవత్సరంబులోన సమగ్రంబుగ సంగీత మభ్యసించి తదభినవపాండితీభరంబు నంతయు రామసమర్పితంబుఁ జేయుచుండఁగా,

మ. ఈ విధంబునఁ ద్యాగరాజు మహేశుమూర్తిత నొప్పెఁ ద
ద్భావభృంగము మామనోహరపాదపంకజవర్తిగా
న్భావనాత్ముఁడు ధీయుతుండు వినమ్రశీలవిరాగి యొం
డా వశంవదచిత్తుఁ గాంచి ముదాతిరేకతఁ బల్కెడున్.

తే. సానఁ బట్టంగఁ దేజోవిశాల మగుచుఁ
దనరు మానికమును బోలె దైవభక్తి
పూజ్య మగు నీదు గానంబు పూర్ణ మగుచు
వెలయు రామతారకమంత్రవిలసనాప్తి

అని యా భాగవతశిఖామణి శ్రీమత్త్యాగరాజునకు రామ మంత్ర ముపదేశించి చనియె. తదాది శ్రీ రామ మంత్ర ముపదేశవిధానము ననుసరించి 96 కోట్ల నామమును జపింపఁగా నొక రాత్రిరివేళ,

చ. అమృతముఁ జిల్కు హాసమును, భయార్తిఁ గలంగు శ్రితాళిఁ బ్రోచుహ
స్తము, సురబృందశీర్ష మణిసాంద్రమహస్స్ఫురణంబు పాదయు
గ్మము, కరుణావిలోకసితకాంతి ధరించి వరించి రామమూ
ర్తి మనమునం బ్రసన్నుఁ డయి దీవన లీయఁగడంగె నాతనిన్.

శ్రీ రామచంద్రుఁడు ప్రసన్నుఁ డగుటతోడనె సుధామాధురీధురీణం బగు కవితావనితామతల్లి కూడ నాతనికి సాక్షాత్కరింప, మృదుమధురవాఙ్నిగుంభముల ననేకకీర్తనంబుల స్తుతిఁ జేయఁగడఁగె. ఇది మొదలుగా శ్రీ రామచంద్రునే మనంబున నిడికొని సర్వకాలసర్వావస్థలయందును మఱియొక చింత లేనివాఁడై వాని లీలల ననేకవిధంబులఁ బొగడుచుండ, నా పొగడ్త లన్నియు ననిర్వాచ్యభావసంపూజ్యంబు లగుటచే గేయకల్పనలుగాఁ బరిణమించుచుండె. ఎట్లన.—

హరికాంభోజి రాగము - రూపకతాళము

ప. ఉండేది రాముఁ డొకఁడు - ఊరక చెడిపోకె మనసా!
అ. చండమార్తాండమధ్య - మండలమునను జెలఁగుచు-నుండేది.
చ. తామసాదిగుణరహితుఁడు - ధర్మాత్ముఁడు సర్వసముఁడు
క్షేమకరుఁడు త్యాగరాజ-చిత్తహితుఁడు జగము నిండి-యుండెడి

ఇట్టి యనన్యప్రపత్తిపారావారతరంగరంగద్హృదయారవిందుం డై తన సంగీతపాండితిని సార్థకంబు చేయుచున్నంత నాతని భక్తిపారతంత్ర్యనిష్ఠం బగు గానవైదగ్ధ్యంబును బరీక్షించి యాతనికీర్తి దిగంతవిశ్రాంతము సేయనెంచి నిరుపమానసమాధినిష్ఠాగరిష్ఠుఁ డగు నారద మహాముని సన్యాసివేషధారి యై వచ్చి యాతనిని బరీక్షించి తదనంతరము ‘స్నానాదివిధుల నాచరించి యిదె వచ్చి భిక్షుఁ గైకొందు’ నని చెప్పి మఱలిపోయె. పిమ్మట సన్యాసికై యెంత తడవు వేచినను రాకున్న మిగుల వగఁ జెంది యా దిన మంతయు నుపవాసము సేసి శయనించునంత,

ఉ. వీణను జేతఁ బూని తన వీనుల కింపు జనింపఁ బాడుచు
న్గానఁగనాయె నారదుఁడు కంజదళాక్షుని కీర్తనంబుచే
మేను గరంగువాఁడు మధుమిశ్రితవాక్చతురుండు మించురూ
పూనెడువాఁడు గానమున నొజ్జయు నబ్జభవాత్మజుం డొగిన్.

ఇట్లు నిద్రాయోగంబునఁ గానుపించి మధుపు సోనల నీను వాగ్విలాసంబుల నిట్లనియె.—

మ. యతివేషంబును దాల్చి నీకడకు నే నాతిథ్యముం గోరి వ
చ్చితిఁ బ్రాతస్సమయంబున న్మధురసశ్రీ లొల్కు నీ గానమం
దతిమోదంబును బొందినాఁడఁ దగు దీవా విద్యనుం బ్రోచి యీ
క్షితినిం దోఁచెడు దోషసంగతులకు న్సేమంబు సేకూర్పఁగన్.

అని చెప్పి యొక పొత్త మతనికి నందిచ్చి నారద మహాముని యంతర్హితుం డాయె. అంతట నా పొత్తమందుఁ గల సంగీతసంప్రదాయముల నెఱింగి యా నారదునిఁ దనకు గురువుగా భావించి యెల్లకాలం బా మహానుభావుని చారిత్రంబు స్మరించుకొని యమితానందపరవశుం డగుచుండె. ఎట్లన,—

దర్బారురాగము - ఆదితాళము

ప. నారదగురుస్వామి!-యికనైన-నన్నాదరింప వేమి?-కొదు వేమి?
అ. సారెకు సంగీతయోగనైగమ - పారంగతుఁ డైన పరమపావన!
చ. ఇతిహాసపురాణాగమచరితము - లెవరివల్లఁ గలిగె?
పతిని దానమీయ బుద్ధి సత్య - భామ కెటులఁ గలిగె?
ద్యుతిజితశరదభ్ర! నిను వినా మది - యతుల కెటులఁ గలిగె?
క్షితిని త్యాగరాజవినుత! నమ్మతిఁ-జింతదీర్చి ప్రహ్లాదునిఁ బ్రోచిన-
నారద.

ఇటుల నా జన్మముక్తుం డగు త్యాగరాజు భక్తిపరవశుఁ డై గేయకల్పనలు వేనవేలుగ రచించుచుండ, నాతని కీర్తినిగుఱించి వినినవాఁ డై సంగీతసాహిత్యవిద్యాసన్మానాయత్తచిత్తుం డగు తంజావూరు మహారాజు ఆ మహామహుని గానంబు విననెంచి యనేకప్రకారంబుల ననునయపూర్వకంబుగఁ గబురులుపంపఁ ద్యాగరాజా రాజమా? గౌరవంబు నిచ్చగింపనివాఁ డై యీ తీరున నుత్తర మొసఁగె.—

కళ్యాణిరాగము - చాపుతాళము

ప. నిధి చాల సుఖమా? రాముని స
న్నిధిసేవ సుఖమా? నిజముగఁ బల్కు మనసా?
అ. దధినవనీతక్షీరములు రుచో? దాశ
రథి ధ్యానభజనసుధారసము రుచో?
చ. దమశమ మను గంగాస్నానము సుఖమా? క
ర్దమదుర్విషయకూపస్నానము సుఖమా?
మమతాబంధనయుతనరస్తుతి సుఖమా?
సుమతి త్యాగరాజనుతుని కీర్తన సుఖమా?

రాజసన్మానంబుల నైతము తృణముకంటె హీనముగాఁ జూచు వైరాగ్యముతోడ నిరంతరపరంతపోభాసమానుఁడై సదా శ్రీరామధ్యానమకరందపానసంరంభుఁడై జన్మము గడతేర్చుచుండె. శ్రీరామనామసంకీర్తనమం దా మహానుభావున కెంత రుచి యుండెనో చూడుఁడు.—

ఖరహరప్రియరాగము - ఆదితాళము

ప. రామా! నీయెడప్రేమరహితులకు నీ-నామరుచి తెలియునా? ఓ సీతా.
అ. కామినీవేషధారికి సాధ్వినడత-లేమైనఁ దెలియునా?-ఆరీతి సీతా.
చ. తన సౌఖ్యము తా నెఱుఁగక యొరులకుఁ-దగు బోధన సుఖమా?
ఘనమగు పులి గోరూప మైన-త్యాగరాజనుత! శిశుపాలు గల్గునా?

ఇట్టి నిరంతరప్రపత్తితోడ శ్రీరాముఁ బూజించుచుండ నాతని కనేకులు శిష్యులై తమ జన్మంబులఁ దరించు యతనంబుల సల్పుచుండిరి. ఇటు లమనస్కరాజయోగవైభవంబున జన్మసిద్ధి నొంది తమ యవతార మిట్టి దని జనుల కుద్బోధించుచు త్యాగరాజుగారు కలియుగాది 4948-వ సంవత్సరము పుష్య బహుళ పంచమి నాఁడు పరమపదము నొందిరి. ఈయన సుమారు 80 వత్సరములు జీవయాత్ర గడపిరి. వారికిఁ బుత్రసంతానము లేకుండె. స్త్రీసంతానము ద్వారా వంశము కొంతవఱకు సాగి యంతరించె. ఈ సందర్భమున శ్రీ త్యాగరాజుగారి యవతారప్రాధాన్యముం గూర్చి ముచ్చటించిన బాగుండును. తన యవతారమును గూర్చి యాతఁడు తనంతతా నేమి నుడివెనో చూచెదముగాక.

తోడిరాగము - ఆదితాళము

ప. దాశరథే! నీ ఋణముఁ దీర్ప నాతరమా? పరమపావననామ!
అ. ఆశదీఱ దూరదేశములను బ్ర-కాశింపఁజేసిన రసికశిరోమణి!
చ. భక్తి లేని కవిజాలవరేణ్యులు-భావ మెఱుఁగలే రని కలిలోనఁ జ
భుక్తి ముక్తి కల్గునని కీర్తనముల-బోధించిన త్యాగరాజకరార్చిత!

హే దాశరథే! దిగంతవిశ్రాంత మగు కీర్తిని నాకొసంగిన నీయొక్క ఋణము నేను దీర్చుకోఁగల్గుదునా? తండ్రీ! సరిసరి. నీవు నాకు యశోధనము నిచ్చియుండ, నేను నీకు ఋణగ్రస్తుండ నగుట తగునా? వేదవేదాంతాగమంబుల నన్నిటిం జదివి కవు లయ్యు, ననగాఁ బండితు లయ్యు నీయొక్క భావ మెఱుఁగలేక యధోగతిఁ జెందుచుండ, వారికి నీ నామసంకీర్తనం బను పీయూషంబు నొసంగి వారి జన్మములఁ గడతేర్చుటకుఁ గదా నే నీ కలియుగంబున జన్మమొందినది. దానం జేసి మద్గేయకల్పనల నట్టి పండితంమన్యులకు నీయొక్క భక్తి

తంత్రంబు నివేదించినాఁడు. నా కీర్తనలు పాడుటచే నట్టి యహంకరణప్రధానుల కిహంబున భుక్తియుఁ బరంబున ముక్తియు సంభవించు. ఇందుకు సందియము లేదు. కాన నో శ్రీరామచంద్రా! నీవు నాకుఁ బరమభక్తుం డనియు గాయకశ్రేష్ఠుం డనియుఁ గీర్తిని గల్పింప, పరమపావననాముఁడ వగు నీ భక్తితత్వంబు వెదఁజల్లి నీ లీలల నభివర్ణించు కృతుల నేనును నీకు యశంబుఁ గల్పించియున్నవాఁడ. కాన నీకు నేను ఋణవిముక్తుఁడ నైతిని.—అను నిందాగర్భితస్తుతి నీ కృతియం దిమిడ్చి తన యవతారకారణంబు నుడివియున్నాఁడు.

అవతారకారణం బరసినపిమ్మట నద్దాని విశేషంబుల నరయుదముగాక! అందునుగూర్చి త్యాగరాజు గారి సాక్షాచ్ఛిష్యులలో ముఖ్యశిష్యు లగు కుప్పయా వేంకటరమణభాగవతులవా రిట్లు చెప్పుచున్నారు.—

శ్లో. వ్యాసో నైగమచర్చయా, మృదుగిరా వల్మీకజన్మా మునిః,
వైరాగ్యే శుకఏవ, భక్తివిషయే ప్రహ్లాద ఏవ స్వయం,
బ్రహ్మానారద ఏవ చాప్రతిమయో స్సాహిత్యసంగీతయో
యో రామామృతపాననిర్జితశివ స్తం త్యాగరాజం భజే.

తా. వేదవేదాంతార్థంబుల నిరూఢిఁ దెల్ప వేదవ్యాసుండును, మృదుమధురవాగ్ఝరీవిలాసంబుల వాల్మీకియు, వైరాగ్యశీలంబున శుకుండును, భక్తివిధానంబునఁ బ్రహ్లాదుండును, విద్యావిశారదత్వంబున శారదామనోహరుండును, సంగీతవిద్యాపరిణతియందు నారదుండును, రామామృతపానసంరంభంబున శ్రీపరశివుండును నగు శ్రీత్యాగరాజసద్గురువును నమస్కరించువాఁడ.

ఈ విశేషణంబు లామహానుభావునం దెటు లన్వర్థంబు లాయెనో యతని గేయకల్పనంబుల యర్థంబులఁ గొంత పరిశీలించి చూతము.

1 వ్యాసో నైగమచర్చయా

దేవామృతవర్షిణిరాగము - ఆదితాళము.

ప. ఎవ రని నిర్ణయించెదిరా? ని - న్నె ట్లారాధించెదిరా? నరవర!
అ. శివుఁ డనో మాధవుఁ డనో కమలా-భవుఁ డనో పరబ్రహ్మ మనో?
చ. శివమంత్రమునకు మ జీవము, మా
ధవమంత్రమునకు రా జీవము; ఈ
వివరము దెలిసిన ఘనులకు మ్రొక్కెద
వితరణగుణ! శ్రీత్యాగరాజనుత! - ఎవ రని.

ఈ కృతియందుఁ దన కుపాసనాదైవం బగు శ్రీరాముని స్వరూపతత్వము నివేదించువాఁడు. అట్లు తెలియఁజేయ నెంచి తన యవతార యాథార్థ్యమును దెలియఁజేయవలసినదిగా శ్రీరామునే ప్రశ్నించువాఁడు.

"ఓరామా! నీ వెవరుగా నిర్ణయింతు? ఎవరుగా నిర్ణయించి తన్నిర్ణయానుసారముగాఁ బూజింతు? నీవు శివుఁడవా, మాధవుఁడవా, కమలాభవుఁడవా, లేక త్రిమూర్త్యాత్మకస్వరూపి యగు పరబ్రహ్మవా?" ఇట్లు ప్రశ్నించి యా ప్రశ్నకుఁ దానే యుత్తర మొసఁగువాఁడు. "నారాయణమంత్రమునకు బీజం బగు రా యను నక్షరమును శివపంచాక్షరీమహామంత్రబీజం బగు మకారంబుతోఁ గూర్చిన రామ యను శబ్ద మగును. ఈ వివరముఁ దెలిసి రాముని భజించువారు నిర్గుణపరబ్రహ్మోపాసనోన్ముఖు లగు యోగివర్యులు కాన వారికి మ్రొక్కెద" నని చెప్పుచున్నాఁడు. అనఁగా నేమి? "రాముఁ డనఁగా దశరథాత్మజుఁ డగుటంజేసి మనుష్యమాత్రుఁ డని యెంతు రేమో? అటు గాదు. రాముఁ డనఁగా త్రిమూర్త్యాత్మకపరబ్రహ్మ మనియుఁ, త్రిగుణాతీతుఁ డనియు, చైతన్యస్వరూపి యనియు నెంచి యట్టి నిరాకారనిరంజనసచ్చిదానందవిగ్రహు నాదోపాసనచేఁ బూజించు మహానుభావులు కేవలము అమనస్క-సాంఖ్యయోగులు కాన నట్టివారు నాకు వందనీయులు" అని యీ కృతి యర్థము.

కళ్యాణిరాగము - ఆదితాళము.

ప. ఏతావునరా నిలుకడ నీకు? - ఎంచి చూడ నగపడవు.
అ. సీతాగౌరివాగీశ్వరు లను - స్త్రీరూపములందా? గోవింద!
చ. భూకమలార్క-నిలనభములందా?-లోకకోటులందా?ఇందఱిలోన
శ్రీకరుఁ డగు త్యాగరాజకరార్చిత!-శివమాధవబ్రహ్మాదులయందా?

తా. "హే రామా! నీ వవాఙ్మానసగోచరుఁడవు. అందుచే నీ స్థితి యెట్టిదో నేఁ దెలియఁజాలకున్నాను. నీ కెయ్యది యునికిపట్టయినది తెలియకుంటచే నీ స్వరూప మెట్టిదో తెలియ నెవరికిని తరముగా కున్నది. నీవు లక్ష్మీపార్వతీసరస్వతీస్వరూపముల నుందువా? అనఁగా నీవు స్త్రీరూపధారివా? లేక పృథివ్యాపస్తేజోవాయ్వాకాశమ్ము లను పంచభూతస్వరూపివా? లేక తత్ప్రపంచభూతా

త్మకం బగు ప్రపంచలక్షితుండవా? లేక పంచభూతాతీతు లగు బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాదిస్వరూపనిష్ఠుండవా? తెలుపుము."

ఇచ్చటఁ గూడ తత్వదర్శనము ప్రశ్నరూపకంబు ననే కనఁబఱిచె. రాముఁ డనఁగా స్త్రీరూపంబుల స్త్రీరూపధారి యనియు, పంచభూతస్వరూపి యనియు, తత్పంచభూతాత్మకం బగు ప్రకృతి యనియు, తత్ప్రకృతి కంటెఁ బరుం డనియుఁ దాత్పర్యము. ఈకృతిలోని యర్థ మీ క్రింది భగవద్గీతార్థంబును బ్రతిపాదించుచున్నది.

శ్లో. యచ్చాపి సర్వభూతానాం బీజం త దహ మర్జున!
న త దస్తి వినా యత్స్యా న్మయా భూతం చరాచరమ్.

శ్లో. అథవా బహునై తేన కిం జ్ఞానేన త వార్జున!
విష్టభ్యాహ మిదం కృత్స్న మేకాంశేన స్థితో జగత్.

ఇట్టి పరమాత్మతత్వనిర్ణయాత్మకంబు లగు కీర్తనలనేకంబులు గానవచ్చెడిని. వాని నన్నిటి నిచ్చట నుడివి యర్థంబుల విశదీకరింప నెంచుట సముద్రమును దెప్పకొయ్యతో దాటసమకట్టుటయే కాన నింతటితో నా విషయమును ముగించెద.

2. మృదుగిరా వల్మీకజన్మా మునిః

వాల్మీకి యనఁగా నెట్టివాఁడో ముందుగా నాలోచింతము.

శ్లో. కూజంతం రామరామేతి మధురం మధురాక్షరం
ఆరుహ్య కవితాశాఖాం వందే వాల్మీకికోకిలం.

అని కదా వాల్మీకి మనచే నుపాసితుం డగు. కవితాశాఖాశిఖ నధిరోహించి మధుమాధురీపరిభావదక్షం బగు రామాక్షరసముదాయంబు మంజులారావకందళన శోభితంబుగ గానంబుసేయు కోకిల గదా వాల్మీకి యనిన! "ఆరుహ్య కవితాశాఖాం" అనుటచే వాల్మీకి కవికులావతంసుఁ డనియు, "మధురం" "కోకిలం" అనుటచే వాని కవిత్వామునం గల మాధుర్యశోభ యింకెవని కబ్బంబున నైన దబ్బరయే యనియు, "మధురాక్షరం" "రామ రామ" అనుటచే నాతఁడు రామధ్యానసుధారసపానమత్తచిత్తుఁ డనియుఁ దాత్పర్యము. ఈ గుణము లన్నిటికిని బుట్టినిసువు పుట్టినిల్లని చెప్పుట కుద్గ్రంథరాజం బగు శ్రీరామాయణంబే సాక్షీభూతంబు. అట్టి రామాయణ గ్రంథంబుచే శ్రీరామచంద్రుని గుణకథనంబు సేసినవాఁడే మృదుగిరాశోభి యనందగుఁ గాని వేఱొండా విశేషణంబునకుఁ దగునా? అట్టి కవిజెట్టి వచఃపరిపాటియందు మన కథానాయకునికిఁ బోల్పఁబడుటచే నీతఁడు గూడ నట్టి సుగుణమణి వాణీవిలసితుండే యనందగు. అది యెట్టులో చూతము. శ్రీ త్యాగరాజు 24,000 గ్రంథం బగు శ్రీమద్రామాయణంబుతోఁ దులదూఁగునట్లు 24,000 కృతుల రచించియున్నాఁడు. శ్రీమద్రామాయణంబువలెనే యీతని కృతులం దెచ్చటఁ జూచినను శ్రీరామచంద్రుని గుణకథనంబును వేదవేదాంతార్థబోధయు సమస్తధర్మనిరూఢియు క్షీరసాగరంబున క్షీరకణంబులవలెఁ బరిఢవిల్లుచునుండు. ఇందున కుదాహరణంబు లగు కొన్ని కృతులఁ బేర్కొందము.

శ్రీరామగుణకథనము చూడుఁడు.

నీతిమతిరాగము - దేశ్యాదితాళము

ప. వాచామగోచరమే మనసా! - వర్ణింపఁదరమే రామమహిమ?
అ. రేచారి మారీచునిఁ బడఁగఁగొట్టి - రెండోవాని శిఖి కొసఁగెనే.
చ. మానవతి మది రోయించి చా - మర మాట కస్త్రము నేయ కని
మానంబుకై మెడ దాచఁగ - మాధవుండు కని కరఁగి వేగమే
దీనార్తిభంజనుఁడై ప్రాణ - దానం బొసఁగ మును చనిన [మహిమ.
బాణంబు నటు చెదరఁజేయలేదా? - గానలోల త్యాగరాజనుత

కాంభోజిరాగము - ఆదితాళము

ప. మా జానకి చెట్టఁబట్టఁగా! - మహారాజ వైతివి
అ. రాజరాజ! వరరాజీవాక్ష! విను - రావణారి యని రాజిలు కీర్తియు.
చ. కాన కేగి యాజ్ఞ మీఱక మాయా - కార మునిచి శిఖిచెంత నేయుండి
దానవుని వెంటనే చని యశోక - తరుమూలను ఉండి
వానిమాటలకు కోపగించి కంట - వధియింపకయే యుండి
శ్రీనాయక! యశము నీకే కల్గఁ - జేయలేదా? త్యాగరాజపరిపాలా!

పతివ్రతాలలామం బగు సీతామహాదేవి తన పాతివ్రత్యమహిమచేతనే కామమోహితుం డగు రావణునిఁ గంటిచూపు మాత్రన భస్మీభూతునిఁ జేయఁజాలియు, దుష్టనిగ్రహప్రతిజ్ఞ పట్టిన శ్రీరామచంద్రునికే రావణ ప్రహారయశంబు రావలె నని యూరకుండె నని శ్రీమద్రామాయణంబున వ్రాయఁబడియుండె. ఈ యర్థమే పై కీర్తనయందు వ్రాయఁబడియె. ఇది దీని గాహ్యార్థము.

ఇంకొక్క విశేషము కలదు. "మా జానకి చెట్టఁబట్టఁగా మహారాజ వైతివి" "మాయాకార మునిచి"

"శిఖిచెంతనే యుండి" ఇత్యాదివిషయంబుల యంతరార్థంబు గమనింపుఁడు. అధ్యాత్మరామాయణంబున సీతామహాదేవి యాంజనేయునికి శ్రీరామగుణకథనంబుఁ జేయుచు రామతత్త్వ మిట్టి దని నిరూపించె.

శ్లో. రామో నగచ్ఛతి నతిష్ఠతి నానుశోచ
త్యా కాంక్షతే త్యజతినో నకరోతి కించిత్
ఆనందమూర్తి రచలః పరిణామహీనో
మాయాగుణా ననుగతోహి తథా విభాతి.

రాముఁ డనఁగా నానందమూర్తియు నచలుండును బరిణామహీనుండు ననియు, మాయాస్వరూపయగు తన కూడికచే రామునియందు గమనాగమనాది కార్యంబు లుపలక్షితంబు లగుచున్న వనియు నీ శ్లోకార్థము. రాముఁ డనఁగా ప్రకృతికంటె పరుఁ డనియు, నాతని యోగమాయయే యీ వికారోపలక్షితం బగు ప్రపంచం బనియు నర్థము. జానకి చెట్టఁబట్టుటచే రాముఁడు మహారాజాయె ననుట యోగమాయాసమావృతుండగు రాముని జగదావిర్భావంబును సూచించు నీ పై శ్లోకార్థమునే ప్రతిపాదించుచున్నది. మఱియు "మాయాకార మునిచి" యనుటచే రావణుఁడు గైకొన్నది మాయాసీత యనియు ననఁగా రావణుని కామాదులను మోహం భావరించె ననియు "శిఖిచెంతనే యునిచి" యనుటచే విద్యామాయ రామునియందే లీనంబై యుండె ననియు నర్థము.

ధర్మనిరూఢి చూపుఁడు.

నాటకురంజిరాగము – ఆదితాళము

ప. మనసు విషయనటవిటులకొసఁగితే-మా రామునికృప గల్గు నోమనసా!
అ. తన తలు పొకరింటికిఁ దీసిపెట్టి-తాఁ గుక్కలఁ దోలు రీతి గాదే!

ఈతని కవితావిజృంభణవిషయమై నేను వేఱుగా వర్ణింప నవసరము లేదు. ఏకృతిఁ జూచినను మృదుమధురాక్షరసమన్వితంబు గదా. పిల్లవాండ్రకుఁ గూడఁ దెలియునో యనునట్లుండు వాఙ్నిగుంభముల కల్పన లొప్పుచుండు. రామాయణంబువలెనే శైలి చులుకనగాఁ గనుపించును గాని యధికారిభేదంబులఁ బ్రతికృతియు నర్థకల్పనలకు నాలవాలంబు. ఈతఁ డుపమానంబులయందు వాల్మీకియే. ఒకచో వేషధారు లగు భాగవతులు "దుత్త పాలరుచిఁ దెలియు సామ్యము"గా రామునిఁ దెలియుచుందు రని నుడివియుండె. ఆహా! ఉపమాన సారస్యము!

ఇఁక రామధ్యానసుధారసపానమత్తత గనుఁడు.

తోడిరాగము – ఆదితాళము

ప. కొలు వమరెఁగద-కోదండపాణి.
అ. నలువకు పలుకుల-చెలియకు రుక్మిణికి
లలితకు సీతకు-లక్ష్మణుని కరుదైన.
చ. వేఁకువజామున-వెలయుచు తంబుర
చేకొని గుణముల-చెలువొందఁ బాడుచు
శ్రీకరుని కాశ్రిత-చింతామణికిని
ఆకలి దీఱ పాలారగింపఁ జేసే.

ఈ కీర్తనయందు శ్రీరామధ్యానమరందపానసంరంభు లగు వాణీవిరించులకును సీతారుక్మిణీపార్వతులకును లక్ష్మణునకును గూడ సంభవింపని శ్రీరాముని కొలువు తన కబ్బె నని చెప్పుచున్నాఁడు. దానినిబట్టి త్యాగరాజు సర్వదా యనన్యప్రపత్తి గలిగి రామునే భజించుచుండె నని తేటతెల్లంబు. ఈ లక్షణంబులఁబట్టి "మృదుగిరా వల్మీకజన్మా మునిః" అను విశేషణము త్యాగరాజునెడ సార్థకం బాయె నని చెప్ప సందియ మే మున్నది?

3. భక్తివిషయే ప్రహ్లాద ఏవస్వయం.

ప్రహ్లాదుని భక్తి యెట్టిదో ముందు విచారింపవలెను.

శ్లో. చతుర్విధా భజంతే మాం జనా స్సుకృతి నోర్జున!
ఆర్తో జిజ్ఞాసు రర్థార్థీ జ్ఞానీచ భరతర్షభ!

ఆర్తుఁడు, జిజ్ఞాసుఁడు, అర్థార్థి, జ్ఞాని యని భక్తులు నాల్గు విధంబులుగా నుందు రని భగవద్గీతలు చెప్పుచున్నవి. ఈ చతుర్విధభక్తులలో

శ్లో. తేషాం జ్ఞానీ నిత్యయుక్త ఏకభక్తి ర్విశిష్యతే
ప్రియోహి జ్ఞానినో త్యర్థ మహం సచ మమప్రియః.

అనుటచే జ్ఞాని యందఱికంటె శ్రేష్ఠుఁడు. ఎందువలననో చూతము. ఆర్తుఁ డనఁగా-దస్కరరోగాదులచే నాపన్నుఁడై తదపనయార్థము రామభజనోన్ముఖుం డగువాఁడు; జిజ్ఞాసుఁ డనఁగా భగవంతునిఁ దెలిసికొనఁగోరువాఁడు, అనఁగా ముముక్షువు; అర్థార్థి యన ధనాదిసంగ్రహాలోలుండై తత్ప్రాప్తికై యీశ్వరారాధనము సేయువాఁడు. జ్ఞాని యనఁగా బ్రహ్మవేత్తయై తత్సాక్షా

త్కారానుభూత్యానందమగ్నుండై భక్తిసేయువాఁడు. మొదటి ముగ్గురును సకాము లయి యీశ్వరధ్యానము సేయువారు. జ్ఞానియో చిద్వైక్యానుభూతిఁ బడసి నిష్కామ భజనంబు సేయువాఁడు. "ప్రియోహి జ్ఞానినో త్యర్థ మహం స చ మమ ప్రియః" అనుటచే జ్ఞాని పరమాత్మైక్యంబుఁ బొందినవాఁ డని యర్థము. అట్టివాఁడయ్యు భక్తి సేయువాఁడే భక్తు లందఱిలో శ్రేష్ఠుఁడు. అట్టివాఁడె ప్రహ్లాదుఁడని యీ క్రింది పద్యము సూచించుచున్నది.

క. ఇందుఁ గలఁ డందు లేఁ డని-సందేహము వలదు చక్రి సర్వోపగతుం
డెం దెందు వెదకి చూచిన-నందందే కలఁడు దానవాగ్రణి వింటే.

కాన ప్రహ్లాదునివంటి జ్ఞానయోగియే మన త్యాగరాజు గూడ ననుటకు ముం దుదాహరించిన కీర్తనలే సాక్షులు. వాని భక్తినిష్కామంబును, ననన్యశరణంబును, బ్రహ్మసాక్షాత్కారానుభూతిధుర్యంబును ననుట కుదాహరణంబులుగ నీక్రింది కీర్తనలఁ బేర్కొందు.

సురటరాగము - రూపకతాళము

ప. భజనపరుల కేల దండ-పాణిభయము? మనసా!
అ. అజరుద్రసురేశుల కా-యా స్థాన మొసఁగు రామ!
చ. అండకోట్ల నిండిన కో - దండపాణి ముఖమును హృ
త్పుండరీకమునను జూచి - పూజ సల్పుచు
నిండు ప్రేమతో కరంగు - నిష్కాములకు వరవే
దండపాలు దాసుఁడైన - త్యాగరాజు సేయు రామ.

తోడిరాగము - రూపకతాళము

ప. నిను వినా సుఖము గాన - నీరజనయనా!
అ. మనసు కెంతో ఆనంద - మై మై పులకరింపఁగ.
చ. కరుణారసపరిపూర్ణ!-వరదా! మృదుభాషలు గల. 1
రూపము ప్రతాపము శర-చాపము సల్లాపము గల. 2
రాగరసిక! రాగరహిత! - త్యాగరాజభాగధేయ! 3

ఈకృతులయొక్క యర్థమును గమనించినచోఁ బై శ్లోకార్థములఁ బ్రతిపాదించుచున్నవి. వాని యర్థమును గ్రమంబుగఁ బేర్కొనవలె ననిన నొక పొత్త మౌను గాన కుశలు లగు చదువరులే యీ కృతులందుఁ గల పరమార్థంబును గ్రహింతురుగాక!

4. బ్రహ్మనారద ఏవ చాప్రతిమయోస్సాహిత్యసంగీతయోః

అప్రతిమము లగు సాహిత్యసంగీతము లనుటచే నేమి యర్థమో ముం దాలోచింతము. వేదశాస్త్రార్థంబులఁ జదివి యీ చదువును బ్రాపంచికసుఖసంధానంబునకై యుపయోగించిన నా చదువునకు నిరర్థకత చేకూరును. "చక్రహస్తునిఁ బ్రకటించు చదువు చదువు" అని గదా ప్రహ్లాదుఁడు నుడివియున్నాఁడు. కాన నెవని చదువు రామభజనాయత్తం బగునో యద్దియే సార్థకం బగు. అట్టి చదువే యప్రతిమం బగు. బ్రహ్మదేవుని సాహిత్యపటిమంబు భగవత్ప్రకటనసమర్థం బగుట నాయదియు, నారదుని సంగీతపాండితి యంతయు నారాయణధ్యానపరాయణం బగుట నాయదియు నప్రతిమంబు లని యర్థము. అటులే త్యాగరాజు తనకుఁ గల సాహిత్యసంగీతపాండిత్యము నంతయు రామభజనపశంవదంబుగాఁ జేయుటచే నాయది సార్థకంబును నప్రతిమంబును నని యెంచవలెను. త్యాగరాజు సంగీతం బన నెట్టిదిగా నిరూపించెనో చూతుము.

ధన్యాసిరాగము - ఆదితాళము

ప. సంగీతజ్ఞానము భక్తి వినా-సన్మార్గము గలదే? మనసా!
అ. భృంగినటేశసమీరజఘటజమతంగనారదాదు లుపాసించు.
చ. న్యాయాన్యాయములు దెలియును జగములు
మాయామయ మని తెలియును దుర్గుణ
కాయజాదిషడ్రిపుల జయించు
కార్యము తెలియును త్యాగరాజునకు

తా. "భక్తి లేని సంగీతప్రశంస కేవలము వ్యర్థము. భృంగినటేశసమీరజఘటజమతంగనారదాదిపరమ భాగవతు లుపాసించిన సంగీతము భక్తిపూరితము కాని వేఱు కాదు. వారే సంగీతోపాసనానిరూఢిఁ దెల్పిన వా రగుటం జేసి వారి మార్గమే యనుసరణీయము. ఇట్టి భక్తియుతం బగు సంగీత ముపాసించినచో ఫలిత మేమి యందు రేమో న్యాయాన్యాయవిచక్షణ గల్గును. సదసద్వివేకము గల్గును. కామక్రోధాద్యరిషడ్వర్గజయంబు గల్గును. తుదకు బ్రహ్మైక్యంబు సంభవించు. ఈ ఫలము భక్తిపూరితముగా సంగీత ముపాసించినఁ గలుగు ననుటకు నేనే (అనఁగా త్యాగరాజే) తార్కాణము. ఈ యర్థమునే యీక్రింది భగవద్గీతాశ్లోకములు ప్రతిపాదించుచున్నవి.

శ్లో. ధ్యానే నాత్మని పశ్యంతి కేచి దాత్మాన మాత్మనా
అన్యే సాంఖ్యేన యోగేన కర్మయోగేన చాపరే.

శ్లో. భక్త్యా మా మభిజానాతి యావాన్య శ్చాస్మి తత్త్వతః
తతో మాం తత్త్వతో జ్ఞాత్వా విశతే తదనంతరమ్.

శ్రీరంజనిరాగము - రూపకతాళము

ప. సొగసుగా మృదంగతాళము జతగూర్చి నిను
సొక్కఁజేయు ధీరుఁ డెవ్వఁడో?

అ. నిగమశిరోర్థము కల్గిన- నిజవాక్కులతో స్వరశుద్ధముతో

చ. యతివిశ్రమసద్భక్తివి-రతి ద్రాక్షారసనవరస
యుతకృతిచే భజియించే-యుక్తి త్యాగరాజుని తరమా? శ్రీరామ!

అని త్యాగరాజు చెప్పుచున్నాఁడు. నిగమశిరోర్థము గల్గిన (అనఁగా ఉపనిషదర్థప్రతిపాదకము లగు) నిజవాక్కుల (ననఁగా ననన్యభక్తిమాన్యంబు లగు వాక్కుల)గుదిగూర్చి శ్రుతిలీయంబుగ మృదంగాదివాద్య సహితంబుగ నెవండు గానంబు సేయునో వానికి శ్రీరాముండు సులభుం డనియు, నట్టివాఁడే ధీరుఁడు అనఁగా జ్ఞాని యని తాత్పర్యము. ఇత్యాదికృతులందు త్యాగరాజు సంగీతసాహిత్యంబులఁ బరమార్థంబు దర్శించుచుఁ దద్యాథార్థ్యనిరూఢిఁ జేసియున్నాఁడు. ఇఁక నా మహామహుని సంగీతసాహిత్యపాండితీగరిమ యనవద్యంబును ననన్యసామాన్యంబు నని వేఱె నుడువవలెనా? అతని కృతులే వేనోళ్లఁ ఘోషించుచున్నవి. కర్ణాటకగానంబునకుఁ గ్రొత్త మహాయుగముఁ గల్పించినవాఁడు గదా శ్రీమత్త్యాగరాజు. అట్టి యనితరసాధ్యమృదుమధురాభినవపంథాసంధాయి యగు శ్రీమత్త్యాగరాజు గేయకల్పనలయున్నతిని గూర్చి నుడువవలె ననిన నూఱు తలలు గల యాదిశేషునకుఁ గూడ శక్యము కాదు.

5. రామామృతపాననిర్జితశివఁగి

ఇదివఱలోఁ జెప్పినదానిని బట్టియే యీ విశేషణ సార్థక్యము పొడకట్టియుండును. అయినను శ్రీత్యాగరాజు చేసిన కృతి నొకదాని నుదాహరించి యీ విశేషణాన్వర్థతను ప్రత్యేకించి విశదీకరించెద.—

హరికాంభోజరాగము - ఆదితాళము

ప. ఎంత రానీ తన కెంత పోనీ నీ- చింత విడువఁజాల శ్రీరామ!

అ. అంతకారి నీచెంతఁ జేరి హను-మంతుఁడై కొలువలేదా?

చ. శేషుఁడు శివునికి - భూషుఁడు లక్ష్మణ-శేషియై కొలువలేదా? 1
శిష్టుఁడు మౌనివ-రిష్టుఁడు గొప్ప వ-సిష్టుఁడు హితుఁడు కాలేదా? 2
ఆగమోత్తమము-లగు నీ గుణములు శ్రీ - త్యాగరాజు వాఁడఁగ లేదా? 3

ఈ విశేషణంబు లన్నియు సార్థకంబుగ వర్తింపఁజాలు మహనీయుని మఱియొకనిఁ జేర్కొనవలె ననిన శ్రీమదాంజనేయునే చెప్పవలెను. "అంతకారి నీచెంతఁ జేరి హనుమంతుఁడై కొలువలేదా?" యని త్యాగరాజు సెప్పుటచే నా హనుమంతుఁడు శ్రీపరశివుండే గదా. కాన నా సచ్చిదానందవిగ్రహుండగు శ్రీపరమేశ్వరాంశయే యీ హనుమంతుఁడుగాను, త్యాగరాజుగాను భూలోకంబున నవతరించి భక్తిపారతంత్ర్యమును నివేదించి లోకము నుద్ధరించె నని మన మెంచవలెను.

త్యాగరాజు ధర్మబోధ

ఈతఁ డేవిషయమును చెప్పినను భక్తిమార్గంబునే యనుసరించి యుండును. సాంఖ్యమార్గము విశదీకరించుచుండినను, భక్తిమార్గమును వెల్లడించుచున్నను, నిష్కామకర్మయోగనిరూఢిఁ దెల్పుచున్నను, మఱి యే ధర్మవిధుల నివేదించుచున్నను, నది యంతయు భక్తిపరంబుగా నుండును. దీని యాథార్థ్యమును చదువరు లిదివఱలోనే గుర్తించియుందురు. ఇంకను వ్రాయవలసిన సంగతు లనేకము లున్నను నీక్రింది పద్యముతో విరమించువాఁడ.

సీ. గరళంబు మ్రింగని కార్తికేయునితండ్రి
జగములఁ జెఱుపని శంకరుండు
త్రిపురాసురుల నాజిఁ ద్రెంపని కఱకంఠుఁ
డగ్నినేత్రము లేని హరుఁ డతండు
పీయూషకరు జటాపింఛమందున లేని
కామారిమగఁడు వికర్తనుండు
సాధ్వి రతీదేవి జంటకన్నుల నీరు
నింపని కైలాసనేత యతఁడు
ఇసువు రాలుల పోరున నీగకుండ
నెమ్మది వహించు నీశుండు నిర్మలుండు
గానశాస్త్రము నుద్ధార మూనవెంచి
యవతరించిన త్రిపురారి యతఁడుసుమ్ము!

త్మకం బగు ప్రపంచలక్షితుండవా? లేక పంచభూతా తీతు లగు బ్రహ్మవిష్ణుమహేశ్వరాదిస్వరూపనిష్ఠుండవా? తెలుపుము."

ఇచ్చటఁ గూడ తత్త్వదర్శనము ప్రశ్నరూపకంబు ననే కనఁబఱిచె. రాముఁ డనఁగా స్త్రీరూపంబుల స్త్రీరూపధారి యనియు, పంచభూతస్వరూపి యనియు, తత్పంచభూతాత్మకం బగు ప్రకృతి యనియు, తత్ప్రకృతి కంటెఁ బరుం డనియుఁ దాత్పర్యము. ఈకృతిలోని యర్థ మీ క్రింది భగవద్గీతార్థంబును బ్రతిపాదించుచున్నది.

శ్లో. యచ్చాపి సర్వభూతానాం బీజం త దహ మర్జున!
న త దస్తి వినా యత్స్యా న్మయా భూతం చరాచరమ్.

శ్లో. అథవా బహునైతేన కిం జ్ఞానేన త వార్జున!
విష్ట భ్యాహ మిదం కృత్స్న మేకాంశేన స్థితో జగత్.

ఇట్టి పరమాత్మతత్త్వనిర్ణయాత్మకంబు లగు కీర్తన లనేకంబులు గానవచ్చెడిని. వాని నన్నిటి నిచ్చట నుడివి యర్థంబుల విశదీకరింపనెంచుట సముద్రమును దెప్పకొయ్యతో దాటసమకట్టుటయే కాన నింతటితో నా విషయమును ముగించెద.

2. మృదుగిరా వల్మీకజన్మా మునిః

వాల్మీకి యనఁగా నెట్టివాఁడో ముందుగా నాలోచింతము.

శ్లో. కూజంతం రామరామేతి మధురం మధురాక్షరం
ఆరుహ్య కవితాశాఖాం వందే వాల్మీకికోకిలం.

అని కదా వాల్మీకి మనచే నుపాసితుం డగు. కవితాశాఖాశిఖ నధిరోహించి మధుమాధురీపరిభావదక్షం బగు రామాక్షరసముదాయంబు మంజులారావకందళన శోభితంబుగ గానంబుసేయు కోకిల గదా వాల్మీకి యనిన! "ఆరుహ్య కవితాశాఖాం" అనుటచే వాల్మీకి కవికులావతంసుఁ డనియు, "మధురం" "కోకిలం" అనుటచే వాని కవిత్వగుణం గల మాధుర్యశోభ యింకెవని కబ్బంబున నైన దబ్బరయే యనియు, "మధురాక్షరం" "రామ రామ" అనుటచే నాతఁడు రామధ్యానసుధారసపానమత్తచిత్తుఁ డనియుఁ దాత్పర్యము. ఈ గుణము లన్నిటికిని బుట్టినిల్లు పుట్టినిల్లని చెప్పుట కుద్గ్రంథరాజం బగు శ్రీరామాయణంబే సాక్షిభూతంబు. అట్టి రామాయణ గ్రంథంబుచే శ్రీరామచంద్రుని గుణకథనంబు సేసినవాఁడే మృదుగిరాశోభి యనందగుఁ గాని వేఱొండా విశేషణంబునకుఁ దగునా? అట్టి కవిజెట్టి వచఃపరిపాటియందు మన కథానాయకునికిఁ బోల్పఁబడుటచే నీతఁడు గూడ నట్టి సుగుణమణి వాణీవిలసితుండే యనందగు. అది యెట్టులో చూతము. శ్రీ త్యాగరాజు 24,000 గ్రంథం బగు శ్రీమద్రామాయణంబుతోఁ దులదూఁగునట్లు 24,000 కృతుల రచించియున్నాఁడు. శ్రీమద్రామాయణంబువలెనే ఈతని కృతులం దెచ్చటఁ జూచినను శ్రీరామచంద్రుని గుణకథనంబును వేదవేదాంతార్థబోధయు సమస్తధర్మనిరూపణయు క్షీరసాగరంబున క్షీరకణంబులవలెఁ బరిఢవిల్లుచునుండు. ఇందున కుదాహరణంబు లగు కొన్ని కృతులఁ జేర్కొందము.

శ్రీరామగుణకథనము చూపుట.

నీతిమతిరాగము - దేశ్యాదితాళము

ప. వాచా మగోచరమే మనసా! - వర్ణింపఁదరమే రామమహిమ?
అ. రేచారి మారీచునిఁ బడఁగఁగొట్టి - రెండోవాని శిఖి కొసఁగెనే.
చ. మానవతి మది యెఱింగి చా-మర మాట కస్త్రము నేయ కని
మానంబుకై మెడ దాచఁగ-మాధవుండు కని కరఁగి వేగమే
దీనార్తిభంజనుఁడై ప్రాణ-దానం బొసఁగ మును వనిన [మహిమ.
బాణంబు నటు చెదరఁజేయలేదా?- గానలోలత్యాగరాజనుతు

కాంభోజిరాగము - ఆదితాళము

ప. మా జానకి చెట్టఁబట్టఁగా! - మహారాజ వైతివి
అ. రాజరాజ! వరరాజీవాక్ష! విను-రావణారి యని రాజిలు కీర్తియు.
చ. కాన కేగి యాజ్ఞ మీఱక మాయా-కార మునిచి శిఖిచెంత నేయుండి
దానవుని వెంటనే చని యశోక - తరుమూలను ఉండి
వానిమాటలకు కోపగించి కంట - వధియింపకయే యుండి
శ్రీనాయక! యశము నీకే కల్గఁ - జేయలేదా? త్యాగరాజపరిపాలా!

పతివ్రతాలలామం బగు సీతామహాదేవి తన పాతివ్రత్యమహిమచేతనే కామమోహితుం డగు రావణునిఁ గంటిచూపు మాత్రన భస్మీభూతునిఁ జేయఁజాలియు, దుష్టనిగ్రహప్రతిజ్ఞ పట్టిన శ్రీరామచంద్రునికే రావణ ప్రహారయశంబు రానలె నని యూరకుండె నని శ్రీమద్రామాయణంబున వ్రాయఁబడియుండె. ఈ యర్థమే పై కీర్తనయందు వ్రాయఁబడియె. ఇది దీని భావార్థము.

ఇంకొక్క విశేషము కలదు. "మా జానకి చెట్టఁ బట్టఁగా మహారాజ వైతివి" "మాయాకార మునిచి"

“శిఖచెంతనే యుండి” ఇత్యాదివిషయంబుల యంతరార్థంబు గమనింపుఁడు. అధ్యాత్మరామాయణంబున సీతామహాదేవి యాంజనేయునికి శ్రీరామగుణకథనంబుఁ జేయుచు రామతత్త్వ మిట్టిదని నిరూపించె.

శ్లో. రామో నగచ్ఛతి నతిష్ఠతి నానుశోచ
త్యాకాంక్షతే-త్యజతినో నకరోతి కించిత్
ఆనందమూర్తి రచలః పరిణామహీనో
మాయాగుణా ననుగతోహి తథా విభాతి.

రాముఁ డనఁగా నానందమూర్తియు నచలుండును బరిణామహీనుండు ననియు, మాయాస్వరూపయగు తన కూడికచే రామునియందు గమనాగమనాది కార్యంబు లుపలక్షితంబు లగుచున్న వనియు నీ శ్లోకార్థము. రాముఁ డనఁగా ప్రకృతికంటె పరుఁ డనియు, నాతని యోగమాయయే యీ వికారోపలక్షితం బగు ప్రపంచం బనియు నర్థము. జానకి చెట్టఁబట్టుటచే రాముఁడు మహారాజాయె ననుట యోగమాయాసమావృతుండగు రాముని జగదావిర్భావంబును సూచించు నీ పై శ్లోకార్థమునే ప్రతిపాదించుచున్నది. మఱియు “మాయాకార మునిచి” యనుటచే రావణుఁడు గైకొన్నది మాయాసీత యనియు ననఁగా రావణుని కామాదులను మోహం భావరించె ననియు “శిఖచెంతనే యునిచి” యనుటచే విద్యామాయ రామునియందే లీనంబై యుండె ననియు నర్థము.

ధర్మనిరూఢి చూడుఁడు.

నాటకురంజిరాగము - ఆదితాళము

ప. మనసు విషయనటవిటులకొసఁగితే-మా రామునికృప గల్గు నోమనసా!
అ. తన తలు పొకరింటికిఁ దీసిపెట్టి-తాఁ గుక్కలఁ దోలు రీతి గాదే?

ఈతని కవితావిజృంభణవిషయమై నేను వేఱుగా వర్ణింప నవసరము లేదు. ఏకృతిఁ జూచినను మృదుమధురాక్షరసమన్వితంబు గదా. పిల్లవాండ్రకుఁ గూడఁ దెలియునో యనునట్లుండు వాక్కుగుంభముల కల్పన లొప్పుచుండు. రామాయణంబువలెనే శైలి సులుకనగాఁ గనుపించును గాని యధికారిభేదంబులఁ బ్రతికృతియు నర్థకల్పనలకు నాలవాలంబు. ఈతఁ డుపమానంబులయందు వాల్మీకియే. ఒక్కచో వేషధారు లగు భాగవతులు “దత్త పాలరుచిఁ దెలియు సామ్యము”గా రామునిఁ దెలియుచుందు రని నుడివియుండె. ఆహా! ఉపమాన సారస్యము!

ఇఁక రామధ్యానసుధారసపానమత్తత గనుఁడు.

తోడిరాగము - ఆదితాళము

ప. కొలువమరెగద-కోదండపాణి.
అ. నలువకు పలుకుల-చెలియకు రుక్మిణికి
లలితకు సీతకు-లక్ష్మణుని కరుదైన.
చ. వేకువజామున-వెలయుచు తంబుర
చేకొని గుణముల-చెలువొందఁ బాడుచు
శ్రీకరుని కాశ్రిత-చింతామణికిని
ఆకలి దీఱ పాలారగింపఁ జేసే.

ఈ కీర్తనయందు శ్రీరామధ్యానమరందపానసంరంభు లగు వాణీవిరించులకును సీతారుక్మిణీపార్వతులకును లక్ష్మణునకును గూడ సంభవింపని శ్రీరాముని కొలువు తన కబ్బె నని చెప్పుచున్నాఁడు. దానినిబట్టి త్యాగరాజు సర్వదా యనన్యప్రపత్తి గలిగి రామునే భజించుచుండె నని తేటతెల్లంబు. ఈ లక్షణంబులఁబట్టి “మృదుగిరా వల్మీకజన్మా మునిః” అను విశేషణము త్యాగరాజునెడ సార్థకం బాయె నని చెప్ప సందియ మే మున్నది?

3. భక్తివిషయే ప్రహ్లాద ఏవన్వయం.

ప్రహ్లాదుని భక్తి యెట్టిదో ముందు విచారింపవలెను.

శ్లో. చతుర్విధా భజంతే మాం జనా స్సుకృతి నోర్జున!
ఆర్తో జిజ్ఞాసు రర్థార్థీ జ్ఞానీచ భరతర్షభ!

ఆర్తుఁడు, జిజ్ఞాసుఁడు, అర్థార్థి, జ్ఞాని యని భక్తులు నాల్గు విధంబులుగా నుందు రని భగవద్గీతలు చెప్పుచున్నవి. ఈ చతుర్విధభక్తులలో

శ్లో. తేషాం జ్ఞానీ నిత్యయుక్త ఏకభక్తి ర్విశిష్యతే
ప్రియోహి జ్ఞానినో త్యర్థ మహం సచ మమప్రియః.

అనుటచే జ్ఞాని యందఱికంటె శ్రేష్ఠుఁడు. ఎందువలననో చూతము. ఆర్తుఁ డనఁగా-దస్కరరోగాదులచే నాపన్నుఁడై తదపనయార్థము రామభజనోన్ముఖుం డగువాఁడు; జిజ్ఞాసుఁ డనఁగా భగవంతునిఁ దెలిసికొనఁగోరువాఁడు, అనఁగా ముముక్షువు; అర్థార్థి యన ధనాదిసంగ్రహాలోలుండై తత్ప్రాప్తికై యీశ్వరారాధనము సేయువాఁడు. జ్ఞాని యనఁగా బ్రహ్మవేత్తయై తత్సాక్షా

ఋతుచక్రవర్ణనము

శ్రీమతి జూలూరి తులశమ్మగారు

శ్రీల నలరారునట్టి యీ క్షితిని బెంపు
సొంపు వెలయించు దినముల సొరిది వినుఁడు.
మాసములలోన నుత్తమమాస మొకటి;
అదియె మధుమాస మని జను లాడుచుందు. 1

రా దినంబులు వచ్చిన యవసరమునఁ
జైత్రుఁ డరుదెంచు వనముల చిత్రముఁ గన
నంచు వాసంతుఁ డతిమోద మంకురింపఁ
దనకుఁ గలయట్టి భటుల ర మ్మని వనమ్ము 2

లెల్ల శృంగార మొనరింపుఁ డెల్లి యనుచుఁ
బంపెనో యన నుద్యానభాగములను,
ప్రాఁతచీరలు విడనాడి పణఁతు లెల్ల
పట్టుపుట్టంబులను దారు కట్టులీల, 3

తరుసమూహంబు లెల్లను దాల్చె నరుణ
కిసలయంబులఁ; దోడ్తోన కసిమసంగి
కోరకంబుల బారులు దీరె; నందు
దరవికస్వరపుష్పముల్ దనరె; విరుల 4

వెడలు మకరంద మానెడు వేడ్క వచ్చు
గండుతుమ్మెదగుంపు ఝుంకార మెసఁగె;
కోకిలాంగన లేమావికొమ్మఁ జేరి
వేడ్క నభినవపల్లవవితతి మెసవి, 5

భూజనోత్సాహమును గూర్పఁ బూనినట్టి
దేవభామినివలెఁ, దాను దెలియరాక
పాడఁజొచ్చెను వీనులపండువుగను;
చాలుదీరిన తరులందు మేలిపులుఁగు 6

లెల్ల వింతవింత యెలుంగు లెసఁగఁ జేరి,
ఝల్లుకొను మల్లెతీవియలందు నిల్చి
యుయ్యేలల నూఁగి, కలహంబు లొనర లేచి
బుఱ్ఱు మని యేగ నొండొండ్లఁ బాడుచుకొనుచు; 7

సద్గుణంబులచే నొప్పు సతులయట్ల
తరులతాదులు క్రొవ్విరుల్ దాల్చి వినత
లయ్యె; నిఖిలనికుంజపుంజాంతరములఁ
జారుతరలీల వికసించెఁ జక్కనైన 8

మల్లె సురపొన్న మందారమాలతులును
మొల్ల జాజియుఁ గురువకహల్లకములు;
వివిధఖగకోటిరుతములు వివిధగతుల
డెందమున కమందంబుగ విందుసేసె; 9

ఆ దినంబులలోననే హాయి గలుగు;
ఆ దినంబులనే యెండ లధికమౌను.
తనకుఁ బూర్వము గల్గు శాంతమును బాసి
భానుఁ డెంతయుఁ గ్రోధసంధానుఁ డగుచుఁ 10

బగటివేళలఁ గాలాగ్నిపగిది జనులఁ
గరసహస్రంబులను బట్టి కరుణ మాలి
తాపతప్తులఁ గావించెఁ; దరణికీల
కోర్వఁజాలక జను లెల్ల నుదకకాంక్షఁ 11

బోవఁ, గొలఁకుల నీ రింకిపోయియుండె;
ఇసుకతిన్నెలు వెల్వడి యించుకంత
జలము లుండియు లేనట్టు చెలఁగె నదులు;
తాపసంతప్తులై జనుల్ తాళలేక 12

యెప్పు డెదఁ గోరుదురు నీటికొప్పెరలను;
అగ్నికీలల గతు లెండ లౌర! యింకఁ
ప్రాణములపైనఁ గల యాస మానవలెను;
చల్లనైనట్టి జలముల స్నానపాన 13

ములను గావించుకొని వీవనలను బూని
విసరుకొంచును ముంగిళ్ల వేయఁబడిన
పందిరులలోన శీతలవారి చల్లి
యందుఁ గుర్చీల వసియించునట్టివారు, 14

మేడకిటికీల కెల్లను మేలిమి గల
వట్టివేళ్ల చాఁపల నట్టె గట్టి
చల్లనీటిని వానిపైఁ జల్లువారు,
మలయశిఖరోద్ధితాయాతమారుతములు 15

వికచకుసుమాళిపరిమళవితతితోడ
వచ్చి మేనుల సోఁకఁగ మెచ్చుకొంచు
"హాయి హాయిరె!" యనువారు, హర్షమునను
తనివిఁ గైకొని వేనోళ్ల ననిలసూను 16
హెచ్చరించును సంతోష మచ్చుపడఁగ
నుండి; రయ్యెడ దినమణి యొదిగి తాను
తల్లికడ కేగు బాలు విధమ్ము దోఁప
చరమగిరి యను మాతను జేరఁబోయె; 17
అంత నక్కాంత తనపుత్రుఁ డచ్చటచటఁ
దిరిగి రా నెట్టనీటిచే దృష్టిదీయ
పల్లెరం బన దినమణిప్రభలు చెలఁగె;
వనము లెల్లను గెంజాయ ననుకరించె; 18
వస్తుతతి స్వర్ణమయమట్లు వఱలఁజొచ్చె;
పులుఁగు లెల్లను మేఁతకై పోయి మరల
తమ కులాయంబులకుఁ జేరఁ, దల్లు లిడెడు
మేఁతఁ గైకొనుఁ బిల్ల లత్యాతురమున; 19
యామినీకాంత కచభారమా యనంగ
ఇరులు తఱుచయ్యె దిక్కులవరుసలందు;
కాలపురుషుండు యామిని కరమునందు
కొప్పు సవరించుకొన నిడ్డ గొప్ప యద్ద 20
మో యనఁగ శీతకిరణుఁ డమోఘరీతి
నవతరించెను; జను లెల్ల హా యనంగ
పిండి యారంగఁబోసిన ట్లుండె జ్యోత్స్న;
జనులు చల్లపందిరులందు శయ్యలందు 21
చందనాగురుకర్పూరచర్చతోడ
నల్ల శయనించి ముచ్చట లాడుచుండ,
బాలు రెల్లరు వెన్నెలపట్టులందుఁ
జేరి, కొందఱు చెడుగుడి కోరి యాడ, 22
కొంద ఱందంద వెన్నెలకుప్ప లాడ,
సందడిమనంబులను హర్ష మావహించె.
అంత సుఖదుఃఖముల రెంటి నవసరముగఁ
బొందు నిద్రాసతియుఁ దాను బొందె; నంద 23
ఱమ్మహాదేవి సమ్మోహనాస్త్రమునకు
లోఁబడిన వెన్కఁ దెలవేఁగె లోక మెల్ల;

తఱుచు లైనట్టి యెండలతరుణ మరిగె;
కాఱుమబ్బులు గగనంబుఁ గలయఁగ్రమ్మె; 24
మేఘదర్శనహర్షంబు మేకొనంగ
పింఛముల విప్పి హర్షంబుపేర్మి మీఱ
నాడఁజొచ్చె మయూరంబు లందముగను;
క్రొమ్మెఱుంగులు వేనవేల్ గ్రమ్మె, యుఱుము 25
లొక్క పెట్టున నెడలేకయున్న, జనులు
'అర్జునః ఫల్గునః పార్థ' యని తలంచు
కొంచు భయమున నుండి; రమ్మించుగుఱుముల
కాంతు లంతంత నణఁగెను, గాలపురుషు 26
చేతి యంత్రాళి కైవడి భీతి గొల్పి
మాయమగుచుండె; నప్పుడు మఘవుచేత
విడువఁబడినట్టి గజతతివడువు దోఁప,
కరికరోన్నతధారల యురువు గలిగి, 27
కుంతికొడు కాజిలోఁ దాననంతమైన
శరపరంపరఁ గురియించు చందమునను
సాంద్రతరనీరధారల జలదవితతి
గురిసెఁ; గరకలకొఱకయి యరుగుదెంచు 28
వార లెల్లను దడిసి రవ్వానచేత;
'వణఁకు గలిగెను జలి' యనువారు కొంద,
'ఱింతలో వర్ష మిటు వచ్చు నెఱుఁగ' మనెడు 29
వారు, 'కాలంబు నొకరీతి వచ్చునట్లరె?'
యనెడువా రైరి; జను లిటు లగుటఁ జూడ,
కాల మీ రీతి బహుభంగిఁ గానుపించుఁ,
గాన నెద్దియు స్థిరముగాఁ గానఁబడదు; 30
కానఁ జిత్రంపుసృష్టికిఁ గర్తయైన
నిత్యనిరుపమనిర్వ్యాజనిఖలవేద్య
సత్యచారిత్రు నెదలోన సంస్తుతించి,
తిరిగిరానట్టి దిక్కును దెలిసికొనిన 31
పదవి యొకటియె సత్యమా వసుధలోన.
స్థిరముగా నుండు వస్తువుఁ దెలియవలయు
జ్ఞానయుతులార! సద్గుణచతురులార!
అన్నలార! సుపూజ్యతాప్రసన్నులార! 32

హిందూసంఘసేవ

నా. కృ. వేంకటేశముగారు, ఎమ్. ఏ., ఎల్. టీ.

మన హిందూసంఘమును గుఱించి చదువుకొనినవారు బహువిధములైన యభిప్రాయములను గలిగియున్నారు. కొందఱీ సంఘమును బొత్తిగా వదలి, క్రొత్త సంఘమును నిర్మించుకొనినఁగాని, మనదేశము ముందుకు రాదని చెప్పెదరు; కొందఱు పాశ్చాత్యులయొక్క సంఘాచారములను బట్టి మన యాచారములను మార్చుకొనినఁగాని, మనము ముందుకు రాలేమని యభిప్రాయపడెదరు; మఱికొందఱు మన సంఘము ఋషులవలన ఏర్పడిన దనియు, ఇప్పుడు మార్చుటకు మనవల్ల సాధ్యము కాదనియు చెప్పెదరు. యోచించినచో, ప్రతికాలమందును ప్రతిసంఘములోను ఈ మూడు విధములైన యభిప్రాయములను గలవారలుందురు. ఇప్పుడు హిందూసంఘము ఏస్థితిలో నున్నది? మన దేశము ముందుకు వచ్చి ఇతరదేశములలో తానును ఒక దేశము అనిపించుకొని ఉన్నతస్థితిని పొందుటకు మనము ఏమి చేయవలెను? — అని యోచింతము.

మనలో ఇంగ్లీషు చదువుకొనినవారిలో అనేకులు మన హిందూసంఘము చాల క్షీణించిపోయిన దనియు, అనేకసంవత్సరములు అన్యదేశీయుల రాజ్యభారముక్రింద నుండినందువలన మన సంఘమునకు దౌర్బల్యము కలిగిన దనియు పశ్చిమదేశపు సంఘము మన సంఘమునకంటె విశేషము కలిగిన దనియు, ఇంకను మన సంఘము వృద్ధిపొందవలెనని వారలను చూచి నేర్చుకొని మన సాంఘికాచారములను మార్చుకొనవలెననియు తలఁచెదరు. లోకములో రెండు సంఘములు ఒకే రీతిగా నుండి ఒకే విధముగా వృద్ధిపొందిన వని చెప్పుట చరిత్రములు చదివినవారికి కీలుకాదు. సారాంశమును బట్టి చూచినయెడల, హిందువుల సంఘము కూడ నాగరికత గలిగి యాధ్యాత్మికమైన దని చెప్పవలెను. పశ్చిమదేశమువారిది యాధిభౌతిక మని చెప్పవలెను. సేవకావృత్తియు, వాణిజ్యమును, రాజ్యభారమును, బ్రహ్మవిద్యయు, అన్నియు అనంతరము ఆత్మపరిణామమున కని మనము తలఁచెదము. అన్ని వృత్తులును ఆత్మసుఖమున కని పాశ్చాత్యులు చెప్పెదరు. కనుక మన సంఘములో ఇప్పుడు ఈ రెండు మతములను కలపి ఆధ్యాత్మికమును బోఁగొట్టక ఆధిభౌతికమును వదలక యెట్లు మన సంఘమును నిర్వహింపఁగల మని యోచింతము.

ఆర్యులకు అన్నిటికంటె ముఖ్యమైనది ధర్మాచరణము. వర్ణాశ్రమధర్మమును వదలినవాఁడు అనార్యుఁడు. ధర్మమునకు ముఖ్యసాధనము యోగ్యత. స్త్రీపురుషు లిరువురకును ముఖ్యము యోగ్యత. మన నడవడిక యోగ్యతను అనుసరించి యుండవలెను. బ్రాహ్మణుఁడు తన కేర్పడిన ధర్మాచరణమును వదలి నడుచుకొనుటవల్ల ఆర్యత్వము పోవును. అటులే ఇతరవర్ణములవారికిని ఆధ్యాత్మికమైన స్వధర్మమును ఆధిభౌతికమునకుఁగాను వదలిపెట్టుట శ్రేయస్కరము కాదు అనావశ్యముగా లోకవ్యవహారమునకును లోకాభివృద్ధికిని స్వధర్మములను వదలి పరధర్మములను అనుసరింపవలెనని తలఁచుట పొరపాటు అని నా యభిప్రాయము. తమ తమ స్వధర్మములను వేదోక్తముగా వారువారు సాధ్యమైనంతవఱకును ఆచరించి పారమార్థికసుఖమును అనుభవించుటయే న్యాయము. ఇట్లు ధర్మమును అవలంబించిన వారియెడ కొన్ని గుణములు ఏర్పడుచున్నవి. దేహశుద్ధియును స్థిరబుద్ధియును ఇంద్రియనిగ్రహమును అంతఃకరణపరిశుద్ధియును మనస్సమత్వమును ఏర్పడును. ఇవి స్థిరముగా నేర్పడినప్పుడు పరస్పరవిశ్వాసమును స్వసుఖత్యాగమును వెంటనే వచ్చును. స్వల్పకాలములో నా యనుభవమును బట్టి నాకు తోఁచిన దేమనఁగా, ధర్మములను ఆచారములను గుఱించి ఎన్ని యుపన్యాసములను చేసినను, ఎన్ని వ్యాసములు వ్రాసినను సంఘాభివృద్ధి కానేరదు. ప్రతిదినమును నిత్యనైమిత్తికకర్మములను తప్పక చేయుచు భగవద్ధ్యానముతో కూడ నిర్మలమైన మనస్సుతో దేశభక్తిని మనస్సునందుంచి న్యాయమార్గము తప్పక నిజమార్గము వదలక మనము చేయవలసిన లౌకికకర్మములను విధి తప్పక కాలహరణము చేయక క్రమముగ చేసినయెడల మన సంఘమునకు సరియైన సేవ మనము చేసినవార మగుదుము.

ఇంగ్లీషుభాష చదివినందువల్ల మనము ఇంగ్లీషువారము కానేరము. వారు పోయిన త్రోవనే మనము పోవలెనని తలఁచుట భిన్నాభిప్రాయ మని అనేకులకు ఇప్పుడే తెలియుచున్నది. మనకు మతము లుండినట్లే వారికిని మతము లున్నవి. మనకు దురభిమానము లున్నట్టే వారికిని గలవు. మనకు మూఢభక్తి యున్నట్లే వారికిని ఉన్నది. పూర్వాచరణమందు ఎంత గౌరవ ముండవలెనని శిష్టులు చెప్పియున్నారో అంత వారియందును గలదు. మనము మాత్రము మతభేదములను పోఁగొట్టి పూర్వాచారములను వదలి శిష్టులను పరిహసించి ధర్మములకు సెలవిచ్చి కర్మములను త్యజించి యోగ్యతను సన్మార్గమును మాత్రము పొందవలెనని తలఁచుట యెంత శ్రేయస్కరమైన యభిప్రాయమో యోచింపుఁడు.

అట్లే స్త్రీలకును వర్ణాశ్రమములకు తగినట్లు ధర్మములను ఆచరించినచో తప్పునడవడికలకు పోవుటకు సందర్భము లుండవు. కుటుంబములో స్త్రీపురుషుల కిద్దఱికిని తగిన ధర్మము లేర్పఱుపఁబడియున్నవి. పురుషులకు పూర్ణవిద్య యిచ్చినఁగాని యెట్లు సంపూర్ణయోగ్యత రానేరదో అటులే స్త్రీలకును పూర్ణవిద్యను మనము ఇచ్చినప్పుడే, మన సంఘము పూర్ణాభివృద్ధి పొందునని నా మతము. పూర్వ

కాలమున దేవభాషలో పూర్ణపాండిత్యమును స్త్రీపురుషు లిద్దఱును పొందియుండినందువలననే స్త్రీపురుషుల కిద్దఱికిని ఇహపరసుఖములకు ఉపయుక్తమైన ధర్మములు పొందియుండినవి. పతివ్రతాధర్మమనుట యుక్త మాటయే కాదు. పతిని దైవ మని తలఁచుటకు పతియందు ఎన్ని గుణము లుండవలెను, ఎట్టి గుణము లుండవలేను? పతిశుశ్రూషయే వ్రత మని తలఁచుటకు పత్నియందు ఎన్ని గుణము లుండవలెను, ఎట్టి గుణము లుండవలెను? పతిపత్నులకు ఇట్లు ధర్మసంయోగము ఏర్పడినప్పుడు ఆ కుటుంబము ఎట్లుండవలెను? అట్టి కుటుంబములు చేరిన యా కులము ఎట్లుండవలెను? ఇట్టి కులము లోకార్థముగా బ్రహ్మవిద్యను వృత్తిగా పొందిన నేమి, రాజ్యభారమును వృత్తిగా పొందిన నేమి, వాణిజ్యమును వృత్తిగా పొందిన నేమి, పరిచర్యను వృత్తిగా పొందిన నేమి? అందఱికిని యోగ్యత పూర్ణముగాఁ గలిగియుండును గనుక సంఘము అభివృద్ధి పొందుటకు సందియము లేదు. అట్లే ధర్మపరాయణులై జ్ఞానాభివృద్ధి పొందిన స్త్రీ లుండిన యెడ, వరశుల్కములును కన్యాశుల్కములును ఉండుట కవకాశము ఎటు లుండును? అట్టివారలకు వైధవ్యము కలిగినచో వారలు ఏమి చేయవలె నని తలఁతురో, మనము చెప్పఁగలమా? నాకు తెలిసి ఒక స్త్రీ వైధవ్యమును పొంది, బి. ఏ. పరీక్ష నిచ్చి, పునర్వివాహోద్దేశము లేక, తనవంటివారలు దేశసేవచేయుట కుపయుక్తలుగ నుండునట్లు మన యెదుటనే పనిచేయుచున్నది గదా! అట్లు కాక వివాహము చేసికొనవలె నని ఇచ్ఛపడినవారలకు ధర్మము అడ్డమే గాని శాస్త్రము అడ్డము గాదు. స్త్రీల విషయమైన ఆచారములలో ఏదైన మార్పు లుండవలసినయెడల, వారలే ఆ విషయమైన ఏర్పాటులు చేసికొనుట యుత్తమముగా నుండును. అనావశ్యముగా మనము లేని యోచనలను పెట్టుకొని మన సంఘములో నేమియో తప్పు లున్నవని భ్రాంతిఁ జెంది, ఇంగ్లీషు చదివినందువల్ల నెట్లెట్లో మనము ఉండవలె నని భ్రమపడి, స్త్రీలకు ఇది బాగుండునో అది బాగుండునో అని యోచనలు కల్పించుకొని, మనము ఐకమత్యమును దేశాభిమానమును కలిగి యేకదేశీయులము కావలె నని యోచనచేయుచు, అట్లుండుటకు అస్తిభారముగా నుండు దేహశుద్ధియు, మనస్థైర్యమును, సన్మార్గమును, పరస్పరవిశ్వాసమును, ఆత్మత్యాగమును మఱచిపోవుచు, దేశాభిమానులవలె నటించి, మనము ఆకాశమార్గములను ఏర్పఱిచి వ్యర్థాలోచనలు చేసి, ఇదియే మన సంఘాభివృద్ధికి మనము చేయవలసిన సేవ యనుకొనుచున్నాము. ఇట్టి మిథ్యను వదలి ఎప్పుడు మన దేశపు స్త్రీపురుషులు వేదోక్తమైన ధర్మాచరణములను సంఘసేవను అవలంబింతురో అని యెల్లప్పుడును శ్రీనివాసుని వేఁడెదను.

అగస్త్య వైద్యము

ఆయుర్వేదమార్తాండ భిషజ్మణి వైద్యరత్న పండిత

డి. గోపాలాచార్యులుగారు, ఏ. వి. యస్.

జగన్నిర్మాత యగు నా పరమాత్మ సర్వజనారోగ్యంబునకై యొసంగిన హేతు (రోగములు జనించుటకుఁ దగు కారణములు) లక్షణ (రోగములం జక్కఁగఁ దెలుపు చిహ్నములు) ఔషధ (రోగసామాన్యమును నివర్తిచేయు వివిధచికిత్సోపాయములు) స్కంధత్రయాత్మకమై విరాజిల్లుచు ననాది యని ఖ్యాతిఁ జెందిన యాయుర్వేదము వివిధచికిత్సల సౌకర్యమునకై శల్యము శాలాక్యము మున్నగు నెనిమిది యంగములతోఁ గూడియున్నను, "కాయచికిత్స" "శల్యచికిత్స" యను రెండు ప్రధానభాగములతో నిమిడియున్నది.

ఆయుర్వేదము దాని ప్రధానభాగములు.

అందు ఆత్రేయ అగ్నివేశ భేడాది మహర్షి ప్రణీతము లగు కాయచికిత్సాబోధకతంత్రమునకు నాత్రేయ సంప్రదాయ మని పేరు.

ఆత్రేయ సంప్రదాయము.

ధన్వంతరి సుశ్రుత ఔపధేనవ ఔరభ్ర గోపురరక్షిత ప్రభృతి మహర్షులచే విరచిత మగు శల్యతంత్రము ధన్వంతరి సంప్రదాయ మని తెలిసెడిని.

ధన్వంతరి సంప్రదాయము.

వైదికమహాయుగము మొదలు క్రమముగ నభివృద్ధిని బొందిన పై రెండు సంప్రదాయకములను నాయుర్వేదతత్త్వజ్ఞులు వైదిక వైద్యసంప్రదాయము లని వాడెదరు.

తాన్త్రిక యుగమున నాగార్జునాదులచే వృద్ధిని బొందింపం బడిన ఖనిజ వస్తు సమ్మేళనతోఁ గూడిన వైద్యక పద్ధతులకు తాన్త్రిక సంప్రదాయము లేక రససంప్రదాయమని వాడుక గలదు.

రస సంప్రదాయము.

ఈ మూడు సంప్రదాయములకన్నను భిన్నముగ దక్షిణదేశమున విఖ్యాత మగు "నగస్త్య వైద్యము" అను వైద్యము గలదు. అయ్యది పైమూడు సంప్రదాయములలోఁ జేరినదియా లేక తద్భిన్నమా? ఇయ్యది యేకాలమునుండి యారంభమైనది? దీని మూలప్రవర్తకులు పరంపర మొదలగువానిని సంక్షేపముగ వ్రాయుచున్నాఁడను.

అగస్త్య సంప్రదాయము.

సకలజనవంద్యు లగు శ్రీరామచంద్రులు జననీజనకుల యాజ్ఞం గైకొని పదునాల్గు వత్సరముల కాలమును విదేశములఁ గడపుచు క్రమముగ నగస్త్యాశ్రమమునకు విచ్చేసినటుల శ్రీరామాయణమునం గల వాల్మీకి వాక్యరత్నములు సర్వజనవిదితములు. ఈ వాక్యతతిచే శ్రీరామమూర్తికన్నను మున్ముందు అగస్త్యులు దక్షిణాపథయాత్ర సలిపి రని తెలియుచున్నది. అగస్త్య మహర్షి దక్షిణాపథగమనమును సలిపిన యెంతకాలమునకు రామభద్రుండు అగస్త్యాశ్రమమునకు విచ్చేసెనో యాకాలమును మాత్రము నిర్ణయించుట కష్టతరము.

చరిత్ర.

శ్రీరామాయణరచనను గుఱించియు రామరావణుల యుద్ధమును గుఱించియు కాలమును నిర్ణయించుటలోఁ జరిత్రకారుల యాశయములు పలుతెఱంగులఁ గానంబడినను శ్రీరాఘవుండును కుంభసంభవుండును సమకాలికు లను విషయము పై కారణములచే సుస్పష్టము. జానకీజాని యగు నా శ్రీరాములు అయోధ్యను వదలి క్రమముగ లంకాపట్టణముఁ జేరువఱకును శోభించు మార్గమున నుండు దండకారణ్యమం దక్కడక్కడను తక్కిన మార్గ మంతయును నగరరాజములచేతను పురవరములచేతను మునిపల్లెలచేతను జనపదములచేతను శోభితమై మిక్కిలి యెక్కుడగు నాగరికతఁ జెందిన దని శ్రీ వాల్మీకి వాక్యములచే నూహింపఁదగును. మరియు రాక్షసరాజమూర్ధన్యుం డగు దశాస్యుని రాజధానియందు పురవీథులను ప్రాకారములను ఉద్యానవనంబులను క్రీడాసరోవరంబులను అంతిపురంబులను అందలి స్త్రీసమాజంబులను వారి క్రీడలను కేవలస్వభావగుణములచే లోకోత్తరముగ శోభిల్లినట్టులు వాల్మీకిచే వర్ణింపంబడిన వాక్యజాలములు సర్వలోకవిదితములు.

ఈరీతి నాగరికతఁ జెందిన కాలమునం గల మనుజులకు మిథ్యాహారవిహారములచే జనించి పలుతెఱంగుల నపాయములను గలిగించు రోగములకుఁ దగు చికిత్సారూపము లగు శమనోపాయంబు లుండు ననుట స్పష్టము. ఆ శమనోపాయంబులు సుప్రసిద్ధాయుర్వేదీయ వైద్యకచికిత్స లనియె చెప్పక తప్పదు.

అనాదికాలమునుండియు ప్రజల యారోగ్యమును బాధించు వ్యాధిసామాన్యమును రూపుమాపుటకై యా పరాత్పరుని దయచే ననుగ్రహింపఁబడినది యాయుర్వేదము దక్క వే ఱొండు లే దని ఋగ్వేదాదులయం దనేకచికిత్సాప్రతిపాదకమంత్రరాజంబు లుద్ఘోషించుటచేతను ప్రపంచమునం గల వైద్యకపద్ధతులలో నాయుర్వేదీయసంప్రదాయమే యనాది యని సకలదేశచరిత్రకారులును వైద్యవిశారదులును తగు ప్రమాణముల నుదహరించుటంజేసియు నాయుర్వేదమే మొట్టమొదటిది యని యొప్పుకొనకతప్పదు.

దక్షిణాపథమున వానరవర్గములోఁ జేరిన కాయచికిత్స శస్త్రచికిత్సలయం దసమానుఁడై సర్వ సైనిక ప్రధాన చికిత్సకత్వమును వహించిన సుషేణుఁడు దశాస్యునిచే ప్రయోగింపంబడిన శస్త్రాస్త్రా

యుధఘాతములచే మూర్ఛితుండైన లక్ష్మణుని సమ్మోహరహితునింగాం జేయుటకై నస్యరూపముగ నుపయోగించిన "సంజీవకరణి" (మృతప్రాయు లగువారి నుజ్జీవింపంజేయు శక్తి గల యోషధుల) నుండియు, శస్త్రచికిత్సాప్రతిపాదక మగు "విశల్యకరణి" (శరీరమున గుచ్చుకొనిన బాణముల ములుకులను బైటికి వెడలించు శక్తి గల యోషధులు) "సావర్ణ్యకరణి" (వ్రణప్రదేశములం గల చర్మమునకు యథాపూర్వ మగు వర్ణము నిచ్చు శక్తి గల యోషధులు) "సంధానకరణి" (విఱిగిన యెముకలను జతపఱచు శక్తి గల యోషధులు) మొదలగువాని కృత్యములు స్వరూపములు మున్నగునవి స్పష్టముగ శ్రీరామాయణయుద్ధకాండము 102-వ సర్గయందు వర్ణింపంబడియుండుటచేత నాయుర్వేదీయ వైద్యకపద్ధతులు పై కాలమునకు ముందు నుండియు ప్రచారములోం గలవని వ్రాయుట యనవసరము. అగస్త్యాగమనమునకు ముం దనార్యభూయిష్ఠ మని తెలంచెడి కొందఱి మతముల ననుసరించి దక్షిణాపథమున ఆయుర్వేదీయ వైద్యకమార్గము లున్నవన్నం బలువురకు ఆశ్చర్యమును విస్మయమును గలుగకమానదు. ఇయ్యది కేవలభ్రమ యని తోంచుచున్నది.

దశకంఠుండు పులస్త్యబ్రహ్మకు పౌత్రుం డనియు నొకానొక సమయమున నీశ్వరునింగూర్చి సామవేదములచే స్తోత్రముం జేసె ననియు నీరి మరణానంతరము విభీషణుండు ఉత్తరక్రియలం జేయు సమయమున ఆర్యులలో యాగాదిక్రతువులం జేసినవారికిం జేయురీతిని ఆహితాగ్నిసంస్కారములను జేసె ననియు, మతంగ శరభంగాది మునిపల్లెలతోడను మార్గము గూడియున్న దనియు వర్ణితము లగు వాల్మీకిపుంగవుని వాగ్గుంభనలు ప్రబలముగం గనంబడుటచేతను అగస్త్యుని యాగమనమునకు చిరకాలమునకు పూర్వమే యల్పసంఖ్యాకు లగు నార్యులు వచ్చియుండినం గాని పై యార్యసంప్రదాయకచిహ్నలు గలిగియుండ వని ఇక్కాలపు చరిత్రకారులు గొందఱు నుడువుటచేతను, విమర్శిత మగు అగస్త్య సంప్రదాయమందును ఆర్ష వైద్యమున ప్రధానప్రమేయము లగు వాతపిత్తకఫము లనెడి దోషత్రయము నె యాధారపఱచుకొని ద్రవిడవైద్యగ్రంథము లన్నియుం గానంబడుటచేతను, నింక ననేకకారణాంతరములచేతను నీ దక్షిణభూభాగము శ్రీ యగస్త్యచరణకమలసంస్పర్శము గలుగుటకు పూర్వమే యార్యభూయిష్ఠ మనుట విశద మగుచున్నది.

అల్పసంఖ్యాకు లగు నార్యులచే నావరిత మగుటచేత నెట్టి యభివృద్ధియు నార్యవిద్యలకుం గలిగియుండుట కవకాశము లేకుండెను. అగస్త్యమునివరుండు వచ్చినపిదప వారి నిజవిద్యాప్రభావము లన్నిటిచేతను దక్షిణాపథమున భాష మొదలు సమస్తవిద్యలను సంస్కరించుట కారంభించె నని తోంచుచున్నది.

అందు వైద్యకసంస్కారము సర్వజనుల కత్యంతావశ్యక మైన దగుటచే క్రమముగ నార్యవైద్యసాహాయ్యంబున మూలికలయొక్కయు ఖనిజములయొక్కయు జ్ఞానము వినియోగములు ప్రక్రియలు మొదలగునవి సంసర్గపూర్వక మగు నభివృద్ధిం గాంచె. పిదప నా ప్రవర్తకులయొక్క సంఘమును పరంపరలను నేర్పఱిచి కట్టుంబాట్లు నేర్పఱిచెను. దానంజేసియె యీ ద్రవిడదేశమున నభివృద్ధిని బొందించిన పై వైద్యకపద్ధతు లన్నిటికిని "అగస్త్యవైద్యము" అను నామధేయముచే నిచ్చటి వైద్యలోకంబున వ్యవహారము గలిగె.

ఈశ్వరుండు పార్వతికిని పార్వతి నందీశునకును నందీశుం డశ్వనీదేవతలకును వారలు ధన్వంతరికిని ధన్వంతరి యగస్త్యులకును అగస్త్యులు పులస్త్యులకును అతండు తేరయ్యార్ కును వీరు ఊహామునికిని క్రమముగ నీ వైద్యతంత్రము నుపదేశించినట్టు లిందలి గ్రంథముల కానవచ్చును.

అగస్త్య సంప్రదాయ పరంపర.

ఈ సాంప్రదాయప్రవర్తకులు నలువదియెనిమిది మంది యని కొందఱును మఱికొందఱు ఇరువదిమంది యనియు ఇంకను కొందఱు పదునెనిమిదిమంది యనియు భిన్నమతములు సూచించిరి. ఈరీతి భిన్నమతము లున్నను పదునెనిమిది మంది యను పక్షమునే అందఱు నంగీకరించినట్టులును ఈ తన్త్రప్రవర్తకు లందఱకును సిద్ధు లని పేరు గల్గినట్టులును దెలియుచున్నది.

తన్త్రప్రవర్తకులు.

నందీశ్వరర్, అగస్త్యర్, మత్స్యముని, పిడినాక్కిశర్, పులస్త్యర్, పుంకుండర్, కరువూరార్, తిరుమూలర్, చట్టముని, రోమరుషి, భోగర్, బ్రహ్మముని, సుందరర్, వామదేవర్, తేరయ్యార్, కపిలర్, కమలముని, కొంగణర్ అను నీ పదునెనమండ్రును ఈ సంప్రదాయప్రవర్తకు లని యందఱు నంగీకరించినట్టులు ఊహాముని మొదలగువారి గ్రంథములచేం దెలియుచున్నది.

పదునెనిమిదిమంది సిద్ధులు.

వీరిలో నగస్త్య పులస్త్య ధన్వంతరి నందీశ ప్రభృతి సంస్కృతభాషామయము లగు వ్యావహారిక నామములు గలవారలు ఆయుర్వేద వైదికవైద్యమునను తాంత్రికవైద్యమునను సమర్థు లనియు కరువూరార్ చట్టముని తేరయ్యార్ పిడినాక్కిశర్ పులిప్పాణి భోగర్ మొదలగు ద్రావిడ నామధారులు ద్రవిడదేశజ మగు అగస్త్యసంప్రదాయరసవైద్యకప్రవర్తకు లనియు వారివారి గ్రంథముల విమర్శనమునుండి తేటపడుచున్నది.

రెండువిధముల సిద్ధులు.

మఱియు సాంస్కృతిక తాంత్రిక వైద్య రచనా పద్ధతులు దెలిసినవారిని "వడ" (ఉత్తరము) సంప్రదాయజ్ఞు లనియు కేవలద్రవిడదేశ వైద్యకపద్ధతులం దెలిసినవారిని "తెన్" (దక్షిణము) సంప్రదాయజ్ఞు లనియు వ్యవహరించెదరు. ఈ "తెన్" "వడ" సంప్రదాయములయందు సమర్థు లగు సిద్ధులచే విరచితము లగు గ్రంథములం బరికించినచో నాత్రేయ ధన్వంతరి నాగార్జునాది సంప్రదాయ సమ్మేళనరూపముగ నుండు గ్రంథములం బోలెం గాన్పించుచున్నయవి.

అగస్త్య సంప్రదాయ ప్రవర్తకులచే విరచితము లగు గ్రంథములయందలి జారణ మారణా ద్యుపాయములకును ప్రక్రియాపరిభాషలకును నాగార్జునుండు సోమనాథుండు మొదలగువారి పారిభాషిక పదములకును ప్రక్రియాభాగములకును జారణ మారణా ద్యుపాయములకును నెట్టి

అగస్త్యవైద్యస్వరూపము, దానిస్వతంత్రత.

సంబంధము నున్నట్టు గానరాదు. మరియు నీ ప్రక్రియాది భాగములు నాగార్జు నాది రస తంత్ర సంప్రదాయముకన్న సులభతరములుగను గుణాతిశయములుగను గన్పట్టుచున్నవి.

ఆర్ష సంప్రదాయమున రోగ నిదాన శారీర శల్య శాలాక్యాది భాగములు ప్రత్యేకముగ నున్న విధముగ స్వతంత్రము వహించిన అగస్త్యసంప్రదాయముగ ప్రకృతము బహిరంగముగ దొరకు గ్రంథములయందుఁ గానరావు. ఈగ్రంథములు ఆర్ష తాంత్రిక చికిత్సా మిశ్రమ లగు గ్రంథములం బోలినవిగను వైదిక వైద్య సంప్రదాయములతోడను ద్రవిడదేశజ రసతంత్ర సంప్రదాయములతోడను జేరి యున్నట్టు విశేషగ్రంథముల విమర్శనలచేత తెలియుచున్నది.

ఈ యుభయసంప్రదాయములయందలి గ్రంథములను నందలి ప్రక్రియాది భేదములను సూక్ష్మదృష్టిచేఁ జూచిన నగస్త్యసంప్రదాయమే యుత్తమ మనియు నాగార్జునాదిరసతంత్రసంప్రదాయమునకన్న భిన్నమైన దనియు స్పష్టము.

గుణపాఠములు, ఓషధి జ్ఞానము.

చికిత్సాసామాన్యమునకు ప్రధానాంగ మగు గుణపాఠముల యందు వైదికవైద్యులకన్న నీ దేశజులు కేవలము ద్రవిడదేశమందలి యనేక మూలికలను భిన్నభిన్నరోగముల నుపయోగించుచు వాని మహిమలను "గుణపాఠము"లను గ్రంథములుగ రచించిరి. ఈ గుణపాఠములు ఆర్య సంప్రదాయమందలి గుణపాఠములయందు రస వీర్య విపాక ప్రభావ గుణము లను భేదోపాయములచే బోధింపఁబడు ప్రకారము లేక కేవలము ఆయా వస్తువు లాయా రోగములం బోఁగొట్టు నని మాత్రము గనఁబడుచున్నవి. వీనిని జూడ ద్రవిడదేశజులు వస్తుగుణములను నిరూపించునపుడు ఆర్షసంప్రదాయకమార్గములకన్న భిన్న మగు నే మార్గములచేతఁ గని పెట్టిరో తగినన్ని గ్రంథములు ప్రకృతము దొరకక పోవుటచేత వస్తుగుణనిరూపణమునుగుఱించి విశేషముగ వ్రాయఁజాలకున్నాఁడను.

రసశాస్త్రాభివృద్ధి.

కేవలచికిత్సాగ్రంథములు మాత్రము ఎక్కువగా నున్నట్టు పైనఁ దెలిపియుంటిని. వానిలో వైదికవైద్యప్రక్రియాభాగములను వదలి కేవలము రసతంత్ర సంప్రదాయములను గుఱించి ఇంచుక పరికించిన నయ్యది నాగార్జునాది రసతంత్రములవలె మహారసములు సాధారణరసములు ఉపరసములు లోహములు రత్నములు అను భేదములచే వివరించినట్టు కనఁబడకున్నను ఖనిజవస్తు సామాన్యమును వదలక చెప్పినట్లు తోఁచుచున్నది. మరియు నాగార్జునాదిరసతంత్రములకన్న క్షారములు, లవణములు, క్షారజద్రవములు (ద్రావకములు), విషసంయోగములు, పాషాణములు, రసకర్పూరములు, రసముల వికార మగు సౌవీరము వానిభేదములు, పాషాణసంయోగములు, వాని భేదములు వాని విభాగములును, రసవాద ప్రక్రియాభాగములును విపులముగ వర్ణితములు. ఇట్టి విభాగములతోఁ గూడిన గ్రంథములు పెక్కులు గలవు.

జయనీరు.

యోగవిహిత మగు భాగభేదముతో కూడిన క్షారలవణములు మొదలగువానిని సంయోగము చేసి యా సముదాయమును పాతాళ యంత్రమున నునిచి అయ్యది నియమితకాలమువఱకు భూమియం దుంచి పిదప దానిని భూమినుండి పైకిఁ దీసి యంత్రమును విప్పిన నందుండి పైనఁ జెప్పంబడిన క్షారలవణముల సముదాయము ద్రవరూపముగఁ బరిణమించును. ఈ ద్రవమునే "జయనీరు" అని యీ సంప్రదాయజ్ఞులు వాడెదరు. ఈరీతి జయనీరులు చేయు విధముల నీ సంప్రదాయజ్ఞులు రెండు విధములఁ జెప్పియున్నారు. ఇట్టి జయనీరులచేత శంఖపాషాణము మొదలగు పాషాణవర్గములను రసవర్గములోఁ జేరిన రసము సౌవీరము ఇంగిలీకము మొదలగువానిని "చుఱుకు" అను సంస్కారముచే నిప్పునం దుంచినను ధూమరూపమును బొందక స్థిరముగ నుండునట్లు చేయుదురు. ఈరీతి ప్రక్రియలచేత సిద్ధమగు శంఖపాషాణాదులను రోగములయందు స్వల్పప్రమాణముచేత నుపయోగించెదరు. ఔషధయోగములయందును జేర్చుచుందురు.

ముప్పు.

భాగభేదములతోడం గూడిన యుప్పులు మొదలగువానిం జేర్చి యోగోక్త మగు నోషధిరసములతో భావన చేసి పిదప నగ్నిచే పచనము చేయుదురు. ఈ రీతి సంస్కారముచేత సిద్ధమగు సముదాయమును "ముప్పు" అని యీ సంప్రదాయపరులు వాడుదురు. ప్రాయికముగ దీనిని రోగములయందును గంధకాదిభస్మములను జేయుటయందును పరిమాణభేదములచే వినియోగించెదరు.

అభ్రకభస్మము.

ఆర్షాదిసంప్రదాయమున ననేకపుటములచేఁగాని నిశ్చంద్రికమును (తళుకు లేకుండుటను) బొందని వజ్రాభ్రకమును నీ సంప్రదాయము వారు "కుక్కపొగాకు" లేక "నాయి పొహిలై" అను మూలికారసముచేత నూతి 10, 12 పుటములు వేసి నిశ్చంద్రిక మగు సింధూరమును జేసెదరు. ఇది నాగార్జునాది తంత్రములయందలి ప్రక్రియలచేఁ జేయఁబడిన యభ్రకసింధూరమున కన్న పెక్కుమడుంగులు గుణాధిక్య మని నా మతము.

గురుభస్మము.

మైలుతుత్తమును గాని సౌవీరమును గాని కొన్ని మూలికల సాయంబున "డమరుక" యన్త్రంబున నునిచి యగ్నిచే పాకము చేయుదురు. నియమితకాలానంతరము యంత్రము నుండి భస్మమును గ్రహించెదరు. ఈ భస్మమును మిక్కిలి సూక్ష్మ మగు మోతాదుచే పక్షవాతము సర్వాంగవాతము సర్వాంగశీతము మహోదరము మొదలగు వ్యాధులయం దుపయోగించెదరు. కొన్ని మోతాదుల యుపయోగపరచిన కొలఁది కాలములోపల నే నిరుపమానమైన గుణముల నిచ్చును.

ఈ రీతి బంగారు వెండి తగరము సీసము ఇనుము కాంతము శంఖపాషాణము తాళకము ఉప్పులు క్షారములు మొదలగువానిని మూలికాసాహాయ్యమున భస్మము సింధూరము కట్లు (బద్ధములు) ద్రావకములు మొదలగునవి చేయు నుపాయములు నీ సంప్రదాయమున పెక్కులు గల వని వ్రాయుట యతిశయోక్తి కాదు.

పైనఁ జెప్పఁబడిన భస్మసింధూరద్రావకములు మొదలగునవి చేయు ప్రక్రియలు మొదలగునవి నాగార్జునాది రసతంత్రములయందున్న వానికన్న అధికములుగను సులభతరములుగను నున్నట్లు తెలియుచున్నది. ప్రక్రియాభేదములతో పాటు యంత్రసంయోజనాదులయందును చాల భేద మున్నట్టు కనఁబడుచున్నది.

అగస్త్యసంప్రదాయరసచికిత్సల స్వతంత్రతయు, వాని గౌరవము.

ఈ ద్రవిడసంప్రదాయకచికిత్సలు ప్రక్రియలు మొదలగునవి చెన్నపురికి దక్షిణదేశమునను సింహళము (యాళ్‌ప్పాణము) జాఫ్నా సింగపూరు బర్మా టిబెట్టు మొదలగు దేశములయం దిప్పటికిని వ్యాపకములో నున్నయవి.

వ్యాపకము.

ఈ సంప్రదాయప్రవర్తకు లగు పార్వతీపరమేశ్వరులు నందీశులు విశ్వేదేవులు అశ్వనీదేవులు ధన్వంతరి మొదలగువారు రచించిన గ్రంథములు సంపూర్ణముగఁ గానరాకున్నను నక్కడక్కడనైనను కొన్ని ప్రతులు దొరకుట దుర్లభముగా నున్నది.

గ్రంథలుప్తత.

అగస్త్యులు తేయరయ్యార్ చట్టముని భోగర్ కరుపూరార్ పులిప్పాణి తిరుమూలరర్ మొదలగువారు సంస్కృతమునను ద్రవిడభాషయందును రచించిన గ్రంథములు మాత్రము ప్రకృతము కొన్ని లభ్యములు.

వడక్‌తెన్ సంప్రదాయ గ్రంథపరంపర.

1 "అగస్త్యర్ ఆయుర్వేదం-ఆయర త్తైరనూఱు" అను గ్రంథమందు వస్తుగుణములను, రస వీర్య విపాక ప్రభావము లనెడు ఆర్షవైద్యకమార్గములవలెఁ గాక కేవలము ప్రభావరూప మగు గుణములనె పదార్థములకుఁ జెప్పియున్నది.

అగస్త్యర్ ఆఱునూఱు. అగస్త్యర్ పరిపూర్ణం నానూఱు. అగస్త్యర్ వైద్యకావ్యం. అగస్త్యర్ చెందూరం. పులిప్పాణి అయినూఱు. భోగర్ ఏడునూఱ్. ఊహాముని ఆయరం. ఉరోమఋషి అయినూఱ్. తిరుమూలర్ నాడిశాస్త్రం. ఈ మొదలగు ననేకగ్రంథములు కేవలము ద్రవిడసంప్రదాయములతోడను ఆర్షతాంత్రికమిశ్రమములుగను వ్రాయఁబడియున్నవి.

ఈ సంప్రదాయప్రవర్తకు లగు సిద్ధులు ఇరుతెఱంగుల భేదములు గలవార లని పైనఁ దెలిపియుంటిని. అందు అగస్త్యర్ ధన్వంతరి నిత్యానందసనాథులు మొదలగువారలు ఆర్షద్రవిడ సంప్రదాయములను దెలిసినవార లనియు సంస్కృత ద్రవిడభాషల గ్రంథముల రచించినట్లు అగస్త్యులు ఆయుర్వేదసూత్రములకు వ్రాసిన భాష్యమునుండియు నిత్యానందసనాథులు ఆయుర్వేదసూత్రమునకు వ్రాసిన వ్యాఖ్యానమునుండియుఁ దెలియుచున్నది.

వడసంప్రదాయ గ్రంథములు.

చట్టముని తేరయ్యార్ కరుపూరార్ మొదలగువారలు ద్రవిడభాషామయగ్రంథములు మాత్రము రచించినట్లు గ్రంథపరిశీలనమునుండి విశదమగుచున్నది.

తెన్ సంప్రదాయ గ్రంథరచన.

ఈ సిద్ధులలో కొందఱు సంస్కృతభాషయందలి యనేకార్షవైద్యగ్రంథముల ననుసరించి ఆకాలముననె ద్రవిడభాషయందు కొంత గ్రంథపరివర్తనము కూడ చేసినట్లు తేరయ్యార్ తిరుమూలర్ మొదలగువారి గ్రంథసంచయమునుండి తెలియుచున్నది.

గ్రంథపరివర్తనము.

ఆర్షవైద్యకసంప్రదాయమందును ద్రవిడసంప్రదాయమందును సమాన మగు ధన్వంతరి అగస్త్యులు మొదలగువారి విరచితములకు సంబంధించిన పౌర్వాపర్యములను గుఱించి విమర్శనలు విశేషముగఁ జేయఁ దగుట యావశ్యకము. దాని విషయ మగు చరిత్రాంశములు మిక్కిలి దుర్ఘటములు. సంప్రదాయకగ్రంథములు విరళప్రచారములు. ప్రకృతము సిద్ధముగ దొరకు గ్రంథములు కేవలము సాంకేతికపదభూయిష్ఠములు. ఉపమాద్యలంకారసహిత మగు ప్రాచీనద్రవిడభాషావిరచితములు. సంప్రదాయకముగ లక్ష్యలక్షణముల నభ్యసించిన విద్వద్వైద్యు లల్పసంఖ్యాకులు. సంప్రదాయక మగు ప్రక్రియాభాగములును సందేహాస్పదములు. గ్రంథముల ననుసరించి యథామతిగఁ జేసిన పరిశీలననుండి నాగార్జునాది రసతంత్రములకన్న నగస్త్యసంప్రదాయక రసతంత్రములు మున్ముం దని తోఁచినను సిద్ధాంతముగఁ జెప్పుటకు ప్రకృతము అశక్యము.

పౌర్వాపర్య విచారణ.

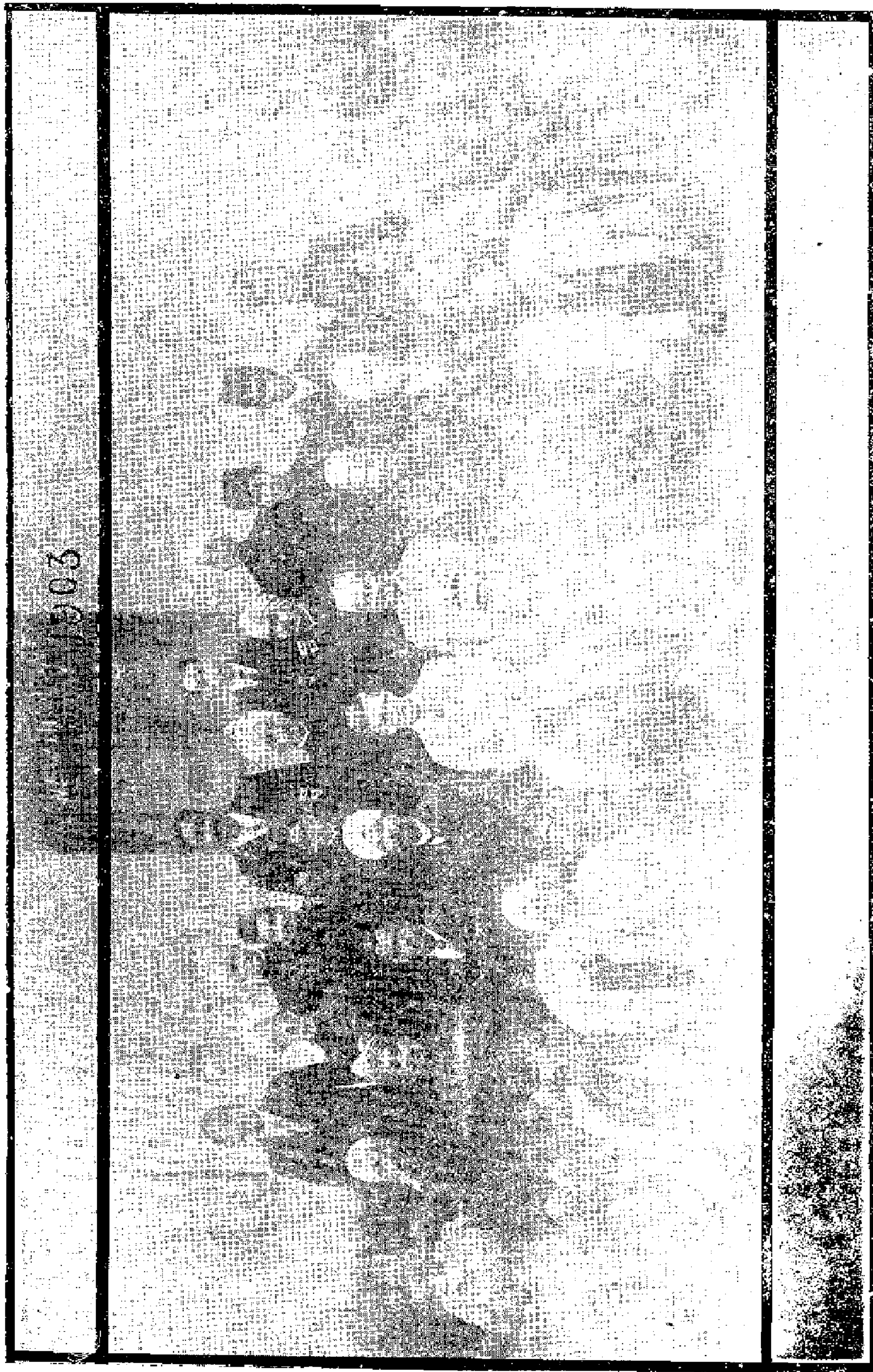
చిరకాలముగ ద్రవిడసంప్రదాయములనుండి గనుఁగొనిన విషయములకును నాగార్జునాది రసతంత్రములం గల విషయములకును పరిభాషాపదములు ప్రక్రియా విభాగములు విశ్వేదేవులతోఁ గూడిన యపూర్వ సంప్రదాయ క్రమములు మొదలగునవి వేర్వేఱుగ నుండుటచేత ఉత్తరపథమున నాగార్జునాదులచే నభివృద్ధికిఁ దేఁబడిన రసతంత్రములకన్న ద్రవిడదేశమున నగస్త్యాదులచే వృద్ధి పొందింపఁబడిన రసతంత్రసంప్రదాయములు ప్రాచీనములనియు భిన్న మనియు తలఁచుచున్నాఁడను.

రసతంత్ర స్వతంత్రత.

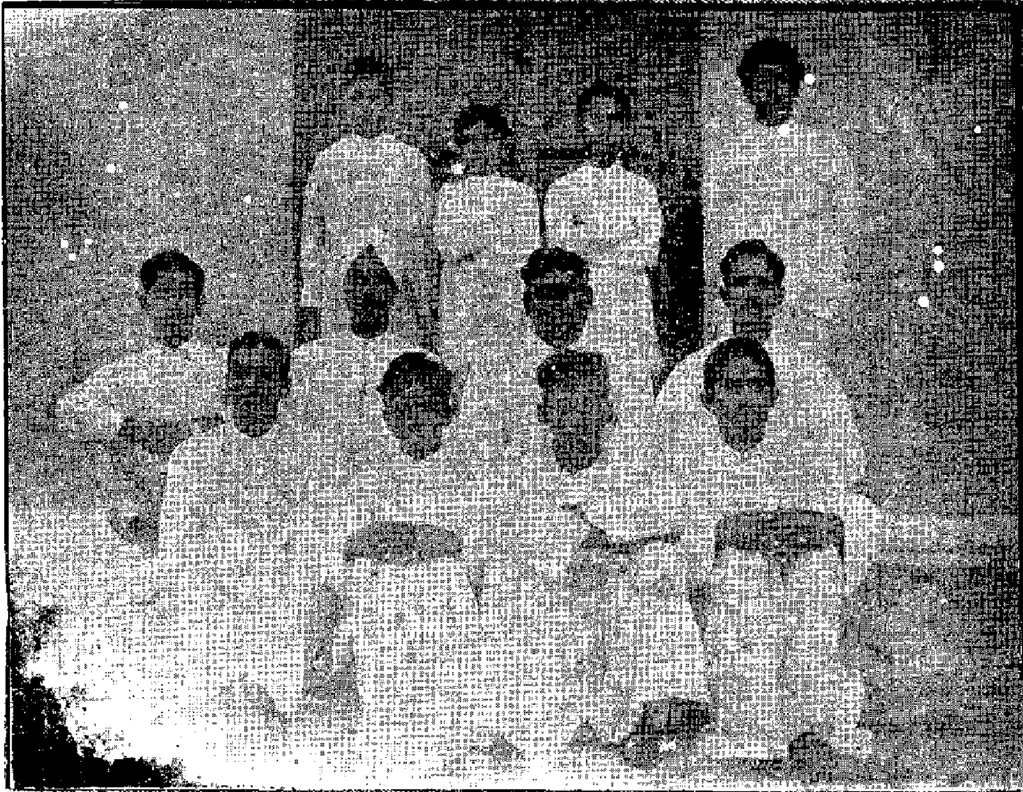
ద్రవిడభాష నభివృద్ధి నొందించుటకు చిరకాలమునకు పూర్వ మనేకసంఘము లేర్పఱుపఁబడిన వనియు వేదాంతశాస్త్రము సంస్కృతమందుకన్న విపులముగఁ గల దనియు ద్రవిడభాష లగు ఆంధ్ర కర్ణాట కేరళాది భాషలకు మాతృభాష యనియు ననేకచరిత్రకారులు వ్రాసియుండుటచేతను ఇంక ననేక కారణములచేతను స్వతంత్రమును వహించిన ద్రవిడభాషామయ మగు నగస్త్యసంప్రదాయము నాగార్జునాది రససంప్రదాయములకన్న మున్ముం దని తోఁచినను అట్టి సంప్రదాయకగ్రంథముల కూలంకషముగ విమర్శింపక యెట్టి సిద్ధాంతమును జేయుట కశక్తుఁడనై ప్రకృతము నాపరిశీలననుండి తెలిసికొనిన విషయములను సుజనులును విద్వత్పక్షపాతులును నగు మహాశయులకు విన్నవించినాఁడ.

స్వాభిమతము.

Newington Day

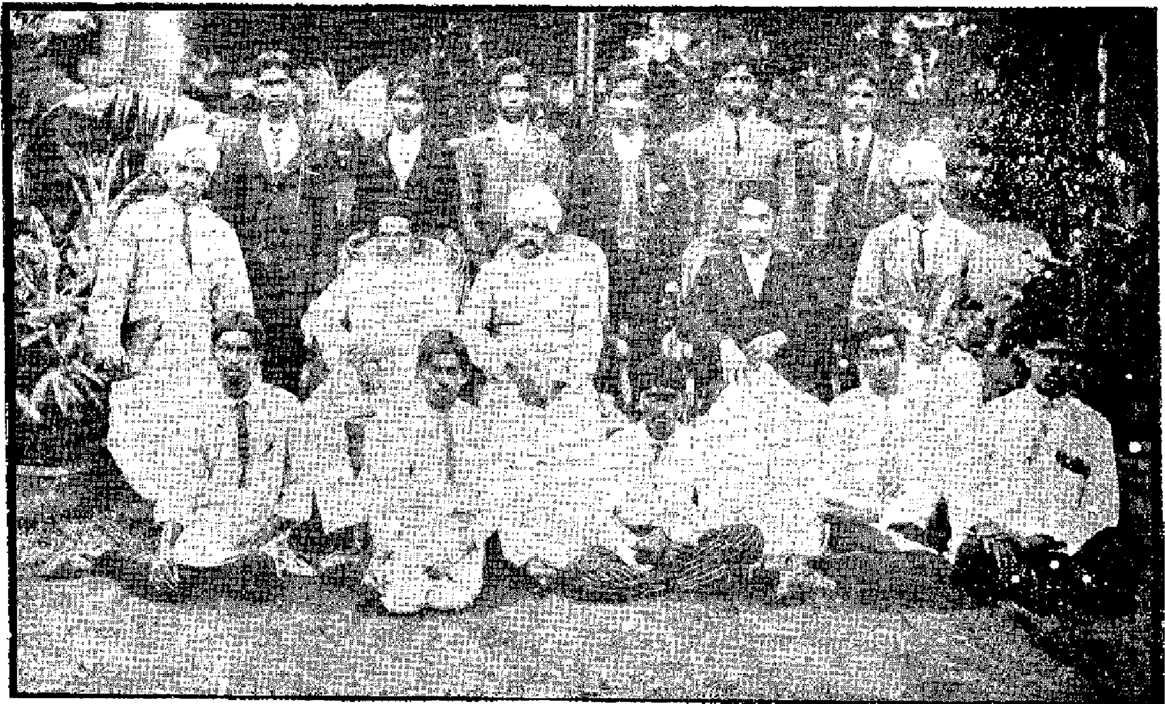
న్యూయింగ్టను పాఠశాలయందు, వార్షికోత్సవము

Rajkumars reading at Newington

న్యూయింగ్టనులో చదువుచున్న రాజకుమారులు

Teachers & Pupils of the National College, Masulipatam

బందరు జాతీయ కళాశాలలోని విద్యార్థులు, ఉపాధ్యాయులు

Mr M Venkata Ramana Rao

ఎం. వెంకటరమణ రావుగారు

Mr. J Rangavadhanulu

జనస్వామి రంగావధానులు గారు

Mr Ch. Bhanumurty

చెన్నాప్రగడ భానుమూర్తి గారు

Mr. V. Krishna Rao

వైద్యుల కృష్ణారావు గారు

Pro K. Rangachary

రా॥ బ॥ కె. రంగాచారిగారు

Mr P Narasimham

పోతరాజు నరసింహముగారు

Mr. G. Kotilingam

గరికపర్తి కోటిలింగముగారు

Mr. A. L. Narayana Rao

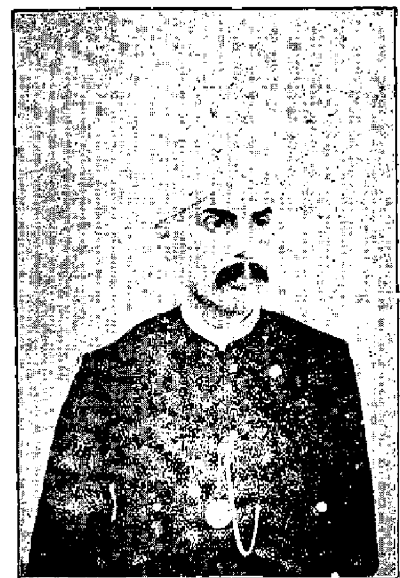
ఏ ఎల్ నారయణరావుగారు

Mr. G. V. Krishna Rao

జి. వి. కృష్ణారావుగారు

Mr. G. Jogirazu

జి. జోగిరాజుగారు

ఆంధ్రోద్యమము

ఎమ్. సుశీల గారు

ఆంధ్ర దేశోద్యమ సంచలనము ఆంధ్రజనహృత్క్షేత్రములయం దంకురించి పెరుఁగుటకు మొదలిడియున్న దనుటకు ప్రబలనిదర్శనము లాంధ్రప్రపంచాంతరిక్షమున దృగ్గోచర మగుచుండుటఁ గని ఆంధ్రు లమందానందకందళితహృదయులై యున్నా రని చెప్పిన నన్ను అనృతవాదిఁగా నెంచ రని నమ్ముచున్నాఁడను. కాని యుత్తరమండలవాసులు త్యక్తమండలవాసులపైఁ దెచ్చిన యపవాదమును బాపుట కొక్కింత సందర్భము దొరకుట యెంతయో ధన్యతమము. దత్తమండలవాసు లాంధ్రోద్యమమునెడల అనాదరణఁ జూపుచున్నా రను అపవాదము న్యాయమైనది కా దని యిందువల్ల ఉత్తరమండలవాసులు గ్రహింపఁ బ్రార్థితులు.

సదుద్యమములు సత్యసంస్థాపనసంకల్పములు. తత్సంకల్పములు పరోపకారధురీణులకు భగవంతుఁ డనుగ్రహించు కృపావరములు. ఆవరముల కార్యరూపకముఁ గావించుట పరోపకార ధురీణులకర్తవ్యము. కార్యప్రయత్నములు నూతనోజ్జీవకల్పితములు. నూతనోజ్జీవము నూతనాదర్శకములకు మార్గము నూతనాదర్శకాన్వేషణము సదుద్యమపూరితుల్లోమాత్రమే గాక తదితరులహృదయములలోఁ కూడ వ్యాపించుట నైజము. భగవత్సంకల్పములు ఫలదాయకంబులు. కార్యనిరతియందలి సాధకబాధకములు మానవాధీనములు.

ఆంధ్రోద్యమము సదుద్యమభరితమైన మహదుద్యమము. ఇట్టి మహదుద్యమముయొక్క పరమావధి విషయమున భిన్నాభిప్రాయము లుండవు గాని తత్కార్యసాధనమం దుపయోగింపఁబడు సాధనప్రయత్నములయందు అభిప్రాయభేదము లుండుట సహజము. ఆంధ్రదేశోద్యమము ఆంధ్రజాతీయత నుద్ధరించు సాధనము. కాఁబట్టి విద్యావంతులైన కొంద ఱాంధ్రులకు మాత్రమే గాక జనసామాన్యమునకు కూడ ఈ హక్కు చెందియున్న దని గ్రహించుట సమంజసము. ఈ మహదుద్యమము భావగర్భితము గనుక నీ నిజభావమును సామాన్యజనగ్రాహ్యతకు అందునట్లు సవిస్తరముగా విశదీకరించుటకు పాటుపడుట। మిక్కిలి యవసరము. అవిస్పష్టకాహళధ్వనికి యోధులేలాగు సిద్ధపడరో అలాగే ఆంధ్రోద్యమభావనివృత్తి ఆంధ్రుల కెల్లరకు విశదముగా తెలియువఱకును ఈ యుద్యమము కార్యరూపముఁ దాల్చుట అసంభవము. ఎట్టి యుద్దేశమైనను, ప్రారంభదశయందు అస్పష్టముగా నుండి కాలాంతరమున విశద మగు ననుట నిక్కంబైనను దాని భావమును కొంతమట్టుకు తెలిసికొన్నవారు ఇతరులకు బోధపఱుచుట ధర్మము. కాఁబట్టి యీ యుద్యమభావమును జనసామాన్యమునకు వెల్లడిచేయకుండిరేని వా రా యుద్యమము పట్ల నీరసభావమును జూపి రనిన చోద్యముగా నుండదు.

నేను మున్ను చెప్పిన రీతిని ఈ యుద్యమసాధనమునందు అభిప్రాయభేదము లుండక మానవు. అయినను భిన్నాభిప్రాయ మొక కార్యమునకు భంగకరముగా నుండ నవశ్య ముండదు. సాధారణముగా మానవులు తమతమ యభిప్రాయములను పూజించి ఆరాధించుట కొక విగ్రహముగాఁ జేసికొని తదారాధనమందే మగ్నులై ఇతరుల యభిప్రాయములను మన్నించుట కొప్పుకొనరు. ఆంధ్రోద్యమోద్ధారకు లిట్టి కార్యవైపరీత్యమునుండి తటస్థులై యుండుట తప్పని కర్తవ్య మని గ్రహింపఁ బ్రార్థితులు. అభిప్రాయభేదములచేఁ గలుగు వైషమ్యము నేమాత్రమును పాటింపకుండుట కార్యసిద్ధికి తగిన చిహ్న మని గ్రహించునది. ఆంధ్రోద్యమము నుపపాదించినవారు తాము పూనిన కార్యనిర్వహణమునందే నిష్ఠులై పైఁ జెప్పఁబడిన లోపమునకు దూరస్థులై యుందురుగాక.

ఆంధ్రోద్యమ మనఁగా ప్రత్యేకాంధ్రవ్యక్తినిర్మాణము. హిందూసమాజములో ప్రత్యేకవ్యక్తిప్రతినిధు లుండినఁ గాని సంపూర్ణసమాజము గానేరదు. ఇందువలన హైందవజాత్యుద్ధరణమునకు ప్రత్యేకాంధ్రవ్యక్తి మిక్కిలి యవసరమైన ప్రతినిధి యని వెల్లడియగుచున్నది. ఆంధ్రవ్యక్తి ఆంధ్రజాత్యుద్ధరణము సేయుటకై జన్మమెత్తియున్నది. ఆంధ్రదేశమున సదుద్యమములు లేకపోవుటచే ఆంధ్రులు కార్యసాధకధీరత్వమును మానుకొని పెక్కు శతాబ్దములవఱకును గాఢనిద్రలో నుండి రనుట యెల్లవారు నెఱిఁగినదే. ఇట్టి సుషుప్తినుండి ఆంధ్రుల మేల్కొలిపి తిరిగి వారిని పూర్వపు టౌన్నత్యమునకుఁ దెచ్చుటకును ఆంధ్రదేశ మితరదేశములకు మేలొనగూర్చునదిగాఁ జేయుటకును తగిన సమయ మిప్పుడు సంభవించినది. మన యాంధ్రులు పూర్వకాలమున భారతలక్ష్మిని మహోన్నతవైభవముతో నాల్గు శతాబ్దములు నిరంతరాయముగాఁ గాపాడి పోషించి దక్షిణాపథంబున వెలసిన సమస్తరాష్ట్రములను జయించి యేలి రని చరిత్రము నిరాఘాటముగాఁ జాటుచుండుట లేదా? అట్టి ధీరపురుషోత్తముల పుత్రులమైన మన మాంధ్రదేశమును మాత్రమే పోషించి కాపాడుట కశక్తుల మని ఆంధ్రోద్యమవిముఖులు వచించుట యెంతయు సత్యబాహ్యమైన వాక్యమని నుడువనొప్పు. జనసామాన్యమునకు జ్ఞానోదయమును కలిగించుకొఱకును సంఘముల విశుద్ధికై పాటుపడుకొఱకును తమ జాతీయత నుద్ధరించి దానికి ఉన్నతదశను కల్పించుకొఱకును తమ సర్వస్వమును కోలుపోనెంచిన యొక్క మహాపురుషధీరుని వ్రేలెత్తి చూపలేని ద్రవిడులు ఆంగ్లేయప్రభుత్వమువలనఁ జేకూరు సమస్తసౌకర్యముల ననుభవించుచుండుటయు ఆంధ్రప్రపంచమునకు శుభ మొనగూర్చుటయే తమ జీవితముయొక్క ముఖ్యోద్దేశముగా నెంచి తమ సర్వస్వమును విడనాడిన మహాపురుషు లసంఖ్యాకు లగు ఆంధ్రులు ప్రభుత్వమువారి గౌరవమునకుఁ బాత్రులు కాకుండుటయుఁ జూచిన నన్యాయపుదైవ మాంధ్రుల వెంటాడిన చందంబు గానవచ్చుచున్నది. ఇట్టి యన్యాయపుదైవమును బాఱఁద్రోలుటకే ఆంధ్రరాజ్యలక్ష్మికి పుత్రోదయమై యున్నది. ఇట్లు కాలసంపూర్ణతయందు జననము గాంచిన యీ శిశువును బోషించుట ప్రతియాంధ్రునికిని పరమకర్తవ్య మని చెప్పనొప్పు. తమ యంతర్భేదంబులు విడనాడి జాతివైషమ్యంబులు పాటింపక నిమ్నోన్నతస్థితులను గమనింపక ఆంధ్రరాజ్యమునకు వైభవోన్నతిని కల్పించుటకై దృఢప్రయత్నములతో పాటుపడు ఆంధ్రమహానుభావులసమితిని బోషించి కాపాడినంగాని ఆంధ్రోద్యమసంచలనమువలనఁ గలుగనై యున్న పరమావధి లభించుట కలలోని వార్త. కావున ప్రత్యేకాంధ్రవ్యక్తికి పోషణ మవసరము. వ్యక్తి జీవనోపాధికి

వలయు సాధనోపకరణముల సంగ్రహించుట ఆంధ్రజనుల యనివార్యంబైన కర్తవ్యం బని నుడువఁజెల్లు. వ్యక్తికి వలయుజ్ఞానసాధనములలో,

మొదటి విద్య— విద్య యనఁగా సర్వకళాశాలలో నున్నత విద్యాశాఖయందు తేఱుగడ నొందుట యని మాత్రమే కాదు. జ్ఞానమని గ్రహింపనగు. కాఁబట్టి జ్ఞానసంపాదనమున కవశ్యములైన సాధనము లన్నియు ఈ వ్యక్తికి సిద్ధముచేయఁబడియున్నవా యని చూడవలయును. ఆంధ్రులు విద్యయందు ద్రవిడులకంటె మిక్కిలి హీనదశయం దున్నా రని చెప్పిన నందు సాహస మేమియు నుండదు. కాని యిందుకుఁ దగిన కారణము లేకపోలేదు. ద్రవిడవ్యక్తి జ్ఞానసంపాదనమునకు అవసరమైన సౌకర్యము లన్నియు అమర్పఁబడియున్న వని దక్షిణదేశమున ప్రయాణము చేసినవారికిఁ దెలియును. పూర్వ మాంధ్రదేశమున నుండిన కొన్ని సౌకర్యములను కూడ నిటీవల తీసివేసియున్నారు. ఇట్లు తగిన యున్నతవిద్యాశాలలును కళాశాలలును లేకుండిన ఆంధ్రవ్యక్తి జ్ఞాన మెట్లు సంపాదింపఁగలదు? ఇప్పు డిప్పుడు ఆంధ్రులలో కొందఱు ఆంధ్రవ్యక్తికి వలయు కొన్ని కొన్ని సాధనము లేర్పాటు చేసియున్నారు. వార్తాపత్రికలును గ్రంథరచనసమాజములును పరిషత్తులును కల్పించియున్నారు గాని సర్వకళాశాలలు స్థాపించుట ప్రభుత్వమువారి పని. అందువలన ఆంధ్రు లందఱు నేకముగాఁ జేరి తమ కోరికలను ఆశలను ప్రభుత్వమువారికిఁ దెలియఁజేసిన కొంతవఱకైన మన యభీష్టములు నెఱవేఱు నని చెప్పుటకు సందియంబుండదు. కొందఱు ఇది తగిన యదను కా దని వాదించుచున్నారు గాని ఈ సందర్భమును వ్యర్థపఱుచుకొన్నచో మరియొక సందర్భము లభించుట యరుదు. లాభనష్టములు భగవదధీనములు. సందర్భప్రయోగములు దేశసేవకుల యధీనములు. ఆంధ్రదేశబాంధవు లీ సత్యమును గ్రహించి కృషిచేయవలసియున్నారు.

దత్తమండలవాసుల దౌర్భాగ్యస్థితిని వర్ణించుట కాంధ్రభాష చాలదు. ఉన్నతవిద్యాశాల లనిన, ఆ పదమున కర్థ మేమో యెఱుఁగరు. ఇఁక కళాశాలలు విశ్వవిద్యాలయము లన్న ఆవి క్రొత్త మృగములో లేక దేశముల పేర్లో యనుకొనునంతటి నిర్భాగ్యు లగు దత్తమండలవాసుల భావిపరిణామము ఊహింప నశక్యము. ఆంధ్రదేశము యొక్క యితరభాగములయందు వార్తాపత్రిక లనేకము లున్నను దత్తమండలములలో నొక్కటియైనను లేకుండుటయే వీరి యనాగరకమును జూపుచున్నది. మెట్టుకు తమ దుస్థితిని గుర్తింపలేనంత పామరత్వమున మునిఁగియున్నారు. కనుక ఉత్తరమండలవాసుల సాహసముచే నైనను వీరికి కొంత మంచిస్థితి యబ్బు నని నిరీక్షింపఁబడుచున్నది.

విద్యచే సర్వసద్గుణములును మనుష్యునికి లభించును. పరోపకారకు లగుటకు విద్యయే కారణము. విద్య యైహికమునకు మాత్రమే కాదు. ఆముష్మికమునకుఁ గూడ సహాయమొనరించుచున్నది. “నహి జ్ఞానేన సదృశం పవిత్ర మిహ విద్యతే” ఇహపరలోకముల సుఖములను గడించి యిచ్చునది విద్యయే గాని వేఱొండు కాదు. కనుక నాంధ్రదేశారాధకులారా! ప్రత్యేకాంధ్రవ్యక్తి వృద్ధికిని ఆంధ్రదేశాభ్యుదయమునకును పామరులకు జ్ఞానోదయము కలిగించుటకును అవసరమైన విద్యాశాలలను స్థాపించకుండిన ఆంధ్రుల జ్ఞాన మంతయు బూడిదెలోఁ బోసిన నెయ్యి చందమున నశించి ఆంధ్రజాత్యుద్ధరణ మసాధ్యమైన కార్యమై పరిణమించును.

ఉన్నతవిద్యాశాఖలయందు తేఱుగడ నొందిన అనేకాంధ్రయువకులు తమ దేశాభివృద్ధికై పోరాడుటకుఁ బూను ప్రసక్తి కలిగియున్నారు. అయినను వా రేలాగు అట్టి కార్యమును నిర్వహించవలెనో యెఱుఁగక యాందోళమున నున్నవారు. కర్తవ్యమును విశదముగా వీరికి బోధపఱిచినయెడల ఇంతకుమున్ను ఆంధ్రరాజ్యము నుద్ధరించిన మహాపురుషులఁబోలి వీరును పాటుపడుటకు యత్నింతు రనుట కే సందేహము నుండదు. వారిని జూచి యాంధ్రదేశమునం గల యువకు లందఱును వారిదారినే యనుసరింతు రని చెప్పవచ్చును. కాఁబట్టి ప్రథమమున ఆంధ్రవ్యక్తికి అనుకూలములైన విద్యాశాలలును జ్ఞానము కలిగించు విజ్ఞానమండలులును స్థాపించుటకు యత్నింపవలసియున్నది.

రెండవది పరిశ్రామిక విద్య— పరిశ్రామికవిద్య యనఁగా వ్యవసాయము వాణిజ్యము చేతిపనులు మొదలైనవి.

మన హిందువులలో మూఁడు వంతులమంది వ్యవసాయకులే యని చెప్పఁబడసియున్నారు. భరతవర్షము మిగుల సారవంతమైన దేశమైనందున మనవారు కృషికి తగిన పాటుపడకయే తమకు కావలసిన పంటలను సులభముగా పండించుకొనుచువచ్చి యిప్పటికిని అదే రీతిగాఁ జేయఁజూచుటవలన మన దేశపు వ్యవసాయము మిక్కిలి హీనస్థితియం దున్నది.

వ్యక్తి జీవనము చేయుటకు భోజన మవసరము. అందువలన వ్యవసాయమును కూడ నూతనపద్ధతుల ననుసరించి చేసినయెడలభూమి ఆంధ్రదేశమునకు మాత్రమే గాక ఇతరఖండవాసులకు కూడ ఎగుమతి చేయునంతటి పంట పండును. తెలుఁగుదేశమువారు అఱవదేశమువారికంటె యుక్తిగాను బాగుగాను దమభూమిని సాగుబడి చేయుచున్నా రనియు, వ్యవసాయమున కుపయోగించు ఉపకరణములు కూడ తగిన వనియు ప్రభుత్వమువారు కనుఁగొనియున్నారు. అయినను ఇతరదేశములవారు వ్యవసాయవిషయములో పాటుపడినంత మన యాంధ్రులు పాటుపడ రనునది నిశ్చయము. అందుకై వ్యవసాయ విద్యాశాల యొకటి యాంధ్రదేశంబున నెలకొల్పిన ప్రత్యేకాంధ్రవ్యక్తి తనజీవనోపాధికై ఇతరభాగముల వారిని ఆశ్రయింపక తన్నుఁ దానే పోషించుకొనును.

వాణిజ్యము——ఇతరదేశములతో వ్యాపారము జరపని దేశము పాడగును. పూర్వకాలమున మచిలీపట్టణపు వస్త్రములు ప్రశస్తములని లోక మంతట పేరువడసియుండె ననుటకు మసలిన్ అను గుడ్డ యొక్క పేరే గొప్ప నిదర్శనముగా నున్నది. అప్పటివారు పట్టణమను పదమును బోనాడ మచిలీ అని వాడుచుండినందున అక్కడ చేయఁబడుచుండిన వస్త్రమున కదే పేరు కలిగెను. లోక మంతట ఆ గుడ్డ పేరు మోయుటకు కారణంబు మనవా రితరప్రదేశములతో వర్తకవ్యాపారము జరుపుచుండి రనునదే. మచిలీపట్టణము మన యాంధ్రదేశములోని యొక రేవుపట్టణ మని ఆంధ్రు లెఱుఁగరు కాఁబోలు! తూర్పు ఇండియా వణిక్సంఘ మను పేరున ఆంగ్లేయ వర్తకులు వ్యాపారముతోనే మన హిందూదేశమును జయించి యిప్పుడు మనల నేలుచున్నారుగదా! కనుక తెగించి పరదేశములకు వెళ్లి వ్యాపారము చేయు పద్ధతిని మనవారు తప్పక యవలంబించియే తీరవలెను. ఇక్కడ వాడ ఆంధ్రులు తమ దేశమున తగిన రేవుపట్టణము లేక చిక్కుపడియున్నారు. ఆంధ్రదేశములోని సరకుల నెగుమతిచేయుట కనువగు రేవును కల్పించి యిచ్చుట యాంధ్రదేశాభివృద్ధికి శ్రేయస్కరము. ఆంధ్రవణిక్సంఘ మొకటి స్థాపింపవలెను.

మూఁడవది సంఘసంస్కరణము— అనఁగా ఆంధ్ర జనులయందలి శాఖోపశాఖలలోని లోటుపాటులను సంస్కరించుట.

జాతిపద్ధతి. ఈ పద్ధతియే మన యాంధ్రదేశమునకు మిక్కిలి కీడు మూడఁజేసియున్నదని నుడువఁజెల్లు. చతురన్వయమ్ము లుండిన దేశముల లక్షలకొలఁది శాఖలచే భేదింపఁబడియున్నది. ఒకరి నొకరు నీచముగా నెంచుచు తమ్ముఁదామే తక్కినవారినుండి కేటాయించుకొని యొకరి సుఖదుఃఖముల నొకరు గణింపక ప్రత్యేకముగా నుండుట దేశమునకు అనర్థదాయకమే యని చెప్పనొప్పు. జాతిపద్ధతివల్ల పరస్పరసంఘభావము నశించెను. సంఘ మనఁగా ఒకనికొఱకు అందఱును అందఱికొఱకు ఒకఁడును అను అర్థము గాక మరేమి? హిందూసంఘమును ప్రస్తుతహీనస్థితికిఁ దెచ్చిన విషయము లన్నిఁటిలోను జాతిపద్ధతినే మొదటిదిగా నెంచిన బాధక మెవ్వరికిని కలుకదు. ఆంధ్రదేశమును అజ్ఞానదశలో ముంచిన నిందను కులాచారమే మోసికొనవలెను గాని వేఱేయాచారమును కాదు. వ్యవసాయమును హీనముగా నెంచినది యీ కులాచారమే. వణిక్సంఘమును అడుగంటఁ గొట్టివేసినది యీ కులాచారమే. ఐక్యాన్యోన్యతావృక్షమూలములను ఛేదించినది యీ భూతమే. నైతికజీవమును వేఱుటనూడఁబెఱికినది యీ జాతిపద్ధతియే. ముండమోపులపాలిటి పెనుభూత మీ కులాచారమే. ఈ జాతియే బాలికలకు ముసలము. సదుద్యమములకు ఆటంక మీ జాతిపద్ధతియే.

గృహచ్ఛిద్ర మను దోషస్థాపనముక్రింద ఈ జాతి పద్ధతి నిలువఁబడియున్నది. ఒకటే కుటుంబముగా నుండవలసిన ఆంధ్రదేశమును విభాగించి అఱువది లక్షల యాంధ్రలక్ష్మీపుత్రులను అంత్యజులఁగాను చండాలురఁగాను నెంచి వారిని తన సరిహద్దులలోనుండి పాఱఁద్రోలియున్నది. రెండుకోట్ల యిరువదియైదులక్షల యాంధ్రులలోనుండి యఱువదిలక్షలమందిని కడకు త్రోసి ఆంధ్రరాష్ట్ర మెట్టు లితరరాష్ట్రములతో స్పర్థింపనేర్చునో దుర్గ్రాహ్యము. అనాచారాజ్ఞానయుతంబైన యిట్టిసంఘము ఆంధ్రవ్యక్తి నెట్లుస్వీకరించునో గ్రహించుట దుర్లభము

కాలవైపరీత్య మేమో గాని రాజ్యాంగనిపుణులును పరోపకారులును నగు కొందఱు హైందవులు, అంత్యజులు క్రైస్తవమతప్రవిష్టులగుచుండుటను జూచి, దిగులుచెంది వారిని హిందూమతములోనే యుండునట్లు చేసినయెడల దేశమునకు హితము గల్గును గాని లేనియెడల తప్పక కీడు వాటిల్లు నని చెప్పుచున్నారు. ఈరీతిగా ననేకులు పలుమాఱు నుడువుటలో వారిభావ మేమో స్పష్టముగా తెలియకున్నది. ఏల ననఁగా మానవసేవానిరతుఁడై తన్ను తాను దీనత్వముతో తగ్గించుకొనిన గురువుయొక్క పాదసేవకులైన నిజక్రైస్తవులలో నొక్కఁడును దేశసేవకుఁడే యని చెప్ప సాహసించుచున్నాను. క్రైస్తవమతము పంచములకు కీడు చేసినదా? లేక మేలు చేసినదా?—అని విచారింపక తమ నోటికి వచ్చిన పదముల నుపయోగించుట వారి యజ్ఞానమును మాత్రమే వెల్లడిచేయుచున్నది. క్రైస్తవమతము ప్రతిమానవునిని నీతియుతునిఁగాను స్వతంత్రునిఁగాను పరోపకారినిఁగాను దేశసేవకునిఁగాను జేయుటకే పనిపూనియున్నదని చెప్పిన నది సూనృతమే గాని యనృతము కాదు. క్రైస్తవులైన కొందఱి ప్రవర్తన మయుక్తముగా నుండిన, అది క్రైస్తవు లందఱికిని జెల్లుచున్నదని చెప్పిన,తర్కశాస్త్రము నెడల మన మన్యాయము చేసినవారమగుదుము. నేనీ విషయము నిక్కడ చేర్చినది యప్రమేయముగా నుండదని నమ్ముచున్నాఁడను. కాఁబట్టి సంఘములోని దురాచారములను తొలఁగించి సంఘమును శుభ్రపఱిచి, అభివృద్ధికి ఆటంకములుగా నుండు విషయముల నన్నిఁటిని పాఱఁద్రోలి, ఆంధ్రుల నందఱిని తిరిగి యొక కుటుంబముగాఁ జేసి, వారిని దేశారాధకులును కార్యధురంధరులును పరోపకారపారాయణులును నీతికోవిదులును మానవసేవానిరతులు నగు సుపుత్రులనుగాఁ జేసి ఆంధ్రరాజ్యలక్ష్మికి సమర్పించువారు హిందువులైనను క్రైస్తవులైనను భేదముచేయక ఆంధ్రమాత వారిని తన పుత్రులనుగా పరిగణించు ననుట నిస్సందేహము. కావున నొకే పరిణామమునకై పాటుపడువారి విధులలో భేదము లుండిన భయపడనేల?

భాష— మన యాంధ్రభాష సుభాష. నోటిలో వెన్నవలె కరఁగి పెదవులు దాటఁగనె మధురరససారవాక్ఫలముగా పరిణమించి వీనులకు విందుగొలుపుచుండును. విదేశీయులు సుభాష యని కొనియాడిన భాషామతల్లికి పుత్రుల మైన మనము ఆ భాషను సంస్కరించి శుభ్రపఱిచి ఆ భాషలోనె యుద్గ్రంథములను రచించి లోకములోని సమస్తశాస్త్రముల నాంధ్రీకరించి ప్రయోగమందును లాలిత్యమందును శృంగారమందును మార్దవమాధుర్యములందును ప్రస్తుతము సమ్మిళితమై యుండు నపస్వరములను పోఁగొట్టి భాషను పరిశుద్ధిగావించి యాంధ్రవ్యక్తికి సమర్పించుట మన కర్తవ్యము.

ఆచారసంస్కరణము—ఆంధ్రసంఘ సంబంధమైన యనేకదురాచారములు ఆంధ్రులెఱుఁగని రీతిగా తత్సంఘమును బహువిధముల బాధపెట్టుచుండుట యందఱు నెఱిఁగినదే. ఈ విషయ మాంధ్రప్రముఖులప్పుడే విశదముగా ప్రకటించియున్నారు. దురాచారముల సంఖ్య వర్ణనాతీతము కాన నందు గొన్నింటిని మాత్రమే చెప్పఁబూనినాఁడను. ఇట్టి దురాచారములను దొలఁగింపకున్న నవి యాంధ్రవ్యక్తి పూనిన కార్యమునకు మిగుల భంగకరములై పరిణమించును.

బాల్యవివాహము— ఈ దురాచార విషయమై యింతకుముం దనేకులు వ్రాసిన వ్యాసములకు పరిమితియే లేదు. బాల్యవివాహము వలన ఆంధ్రులసంఖ్య క్రమముగా క్షీణించుటయే గాక దేశమున కనర్థము లెన్నియో కలుగుచున్నవి. ఈ యనాచార మాంధ్రసంఘమును వీడిపోయిననే ఆంధ్రుల సంఖ్య వృద్ధియై దేశమునకు హితముకలుగును. లేకున్న ఆంధ్రజాతి యంతరించిపోవు ననుట కేసందియంబు నుండదు.

విధవావివాహనిషేధము— ఈ యాచార మశాస్త్రీయ మని విద్యాసాగరులు మొదలైన పురుషోత్తములు స్థిరపఱిచియున్నారు. ఈ ఘోరాచారమువలనఁ గలుగు కీడులు పెక్కులు గనుక విధవల సధవలఁ జేయు యత్నము లాంధ్రదేశమున నిప్పుడు జరుగుచున్నను, మరింత దృఢచిత్తముతో నీ యాచారమును బొత్తిగా తొలఁగించుటకు ప్రయత్నములు చేయఁబడవలెను.

స్త్రీవిద్య—"పొలఁతుల కేల పొత్తముల జోలి?" యను సామెత మన దేశమున వాడుకయై యుండుట మన మెఱిఁగినదే. మాతృస్తన్యపానమే ఆంధ్రవ్యక్తికి ప్రథమపోషణము గాన ఆ క్షీర మజ్ఞానాచారసంకలితమై యుండిన, నదియే యా వ్యక్తి రక్తమున జేరి దాని నెడఁబాయకుండును. అటుగాక యా పాలు జ్ఞానసద్గుణసమితిసమ్మేళితమై యుండిన నాంధ్రసంఘవిశుద్ధికిఁ దగు సాధనమై యుండు.

పరదేశగమనము— ఈ యాచారము సైత మశాస్త్రీయము. ప్రాక్కన మనవారు వ్యాపారమును జేయుటకై జలనిధి దాటి పరదేశమునకు వెళ్లినట్లు చరిత్రము నిస్సంశయముగా సాధించియున్నది. విద్యను సంపాదించుటకై విద్యార్థులును వాణిజ్యమునకై వ్యాపారులును జలయానముచేసిన, వారిని బహిష్కరించుట ఆంధ్రదేశాభ్యుద

యమునకు మిక్కిలి కీడును గలిగించుట నిస్సంశయము. వారు పరదేశములలోని కష్టముల కోర్చి తమ మాతృభూమిసేవకై సమస్తవిద్యల నేర్చి స్వదేశమునకు తిరిగి వచ్చునప్పుడు వారి కిచ్చు స్వాగతము బహిష్కారమై యున్న నది గొప్ప యాటంక మని నే వేఱె చెప్ప వలయునా?

మతసంస్కరణము—మత మనఁగా ప్రతియొకఁడును తాను భగవంతునియెడలఁ గలిగియుండు అభిప్రాయమే. ఈ ధరణిలో ననేక మతము లున్నను అవి యన్నియు ఒకే పరమావధిని వెల్లడిచేయుచున్నవి. మహమ్మదీయమతము క్రీస్తుమతము కన్ఫూసియస్‌మతము హిందూ మతము మున్నగునవన్నియు ఏకగ్రీవముగాఁ దెలుపునది ఏకదేవోపాసనమే గనుక ఆంధ్రప్రపంచమున నిర్మలమైన ఏకదేవోపాసనమును స్థాపించి దానిని ఆంధ్రులు మానసికారాధనగాఁ జేయున ట్లేర్పఱిచిన వివిధాభిప్రాయముల కెడమియ్యక నిర్మలచిత్తముతో మన పూర్వీకు లేలాగు దృఢభక్తిచిత్తులై యుండిరో తద్రీతి ఆంధ్రు లందఱును భగవంతునియెడల భక్తిపరులై ప్రవర్తింతురు.

నాట్గవది రాజ్యాంగము—మన పూర్వీకు లనఁగా ఆంధ్రులు సుప్రసిద్ధ చరిత్రము గలవారు. వీరు రాజ్యపరిపాలనా నిపుణులును, సమరసింహులు నై యుండి రని తెలిసెడిని. వారు తమ యాంధ్ర సామ్రాజ్యమునకు రాజధానుల నేర్పాటుచేసికొని వర్తకవ్యాపారమునకై రేవుపట్టణములను నిర్మించుకొని కోటలు గల పట్టణములను గావించుకొని సేనా సన్నాహములు గల్గి లోకమం దంతటను యశోపేతులై యుండిరని చరిత్ర పలుకుచున్నది. వారి యౌన్నత్యచరిత్రను జగన్నఁజద్దువమేను కంపించి గగుర్పాటు నొందుచున్నది. కొన్నిసమయములలో వారి విఖ్యాత చరిత్ర విననప్పుడు పరవశుల మగుటయు కలదు. ప్రస్తుతము మన హీనస్థితిని జూచిన మనము నిక్కముగా వారి వంశజులమా లేక యిది యొక కలయా యని తోఁచుచున్నది. హీనస్థితిలో నుంటిమిపో వారి వీర్యశౌర్యములును రాజనీతియును మనలను విడనాడినవా? విడనాడలే దనుట కీ యాంధ్రోద్యమమే బలవత్తర సాక్ష్యము. రాజ్యపరిపాలనాది విధులయందు మిగుల నేర్పరులై ప్రజలకు సకలహితము లొనగూర్చుటయందు కార్యసాధకులై యుద్ధమునందు పరరాజులకు మేటిమగలై వెలసినట్టి పురుషోత్తముల వంశజులైన ఆంధ్రులకు స్వపరిపాలనకు యుక్తసమయము రాలే దనుట హాస్యాస్పదమే యని చెప్పిన నది యనృతముగా నుండదు. ఇప్పటి మద్రాసు రాజధానిలోని పదునొకండు మండలములును పార్శ్వగత స్వదేశరాష్ట్రములలోని కొన్నిభాగములును జేరి ఆంధ్రదేశముగాఁ బరఁగు ననియు వైశాల్యము ఇంచుమించు 14 వేల చదరపుమైళ్లనియు ప్రస్తుతము నిర్ణయింపఁబడినది. ఇంతటి వైశాల్యము గల రాష్ట్రమునకొక రాజధానియును ఆ రాజధానిలో ఆంధ్రుల కవసరమైన కళాశాలలును విశ్వవిద్యాశాలయు కర్మశాలలును నిర్మింపఁబడకుండుట ఆంధ్ర రాష్ట్రాభివృద్ధికి మిక్కిలి భంగకర మగుటయే గాక ఆంధ్రవ్యక్తి యంతరించుటకుఁ గూడ యుక్తసాధనమై యున్నది. కనుక ఆంధ్రరాజ్యమున కొక ముఖ్యపట్టణమును గల్పించుట మిక్కిలి యవసరము. ఇట్టి లోపమును బాపి ఆంధ్రుల కోర్కెను స్థిరపఱచుటకే, ప్రత్యేకాంధ్రవ్యక్తిని నిర్మాణము చేయుటకే ఆంధ్రోద్యమము పనిఁబూని యున్నది.

మరియొక విచిత్ర మే మనఁగా, వీరస్వర్గముఁ జూఱగొన్న ఆంధ్రశూరుల పుత్రులమైన మనలను ఆంగ్లేయప్రభుత్వమువారు సైన్యములో యోధులుగా ప్రవేశపెట్టకుండుటయే. ప్రభుత్వమువా రాంధ్రులను సేనలో సైనికులుగా చేర్చుకొనకుండుట ఆంధ్రుల మనస్సులను మిక్కిలి వ్యాకులత జెందఁజేసి యున్నది. మరియు నిది మన పూర్వీకుల చరిత్రకు ఒక కళంకము నారోపించి యిఁక రాఁబోవు వారికి మన చరిత్ర హాస్యాస్పదముగా నుండునట్లొనర్చుచున్నది. ఇట్టి కళంకమును తొలఁగించి ఆంధ్రుల ధైర్యస్థైర్యసాహస పరాక్రమాదులను లోకమునకు ప్రకటించుటకీ యాంధ్రవ్యక్తిజననము వాంచి మనలను ధన్యులఁ గావించుచున్నది.

ఇఁక నావ్యాసములోని పర్యవసానము మాత్రము కొంచెము విశదీకరించి విరమించెదను.

ఈ వ్యాసమువలన కొంతమట్టునకైనను మనప్రయత్నము లెట్టి మార్గముల ననుసరింపఁదగినవో మరియు మన మాంధ్రోద్యమము నెడల జూపవలసిన ఆదరణ మెట్టిదో విశదమై యుండునని నమ్ముచున్నాను.

ఆంధ్రరాజ్యము ప్రత్యేకరాష్ట్రముగా మార్చి రాజ్యమునకగత్యమైన యొక రాజధానిని స్థాపించి రాజధానిలో ఆంధ్రుల విద్యకును పరిశ్రామిక విద్యకును తగుసదుపాయములను గల్పించి ఆంధ్రదేశమున నుత్పత్తి యగు వస్తువుల నెగుమతి చేయుటకొక రేవును ఆంధ్ర దేశమునందే నిర్మించి, సేనలో నాంధ్ర యువకుల భటులుగా నంగీకరించి ఆంధ్రదేశమున నాంధ్రోద్యోగియులనె నియమించి తర్వాత వారిని స్వపరిపాలనానిపుణుల జేసి సమస్తవిషయములయం దాంధ్రులను ప్రోత్సాహపఱచుటకు ప్రభుత్వమువారు బాధ్యులై యున్నారు. ఇట్టి యాంధ్రజాత్యుద్ధరణము హైందవజాత్యుద్ధరణమునకును సమగ్రమానవజాత్యుద్ధరణమునకును తప్పకుండ నడిపించును. ఇదియే యాంధ్రోద్యమముయొక్క చరమవ్యవస్థ. ఈ దృఢసంకల్పము ఫలించుటకు మానవసేవయే గొప్ప సాధనము. తమంత తమకును తమవారికిని సేవఁజేసి మెప్పువడయుట కనిష్ఠమును మృగప్రాయము నై యుండును. తన పొరుగువానికి సేవఁ జేయుట మధ్యమము. తా నెన్నఁ డెఱుఁగనివానికి సేవఁ జేయుటయే యుత్తమము. ఇందులో మధ్యమమార్గము ననుసరించి యుత్తమమార్గమువఱకును వచ్చుట శ్రేయస్కరము. ఒక గొప్ప బోధకుఁ డీలాగు సెలవిచ్చియున్నాడు. "సేవఁ జేయించుకొనుటకు కాదు. చేయుటకే మనుష్యకుమారుఁ డవతరించెను" ఈ బోధ నాంధ్రు లనుసరించిన దాము కోరినట్లు కార్యసిద్ధి బడయుదురు. ఏల నన, ఆంధ్రరాజ్యలక్ష్మియెడల ప్రత్యక్షము కాఁబోవు ధన్యత కిప్పటి మన ప్రయాసము లత్యల్పము లని యెంచుచున్నాను.

మహమ్మదీయమతము

ఉమ్రే అలీషా కవిగారు

పరమేశ్వరుని సృష్టివైచిత్ర్య మెవ్వరికిని తోఁపరాదు. ఏది కేవల మవిద్యావృతమై మృత్తికప్రాయమై యుండునో అం దొకదివ్య తేజము నుదయింపఁజేయును. ఒక చిన్న యింటియందు శుక్తియందు ముత్యమువలె నొక గొప్ప రాజకీయము దాఁగియుండును. అట్లే యరబ్బీ కటికరాళ్లయందు మహమ్మద్ అను రత్న ముదయించి పరశువేదియినుమును బంగారమొనరించునట్లు ఆ క్రూరపశువుల నొక్కసారిగా సాధువులను జేసి జగత్తునం దర్ధభాగమునకంటె నెక్కుడు భూభాగమును జయింపఁజేసి కోటులకొలంది ప్రజలచే బ్రహ్మాండకటాహపంక్తు లన్నియెడల తన మంత్రగీతికల పాడించి ఆ మృదునిస్వనంబుల నెందఱినో పూతచరితులం జేయుచున్నది. ఆహా! మహమ్మదు దిక్కులేని యొక పేదబాలుఁడే గదా!

మొదటినుండియు నరబ్బులు సర్వతంత్రస్వతంత్రులు. యూదులకువలె దాస్యశృంఖల వారిమెడ నెన్నఁడును వ్రేలాడఁబడి యుండలేదు. మిసర్ (ఈజిప్టు) లో ఫిరవోనులపై వలెను, హిందూదేశమున నార్యులపై వలెను, దౌర్జన్యమును పీడాకరమును గలుగఁజేయు నేతెగయును వారిపై నధికారమును చలాయింపలేదు. అలగ్జాండరు సైన్యము పూర్వ దిగ్భాగమునఁ గల దేశముల నెల్ల నల్లకల్లోలపఱిచినది గాని యీ యరబ్బులవంక కన్నెత్తియైనఁ జూడలేకపోయినది. వాని ధ్వజపటము క్రింద నెందఱో శరణాగతులైరిగాని యరబ్బు లొక రాయబారి నైన పంపియెఱుంగరు. వారలు క్రీస్తునకు పూర్వము మూఁడువందల యేండ్ల క్రిందటనే మిక్కిలి నాగరకులై స్వరాజ్యమును స్థాపించుకొనిరి. అప్పుడే అల్‌జబర్ అనువాఁడు ఆల్జిబరాయును, ఉఖిలీదస్ అనువాఁడు యూక్లిడ్డును వ్రాసిరి. ఇతరు లనేక తత్త్వశారీరకశాస్త్రముల పూరించిరి. ఇవి నేఁటికిని గలవు. ఆ కాలమున వెలువడిన కోట్లకొలఁది గ్రంథము లిప్పుడు లండన్ పేరిసు నగరములలో అరబ్బీ భాషలోనే విరాజిల్లుచున్నవి.

మహమ్మదు తన మతమును ప్రబోధించు నప్పటికి అరబ్బులు నిరంతర కలహప్రియులై గృహవివాదంబులఁ దగులుకొని పోరాడుచుండిరి. ఆఁడుపిల్లలఁ గాంచుట పౌరుషహీన మని నిర్దయులై పాతివేయుచుండిరి. నీళ్లనూతులయొద్ద కలహములు, దారినడుచుట యందు పోరాటములు. దేశ మంతయు కలహములతో నిండి నిరంతర మల్లకల్లోల మగుచుండెను. మహమ్మదు వానినన్నిఁటిని మాన్పి జనులను స్థిరప్రజ్ఞులను జేసి దేశోద్ధారణమునకై మరలించి వారికి మతప్రచారమునం దుత్సాహమును గలిగించెను. వారి హృదయములను తేజఃపుంజములచే నింపెను. పూర్వము యూదులు గూడ నిట్లే బయలువెడలిరి గాని వారు తమ మతమునం దొరులకుఁ జోటియ్యక దానిని సొంత కాణాచిగా నెంచుకొను చుండిరి. ఆర్యుల తరువాత భారతీయులును నిట్లే పలుకఁజొచ్చిరి. ఆ వెఱ్ఱి నేఁడు మఱింత ముదిరిపోవుచున్నది. ఇది యచ్చపు విద్య కొఱంత గలవారి కార్యములు.

మహమ్మదు తన పేరుతో యూదులవలెను క్రైస్తవులవలెను మతము నెలకొల్పి పురాణమునే ప్రమాణముగా పెట్టలేదు. తన మతమునకు "ఇస్లామ్" అను పేరు పెట్టెను. దాని కర్థము 'అనాదిసిద్ధమైనది' అని తేలుచున్నది. అనఁగా ఇస్లాము మహమ్మదు తోడనే గాదు, ప్రపంచ ముదయించి నప్పటినుండియు నున్నది. ఏకేశ్వరప్రతిపాదక మైన దంతయు ఇస్లా మనియే యర్థము.

ఇది వేదములయందును బైబిలునందును ఖురానునందును చెప్పఁబడియున్న దనియు ఖురాను ప్రపంచముతోపాటు సృజింపఁబడిన దనియు మహమ్మదు నిర్వచించెను. వేదములు ప్రపంచములకంటె పూర్వ మని ఋగ్యజుస్సామవేదములవలన యథాక్రమముగా మూఁడు వ్యాహృతులు పుట్టెను. పరిశుద్ధము లైన యవి తప మొనర్పఁగా వానివలన, అకార, ఉకార, మకారము లను మూఁడు వర్ణము లుత్పన్నములైనవి. అవి యొక్కొక్కటిగాఁ గూడి, ఓంకార మైన దనియు ఓం ఇత్యేకాక్షరం బ్రహ్మ సర్వం ఖల్విదం బ్రహ్మ యనియు ఆ యోంకారము బ్రహ్మమైన దనియు ఆబ్రహ్మము ప్రపంచమును సృజించె ననియుఁ జెప్పఁబడియున్నది.

ఇది యిట్లుండ "అనంతో వై వేదాః" అనఁగా వేదము లనంతములు అని చెప్పఁబడియున్నది. ఖురానులోని ఆయత్ అనఁగా ఋక్కు.

అక్, యౌమ, అక్‌మల్‌తో, లకుం, దానోకుం
వ, అత్, మంతో అలేకుం, న్యామతీ.
ఓ, రజయితోలకుం, యిస్లా మదానన్.

అనఁగా ఈ ధర్మము మీకొఱకు పూర్తి గావించితిని. ఈ యమృతము అనఁగా ఈ మోక్షపదార్థము అనగా ఇస్లాముమతము సాంతముగా మీకొఱకు పరిసమాప్తి గావించితిని. దీనిని నేను సమ్మతించితిని - అని యున్నది. దానిని బట్టి చూడఁగా ననంతధర్మము గల వేదమునకు ఖురాను అంత్యధర్మముగా మన మంగీకరించినయెడల నిర్వివాద మేర్పడుచున్నది.

మహమ్మదు తాను కడపటి పయంబర్ (రిఫార్మరు) నని ప్రకటించుకొనియెను. ఏ మనిన పరమేశ్వరునిచే సృజింపఁబడిన ప్రపంచము సవరణ చేయ నవసరము లేనిది. ఏయే యుపకరణము లెందు కెందుకు కావలయునో యవి యన్నియు నొకేసారి సమకూర్చియున్నాఁడు. మరల నొక నూతనావయవమును గాని యొక నూతనభూతమును గాని పుట్టింప నగత్యము లేదు. మనుష్యు లొనరించు కార్యముల కెన్నియో

సవరణలు కావలయును. ఎన్నియో మార్పులు కావలయును, ఈశ్వర కార్యమున కేదియు నగత్యము లేదు. అట్టి యీశ్వరుని ప్రధానోద్దేశము ప్రపంచమున తన్నొక్కనిఁగా నారాధింపఁజేయుటయే యని నిశ్చయింపవలసియున్నది. బహ్వీశ్వరోపాసన యీశ్వరుని సంకల్పము గాదు. కేవలము మనుష్యకల్పితము. "అజ్ఞానభావనార్థాయాం ప్రతిమాః పరికల్పితాః" అజ్ఞానులకొఱకు ప్రతిమార్చనము కల్పింపఁబడినది. అని చెప్పబడియున్నది. వేదములయం దీశ్వరుఁ డొక్కఁడనియే వివరింపఁబడియున్నది. "ఏకో దేవస్సర్వభూతేషు గూఢః" అనియు "ఏక మేవాద్వితీయం బ్రహ్మ" అనియు ననేకశ్రుతులున్నవి. కాని పౌరాణికుల ప్రబోధనాతిరేకంబున భారతీయుల రక్తనాళములయందు శివవిష్ణ్వాది భిన్నదేవతల భక్తి జీర్ణమై మరల్పరాని యజ్ఞానాంధకారమున కీడ్చుటచేత నేకేశ్వరత్వబుద్ధికి హాని సంధిల్లినది. బౌద్ధు లన్ననో నాస్తికులు. క్రైస్తవులు ఈశ్వరునిచే బిడ్డను గనిపించిరి. ఇట్లందఱు కందఱును పెడమార్గములను ద్రొక్కి జాతివ్యక్తులను మార్చుకొని నిలిచిపోయిరి. మహమ్మదీయులయం దెవ్వని నడిగినను నీశ్వరుఁ డొక్కఁ డనియే సాక్ష్య మిచ్చును గాని యన్యథా చూపనేరఁడు. ఆవిషయమై యతనికి రెండవ చింతలేదు. అట్టి స్థిరజ్ఞానము సంఘమున నాబాలగోపాలము నం దొక్కటే తీరున వ్యాపింపఁజేయుటయే పరమేశ్వరుని ప్రవక్త. అనఁగా రిఫార్మరుయొక్క ఆశయము. ఇది మహమ్మదు పూర్తిఁ గావించెను. కావున మఱియెప్పటికిని ఏరిఫార్మరును బయలు వెడల నావశ్యకము లేదు. దానం జేసియే మహమ్మదు తాను కడపటి రిఫార్మరి నని చెప్పుకొనియెను.

అతనితరువాత నెందైన నే రిఫార్మరైన బయలుదేఱె నను కొందము. ఇంతకన్న పెద్దసంగతి యేదియును స్థాపింపఁజాలఁడు. ఏమైన కొన్నికర్మములయందు మార్పును కనిపెట్టు నేమో గాని అవియైనను ననేకవివాద భూయిష్ఠము లై సర్వజనసాధారణములు గాకయేదో యొక మూల నొదిగియుండును. అం దార్యబ్రహ్మసామాజిక సంస్థాపకులు గూడ రిఫార్మరుల మని చెప్పుకొనుచున్నారు. చెప్పుకొందురు గాక వీ రీశ్వరప్రతిపాదకమున నేకత్వమునే యంగీకరించి ప్రబోధించుచున్నారు. ఇది మహమ్మదు జనసామాన్యమునందు వ్యాపింపఁ జేసియే యున్నాఁడు. రెండవది యహింస. హింస విషయమై పెద్ద వివాద మున్నది. అది యింకను తెగలేదు. మొదటినుండియు మహాశాస్త్రకారులును ఆగతానాగతవేత్తలైన మునులును గల యాస్తికమతము లన్నియు ననఁగా హిందూ క్రైస్తవ మహమ్మదీయ మత మతాంతరము లన్నియు హింస కంగీకరించినవే. అంగీకరింపనివారు నాస్తికులైన బౌద్ధులు. దాని హేతు వేమో యింకను వివాదమున నున్నది. హింసవలనఁ గలిగిన పాపమును శిక్షించెడి యీశ్వరుఁడే యనుమాన మైనప్పుడు, జన్మజన్మాంతరములందును హింసాస్తేయములాయవశ్యాచరణయోగ్యములు? ఇది సర్వదా మిథ్యాపవాదము.

బ్రహ్మసామాజికులు సమస్తమతములలోని మంచి విషయములను తీసికొనియెదమని చెప్పుదురు. ఇది యెంత మట్టుకు సమంజసము? దినదినమును మాఱిపోవుచున్న యభిప్రాయభేదయుక్తమైన మతములయందు ఎప్పటి కేది మంచి దని నేమింపఁగలరు? ఎవరికి సమ్మతమైన మతమునందు వా రున్న బాధకము లేదు. ఆ మతమునఁ దలి మంచి నాకర్షించుద మనుటతోడనే వివాద మేర్పడుచున్నది. అనఁగా మంచిది చెడ్డది అని మొదట విమర్శింపవలసియున్నది. అప్పుడు బాగోగులు విమర్శించుట కడు దుర్లభము. ఏ మనిన, వాదతత్వ మనంతమైనది. కావున అగును కా దను నిరువురిలోను నెవ్వఁడో యొకఁ డోడవచ్చును. గెలిచిన భాగము మనము స్వీకరించుట కిచ్చగించెదము. మఱియొకఁడు వచ్చి యేది యోడెనో ఆ మతమునకు జీవము పోసి నిలువఁబెట్టి దానిచే మొదట గెలిచినదాని నోడించును. అప్పుడు మన మేది మంచిది యని గ్రహింపవలసియుండును. ఇట్లు నిరంతరాయ వివాదలభ్యజ్ఞానము స్వీకారయోగ్యము గాదు. కావున వాదమునందు మనుష్యులే యోడిరి గాని వాద మోడలేదు. మిరెపకాయ నొకఁడు కారముగ నున్నదనును. మఱియొకఁడు తియ్యఁగా నున్న దనును. అదియెట్లనిన తీపులేకున్న చీమలు పట్టునా? అని యుదాహరణ మిచ్చును. అప్పుడు మన 'మౌనా' నని తల పంకించెదము. వాదము కేవలము యుక్తిప్రధానమైనది. కావున త్యజింపవలసినది. ఇతరమతములందుఁగల మంచిని తీసికొనియెద మనువారికి వాదమునకు వినా శరణ్యము లేదు. అందు తేలిన మంచి నిశ్చయమైనదా? అనిన నది వివాదజన్యము గావున మలిన మయినది. అనఁగా మరియొక భిన్నాభిప్రాయము గలవాని వాదముచే ఖండింపఁబడుచున్నది. ఇట్లు భ్రాంతులైనవారు ఎండమావులకుఁ బోఱు మృగములను బోలినవారు. తృప్తి లభించుట కవకాశము లేదు. అతృప్తుఁడు మోక్షార్హుఁడు గాఁడు. అనఁగా జ్ఞానవ్యవసాయము పూర్తి గావింపనేరఁడు. కాని జిజ్ఞాసువు మాత్ర మగును.

మఱియు నిదివఱకు మోక్షాపేక్షులైన విద్వత్తులు అన్ని త్రోవలు త్రొక్కియే విడిచిరి గావున క్రొత్త మతము (రిఫారము) కనిపెట్టుట యసంభవము.

జ్ఞానవాసిష్ఠమునందు లోకాయతాదిమతము మొదలు సాంఖ్యమతమువఱకును గల 27 మతములవారును జీవునిఁగుఱించియు, తృణార్చకులు మొదలు యోగమతస్థులవఱకును 27 గల మతములవారును నీశ్వరుని గుఱించియు భ్రాంతులైనవారని చెప్పియున్నది.

ఆంధ్ర నాటక రంగస్థలము

శ్రీపాద కామేశ్వరరావుగారు, ఎమ్. ఏ., ఎల్. టీ.

ఉద్దేశము— ప్రస్తుతమందు ప్రతిజాతివారును రంగస్థలమును సాంఘికసంబంధము లగు నేర్పాటులలో నొకటిగ గణించుచున్నారు. మన దేశమందును చాల నాటకసంఘము లేర్పడినవి. వీని వలన ముఖ్యముగ మూఁడు లాభములు కలవు:—

1. **రంజకత్వము**—ఇవి ప్రజలకు విలాసార్థ ముపయోగించును. ప్రతిమనుజునకును జీవయాత్ర చేయునపు డేదో యొక ఆధిసంప్రాప్త మగుట అనుభవవేద్యము. మనోవ్యాకులతకు మందులలో సంగీత మొకటి. ఇట్టి సంగీతము రంగస్థలమున నొక యంగము. ఇతరవిషయ మగుటచే నందలిదృష్టిచేత తమమనోవ్యాకులతను డిందుపఱచుకొనుటకు రంగస్థలము జనులకు వీలు కలుగనిచ్చును. ఇఁక ఆధిపీడితులు కానివారిని రంగస్థలము సంతుష్టిపఱచు ననుట విదితమే. ఇందు నాల్గు కళలు సమ్మేళన మొందును. అందొక్కొక్కటియు సంతోషకారణము. కావున రంగస్థలము సంతోషజనక మగుట వింత కాదు.

ఈ విషయమున భిన్నాభిప్రాయములు కలవు. కృష్ణాపత్రికా సంపాదకులు, "కళ యేకాగ్రతఁ గోరును. కావున కళాసమ్మేళనము కళాసాంకర్యమునకే సాయపడును గాని రసోత్పాదనమునకు తోడ్పడఁజాలదు" అని గతించిన డిసెంబరు 6వ తేదీ పత్రికలో వ్రాసిరి. అందుననే మఱియొక లేకరి "యీ కళలకు పరస్పరము అవినాభావ సంబంధమున్నది కావున నొకటి లేనిదే వేఱొకటి చిత్తరంజన మొనరింపఁజాల"దని వ్రాసిరి. వేఱొకరు "దీనికి పరస్పరవిరోధము కల దని వాదించుట సత్యముకాదు. అవినాభావసంబంధ మున్న దనుటకు వీలు లేదు. కళాసమ్మేళనము శాస్త్రీయము, యుక్తము, నావశ్యక" మని తీర్మానించిరి.

2. **హితబోధ**— నాటకములయందలి యితివృత్తము ప్రసిద్ధ మగుటచే నందలి పాత్రములు తదర్హము లగునవిగా నుండును. అట్టివారి జీవితములను పరికించిన పిమ్మట మన జీవితములను బాగుపఱుచుకొనుటకు ప్రయత్నింతుము. ఒకవేళ దుష్టపాత్రములనే చూడవలసివచ్చినను వారు చేసినట్లు చేయకుండవలయు నని నిర్ధారణచేసికొందుము. ఇందుమూలమున హితబోధ యలవడును. కొన్నివేళల నాటకముల యుద్దేశము కూడ హితబోధగా నుండును. హరిశ్చంద్ర, నల, రామ, సారంగధర నాటకము లిట్టివి. కేవలబోధకంటె మన కండ్లయెదుట మహనీయులు వర్తించునపు డందలి ఫలము ఘన మగును.

3. **జీవనోపాధి**— నాటకప్రదర్శన మొక వృత్తిగా నేర్పడి కొందఱకు జీవనాధార మగుచున్నది. ప్రతివృత్తియందును కొన్ని శక్తు లావశ్యకములై యుండును. ఇట్టివి స్వభావజనితములు. ప్రదర్శన శక్తియు నట్టిదే కాని దీనిని తగినరీతి నభివృద్ధి నొందింపకుండిన నది క్షీణించును. ఈ శక్తి కలవారు వేఱొక వృత్తియందు ప్రవేశించిన, దీనియం దెంత ప్రసిద్ధిగాంతురో, ఎంత గౌరవనీయు లగుదురో, అంతవఱకు ఇతరవృత్తులయందు కారు. తమ శక్తుల కనుగుణ్యము లగు వృత్తులయందు ప్రవేశించినవారి జీవితము లానందదాయకము లగును. పది సంవత్సరములనుండి యిది యొక వృత్తిగ నేర్పడినది. ఇఁకమీఁదట దీనివలన ననేకులు జీవించుటకు వీలు కలదు. ఐరోపా, అమెరికా ఖండములయందలి రంగస్థలముల చర్య పరికించినవారి కిది తెల్ల మగును.

రంగస్థలమునకు ముఖ్యాంగములు

I ప్రదర్శకులు-ప్రతిరంగస్థలమునను సామాజికులు ముఖ్యులు. ఇందధికారులు కొందఱు. మిగిలినవారు తాబేదారులు. వీరి యన్యోన్యసంబంధములు వారి యుద్దేశముల ననుసరించి యుండును. వీనిని బట్టి మూఁడు విధములవా రేర్పడుచున్నారు:—

(1) అందు మొదటివారు దీనిని వృత్తిగా స్వీకరించువారు. వీరు వలయు ధనమును వ్యయముచేసి ప్రదర్శకులను రంగస్థలములను అమర్చి పనిసేయుదురు. వీరిలో కొందఱప్పుడప్పుడు ధర్మార్థమై ధనము వెచ్చపెట్టుట కలదు. మిగిలినవేళల పైని చెప్పఁబడిన మూఁడు విధము లగు రంగస్థలోద్దేశములను నిర్వర్తించి సంఘసేవ చేయుచు జీవించెదరు.

(2) రెండవవారు ఔత్సాహికులు. వీరు దీని నొక వృత్తిగా భావింపక యితరవిధముల జీవనోపాధి సంపాదించుచు విలాసార్థము నాటకములను ప్రదర్శించుచు ఆర్జించిన కొంతధనముతో రంగస్థలముల నభివృద్ధిపఱచి మిగిలినదానితో ధర్మకార్యముల నిర్వర్తింతురు. ఇందు రెండు విధములవారు కలరు. కొందఱు నియమితముగా శాలల నేర్పఱచుకొని, వస్తులు మొదలగు పరికరములను జాగ్రత్తపెట్టుదురు. మఱికొందఱు శాలలు లేక దుస్తులు లేక అప్పుడప్పుడు వానిని బదులుగొని నాటకముల నాడుచు నందువలన కూడిన ధనమును ధర్మార్థము వెచ్చపెట్టుదురు.

(3) మూఁడవవారు మొదట నుత్సాహమువలన నేర్పడి ధనార్జనమున ధనికు లయి ధర్మపరాయణులవలె పైకగపడుచు తద్ద్రవ్యమును స్వవిషయమై యుపయోగింతురు. మఱికొందఱిట్లే యేర్పడి ధనము నార్జించుటలో వంతులు తెగక నిరంతర ఋణగ్రస్తులై ధర్మపరాయణత మాని యన్యవిషయాసక్తు లగుచున్నారు.

ఈ మూఁడువిధముల సామాజికులలో నుద్యోగస్థులకును తాబేదారులకును గల సంబంధ మెట్టున్నదో పరిశీలింతము. ఔత్సాహికులలో నప్పుడప్పుడు ప్రదర్శించువారు సమిష్టి కలిగి యెవరినో యొకరిని ధనవిషయమున పెద్దగా నేర్పఱచుకొని వా రెట్లు చెప్పిన నట్లు

తక్కినవారు నడుచుకొందురు. వీరి కెట్టి వివాదములు నుండవు. నియమితముగా నాటకముల నాడు ప్రోత్సాహికులు హెచ్చు తక్కువ అను భేదము నంతగా పాటింపక ప్రతివిషయమునకును తమలో కొందఱిని కమిటీగా నేర్పఱచి వారిపై నమ్మి సర్వము నడుపుచుందురు. వీరు కేవల మన్యాయము చేసినట్లు విశదమయినప్పుడు తప్ప చర్చయే పెట్టుకొనక అందఱు నేకాభిప్రాయులై, చిక్కులు తగ్గించుకొనుచు, నీతిని బడక, సమిష్టితో వ్యవహారములు నడుపుకొందురు. ఇక మొదటి తరగతివారిలో నధికారులకును తాబేదారులకును సమంజససంబంధ ముండుట కడు నరిది. తక్కినవారిలో 'వీరధికులు, వీరు కారు' అను మాట లేదు. సాంఘికులలో నెవ్వరో అట్లు నియమింపఁ బడుదురు. వారా పదవిని యుక్తముగా నిర్వహించుకొనకుండినచో పదచ్యుతి శీఘ్రములో నగును. ఇక వీరియందో, ధనవ్యయము చేయువా రధికారులు. జీతములు పుచ్చుకొనువారు తాబేదారులు. వారు చెప్పినట్లు వీరు నడుచుకొనవలయు; లేకుండిన తప్పుల ననుభవించితీరవలయు. ఇట్టియెడ నెట్లు సంబంధము సమంజసముగా నుండ దని సంశయము పుట్టవచ్చును. దీనికి కారణ మేమన, అధికారులకు తాబేదారులయందు పుత్రవాత్సల్య ముండుట విధి. అట్టియెడ తాబేదారు లధికారులను పితృప్రీతితో చూడవలయు. పనియంది చేతిక్రింద నున్నప్పుడు వారివారి స్వభావముల ననుసరించి వర్తించుట అధికారి విధి. అట్లు కాక యొకరియందు ప్రేమాతిరేకము మరియొకరియం దౌదాసీన్యము ఇతరులయందు నిరసనము నుండఁ గూడదు. అట్టి చూపు చూచువా రధికారపదవి కర్హులు కారు. గుణాగుణములను విద్యాబుద్ధులను బట్టి ప్రేమ యొకరియెడ నెక్కుడుగా నుండుట సహజ మయినను, ఆచరణ మందది కనఁబడఁగూడదు. ఇట్లు చేసినచో మనోవ్యథ జనించును. అధికారి హృదయమున నే యుంచుకొన్నను, వాక్కాయకర్మములందు మాత్రము నిష్పక్షపాతుండై యుండవలయు గాని పాక్షికుఁడు కాఁగూడదు. ఇందువలన తక్కిన వారి మనసులు నొవ్వక మానవు. ఈ పక్షపాతముచే కొందఱకు చనువు హెచ్చగును. వీ రంతరంగికు లగుదురు. ఎల్లప్పుడు నితరులపై కొండెములం జెప్పి తమయందలి యాదరము నభివృద్ధి చేయఁ దలంతురు. ఇందువలన మొదట నుదాసీనభావముతో చూచువారిని అధికారులు నిరసింతురు. నిరసించినవారిని నిందింతురు. ఇందువలన కొంత వఱకు సమిష్టి చెడును. కొంద ఱిష్టులు మరికొంద ఱనిష్టులు నగునప్పు డాదరణ 'మతివృష్టిఅనావృష్టి' యగును. ఒకరి కాకు,మరియొకరికి కంచము; ఒకరికి నూనె వేఱొకరికి నేయి. సమాదరణ లేనప్పుడు స్పర్థల కేమి కొఱఁత? స్పర్థవలన కక్షలేర్పడును. కక్షలవలన ననేకత్వమును తద్ద్వారా నిరసనమును కలుగును. ఇంతలో నాఁగక న్యాయస్థానములను చూచినం గాని కలఁతలు మానవు. ఒకరికి చూపెడు ఆదరమును చూచి వేఱొకరు నేర్చుకొనెదరు.

ఇది యటుంచి ప్రదర్శకు లెట్టివారో యాలోచింతము. వీరిలో విద్యాధికులును, ఇతరజీవనోపాధి కలవారును మిక్కిలి యరిది. విద్యాభ్యాసము చేసినవా రీవఱకీ వృత్తిని మనదేశమందు గ్రహింపలేదు. జీతమున కున్నవారు విద్యాభ్యాసము కొనసాగక దానిని వీడి స్వేచ్ఛానుసారముగా నుండవచ్చు నను బుద్ధితో నిందు ప్రవేశింతురు. పిమ్మట "స్వర్గమునకు పోయినను సవతిపోరు" అనునట్లు వీరు శ్రద్ధ వహించి పాఠములు చదువుదురా? ఏనాటకమును బహిరంగముగా ప్రదర్శింపదలంచినను ముందుగా పలుమాఱు తమలో తాము ప్రదర్శించుకొనుట యాచారము కదా. దీనిని రిహార్సల్స్ అందురు. ఇట్టివి ఎన్ని సారులు వేసిన నాటక మంత బాగుగ నుండును. జర్మనీదేశమందలి నాటకులు ఏబదిసారు లిట్లు చూచుకొననిదే నాటకము వేయరఁట. అందుచే వారి నాటకములు బాగుగ నుండు ననియు ముప్పది సారులే యట్లు చేసెడు ఫ్రెంచివారి నాటకములు దోషములతో కూడియుండు ననియు ప్రబలమైన యభిప్రాయము కలదు. ఇట్టియెడ మనవారి సంగతి నిందు దహరింప నక్కఱ లేదు. నాటకులలో సంగీతము పాడుట, పద్యములు చదువుట, గద్యమును చెప్పుట, అభినయము చేయుట, ముఖవైఖరి చూపుట మొదలగునవి కొందఱియందు బాగుగ నుండుట మఱికొందఱియం దట్లు లేకుండుట స్వాభావికము కదా! ఇందలి భేదములంబట్టి యుత్కృష్టులు తక్కువవారియెడ నిరసనభావము వహింతురు. తమయందలి యుత్కృష్టాంశమునే పాటించి లోపముల గణింపక స్వాతిశయమును ప్రకటింతురు. దీనిచే నీర్ష్య పుట్టును. విద్యావినయములు లేనివా రగుటచే గోరంతదానిని కొండంత చేయుదురు. ఇట్లుండుటచే వారియం దుండవలసిన గౌరవము గూడ పోవును. ఇరువురితరగౌరవములు చెడుటచే వీరమర్యాదులై వర్తింతురు. వీరిని చూచి యితరు లీ దుర్గుణముల నభ్యసింతురు. ఇద మిట్ల మని యొకరి లోపములు వారి కెఱుకచేయకపోవుట యజమానుల లోపము. ఇది నిర్ణయించు సమర్థులకే శక్తి లలవడవలయును. అనఁగా వారు మంచి ప్రదర్శకులు కావలయును. నే నెఱుఁగునంతవఱకును మంచి ప్రదర్శకుల యధికారముక్రింద నేర్పఱుపఁబడిన నాటకసమాజములు మిక్కిలి తక్కువ. నయమున శక్తి లేనివా రట్టివారిని నియోగింపరు. ఇందులకు సామాన్యప్రదర్శకులు కాక అన్నిశాస్త్రములకు నన్నివిషయములను బోధించు సామర్థ్యము గల యుపాధ్యాయులు లేరు. సంగీతము చెప్పుటకు మాత్ర మచ్చటచ్చట కలరు. అభినయము చెప్పనక్కఱ లేకయే అలవడు నని వీరి యభిప్రాయము. మరియు ప్రదర్శకుల నందఱిని ప్రవర్తనవిషయమున క్రమమైన శిక్షలో నుంచరు. ప్రదర్శకుఁడు దేహదార్ఢ్యము కలవాఁడుగ నుండవలయు; ఇందులకు వ్యాయామ ముండవలయు; ఇది శూన్యము. పిమ్మట వారు తినెడి యాహారము యుక్తమగునట్లుండవలయును. ఆహారపదార్థములకును కంఠమునకు నత్యంతసంబంధము కలదు. అజీర్ణపదార్థములు తినుచుండుటచే దేహశక్తి నానాఁటికిని తగ్గి కంఠమున మాధుర్యముచెడును. తరువాత నిద్ర. ఇది లేకుండిన, వేడి చేసి కంఠము చెడును. ఆహారనిద్రలు నియమితముగా నుండవలయు నని యందఱు నెఱుంగుదురు. కాని వారమునకు రెండు మూడు నాటకముల నాడి నిద్ర లేక శరీరమును కొన్ని నేళ్ల పాడుచేసికొందురు. వస్త్రధారణము - ఇది యుత్తరసర్కారులందు నేను చూచినంతవఱకు నసహ్య మగుచున్నది. నాటకవేషధారి చెవులకు

The Maharaja of Jeypore

శ్రీ జయపురము మహారాజుగారు

The Kumara Maharaja of Jeypore

శ్రీ కుమారమహారాజుగారు, జయపురం

Mr. Jayarama Row

జయరామరావుగారు

Mr. A. Panchapakesa Iyer

పంచాపకేశ అయ్యరుగారు

Mr. G. Mukunda Row N aidu

జి. ముకుంద రావునాయుడుగారు

Yedla Ramadass Garu

ఎడ్ల రామదాసుగారు

Mr. B. Prakasam

బి. ప్రకాశంగారు

Mr. K. Sreerama Sastry

కందర్ప శ్రీరామశాస్త్రిగారు

Mr. K. Ramarow Pantulu

కొప్పరపు రామారావు పంతులుగారు

M . S. B heemasankar am

సారంగు భీమశంకరంగారు

ఆంధ్రభాషాభివర్ధనీ సంఘస్థాపకులు

Mr. M. Hanumanta Row

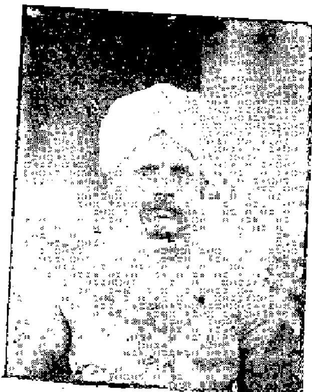
మాడపాటి హనుమంతరావుగారు

Mr. D. L. Suryaprakasalingam

దా॥ లిం॥ సూర్యప్రకాశలింగంగారు

Mr. V. Viswanatham Pantulu

వి. విశ్వనాథం పంతులుగారు

శ్రీ పంచమజార్జి చక్రవర్తి, కుటుంబము

దుద్దులును, సన్నని పట్టుత్తరీయమును, చెప్పులజోడును, త్రాడుతో కట్టిన జుట్టును, సన్నని యంగవస్త్రమును నవర్చుకొని నోటచుట్ట లేక సిగరెట్టు నిడి నల్గురును తన్ను చూచునట్లు తక్కుచు తాఱుచు తన విషయము తెలియునట్లు వర్తించును. ఏవృత్తిలో నుండువాఁడును తన వృత్తిద్యోతక మగు వేషమును అవసరములేని కాలములలో వేయుటకు సంకోచింతురు. వీరు మాత్ర మట్లు చేయరు. అందుచే నీ రాత్మగౌరవమును నిల్పుకొనఁజాలకున్నారు. నల్గురును వేషధారియెవ్వరో యని యాత్కాలిక జనింప వెతకుచు వచ్చుటకు బదులు వేషధారియే మఱునాఁడు బాజాఱులో ప్రత్యక్ష మగును. ఎవ్వరేని కనుపించిన, నా వేష మెటు లున్నది?-అని మొదటి ప్రశ్న. "బాగున్నది కాదు" అని చెప్పువారు శత్రువులు; లేదా అవివేకులు - అని యభిప్రాయపడుచుండును. వీరిలో నీ రాడుకొను భాష మర్యాద నతిక్రమించి యుండును. పెద్దచిన్న యను వివక్ష లేదు. అందఱిని దెప్పువాఁడొకఁడు. నిందించువాఁ డొకఁడు. చూచి నవ్వువాఁ డొకఁడు. 'నేను తప్ప నితరు లెవ్వరును మంచి ప్రదర్శకులు కారు. ఎక్కడ చూచినను తప్పులే.' అని భావించుచుండిన ప్రదర్శకునియెడ గౌరవ మెవరి కుండును? భక్తిశ్రద్ధ లలవడవలె నన్న భయ ముండవలయును. అధికారుల యెడ భయ ముండదు. దీనికి కారణ మిదివఱకే తెల్పితిని. దాని తోడిదే భక్తి. ఇది యుండినఁ గాని విద్యరాదు. అందుచేత వినయము కానరాదు. ఇట్టి సుగుణములకు తోడు సత్ప్రవర్తనకుఁ గూడ దూరులగుదురు. దీని విషయమై చర్చింప నవసరము లేదు. వృత్తివలె నేర్పడిన పిమ్మట ప్రదర్శకులు ధనాశచే నొక సంఘమునుండి మరియొక సంఘమునకు పరుగెత్తుచున్నారు. ఒక సమాజ మని నియమము లేదు. ఒకనియొద్ద సొమ్ము ముందుగా పుచ్చుకొంటి మను మాటలేదు. మాట యిచ్చితి మన్న నియమము మొదలేలేదు. మిత్రద్రోహము పాటించుటయే లేదు. తాఁ జెడ్డ కోఁతి వన మెల్ల చెఱిచె ననునట్లు నీచ ముచ్చము నాక మగ్గములోని కండెవలెనే తాఱుమాఱగుదురు. కాని ఐరోపా అమెరికా ఖండములందు ఘనత వహించిన ప్రదర్శకులే రాజపూజితులయి బిరుదము లంది తమ ఖ్యాతిని జగత్తున వ్యాపింపఁజేయుచున్నారు. మన సంస్థలములనుండి కూడ ఇట్టివారు పలువురు వెలువడుదురుగాక !

కొన్ని సమాజములలో స్త్రీప్రదర్శకులు కలరు. ఇట్టివి తక్కువగా నున్నవి. సురభి యను గ్రామమున నేర్పడి మన దేశమం దెల్ల సంచారముచేసి పొట్టపోసికొనుచున్నవా రొకరు. వీరికి ధనలాభము విశేషము కలదు. ఎక్కడకుఁ బోయినను బహుమానముల నిత్తురు. ఇందుకు తగిన సామర్థ్యము వారియందు కానరాదు. ఇది గాక బందరునం దొక సమాజము కలదు. ఏలూరునం దొకటి కల దని వినియున్నాను. వీని ప్రసిద్ధి స్థానికమే.

నాటకములు

ఇవి యధునాతనకాలమందు ప్రబలినవి. కొన్ని పరివర్తనములు, అనఁగా ఇతరభాషనుండి యాంధ్రీకరింపఁబడినవి. ఇట్టివానిలో జనానురాగము వడసినవి అభిజ్ఞానశాకుంతలమును వేణీసంహారమును. ఇందు మొదటి దంతగా నిప్పుడు ప్రదర్శింపఁబడుట లేదు. రెండవది యుత్తరసర్కారులలో నుతికెక్కినది. నెల్లూరు మొదలగు తక్కిన తెలుఁగు జిల్లాలలో నంతగా వాడరు. అచ్చట స్వకపోలకల్పితములు తఱచు. ఏల యన, బళ్ళారి వాస్తవ్యులును కీర్తిశేషులును అగు ధర్మవరము కృష్ణమాచార్యులవారును, ఆపురవాసులే యగు శ్రీ కోలాచలము శ్రీనివాసరావుగారును ప్రస్తుతమందు చెన్నపట్టణమునసున్న శ్రీ వేదము వేంకటరాయశాస్త్రులవారును స్వకపోలకల్పితము లగు నాటకములను రచియించిరి. వీనినే నెల్లూరు బళ్ళారి జిల్లాలయందు ప్రదర్శించుచుందురు. ఉత్తరసర్కారులవారు వీనిలో నచ్చుపడ్డవానిని, ఇతర గ్రంథకర్తల నాటకములను నాడెదరు. ఇక్కడ శ్రీయుత చిలకమర్తి లక్ష్మీనృసింహకవి రచితము లగు నాటకములను తఱచుగ నాడుదురు. స్వకపోలకల్పితములలో కొన్ని యితివృత్తములు క్రొత్తవి. మఱికొన్ని పౌరాణికములో లేక యితరభాషాగ్రంథములలోనివో యని యెఱుంగునది. ఈ నాటకములలో చాలభాగము నుతి కెక్కలేదు. తత్కారణములను మానవసేవ యను మాసపత్రిక, 1913 వ సం. అక్టోబరు సంచికలో విశదముగ వెల్లడిచేసితిని.

ఇతివృత్తమును బట్టి నాటకములను పౌరాణికములు చరిత్రాత్మకములు సాంఘికవిషయములు అని మూఁడు తెగలుగా భాగింపవచ్చును. ఇందు చివరతరగతి నాటకములలో మిన్నలు శ్రీయుత గురుజాడ అప్పారావు పంతులుగారిచే రచియింపఁబడిన "కన్యాశుల్కము"ను కీర్తిశేషులయిన శ్రీయుత వల్లూరి బాపిరాజుగారిచే రచింపఁబడిన "సుగుణమణి"యు. నాటకరచన యొక కళ. అం దంతర్భాగములు-1. కవిత నాటకకళ. వీనిని గూర్చి చర్చించెదము.

1. కవిత — ఇది 1880 వ సం. ప్రాంతమున గద్యాత్మకముగా నుండెడిది. అప్పుడప్పుడు పాటలు కూడ చేర్చుచుండిరి. ఈ విధమగు నాటకము లిప్పుడరిది. పూర్వలిఖితపుస్తకములయందు తప్ప ముద్రితము లగు ఆంధ్రగ్రంథములయం దిట్టివి కనఁబడవు. పిమ్మట పది సంవత్సరములలో నివి పద్యాత్మకము లయ్యెను. స్త్రీపురుషపాత్రవిచక్షణ లేక అన్నిటికిని పద్యములు రచియింపబడినవి. అక్కడక్కడ పాటలుండెడివి. దీనికి మార్గదర్శులు కృష్ణమాచార్యులవారు. ఇప్పటినాటకములలో కొందఱుపాటలు రచించుటలేదు. కాని నాటకులు కొన్ని నాటకములలో పాటలు చేయించుకొని పాడుచున్నారు.

వివాదాంశములు.

నాటకములయందలి భాషనుగుఱించి యించుక చెప్పవలసియున్నది. వీనిలో చాలభాగ మన్నిపాత్రములకును గ్రాంథికభాష యుపయోగింపఁబడియున్నది. కొన్నిటిలో పాత్రానుసారముగా గ్రామ్యభాష వాడియున్నారు. ఇందు శ్రీ వేంకటరాయశాస్త్రిగారు ప్రథములు. శ్రీ గురుజాడ అప్పారావుగారు రిట్లే రచియించిరి. ఈ రెండింటియందును ఇంకొక విచిత్రము కలదు. భాష వైకృతము చెందినది. వేంకటరాయశాస్త్రిగారి ప్రతాపరుద్రీయమున తురకలు మాటలాడు వికృతపు తెలుఁగు కలదు, కన్యాశుల్కమం దన్నదో ఆంగ్లేయ

భాషాసంపర్కము కలిగి నడుమ నడుమ విభాషీయపదములు కలవు. ఇటీవల విశాఖపట్టణములోని కళాభిలాషిణీ సమాజమువారు గ్రామ్యమే నాటకములయందు పాత్రానుగుణ్యముగా నుపయోగించుచున్నారు. ఈ సాంకర్యము మా జిల్లాలో లేదు. ఇక్కడి నాటక భాష గ్రాంథికమే.

పద్యములను రచియించుటలో గీతములును అరుదుగా సీసములను వాడవలయునే కాని వృత్తములను వాడఁగూడ దను నొక వాదము ప్రబలినది. ఇందులకు కారకులు శ్రీయుత పానుగంటి లక్ష్మీ నృసింహాముగారు. వీరు నాటకముల రచియించుటలో చాలభాగము గీతములే వాడిరి. వృత్తములు తాళమానము లగుటచే ప్రదర్శకులు చదువునపుడు తైతక్క లాడుదు రనియు, వీనిలో నిబంధన లెక్కువనియు, అవి యాంగ్లేయభాషలోని రైమింగు వర్సును పోలియుండును కావున దానిని ఆంగ్లేయకవులు పరిత్యజించి బ్లాంకు వర్సును నియమము లంతగా లేనందున వాడునట్లే, మనముకూడ విశేషనియములు కల వృత్తములను మాని గీతములనే యుపయోగింపవలయు ననియు వీరి యభిప్రాయము. ఇది సర్వజనాదరణీయము కాదు. ఇంకను చర్చ చేసిన కాని నిజము తేలదు. సువర్ణలేఖ యను పత్రిక యీ వాదము నవలంబించినది. ఇట మరియొక చర్చ కలదు. 'నాటక మంతయు స్త్రీపురుషభాషాపూరిత మగుటచేత మాటలాడునపుడు, విశేషించి వీర రౌద్ర కరుణ రసములయం, దెవ్వరును పద్యము లుపయోగించుట యనుభవవిరుద్ధము. తిట్టునపుడును శోకించునప్పుడును పద్యము లుపయోగింతురా? కావున నీపట్ల పద్యము లుండుట యసంగతము; గద్యమె యుండవలయు' నని కొందటి యభిప్రాయము. వీరు శృంగారమున పద్యము లుండవచ్చు నందురు.

ఇందులకు వ్యతిరేకముగా 'రసము మిక్కుట మగునప్పుడు అనిర్వాచ్య మగును. అట్టిచోటుల బహుపదభూయిష్ఠ మగు గద్య మసంగతము. మాటయే నోట రాదు. వచ్చినను మిక్కిలి ప్రయాస మగును. కావున నిట్టిచోటుల పద్యమే యుండవలయు' నని కొందటి యభిప్రాయము.

గద్యమే యుపయోగింపవలె నని చెప్పువారు నాటకము స్వభావానుసారి కావలె నను వాదము మానివేయవలయు. రంగస్థలమున దీర్ఘములు దీసి 'అయ్యో, మొఱ్ఱో' అని యఱచుట రసభంగము. ప్రదర్శన మెప్పుడును భావనానుసారిగా నుండవలయు. స్త్రీలు రోదనము చేయురీతి రోదనము చేయవలసినయెడ నాటకవేషధారి నిజమగు పాత్రమే యగును గాని నటుఁడు కానేరఁడు. కావున గద్య ముండవలయు నను మాట యసంగతము. ప్రదర్శనము యాథార్థ్యము నన్ని విషయముల ననుకరింపవలయు నని భావింపఁగూడ' దని కొందటి యభిప్రాయము.

ఈ విషయమున నా యాశయ మే మన— గద్య పద్యము లెక్కడ నుండవలయునో తెలియఁజేసెడు నియమము లేదు. కవి తన యిష్టానుసారము భావమును వెల్లడిసేయుటకు వీనిలో నేది తన కుచితమని తోఁచునో యది యుపయోగించును. మనము నిబంధనను చేత మని దొరఁకొనిన, కవి స్వేచ్ఛాకల్పనకు ప్రాతికూల్యమును కల్గింతుము. అట్లు చేయఁగూడదు. అనిర్వాచ్య మగు భావము పద్యమందే కాక గద్యమున కూడ ద్యోతకమగును. రసస్ఫురణకు పదరచన ముఖ్యవిషయము గాని, గద్యపద్యాదిరూపభేద మనావశ్యకము. స్వభావము ననుకరించు భావనయు భావన ననుకరించు స్వభావమును కలిగి నాటకము సమంజసముగా నుండవలయు.

కవిత నాటకప్రదర్శనమందలి యొక కళ యని చెప్పితిని కదా. ఈ విషయమై చర్చనీయాంశము లుండనట్లే తక్కిన కళల విషయమునఁ గూడఁ గలవు.

సంగీతము

రంగస్థలమందు సంగీత మేరీతి నుపయోగింపవలయును? ఈ విషయమై కొంద ఱిట్లు వాదించిరి. అనిర్వాచ్యమగు రసప్రదర్శనము మాటచే కానేరదు. కావున సంగీతము సహకారి కావలయు. సంగీతమున చిత్తవృత్తిని మార్పఁగల శక్తి కలదు. రాగాలాపమున మనసు కరఁగుట లోకానుభవము. కావున రసము మిక్కుట మగునపుడు మాటతో ద్యోతకము కాని రసము సంగీతముచే ద్యోతక మగును.

ఇట నా కొక సందియము కలదు. నోట మాటరా దని కదా గద్యమును వీడి పద్యము రచింపు మనిరి. మాటయే రానప్పుడు సంగీతాలాప మెట్లు కుదురును? కంఠస్తంభితబాష్పవృత్తి కలుగు నపుడు రాగాలాపము సేయఁజాలునా? మరియు సంగీతము తగిన రీతిని పద్యమున మిశ్రమముచేసి దేనికిని భంగము లేకుండ రసోచితముగ పద్యమును చదువువారి సంఖ్య చాలతక్కువ. సంగీతము నెఱింగినవారందలి తమ ప్రకర్షము చూపింపవలయు నని రాగాలాపముకొఱకై పద్యమును యుక్తము కానిచోటుల విఱిచి హ్రస్వములను దీర్ఘములుగ చేసి, తుది యక్షరములను పలుకక నానావిధములను పద్యమును పాడుచేయుచుండుట చూడ, పద్య మెట్టిచోటనైనను అనుచిత మన వలసినదే కాని, ప్రదర్శకుల లోపములు కళయం దారోపింపఁగూడదు. తగిన రీతిని కవితాసంగీతసమ్మేళనమున ప్రదర్శకులు పాటుపడునట్లు చేయుట శ్రేయము. ఈ విషయము క్రిందటినెలలోని ఆంధ్రకేసరిని కృష్ణాపత్రికను చదువరులు సావధానముగా చూడవచ్చును.

ఇఁక చిత్రలేఖనము. ఇది యెంతవఱకు నావశ్యకము? ఈ విషయమై పీఠి నాటకములను మన నాటకములను పరికించినవారికి తెలియును. మొదటివానియందు చిత్రలేఖనము శూన్యమని చెప్పవచ్చును. దట్టమైన యొక తెఱ మాత్రముండును. నటులు వచ్చునపు డదియు తీసివేయుదురు. రంగమరణ్యమో, పట్టణమో, సముద్రతీరమో, ఉద్యానవనమో చూపఱయే భావించుకొనవలయు. మన రంగస్థలముల నట్లు కాదు. ఇంచుమించుగా రంగము తెరలచే ద్యోతక మగును. ఏల యన కేవలమరణ్యమనిగాని పర్వతమనిగాని చూపఱు లెప్పటికని తలంపరు. మరియు కొన్ని వర్ణనావిషయముల కొన్నిచోటుల పరికరబాహుళ్య ముండును. సూర్యోదయము,నది,తరంగములు, ప్రతిబింబములు, ఇంకను ఓడలు, అగ్నిపర్వతములు మొదలగునవి యమర్చుటలో ఐరోపా

అమెరికా దేశస్థులు లెక్కలేని మొత్తము వెచ్చపెట్టి యాథార్థ్యముతోఁ బ్రదర్శించుచున్నారు. వీరిని చూచి మనదేశమున పార్సీ ఆంగ్లేయ నాటక సమాజములవారు తమ పరికరముల నభివృద్ధిచేయుచున్నారు. మనయాంధ్రులు కూడ వేలకొలఁది ధనము వెచ్చపెట్టుచున్నారు. ఇది యుక్తమా కాదా యని చర్చింపవలసియున్నది.

మాడరన్ రివ్యూలో లోకప్రసిద్ధులగు రవీంద్రనాథఠాకురుగారు బంగాళీభాషనువ్రాసినదానిని ఆంగ్లేయభాషలోనికి తర్జుమాచేసి ప్రకటించిరి. అందు వారి యభిప్రాయ మే మనయాథార్థ్య మెంత యలవడఁజేయు నని యత్నించిన భావనాశక్తి యంతతగ్గును. ఇట్లు భావనశక్తి తగ్గించుట మనమున కాహ్లాద ముండదు. కావున నీ విషయమున పరికర బాహుళ్యము తగ్గింపవలయు. దీని ననుసరించి కృష్ణాపత్రిక సంపాదకులు తెరలు మొదలగునవి అనవసర మనియు, కాళిదాసు నాటకములలో పరికరబాహుళ్య మక్కఱలేదు కావునను, కళాసాంకర్యముచే తెరలు మనముల నాకర్షించి యర్థములకు భావముల మాపఱయహృదములఁ జొనీయకపోవుటచేతను, యాథార్థ్యమును దోషఁజేయుట గొప్పదోస మనివ్రాసిరి. పరికరబాహుళ్య ముండఁగూడదు. ఇందు భావనాశక్తి లోపించుట యొక కారణము; బలవత్తర మగు రెండవ కారణము ధనవ్యయము. తెరలకును దుస్తులకును పెట్టిన సొమ్ము గోడకుపెట్టిన సున్నము వంటిది. ఎంత నేర్పరి యగు చిత్రకారుఁడు కావలె నన్న నంత ధనవ్యయము. క్రొత్త క్రియము కదా. మూఁడవదియు బలవత్తర గునదియు నెద్దియన నిదియే. ముఖ్యాంశముగ గమనించి మంచి ప్రదర్శకుల జాగ్రత్తచేయుటకు తగిన ధన ముండదు. ఉండినసొమ్ము వీనియందు పోటీచే వ్యయపెట్టుచున్నారు. ఇది విచారహేతువు. బొత్తిగా తెల్లగుడ్డలు కాక తగుపాటి ధనము ఖర్చుపెట్టి పరికరములు జాగ్రత్తచేసిన ప్రదర్శనమందు శ్రద్ధ యెక్కుడగును. లేకున్న సీనులు మంచివి దుస్తులు చిత్రమైనవి. తక్కిన్న దేది యెట్లుండిన నేమి యందురు.

ఇఁక అభినయము. తక్కిన కళ లభివృద్ధిచెందినకొలఁది నీ కళ యడుగంటుచున్నది. ఈ విషయమై చర్చచేయువారే లేరు. చాలమంది యభిప్రాయ మేది యన తక్కిన కళలు బాగుగ నుండిన చాలును. దీని జోలియే యక్కఱ లేదు. ఈ కళ సూక్ష్మము కావున పండితులకే గాని పామరులకు గోచరము కాదు. ధనము వచ్చునది వీరిచేతనే కదా? పండితులును విద్యాధికులును తక్కిన కళలచే సంతోషించుటచే నీలోపమును గణింపరు. అదిగాక ప్రతివాఁడును అభినయము స్వభావముచేతనే యెఱుంగును. ఒకరు బోధింప నక్కఱలేదు. ఎంత చిందులు త్రొక్కిన నంత గొప్ప. దుమ్ము రేఁగినకొలఁది దోషముల కప్పిపుచ్చును. శ్రావ్యమైన యంత్రగాత్ర సంగీతము కలిగినచో నభినయ మెవ్వరు చూచెదరు? ఇంతకంటె పెద్దత్రోవ మఱి యుండదు. పామరులు సూక్ష్మములగు మనోభావముల పరికింపఁజాలరు. కాని స్థూలభావముల నెఱుంగుటలో పండితుల కీడగుదురు. సంగీతము లేకపోయినను కంఠముశ్రావ్యముయినని కాకపోయినను, సరసముగ నర్థమును సూచించునట్లు పద్యములు చదివి, అర్హమగు అభినయము చేసెడు ప్రదర్శకులను పండితపామరులు మెచ్చుకొనుటు నే నెఱుంగుద. రసభావములను చూచి యానందించుటలో నిద్దఱు నొకటే. అయినను మంచి యభినయము చేయు ప్రదర్శకులు లేకపోవుటచే సంగీతమో, తెరలో, దుస్తులో చూచి సంతోషించుచున్నారు. కాని యభినయమునకు సంతసింప నేరక కాదు. అందలి తారతమ్యము తెలియంగక కాదు. సూక్ష్మవిషయముల పరికింప నేర రని చెప్పియుంటిని కదా. అందుచే యాథార్థ్యమునకంటె కొంచెము హెచ్చుగా ప్రదర్శింపవలయును. ఇట అభినయ మన నేమో యను విషయము చర్చింపవలయు. పతాకాదిహస్తములఁ జూపుచు శాస్త్రరీతి చేసెడు అభినయ మొకటి. ఇందు ప్రతిమాటకు నభినయింపవలయు. ఒకదానికే యనేకవిధముల నభినయింపవలయు. ఇది మేజువాణీలయందు గణికాజనము ప్రదర్శించునది. భరతశాస్త్రానుసారి కావున నిర్దిష్టము. నాటకప్రదర్శకున కిట్టి యభినయ మక్కఱలేదు. ఉండిన దోషమగు. ప్రతిమాటకు నభినయించినచో మూకప్రదర్శన మగు. దీనిని ఆంగ్లేయమున 'పాంథోమైమ్' అందురు. ఇందు సూక్ష్మభావములు కనఁబడుఁబడును. నాటకాభినయము స్థూలరూపము కలది. ప్రతివిషయము నభినయింపఁబడగూడదు. స్థూలభావములే ద్యోతకములు కావలయు.

ఈ కళ మనదేశమున నడుగంటినది గాని ఇతరఖండములయందిట్టి యభినయమువలననే ప్రదర్శకులు ప్రసిద్ధి కెక్కిరి. సర్ హెన్రీ ఇర్వింగు గారిక్, బర్ బేజి, రాబర్టుసన్ మొదలగువారికి కళచేతనే నుతి కెక్కిరి వారినాటకములయందు సంగీతమక్కఱలేకపోవుటచే కాను. ఆదేశములయందు సంగీతమును, అభినయమును వేర్వేఱ మెచ్చుచున్నారు అభినయమునుపట్టియే ప్రదర్శకుని గౌరవము నిలుచుచున్నది. మనదేశమందు కూడ కృష్ణమాచార్యులుగారికి సంగీతమందు పాండిత్యము లేకున్నను, వారు పద్యములు చదువుతీరు, చేసెడు అభినయమునుబట్టి ప్రసిద్ధికెక్కి రను వాడుక కలదు. ఉత్తరసర్కారులు చెన్నపట్టణము మొదలగు ప్రదేశములయందలి ప్రస్తుతనాటకసమాజములో అభినయము చేయు ప్రదర్శకులు అరిది.

తక్కిన కళలవిషయ మేమి ఇతరవిషయముల నేమి యాంగ్లేయుల మార్గదర్శకులుగా నెంచుకొను మనవారీవిషయమున నట్లేల సేయరో? ఇఁక నాటకకర్త తెలియఁదగిన కళ వేఱొకటి కలదు.

నాటక కళ

దీనినిగూర్చి మనవారు లక్షణగ్రంథములయందు విశేషచర్చ చేసిరి. దశరూపకము ప్రతాపరుద్రీయము లోనగువానిలో నుదహరించియున్నారు. కాని యిప్పటి నాటకకర్తలు వాని నంతగా పాటించుట లేదు. ఇందు మూఁడు విషయములు కలవు.

1. వృత్తము. ఇది ప్రసిద్ధమై యుండవలయు ననియు, పౌరాణికమైనను కల్పితమైనను కావచ్చు ననియు చెప్పిరి. మొదటిదానివలన హితబోధయు రెండవదానివలన లోకవృత్తజ్ఞానమును ఫలములు. రెండవది అరుదుగా పాటించుచుండిరి. ఇట్టివి బృహత్కథనుండి గ్రహించుచుండిరి.

2. రసము. ఇది తొమ్మిదివిధములు. అందులో ప్రధానములగునవి శృంగారము వీరము. తక్కిన రసము లప్రధానములు. భవభూతి మాత్రము కరుణరసమునకు ముఖ్యత నుత్తరరామచరితమం దిచ్చెను. మఱి

లో సుఖాంతము నియమితమగుటచే కరుణారసమంతగా ప్రజ్వరిల్లలేదు. రసము ఇతివృత్తము ననుసరించి యుండును.

3. పాత్రములు. ఇవి ఇతివృత్తముననుసరించియుండును. వీనినిఉచ్చపాత్రములనియు నీచపాత్రములనియు మధ్యమపాత్రములనియు విభజింపనగు. వీని పేళ్లుఆ యాజనులఁబట్టి వచ్చుచుండెను. భాషకూడ ఉత్తములకు సంస్కృతమును నీచములకు ప్రాకృతమును వాడుచుండెడువారు. స్త్రీపాత్రముల కంతట ప్రాకృతమే వాడుచుండినను, వానిలో కూడ భాషావ్యత్యాసము కలదు. ఉత్తమనాయికలు వాడెడు భాష చేటులు సఖులు వాడెడుభాష కాదు. యోగినులుగాక తక్కిన స్త్రీజనమునకు ప్రాకృతమే వాడబడుచుండెను. మరియు స్త్రీపాత్రములకు తఱచుగ గద్యమే కాని పద్యములు లేవు. కాళిదాసుకాలమునాఁటికి గద్యరచన విశేషముగ నుండనట్టు తోఁచెడిని. దండి, బాణుఁడు, సుబంధుఁడు లోనగువారు ప్రబలి గద్యగ్రంథములను రసవంతముగ రచించిరి. పిదప వ్రాయఁబడిన నాటకములయందు గద్య మెక్కుడుగ వాడుచుండిరి. దీనికి భవభూతి, భట్టనారాయణుఁడు వ్రాసిన నాటకములే సాక్ష్యములు.

పురుషపాత్రములయందలి నాయకులను కొన్ని తరగతులలోనికి విభజించి నాటకమునకిట్టివాఁడే నాయకుఁడుగ నుండవలె ననియు, ప్రకరణమునకు వేఱొకఁ డనియు నియమించిరి. ఇట్లేనాయికలను కూడ విభజించి నియమించిరి. ఈకాలము గతించినపిమ్మట నుత్కృష్టములగు నాటకములు వ్రాయువారు లేక కవు లనేకవిధములగు నాటకముల వ్రాసిరి. వీని కన్నిటికిని జాతివాచకము రూపకము. అది దశవిధము. భాణము డిమము ఇత్యాదులు. ఇప్పటికి రచనకళ తగ్గి పలువిధములఁ వికారముఁ బొందెను. నాటకరచనయందు స్వేచ్ఛావృత్తి శాస్త్రనియమముచే చెడినది. అలంకార మొక శాస్త్రమై దాని నియములమాదిరిని మన పూర్వికులు కళలకు కూడ నిబంధనలు చేసిరి. వీనిని పోఁద్రోసి వ్రాసినచో లక్షణవిరుద్ధ మని తలఁచి మనవారు వీనిని మార్పలేదు. అతిక్రమింప లేదు. ఇటీవల తగిన శేముషీవంతులును కనుపట్టరు.

ఆంధ్రంబున నాటకోత్పత్తికి మహామహోపాధ్యాయ శ్రీ కొక్కొండ వేంకటరత్నకవికృ తాంధ్ర నరకాసురవిజయము ప్రాథమికము. ఇది సంస్కృతమునుండి పరివర్తనము. స్వతంత్రరచనకు రావుబహదూర్ కందుకూరి వీరేశలింగకవి రచిత హరిశ్చంద్రనాటకము మార్గదర్శి. దీనియందు నాటకకళ యుక్తముగా లే దని నా యభిప్రాయము. వృత్త మెట్లు పోషింపవలెనో దానిని గూర్చి దశరూపకమందు కొన్నినియమములు కలవు. ఏయే పాత్రముల నెట్టు రచింపవలెనో నియమించిరి. కాని యిట్టి నియమము లుండుట లోకవృత్తమున మనముచూచెడువారి జాతులలోనికి విభజింపఁ బడక సంకరజాతివారగుటచే నట్టివారికి ప్రకరణమందు గాక యితరత్ర చోటు లేదు. ఇట్టి ప్రకరణములు చాల తక్కువ. అందుచే మన నాటకములు పరమావధిద్యోతకములుగా నుండెనే కాని యథార్థభూతములు కాలేదు. ప్రకరణములు రెండవ జాతికి చేరదియున్నవి. ఇందు ఘనత చెందినవి మృచ్ఛకటికము, మాలతీమాధవము. సాంఘికసంబంధ మగు నాటకములు గాని, చరిత్రకు సంబంధించినవి గాని యారుదు.

మన యాంధ్రనాటకములు కూడ కొంతవఱకు గీర్వాణపక్కిని బోయి యిప్పుడు కవులు స్వేచ్ఛావర్తను లగుచున్నారు. ఇందు కొంతవఱకు ఆంగ్లేయులకోను వారివాఙ్మయముతోడను సాంగత్యమువలం కలుగుచున్నది. ఇప్పట్టున మన మార్గదర్శకు లితరదేశీయులా మనవారా శ్రేష్ఠతరులు అను సంశయము కలుగుచున్నది. పురాణవిగ్రాసక్తులానంగ్లేయగ్రంథముల ననుకరింపు మనుచున్నారు. ఇందువలన కవులకు ధీరోదాత్తుఁడే నాయకుఁడుగా నుండవలయు నను నియమ ముండదు. తక్కిన బంధములు కూడవీడును. రచనకళ వ్యాప్తమగును. గీర్వాణనాటకరుచి కలవారు వానినే యనువర్తింపు మందురు. ఈ విషయమున సువర్ణలేఖా పత్రికాసంపాదకులు ఆంగ్లోనాటకము లన్నియు దోషభూయిష్ఠమగు నితివృత్తములతో కూడియుండును గాన, మన దేశమునకు షేక్స్పియర్ మార్గదర్శకుఁడు కాఁగూడదు. కాళిదాసాదులే కావలయు. వారి నియమములే మన కుచితము లని వ్రాసిరి. దీని నిట చర్చింప వీలులేదు. కాని కాళిదాసట్టి జగద్విఖ్యాతుఁడో షేక్స్పియర్ అట్టివాఁడే. చారిత్రక విషయముల నితివృత్తముగా గ్రహించినందున పెక్కుతరగతుల మనుష్యులను పాత్రలుగా చేయవలసివచ్చెను. వీనివలన మనకు కలుగు నాపద వీరు చెప్పనంత ప్రమాదజనకము కాదని నాయభిప్రాయము. ఇక్కాలమున హెన్రీ ఇబ్సన్ అనునాతఁడు సుప్రసిద్ధుఁడు. వాని నాటకముల ననుసరించిన బాగుండును నని నాయుద్దేశము.

ఏది యెట్లున్నను ఇతివృత్తరచనలో కొన్ని నియమము లుండవలయు. అందలిభాగములు స్వాభావికముగా నతుకవలయుకాని అల్లికజిగిబిగి తప్పఁగూడదు. ప్రతివిషయము కూడ మొత్తమునకు సమవాయసంబంధమున నుండవలయు. అనఁగా వృత్తము అవయవి, భాగము అవయవము. అంతేకాని ఏభాగము వదలినను మొత్తమునకు లోటులేకుండ నుండఁగూడదు. పిమ్మట భాగములకు సంబంధము చిక్కగా నుండవలయు. కార్యకారణసంబంధబద్ధములుగనో లేక ఏకకారణజనితములుగనో యుండి యన్నియు ఇతివృత్తమున సరసముగా పొందుపడవలయు.

ఇఁక పాత్రములు. ఇవి వివిధముగా నుండవలయు. ప్రతిదానికిని క్లిష్టలక్షణము లుండవలయు. ఇవి యాపాత్రముచే చేయించుపనులయందును పల్కించెడుమాటలయందును తోఁపవలయును. పాత్రమున విరుద్ధధర్మము లొక్కవేళనే స్ఫురింపఁగూడదు. అవస్థాభేదమున పాత్రధర్మములు మాఱునప్పుడు పాత్రమున కుండుఔచిత చెడఁగూడదు. స్వభావ విరుద్ధము [స్ఫురింపఁగూడదు. పురాణమునుండి పాత్రమును గ్రహించిన యెడల అందు నిర్ణీతములగు లక్షణములకు భంగము కలుగునట్టి కల్పన లుండ కూడదు. కల్పితపాత్రములైనను స్వభావవిరుద్ధము లేకుండ రచియింపవలయు.

ఇట్టినియమములు సాధారణముగ బుద్ధిశాలికి పొడఁగట్టును. అయినను కొన్నివేళల ప్రమాదము సంభవింపవచ్చును. అట్టి స్ఖాలిత్య

ములను విమర్శకులు చూపవలయును. అట్టివిమర్శలు గుణదోషము లారసి తథ్యమిథ్యావివిక్తి కలిగి కవులు నడుచుకొనవలయును. కొలఁది దినముల క్రిందట ఇట్టి విమర్శనము చేయఁగా నది కువిమర్శన మనియు, విమర్శకునకు గీర్వాణసాహిత్యగ్రంథగంధము లేఁ దనియు నొకరు ప్రతివిమర్శనము చేసిరి. విమర్శనములోని తప్పులు దిద్దవలయునే గాని విమర్శకుల నేల దూఱవలయును? ఇట్టి విపరీతచర్యలవలన లాభము లేదు. తిట్టులకు బూనుకొనిన వాఙ్మయ మభివృద్ధి చెందునా? విమర్శనము లేక విచ్చలవిడిగా నచ్చువడి మన ధనమును జూఱగొనుచున్న గ్రంథముల నణఁచుట మన విధి కాదా? విమర్శకునియందు లోపముండిన గౌరవ నీయమగు మాటలతో చెప్పి దిద్దవలయును.

III ఇఁక మూఁడవముఖ్యాంగము ప్రదర్శనములు. ఇందలి ముఖ్యవిషయములు—సంగీతము,అభినయము,రంగపరికరములు,వాచకము. మొదటిమూఁడింటిగూర్చి కొంతవఱకుచర్చచేసియుంటిని. ఇఁక నాల్గవదానిఁ గూర్చి చెప్పవలసియున్నది. చివరచెప్పఁబడినను ముఖ్యతయందిది నికృష్టము కాదు. ఇతివృత్తము ననుసరించి పాత్రములును రసము నుండు నని చెప్పియుంటిని. పాత్రల గుణదోషప్రకటనము భాషమూలమున. ఇట్టి భాషకు జీవకళ వాచకము. ఇదిబాగుగ నుండనిచో పాత్రవిధ మెట్టిదో వినువారు చెప్పఁజాలరు. ప్రదర్శకునియం దుండవలసిన ముఖ్యలక్షణము చక్కని వాచకము. ఇందుచ్చారణ రసానుగుణ్యముగానుండి పాత్రోచితముగురీతితోఁ గూడియుండవలయును. మంచియుచ్చారణకులక్షణములు శుచి, స్పష్టత, వడి, ధ్వని యుక్తముగ నుండవలయును. శుచి యన తప్పులులేకుండ పలుకవలయును. ఒత్తక్షరములు దీర్ఘములు బాగుగ గమనింపవలయును. బాధ, బాష్పములు, రోదసి మొదలగు మాటలు సాధారణముగ తప్పుగా నుచ్చరింపఁబడును. పదవిభజనము యుక్తముగానుండవలయును. వాక్యమున ముఖ్యమగుమాటను తక్కినవానికంటె ఉచ్చస్వరమునఁ బలుకవలయును. లేనిచో నర్థముస్ఫురింపదు. ప్రశ్నము ఆశ్చర్యార్థకము మొదలగునవి తగినరీతిని బలుకవలయును. ద్రుతమును అనుస్వారమును గమనించి అక్షరములను మ్రింగకుండవలయును. ఉచ్చారణ మెంతశుచిగా నున్నను స్పష్టతలేకున్న నర్థముకాదు. పిమ్మట వడికూడ కాలానుసరణముగ నుండవలయును. కడువడిగ చదివినచో వినువారనుసరింపలేరు. నిదానించిపలికినచో కాలవ్యయము. కంఠధ్వనియొకటి. ఈవిషయమున మనప్రదర్శకులు పాటుపడరు. ఎట్టిస్వరముతో చెప్పిన చూడవచ్చినవారికందఱకును వినిపించునోయెఱింగి వర్తింపవలయును. ఇది శాలయొక్క వైశాల్యమునుబట్టి యుండును. సాధారణముగా పదిమందిప్రదర్శకులలో నెనమండ్రు చెప్పినది వినుపించదు. ఇందుచేతనే సాధారణముగా శాలలలో నల్లరిపుట్టుచుండును. అందఱకును స్పష్టముగా వినిపించునట్లు పలికెడిప్రదర్శకుఁడు రంగస్థలమునకు వచ్చుసరికి అల్లరియే యుండదు. ఈవిషయమున పార్శీనాటకుల నందఱు ననుకరింపవలయును. వారు మాటలాడునపు డుండు స్పష్టత, వడి, ధ్వని యెంతయు యుక్తముగానుండును. పరికరబాహుళ్యము ప్రదర్శనాయోగ్యత కెట్లుప్రతికారిణియో వివరించితిని. మంచియుచ్చారణకు ముఖ్యప్రతిబంధకము సంగీతము. రాగపునడకనుబట్టి హ్రస్వదీర్ఘాక్షరముల రూపములు మాఱును. ఉచ్చారణ బాగుగనుండవలయునన్న సంగీతము హృద్యముగానుండదు. గొంతుత్రిప్పినఁ గాని సంగీతప్రకర్ష గాన్పింపదు. ఉచ్చారణసంగీతములను యుక్తముగ మిళితముచేయు ప్రదర్శకులరిదియని చెప్పియుంటిని. ఇది సంగీతమందలి యభిమానమువలని దోషము. చాలమందికి ఈలోప ముండును. సంగీతము సహకారియేకావున ఉచ్చారణననుసరింపవలయును. సంగీతపరీక్ష రంగస్థలముఁ గాదు. ఉచ్చారణ యుక్తముగానుండుట కర్థజ్ఞానముండవలయును. ఇందు వివేకమత్యావశ్యకము. వివేకము బోధవల్ల నలవడును. బోధనలేమిచే నాగరక రుచులలవడవు. ఏలయన భావనాశక్తితగ్గును. అభిరుచినిబట్టి భావన కుదురును. ఎట్టిపాత్ర మేవిషయముల నెట్లు వర్తించునో యెఱుంగుట కష్టము. సాధారణపాత్రముల చిత్తవృత్తులను భావించుకొనుటయే కష్టసాధ్యమగునప్పు డుత్తమపాత్రల విషయమై చెప్పనక్కఱలేదు. గాంభీర్యముత్తమపాత్రలక్షణము. ప్రతిరసమును పాత్రమునుబట్టి మారుచుండును. దీనిబట్టిమాటలురచింపఁబడును. చిత్తవృత్తుల నెఱింగినఁగాని యభినయము పాత్రోచితముగానుండదు. అట్లుండినఁగాని మెప్పురాదు. పాత్రముల స్వభావమును గుర్తింపనేరక ప్రదర్శకులు గణనకెక్కఁజాలరు.

సుప్రదర్శకులు లేమికి కారణములు

ప్రదర్శకులకుండవలసిన లక్షణముల నిటవివరించుటకు కాలమును స్థలమును చాలవు. ముఖ్యమైనవిషయము ఉపపత్తి. విద్యాభ్యాసము కొంతవఱకు సాంగముగా జరిపినఁ గాని వివేకముకుదురదు. ఇట్టివివేకమువలన అర్థజ్ఞానము, జిజ్ఞాస పుట్టును. తమకు తెలియని యంశము నితరులవలన గ్రహింపవలెనను కోరిక గలవారు తప్పక యభివృద్ధి కర్హులగుదురు. అర్థజ్ఞానము కుదిరినపిమ్మట నొకరిని చూచి నేర్చుకొనవలయునను కోరిక జనించును. తనయభిప్రాయమునకును ఇతరులయభిప్రాయములకునుగల తారతమ్యము నెఱింగి యుక్తతరమైనదాని నవలంబించును. నానాఁటికి నభివృద్ధిచెందును. దీనికంతకు మూలము వినయము, విద్య. ఇట్టివిద్యయన మిడిమిడిజ్ఞానము కాదు. దీనివలన నహంభావముదయించును. భక్తిశ్రద్ధలతో గూడుకొనిన విద్యసహకారియగును. అహంకారమభివృద్ధికి ప్రతికారి. విద్యాధికులీవఱకు రంగస్థలమునకు తఱచు రాలేదు. వారిది గౌరవహీనమగు పనిగా నెంచుచున్నారు. ఇట్టివారాంగ్లేయదేశస్థులలోని ప్రసిద్ధి వహించిన ప్రదర్శకులను చూచి రంగస్థలము నెక్కుటమర్యాదకాదని భావింతురుగాక. కొన్నిపట్టణములయందు గౌరవనీయులగు నుద్యోగస్థులు ప్రదర్శకులుగానుండియున్నారు. మొట్టమొదట సంఘముల నేర్పఱచునపు డుద్యోగస్థులే త్రోవదీసి నేటికి నిరుద్యోగులు రంగస్థలములఁ బ్రవేశించినతోడనే తామక్కడనుండి తొలఁగిరి. ఇట్లు వీరు సేయుటవలన నర్థఫలమే కలిగెను. సంఘముల నేకములు ప్రబలినవి. ఇట్టివానిని యుక్తరీతిని నడుపుట కూడ వీరివిధియే. అదినిర్వర్తింపలేదు. ఈలోపమును సవరించుభారము వారిది. వారది దించుకొనినఁగాని రంగస్థలమునమంచిప్రదర్శకులుండరు. ఏలన ప్రస్తుతపువారికి బోధనచేయువారు కాని, ఇదియిట్లుండవలయునని చేసిచూపించువారుగాని లేరు. ఎవరైన చెప్పదొరకొన్నచో "చెప్పుటసులభము. చేయుటకష్టము" అని యందురు. యుక్తప్రదర్శ

కులు చేసి చూపించువారు బయలుదేఱునంతవఱకు నీలోపముండవలసినదే. ఇదియునుంగాక ప్రదర్శనము విమర్శించువారుకూడ లేరు. ఎవ్వరైన వార్తాపత్రికలలో నట్లు సేయఁబూనిరేని వారు ప్రదర్శనముచాల బాగుగనుండెననువారే కాని లోపములను చూపువారు కారు. మరియు నింతవఱకు నాటకప్రదర్శకులఁజూచి సంతసించువారేకాని, వారిని పరీక్ష సేయఁబూనినవారే లేరు. కఠినపరీక్షలనుచేసి మంచిచెడ్డలను తీర్మానించు ప్రయత్నము లిదివఱకు చేయఁబడలేదు.

ఆధునికప్రయత్నములు

ఇప్పుడిప్పుడు ఈవిషయికమయిన ప్రయత్నములు జరుగుచున్నవి. క్రిందటిసంవత్సరమున కొండపల్లిలో నొకసంఘ మేర్పడి బ్రహ్మశ్రీ చిలకమర్తి లక్ష్మీనృసింహకవి రచిత గయోపాఖ్యాననాటకమునందలి అర్జునపాత్రమును జనరంజకముచేయు నుత్తమప్రదర్శకునకు రు 116 లు విలువగల బంగారుపతకమును రెండవవానికి రు 60 ల పతకమును బహుమానముగా నొసంగిరి. పరీక్షకులు నాటకప్రదర్శనములఁగూర్చి బాగుగ నెఱింగినవారు. తగినయాదను నియ్యనందున చాలమంది ప్రదర్శకులు పరీక్షకు కట్టలేదు. ఈ సంవత్సర మా సంఘము వారు వే ఱొద్దిమో నాటకమున పరీక్ష చేయుదు రని వినుచున్నాను.

రెండవదియు నా సంవత్సరముననే మొదలు పెట్టఁబడినది. "ఆంధ్రకేసరి"యందు నాటకప్రదర్శనములను మకుటముక్రింద కొన్ని వ్యాసములు ప్రచురింప బడినవి. "సువర్ణలేఖ" యందు కొన్ని విషయములు చర్చింపఁబడినవి. "మానవసేవను" గూర్చి యిదివఱకె చెప్పియుంటిని. "కృష్ణాపత్రికయందు కొంత ఈవిషయముల చర్చించుచున్నారు. కావున కొంచెము కదలిక పుట్టినది. విమర్శనములు ప్రతివిమర్శనములు, ఖండనములు మండనములు బయలుదేఱుచున్నవి. చర్చల మూలమున కొంత సంశయచ్ఛేద మగుచున్నది.

ఈ రెండును మంచిత్రోవలే; కాని వీనిఁ గూర్చి యించుక చెప్పవలసియున్నది. పతకముల నిచ్చు సంఘము లింకను ఏర్పడవలయు. సంస్కృతము, తెనుఁగు, ఆంగ్లేయము మొదలగుభాషలలో నాటకములను ప్రదర్శించునట్లేర్పాటులు చేయవలయు. సంస్కృతనాటకము లిప్పు డాడువారే లేరు. దేవభాష నిట్లుపేక్షించుట యుత్తముకాదు. అందు పరిశ్రమచేసినచో తెలుఁగుభాషాజ్ఞానమభివృద్ధినొందును. ఉత్తమనాటకముల నాడునప్పు డుత్తమప్రదర్శకులు వెలువడుదురు. చూచువారల రుచులు నాగరకము లగును. నాటకకర్త లుత్తమనాటకముల వ్రాయుటకు వీలుచిక్కును.

ఇటులే యాంగ్లేయనాటకములను ప్రదర్శించుచుండిన విదేశీయుల రుచులను గ్రహింతుము. సంగీతమక్కఱలేనందున అభినయము వృద్ధిలోనికి నూత్నముగ రాగలదు.

పరీక్షోత్తరసర్కారులలోనివారికే గాక ఆంధ్రదేశమునందంతటను వ్యాపింపవలయు.

విమర్శకులు న్యాయదృష్టితో గుణదోషములను విశదీకరింపవలయును. విమర్శకుల అభిప్రాయములనే ఖండింపవలయునుకాని వారిని నిందింపరాదు. ఇట్లొకరినొకరుదూషించుటచే విమర్శనయొక్క ముఖ్యోద్దేశము చెడును. విమర్శకుఁడు దోషైకదృక్కు కాఁగూడదు. మోమోటముంచుకొనఁగూడదు. మొదటనప్రియమయ్యు తుదికరంబు పథ్యమగుమాట బల్కుచునుండవలయు. గ్రంథకర్తలు తథ్యములగు విమర్శాంశములచొప్పున గ్రంథములను సవరించుకొనవలయును.

ఇంకేమికావలయు

1. నాటకములయందును ప్రదర్శకులయందును మంచిమాదిరులుండవలయును. నాటకరచన యొకవిధమగు సృష్టి. ఇది బాగుగనుండుటకు మొదలు అనుకరణముండవలయు. పిదప నూతనసృష్టి యొనర్పవలయు. ఏభాషయందేని మంచియున్న దానిని గ్రహించి యాంధ్రంబున రచింపవలయు. వీలుండునంతవఱకును వివిధభాషల నాటకముల ప్రదర్శించు చుండవలయు.

2. నాటకసామాజికులు పూనికఁదాముపూనుకొనియున్న పనిని నిర్వర్తింపవలయు. వీరుభాషాజ్ఞాన మభివృద్ధిచేసికొనవలయు.

3. చూపఱకును, ప్రదర్శకులకును కవులకును అత్యంతసమిష్టి సంబంధముండి అందఱియభిరుచులు సంస్కరింపబడి నాగరకార్హములై యుండవలయు. నాటకములవృత్తము చారిత్రక, సాంఘిక, మత సంబంధము కల దగుచు సంస్కరింపబడవలయు.

4. విద్యాధికులును, ధనాధికులును నాటకములయెడలను, తత్ప్రదర్శనములయెడలను, సుముఖులైయుండవలయు. ఎందేని తప్పు కనఁబడినయెడల దిద్దుటకు ప్రయత్నింపవలయు. తా ముత్సాహము కలవారై తమమిత్రుల కుత్సాహము పుట్టింపవలయు.

5. చతురులగు ప్రదర్శకులనేటి ఉత్తమనాటకము ప్రదర్శించి నేర్చుకొనువారికి మార్గదర్శకులు కావలయు.

విజ్ఞాపనము

సంఘాభిమానులాలా! నాటకశాలలు సాంఘికసంబంధములగు ఏర్పాటులు కావున వానిని తగురీతిని సంస్కరించి యభివృద్ధిలోనికి తెచ్చుటకు పూనుకొనుఁడు. మీ రట్లుదాసీనభావము చూపుచున్నచో నివి తప్పులకుప్పలై సంఘమునకు చేటుదెచ్చును. శీఘ్రకాలములో వానిబాగుపఱుపనిచో 'ఆలస్యాదమృతంవిష' మ్మనునట్లు కొలఁదివత్సరములలో నవి సంస్కారానర్హములై తత్సంబంధీకులనెల్ల చెఱచును.

ఈ నావ్యాసము నేననుకొనిన దానికంటె హెచ్చినది. దీనిని నాయందలి వాత్సల్యముచే ముద్రించిన పత్రికాధిపతులకును, కాలవ్యయమును పాటింపక తుదముట్ట నోపికతోఁ జదివిన నామిత్రులకు ననేకసాష్టాంగదండప్రణామములు. సర్వేజనా స్సుఖినో భవంతు.

చిత్రపటముల వివరణము

చెన్నపురి గవర్నరులు.

వీరు 1790 మొదలు 1914 వఱకు చెన్నపురి గవర్నరులుగా నున్నవారిలో కొందఱు. కారన్‌వాలిస్ ప్రభువు గవర్నరు జనరలుగను వెల్లస్లే ప్రభువు సర్వసేనానిగను నుండిరి. కిచనర్ ప్రభువు హిందూదేశపు సర్వసేనాధిపతిగా 1900 మొదలు 1909 వఱకు నుండెను. ఇప్పుడీయన ఈజిప్టులో బ్రిటిషు ప్రతినిధిగా నుండి ఏలుచున్నాఁడు.

సర్. ఎస్. శేషాద్రి అయ్యరు.

వీరు మైసూరు దివానుగా నుండి ఆదేశము నున్నతస్థితికిఁ దెచ్చినవారిలో నగ్రగణ్యులు. వీరి కాలమునందు దేశాదాయము వృద్ధియయి, అనేకజనోపయోగములయిన కార్యములు చేయఁబడెను.

గౌరవనీయులగు పి. ఎస్. శివస్వామయ్యరు గారు, సి. ఐ. ఇ., సి. ఎస్. ఐ.

వీ రిప్పుడు చెన్నపురి గవర్నరుగారి కార్యనిర్వాహక సభ్యులలో నొక్కరు. నెల 1కి 5833-5-4 జీత మొసంగఁబడును. ఈపని యొసంగఁబడక పూర్వము న్యాయవాదిగను అడ్వొకేటు జనరలుగను చెన్నపురి హైకోర్టునందుండిరి.

సర్ గురుదాస్ బెనర్జి, కేటి. ఎం. ఏ., డి. ఎల్., పి. హెచ్.డి.

కలకత్తా హైకోర్టు న్యాయవాదిగ నుండి పిమ్మట హైకోర్టు జడ్జి యయ్యెను. ధర్మశాస్త్రోపన్యాసకుఁడుగా నుండి ధర్మశాస్త్రగ్రంథములను వ్రాసెను. శిశు, కర్మ యను రెండు పుస్తకములను బెంగాలీలో రచించెను. ఇప్పు డుపకారవేతనమును బుచ్చుకొని వృద్ధాప్యమును కలకత్తా నగరమందుఁ గడపుచున్నారు.

వి. పి. మాధవరావు గారు, సి. ఐ. ఇ.

34 సం.లు మైసూరు సంస్థానములో కొలువునం దుండిరి. 1904-06 సం.లలో తిరువాన్కూరు దివాను పనిని, 1906-1909లలో మైసూరు దివానుపనిని జేసిరి. రెండు మాసముల క్రిందట బరోడా దివానుగా నియమింపఁబడిరి.

జి. వి. సుబ్రహ్మణ్య అయ్యరు గారు.

చెన్నపురిలోఁ బ్రచురింపఁబడు "హిందూ" పత్రికకు సుప్రసిద్ధ సంపాదకులుగా నుండి కీర్తి కెక్కిరి, ఆర్థిక రాజకీయ విషయములలో వీరి జ్ఞానము లెస్స. దేశీయ సభానాయకులలో నొకరు. సముద్రమును దాటి ఇంగ్లాండునకు వెల్లిన మొదటి అఱవబ్రాహ్మణుఁడు. తన వితంతు బాలికకు పునర్వివాహముఁ జేసిన సంఘసంస్కర్త. అఱవములో దైనిక పత్రికగాఁ బ్రస్తుతము ప్రచురింపఁ బడుచున్న "స్వదేశమిత్రన్" పత్రిక కధిపతి, సంపాదకుఁడు. 60సం.ల వయస్సుగలదు.

కె. ఎల్. దత్తు, సి. ఐ. ఇ. గారు

హైందవులకు సాధారణముగా లభింపని యున్నతోద్యోగమగు అకౌంటెంటు జనరలు పనిని చెన్నపురిలో నిర్వహించుచున్నారు. భోజనపదార్థముల ధర ఈదినములలో వృద్ధియగుటకుఁగల కారణములను వ్రాసి గవర్నమెంటువారు కోరఁగా పంపియుండెను.

డాక్టరు జగదీశచంద్ర బోస్, సి. ఐ. ఇ., సి. ఎస్. ఐ.

ఈయన లోకవిఖ్యాతిగాంచిన ప్రకృతిశాస్త్రవేత్త. కలకత్తా ప్రెసిడెన్సీ కళాశాలలో నుపాధ్యాయుఁడు. ఈయన వ్రాసిన ప్రకృతిశాస్త్రవిషయకపుస్తకములకలనను, చేసిన పరిశోధనలకలనను ఈ లోకములో నున్న గొప్ప శాస్త్రజ్ఞులలో నొక్కరుగా భావింపఁబడుచున్నారు.

డాక్టరు ప్రాఫుల్ల చంద్ర రే, సి. ఐ. ఇ.

కలకత్తా ప్రెసిడెన్సీ కళాశాలలో సుప్రసిద్ధిని గడించిన రసవాద శాస్త్రవేత్త. బోసుగారివలెనే నీయనయు లోకఖ్యాతిని దమ పరిశోధనలకలన గడించిరి. హిందూ రసవాద శాస్త్రమని రెండు గ్రంథములను ఇంక ననేక రసవాదశాస్త్ర గ్రంథములను ఇంగ్లీషున రచించిరి. పి. హెచ్. డి., డి. ఎస్. సి. అను బిరుదులు గలవు. బ్రహ్మచారిగా నుండి తమజీవితమును గడుపుచున్నారు.

డాక్టరు బ్రజేంద్రనాథ సీలుగారు.

ఈయన కలకత్తాలో నొక కళాశాలకు ప్రధానోపాధ్యాయుఁడుగా నున్నాఁడు. తత్వశాస్త్రమునం దసమానుఁడు. కొన్ని గ్రంథములను వ్రాసెను. విద్యార్థులకాయనయందు పితృవాత్సల్యము కలదు. వంగదేశమునం దున్న అద్భుతమేధాసంపన్నులలో నొకఁడు. బ్రహ్మసామాజికుఁడు.

మహేంద్రలాల్ సర్కారు.

వంగదేశమందలి విద్యాధికులలో నొక్కరయి యుపాధ్యాయవృత్తి నవలంబించినవారిలో నొక్కరు. గ్రంథకర్త. దేశాభిమాని.

బంకించంద్రచాటర్జీ, డి. ఎల్. రాయి.

రాయబహదూర్ దీనబంధుమిత్ర.

వీరు సుప్రసిద్ధ వంగదేశపు కవిశేఖరులు. బంకించంద్రుని నవలలు తెలుఁగులోనికి భాషాంతరీకరింపఁబడినవి. ఆయన వందేమాతరం కీర్తన జాతీయగీతముగాఁ బరఁగుచున్నది.

ప్రెన్సిపల్ హేరంబచంద్రమైత్ర గారు.

కలకత్తాలో దేశీయులచే నడపఁబడుచున్న సిటీకాలేజీకి ప్రిన్సిపలుగా నున్నారు. గొప్ప మేధాసంపన్నుఁడు. వక్త. దేశాభిమాని. బ్రహ్మసమాజపు నాయకులలో నొకరు. యూరపుఖండమందు ఒరిగిన

సర్వమత సమావేశమునకు హైందవ ప్రతినిధిగా వెళ్లియుండి యొక గొప్ప యుపన్యాస మొసంగి పరదేశీయులను రమింపఁజేసిరి.

కూచ్ బెహారు మహారాణిగారు.

బరోడా మహారాజుగారి యేక పుత్రిక. కూచ్ బేహారు మహారాజును తల్లిదండ్రుల యిష్టము లేకనే లండనులో 1 సం. క్రింద వివాహమాడెను. మెట్రిక్యులేషను పరీక్షలో నెగ్గినది. మిక్కిలి సౌందర్యవంతురాలు.

శ్రీమతి సరోజినీదేవి

వంగదేశములో నుద్భవించి ఆంగ్ల కవిత్వము చెప్పఁగల వారిలో సుప్రసిద్ధురాలు. ఈమెకీర్తి గొప్ప దేశభక్తురా లని మన దేశ మంతట వ్యాపించినది. వక్త. ఆంధ్రులగు కేప్టన్ గోవిందరాజులు నాయుఁడుగారి సతీతిలకము.

కన్యా కృష్ణాబాయి.

ఈమె మహారాష్ట్రస్త్రీ. ఈ సంవత్సరమే ఎం. ఏ. పరీక్షలో ను త్తీర్ణురా లయినది.

విద్యాధికలయిన అక్కచెల్లెండ్రు.

శ్రీమతి ద్వారకాబాయి కమలాకరు, శ్రీమతి హరికిషన్‌లాలు, శ్రీ కేలాల్కర్, శ్రీ. తారాబాయి, శ్రీ. మల్లన్న, వీరయిదుగురు అక్కచెల్లెండ్రు. బొంబాయి రాజధానివారు. హిందూ రాజపుత్ర కుటుంబమగు కేలాకరు కుటుంబమునకుఁ జెందినవారలు. మొదటివారు, మూడవవారు, వైద్యవిద్య నభ్యసించి డాక్టరుల పనిని జేయుచున్నారు. శ్రీమతి హారికిషన్ లాలుగారు బి. ఏ ప్యాసయి పంజాబులో బారిష్టరులగు హారికిషన్‌లాలుగారిని వివాహమాడిరి. శ్రీమతి మల్లన్నగారు హైదరాబాదులో నున్న డాక్టరు మల్లన్నగారి సతీతిలకము.

కన్యా తారాబాయి.

ఈమె తన మల్లవిద్యాప్రావణ్యముచేత హిందూ లోకమును రంజింపఁజేయుచున్నది. బరోడా పురవాసి. లేడిసాన్డో అని పిలువఁబడుచున్నది.

శ్రీమతి మణపాక కమలాంబ.

ఈమె కలపటపు నారాయణరావుగారను బ్రాహ్మణక్రయిస్తవుల పుత్రిక. రెండు సంవత్సరముల క్రిందట నార్యధర్మమును స్వీకరించి మచిలీపట్టణ వాస్తవ్యులును ప్రసిద్ధవంశస్థులును నగు శ్రీమణపాక కళ్యాణ నాగభూషణము నాయఁడుగారిని వివాహము చేసికొనెను. ఈమె కాంగ్లేయ విద్యయందును, సంగీతసాహిత్యములందును, చిత్రలేఖనమునందును అభినివేశము కలదు.

శ్రీమతి కే. కనకమ్మగారు.

ఈమె నెల్లూరు పురవాసి. వితంతువు. విజ్ఞాన చంద్రికా పరీక్షలలో నన్ని బహుమానములను బొంది, అన్ని బంగారు పతకములను సంపాదించెను. చక్కఁగ కవిత్వము చెప్పఁగలరు. కొన్ని చిన్న గ్రంథములను రచించినది. పత్త్రికల కనుదినము వ్రాయుచుండును. ఇప్పుడు గవర్నమెంటువారి యుపకారవేతనమును బుచ్చుకొని తిరువల్లిక్కేణిలోని గరల్సు హైస్కూలునందు ఆంగ్లేయవిద్య గఱచుచున్నది.

కీర్తిశేషురాలగు కొండపి సుబ్బలక్ష్మమ్మగారు.

ఈ సాధ్వీమణి వంగవోలులో న్యాయవాదులగు శ్రీయుత కొండపి రామకృష్ణారావు పంతులు బి. ఎ. గారి సతీతిలకము. ఈమె వంగవోలులోని "లక్ష్మీసహాయస్త్రీసమాజ వ్యవస్థాపకురాలు. సంస్కృతాంధ్రములఁ జక్కఁగాఁ జదివిన నారీలలామ. ఈమె తఱచుగా నీసమాజపక్షమున నుపన్యాసముల నిచ్చి, సమాజము నెక్కుడుగా నభివృద్ధినొందించెను. ఈ పతివ్రతా శిరోమణి 28-యేఁట కీర్తిశేషురాలైనది.

పుదుక్కోట రాజాగారు.

పుదుక్కోట సంస్థానము దక్షిణమునఁగల స్వతంత్ర సంస్థానములలో నొక్కటి. ఈ రాజాగారు అనేకదేశములలోఁ దిరిగి గొప్ప యనుభవమును సంపాదించి దేశమును వృద్ధిలోనికిఁ దీసికొని వచ్చుచున్నారు.

పానుగంటి రాజులు.

గౌ. పి. రామారాయణంగారును, వారి సహోదరులును తెలుఁగుజిల్లాలలోఁ ఎం.ఏ, బి.ఏ, పరీక్షలలో గృతార్థులయి పేరెన్నిక గాంచిన జమీందారులలో నగ్రగణ్యులు. శ్రీరామారాయణంగారు చెన్నపురి జమీందారుల ప్రతినిధులుగా నున్నను ప్రజా ప్రతినిధులకంటె నెక్కువ యాసక్తితో తమ విధ్యుక్త ధర్మములను సామ్రాజ్య శాసన సభలో నిర్వర్తించుచున్నారు.

లాడ్ గోవిందదాసుగారు.

చెన్నపురి నివాసులు. గుజరాతులు. ధనికులు. చెన్నపురి షెరిఫ్ పని యొసంగఁబడినది. ధర్మాత్ములు.

హేమచంద్ర సర్కారుగారు.

బ్రహ్మసమాజమతమును ఆంధ్రదేశమున వ్యాపింపఁ జేయుటకయి అనేకపర్యాయములు కలకత్తానుండి వచ్చుచు, మతవిషయిక్కోపన్యాసముల నొసంగుచు, ఈ మతమును వ్యాపింపఁజేయుచున్నారు. ఎం. ఏ పరీక్షలో ప్యాసయినను దారిద్ర్యమునే వ్రతముగాఁ బూని ఉదరపోషణమున కగు ఖర్చులను దీసికొనుచు తమకాలము నంతయు మతవ్యాపకమున నుపయోగించుచున్నారు.

దక్షిణ వల్లూరు జమీందారుగారు.

విద్యాధికులు. దేశాభిమానులు. వీరివలన నాంధ్రదేశమున కెక్కువ యుపకారము కలుగఁగల దని యూహింపఁబడుచున్నది.

శ్రీముక్త్యేశ్వరపురం జమీందారుగారు.

వీరి సంస్థానము పురాతనమునుండి ప్రసిద్ధిఁ జెందినది. వీరు శ్రీచంద్ర మౌళీశ్వర ప్రసాదు బహుద్దర్ మన్నెసుల్తాన్ అని పిలువఁబడు

చున్నారు ముక్త్యాలలో కాపురముందురు. ధర్మాత్ములు. ఆంధ్ర భాషాపోషకులు.

శ్రీవత్స వాయిజగపతి రాజుగారు.

పెద్దాపురపు వంశములో నున్నవారిలో పెద్దలు. 80 సం॥ల వయస్సు. గీర్వాణాంధ్ర భాషాకోవిదులు. వైద్యశాస్త్ర వేత్త. గ్రంథకర్త. 7గురు మనుమలు, 12మంది మనుమరాండ్రు, 1ముని మనుమడు, 2 ముని మనుమరాండ్రు కలరు.

చెన్నపురి హైకోర్టు న్యాయాధిపతులు.

ఈ పటము 1913 సం॥లో జస్టీసు బెన్సనుగా రుద్యోగమును మానుకొని వెళ్లినపుడు తీయబడినది. ఎడమ వయపునుండి పేర్లను జదువ వలయును. జస్టీసులు (1) తయాబ్జి (2 సదాశివయ్యరు (3) సుందర అయ్యరు (4) మిల్లరు (5) బెన్సను (6) సర్ ఆరనాల్డువైట్ (ప్రధాన న్యాయాధిపతి) (7) సర్ వాలెస్ (8) శంకరంనాయరు. (9) మన్రో (10) ఓల్డుఫీల్డు.

కీర్తిశేషులయిన సుందరం అయ్యరుగారు.

సుప్రసిద్ధ న్యాయవాది. హైకోర్టు జడ్జి. దేశీయ నాయకులలో నొక్కరు. వారి యకాలమరణము దేశమునకు గొప్పలోపమును గలిగించినది.

అడ్వొకేటు జనరలుగారు.

శ్రీవీరి పేరు కార్బెటు దొరగారు. చెన్నపురికి సీమనుండి వచ్చి కొలదికాలమేఅయినను చెన్నపురి హైకోర్టులో హైందవ న్యాయవాదులయొక్కయు, ఇంగ్లీషువారి యొక్కయు మన్ననలకు పాత్రులయిరి.

నవాబు సయ్యదు మహమ్మదుగారు.

చెన్నపురి శాసన నిర్మాణ సభవలన నెన్నుకొనబడిన సామ్రాజ్య శాసన నిర్మాణ సభ్యుడు. దేశీయనాయకుడు. ప్రజాభిమాని. గతసంవత్సరము కరాచిలో జరిగిన దేశీయ మహాసభ కగ్రాసనాధిపతి.

హరిశ్చంద్ర విష్ణు దాసుగారు.

సింధుదేశవాసుల పక్షమున బొంబాయి శాసననిర్మాణ సభ కెన్నుకొనబడిన దేశభక్తుడు. కరాచిలో జరిగిన దేశీయమహాసభాహ్వాన సభాధ్యక్షుడు.

దివాన్ కౌమారామల్ చందనమల్.

సింధుదేశపు నాయకులలో నొక్కరు. ప్రజానురాగమును గడించినవారు. కరాచిలో జరిగిన సంఘ సంస్కరణ సభ కధిపతిగా నుండెను.

డాక్టరు సండరులాండు.

క్రైస్తవ మతమును విడనాడి ఏకేశ్వర వాదియై అమెరికా లోని యూనిటేరియనులకు నాయకుడయ్యెను. గొప్పగ్రంథకర్త. హిందూదేశమునందు భక్తియెక్కువ. ఈ సంవత్సరము కరాచిలో జరిగిన ఆస్తికమహాసభకగ్రాసనాధిపతిగనుండెను.

గా॥ హారన్ దొరగారు.

25సం॥ల.నుండియు చెన్న రాజధానిలో కొలువున్నారు.అసిస్టెంటు కలక్టరు దోగ్యమునుండి బోర్డు ఆఫ్ రెవిన్యూలో ముఖ్యుడగు నంత ఉన్నతోద్యోగములను జేసెను. ఫారెస్టు కమిటీకి అగ్రాసనాధిపతిగనుండి జనుల కనుకూలముగు సిఫారసులను వ్రాసిపంపెను. వీరింకను గొప్పయుద్యోగములను జేయగలరు.

క్లైగ దొరగారు.

వీరును హైరొరగారివలెనే ఉన్నతోద్యోగములనుజేసి బోర్డు ఆఫ్ రివిన్యూలో ప్రథమోద్యోగమును జేయుచున్నారు.

మదరాసు బిషప్ గారు.

వీరు హైందవ ప్రజాభిమానులు. దక్షిణాఫ్రికా గడబిడలో భారతీయులపక్ష మవలంబించి తగిన సమయము నందు గొప్ప సహాయమును జేసి మనవారి కృతజ్ఞతలకు పాత్రులయిరి. వీరిని జూచి అనేక మంది యూరోపియనులు ఈ కలహములలో మనవైపు జేరగలిగిరి.

రెవరెండు ఆండ్రూసుగారు.

వీరు ఢిల్లిలో నొక కళాశాలలో నుపాధ్యాయులు. హిందూదేశమందు వీరికున్న యనురాగము వర్ణనాతీతము. రవీంద్రనాథ టాగోరు గారియందు వీరికి గురువాత్సల్యత గలదు. అనేకవ్యాసములను దేశీయ పత్రికలకువ్రాయుచుందురు. గా॥ గోఖలేగారుకోరగా దక్షిణాఫ్రికాకువెళ్ళి అచట శాంతవచనములను బలికి సంధి నేర్పఱచుటలో నెక్కువగా కృషిసలిపి భారతీయుల మన్ననలకు పాత్రులయిరి.

సర్ హెన్రీ కాటన్.

ఈయన 30 సం. లు ఆంగ్లేయోద్యోగిగ మనదేశమందుండెను. హిందూదేశాభిమాని దేశీయ మహాసభ కధ్యక్షుడుగా గూడనుండెను. హిందూదేశమును గురించి పుస్తకములను వ్రాసెను. సర్ విలియం వెడ్డరుబరనుగారివలెనే యెల్లప్పుడు ఇంగ్లాండులో మనదేశీయులకయి పాటుపడును.

డాక్టరు రసవిహారి ఘోషు.

దేశీయ మహాసభాధ్యక్ష్యమును రెండు పర్యాయములు వహించెను. కలకత్తాలో నత్యుచ్ఛఖ్యాతిని గడించిన న్యాయవాది. నెలకు 20,000 లకు పయిగా నార్జించునట. కలకత్తా విశ్వవిద్యాలయమువారికి 10 లక్షల రూపాయలు ప్రకృతి శాస్త్రాభి వృద్ధికయి దానము జేసి తన దేశాభిమానమును లోకమునకు వెల్లడించెను.

రసూలు గారు.

హిందువులతో మహమ్మదీయు లెక్కువ సఖ్యతను గలిగియుండవలయునని వాదించు మహమ్మదీయులలో నొక్కరు. గొప్ప బారిష్టరని ప్రతీతికలదు. ఆంగ్లేయయువతిని పెండ్లియాడెను.

నెల్లూరు పురసౌధము.

ఈ పురమందిరమును శ్రీయుత రేబాల లక్ష్మీనరసా రెడ్డిగారు చాలధనమును వ్రయముచేసి కట్టించుట వలన వారి పురాభిమానము వెల్లడి యగుచున్నది. ఇట్టి పురమందిరము ఏజిల్లా యందైనను లేదని చెప్పుచున్నారు. ఇంకను కట్టడము పూర్తికాలేదు. ఇప్పటికే నలుబది వేలకు మించినదట.

మదరాసు నిమ్నజాతుల పాఠశాల.

చెన్నపురి సంఘసంస్కరణ సమాజమువారిచే నడుపబడుచున్నది. ఈ పాఠశాలవలన ఈజాతుల కెక్కువయుపకారము గలుగుచున్నదనుట నిర్వివాదాంశము.

రక్షక సేనవారు.

దొంగజాతులను తమపోషణము క్రింద తీసికొని మంచి జీవనోపాయముల గలిగించుచు చెడ్డవృత్తి నుండిమరల్చుచున్నారు. అట్టి వారీ సంచికలోని పటమునందు గలరు. రెండవ పటములో పట్టుపరిశ్రమమును నేర్చుకొనుచున్న అంత్య జాతుల బాలురు కలరు.

కౌన్సిల్లరు నంజుండయ్యగారు సి. ఐ. ఇ.

వీరు మైసూరు ప్రభుత్వ సేవయందు సుమారు 25 సం॥లకు పయిగా నుండి స్వల్పోద్యోగము నుండి మైసూరు ప్రధాన జడ్జీ ప్రథమ కౌన్సిల్లరు మొదలగు గొప్ప పదవులను బడసిరి.

ప్రొఫెసరు కర్వేగారు.

మహారాష్ట్ర బ్రాహ్మణులు. పునహావిధవాశరణాలయమును స్థాపించిన వారు. తమ యావజ్జీవమును స్త్రీలోకాభ్యుదయమున కయి వినియోగించుచున్నారు.

న్యాపతి హనుమంతరావు పంతులుగారు.

కృష్ణాజిల్లా సంఘప్రెసిడెంటుగారును దొరతనము వారి న్యాయవాదులును నగువీరి సాధుగుణ సౌశీల్యములు నుదార స్వభావమున్ను సుప్రసిద్ధములు. ఆంధ్రదేశమునందు ప్రారంభమైన దేశాభ్యుదయప్రయత్నములందు వీరి చేయూతలేని దొక్కటియు లేదు. ప్రతి సత్కార్యమునకును వీరుచేయు స్వార్థత్యాగమును, పడుశ్రమయు, చూపు నుత్సాహమును సార్వజనైకాను కరణీయములు.

వల్లూరు సూర్యనారాయణరావు పంతులుగారు.

ఆంధ్రదేశనాయకులందలి నిర్భయప్రవర్తకులలో నొక్కరును, రాజకీయ, సాంఘిక, సంస్కర్తలలో మున్నెన్నదగిన వారును నగు సూర్యనారాయణరావు పంతులుగారు ఆంధ్రోద్యమ నిర్వాహణ ధురీణులై ప్రఖ్యాతి గాంచియున్నారు. సర్వజన సమత్వమును మనోవాక్కాయ కర్మలయందు బ్రకటించుట యందును, ప్రజోపయోగ కార్యములను బహుదీక్షతో నెరవేర్ప బ్రయత్నించుటయందును, వీరు కనపఱచు నుత్సాహము మిక్కిలి గణనీయము. కొలది కాలములో వీరు తమసర్వశక్తులను దేశహితైక కార్యములకై వినియోగింప నున్నారు.

రావుబహదూర్ వి. నరసింహారావుగారు.

వీరు కర్నూలు మునిసిపలు చైరుమను పనిచేసి ప్రజల యొక్కయు ప్రభుత్వమువారి యొక్కయు మన్ననలకు పాత్రులయిరి. వీరికి గవర్నమెంటు వారు రావుబహదూర్ అను గౌరవ బిరుద మిచ్చి సత్కరించిరి.

టి. వి. వేంకటరామయ్యరు గారు.

నెల్లూరులో ఖ్యాతివడసిన న్యాయవాది. వీరి సహోదరులు టి. వి. శేషగిరి అయ్యరుగారు హైకోర్టుజడ్జి యయినందున చెన్నపురిలో న్యాయవాదిత్వము నవలబించుట కయివచ్చిరి.

అమలినేని కొండప్పగారు బి.ఎ. బి. ఎల్.

కమ్మకులజులు. బళ్లారిలో న్యాయవాదులై యున్నారు. అనంతపురం జిల్లా కల్యాణదుర్గం తాలూకాలో బి. ఎల్. ప్యాసయిన వారు వీరొక్కరే.

డాక్టరు కే. గోపాలరావుగారు.

బి.ఏ. పరీక్షలో కృతార్థులైనపిమ్మట నిజాముగారిచ్చినవిద్యార్థి వేతనమును బొంది వైద్యశాస్త్రము నభ్యసించుటకై ఎడెంబరోపట్టణమునకుబోయి ఎం. బి; సి. ఎం; సి. ఎచ్. బి. మున్నగుపరీక్షలలో సగౌరవముగను తీర్ణులైరి. వైద్యశాస్త్రమేకాక మానసికశాస్త్రము మొదలగు విషయములందును మంచిజ్ఞానముగలవారు. వీరిప్పుడు జిల్లాసివిలుసర్జను ఉద్యోగమునందున్నారు. నిజామురాజ్యములోని తెలుగు ప్రాంతమునుండి సీమకుబోయిన బ్రాహ్మణులలో వీరే మొట్టమొదటి వారు. ఆంధ్రసాహిత్యమున సమర్థులు. సీమనుండివచ్చినతరువాత వీరిని ప్రాయశ్చిత్తమునకు లోబరచుయత్నములు జరిగియుండెను; కాని వీరు వానికిలొంగలేదు. వీరివినయాదిసద్గుణములు ప్రశంసనీయములు.

శ్రీయుత తెన్నేటి సూర్యనారాయణగారు బి. ఎ

వీరి వయస్సు 21 సంవత్సరములు. వీరు 1911 వ సం॥ న బి.ఎ. పరీక్ష యందు కీర్తియుతముగ జయమునంది క్రితము అక్టోబరు నెలలో శ్రీపిఠాపురము రాజావారి విరాళసాహాయ్యమున ఐ.సి.ఎస్. పరీక్ష యందు కృతార్థులగుటకు సీమకుపోయిరి. వీరుధరించియున్న పతకము బి. ఎ. పరీక్షయందు ఆంధ్రదేశమున ప్రథములుగా జయముగొని గణించిన "మార్డొనాల్డు" సువర్ణపతకము. గణితము వీరికి అభిమాన శాస్త్రము. బాల్యమునుండియు వీరీవిధముననే ప్రతితరగతి యందును ప్రథములు గానుండి, పతకములను విద్యార్థివేతనములను అవ్యవధిగా అనుభవించియున్నారు. వీరిని ఇంతవరకు దయజూచిన జయలక్ష్మి ప్రస్తుతప్రయత్నమునగూడ కృతార్థుల జేయుగాత !

డాక్టరు కోకా అహోబలరావుగారు.

వీరు, ఒంగోలు నివాసులును, ప్రసిద్ధపురుషులును, నగు కోకా నారాయణస్వామినాయడుగారి పుత్రులు. 1906 మొదలు 1910 సంవత్సరము వఱకు ఎడింబరావిశ్వ విద్యాలయమున వైద్యశాస్త్రము

నభ్యసించియచ్చట ఎం. బి. పట్టమును; డబ్లినులో సి. హెచ్. బి. పట్టమును; లివర్పూలులో డి. టి. ఎమ్ పట్టమును; బడసిరి. పిమ్మట మాత్రసంబంధమగు వ్యాధులను పరిశోధించు నిమిత్తమై న్యూయార్కు, బోస్టను, చికాగో, సియాటిలు, టోకియో నగరములందలి వైద్యాలయములను దర్శించి 1911 సం॥న స్వదేశమునకు మరలివచ్చిరి. ప్రస్తుతము స్వస్థానమగు బందరు పట్టణముననే నివాసమేర్పఱచుకొని ఎందరకో ఉచితముగ వైద్యసహాయ మొసర్చుచున్నారు. దయార్ద్ర హృదయులు. శాంతస్వభావులు. సమర్థులగు వైద్యులు. వ్యాయామములందు నిపుణులు.

న్యూయింగ్టను పాఠశాల.

ఈ పాఠశాల చెన్నపురి రాజధానియందలి జమీందారుల బిడ్డలు చదువు కొనుటకయి చెన్నపురిలో నొకభాగమగు తేనాంపేటలో నుంచబడినది. ఈపటము ఇంగ్లీషు విద్యగఱచుచున్న మైనరులును, వారి తండ్రులును, ఉపాధ్యాయులును సాంవత్సరి కోత్సవదినమున దీయించుకొనినది.

కొత్త వేంకటరమణారావుపంతులుగారు.

ఐ. ఎమ్. ఎస్. అను గొప్పపరీక్షయందు కృతార్థులైన ఆంధ్రులలో మొదటివారు. లండను విశ్వవిద్యాలయమున ఎమ్. ఆర్. సి. ఎస్., ఎల్. ఆర్. సి. పి పట్టములను బడసిరి.

జనస్వామి రంగావధానులుగారు.

1912 సంవత్సరమున వీరు బి. సి. పరీక్షయందు రాజధానిలో మొదటివారుగ కృతార్థులైరి. ఇంతకు పూర్వముననాంధ్రులెవ్వరును నీపరీక్షయందు ప్రసిద్ధివహించినవారులేరు. హైడ్రాలిక్కు (జలయంత్రశాస్త్రము) ఇంజనీరింగులో వీరికి డీవిర్టను సువర్ణపతకము లభించినది. ప్రస్తుతము వీరుగుడివాడసబుడివిజనుకు లోకలుఫండుఅసిస్టెంటు ఇంజనీరు గానున్నారు.

చెన్నాప్రెగ్గడ భానుమూర్తి పంతులుగారు.

చాలకాలమువీరు బందరు నోబిలుకళాశాలయందు గణితశాస్త్ర పండితులుగనుండిరి. బోధనాకౌశలము చేతను, విద్యార్థిబృందమునందలి యనురాగముచేతను, సుగుణసంపత్తిచేతను వీరు సర్వజనులకును సుహృద్వరులై భాసిల్లిరి. అసర్గళమును, సులలితమును, చిత్తరంజకమును నగుకవిత్వము చెప్పగలసమర్థులు. గొప్పసంస్కృతవిద్వాంసులు. ప్రస్తుతము చెన్నపురి దొరతనమువారి తెలుగు ట్రాన్సులేటరు పదవియందున్నారు.

వైద్యులకృష్ణారావుగారు.

వీరుచాలకాలము నూజవీడులోని శ్రీరాజా రంగయప్పారావుగారి పాఠశాలలో నుపాధ్యాయులుగనుండిరి. వీరి విద్యార్థులపైనభిమానమును, స్నేహితులయందు వాత్సల్యమును, నిర్దుష్టమగు వర్తనమును, మర్యాదలక్షణమును ప్రశంసనీయములు.

ప్రొఫెసరు ఎమ్. రంగాచార్యులుగారు, రావుబహద్దరు.

సంస్కృతాంగ్లభాషా కోవిదులును, ప్రసిద్ధవ్యాఖ్యాతలును, చెన్నపురి ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తకభాండాగారాధి పతులునునైన వీరు ప్రస్తుతము ప్రెసిడెన్సీ కళాశాలలో తత్వశాస్త్రపండితులుగనున్నారు. వీరియభిమానవిద్య ప్రకృతిశాస్త్రమైనను, ఆంగ్లభాషయందును, సంస్కృతసాహిత్యమునందును అపారపాండిత్యముగడించి సర్వతోముఖపట్టమునకర్హులైన స్వల్పసంఖ్యాకులగు దేశీయులలో వీరొకరు. వీరి దేశహితైకనిరతియు, జంకుకళంకులేని ప్రవర్తనమును, శ్లాఘ్యములు

పోతరాజు నరసింహముగారు.

రాజధానికళాశాలయందు బోధకులు. తత్వశాస్త్రమున గొప్ప పండితులు. వీరివ్యాసములు తత్వశాస్త్రపత్రికలయందు ఆదరపూర్వకముగా ముద్రింపబడుచుండును.

గరికపర్తి కోటిలింగముగారు.

మచిలీపట్టణవాసులు. గొప్పసంగీతవిద్వాంసులు, వీరిగానపాఠశాలయం దెందరో స్త్రీలు, పురుషులు విద్యనభ్యసించుచుందురు. స్త్రీలలో గానవిద్యావ్యాపనమునకై వీరుచేసిన కృషి మఱియొక్కరు చేయలేదు. వీరియొద్దనున్నాయి నేర్చుకొనినవా రెందరో బహుఆహ్లాదకరముగా వాయింపగలరు. కోటయ్యదేవరగారి కీర్తిదక్షిణ దేశమందు కూడ వ్యాపించి యున్నది.

ఎ. ఎల్. నారాయణరావుగారు.

వీరు బి. సి. ఇ పరీక్షలోగడచిన సంవత్సరము రాజధానిలో రెండవ వారుగ నారితేరిరి. ప్రస్తుతము గూడూరు డివిజనుకు లోకల్ ఫండు అసిస్టెంటు ఇంజనీరుగనున్నారు.

జి. వి. కృష్ణారావుగారు. బి. ఏ.

ఈయన బి. ఏ. ప్యాసయిన తరువాత క్షయవ్యాధిచేత బాధితులై, ఔషధములవలన కుదురనందున కూనీగారి తొట్టివైద్యముజేసి దానివలన పూర్ణారోగ్యముబొంది, బి. ఎల్. చదువుటను మానుకొని తమయావజ్జీవమును ఈతొట్టివైద్యవ్యాపకమునకయి వినియోగించుచున్నారు. అనేకమంది దీర్ఘజాడ్యములను కుదిర్చి పొగడ్తలనొందుచున్నారు.

గోకేటి జోగిరాజుగారు.

పిఠాపురమురాజుగారి వ్యవసాయనిదర్శన క్షేత్రమున కధిపతులుగనున్న జోగిరాజు పంతులుగారు తమయభిమాన శాస్త్రమునందు చాలసమర్థులు. వ్యవసాయశాస్త్రపరీక్షయందు వీరురాజధానిలో మిక్కిలి యున్నతస్థానమువహించిరి. వీరియాధిపత్యము క్రింద పిఠాపురమునందలి క్షేత్రమమిక్కిలి జయప్రదముగా నిర్వహింపబడుచున్నది. విజ్ఞానచంద్రికా మండలివారికి వ్యవసాయమువిషయమై అమూల్యములగు రెండుసంపుటములను రచించియున్నారు.

జయపురం మహారాజుగారు, కుమార రాజుగారు.

ఈసంస్థానము విశాఖపట్టణము జిల్లాలో కలదు. మహారాజుగారు దాతలు. సంస్థానము మిక్కిలి ఫలవంతమైనదని ప్రసిద్ధికెక్కినది.

జయరామరావుగారు.

వీరు కృష్ణాజిల్లాలోని నర్సాపురంలో మైలరు హైస్కూలు హెడ్మాష్టరుగనున్నారు.

పంచాపకేశయ్యరుగారు.

చెన్నపురి మైలాపురంలోని పి.ఎస్. హైస్కూలు హెడ్మాష్టరుగనున్నారు.

జి. ముకుందరావు నాయుడుగారు.

గంజాంజిల్లా శ్రీకాకుళములోని హైస్కూలు హెడ్మాష్టరు.

ఎడ్ల రామదాసుగారు.

హరిభక్తులు. గ్రంథకర్త. ఆంధ్రదేశమందనేకమంది శిష్యులుగలరు.

బి. ప్రకాశంగారు.

వీరు బందరు పురవాస్తవ్యులు. సంగీత సాహిత్యములందు మంచి పాండిత్యముగలవారు, హిందూశాఖా పాఠశాలయందును హిందూ పాఠశాలయందును నుపాధ్యాయులుగ నుండి విద్యాభివృద్ధికి పాటుపడిరి. సంగీతపాఠకులకు ప్రకాశముగారి పాండిత్యము విదితము.

కందర్ప శ్రీరామశాస్త్రిగారు.

శ్రీరామశాస్త్రిగారు బందరుపుర వాస్తవ్యులు. నోబిలు కళాశాలయందు కొంతకాల ముపాధ్యాయులుగ నుండిరి. వీరి మేధాప్రజ్ఞ యద్భుతము. అద్వైతసిద్ధాంతము బోధించుటయందు విశేష శక్తిగలవారు. పాశ్చాత్య తత్వగ్రంథములను నద్వైతసిద్ధాంతగ్రంథములను సమన్వయించి బోధించెడి విశేషసామర్థ్యము వీరి కుండెడిది. వీరు రెండేండ్లకు పూర్వము కాలధర్మము నొందిరి. వీరు స్థాపించిన సమాజము గుడివాడయందు గలదు.

కొప్పరపు శాహూరావు పంతులుగారు.

ఫస్టుగ్రేడు ప్లీడరు, మునిసిపల్ చైర్మన్, పబ్లికు ప్రాసిక్యూటరు, పనులను నెల్లూరులో జేసియున్నారు. తరువాత జిల్లా మునసబు హోదానుండి బసిసిరి. ఈయన 20,000 వరకు దానధర్మములనుజేసి రావుబహద్దురు పదవి నొందెను. నెల్లూరుజిల్లాలో గొప్ప పేరును పొందినవారు.

సారంగు భీమశంకరముగారు

న్యాయవాది. రాజమండ్రి మునిసిపాలిటీకి చైర్మనుగానున్నారు.

మాడపాటి హనుమంతరావుగారు.

ఆంధ్రభాషాభిమానులు. కవనము జెప్పగలరు. ఇప్పుడు శ్రీనిజాము ప్రభుత్వమువారికి తెలుగు ట్రాన్సు లేటరుగానున్నారు.

దాట్లలింగయ్యగారి సూర్యప్రకాశలింగముగారు.

విజయనగరములో గొప్పవర్తకులు. కొన్ని గ్రామములను సంపాదించి గొప్ప భూస్వాములయినట్టివారు.

వేములకొండ విశ్వనాథము పంతులుగారు బి. ఎ.

వీరు భీమునిపట్టణసాలనాసంఘాధ్యక్షులు. ప్రజాభిమానమును గలవారు.

నూజవీడు జమీందారుల పెద్దపటము.

మొదటివరుసలో నిలుచున్నవారు:— శోభనాద్రి అప్పారావుగారు, 2. నారయ్యప్పారావుగారు, మునుసూరు, 3. రాజా నారయ్యప్పారావు బహద్దరు కుమారరాజాగారు భద్రాచలము పాల్వంచ వగైరా, 4. రాజా రాజగోపాల అప్పారావు బహద్దరు జమీందారుగారు మునుసూరు వెంట్రప్రగడ ఎస్టేటుదారుల కనిష్టసోదరులు, 5. అప్పారావు కుటుంబములోనివారుకారు, 6. రాజాసింహాద్రి అప్పారావు బహద్దరు జమీందారుగారు, ఇప్పటి వెంట్రప్రగడ ఎస్టేటు ప్రభువు, 7. కీర్తిశేషులైన రాజా వెంకటరామయ్యప్పారావు బహద్దరు జమీందారుగారు, రాజా పార్థసారథి అప్పారావుబహద్దరుగారి ద్వితీయపుత్రుడు, 8, రాజా శ్రీమన్నారాయణ అప్పారావు బహద్దరుగారు, కపిలేశ్వరపురము జమీందారుగారి ద్వితీయపుత్రుడు, 9, రాజా వెంకటాద్రి అప్పారావు బహద్దరుగారు, ఇప్పటి ఉయ్యూరు మైనరు జమీందారు, 10. అప్పారావు కుటుంబములోనివారు కారు.

రెండవవరుసను కూర్చుండినవారు:— 1, రాజా శోభనాద్రి అప్పారావు బహద్దరుజమీందారుగారు విజ్ఞాపురము ఎస్టేటు మైనరు సోదరులలో చిన్నవారు, 2, 3 అప్పారావు కుటుంబములోనివారు కారు, 4. రాజా పార్థసారథి అప్పారావుబహద్దరుగారు, శనివారపుపేట పాల్వంచ సంస్థానాధీశులు, 5. అప్పారావు కుటుంబములోనివారు కారు, 6. రాజా వెంకటరంగయ్యప్పారావు బహద్దరు జమీందారుగారు, 7. అప్పారావు కుటుంబములోనివారు కారు, 8. రాజా వెంకటరామయ్యప్పారావు బహద్దరుగారు విజ్ఞాపురము మైనరు జమీందారులలో పెద్దవారు.

డాక్టరు వామన్ గోపాలుగారివనస్పతికృత, అయోడైజ్‌డు

సరసపరిల్లా

రక్తమే మనుజులకు ప్రాణము. రక్తము దోష సహితమైనచో రోగములకు కారణమని చెప్పపనిలేదు. దీనిని చక్కగా శుద్ధిచేసి రక్త పుష్టిచేయుటకు ఈ సరసపరిల్లా ఇప్పటికి 40 ఏండ్లనుండి అనుభవముచే ప్రసిద్ధిగాంచినది. ఇది రక్తశుద్ధిని బాగాజేయుటయేగాక సవామేహ మును, దానివలన గలుగు వాతాదిభయంకరరోగములు, సంధివాత ము, గండమాల శరీరమునందుబుట్టు కురుపులను, నల్లనిమచ్చల సంధి బంధనముల పీనసము అనగా ముక్కుకుళ్ళు దిబ్బడవేయుట, కొన్ని చోట్ల స్పర్శజ్ఞానముతగ్గుట, రసముతినుటచో గలుగు గ్రంథులయుబ్బు, పంటిజబ్బులు మొదలగు జబ్బులనన్నిటిని ఈ సరసపరిల్లా వాడిన నయ ముచేయును. దీనివలన నపాయములేదు. బలముగలుగును. గొప్పడాక్టరు లుకూడా రోగులకు దీనిని వాడుచున్నారు. బాగా గుణముచేయుటకు 5 సీసాలు కావలయును. వెల సీసా 1-కి రు 1-4-0, సీసాలు 4 కి రు 4-8-0 వి. పి. ఖర్చులు కొనువారే భరించవలయును.

మెదుడుకు పుష్టిజేయు మంచి మందు

ఫాస్పరస్ మాత్రలు భాస్వరమాత్రలు.

నరములపుష్టికి ఫాస్పరస్‌నకు సమానమయిన వస్తువింకొకటిలేదు. బలహీనములయిన స్పర్శనాడులకు యిది ప్రాణము నిచ్చుచున్నది. శక్తిని గలిగించుచున్నది. నరముల బలహీనతవలన కలిగిన రోగవికారములకు యిది మంచి మందు.

అతి మనోపరిశ్రమవలనగాని, నరముల బలహీనమువలనగాని దుర్బలత్వ మేర్పడినపుడు యీ మాత్రలు విచిత్రముగా పనిచే యును. శుక్లనష్టములు, స్వప్నస్ఖలనములు, యింద్రియ స్ఖలనములు మొదలగు జబ్బులకిది బాగుగా పనిజేయును. ఈ మాత్రలు మనో దుర్బలమును బాగుజేయుటయేగాక మనోదారుఢ్యమును బుట్టించుటకును నుపయోగపడును. ఇంద్రియస్ఖలనము, స్వప్నస్ఖలనము దుర భ్యాసము మొదలగువాటివలన పుంసత్వమునకు హానికలుగుచున్నది. పుంసత్వమును కలిగించుటకు భాస్వరమువంటిమందు వేరొకటిలేదు.

దీనితో క్వైనా చేర్చుటవలన తలనొప్పులను పోగొట్టును. వీటికి తోడు లోహము, స్ట్రిక్నియా, డామియానా వీటిలో చేర్చబడినందువలన రక్తహీనము, బలహీనము, అగ్నిమాంద్యము మొదలగువాటికి మంచి మందు.

ఋతువికారములు, ఋతుశూల, వంధ్యత్వము మొదలగు వికారములను గలిగిన స్త్రీలకు సయితమీ మాత్ర లుపయోగించును.

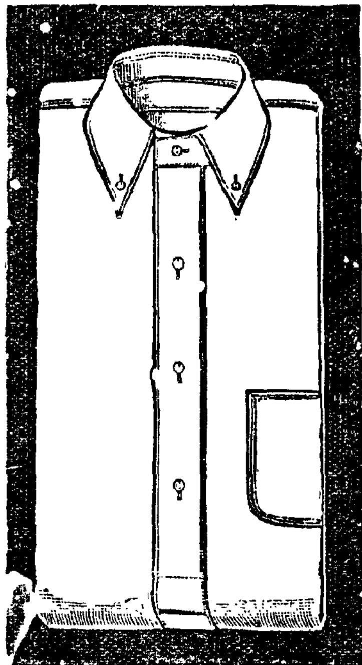
24 మాత్రలుగల సీసావెల 0-14 0, 1 మొదలు 4 సీసాలవఱకు పోస్టుఖర్చులు 4 అణాలు.

ప్రొప్రైటరు గౌతమరావు కేశవ, ఠాకూరుద్వారు, బొంబాయి.

ఏజంట్లు:—అమృతాంజనం డిపో, ఫోర్టు, బొంబయి.

షర్టులు! షర్టులు!! షర్టులు!!!

చౌకయయినవి! చాలకాలముండునవి!! అనేకవందలు ఖర్చయినవి!!

షర్టులు తయారుచేయుటలో మేము సుప్రసిద్ధిని జెందినవారము.

తెల్ల ట్విలు షర్టులు	డజను	౧ కి	రూ. 13-8-0
డిటో రెండవ రకము	,,	,,	12-0-0
డిటో గీట్లుగలవి	,,	,,	13-8-0
మాటీ షర్టు	,,	,,	15-0-0
మసలీను షర్టు లాంగుక్లాతు	,,	,,	16-8-0
ప్లానలు షర్టు మొదటిరకం	,,	,,	54-0-0
డిటో రెండవరకం	,,	,,	30-0-0

(1) ఆర్డరు చేయునపుడు గొంతుకొలతి యివ్వవలెను.

(2) 16 యించిపై గొంతుగల షర్టుకు ౧ డజనుకు రూ 1-8-0 యెక్కువగా యివ్వవలయును.

గురురాజా అండు కంపెని.
తిరువల్లిక్కేణి, మదరాసు,

ఆంధ్రనాటకములు.

ఆంధ్రనాటక పితామహుండగు బళ్లారి, ధర్మవరం-రామకృష్ణమాచార్యులవారిచే రచియింపబడిన ఆంధ్రనాటక రత్నమాలా గ్రంథములు.

1. చిత్రనళీయము. (2) విషాదసారంగధర. (3) పాదుకాపట్టాభిషేకము. (4) సావిత్రిచిత్రాశ్వనాటకము.

ధర ప్రతి-1-కి రు 1-0-0 మాత్రమే.

(1) వలయువారు. విమావిలాసముద్రాక్షరశాల-బళ్లారి.

(లేక.)

(2) యం-నరసయ్య, మారుతి నివాసం, 22 కోపు వెంకటాచలయ్యర్ వీధి. మద్రాసు.

ఈ చోట్లకు వ్రాసి తెప్పించుకొనవచ్చును.

N. B. ప్రహ్లాద నాటకము. చంద్రహాస నాటకము. ప్రమీళానాటకము ముద్రింపబడుచున్నవి. త్వరలో వెలువడును.

D. K. Krishnamacharlu & Brothers, Bellary.

ఉద్యానకృషి ప్రథమపాఠములు

ఇందు ఉద్యానవనముల యొక్కయు స్కూలుతోటల యొక్కయు నిర్మాణమును, అందు పలువిధములగు పూలచెట్లు, ఫలవృక్షములు, కూరగాయలు మొదలగునవి తగిన దోహదములు చేసి పెంచు విధానములును పెక్కుపటముల సహాయముచే సులభశైలిని చక్కగ వ్రాయబడెను. ప్రతిగృహ యజమానియు, ఉపాధ్యాయుడును జదువదగినది. గృహిణులకును నత్యంతోపయుక్తముగ నుండును. తెలుగులో నిట్టి పుస్తకమిది వరకెన్నడును వెలువడలేదు. కాగితపు కవరుతో వెల రు 0-10-0లు. కాలికో బైండు 0-12-0. వలయువారు ఈ క్రింది అడ్రెసుకు గ్రంథకర్తకు వ్రాయవలెను. పుస్తకములు కొద్దిరోజులలో తయారగును.

గోటేటి జోగిరాజుగారు, పిఠాపురం.

ఆరు. మార్టినువారి మందులు.

డెమియానా మాత్రలు

ఇవి స్త్రీపురుష సంబంధమయిన యేవిధమయినను శక్తి నశింపఁజేయు వ్యాధిగ్రస్తులకు, వారిశక్తి పునఃప్రాప్తికిని, రక్తవృద్ధికిని, జ్ఞాపకశక్తి నభివృద్ధిపరచుటకును, కండనరములయందలి దుర్బలత్వము పోగొట్టుటకును, శరీరావయవములకు అసాధారణబలము నిచ్చుటకును, నిద్రావస్థలోఁగాని, జాగ్రదవస్థలో గాని, యింద్రియస్ఖలితము, మూత్రద్వారా తెలియకుండ, యింద్రియముపోవుట కలవారికిన్ని యితరము యీసంబంధవ్యాధులకును యీగుళికలు ఉత్కృష్టమైనవి. ఈ అమోఘమైనమాత్రలు, పునర్జీవితము కలుగజేయునటుల మెదడుకు చురుకు పుట్టించుటకును, నరములయందు శక్తి వృద్ధిపరచుటకును సాధకములు. ఇవి ఆఁకలిపుట్టించుటకును, కండనరములయందు శక్తి కలిగించుటకు, ఆరోగ్యమును వృద్ధిజేయుటకు తయారు కాబడిన మాత్రలు. మానవశరీరసంబంధమయిన యేవ్యాధులనైనను కుదుర్చుటలో నద్వితీయము. ఒక్కొకమాత్ర వాడుచో, క్రొత్తశక్తిని కలుగజేయుచు ఉత్సాహమును పుట్టించు మందును. **42** మాత్రలు గల సీసా **1**-కి రు. **2-8-0** సీసా **3**-కి **6-8-0.**

ఏగ్యూమిక్శ్చరు

ఇది అనేక పరిశోధనలు శ్రమలవలన పరిశోధింపబడి దీనియొక్క అద్భుతగుణమున కెంతయు పొగడిక నంది యున్నది. ఇది యేవిధములైన మందులచే పోజాలని, జ్వరవ్యాధులు నివారింపఁజేసి ఖ్యాతిని పొందినది. ఈలోక ప్రఖ్యాతమగు మందు చలిజ్వరము, వణుకుజ్వరము, మలేరియా (రోజువిడచి రోజువచ్చు జ్వరము) విషజ్వరము నడుమనడుమ వచ్చుచు తగ్గుచుండు పాపిజ్వరములను, పోగొట్టుటలో అప్రతిమానమైన మందు, ఇది యేభయము లేకయే చిన్నపిల్లలకు నయితము వాడవచ్చును. దీనికంటు సుగుణ మేమన దీనిని వాడుటకు ముందు విరేచనమునకు వేసుకొనవసరములేదు. పడిశములని తెగులు బిళ్లసంబంధమైన వ్యాధికిని ఇది సర్వసాధారణముగా పని జేయును. వెల సీసా **1**-కి రు. **0-12-0** లు.

వాయువుపోటుకు మందు

ఇది సర్వవిధమైన వాయువుపోట్లు, వాతరోగము, తిమ్మిరివాయువు, ఇలుకు లేక జెణుకునొప్పి, నాడినొప్పి, కండనరములబాధ, శిరోబాధ, వ్రణబాధ, కంఠమునందలి నొప్పి, నడుమునొప్పికి, గాయములకు, సంధులలో నొప్పులకు, వెన్నెముకనొప్పికి, ఱొమ్మునందలి పోట్లకు, మోకాలిచిప్పలను కుదుర్చుటలో అమోఘమైనమందు. పైవ్యాధులకు ఒకటి రెండుసార్లు రాచినంతటనే తిరిగి యెన్నడు రాకుండ జేయు అత్యంతశక్తి గలదు. వెల సీసా **1**-కి రు **1-4-0** డజను **1**-కి **18-8-0.**

అయొడైజ్డుసరసపరిల్లా

ఇది అన్నివిధములయిన రక్తశుద్ధిపర్చు యింగ్లీషుమందులతో తయారుచేయబడి, రక్తవృద్ధికి, రక్తశుద్ధికి, స్వాభావికముగ స్రవించెడు మలమూత్రద్వారముల శుద్ధికి, కొఱుకు, సవాయిమేహము, గండమాలతో కూడినయెముకవ్యాధులకు, శీతాదములకు, మాంసగ్రంథిసంబంధమైన ఉబ్బులకు, చర్మసంబంధమైన బొబ్బలు, నడుము నొప్పిగలవారికి, కీళ్ళ సంధులయందలి బాధలకు వాయునొప్పి, నాడివ్యాధి, తీరని వ్రణబాధలతో కూడినవారికి, ఇతర రసలోహసంబంధమైన మందులను తినినందువలనఁ గలుగు తిమురు, వాయువు, నాడివ్యాధి, విషగంధుల వ్యాధులకు అత్యంతోపయుక్తముగ పనిజేయును. ఈ మధురమయిన సిద్ధౌషధము కండనరములయందలి వాయునొప్పులకు, కఠినమైన బొబ్బలకు, ఊపిరితిత్తులు ఉబుకుటచేఁ గలిగిన అంతరంగ బాధలకు, ఉబ్బసమునకు, వొంటిలోని నొప్పులకు, లాభకరమగు గుణముల నిచ్చును. సర్వసాధారణముగ బజారునదొరకు రక్తశుద్ధి మందులలో నిదికారుచౌక వెల సీసా **1**-కి రు, **2-0-0** మాత్రమే.

దంతధావనచూర్ణము

దంతక్షీణము కానీయక కాపాడునట్టి దంతచూర్ణము అమోఘమయినది మావద్ద నుండఁగా ప్రజలు సొమ్మును వృధాగా వెచ్చపెట్టి బజారులలోని బాధకరములగు పండ్లపొడులను ఏల కొనుచున్నారు? ఈ సువాసనపొడిని వాడుచో దంతపుష్టి, దంతకాంతి, బలిష్ఠతను కలుగఁజేయుచు సువాసన గలపరిమళము నిచ్చి రక్తము కారకుండఁజేసి దంతక్షీణము కాకుండఁజేసి బాధను మాన్పి, వాసనను పోఁగొట్టి పండ్లను ముత్యములవలెఁ జేయును. ఇందు బాధకరము లగుపుప్పిపండ్ల బాధను పోగొట్టు ఇంగ్లీషుమందులు చేర్చఁబడినవి. వెల డబ్బి **1**-కి రు **0-8-0.** డజను **1**-కి రు **5-4-0.**

గ్లిటోసైను

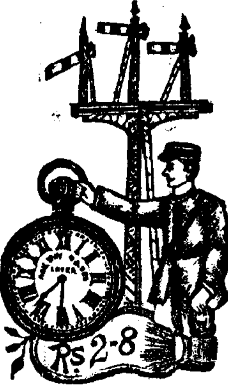
ఈ ఆశ్చర్యకరమగు, విశ్వసనీయముయిన మిశ్రమపదార్థము, సర్వసాధారణముగ సివిలు మిలిటేరీ వారిచలన వాడబడి, స్త్రీపురుషులయొక్క శగరోగములను, తత్సంబంధమైన రోగములను కుదుర్చుటకు శ్లాఘింపబడినది. ప్రొద్దున లేవగనే, మూత్రద్వారమునుండి యింద్రియబాధచే గలుగు దీర్ఘనీటి విసర్జనమును మూత్రాశయముయొక్క మంటయు, మూత్రమునుండి యిసుకవంటి పదార్థము వెలువడుటయు, మూత్రాశయముయొక్క బాధయు, ఇతర యే మూత్రవ్యాధులను, దివ్యముగను, ఆశ్చర్యకరముగను కుదర్చ గలుగును. ఉపద్రవకరములగు యేమందులు దీనియందు లేవని ప్రశంసయేమియు లేదనియు ధృవీపరుచుదుము. వెల సీసా **1**-కి రు. **1-12-0.**

ఆరె డి. కాల్లె అండు కో, నెం A. ప్రేరిరోడ్డు, ఫోర్టు, బొంబాయి.

రైల్వే గార్డులీవరు పాకెట్ గడియారం

దీనికి 4 సం॥ గారంటీ యివ్వబడును.

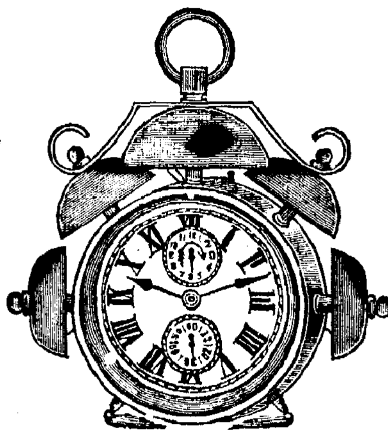
దీనికి ముందుధర 5 రూపాయలు. ప్రస్తుతపుధర రూ. 2-8-0 మాత్రమే

ఇది మాయొక్క స్వంత ఆర్డర్ మీద స్పెషల్‌గా రప్పింప బడినది, మిగుల గెట్టి సామానులతో అనేకదినములవరకు చెడకుండ యుండునటుల తయారుచేయించి రప్పించబడినది. దీనినిచూచు ప్రతివారున్ను అవశ్యం కొనదగినది. ఈప్రతిమను చూచితిరా. రైల్వేగార్డునిలచి చేతిలో దీపముంచుకొని రైల్వేవుడుపులతో నిలిచి యున్నాడు. ఈలాటి రైల్వేగార్డులు మొదలగు వుద్యోగస్థులకు సప్లయిచేయుటకు ప్రత్యేకముగా తయారు చేయబడినది. బహుదృఢమయినది, బహు సుందరమయినది. కొన్ని హంబగ్ గెడియారములవలె యుండదు. దీనిధరించుకొని గుర్రపు సవారిచేసినను బహువేగముగా పరుగెత్తినను తటాలున గెడియారము క్రిందపడినను నిలువక సమముగా నడచును. ఈ గెడియారము కొనువారికి 1 నికలు గెడియారపు గొల్సు ఇనాం ఇవ్వబడును. త్వరపడుడు. త్వరపడుడు. కొన్ని దినముల వరకే యీ తక్కువధరకు విక్రయించబడును.

దీని ధర 1-కి 2-8-0.

5 బెల్లుల అలారం టైంపీసు.

ఇది ఒక నూతన ఆశ్చర్యము. ఎప్పుడును జూచి యెరుగరు. ఇది మావద్దతప్ప యితరులవద్దదొరకదు. ఈ యయిదు ఎలారములు ఒక్క ధ్వనితో మ్రోగుచుండగా ప్రక్కన నున్నవారికి శ్రవణానందము గలుగుటయేగాక ఘర్షాంగుదూరమందున్న ఎట్టి మొద్దునిద్దరపోవువానికైనను లేపగలదు. మిక్కిలి దృఢమైన సామానులలో జేయబడినది. మిక్కిలి యుపయోగమయినది. మనము ఏ గంటకు లేపమనిన ఆగంటకు సరిగా ఠంకునమ్రోసి లేపును.

దీని వెల 4-8-0.

Emperor Watch Co.

Post Box No. 170 MADRAS.

సంపరరు వాచికంపెని, పోస్టుబాక్సు నెం. 170 మద్రాసు.

KESARI'S THREE GEMS.

కేసరియొక్క రత్నత్రయము.

1. లోధ్ర

స్త్రీలకు గలుగు ఋతుశూల (ముట్టుకుట్టు) బహిష్టి కాకుండుట అకాలబహిష్టి, మైల జాస్తిగాను, తక్కువగాను పోవుట, కుసుమరోగము, సంతానహీనత, రక్తహీనత, మలబద్ధకము, సూతికావాతము, కీళ్ళనొప్పులు, అరికాళ్ళు, అరచేతులుమంట, మొదలగు స్త్రీల మర్మవ్యాధులను కుమర్చుటకు ఇది వజ్రాయుధము.

పెద్దబుడ్డి 1 కి 3-0-0. చిన్న బుడ్డి 1-కి 1-10-0

2. అమృత

రక్తశుద్ధిద్రావకము.

ఇది రక్తహీనత, మలబద్ధకము, అజీర్ణము, కీళ్లనొప్పులు, శుష్కించిపోవుట, సోమరితనము, మందబుద్ధి, మేహవ్రణములు, సుఖసంకటములు, కండ్లమంట, నిస్సత్తువ, కడుపులోమంట మొదలగు వ్యాధులను నివారించి శరీరమునకుకాంతిని ముఖమునకు తేజస్సును కలిగించును.

పెద్దబుడ్డి 1 కి 3-0-0 చిన్నబుడ్డి 1-కి 1-10-0

3. అర్క

జ్వరనివారిణి.

దీనివలన జ్వరము, పంతుజ్వరము, చలిజ్వరము, పురాణజ్వరము అస్థిగత జ్వరము, మొదలగు సమస్త జ్వరములు నివర్తియగుటయే గాక జ్వరబిళ్లను అత్యాశ్చర్యము కలుగునటుల నివర్తించును.

దీనివెల బుడ్డి 1-కి రు 1-0-0.

చిరునామా:—

కేసరికుటీరం

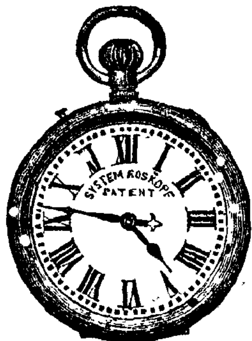
ఆయుర్వేద ఔషధశాల, బందరువీధి, మదరాసు.

మా పెద్ద క్యాటలాగు కోరినవారికి నుచితముగా పంపబడును.

రాస్ కోప్. లీవరు గడియారము.

దీనికి 5 సం॥ గారంటి పత్రమివ్వబడును.

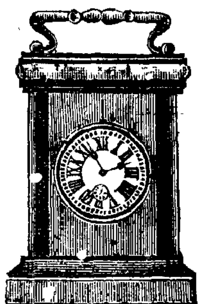
దీని ధర గొలుసుతో సహా. 2-6-0

ఈ గడియారము చూచుటకు బహు సుందరముగాను, సరియైన కాలమును చూపుటయందు అసమానమైనది ఇదివర యీలాటి గడియారములను చూచియుండని నమూనాగాను యుండును, ఇదిగాక మాయొక్క కంపెనిలో విక్రయించు యీ రాస్కోపు లీవర్ గడియారమునకు నొక ప్రక్క దళముయిన అద్దముతో మూతవేయబడినదిన్ని॥ వెనుక ప్రక్క రెండుమూతలుగలదిన్ని, ముల్లు త్రిప్పుటకున్ను తాళమిచ్చుటకున్ను తలలో మరగలదిన్ని, రెండు ప్రక్క రాస్ కోప్ గడియారము అని ముద్రవేసి యుండును. ఈలాటి గడియారము యేకంపెని యందున్ను దొరకదని దృఢముగా చెప్పగలము. జేబికి అనుకూలగా నుండును. కష్టప్రపనులయిన్ను గడియారముంచుకొని పరుగెత్తినను ధుమికినను వలవక జక్కగా నడచును. ఒకటికొని నిజము చూడుడు. వెల నెం. 1 గొలుసుతో సహా 2-4-0

నెం. 2 డిటో మేలురకం	3-0-0
నెం. 4 కెంపులుగలది. నిమిషముల ముల్లుతో	6-8-0

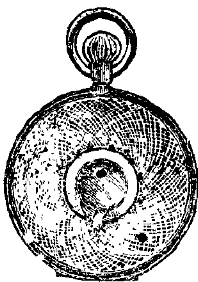
కంట కొట్టు కారేజ్ గడియారము.

ఈగడియారములు గంట అర్థగంట కొట్టుటయు, అలారమువాయించుటయు, గంటకు బదులు వాద్యము వాయించుటయు గలదు ఇవి యెప్పటికిన్ని వెండివలెనే ధగద్ధగాయమానముగాయుండును. ముందుభాగములో చిత్రపనులు జేయబడియుండును, యెట్లు వుంచినను గంట సమముగా పోవును, కొన్ని గడియారములకువలె సమముగా తెవలుగూడ పనిలేదు, ఇది ప్రతియిండ్లలోను స్కూలు మొదలయిన చోట్లలోను అవశ్యం వుంచతగినది. పూర్వపుధరలకన్న ఇప్పుడు సరసమయినధరలకే విక్రయించెదము.

నెం 60 గంట అర్థగంటయును కొట్టునది	4-12-0
నెం 61 గంట అర్థగంట కొట్టుచు అలారముతో సహా	5- 4-0
నెం 62 గంట కొట్టుటకు బదులు ప్రతిగంటకు నొక విధమయిన వాద్యము వాయించునది.	6- 0-0

నిక్కలు వెండి హంటింగు గడియారము.

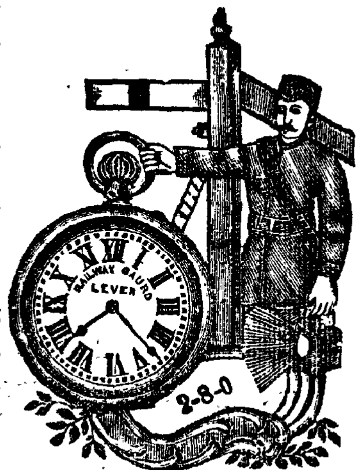
ఈ గడియారము బహువృద్ధియును సుందరమయిన పనితరము గలదిన్ని మేలైన సామానుతో చేయబడినది. వైమూతగల హంటింగ్ గడియారము తెరవవలసిన యెడల దీనితలలోని స్ప్రింగు (విల్లు) వుంచియున్నది వాటిని అదిమిన అవియే తెరచుకొనును. తర్వాత గంటజూచుకొని ఆమూతను మూసి అదిమిన మూసుకొనును ఇదిశృంగార మయినదిన్ని ఆశ్చర్యము గల గడియారము దీనిని నిక్కల్ వెండికి సమముగు లోహముతో చేయబడినది. నెం 14 నిక్కల్సు వెండిహంటింగు గడియారము 5-0-0

నిక్కల్ వెండి

రైల్వే గార్డులీవరు పాకెట్ గడియారం.

దీనికి 5 సం॥ గారెంటి పత్రము యివ్వబడును.

దీనికి ముందుధర 3 రూపాయలు. ప్రస్తుతపుధర రూ 2-8-0 మాత్రమే

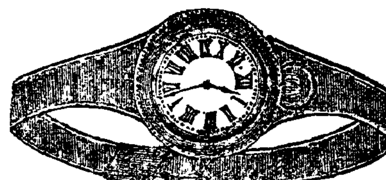
ఘనధనవంతులారా! ఈ గడియారము యొక్క పేరును యెప్పుడైనను వినియున్నారా! యెప్పుడున్ను వినియుండరు ఏమనగా దీనిని మాయొక్క స్వంత ఆర్డర్ మీద స్పెషలుగా రప్పించబడినది. మిగుల గట్టి సామానులతోను అనేక దినములవరకు చెడకుండ యుండునటులతయారు చేయించిరప్పించబడినది. దీనిచూచు ప్రతివారున్ను అవశ్యం కొనతగినది. ఈ ప్రతిమను చూచితిరా రైల్వేగార్డునిలిచి చేతిలో దీపముంచుకొని రైల్వే వుడుపులతో నిలిచియున్నాడు. ఈలాటిరైల్వే గార్డులు మొదలగు వుద్యోగస్థులకు సప్లయిచేయుటకు ప్రత్యేకముగా తయారు చేయబడినది. మాయొక్క గార్డులీవరు పాకెట్టుగడియారము బహుదృఢ మయనది. బహుసుందరమయినది, కొన్ని అంబక్ గడియారములవలె యుండదు. దీని ధరించుకొని గుర్రపుసవారి చేసినను బహువేగముగా పరుగెత్తినను తటాలున గడియారము క్రిందబడినను నిలువక సమముగా నడచును. ఈలాటి స్వల్పగడియారము ప్రతివారివద్ద యుండవలయునని ధరతక్కువగా విక్రయించుచున్నాము. ఈ శృంగారపాకెట్టు గడియారమునకుత్వరపడుడు. కొన్ని దినములవరకే యీతక్కువధరకు విక్రయించబడును.

చేతిలో ధరించు అసలు వెండి లేడీ గడియారం

చేతితో ధరించు లేడీ గడియారం

ఒకవైపున దళమయిన అద్దముతో మూతగలదిన్ని తలలో తాళముగలదిన్ని బహుచిన్న సైజు బంగారముగలది, స్త్రీలున్ను పురుషులున్ను చేతిలోకట్టుకొనుట కుపయోగముగ నిక్కల్ వెండితో చేయబడినది. దీని నొకప్పుడు జేబిలోనుకూడా ధరించుటకు వుపయోగమయినది. నెం 18 నిక్కల్ వెండి లేడీగడియారము ధర 3-8-0

నెం 19. డిటో నాణ్యమైనది పనితరముగలది ధర 4-8-0

ఈ వెండి లేడీ గడియారమును ఇష్టమయినపుడు చేతులోను మరొకవేళ జేబులోను ధరించవచ్చును శృంగారమయినది దృఢమయినది మేలైనసామానులతో చేయబడినది. కొనతగినది. ధరించ తగినది.

2 లేడీ వెండి గడియారము	ధర	4-8-0
నెం 21 డిటో మేలయిన రకం	ధర	5-8-0

దొర్బారువేరుహావుసు, పోస్టుబాక్సు నెం 200 మదరాసు.

A

వైద్యరత్న. పండిత. డి. గోపాలాచార్లు ఏ. వి. యస్. ఏ యం. బి గార్ల ఆయుర్వేదాశ్రమ గ్రంథమాలయందు దెనిగించిన గ్రంథములు.

1. మాధవనిదానము వెల రు. 3-0-0

ఆంధ్రభాషయందు రోగములను గుర్తించుటకు నిట్టి విపులమగు గ్రంథము వేరొకటిలేదు.

2. పథ్యాపథ్యము. వెల. 1-0-0

వైద్యులకు అద్దమువంటిది. ప్రతిరోగమున కుపయోగించెడు అన్నముకూరలు మొదలగువానియొక్క పథ్యము, అపథ్యములను దెలుపును.

3. ఆయుర్వేదభాష. వెల. 0-8-0

ఆంధ్రభాషలో నిట్టి గ్రంథము యిదివరకును లేదు. వైద్యులు జేయదగిన లేహ్యములు, తైలములు అనేకవిధమగు మందులు మొదలగువానిని జేయురీతిని వాని పరిమాణములు తూనికెలు మొదలగు వానిని చక్కగదెలుపును.

4. వస్తి. (పిచికారి) వెల. 0-4-0

అనగానేమి దాని యుపయోగము స్వరూపము దీనిచే నివర్తి యగు వ్యాధులు మొదలగువానిని దెలుపును.

5. శల్యతంత్రము. (శస్త్రచికిత్స). వెల. 0-4-0

ఇది ఆయుర్వేదమున మహర్షులకాలమున గనుగొనినది. గాని నభ్యసించుమార్గములు భేదములను ప్రాచీనతను వివరముగ దెలుపును.

6. ఆయుర్వేదము. వెల. 0-4-0

అనగానేమి ఏకాలమునుండి ఆరంభమయినది. అందు యేయే భాగములు గలవు. వాని యుత్కృష్టత, మొదలగువానిని దెలుపును. ప్రతియొకరు జూడదగినది.

మా గ్రంథమాలయందలి మాధవనిదానము దక్క మిగత గ్రంథములన్నియు చందాదారులకు రు. ౧-కి 0-4-0 అణాలు తగ్గించియివ్వబడును. పోష్టేజివగైరాలు వేరుగానివ్వవలెను.

చరకము. సుశ్రుతము. శారీరము. (ఫిజియాలజి) త్వరలో వెలుబడును.

వైద్యరత్న. పండిత. డి. గోపాలాచార్యుల వారి సుప్రసిద్ధాయుర్వేదౌషధములు.

విద్యార్థులకు బలహీనులకును మిక్కిలి యుపయోగము.

అమృతామలక తైలము

అన్నివిధములగు తలనొప్పులను బోనడచును. మెదడుకు, కండ్లకుచలువజేయును. నేత్రరోగముల రానివ్వదు. చర్మమందలి దోషములబోగొట్టు రక్తమును చక్కగా బారునట్లుజేయును. వెంట్రుకలను చక్కగ పెంచును. వెల.బు1-కి 0-12-0 12 బుడ్లు. రు. 8-0-0

జీవామృతము

బలమును వృద్ధిజేయువాటిలో నుత్తమమైనది. రక్తమును పుష్టని ధాతుశక్తి మొదలగువానిని వృద్ధిజేయును. విద్యార్థులకు బాలురకు గర్భిణిస్త్రీలకును బలమునిచ్చుటయందద్వితీయమైనది. వెల. బు 1-కి 3-0-0

12 బుడ్లు. రు 34-0-0 ప్యాకింగుపోష్టేజ్ వేరుగా నివ్వవలెను.

అనేక ఆయుర్వేదయౌషధములు సిద్ధముగనుండును. కోరువారికి సూచ్యాటలాగు లుచితముగ బంపబడును.

వైద్యరత్న. పండిత. డి. గోపాలాచార్లు ఏ. వి. యస్; ఏ యం. బి.

టెల్లిగ్రాఫు అడ్రస్ పండిట్ మద్రాస్.

చిరునామా:— ఆయుర్వేదాశ్రమం, జార్జి టవున్, మదరాస్.

సుగంధనస్యశిరోమణి

సుగంధనస్యము! సుగంధనస్యము!! సుగంధనస్యము!!!

తలనొప్పులు, జలుబులు, పీనసము

నశించును

మెదడు కుత్తేజముగలుగును, బద్ధకము, నిద్రపాఱిపోవును, మనశ్శక్తివృద్ధియగును.

అంగములయందెల్ల శిరస్సును, ఇంద్రియములయందెల్ల నయనములును, ప్రధానము లను విషయము సర్వజనులకు తెలిసినవిషయమేకదా! ఈ రెంటియందును కలుగు వ్యాధులు సాధారణముగా ప్రాణహాని కలిగించకున్నను అవి వ్యాధిగ్రస్తుని జన్మమును నిష్ప్రయోజకముగాఁ జేసి యామరణాంతమును బాధించు చుండును. ఇట్టి వ్యాధులకు లోనికి తీసికొనుమందు లనేక ముపయోగింపఁ బడుచు వచ్చినవి గాని యవి యావ్యాధులను నివారింప లేక పోవుటయే గాక రసవిషగంధకాదులు చేరినవిగా నుండుటచేత తుదకు దేహారోగ్యము నంతను చెడఁదీయునవిగాఁగూడ నేర్పడినవి. తరువాత సైపూతలును పట్లును నవనాగరికులచేత మంచివైద్యములుగా తీర్మానింపఁబడి యట్టి మందులుకూడ ననేక మిప్పు డుపయోగింపఁబడు చున్నవి గాని యవికూడ నంత ప్రయోజనకరములుగా గ్రహింపఁబడుట లేదు.

ఈ సందర్భము లన్నియును యోచించి చిరకాలము పరిశ్రమచేసి యాయుర్వే దాంగిలేయ యునానీ వైద్యులం దారితేరి లోకోపకారార్థమై తమ సర్వస్వమును వినియోగించుచున్న డాక్టరు, జీ. బీ. గారీ సుగంధనస్య శిరోమణిని కనిపెట్టిరి. ఇది యిదివరకే లోకమందంతటను వ్యాప్తము చేయఁబడి సుప్రసిద్ధమైనది కాబట్టి దీనిని గురించి మేము విశేషించి ఘోషింపవలసిన పని లేదు. ఒకసారి యుపయోగించిన యెడల దాని యుత్కృష్టగుణము నదియే స్థాపించగలదు. దీనిచే బాధానివృత్తి గావించి కృతజ్ఞతా పూర్వకముగా గొప్పవారును కొలఁదివారును పంపిన యోగ్యతా పత్రికలు లెక్కకు మిక్కిలిగా నున్నవి.

ఈ సుగంధనస్య శిరోమణి నుపయోగించుటవల్ల మెదడు, ముక్కు, కన్నులతో సంబంధించిన సమస్తవ్యాధులును సమూలముగా నశించును. పీనసము, ఒంటి తలనొప్పి తలలోనిపోట్లు, జలదోషములు, మొదలైన కంఠమునకు పైబడిన 96 వ్యాధులకును ఈ సుగంధ నస్య శిరోమణి పెట్టినది భిక్షము. ఇట్టి గుణవిశేషము గలిగి యింతసులభముగా విక్రయింపఁబడు నౌషధ మిది తప్ప మఱియొకటిలేదు. చిరకాల ముంచినను చెడని సుగంధ విశేషమువలన పొడి యభ్యాసము లేనివారికి సహిత మిది హితవుగా నుండును.

సాధారణముగా పొడివేయువార లీ సుగంధ నస్యమునుకట్టి, రెండుసారు లుపయోగించిన యెడల, ఇది సాధారణపు పొడి 10, 15 సారు లుపయోగించినంత పనిచేయును. కాలణా వెలగల సాధారణపు పొగాకు పొడిలో నీసుగంధ నస్యము నొక్క చిటిక కలిపినయెడల నాపొగాకు పొడి యంతయును మిక్కిలి పరిమళ వంతమగును.

బుడ్డి 1 కి రూ. 0-4-0 వి. పి. ఖర్చు 0-3-0. డజను 1 కి రూ. 2-8-0 వి. పి. 0-6-0.

విలాసము:—

గురుబసవ అండు కంపెనీ, మద్రాసు.

ఎండల వల్ల భయము లేదు.

నూతనముగా కనుగొనబడిన మనోహరమగు ఔషధరత్నములు—ఉపయోగించిచూడుడు.

తాపశమనపానకము.

దీనిని 10, 20 చుక్కలు నీటిలో వేసిపుచ్చుకొనిన మిక్కిలి రుచికరముగా నుండుటయేగాక ఎండవేడిమిని, వడదెబ్బ, తాపము, అత్యుష్ణము, దాహము, మలబద్ధము, నిస్త్రాణ, మొదలగు ఎండవేడిమి వల్లకలుగు బాధలను హరించి దేహమునకు మిక్కిలి చల్లదనము నిచ్చును. సీసా 1 కి రు 0-8-0 (6 సీ రు 2-8-0)

అభ్యంగనతైలము.

దీనితో మాడున అంటుకొని అభ్యంగన స్నానముచేసిన తలనొప్పులు, పార్శ్వపు నొప్పులు అత్యుష్ణము, ఎండతాపము, మాడుపోటు, చుండు, కండ్లమంటలు, నేత్రముల నీరుకారుట, పుసికట్టుట, మొదలగు ఉష్ణసంబంధమగు వ్యాధులను హరించి మెదడుకు చల్లదనమునిచ్చి వెంట్రుకలను మృదువు పరచి నల్లగా పెంచును.

సీసా రు 0-8-0 (6 సీ రు 2-8-0)

సుగంధకేసరిపొడి.

ఇది కొంచెము నీటిలో కలిపి దేహమునకు పూసుకొనిన మంచి సువాసన నిచ్చుటయేగాక, ఎండ వేడిమిని, దేహమునకు తగలనివ్వదు.

డబ్బీ రు 0-8-0 (6 డ రు 2-8 0)

ఈ యెండలకు యీ రత్నత్రయములేని గృహముండగూడదు.

అడ్రసు:— ఆయుర్వేదసమాజం. పొందూరు, గుంటూరుజిల్లా,

పంచతిక్త.

ధాతుగతమయిన జ్వరములకు, దోషజ్వరములకు మరియు అన్ని విధములయిన జ్వరములకు అమృతముతో సమానమైనది. ఎటువంటి జ్వరములయినను 3 రోజులలో నెమ్మది యగును.

వెల సీసా రు 1-0-0.

వాజీకరణరసాయనం.

ఈ సిద్ధౌషధము శుక్లనష్టమును, బలహీనమును పోగొట్టి, పుష్టిని, రక్తవృద్ధిని గలుగ జేయును, వెల టిన్ను రు 1-0-0.

హిమవటి.

నీరుచురుకు, తెలుపు, పసుపు స్రవించుట, సెగరోగములకు మిక్కిలి ప్రసిద్ధికెక్కినది. వెల రు 1-0-0.

శోణితశోధిని.

మేహపొడలు, కారకములు, తీట, మొదలయిన రక్తసంబంధములగు వ్యాధులను పోగొట్టి రక్తమును శుభ్రపరుచును.

వెల సీసా రు 2-0-0.

ఆయుర్వేదభూషణ
పండిత. సి. వి. సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రి,
ఎ. కె. & సి. సీనియర్ ఫిజిషన్, యస్. కె. పి. డి. హాస్పిటల్.
నెం 79, గోవిందప్పనాయుడి వీధి, మద్రాసు.

వావిలకొలను సుబ్బరాయకృత గ్రంథములు

1. ఆంధ్రవాల్మీకిరామాయణము, రెండవకూర్పు, మునుపటి కంటెం జక్కంగ సవరించి కొన్ని పద్యము లెక్కువగను వ్రాయంబడినది.

7. కాండములు 2 సంపుటములు - కాలికో అట్ట	4 8-0
6. ప్రతులొక్కసారి కొనిన	24-0-0

2. డిటో పారాయణమునకు కిత్తలినార అట్ట. దీనిపై ధ్యానశ్లోక ప్రకారము రామ పంచాయతన సచిత్రపటం ముద్రింపంబడినది. 4-12-0

6. ప్రతులు. 24-12-0

3. పైదానిలో సుందరకాండ మాత్రము కిత్తలినార అట్ట మీంది దానివలెనే. 1- 4-0

6. ప్రతులు. 5-10 0

4. సుభద్రావిజయనాటకము. నాటకరాజము. 0- 9-0

6. ప్రతులు. 3- 0-0

6. సులభవ్యాకరణము. 1వ భాగము 0-8-0 రెండవ భాగము 0-9-0 మూడవభాగము 0-6-0 } 1-7-0

6. భీమఖండము. శ్రీనాథప్రణీతము. 0-10-0

7. ఆర్యచరిత్రమాలకా గ్రంథములు. పురాణములలోని నీతికథలన్నియు బాలురకు బాలికలకు స్త్రీలకుం దెలియునట్లు మిక్కిలి సులభశైలిలో వ్రాయంబడినవి. పిల్లవాండ్ర క్షేమముం గోరు పెద్దవారీ పుస్తకములను వారిచేం దప్పక చదివింపవలెను. ఇవి దేశమున విస్తారముగ వ్యాపించి యుండుటచే విశేషము వ్రాయంబనిలేదు. దీనికిం జేరి యిప్పటికి సిద్ధమయిన గ్రంథములు.

(1) ఆర్యకథానిధి ౧ వ భాగము 0-2-6 (2) రెండవ భాగము 0-2-6, (3) మూడవభాగము 0-2-6, (4) హరిశ్చంద్రచరిత్రము 0-3-0 (5) శకుంతులచరిత్రము 0-3-0 (6) నలచరిత్రము, 0-4-0 సావిత్రీచరిత్రము, 0-3-6 ఇట్టులే రామాయణము, భారతము భాగవతము లోనగునవి కూడ ముద్రింపంబడును. అన్నియు కాలికో అట్ట మంచి ప్రతిమలు గలవి దీనిని 5-0-0 ల కొక్కసారి గొనువారికి 1-0-0 కి 0-4 0 త్రోసివేయబడును. కావలసినవారు (1) శ్రీరామజయమందిరము,

21 హనుమంతలాలావీధి, తిరువళిక్కేణి.

(2) కం, వేంకట శేషగిరిరావు, సంతపేట, నెల్లూరు.

అని వ్రాయవలయును.

డోంగ్రేగారి సుప్రసిద్ధ

బాలామృతము.

ఇది పసిబిడ్డలకు అమృతతుల్యము వంటిది.

దీనిని ఇంటియందుంచుకొనినవారి బిడ్డలకు ఎట్టి జబ్బులును రావు. వచ్చినను అమిత శీఘ్రముగ నయమయిపోవును. ఈ బాలామృతమును తమబిడ్డలకయి వాడిన తల్లితండ్రులు అనేక మంది యితరులకు సిఫారసు చేయుటవలన దీనిప్రఖ్యాతి దేశమంతటను ప్రాకి

వేలకువేలుబుడ్లు ప్రతినెలయును అమ్ముడుపోవుచున్నది.

వాడినవారందరును మహాగొప్పగా వ్రాయుచున్నారు.

ప్రతాపఘుర సంస్థానములో దర్బారుఆఫీసులో హుజూరుకౌన్సిలర్లు యు. ఎల్. గుప్తగారిట్లు మాకువ్రాసిరి.

"దగ్గు, విరేచనములు, జ్వరము, నెత్తురులేకపోవుట, పాలిపోయిన శరీరము గలిగి బాధపడుచున్న నా బిడ్డకు మీరుపంపిన మూడుబుడ్లలో ఒకబుడ్డి డోంగ్రేగారి బాలామృతమును వాడితిని. ఈ శ్రేష్ఠమయిన ఔషధమునవలన నాబిడ్డకు మంచి ఆరోగ్యము తక్షణమే కలిగెను. ఇది నిస్సంశయముగా అమూల్యమయిన మందనియు వైద్యములను ద్వరగా గుదుర్చుననియు జెప్పగలను.

పిల్లలకు పండ్లు వచ్చునపుడిది అమితసహాయకారి.

"పసిబిడ్డలు పెరుగుటకు కావలసిన కండను ఎముకలపుష్టిని ఈబాలామృత మొసంగును"

ప్రతి సంసారమును ఒకబుడ్డి నుంచుకొనవలయును. బుడ్డి 1-కి 0-12-0 మాత్రమే.

చిరునామా:— **కే. టి. డోంగ్రే అండుకంపెని, గిరిగాం, బొంబాయి.**

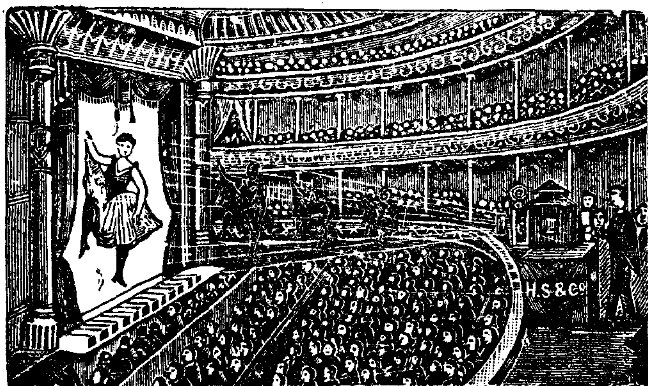
K. T. Dongre & Co., Girgaon, Bombay.

త్వరగా ద్రవ్యసంపాదన మార్గము!

ఆలస్యముచేయక త్వరపడుడు!! కష్టజీవనముల మాని సుఖింపుడు!!!

కాక్ బయస్కోపు వెల రు. 275 ఫిలుము అనగా బొమ్మలుగల చక్కీ ఒక్కొక్కటి సుమారు 400 అడుగుల పొడుగుండును. వెల అడుగు 1-కి రు. 0-2-6.

ఈమెషీనులో తనంతట తానే వెలిగే ఎలక్ట్రికుదీపము అమర్చబడియున్నది. అందువల్ల గ్యాసు తయారు చేయడము అరఖులు కొనడము యెన్నడు జరూరులేదు. తెరపయిన 5 అడుగుల బొమ్మ కనబడును. ఫిలుములు మండిపోవు గనుక ప్రమాదములేదు. మిక్కిలి దృఢమయిన మెషీను. గారడీలు, నృత్యములు, యుద్ధములు, సర్కసులు, హాస్యములు, నదులు అగ్నిపర్వతములు మొదలుగాగల అనేక విచిత్రము లున్నవి. త్వరగా ద్రవ్యసంపాదన చేయుటకు యీ యంత్రము మంచిసాధనము. సుమారు రు. 600 ల మొత్తమునకు ఒక ప్రదర్శనమునకు సరిపడే బొమ్మలతో సహా యావత్తు సామాను లున్ను కొనవచ్చును. పెట్టుబడిసొమ్ము ఒకటి రెండు నెలలలోనే గణించగలరు. స్వల్పపెట్టుబడితో యెక్కువలాభమువచ్చే వ్యాపారము. పట్టుదలగా పనిచేయువారు త్వరలో వేల సంపన్నులు కాగలరు. రెండు, మూడు తీర్థములకు మాత్రము సంవత్సరమున కొకసారి తీసుకొనివెళ్లినను సునాయాసముగా వేయిరూపాయలు గణించగలరు. నెలకు 15, 20, 30 రూపాయలకు ఒకచోట కాయక్లేశములుబడి నవుఖరీచేసి కష్టజీవనముచేయు వారొక మెషీనును సంపాదించుకొన్నయెడల కామధేనువును కలిగియున్నట్టు సుఖింతురు. 2 గంటలకాలములో సంగతులన్నీ నేర్చుకొనవచ్చును.

మావద్ద బయస్కోపు కొనువారి కొరకై రాను పోను 3-వ క్లాసు రెయిలుఛార్జియున్ను ఒకరోజు బసభోజన సదుపాయములున్ను చేయుదుము.

ఈశ్వరప్ప పంతులుగారి వినోద గ్రంథములు.

గారడీపుస్తకము 1-వ భాగము 10 అణాలు. 2-వ భాగము 10 అణాలు. వీటిలో పేకయంత్రములు కనికట్టు విద్యలు, మళయాళయంత్రములు, మహేంద్రజాలములు మొదలుగాగల అనేక గారడీలు కలవు. మేధావి రు. 0-8-0 జ్ఞాపకశక్తికి మంచిమార్గము. శతావధానముచేయుటకు శక్తికలుగును. చతురంగదర్పణము 10 అణాలు. చతురంగపు ఆటవిధులు, 100 లండనెత్తులు గలవు.

విచిత్రమంజరి 8 అణాలు. వినోదమాల 6 అణాలు. పరమానందము 4 అణాలు. ఆనందము 2 అణాలు. చమత్కారరత్నాకరము 2 అణాలు. హ్యూమర్ (ఇంగ్లీషు) 4 అణాలు. } ఇవి కడుపుచెక్కలగునట్లు నవ్వువచ్చే హాస్యగ్రంథములు. మంచినీతి గలదు. ముఖ్యముగాఅందరు చదువతగినవి.

కారనేషన్ బయస్కోపు అండు ట్రేడింగు కంపెని.

121, పెద్దవీధి, తిరువళిక్కేణి, మద్రాసు.